Ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پښتو ټولنې پرله پسې لمبر ۲۲۵

PROPERTY OF
ACKU
4499

د
رحمان بابا دیوان

خپروونکی

پښتو ټولنه

د

۱۳۵۶ کال د زمري پنځلسم

دچاپ شمیر ۳۰۰۰ ټوکه

دولتي مطبعه

(c) ketabton.com: The Digital Library

مرتب او مهتمم :

څېړنیار محمد عارف غروال

د نسخو مقابله کوونکي :

څېړنمل عزیز الله

څېړنیار محمد عارف غروال

څېړونکی محمد عمر

خپل یو ډېر ګران، د قدر وړ او پیاوړي ملګري، او یو ډېر ښه ملګري او یو ډېر ښه ورور
عنایت جان (شفق) ته چې یو ډېره مینه او ښه هیله ورته لرم، د یادګار په
توګه یې وسپارم

چې کشور د افغانانو معطر کړي — خوراو ملګری دی

د هر بیت مصرع مې زلفې د خوبانو کړي

ګل ملی (خادم)

۲۸/۵/۹۰

له څه مودې راهیسې د رحمان بابا د دیوان چاپي نسخې بالکل نایابه شوې وې
له همدې امله، د پښتو ټولنې تصمیم ونیو چې د بابا یو نوی، جامع او بشپړ دیوان چاپ
کړي. څرنګه چې کتاب ډېر علمي او ادبي ارزښت لري او له خوا خوږو لازمه وه چې تر وسه
وسه پورې اکاډمیک او علمي پرنسیپونه پلي او تامل شي. د دې هدف د تحقیق د پاره،
له ټولو چاپي او ښه پیاوړو قلمي نسخو څخه استفاده وشوه. د باور خبره ده چې د رحمان بابا
د دیوان قلمي نسخې د پښتونخوا په هر ګوټ کې پیدا کېږي، خو له یوې خوا د ملکو ادبي
تنظیم او علمي ارتباط او له بلې خوا د پښتو ټولنې مالي امکاناتو اجازه نه ورکوله چې دا
کار نور هم څو منډې وزي.

په همدې اساس، د پښتو ټولنې د کتابو او لیکوالو مدیریت ته دنده ورکړه شوه
چې د بابا د دیوان یو نوی او باوري متن تیار کړي. د دې دیوان په خپرېدو سره به دا د بابا تعبیر څېړونکي افغانان
تر لاسه کړي چې د بابا ادبي سبک "ژبه"، او د تفکر طرز به ښه توګه وڅېړي
او د دغو اشعارو په ماهیت باندې هم رڼا اچوي چې رحمان بابا ته منسوب شوي دي.

دا د بیا تیاتو څېړونکي د خپلو علمي څېړنو د پاره، البته، په دې نسخه باندې بسنه او قناعت نشي کولی ځکه چې له دې مخې کتاب لږ نسخو څخه ترکیب شوی دی خو هره نسخه یې د متنې کره کتنې - textual criticism له مخې ځانګړې مطالعه او زوره څېړنه غواړي. له دې امله، د دې نسخې په چاپېدلو سره دا دې کره کتونکو وظیفه پای ته نه رسیږي بلکه په نوې افق کې به خپلو څېړنو ته دوام ورکوي.

زه دلته د رحمان بابا د افکارو د ترجمانۍ، تعبیر او تفسیر څخه چې د ده کوم حکمت یې هر حرکت یې له خپلو عملو څخه په بل رنګ ویني او بهتره به دې وي چې په دې باره کې ځانګړې رسالې یا کتابونه وکښل شي.

سره له دې، د لوګاب او فولکلور د لوی مدیریت له خوا د رحمان بابا یوه لنډه بیوګرافي ترتیب شوې ده چې مبتدي لوستونکي له متن او اساسي ټکو سره آشنا کړي او لوستونکو ته د زیاتې څېړنې د پاره چلنج ورکړي.

د دې کتاب په تدوین کې د لوګاب او فولکلور د لوی مدیریت مسلکي غړو ښاغلي محمد عارف غروال، ښاغلي عزیز الله، ښاغلي شاه ولي او ښاغلي محمد عمر او نورو هم زیار ایستلی دی. پښتو ټولنه په دې وسیله د دوی د زیار او د کار تمام یادونه کوي او د پښتو ژبې او ادب د خدمت په لاره کې دوی ته د زیاتو بریالیتوبو هیله کوي.

۱۳۵۵/۷/۱

خېړنوال محمد صدیق روهي

د پښتو ټولنې رئیس

رحمان بابا

ژوندپېژندنه او دیوان

لیکوال

حبیب الله رفیع

ما غوښتل چې په دې لیکنه کې د رحمان بابا په ژوند پېښو، فکر او فن بشپړې خبرې وکړم. لټون مې پیل کړ، یادداشتونه مې راغونډ کړل، ډېرې نوې خبرې مخې ته راغلې مجبور وم چې په ټولو وغږېږم نو ځکه خبره د دیوان له سریزې څخه یوه بشپړ کتاب ته اوږده شوه.
په دې سریزه کې د رحمان بابا د فکر او فن له څېړنې څخه تېرېږم ځکه چې له یوې خوا خبره اوږدېږي او له بله پلوه د ده فکر او فن په دې دیوان کې ستاسو په مخ کې دی. نو یوازې ژوندپېژندنه او له دیوان سره مربوط مطالب مې راوړل، البته د ده په باب به هراړخیزې خبرې په هغه ځانګړي کتاب کې چې "رحمان بابا - د پښتو عالمګیر" مې نوم ورته ټاکلی دی وړاندې شي.

زه عاشق یم سر و کار مې دی له عشقه
نه خلیل، نه داؤد زی یم، نه مومند

[I]

د رحمان بابا تاریخي څېره

رحمان بابا لکه څومره چې په پښتنو کې وتلی او منلی شخصیت دی هماغومره یې ژوند پېښې تنې او د تاریخ په تیاره کې پټې دي، دا ځکه چې دی د یوې غریبې کورنۍ غړی ؤ او د غریبانو ژوند او مرګ ته چا د پام اړتیا نه درلوده چې ځان پرې ستړی کړي او ژوند پېښې یې وکاږي، د ده ژوند هغه وخت اهمیت ومونده چې د ده د خپل شعر په قوت د پښتنو زړونه او د "روح" سیمه تسخیر کړل او د ټولو پام یې ځان ته واړاوه خو دا هغه وخت وُ چې د ده د ژوند د پېښو څرک ورک شوی وو.

د ده د ژوند پېښو په باب د پروکسانو دا تکل نیلی ځغلولی او د پرېږې خبرې پرې شوې خو د ده د ژوند په باب د پرحقایق یې نه هم یا نه شوي او د پر داسې څه هم ورسره تړل شوي چې په اصطلاح د ده ارواح ترې خبره نه ده.

ټبر، کلی او زوکړه : رحمان بابا د پښتنو د روایتي سلسلة النسب له مخې "سړبن"(1) په سړبن کې غوریاخېل(2) په غوریاخېل

---

(1) یو کتاب په سړبن کې چا وند کړ — لې رحمانه چې یې وکړ دا کتاب
(رحمان بابا دیوان، کابل پښتو ټولنه، ۱۴۱ مخ)

سل سړبني دې تر دا یو غزل ځار یږي — ن چې دا پښتنو د کرلاني خوشال وېلي
(کلیات خوشحال خان خټک، د دوست محمد خان کامل په سریزه، ۶۸۴ مخ)

پاتې په (۳) مخ کې

کې "مومند" (۳) په مومند کې "دویزي" (۴) او په دویز یو کې "ابراهیم خېل" (۵) دی. راوړل دي په مومند وکې غوریاخېل بولي (۶) خو څرنګه چې مومند د غوریاخېلو ښاخ دی نو ځکه نو مورې ختیځ یوه تبر وتلی او د خبرې د ښه سپینتیا به له پاره له مومند نه تر سړبن پورې شجره دلته کاږو :

د (۲) مخ پاته :

فکرکیږي چې له سړبني نه مراد رحمان بابا وي او د رحمان بابا دا بیت د ده ځواب ګڼل کېدای شي :

یو خوشال یو کم سل ختک لوړ په طبیعت کې
ځارشه د رحمان سړبني لږ یوه فرده

(د رحمان بابا دیوان ، کابل ، ۱۴۲ مخ)

بیا په دوم د شاه عالم په څمر بنو کې
راښکاره شو په جهان عبد الرحمان

(میراحمد شاه رضواني - روهي ګلونه ، ۱۲۳ مخ)

(۲) - زه ختک دیان په غم تازه تازه شم
غوریه خېل رحمان که شو ورځنی ستري

(د عبدالقادر خان ختک دیوان ، د استاد حبیبي تدوین او تصحیح ، ۱۳۴ مخ)

د دې مخ د متن پایلیکونه :

(۳) که لې شعر د رحمان مومند تر غوږ شی
غوږ به نه باسي په شعر د خوشال خوک

(د رحمان بابا دیوان ، کابل ، د استاد بېنوا په سریزه ، ۹۴ مخ)

خدایه دی ښې مومند عبد الرحمان
پرې نازل کړې خپل رحمت لکه باران

(دیوان عظیم (عبدالعظیم رانیزي) لاهور ۷۶ مخ)

(۴) ما نجیب هم په دا طور غزل ووې
که ویلی دویزي عبد الرحمان دی

(دیوان نجیب ، د پېښور پښتو اکاډمي ، ۲۷۳ مخ)

د ملا بنا لیسته خان په جونګ کې هم چې د رحمان بابا د ژوند وخت ته ورلنډ کښل شوی ، د ده له نامه سره د دویزي کلمه شته

(د ملا بسته خان جونګ ، قلمي نسخه ، د لیکوال کتابتون)

(۵) "رحمان بابا که چې یادې هیوزلیکي ابراهیم خېل مومند و . د پېښور د مومندو په تیه کې چې کوم خلک ځان د رحمان بابا نمسي او عزیزان بولي هغوی په ابراهیم خېلو یادېږي ..." (رحمان بابا ، دوست محمد کامل مومند ، پېښور ۱۹۵۸ ع ، ۸ مخ)

(۶) کامل ، دوست محمد : "رحمان بابا" ، ۵ مخ

خلو رم

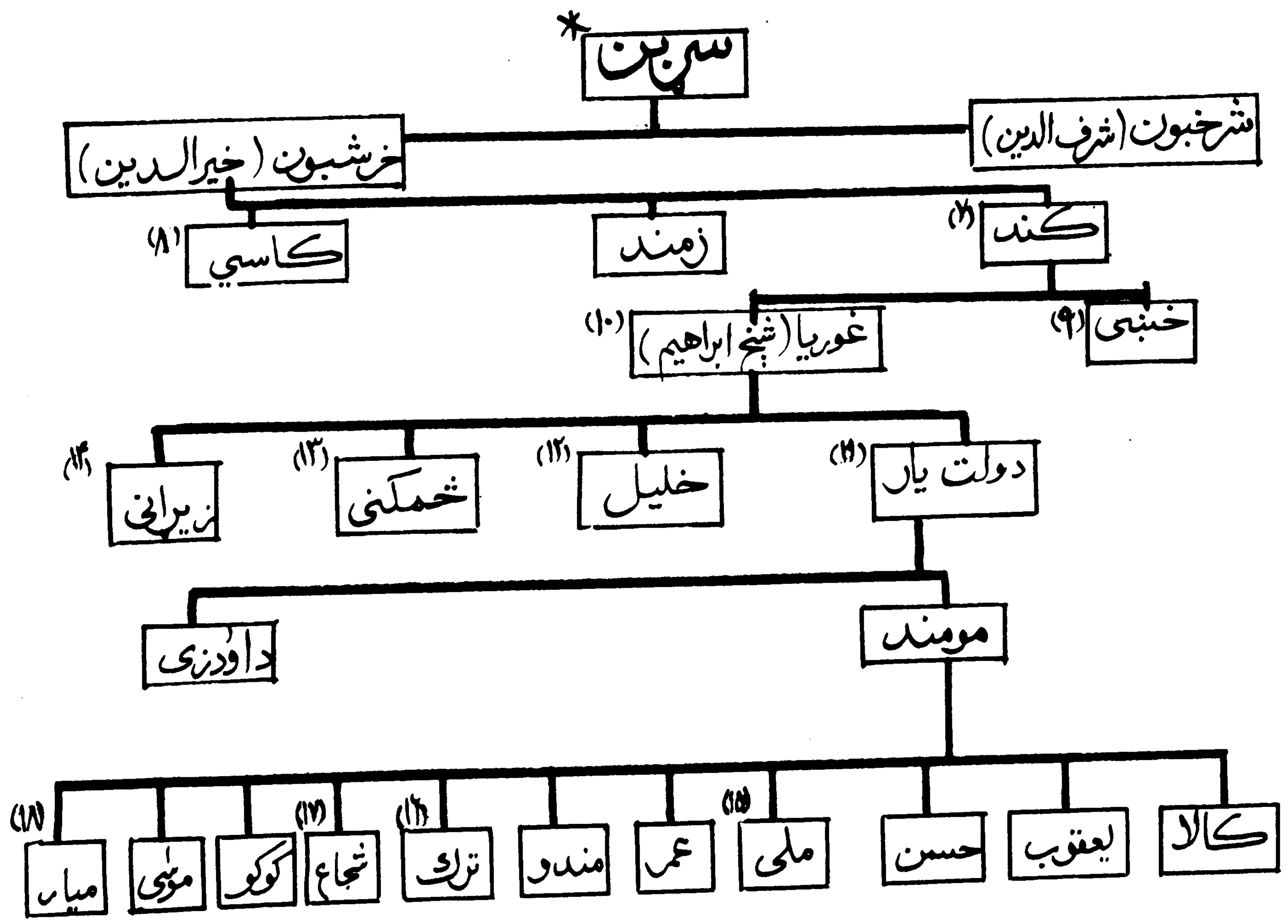

* . ددې شجرې په ترتیب کې د خواجه نعمت الله هروي له "مخزن افغاني" په ۱۹۶۲ ع. کال کې د دړاکې چاپ د حافظ رحمتخان له "خلاصة الانساب" په ۱۹۷۳ ع. کال د پېښور د پښتو اکېډمۍ چاپ، د افضل خان خټک له "تاریخ مرصع" په ۱۹۷٤ ع کال کې د یونیورسټي بک اېجنسۍ چاپ، د ظفر کاکاخېل له "پښتانه د تاریخ په رڼا کې" په ۱۹٦۵ ع. کال کې د یونیورسټي بک اېجنسۍ چاپ؛ څخه استفاده شوې ده.

(۷) "پښتانه د تاریخ په رڼا کې" داولوم "گند" کاږي .

(۸) "تاریخ مرصع" د کاسي نوم نه اخلي .

(۹) داولوم "خلاصة الانساب" د "شمني" محفف بولي، مخزن افغاني یې "شیخا" او "خرشني" قیدوي. پښتانه د تاریخ په رڼا کې یې دریو نومو: "شیخا، خوښي خاښي" راوړي.

(۱۰) د "غوریا" نوم مخزن افغاني "غوري" او "غوزا" او تاریخ مرصع "غوری" راوړي .

(۱۱) خلاصة الانساب او مخزن افغاني ځینې نسخې (چې د خلاصة الانساب اخځ هم همدا دي) د غوریا زامن پنځه بولي په دې ترتیب: "خلیل، داوُد، مندك، یوسف، مومند" او په دې اساس مومند او داوُدزي د خلیل وروڼه نه بلکه وراره گڼي او سکاري چې رحمان بابا هم د همدې عقیدې په اعتبار کې وایي:
"نه خلیل نه داوُدزی یم نه مومند"
د مخزن افغاني ځینې نسخې د "دولت یار" وجود د ځینې فولکلوري روایا تو په اساس رد وي او مومند او داوُد دده زامنو په توگه غلط بولي.

(۱۲) د مخزن افغاني معتبرې نسخې د غوریا په زامنو کې تر خلیل وروسته د "منوزي" په نامه یو لو مړن یا توي او د غوریا زامن پنځه بولي.

(۱۳) داولوم د مخزن ځینې نسخو "جوکن" ضبط کړی دی .

(۱۴) د "زیراني" لوم مخزن افغاني "زیرانه" راوړي دی .

(۱۵) د "ملی" لوم مخزن افغاني او پښتانه د تاریخ په رڼا کې "ملهی" کښلی دی.

(۱۶) د "ترک" لوم په خلاصة الانساب او مخزن افغاني کې نشته .

(۱۷) د "شجاع" لوم هم خلاصة الانساب او مخزن افغاني نه راوړي .

(۱۸) داولوم خلاصة الانساب او پښتانه د تاریخ په رڼا کې "مهیار" کاږي .

رحمان بابا په "بهادرکلي" کې چې له پېښور څخه د ربړ خلور میله لیرې[19] جنوبي اړخ ته پروت دی[20] له عبدالستار مومند کره وزېږېده[21] پټه خزانه د محمد رسول کلاتوال د بیاض[22] له مخې د رحمان بابا د زېږېدو کال (۱۰۴۲ ه.ق.) ښیي[23] که څه هم ځینې کسانو څېړنه کړې چې دا سند سم و نه بولي خصوصاً ښاغلی کامل مومند په خپل "رحمان بابا" نومي تحقیقي اثر کې زیار ایستلی چې دا تکلونه په اساس د دې کال په ځنګ کې د زېږېدو کلونه وړاندې کړې خو بریالی شوی نه دی او مجبور شوی چې د خپل بحث په پای کې بیا هم دده زېږېدل د همدې کال شا او خوا بولي.[24]

د پښتونستان یو بل مؤلف ښاغلی عبدالحلیم اثر سره له دې چې د پېښور د پښتو اکېډمۍ د پښتو مجلې د ۱۹۷۶ م. کال داپرېل په ګڼه کې پټه خزانه یو درېباوري کتاب بولي خو د ښاغلي میر عبدالصمد خان د "رحمان بابا شاعر انسانیت" د کتاب په سریزه کې بې له دې چې کوم اخځ وښیي، کا بې چې سوانح لیکونکي د رحمان بابا د زېږېدو کال ۱۰۴۰ ه.ق. بولي.[25] بیا دا کال رد وي او جالبه دا چې دا ځل هم بې له دې چې کوم لاسوند ولري، لیکي: "زما د معلوماتو (؟) له مخې رحمان بابا د ۱۰۳۸ ه.ق. کال د جمادی الثاني په ۲۱ نېټه د جمعې په ورځ د پېښور له مضافاتو څخه په بهادرکلي کې وزېږېد".[26]

د رحمان بابا نومي بې لیکوال د کتاب هم د رحمان بابا د زېږېد و په باب د فکر نیلی زغلولی او د پټې خزانې د صراحت په خلاف یې دده د زېږېدو کال ۱۰۶۳ ه.ق. اټکل

---

(۱۹) عبدالصمد خان، رحمان بابا شاعر انسانیت، ۱۹۷۴ ع. پېښور، ۶۹ مخ.
(۲۰) حبیبي، استاد عبدالحی، پښتانه شعراء (لومړی ټوک)، ۱۳۲۰ ش.، کابل، ۱۹۲ مخ.
(۲۱) محمد هوتک "پټه خزانه" د لوی استاد پوهاند عبدالحی حبیبي په سریزه، سمون او تشریح ۱۳۲۳ ش. کابل ۹۳ مخ.
(۲۲) د دې بیاض نسخه محمد هوتک لیدلې وه خو اوس یې چېرته پته نشته او د زمانې په لاسو له ستر ګو الوتنیا کړې ده.
(۲۳) پټه خزانه، ۹۳ مخ.
(۲۴) وګورئ: له ۷ تر ۱۶ مخ پورې.
(۲۵) رحمان بابا شاعر انسانیت، ۱۳ مخ.
(۲۶) هم دا اثر.

کړې دی.[27]

د هېواد پیاوړی محقق لوی استاد پوهاند عبدالحی حبیبی د رحمان بابا د زېږېدو په باب د پټې خزانې وینا سمه بولي او د هېڅ شک ځای نه پکېویني[28].

په دې ترتیب وینو چې د رحمان بابا د زوکړې په برخه کې د پټې خزانې د وینا په مقابل کې ما تو ونکې سند نشته. تو موږ په دې برخه کې د ده خپل د دیوان ګوډ و چې هلته د دې وینا په رد یا منلو کې څه موندلای شو که نه؟

رحمان بابا په خپل دیوان کې د لنډ بحر یوه اوږده بولله لري، چې د دنیا لې وفايي او خپل ځان سپین ږیرتوب پکې انځور وي او د اورنګ زیب په مړینه بحث او ساندې پکې کوي، دا بولله ظاهراً په ۱۱۱۸ ه.ق. کال چې د اورنګزیب د مړینې کال دی[29] او یا هم احیاناً په ۱۱۱۹ ه.ق. کال ویله شوې ده. په دې بولله کې یو بیت داسې لولو:

تر پنځاو پنځه تېر شوې | تر لا ځان بولې پسر[30]

نو که چې دی په ۱۱۱۸ ه.ق. کال تر پنځه پنځوس تېر وبولو او دا تېر وال هم د ده د شپېته کلنۍ ومنو نو بیا د ده د زېږېدو کال ۱۰۵۸ ه.ق. راځي او د پټې خزانې تر سنې (۱۶) کاله لا وروسته کېږي خو د پټې خزانې کال له دې سره هم نه ردېږي. ځکه چې دا بیت د رحمان بابا د دیوان په بېلو. بېلو نسخو کې یو له بله توپیر لري.

---

(۲۷) محکمهٔ نشر واشاعت قبایل، "رحمان بابا". دا کتاب نه دلیکوال نوم لري او نه یې د چاپ کال ښئي او ښکاري چې د کوم غرض له مخې په د بر عجولانه ډول د رحمان بابا په باب د افکارو د تشتت له پاره خپور شوی.

(۲۸) - حبیبي، پوهاند عبدالحی؛ د افغانستان ببسلیک، ۱۳۵۳ ش، ۱۴۰ مخ.

(۲۹) محي الدین اورنګزیب عالمګیر د کورګاني شاجهان دریم زوی دی چې په ۱۰۲۷ ه.ق. کال د هند په احمد آباد کې وزېږېده. په ۱۰۶۸ ه.ق. کال یې خپل پلار بندي کړ او دی پر تخت کېناست د ده د خپلې واکمنۍ په دوره کې پښتانه د بر وکوټل او په پښتنو غوا کې د ده په ضد پیاوړې ملي نهضتونه پیل شول چې د اخوند چالاك، ایمل خان او خوشال خان غوړځنګونه یې زموږ د ملي تاریخ روښانه بابونه دي. (د تفصیل له پاره وګورئ: تاریخ افغانستان در عصر کورګانی هند، د لوی استاد پوهاند عبدالحی حبیبي اثر، د خوشال ختك مرغلرې، کلیات خوشال خان، ارمغان خوشحال او نور ....).

(۳۰) دیوان عبدالرحمن، د پېښور پښتو اکېډمی، ۳۸ مخ.

او خصوصاً د رحمان بابا د دیوان په یوه خطي نسخه کې چې د پښتو ټولنې په کتابتون کې ساتله کېږي ، دا بیت داسې دی :

ترپنځا وشسته تېر شوې   تر لا ځان بولې پسر

او په دې متن کې هم همدا بیت د اصل په توګه راغلی دی.

د پټې خزانې د سنې له مخې د اوخت د ده عمر ۷۶ کلو ته رسیږي او تر شپېته کلنۍ تېر بدل شي او یا کلنۍ ته رسېدل نه مقید وي نو ځکه د پټې خزانې وینا بیا هم سمه او په ځای ده.

استوګنه ، زده کړه ، او سفرونه :

موږ مخکې وویل چې رحمان بابا پېښور ته ورنږدې په بهادر کلي کې زېږېدلی دی. راورټي لیکي چې دی د پېښور د مومندو د ټپې په هزارخانۍ نومي کلي کې اوسېده[۳۱] دا چې رحمان بابا په هزارخانۍ کې اوسېدلی له نورو روایاتو څخه هم سنګاري خو دا چې دی په څه علت له بهادر کلي څخه هزارخانۍ ته تللی د څېړلو ور دی.

لوی استاد پوهاند حبیبي په دې برخه کې کاږي : "... عبدالرحمن به خپله زمانه کې یو صوفي مشرب او په عشق کې داسې ډوب شاعر تېر شوی دی چې خپلې فقیر مزاجۍ او په خپل عشق کې فنا شوی حالت - دی د خپل کلي (نه) هزارخانې ته په تلو او استوګنه مجبور کړی."[۳۲] په دې توګه وینو چې د روند او محترم استاد د ده د لېږد علت د ده فقیر مزاجي ګڼي .

د "رحمان بابا" نومې کتاب نا معلوم مؤلف د ده د دې لېږد دله پاره لاندې دوه علتونه ټوږي : "... لکه څنګه چې مشهوره ده رحمان بابا پیدا شوی خو په بهادر کلي کې وخو ورو ستو

(۳۱) - کامل مومند ، دوست محمد ، رحمان بابا ، ۴۹ مخ .
(۳۲) - پښتانه شعراء ، ۱۹۲ مخ .

دځینو وجوهاتو له کبله یې خپل کلی پرېښود او هزارخوانې (؟) ته راغی. په دې وجوهاتو دوه خبرې زما په خیال قیاس ته ډېرې نږدې دي: یوه دا چې ده په هزارخوانۍ کې د پرخوا خورني خپل خپلوان لرل د هغوی کشش دی هلته بوتله او دوېم دا چې دی د علم حاصلولو د پاره هزارخوانۍ ته راغلی وي او بیا د همدې ځای شوی وي، بلکه دا دواړه قیاسه یو ځای کولی هم شو چې د علم د تحصیل له پاره هزارخوانۍ ته راغلی وي. دلته یې خپل خپلوان وو. استوګنه یې د هغوی کړې وي. وروسته یې واده هم دلته کړی وي او بیا د همدې ځای شوی وي.(۳۳)

ښاغلی اثر له بهادرکلي نه هزارخانې ته د رحمان بابا لېږد د پدل د قبایلي ولېش(۳۴) له مخې بولي او وایي چې د دې ولېش په سلسله کې د دوی کورهزارخانې ته راغی(۳۵) دا اټکل ځکه سم نه برېښي چې که رحمان بابا د "ولېش" دوران ته لوېدلی وای نو باید لس دوولس کاله وروسته په هزارخانې کې هم نه وای پاتې شوی او کومې بلې سیمې ته لېږدول شوی وای، سره له دې چې دده ټول ژوند په هزارخانې کې تېر شوی او هم هورې مړ او خښ شوی دی.

زما عقیده دا ده چې ښایي د رحمان بابا د کورنۍ اصلي ځای هزارخانې وي او په موقتي ډول بهادرکلي ته تللي وي چې دا وخت دی هم هورې زېږېدلی او د ماشومتوب دوره یې تېره کړې وي. د دې یو دلیل دا دی چې پښتانه خپل مړي په خپله اديره کې خښوي. نو که د دوی اصلي ځای بهادرکلی وای حتماً به یې دده مړی بېرته بهادرکلي ته وړی و، سره له دې چې دده مړستون (قبر) په هزارخانه کې دی او هم د مومندو

(۳۳) رحمان بابا، محکمهٔ نشر واشاعت، ۱۷ مخ.

(۳۴) د ولېش قوانین د پښتنو لوی مفکر او مقنن شیخ ملي جوړ او په خپل دفتر کې یې وکښل د دې ولېش له مخې به پېړۍ وروسته پسو د دوولسو کلونو کې د پښتنو د ښلو - ښلو کورنیو ترمنځ ځمکه او کورونه سره بدل لېږدل او د بالغانو په سر به کاوه (د تفصیل له پاره وګورئ: د پښتو ادبیاتو تاریخ (دوهم ټوک)، د استاد حبیبي تالیف له ۲۳۵ تر ۲۴۲ مخ پورې). شیخ آدم ملي په قام یوسفزی او خیل قام ملي مشر و چې د ۸۳۰ هـ.ق کال په حدودو کې یې ژوند

(۳۵) رحمان بابا شاعر انسانیت، سریزه، ۱۷ مخ.

د ویزي په هزارخانه کې استوګن سنګاري څخه چې د رحمان بابا تر ژوند څو کاله را وروسته د احمدشاه بابا په دوره کې یو بل د ویزي مومند چې رکن الدین نومېږي او شاعر دی هم په هزارخانه کې مېشته وُ ، دی وايي :

که ظاهر لېږه ساکن هزارخانه کې — زړه مې خاص دی ستا در په دربارخانه کې
په نسب کې دیوزي یا مهمندي یم — ستا ... د در بندي یم (۳۶)

د رحمان بابا د استوګنې په باب که حقیقت هر څه وي خو دا منلې خبره ده چې دی په بهادرکلي کې زېږېدلی ، په هزارخانې کې استېدلی او هم هلته مړ شوی او خښ شوی

اوس د رحمان بابا زده کړې او د علومو تحصیل ته راسېږو ، پټه خزانه دده د زده کړې په باب کاږي :

" رحمان بابا له ملا محمد یوسف یوسفزي څخه لوست وکا او له هغه څخه يې فقه او تصوف زده کړل ، بیا ولاړ کوهاټ ته ، هلته يې هم سبقونه ولوستل او بیا عالم شو . په ځوانۍ يې دنیا پرېښوده او اکثر به په غرو کې ګرځېدی او کله به ولاړ د هندوستان پرخوا او د خدای عبادت به يې کاوه د دنیا په کار و به نه مشغول کېدی ، عبدالرحمان بابا یو عالم رباني او عابد سړی وُ ."(۳۷)

ښاغلی عبدالحلیم اثر چې له دې خپلې وینا له پاره کوم تاریخي سند ملاتړ و نه مني ، دده د زده کړې په باب تر دې زیات معلومات وړاندې کوي او لیکي چې : رحمان بابا تر زېږېدو اووه کاله وروسته په ۱۰۴۵ هـ.ق. کال په بهادرکلي کې له مولینا عبدالحق څخه قرآن مجید او نورو لومړنیو دیني علوم زده کړل ، په ۱۰۵۲ هـ.ق. کال يې له مولینا محمد یوسف د مولینا محمد یعقوب یوسفزي له زوی څخه د پېښور په سلطانپوره کې

(۳۶) شاهنامهٔ احمدشاه ابدالی ، پښتو اکېډمي ، پېښور ، ۱۹۶۵ ع . ضمیمې برخه ، ۲۰۸ مخ .
(۳۷) پټه خزانه ، عکسي چاپ - ۱۳۵٤ ش . د پښتو د پرمختیا او پیاوړ تیا آمریت ، ۴۴ - ٤۵ مخونه .

زده کړه وکړه ، بیا حضرت محمد صدیق پېښوري ته کوهاټ ته ورغی . څرنګه چې محمد صدیق پېښوری د پښتو لوی شاعر و ، نو دا وخت رحمان بابا ته له ده نه د فیض موندلو موقع لاس ته ورغله ، هم دا وخت یې د شعر او شاعرۍ دوره پیل شوه ، د خپل استاد په غزلونو یې د ډېر ځوانۍ غزلونه جوړ کړل چې لمونځ یې په دیوان کې شته (۳۸).

په ۱۰۶۱ هـ . ق . کال کې بیا د کوهاټ په شېر کوټ کې د اخوند محمد یوسف سره و ، په ۱۰۶۶ هـ . ق کال په پاس شېر کوټ کې و . په همدې کال یې د اخوند درویزه لمسی اخوند کرېمداد سره وکتل او حاجي بهادر کوهاټي چې د اخوند کرېمداد مخلص و د رحمان بابا استاد او طریقې لارښود و . دې دوه کاله په پېښور کې د اخوند کرېمداد په حضور کې و او د کبرویه سلسلې بیعت یې ترې وکړ او د شعر او ادب په دې خاص مکتب کې ورزل شو (۳۹).

داسې ، د کار او د رحمان بابا د علمي او ادبي زده کړې په باب ، په زړه پورې معلومات دي خو کاش چې ښاغلي اثر خپل سند ښودلی وای ، ځکه په داسې زړور تیا د کلونو او نېټو ښودل او په داسې قاطعیت د پښتو بیانول د تاریخي خبرو په برخه کې د ټینګ سند تر ښودلو پورې هیڅ اعتبار نه لري ، تاریخي پېښې او نېټې په قاطعیت سره راوړل داسې کار دی چې کاږو یو ځان سند او لاس وند غواړي . نو که د ښاغلي اثر دا معلومات رښتیني وای او غوښتل یې چې خوک یې ورسره ومني نو بیا یې د خپلو خبرو ملاتړ یې په ټینګو سندونو کړی وای ؛ خو څرنګه چې سند نه دی راوړی نو موږ د پښتو خزانې د باوري سند په ډول لوسره دا یې سند نه خبرې نه شو منلای .

---

(۳۸) - رحمان بابا شاعر انسانیت ، داثر سریزه ۱۳-۱۴ مخونه

(۳۹) - هم دا اثر ، ۱۵-۱۷ مخونه

یوولسم

مخکې مو وویل چې پښتې خزانې د محمد رسول کلاتوال د کښښې له مخې د ده د زېږېدو کال ۱۰۴۲ هـ.ق. ښودلی او ویل د اسې سند نه لرو چې د اسنه غلطه وباسي نو ځکه د اثر صاحب د اخبره چې تذکره لیکونکي د ده د زېږېدو کال ۱۰۴۰ هـ.ق ښودلی او دده د اخبره چې زموږ معلوماتو له مخې رحمان بابا په ۱۰۳۸ هـ.ق کال زېږېدلی د منلو وړ نه ده نو دده د اخبره هم د منلو وړ نه ده چې رحمان بابا په ۱۰۴۵ هـ.ق کال په زده کړه پیل کړی وی ځکه چې دی د اوخت درې کلن و او په درې کلنۍ کې هېڅ ماشوم هم په منظمه زده کړه پیل نشي کولای ، په همدې ډول یې نورکلونه هم رد ولي.

پاتې شوه له محمد صدیق پښتوري څخه دده د ادبي زده کړې موضوع ، موږ په پښتو تذکروکې د صدیق په نامه یو شاعر لرو چې د بشپړ دیوان یې نه یې لاتراوسه نښته خو دوینا وله مخې یې له دوو لاره و موږ ته رارسېدلې ، لومړی د چمن بې نظیر په خطي نسخه کې (۴۰) دده د اوولسو غزلو موجودیت دی چې یا درې هیوږ په کلید فغاني (۴۱) کې دوې غزلې ترې راخیستې او بیا دا غزلې لوی استاد پوهاند عبدالحی حبیبي په لومړی ټوک پښتانه شعرا (۴۲) کې راوړې دي . او بل د ملا سنا یسته خان په جونګ کې (۴۳) دده یوه غزل او یو بیت دي چې ما په ادبي ستوري (۴۴) کې ترې راخیستي. دا شاعر لوی استاد پوهاند حبیبي په متوسطه طبقه شعراوکې د رحمان بابا له پیروانو څخه ښودلی (۴۵)

---

(۴۰) چمن بې نظیر د پښتو شعر یو انتخابي اثر دی چې د پښتو د ۲۹ نوموړو او نا متو شاعرانو شعرونه پکې راغلي او په الفبایي ډول ترتیب شوي دي. (د برتانوي تاریخ گالو په کتابتونو کې د پښتو قلمي نسخو کتلاګ ، د بلوم هارت او ډ اکټر مکینزي تالیف ، لندن ۱۹۶۵ ع. - دا اثر ګران ملګري ښاغلی عنایت الله مرانی راته تر لاسه کړی چې په دې وسیله مننه ترې کوم.)

(۴۱) کلید افغاني د پښتو د نثر او نظم او لیکو نو مجموعه ده چې پادري هیوز ټوله کړې ده او مغه نسخه یې چې په ۱۸۷۲ ع. کال خپره شوې ۴۱۸ مخونه لري (د پښتو یخوانۍ تذکرې ، حبیب الله رفیع ، دافغانستان اکاډمي ، د تاریخ او ادب ټولنه ، ۱۳۵۰ ش ، ۶۸-۶۹ مخونه).

(۴۲) وګورئ پښتانه شعرا ، لومړی ټوک ۳۰۸ - ۳۰۹ مخونه.

(۴۳) د ملا سنا یسته خان جونګ د دوولسمې پېړۍ په دریمه برخه کې راغونډ شوی او یوه نسخه یې د لیکوال په کتابتون کې ده.

(۴۴) وګورئ : ادبي ستوري ، لومړی ټوک ، حبیب الله رفیع ، پښتو ټولنه ، ۱۳۵۳ - ۲۴۷-۲۴۹ مخونه.

(۴۵) پښتانه شعرا ۱/ ۳۰۸

او اغلب گمان دادی چې تر رحمان بابا کشر او د دوولسمې پېړۍ په دوهمه نیمایي کې به یې ژوند کړی وي . که له محمد صدیق پېښوري څخه د پښتو ادب مینه والو اته د محمد صدیق مراد وي داسې خوشحال تر رحمان بابا را وروسته دی او که بل څوک وي نو پښتنو ادبي لیکوالو ته د ده په باب مستند معلومات وړاندې کړي وای ، هغه ځای یې ښودلی وای چې د ده دیوان پکې ساتل کېږي او د هغه اثر نوم یې اخیستی وای چې د ده په باب معلومات لري ، همدا راز د صدیق په نامه نور شاعران هم تر ده را وروسته دي* ، د رحمان بابا کوم غزلونه او بیتونه چې اثر صاحب د محمد صدیق پېښوري د غزلونو او بیتونو په پیروۍ بللي کېدای شي چې د ده له خوا د سند د نه ښودلو تر وخته پورې دا غزلونه او بیتونه د رحمان بابا د غزلونو او بیتونو په پیروۍ وبولو او صدیق د رحمان بابا شاګرد وګڼو نه رحمان بابا د ده !

همدا راز له اخوند کریمداد درویزه یې او حاجي بهادر کوهاټي څخه د ده علمي او ادبي زده کړه د کوم سند له خوا نه تأیید یږي او خصوصاً د ده په دیوان کې داسې اشارې او دلایل شته چې دی د فکر او شعر له مخې د روښانیانو پیرو ؤ او د روښان په هغه روښاندازه یې یون کاوه چې درویزه یان یې کلک مخالف وو او د دې لارې په وړاندې یې ټول ژوند صرف کړی ؤ . (۴۶)

په هرحال ، د یې څرګنې صراحت او د ده د خپلو وینا ؤ شهادت څرګندوي چې رحمان بابا د وخت د دودې علوم لوستي وو او د علم تر بشپړتابه وروسته یې باطني تزکیې او تصوف ته لاس اوږد کړی ؤ او په سبه پوهه او بصارت یې مسایل څېړلای او تحلیلولای شوای . ده سبه علمي او ادبي مطالعه درلوده ، دیني مسائل یې په شعر ولوکې ځای په ځای بیان

* د ګوري هیوادمل ، زلمی : فرهنګ زبان وادبیات پښتو ، د ص ردیف .

(۴۶) په دې موضوع ما په "رحمان بابا - د پښتو ژبې عالمګیر" نومې اثر کې داسنا دو په رڼا کې بشپړ بحث کړی چې ژر به د ادب د علاقمندانو خدمت ته وړاندې شي .

د یار لسم

شوي چې په دیني علومو کې دده د سنو معلوماتو څرګند وې کوي او هم دده په شعرونو کې دارزاني، میرزا، دولت او خوشال خان یادونه شوې چې ده د دې شاعرانو دېوانونه لوستي وو او دده په ادبي پیاوړتیا کې د دې شاعرانو د شعر ډېر وند اغېز و، همدارنګه ده د دري شاعرانو دېوانونه هم په ژوره توګه کتلي وو او ځای په ځای یې د دوی له وینا ؤ څخه لفظي او معنوي اخیستني کړي او د دېوان په هغو دوو نسخو کې یې چې له ما سره شته د حکیم سنایي غزنوي نوم صراحتاً اخیستی او ویلي یې دي:

په پښتو کې رحمان ووې

په فارسي کې سنایي

دده ادبي لټون د ومره پیاوړی و چې د پښتو او دري د هغو شاعرانو شعرونه یې هم لوستي وو چې له ده سره یې د ژوند وخت لږ واټن درلود د لمونې په توګه میرزا عبدالقادر بېدل چې په ۱۰۵۴ هـ.ق. کال[47] یعني تر ده وروسته زېږېدلی یو بیت لري

هر که پا کج مینگذارد خون دل ما میخوریم   شیشهٔ ناموس عالم در بغل داریم ما[48]

او رحمان بابا وایي:

که سپینه د نام و ننګ دې شي ترڅنګه   درچا په کجروی به خپل ځیګر خوري

نو که په دې بیتونو کې د توارد له موضوع نه سترګې پټې کړو و یقیناً رحمان بابا تر د بېدل په نوښتی بیت ورسپړلی دی.

د رحمان بابا د سفر او چېرته تګ په باب پښته خزانه وایي: "... په ځوانۍ یې د دنیا پرېښودله او اکثر به په غرو ګرځېدی او کله به ولاړ د هندوستان پر خوا ..." خو ښاغلی کامل مومند د او وینا د رحمان بابا د ځینو بیتونو له مخې سمه نه بولي او وایي چې دی:

---

(۴۷) احوال و آثار میرزا عبدالقادر بېدل، دکتور عبدالغني - د میر محمد آصف انصاري ژباړه، کابل پوهنتون - د ادبیاتو پوهنځی، ۱۳۵۱ هـ.ش، ۹ مخ

(۴۸) کلیات میرزا عبدالقادر بېدل. ټوک

چېرته نه دی خوز پدلی . په دې برخه کې په څو لوړو بیتو سربېره دا بېتونه راوړي:

هم په دا چې نه له ځایه چېرته خوځم — نه د هېڅ یوه مخلوق یم منت بار
نه مې ښکته ملک لیدلی دی نه پورته — خبر نه یم په یمین او په یسار
آب و خور لکه آسیا په ځای رارسي — په خپل کور کې مې سکون دی هم رفتار (۴۹)

په برسېره نظر به د دې بیتونو په رڼاکې د ډېټې خزالې وبیا ناسمه وبولو خو له لږ غوره نه وروسته که ووایو څرنگه چې د دې بیتونو د ویلو نېټه نه ده څرگنده نو ښایي هغه ټول بیتونه به چې ښاغلي کامل راوړي رحمان بابا تر خپل سیر او سیاحت وړاندې ویلي وي ځکه موږ ته ثابته ده چې د شاعرۍ له زلمیتوب څخه پیل کېږي او د یوه شاعر په دیوان کې یو د بل ما تونکي شعرونه له همدې کبله موندل کېږي چې یو شعر یې د ژوند د یوه وخت او بل یې د بل وخت وي . او که په دې پسې د رحمان بابا دا بیتونه هم ولولو چې :

روښنایي مې په طلب کې شوه حاصله — شپه او ورځ لکه آفتاب په لار روان یم
چې صفت د تورو زلفو دا شنا کړم — پلی سر په لوی په لار د هندوستان یم
داشنا زلفې مې وینوی په لاس کې — بند په لار د هندوستان ولیدی دریغ

* * * * *

نو نه یوازې د ده "سکون" ماتوي بلکه صراحتاً د هندوستان د سفر یادونه کوي او ثابتوي چې دی هندوستان ته تللی دی . او که تر دې وروسته دا بیت هم وگورو :

ستا په زلفو په رخسار پسې رحمان شو بې وطن — مسافر د هندوستان د خراسان دی زما روح

نو نه یوازې دا ترې زباد بېږي چې دی هندوستان ته تللی و ، دا هم ثابتوي چې دی خراسان ته هم راغلی و ؛ ځکه چې پېښور د لرغوني خراسان په ساحه کې نه و او دا بل بیت که

---

(۴۹) رحمان بابا ۱۷ مخ .

دده وي[۵۰] چې پرې ورږیات کړو :

چې مېوې يې دکابل خوړلې نه وي ‌‌ ‌ ‌ دهغوله خمه ژغلې شي ګوړ ګوړې

داتکل هم په لاس راکوي چې دی کابل ته هم راغلی او دلته يې دومره وخت تېر کړی چې دکابل بېلا بېلې مېوې يې خوړلې دي ځکه په هغه وخت کې دارتباط دعصري وسايلو دنشتوالي له کبله کابل او پېښور ډېر سره لرې وو او دکابل مېوې په هغه ملک کم او کيف چې رحمان بابا يې ستايي پېښور ته نشوې رسېدلی.

په دې باب دده لوړ بېتونه هم شته چې دده له کوره وتل او په غرو کې اوسېدل څرګندوي .

عاشقي سري مجنون کاندي رحمانه

ګنه څوک په هوښیارۍ وزي له کوره

* * *

که ليلی غواړې بايد ، دي دا رحمانه

چې مجنون غوندې ساکن دکوه وکار شې

خپلوان ، اولاد ونه او مالي وضعه :

درحمان بابا يو بيت دی :

نه شي دخانانو دملنګو سره کلی ‌ ‌ ‌ چېرته عزيزخان چېرته ملنګ عبدالرحمان

له دې بيت نه خلکو افسانې جوړې کړې چا عزيزخان دده ورور ګڼلی ، چا يې نږدې تربور بللی او ځينې بيا وايي چې عزيزخان دی بندي کړی و او داسې نور . . .

---

(۵۰) څرنګه چې دا بيت په لږ تغيير دخوشال خان خټک په ديوان کې هم شته نو ځکه ددې ځای پيدا کېږي چې دا بيت به کاتبانو دده په غزل کې ورزيات کړی او دخوشال بابا له ورته غزلې څخه به يې رااخيستی وي (دې موضوع ته لومړی سنا علی مومند متوجه شوی او په خپل "رحمان بابا" نومي کتاب کې يې کړې ده).

شپاړسم

خوله بیت نه تر دې زیات صراحت لاس ته نه راځي چې عزیزخان او رحمان بابا د یوه کلي وو هغه د کلي خان او دی یو ملنګ سړی وُ او په دې بیت کې رحمان بابا د خپلې استغنا له مخې اعلان کړی چې دی د خانانو فرمانبردار نه دی.

د رحمان بابا له نورو بیتونو څخه دا څرګندېږي چې د ده د خپلوانو سلسله پراخه وه ، د یوه کور په ځای په کورونو کې اوسېدل او ده له ټولو سره راشه درشه درلوده په دردلې دردمن او په خوږ ولې خوږمن وُ ، وايي :

په هر کور کې ژړوان را ته پراته دي   لاس مې نه رسي د هیچا په دوا

ده د واده کولو په باب دا بیتونه پوره صراحت لري :

په مجنون باندې قلم راغلی نه دی   که حلال یې په مخ ورشي که حرام
حلال عشق دی په رحمان باندې راغلی   په حلالو کې مدام وي احترام

د رحمان بابا دا بیتونه د داسې وخت دي چې د ده مینه بریالۍ شوې او شرعي واده یې کړی دی.

تردې وروسته نو بیا د اولاد په غوښتنه کې دا شرطونه دي.

خدای له هسې رنګ زوزاده امان راکړه   چې بې دین ، بې دیانت شي ، بې لمانځ

یو وخت یې چې اولاد موندلی ، ورونه او خپلوان یې مطالعه کړي نو خپلې مطالعې نتیجه یې په خپل یوه بیت کې داسې ځای کړې ده :

که مې ورور، که مې عزیز، که مې فرزند دے   واړه غواړي خپله - خپله مدعا

د رحمان بابا د دیوان په داخلي شهادت برسېره ځینې مؤرخین هم د ده د اولاد په باب روایتونه لري له دیو نه یو هم انګلیسي ختیځ پوه میجر راورټي دی او وايي چې د رحمان بابا د لور له طرفه د هغه اولاد اوس هم د مومندو په بهادرکلي کې اوسي خو د هغه د یکي یونوي

اولاد د بره موده وشوه چې ختم دي.[٥١]

درحمان بابا د نورو خپلوانو په سلسله کې "حمید ګل" نومې شاعر د راورټي په وینا د ده خوربې بولې او د "پښتو نخوا دشعر هار و بهار" کې یې د ده یوه غزله راخیستې ده.[٥٢]

درحمان بابا د مالې وضعې په باب هم دده په خپل دیوان کې داخلي شهادتونه شته دي په خپلو پارکوکې له ناداري او تش لاسي نخه سرټکوي ، دنار وغانو د درملو پیسې نه لري او د درهم او دینار مالک نه دي :

په هر کور کې رنځوران راته پراته دي　　لاس مې نه رسي د هیچا په دوا

د دنیا خبر به واره په دنیا شي　　ما به څه کا څوک، چې نه لرم دنیا

* * *

څوک دې پار کاندې قسم په کردګار　　که درم لرم په کور کې یا دینار

خو بیا هم څرنګه چې چاته یې لاس اوږد نه و ، ګوزاره یې کیده او ځای په ځای خواره ورسیدل نو ځکه خلکو فکر کاوه چې دنیا دار دی :

نه درم او دینار نه لرم په کور کې　　ولې نور عالم مې بولي دنیادار

هم په داچې نه له ځایه چیرته خوځم　　نه د هیچ یوه مخلوق یم منت بار

نه مې شکسته ملک لیدلی دی نه پوره ته　　خبر نه یم په یمین او په یسار

آب وخور لکه آسیا په ځای راځي　　په خپل کور کې مې سکون دی هم رفتار

دده دوینا په رڼاکې دا اټکل کولای شو چې رحمان بابا هم لکه د نورو پښتنو غونډې دومره ځمکه درلوده چې دهغې په حاصل یې ګوزاره کیده له خوصلات یې دومره نه کیدل چې خرڅ کړي یې وای او پیسې یې پرې ترلاسه کړي وای ، دده د ځمکې درلودل دهغې بولې په ترڅ کې چې د :

هر چې کښت یې په باران او په سیلاب وي

دهغو ځمکو به واره په عذاب وي

(٥١) دیوان عبدالرحمن ، د مولانا عبدالقادر سریزه ، "ت" مخ ، رحمان بابا ، کامل مومند ، ٢٨ مخ .
(٥٢) وګورئ : راورټي ، دپښتو نخوا دشعر هار و بهار ، ١٨٨٨ ع ، دپاریس سرکاري مطبعه ، پښتو متن او فرانسوي سریزه .

په کسر پېل شوې، ښکاره ده چې د پښتنو په کليوالي ژوندکې لا
تراوسه هم داجنا سوتبادلې تر ډېره حده د پيسو درلودلو ضرورت ترسره کړي، نو
ځکه هغه وخت هم د درم او دينار نه درلودل د مفلسۍ او غريبۍ نښه نه وه .

موږ ته د رحمان بابا وينا دا هم راښيي چې دی که دنيادار و او که نه خو دا
لوړهمت يې درلود چې د دنيا تر لاسه کولو له پاره يې د زردار و څنګ ته نه پرېښود
او په ډېر جرأت يې په زرداري او زردار و د وينا وار و نه کول او شعار يې ورکاوه چې:

آدميت خه په دولت نه دی رحمانه

بت که جوړ شي د سرو زرو نو انسان شه

سماع ، موسيقي او ميني پراوونه :

د رحمان بابا د فکري اړخ په څېړلو کې د ده په تصوفي لاره او تصوفي منابعو ډېرې
خبرې کېدای شي خو د لته د ده د ژوند د يوه اړخ په توګه د ده په سماع ، موسيقي
او مينه لنډې خبرې کوو .

د رحمان بابا د تصوف په باب ډېرې خبرې شوې خو د ده د سماع(۵۳) په برخه
کې څه نه دي ويل شوي دا ځکه چې د ده تصوفي لار د ده له شعر و نو څخه راوزي او د ده
د ديوان په خو ړو نسخو کې داسې کوم شعر نه و چې د رحمان بابا د سماع په برخه کې

(۵۳) سماع په تصوفي اصطلاح کې هغه غږ ته ويله کېږي چې داورېدونکي په حالت کې او سېتون راولي . يه شرح
لتعرف کې وايي چې : ځواب به څېل نفس د ډېر مجاهدې او دومره رياضت لې وکړم چې وبه ويريدل له کاره ونه لوېږي نو د
نفس د پياوړتيا له پاره به لې څه وغوښتل او دوه بيتونه به يې اورېدل الستيه د حال سره سم بيت ... څو چې
به په وجد راغلل او له ځانه به لې خبره شول او د مستۍ په حال کې به يې ځان نشو اداره کولی او په نڅا به راتلل،،
(سماع در سلسلهٔ هو ، مهين جهان بګلو "تجدد" ،ايران ، ۱۳۵۱ ش.) د مولانا جلال الدين بلخي تصوفي رقص لا تر او سه هم
پيروان لري او په ترکيه کې د کال په ټاکلي وخت کې د مولانا د علامه محمد الوله خوا ترسره کيږي . په چشتيه طريقه کې د سماع
او موسيقي ستره برخه ده ، چې تفصيل يې د تصوف په باب په ليکلو آثارو کې شته .

لاسوند شوي وای ، په دې برخه کې دده يکې يوازې غزل متعصبينو د پښتو دده له ديوان څخه غورځولې وه ، خوله نېکه مرغه دده د ديوان په يوه زړه نسخه کې داغزل وموندل شو چې په دې چاپ کې هم نيول شوې او په صراحت راښيي چې د رحمان بابا سماع او صوفيانه رقص کاوه دغزلې څو بيتونه دادي :

ساقي راکړه ته وما ته جام در رقص
زه ارزو په زړه لرم مدام در رقص
ده وې اوس به دخوشحاله ساعت په تاشي
مغني راکړه ته وما پيغام در رقص
سرتې پاس ترنه فلک څرگندېږي
چې په چاوشي ارشاد اعلام در رقص
لياقت يې هر وگړي څخه نشته
په لايعقوبانه بې وي انعام در رقص
خو يې ساپه وجود شته عبدالرحمانه
حقيقت به هومره نه کا تمام در رقص

د رحمان بابا د موسيقي او خصوصاً د رباب د زده کړې په باب تر دې بخواهم خبرې شوې ، ميجر راورټي او عبدالمجيد افغاني دواړه مني چې موسيقي د رحمان بابا په ژوند ژوراغېز درلود ، رحمان حساس او ژوندی زړه درلود او چې د رباب تار به وکړنگېدو او دهغه نه به خوږه نغمه راولړزېده نو د رحمان رگ - رگ به ورپېده د رباب گوتي به لکه دده د زړه په تار لگېده - دی به اکثر د استغراق په حالت کې و ... عجب خان - والي چې د رحمان آشنا مجنون په هندوستان کې د بزرگانو د خدمت له کبله د برخې خاوند شو او چې څه وخت وطن ته رخصتېده نو د خپل پير شاه شرف قلندر

نه يې د رحمان د پاره هم څه تحفه وغوښته . شاه شرف قلندر په رباب کې د رحمان برخه مقرره کړه او راوايې ستولو . ولې شرط دې کې دا و چې مجنون به ترمخې رباب نه ګوتې نه وروړې ترڅو چې تې رحمان نه وي لېبدلى او رحمان ته دې هغه ګوته وهي کومه چې د شاه شرف له لوري مقرره شوې وه نو مجنون به مړ شي او رحمان به ژوندى شي هم دغه وشوه . مجنون چې هغه ګوته ووهله نو دى خو په ځاى پرېوت مړ شو او رحمان درې ورځې بېهوشه و او چې په خود شو نو حال يې بدل و ...(٥٤)

همدا راز ښاغلى جعفر اڅکزى هم په دې برخه کې کاږي :

" وايي چې په رحمان به کله د آمد دوره راغله نو هغوى به خپل رباب په غېږ کې ورته کښېښووى او په تار و نې ګوتې پورې کړې ، د تار وخه به يو پرسوزه ساز پيدا شو او بيا به يې په خپله خپل اشعار ويل شروع کړه ، پرسوزه آواز او دلکش ساز به په يوه آن کې د عقيدتمند واجتماع جوړه کړه ... "(٥٥) څرنګه چې د دې خبرو له پاره کوم سند نه و نو دا ترا وسه د هغو فولکلوري خبر ولد ډلې څخه ګڼلې کېدې چې په رحمان بابا پسې کېدلې خواوس د هم دې رقص په غزل کې يو داسې بيت موموچې د رحمان بابا د موسيقى په زده کړه دلالت کوي او ښيي چې ده موسيقى له استاد څخه زده کړې او په فني ډول يې په موسيقي کې لاس درلودلى دى ، وايي :

مسقى علم خپل استاد راته تعليم کړ

رالمالې کړه هر تار مقام د رقص

او س موچې د رحمان بابا دا غزل ترلاسه شوې نو دده د دې بلې غزلې خوبيو نه لې هم په ملاتړ کې وړاندې کولى شو :

---

(٥٤) ديوان عبدالرحمان ، د مولانا عبدالقادر سريزه ؛ ديوان عبدالرحمان د پروفيسر عبدالجيد سريزه ؛ سوانح عمرى د ملا عبدالرحمان ، د عجب خان فولکلوري کيسه ، د لاهور چاپ .

(٥٥) اڅکزى ، محمد جعفر : " وندر " ١٩٥٩ع . کوټه ، ١٥٣ مخ .

یوویشتم

هر مطرب چې غوږ ږدي تاو کا د رباب | په دا تاو کې زما زړه کاندې کباب
چې سامع يې په نغمه په ترانه شم | ديوانه شم گريوان څيرې مست خراب
هم يې تار هم يې گفتار هسې اثر کا | چې څوک يې نه طاقت لري نه تاب

تر دې وروسته د رحمان بابا د مينې پړاوونو ته راسېږو ، دی د مجازي مينې په پوړيو د حقيقي مينې د معراج لوړ ته ورختلی ، ځينې کسان دده مينه يوازې حقيقي مينه بولي او له مجازي مينې نه يې منکر دي خو دده په ديوان کې داسې بيتونه موږ ته ملي چې هيڅ منکر دا نشي ويلی چې ده دې مجازي مينه نه وي کړې . موږ دده له يادونو دا راايستلی شو چې رحمان بابا په ښکلا او ښکلو مين و ، د ژوند ډېره برخه يې د مينې په يارانو او د ښکلو په يادونو کې تېره کړې ده ، کله هجران ځوروي ، کله له وصال ، کله يوه يې ځنې ښکار کړی او کله بل ، کله مينې کلي ورته اور کړي او کله يې په بېديا کې يې تابه کړي دي ؛ دده د ژوند داتولې پېښې دده په شعرونو کې نغښتلې شوې او تر موږ پورې رارسېدلې دي . د رحمان بابا د ژوند ډېره برخه په مجازي مينه کې تېره شوې او د عشق په مدرسه کې يې نې له زلفو ، نې له خطه ، نې له خاله بل څه نه دي لوستي . په مينه کې يې له پېغور څخه عار نه درلود:

زه عار نه لرم په عشق کې له پېغوره | نې پروا يم د ستي په څېر له اوره

دده شعرونه ښيي چې ده زياتې مينې کړې او زيات ښکلو يې زړه وړی:

زه رحمان په زړه نږې کړم هغو ځوانو
چې يې ملا وي د ولبنته په دود نرۍ ؛

* *

په رحمان د ښايسته و قدر ډېر دی
د طبيب له قدره چا زده نې رنځوره

که مې پېرې کړمې پلورې چاره نشته
زه رحمان د ښایسته وُ خانه زاد یم

* * *

ګوښې ګوښې ښایسته مې زړه وکاږي
زه وکوم یوه ته وایم چې تا یووړ

اولیو وخت داسې هم پېښ راغلی چې:

زړه که یو وي ما خو تا لره درکړی
مګر نورو لره نور زړونه پیدا کړم

رحمان بابا مینې داسې پوړه ته رسولی وُ چې د خیلو لوزي له کوچنی بند نه يې پستلی وُ او ویل به يې:

زه عاشق یم سروکار مې دی له عشقه
نه خلیل، نه داوُدزی یم، نه مومند

د نو خطو مینه د رحمان بابا بله مشغولا وه:

خط دې نور د رخ دې پاڼې د کتاب دي
شغل د کتاب دې بل کتاب راڅخه یووړ

* * *

په رخسار چې دې د خط غبار ګرد شو
سربلنده شوه فرقه د خاکسارانو

* * *

سیاهي د نوي خط دې حسې زیب کا
لکه کښلې واړه توري د قرآن

* * *

څه شو که زه یم انګشت نما په مینه ستا کې
زیات له مانه خو بس ته د قاضي هم د ملایي

درویشتم

ده ته عشق دومره رښتینی وُ چې د سر قرباني یې په دې لاره کې هیڅ بلله :

وهغوته عاشق نه ویلی بویه

چې یې فکر یا د سر یا د دستار وي

په هر حال د ده مینه د حسن او ښکلا مینه وه له جنسی او نفسی غرضه پاکه

وه نو ځکه یې په جرأت سره ویل :

پسران دې عار زما له عشقه نه کا

پاک عاشق ، پیر او پلار دې وارهٔ بودي

* * *

او منزه دی عشق نفس له خاصیته

چېرته چاه د گېډې ، چېرته چاه د زنخدان

او همدې مینې ده ته داسې استغنا او غرور وربښلی وو چې په لوړه غاړه به یې ویل:

دلبرانو ته خاک تر تلی لاندې

د دې نور جهان په سر لکه آسمان یم

* * *

نوکري د معشوقو کوم په عشق کې

عیني نه د بهلول ، نه د اورنگ خورم

د رحمان بابا په نظر کې د مینې معراج ته رسیدلې سې مرحله ده چې :

که مین یې په خپل یار باندې رښتیا — آواره کړه اول دین پسې دنیا

د جنت له حورو تېر شه که یار غواړې — خدای دې نقد د چا نه کاندې نسیا

* * *

عاشقان د سپین رخسار د تورو زلفو

خبر یو الري د کفر د اسلام

خبره نه اوږدوم، خو دومره وایم چې دده دمیني هم پړاو حقیقي او دخدای مینه ده، دا پړاو دده دمیني معراج دی:

رحمان حسن دیار وینم په پرده کې
نه پټیږي لور دشمعې په فانوس

* * *

دا حجاب چې لوی عالم یې حجاب بولي
دا زما دیار ترمیانه حجاب نه دی

* * *

که څوک وایي هغه کوم دی؟ وایه دا دی
چې یې خدای په لوره مینه په چا نکه

ادبي شهرت او مقبولیت:

په وړاندې پاڼو کې مو دېټي خاني په استناد وویل چې رحمان بابا په ۱۰۴۲ ه‍.ق کال زیږیدلی خو ښاغلي اثر یې چې دکوم سند تر ښودلو پرته د زیږیدو کال ۱۰۳۸ ه‍.ق. ښودلی دا نظر هم ورکړی چې ده تر څورلس کلنۍ وروسته دمحمد صدیق پیښوري نه ادبي زده کړه کړې او شعر یې ویلی دی. موږ دا تر خبرې ځکه هم نه وي منلي او دلته یې هم نه منو؛ خو د رحمان بابا روانې طبعې ته چې ګورو یقیناً په څورلس کلنۍ او پنځلس کلنۍ کې به یې د شعر ویل پیل کړي وي نو زموږ په حساب به د ۱۰۵۶ یا ۵۷ - ۵۸ او ان تر ۱۰۶۰ کلو پورې دده د شعر پیلولو وخت وي داوخت په هند او افغانستان کې د شاه جهان ګورګاني د واکمنۍ (۱۰۳۷-۱۰۶۷ ه‍.ق) دوره ده. درحمان بابا په دیوان کې داسې بیتونه موندل کیدای شي چې د شاه جهان

دواکمنۍ په دوره کې چې د وېلو وخت وا تهکلو و لکه دا بیت :

د کاملې عقیدې له برکته

د دو ډلې په غاړه ناست شاه جهان یم

نو په دې اساس تر ۱۰۵۶ هـ. ق. کال وروسته دده شاعري په اتکلي دول اوتر ۱۰۶۷ هـ. ق کال وړاندې په باوري توګه پېل شوې ده او کـه دخان خوشال خان ختک دابیت :

سل سرې بنې دې تر دا یو غزل ځار ینه

من چې دا پښتو ده کرلانی خوشال ویلي[56]

ده په برخه کې وبولو بیا نو دا هم ویلی شو چې د رحمان بابا شاعري تر ۱۱۰۰ هـ. ق کال وړاندې چې دخوشال بابا د مرینې کال دی د ومره شهرت موندلی و چې خوشال خان غوندې قادرالکلام اوبې جوړې شاعر چې هم دې ته اړ کړی و چې دده دشعر دا غبرکمولو له پاره په تعلی لاس پورې کړي او خپل شعر تر ده ښه وبولي .

دخوشال خان ختک خوږ ژبي زوی اشرف خان هجري چې په ۱۱۰۶ هـ. ق کال یې له دنیا نه سترګې پټې کړې دخپل وخت دشاعرانو په ډله کې رحمان بابا ته په دې مقام قایل دی:

خوږ ژبان په ژبانې ستړی نو لی | هغه واف چې مستقر یې پېښور دی[57]

د رحمان په ویل ځای دلقب لشته | چې یې ما شعر منظور کړ معتبر دی[58]

---

(۵۶) کلیات خوشال خان ختک ، ۴۶۸ مخ .
(۵۷) واف بلبل .
(۵۸) رحمان بابا ، کامل مومند ، ۳۴ مخ (ده دا شعر دهجري له یوې داسې قلمي نسخې څخه راخیستی چې دچاپي نسخې په اصل کې نه دو)

د رحمان بابا په شعر د اقضاوت د داسې شاعر له خوا شوی چې د خپل شعر په باب داسې نظر لري:

چې يې سحر بولي خوك شعر زما دی — نور د وار و شعر شعر سحر دا دی
کړ باور دې په دا نه شي يا خو گوره — زما هر غزل شاهد په دا دعوا دی[59]

پښتانه محققين د رحمان بابا په شعر د هجري د دې قضاوت کولو وخت تر ۱۰۹۲ ه.ق. کال وړاندې بولي ځکه چې تر دې کال وروسته هجري په هندوستان کې د کورگانيانو له خوا په بېلو- بېلو زندانو کې اچول شوی و نو ځکه ده دا قضاوت بايد داسې وخت کړی وي چې د رحمان بابا د اشعارو زياتې لمونې ورته رسېدلې وي.[60]

له دې خبرو نه څرگندېږي چې د رحمان بابا شعر تر ۱۱۰۰ ه.ق. کال وړاندې ښه شهرت موندلی او په ادبي حلقو کې پېژندل شوی او منل شوی و.

همدارنگه تر ۱۱۱۹ ه.ق کال وړاندې د ده اشعار د ديوان په بڼه په ټولو پښتنو کې خواره شوي او د پښتونخوا گوټ- گوټ ته رسېدلي وو او ده د خپل دې ادبي او روحاني شهرت په بدل کې له پښتنو نه د "بابا" اعزازي لقب ترلاسه کړی و ځکه چې په يوه تنې کال مير ويس نيکه په کندهار کې د خپل ملي غورځنگ د پيل لپاره د ده په ديوان فال اچوی او له ده نه په دې الفاظو مشوره غواړي:

" راسه چې عبدالرحمان بابا قدس سره هم ولو ببنتو، چې د ده ديوان يې خلاص کا هسې شعر ونه وو..."[61]

عبدالقادر خان ختک (۱۰۶۳- ۱۱۲۵ ه.ق.) چې د ده همځولی دی هم د ده يادونه کوي:

---

(۵۹) ديوان هجري، مرتب همېش خليل، ۱۹۵۸ ع.، ۱۰۵ مخ.
(۶۰) رحمان بابا، کامل مومند، تر ۴۳۳ مخ وروسته.
(۶۱) پټه خزانه (عکسي نسخه)، ۴۶ مخ.

زه خټک دیاں په غم تازه - تازه شم
غوریه خیل رحمان که شو وخنې ستړی (۶۲)

د رحمان بابا په ژوند دده ادبي شهرت دخوریدلو په باب دده په خپل دیوان کې هم ځای په ځای ځینې بیتونه شته چې ځینې یې سره له دې چې دشاعرانه غرور او تعلي ښکارندوی دي خو بیا هم دده دادبي شهرت دخوریدلو ښایندګي کوي :

ستا دحسن دتعریف له برکته
درحمن دشعر کوکې په عالم دي

* * *

چا پیژندلم زه چې عاشق نه وم په جهان کې
اوس مې ستا له رویه لوم رسوا په درست جهان دی

* * *

خوشالا او دولتا مې غلامان دي
زه رحمان په پښتو ژبه عالمګیریم

رحمان بابا دومره ادبي شهرت موندلی و چې دیوه ځانګړي ادبي سبک تینګه یې کېښوده او دده په ادبي مکتب کې دپښتو دبرخوبرثې شاعران وروزل شول او همدا سبب و چې راوروسته شاعرانو په یوه خوله دده ستاینه وکړه او یوه یوه نیم ښکاري تعصب له کبله دده په شعري مقام ستر ګې پټې کړې .

دده په مړینه دده شاګرد یونس خیبري چې په ۱۱۰۰ هـ.ق. کال ژوندی و یوه له سوزه ډکه مرثیه وویله او دده ادبي مقام یې پکې وستایه :

چې پیدا له اشنایه سره هجران شه   ځکه داغ مې په خاطر باندې ارمان شه

---

(۶۲) دیوان عبدالقادرخان خټک، مرتبه حمیش خلیل، ۱۹۷۲ع، ۲۱۶ مخ.

انجمن دسنو یارانو نوبهار دی — جدایي ورباندې پېر وکه خزان شه
چې په قدر کې درونه د دریاب وو — اوس صدف د مغو در و گورستان شه
چې په شرق د آشنایۍ لکه لمر و خوت — په مغرب د جدایي کې نهان شه
داچې باد د جدایۍ په جهان گرځي — له هیبته مې صورت بید لرزان شه
د سکوت قلف به یې خرنگ لیرې کېږي — چې په مرگ یې درون بند کلید زبان شه
له رحمانه فیض یاب عبدالرحمان شه — چې له دې سرایه په نوې سرای مهمان شه
مرگ سخي د سنو خبر و هسې شوم کا — چې یې یو کلام زړه نه کېږي پرې گران شه
چې په ملک یې نام د نېکو شهر مرنه دی — څه شو دا که په حساب د مردگان شه
په پښتو شعر یې هسې نامه یو وړه — چې خبر یې په اشعار ایران توران شه

پر لذت شعر به څوک کاندې "یونسه!
چې په مرگ ځنې خاموش عبدالرحمان شه"(٦٣)

مصري خان گگیاني د رحمان بابا د عصر یو بل شاعر دی چې دده د خوازه شعر ستاینه داسې کوي:

شعر د فارسي و بیم شېرین لکه شکره
شعر د پښتو کړ تر فارسه حمید رحمان لذیذ(٦٤)

معزالله مومند هم چې د رحمان بابا د پېرې شاعر دی د رحمان بابا د ادبي قدرت او قوت ستاینه په دې تکو کې کوي:

د تمامې پښتونخوا له شاعرانو
معزالله عبدالرحمن دی منتخب

(٦٣) دیونس خیبري دیوان، د جمهوري آرګ د کتابتون نسخه، د دې غزلې نقل
ښاغلي خیبر ندوي عبدالله خدمتگار راسپارلی چې په دې وسیله منندوی ترې کوم.
(٦٤) د مصري خان گگیاني دیوان، د پېښور پښتو اکېډمي، ١٢ مخ

* * *

که د شعر کرامت د چا نه غواړې

معزالله د رحمان شعر کرامت دی (۶۵)

کاظم خان شیدا چې د رحمان بابا تر مړینې وروسته زیږیدلی او د پښتو د بې خوږ ژبی شاعر دی د رحمان بابا د غزلو پیروي کوي :

د رحمان په دا مصرع د شیدا زړه دی

"ته پري یې، که آهو یې، که جادو کمرې" (۶۶)

او هم په خپل یوه بل بیت کې دی او حمید بابا دوو مومندو په نامه دسنو ازلي حکیمانو په توګه پیژني :

په دې وخت کې که شیدا د واړه هوښمند وې

ثناخوان به وو هر دم ستا دوو یلو (۶۷)

نجیب چې د رحمان بابا دادني مکتب شاګرد دی ځای په ځای د رحمان بابا د شعرونو په اقتفا او پیروي شعر ونه وایي او دده په باب عقیده لري :

د شعرو سرحلقه عبدالرحمان دی

زه نجیب دده د شعر دامنګیر یم

چې یې شعر لامثل دی بانديې سبا یې

که رحمان وایي په شعر عالمګیر یم (۶۸)

د پښتو خوږ ژبی بیدل چې د پښتو شاعرانو د یادونې په لړ کې رحمان بابا

---

(۶۵) دیوان معزالله خان مومند ، دخیال بخاري ترتیب او تدوین ، ۱۹۵۸ ع . پښتو اکېډمۍ ، ۱۶ ، ۱۰۰ مخونه .
دیوان معزالله خان مومند ، دهمېش خلیل ترتیب او تدوین ، ۱۹۶۱ ع . دارالتصنیف ، ۲۶ ، ۱۳۹ مخونه
(۶۶) دیوان کاظم خان شیدا ، دهمېش خلیل ترتیب او تدوین ، ۱۹۶۵ ع ، ۱۴۲ مخ . دا بیت د کابل په چاپ کې نشته .
(۶۷) د کاظم شیدا دیوان ، د استاد بېنوا ترتیب او تدوین ، ۱۳۳۱ ش ، پښتو ټولنه ، ۵۲ مخ . دیوان کاظم خان شیدا ، دهمېش خلیل ترتیب ، ۵۲ مخ .
(۶۸) دیوان نجیب ، ۱۵۱ مخ .

تهٔ رارسېږي نو د سلطان الشعراء لقب ورکوي او وايي:

چې مشهور یې په پښتو ژبه دیوان دی — شعراؤ کې هغه عبدالرحمان دی
قال و حال یې سره سم زيات و کم نه دي — مسلم څکه د هر دانا نا دان دی
په سلطان الشعراء دی ملقب دی — چې یې بیت مصرع په هر ځای کې برهان دی[69]

عبدالعظیم رانیزی دده د پېړۍ بل شاعر دی چې د درناوي سره داسې ورته تلیتوي:

د مهمند عبدالرحمان صاحب په مثل — هسې خوږ ژبان زما وې دریغه دریغه
زهٔ عظیم به خاص غلام د دې مهمند وم — اوس ژوندی که په دنیا وی دریغه دریغه[70]

د دې عصر په شاعرانو کې یوازینی شاعر چې له رحمان بابا سره یې د مومندیه او ختکي تعصب کړی، نواز ختک دی او منلي یې چې د هغې شاعرانه غرور کسات اخلي چې رحمان بابا د خان خوشالخان ختک په برخه کې کړی، نو څکه وايي:

چې په غوږ کا څوک ګوهر زما د نظم — د رحمان دیوان به وملږي په جیب
برابر مې کړهٔ غزل دده له شعره — چې د ووزي له خاطره شک او ریب

* * *

په لحد کې به توبه کاندي له شعره
دا غزل کړمي څوک ولولي رحمان ته[71]

د پښتو خوږ ژبي او د ځانګړي ادبي مکتب د رلودونکي شاعر پیر محمد کاکړ چې په هم عصر وکې تر خیل شعر لوړ نه وینې، د رحمان بابا شعر معجز ګڼي او وايي:

که هر څو وایي نازک شاعران شعر — ولې دوی ګڼي معجز د رحمان شعر

---

(۶۹) دیوان بیدل، د همېش خلیل ترتیب او تدوین، ۱۹۵۷ع.، ۲۱۲مخ.
(۷۰) دیوان عظیم، ۱۳۳۳ ق.، لاهور، ۶۳مخ.
(۷۱) ورکه خزانه (لومړی ټوک)، همېش خلیل، ۱۹۶۰ع.، ۳، ۵ مخونه (دیوان ختک برخه).

سوز ګداز د محبت یې مګر زیات ؤ — چې سوزان یې هسې شان کړ بیان شعر
جو یې په شعر کې رحمان غیب اللسان دی — په داخبر نشته هرګز د انسان شعر
تر مصرع یې ځار شه لار د ملغلرو — په څه تار یې آویخته کړ یکسان شعر
هیڅ تر شعره د رحمان به ډېر کم نه وي یا — و منصف نه د ختک خوشحال خان شعر (۷۲)

رحمت داوي د دوولسمې پېړۍ د اواخرو یو بل شاعر دی چې په کشمیر کې هستېده او د رحمان بابا تر شعر داسې قربانېده :

هر څوک شعر کا هم لاف د شاعرۍ کا
زه قربان تر شیرین شعر د محمند (۷۳)

شمس الدین کاکړ چې د پیر محمد کاکړ د ادبي مکتب پیرو دی ، د خپل استاد په پیروۍ د رحمان بابا په باب وايي :

که څوک ونیسي په لاس میزان د شعر — په عروض کا سنجیده بیان د شعر
و به نه رسي په شعر له رحمانه — که هر څو کوي هوس افغان د شعر
په تحقیق سره رښتیا لسان الغیب دی — لیاقت یې درلوده لسان د شعر (۷۴)

میرزا حنان بارکزی د رحمان بابا شعر یو تر بل سره ګڼي او وايي :

بل رحمان سربندی د پښتنو دی — په پښتو یې غزل به دی یو تر بل (۷۵)

عبدالله یوېلزی یو بل کندهاری شاعر دی چې د رحمان بابا شعر معجزه بولي او وايي :

د رحمان له شعره بوی د معجزې ځي
مرید نه رکاندې له پیره برابر (۷۶)

---

(۷۲) د پیر محمد کاکړ دیوان ، د استاد بېنوا ترتیب او تدوین ، ۱۳۲۵ ، پښتو ټولنه ، ۴۲ مخ.
(۷۳) ورکه خزانه ، لومړی ټوک ، ۱۵۳ مخ .
(۷۴) د شمس الدین کاکړ دیوان ، پښتو ټولنه ، ۱۳۳۳ ش . ، ۴۱ مخ.
(۷۵) د حنان بارکزی دیوان ، پښتو ټولنه ، ۱۳۳۶ ش . ، ۶۳ مخ .
(۷۶) روهي ګلونه ، د استاد خادم ټولونه ، ۱۳۲۶ ش . پښتو ټولنه ، ۱۲۱ مخ .

عبدالغفار هوتک د کلات د سیوري شاعر چې د ديارلسمې پېړۍ په اوايلو کې يې ژوند کاوه د رحمان بابا د ادبي مکتب پيروي او ځان د ده نايب بولي:

په افغان کې شاعران تر حساب تېر دي
عبدالغفار دی د رحمان شاعر نايب[77]

د روانې پېړۍ د اوايلو شاعر قاضي مير احمد شاه رضواني د رحمان بابا شعرونه له وجد او جذب څخه ډک ګڼي او وايي :

بيا به دور د شاه عالم په څرېدو کې — راښکاره شو په جهان عبدالرحمان
موسيقار غونډې يې هسې نغمې وکړې — چې يې يورې کړ لوا ور په کل جهان
تا به ويې چې د شيراز خواجه حافظ دی — چې پيدا شو په اولس کې د افغان
که صوفي، که محتسب او که قاضي و — ټې له مانه ټول يې ګډ کړه په ميدان[78]

په دې سربېره احمدي صاحبزاده[79]، قنبر علي خان اپريدی او قاسم علي خان اپريدي[80] هم د رحمان بابا په پيروۍ شعرونه وايي او يادونه يې کوي.

د رحمان بابا شهرت او مقبوليت دومره زيات و چې په ډېر لږ وخت کې يې شعر ټوله پښتونخوا تسخير کړه او د "ړوند"، لوستي، نيم لوستي او نالوستي ټول خلقو يې ځان ته ورجلب او جذب کړي. صوفيانو يې په شعر کې د معنوي دنيا وړانګې وليدې، سياستمدارانو او ملي مشرانو د خپلو ملي غورځنګونو په لار کې د ډېرې کار ترې واخيست. مستانو او مجذوبانو د رباب په تارونو کې د ده نغمې ونغوتلې، هر څوک يې په ژبه پوه او د هرچا د زړه تپونو ته ملهم شو، څوک چې لوستي وو

(۷۷) د عبدالغفار هوتک قلمي ديوان.
(۷۸) روهي ګلونه، ۱۲۳ مخ.
(۷۹) تېرهېر شاعران، عبدالحليم اثر، ۱۹۶۳ع. پښتو اکېډمي، ۱۴۲ مخ.
(۸۰) وګورئ د قنبر علي خان ديوان، د پېښور چاپ او د نې نومه مولف "رحمان بابا".

دده شعر ونه يې په خپله ولوستل ، دنيمه لوستوله پاره يې دلوستو شوق او ذوق ورو باښه او ډېر داسې کسان پيدا شول چې يوازې د رحمان بابا دشعر دلوستو مينې د تورو او بورو زده کړې ته اړ کړل . چا چې په خپله نه شوی لوستی هغوی هغه کسان لوستلو ته مجبور کړل چې لوستای يې شول ، او دوی ته يې واورول ؛ مطلب نړ او ښځو ټولو ته دده شعرونه ورورسېدل او هرچا دخپل زړه هيلې او مرادونه پکې ولټول او پکې وموندل .

دده په ژوند دده ديوان په ټوله پښتونخوا کې خور شو او ډېر ژر د رحمان بابا د لوی ادبي مکتب په وړه د پښتونخوا ډېر شاعران ورننوتل او له دې منبع څخه يې دشعر سوز او الهام واخيست .

لوی استاد پوهاند عبدالحی حبيبی د رحمان بابا دادبي سبک ښېګړې او ځانګړنې داسې شمېري :

١ ـ په دې سبک کې شاعر د روح الهام مني ، د مادې سره يې ډېر سروکار نه دی ، له هغې دنيا څخه خبرې کوي چې له دې خاکي دنيا څخه پرته بله دنيا ده او د معنوي فيوضاتو منبع هم د غه ځای دی .

٢ ـ په دې سبک کې شاعر له مادي کثافاتو څخه لېرې کېږي او هلته ځي چې صلح کل دی او د دې خاورينې نړۍ غوغا او شور ماشور پکې نشته ، شاعران يې د دنيا پربد و تنقيد کوي او ځان يې له ګکړو او کړکېچنو څخه پاکوي .

٣ ـ په ادا او د احساساتو په تصوير او نورو ښېګړو کې د اسبک خورا سپېڅلی او سليس دی ، ابهام ښه نه ګڼي ، دشعر الفاظ او عبارات ساده او سپېڅلي غوره کوي .

٤ ـ غزليات ، قصايد ، رباعيات ، تخميس او د شعر نور ټول اقسام په سپېڅلي ډول وايي او ډېر له ميني او اخلاقو څخه رغېږي .

۵ - د عشق او مینې په دنیا کې هم د واقعیت خواته ځي او د خیال لمن تابع کېږي.

۶ - د دې سبک شاعر عشق او الهام ته ورندون مدارگڼي، یقین او ایمان پر عقلیت باندې خوښوي. (۸۱)

هو! په دې لاره د پښتو شاعران روان شول او په سوونو وینا والو له رحماني غږ نه الهام واخیست.

د رحمان بابا ادبي لارې مشهور لاروي دادي:

عبدالرحیم هوتک، احمد شاه بابا، اخوند گدا، عبدالعظیم سواتی، میا نعیم متي زی، ملا جمعه بارکزی، عبدالنبی بېټنی، شېر محمد هوتک، مطیع الله پیرخېل، قاسم علي اپریدی، یونس، غفور، صدیق، شمون، داليوري حافظ (۸۲) نیاز محمد، عبید، نصرت (۸۳)، ابن یمین، باز محمد بنگښ، عبدالرسول ماشوری، عبدالغفار هوتک، عجب، فضل شاه، گل محمد کاکړ، شیخ نامدار، معزالله خان مومند (۸۴)، عبدالوهاب اخگری (۸۵) او نور...

په پښتونخوا کې د رحمان بابا شهرت او محبوبیت دومره زیات شو چې د ده شعرونو د خلکو په ورځنیو خبرو کې د متلونو بڼه وموندله او د پاخه سند په توگه استناد پرې وشو.

د پښتنو دیوه لوی روحاني شخصیت سوات صاحب څخه روایت کېږي چې ده به ویل: "چې که چېرې د کلام پاک نه علاوه بل کلام کې مونځ کول روا وي نو ما به یقیناً د رحمان صاحب کلام غوره کړی و." (۸۶)

---

(۸۱) پښتانه شعراء ۱/۳۱

(۸۲) د دې کسانو سوانح په لومړي او دوهم ټوک پښتانه شعراء کې ولولئ!

(۸۳) د دې شاعرانو سوانح په لومړي ټوک ادبي ستوري کې ولولئ!

(۸۴) د لنډې پېژندگلوۍ له پاره یې وگورئ: هیوادمل، زلمی: فرهنگ زبان وادبیات پښتو.

(۸۵) وگورئ: زېری، د لیکوونکي مقاله، د ۱۳۵٦ کال، ۱۳ گڼه.

(۸٦) تاریخ ریاست سوات، محمد آصف خان، ۱۹۵۸ ع، ۱۱۱ مخ.

هغه مشاعرې چې لا تراوسه يې هم دلرې او برې پښتونخوا شاعران د بابا په مزار کوي دده د محبوبيت او مقبوليت سنه ښکارندوې کولای شي او څوچې پښتو او پښتون وي "رحمان" به "بابا" او وينا به يې دنړونو دوام وي.

مړينه او مزار:

پټه خزانه کاږي چې رحمان بابا "په سنه ۱۱۱۸ هجري وفات شو خلق يې تر اوسه د پېښور په هديره کې زيارتونه کا."(۸۷) نوځيا دده د مړينې نېټه نده ضبط کړې خصوصاً د رحمان بابا شاگرد يونس خيبري دده له سوزه ډکه مرثيه وايي خوله بده مرغه د مړينې تاريخ يې نه ښيي.

د رحمان بابا په ديوان کې داسې داخلي شهادتونه شته چې دده ژوندتن دې کال را وروسته هم ثابتوي، په دې شهادتونو کې يوه غه او بله نظم دی چې داورنگزيب مړينه پکې ياده شوې. اورنگزيب د ۱۱۱۸ کال د مياشې په ۲۸ نېټه مړ شوی دی خو په دې نظم کې يو بيت دی:

اوس نوبت د شاه عالم دی

دور او طور يې شو دگر

اورنګچې شاه عالم د ۱۱۱۹ هـ.ق په عاشور يا خيره کې خپله پاچايي اعلان کړې نو ځکه ښاغلی کامل داپايې د ۱۱۱۹ هـ.ق. کال بولي(۸۸) او په دې وسيله دده ژوندتن ۱۱۱۹ هـ.ق کال پورې ثابتيږي. همدارنګ د بابا په ديوان کې د گلخان او جمال خان د مړينې په پېښه هم يو نظم شته چې د ا

(۸۷) پټه خزانه (عکسي نسخه)، ۴۵ مخ.

(۸۸) رحمان بابا، ۲۲ مخ.

پېښه د رحمان بابا ژوند ښيي ونکو د راوړتي دوينا له مخې له ۱۱۲۳ هـ. ق. کال سره مربوطه ګڼله او د راوړتي دوينا په استنا دلې دده ژوند تر دې کال پورې هم اټکلاوه[۸۹]؛ خو ځرنګه چې راوړتي خپل سند نه و ښو دلی داسنه اټکلي بلل کېده، او س چې د تاريخ مرصع متن د کامل مومند په همت خپور شو هلته په صراحت سره د دې پېښې په باب ليکل شوي :

" پس له فوته داورنګ زيب بادشاه جمال مهمند او بعضی ظاهر بين کوتداندیش ورسره سر په شورش پورته کړی و . په مهمند کې موسرېزی وه او موسرېزی په مهمندو کې کمزوري تنېره ده . غرض يې دا وه چې په دا شورش کې به د مانامه ناموس وشي . ارباني به بيا موم . په داميان کې ډېر افراط تفريط ورځنه وشه . هرګاه چې په سن زرسل دوه وېشت صوبه دارې د دارالملک کابل په نامه د ناصرخان شوه . پېښاور ته راغی ، ارباني يې ورکړه . امادده ناکړدې چې بخوا د ناصرخان تر سرداري يا په صوبداري کې يې د ناصرخان کړې وې د ناصرخان په خاطر وې په خپلې اربانۍ کې يې کلي د عيسی مهمند هم وواهه . په تل يې ختنه وکړه . عيسی مهمند په خپل خبل کې زوروړی . جوړه يې د ناصرخان سره وکړه . د مغل په وېرانۍ کې پښتانه خپله مدعاده.

مصرع : بهر طرف که شود کشته سود اسلام است

په داميان کې د جمال د نوی د واده کار پېښ شه . ناصرخان دوه زره روپۍ هم په طريق د انعام ورکړې . لوز عيسی په تموم د مغل جرې يې ورپسې کړ . هغه شپه چې يې د نوی واده و د لښکره سره ورېروان شه.

---

(۸۹) رحمان بابا، د دوست محمد کامل، ۲۷ مخ. رحمان بابا، د مجهول مؤلف، ۱۲ مخ.

په کوړې وړنځي ـ جمال له دې هسې آفته غافل وُ مخې ته وړ وووت ـ تاب يې دجنګ رانه ووړ ـ زخمي کوړته ننووت ـ عيسیٰ يې په کوړ اوړ پورې کړ بلې وسه ـ اتياکسه زنځې وړکي هلکان دواده هم په هغه کوړکې وړسره وسول دا واقعه په سن زرسل دروېشت وه ـ خدائے دې له دې هسې آفته امان وکا.»(۹۰)

موږ وينو چې ددې پېښې په باب تاريخ مرصع يو باوري او دهغه وخت سند دی چې رادرتي هم يې له دې چې خپل اخځ وښيي له همدې تاريخه ددې پېښې کال ښودلی دی . له بله پلوه رحمان بابا دا تراژيدي په خپل يوه نظم کې په ډېر سوز او درد انځور وي :

ډېر ياران وو دګل خان او جمال خان ❊ په کار نه شو يو په وخت دزارستان
دهمه وار و يار الوځ دې تور شي ❊ که به څوک وبله ياري کا په داستان
چې يو يار په سوري پروت وي بل په اور کې ❊ وهغو ته به څوک څه وايي ياران
هيڅ تعريف يې په داش به وايه نه شي ❊ صد رحمت شه په ياري هم دګل خان
په دا پوره ته د ياري شرط ونه څه وي ❊ چې په اور کې دواړه وسوځي يکسان
چې له آل له اولاده سره وسول ❊ خدائے دې نه کا څوک دمسي مظلومان
تر پايه...

څرنګه چې دا دهماغه پېښې انځور دی او د پېښې کال هم ۱۱۲۳ هـ.ق کال دی نو ددې باوري سند له مخې تر ۱۱۲۳ هـ.ق کال پورې د رحمان بابا ژوندي يقيني کېږي خو تر دې وروسته څرګنده نه ده چې تر کوم کال پورې ژوندی وُ. اوس په دې برخه کې يو بل ... هم رامنځ ته کېږي او هغه دا چې تاريخ مرصع

(۹۰) تاريخ مرصع، افضل خان ختک، ۱۹۷۴ ع.، ۴۰۲ مخ.

او پټه خزانه دواړه د پښتنو باوري سند ونه دي او په تاریخ مرصع کې د پښتنې کال په توګه ؛ " سن زر سل درویشت " کښل شوی او هم د تاریخ مرصع ټولې نسخې په دې برخې کې یوه خوله دي ، ځکه د دې کال د باور څېړه په باب د شک ځای نه پاتې کېږي ؛ خو په پټه خزانه کې د رحمان بابا د مړینې د کال (۱۱۱۸ هـ . ق .) په باب د اټکل ځای شته ځکه چې هلته دا کال په شمېر (۱۱۱۸) کښل شوی او د بلې خوا د پټې خزانې د تر لاسه شوې نسخې په پای کې کاتب کښلي : " باستعجال تمام قلمی شد " نو د دې اټکل ځای پیدا کېږي چې سنایي د پټې خزانې په بله نسخه کې به دا سنه " ۱۱۱۸ " نه بلکه بل څه او هم احیاناً « ۱۱۲۸ » وي چې د دې " استعجال " په سبب به " ۲۸ " ، " ۱۸ " کښل شوې وي . او که دا اټکل و منو نو بیا به د رحمان بابا ژوند تر ۱۱۲۸ هـ . ق . کال پورې راوغزېږي .
په هر حال ، که رحمان بابا د ۱۱۲٤ هـ . ق . کال په شا او خوا کې مړ شوی وي نو ویلای شو چې ده " ۸۲ " کاله عمر کړی او که تر ۱۱۲۸ کال پورې یې ژوند اټکل کړو نو بیا یې ژوند " ۸٦ " کلو ته اوږدېږي او دا کوم غیر عادي او ناشوني ژوند نه دی .

د رحمان بابا مزار د پېښور ښار ته د برلنډ په هزارخانې کې دی او د اخون درویزه په هدیره کې خښ دی چې خلک یې زیارت ته ورځي او کال په کال یې د پښتونستان شاعران په مزار غونډه کوي . د ده قبر پخوا له پخو خښتو روغ و خو په ۱۹۵۸ ع . کال پښتو ټولنې د کابل د حجارۍ او نجارۍ په فابریکې کې د مرمرو له ډبرې ځنې جوړه شوې ښکلې او نفیس تعویذ ورواستاوه او د ده په قبر کېښنودل شو .
رښتیا هم چې : که نظر که څوک په کار د درویشانو خو به وویني وقار د درویشانو
هو مره خلق یې زیارت کا پس له مرګه چې بازار وي په مزار د درویشانو

زه د رحمان په خپل شعار شکرګوزار یم
چې دا هسې رنګ دیوان مې د موندی

[II]

د رحمان بابا دیوان

درحمان بابا د دیوان را تولېدلو په باب هم لکه د ده د ژوند پېښو غوندې هر چا بېلې بېلې خبرې کړې او بېل ـ بېل نظرونه پرې ورکړل شوي دي چې مونږ یې دلته بېل ـ بېل څېړو:

فولکلوري روایت:

زه چې کوچنی وم، د رحمان بابا شعرونه مې له خپلې خور څخه (چې په خوند به یې لوستل) اورېدلي وو خو په خپله یې لا د لوستلو نه وم، په همدې وخت کې مې له دې نه دا فولکلوري روایت هم اورېدلی و: "رحمان بابا یو ملنګ شاعر و، له خلکو نه به ګوښه د سیند په غاړه ناست و، شعرونه به یې ویل

او په هغو کودو ړو به يې ليکل چې خپل خټک ته يې راټول کړي وو ، يو وخت څو لک ورنځ اودي يې د شعر په ليکلو بوخت وليد ، رحمان بابا ډېر ژر ليکل شوې کودو ړيې سپند ته واچول ، هغه کودو ړيې چې ترې پاتې وو هغه سړي سره راټول کړل او د رحمان بابا دا موجوده ديوان يې ترې جوړ کړ."

دا يو منلې روايت و چې د رحمان بابا دوينا د عامو علاقمندانو قناعت يې حاصل او او س يې هم مني .

له فولکلو ره نه متأثر روايت : د رحمان بابا د ديوان لومړنى سريزه ليکونکى پروفيسر عبدالمجيد

افغاني د رحمان بابا د ديوان د راټولېدو په باب ليکي :

"... څه وخت چې مجنون (91) د ه ته هغه رباب د طريقه چشتيه وغږاوه نو مجنون مرشد او عبدالرحمان د يې ورځې سمو سبه پروت و چې څه وخت په هوښ راغى نو حالت د ده تبديل وخوځ او له نيکانو شما رشه او ددې وځې نه به د ه سرود اورېدلو او آخر پرې د ومره استغراق غالب شه چې نو څه ترې نه هم پاتې شه او د پښتنو په اصطلاح د ملا عبدالرحمان نه يو ملنګ جوړ شه ، واپې چې شپه او ورځ د ى و او ژړا وه ترهسې چه يو ډې چې او ښکو يې په مخ باندې لارې جوړې کړې ، خداى ورله يو څو دوستان هم ورکړې وه چې د ه به څه ويل هغوى به جمع کول او دا هغې يارانو برکت دى چې د عبدالرحمان د زړه قطرې په هره حجره کې په وېنو سرې پرتې دي..."

---

(91) مجنون په رحمان بابا پوري د تړل شوي فرضي معشوق نوم دى چې عجب خان يې په آب وتاب بيان کړى او يوه اوږده کيسه ورته تړلې (وګورئ : سوانح عمري ملا عبدالرحمان ، د لاهور چاپ .)

"... بيا هم دې قابل نه وُ چې خپل اشعار يې جمع کړي وي دوستانو به جمع کول او دغه د مرګ نه وروسته يې دا ديوان جوړ کړ مګر بيا هم د عبدالرحمان ډېر اشعار ضايع شوي او اوس هم دغه په ديوان کې ډېر اختلاف دی ، ډېرې غزلې دي چې په موجوده ديوان کې نشته مګر د پښتنو په مجلسونو کې ويلې کېږي ..."(۹۲)

تر ده وړاندې ميجر راورټي هم نظر ورکړی وُ چې رحمان بابا به چې شعر ونه ووېل نو دغو نقل به يې خپلو خاصو دوستانو ته واستاوه ، دده دوستانو به دغه د ځان سره ټولول او ساتل خو ديوبل نه خبر نه وو هر اشنا به يې دا خيال کړو چې دده د مرګ نه پس به دغه يو ځای کړي ، دده دوستانو هم غسې وکړه ، دده ځينې نيمګړو دوستانو په دې غرض د رحمان په کلام کې خپل کلام ګډ کړو چې دا معلومه شي چې له دوی څخه د رحمان د کلام ذخيره ترنوروزياته ده ، کلام به د دوی وُ او کسر به يې پرې د رحمان وويلو دې : نتيجه دا شوه چې دده د ديوان دوه دفترې يا حصې جوړې شوې ، دا ټګي بر ګې په وخت معلومه شوه ځکه چې د رحمان ځينې دوستان لاژوندي وو او دغه ويلې اشعار يې پېژندل هم ، دوی بېرته چاڼ کړه او سوچه کلام يې پاتې شو خو بيا هم په ډېرو نسخو کې اختلاف موجود دی ...(۹۳)

د راورټي دا نظر هم تر ډېره حده په فولکلوري رواياتو ولاړ ښکاري او د کوم باوري سند له مخې نه غږېږي .

يوه بله رايه :

د رحمان بابا د ديوان غونډولو په باب يوه بله رايه د استاد مولانا عبدالقادر ده :

(۹۲) ديوان عبدالرحمان ، د پروفيسر عبدالمجيد په سريزه ، د لاهور چاپ .
(۹۳) ديوان عبدالرحمان ، د مولانا عبدالقادر سريزه ، "خ" او "د" مخ .

چې د نورو رايو په نتيجه کې يې ورکړې ده ، دى وايي چې : "د استغراق په دوره کې د رحمان کلام د ده دوستانو جمع کړى دى او چې کوم وخت بيا رحمان د دنيا ځوند ته په راګرځيد و مجبور شو او د ده کلام کې د اولس او قوم په اخلاقو د راى ځله کيفيت پيدا شوى دى - نو شايد ده ته دا خيال پيدا شوى وي چې راشه دا ديوان راغونډ کړه دا بعيد از قياس نه ده ، دا هم ضروري نه ده چې شاعر چې څه وو ايي نو ګټې تل دې هغه د ده د حافظې په کتاب کې موجود وي ، د بر ځله شاعر ته خپل کلام نه وي ياد ولې دوستانو شاګردانو يې يا د لرلي وي ، کېدى شي چې د ترتيب په وخت هغه ټول خلك د ده شا او خوا موجود نه وو او ځکه د ده د بر غزلې په ملکو کې خورې وي ، ولې ديوان کې شاملې نه کړى شو ې ... "(۹٤)

مستند نظر :

لوى استاد پوهاند عبدالحى حبيبي (۳٦) کاله پخوا په پښتانه شعراء کې وکښل :

" محققين مورخين دې خبر و ته اهميت نه ورکوي (د ده د ديوان وروسته ټولول شي) او وايي چې رحمان بابا خپل ديوان په خپل ژوند غونډ او مرتب کړى دى . لیکن دا موجوده ديوان د رحمان ټول اشعار نه دي ځکه چې د رحمان ډېر اشعار به دې ديوان کې نسته مګر د پښتنو په خولو کې جاري دي..."(۹۵)

د دې نظر په ملاتړ کې مو ن دوه ډوله ملاترى شهادتونه لرو : يو په خپله هغه شهادتونه دي چې ځاى په ځاى د ده په خپل ديوان کې موندل کېږي .

---

(۹٤) ديوان عبدالرحمان ، د مولانا عبدالقادر سريزه ، "ډ" او "ذ" مخونه .
(۹۵) پښتانه شعراء ، ۱۹٤/۱

اوبل هم دهغه وخت دمعاصرو متنونو شمېر دتونه دی .

مونږ درحمان بابا په دېوان کې داسې بیتونه مومو چې نه یوازې داښیي چې ده خپل دېوان په خپله ټول کړی بلکه دا هم څرګندوي چې ده له خپلو شعرونو سره ډېره مینه درلوده او په زیاته علاقه یې په عوندولو، بوخت وُاو ددېوان ترجوړېدلو مخکې دهغه بیاض پښتو هم راکوي چې ده به خپل شعرونه له ویلو سره سم پکې ثبتول :

هسې زیب کا په بیاض درحمان شعر
لکه زلفې دخوبانو په رخسار

ده له خوا دخپلو شعرونو دلیکلو په برخه کې دا بیت مخې ته راځي :

درحمان ترقلم مشک او عنبر اوري
چې آغاز یې کړه اشعار دتورو زلفو

له خپلو شعرونو سره دده مینه له دې بیتونو څخه ښکاري :

درګوهر په تله نه دي چا تللي
درحمان شعر ګوهر دی خدای تولې

* * *

په غزل کې خو دوه بیته انتخاب وي
درحمان تمام غزل دی انتخاب

* * *

لکه زه چې سخندان او هنرمند یم
بل به نه وي سخندان او هنرمند

* * *

هم نغمې کاندي هم رقص کا هم خاندي
درحمان په شعر تُرکې د باګرام

(c) Kitabton.com: The Digital Library

او دا بیتونه خو یې د هغه وخت دي چې دی د بشپړ دیوان خاوند وُ :

یو کتاب په سر بن کې چا ونه کړ
لکه رحمانه چې یې جوړ کړو دا کتاب

* * *

د رحمان وسوزان شعر ته حیران یم
چې یې اوربل شوی نه دی په دیوان

* * *

درست دیوان د رحمان زار تر دا غزل شه
چې بیان یې کړو کردار د دلبر روښانه

* * *

زه رحمان په خپل اشعار شکر گوزار یم
چې دا هسې رنگ دیوان مې دی موندلی

د "کتاب جوړول"، "درست دیوان" او "دیوان موندل" په خپله د دې معنی لري چې ده خپل دیوان په خپل ژوند ترتیب کړی او جوړ کړی دی.

د رحمان بابا په ژوند دده د دیوان د ترتیبیدلو په باب یو بل دلیل دا هم دی چې دی لا ژوندی وُ چې دیوان یې په ټولو پښتنو کې خور شوی وُ او پښتنو دده د دې لوی ادبي قدرت په صله کې د "بابا" درونه لقب ورکړی وُ، په ژوند کې یې دده دیوان د پېښور او د جنوبي افغانستان ټولې سیمې فتحه کړې وې او دده په ژوند دده لقب "بابا" سره د افغانستان لویدیځو سیمو ته ان ترکندهاره پورې رسیدلی، خور شوی او منل شوی وُ او ورسره ورسره یې رحمان بابا د یوه لوی روحاني شخصیت په توگه خلکو ته وروپېژندلی وُ، همدا سبب وُ چې د رحمان بابا ترمړینې څو کاله وړاندې ملي مشر میرویس نیکه ده ته د ډېر عقیدت درلودلو

له مخې دده په دیوان پال نیسي او په خپل ملي لوی اقدام کې دده روحاني ملاتړ تر لاسه کوي او دی لومړی حل ورته وایي :

زه مکتوب غوندې په پټه خوله گویا یم — خاموشي زما تېری کا ترغوغا زما
کښېنت دعشق په توده زمکه امان چېرې — سمندر بویه چې زلیست کا په صحرا زما

خو بیا بل حل داسې مشوره ورکوي :

چې آسمان یې مخ پټ کړی په سحاب و — خدای و ماو ته ښکاره کړ هغه لمر بیا
چې رقیب راته تړلی په زنځیر و — خپل حبیب رابادې پر انست هغه وربیا

په وصال یې منت باراوسه رحمانه
په صدف کې دخل نشته دگوهر بیا (۹۶)

او مېرویس نیکه هم د رحمان بابا مشوره خلکو ته ابلاغوي او په خپل ملي غورځنګ په ۱۱۱۹ هـ.ق. کال کې پیل کوي.

په دې سربېره دوخت دود هم داسې و چې شاعرانو به خپل دیوانونه په خپل ژوند ترتیبول ، مثلاً دخوشال خان ختک هغه دیوان چې دده له مړینې نه یو کال مخکې لیکل شوی ددې خبرې سند ثبوت دی (۹۷) داچې هر شاعر به هڅه کوله چې د تولو تورویتو په خپل دیوان کې ولري په خپله ددې سند دی.

اکثرو شاعرانو چې خپل دیوانونه د "تې" تر ردیفه رسولي ، بیا یې سره تول کړي د یوان کړي یې دي او په خلکو کې خواره شوي ، دد یوان له ترتیب نه وروسته یې چې کوم غزلونه ویلي هغه بیا دده یا نورو کسانو له خوا په خپل خپل ځای دد یوان په خنډ وا او یا هم دوروستیو نسخو په متن کې ورزیات شوي دي.

---

(۹۶) پټه خزانه (عکسي نسخه) ، ۴۶ - ۴۷ مخونه.
(۹۷) دخوشال خان ختک دد یوان دا نسخه د پښتو ټولنې په کتابتون کې خوندي ده.

کله چې د رحمان بابا په ژوند د ده د دیوان د ترتیبېدو او راغونډېدو په باب دومره کلك اسناد او دلایل لرو نو بیا په دې کې د هیڅ شك ځای نشته پاتې کېدلای چې ده دې خپل دیوان په خپله نه وي ترتیب کړی.

نو ځکه په نتیجه کې ویلای شو چې رحمان بابا خپل دیوان په خپل ژوند په خپله ترتیب کړی دی.

دا چې ځینې غزلې او بیتونه یې کم او زیات دی او یا یې د دیوان د نسخو ترمنځ زیات توپیرونه دي د دې ډېر عوامل دي یو دا چې ښایي ځینې غزلونه له ده نه د تدوین په وخت کې هېر شوي وي او یا یې نقل په لاس کې نه وُ ، ځینې غزلونه یې ښایي تر تدوین وروسته ویلې وي ، ځینې شعرونه یې متعصبینو د دیوان له نسخو څخه غورځولي لکه د "رقص" په ردیف غزل چې په یوازینۍ نسخه کې راپاتې ده او د نسخو ترمنځ سره توپیرونه خو د "خطاطانو او کاتبانو خاصه لورېښنه (!) ده چې د هرچا او هر تألیف په حق کې یې لري او یوازې د رحمان بابا د دیوان یې نمونه نه دی.

یوه بله پوښتنه لا پاتې ده او هغه دا چې د رحمان بابا دیوان ولې په عنعنوي ډول په دوو دفترونو کې راپاتې دی ؟

دلته یو اټکل دا هم کېدای شي چې ښایي په یوه دفتر کې د رحمان بابا د ژوند د لومړۍ برخې او په بل دفتر کې یې د ژوند د بلې برخې شعرونه تردیف او تدوین شوي وي. نو که دا اټکل ومنو هم د لومړي دفتر شعرونه د ده د ژوند د لومړۍ برخې نه دي ځکه په دې دفتر کې د رحمان بابا هغه نظمونه شته چې د ژوند له وروستۍ برخې سره یې اړه لري لکه د اورنګزیب مرثیه او د ګل خان او جمال خان کیسه ، نو عجالتاً د خپل دې اټکل مانځه داسې وړاندولای شو چې ښایي رحمان بابا خپل د ژوند د لومړۍ برخې شعرونه په یوه دفتر کې سره ټول کړي

او تردیف کړي او تر هغه وروسته شعرونه یې په بل دفتر کې راغونډ کړي او تدوین کړي وي؛ څرنګه چې د دوهمې برخې شعرونه یې په حمد، نعت او د دنیا په بې‌وفایۍ پیلېږي نو ځکه دوهم دفتر تر لومړي دفتر وړاندې شوی او یو د بل ځای یې نیولی دی چې د امو مننه نو باید داهم ومنو چې په خلکو کې دده په ژوند باید دده د دیوان دوهم د فتر خور شوی وي او لومړی دفتر یې بیا وروسته خلکو ته رسېدلی وي خو کله چې هغو فالونو ته راوړسېږو چې مېرویس نیکه د رحمان بابا په ژوند په ۱۱۱۹ هـ.ق. کال کې دده په دیوان اچولي نو بیا زمونږ دا تکل دا مانځي هم وړاندې یې ځکه هغه دواړې غزلې چې مېرویس نیکه فال پرې نیولی دده د دیوان په موجوده لومړي دفتر کې دي او په همدې دفتر کې د ګل خان او جمال خان د بېښې نظم هم شته چې تر دې فال نیونې پنځه کاله وروسته په ۱۱۲۳ هـ.ق. کال ویل شوی دی.

ځکه چې له دې بحث نه هم نتیجه نه تر لاسه کېږي نو دده د دیوان د دوه دفترونه جوړېدل تر اوسه کوم تاریخي اصالت او روایت تر شا نه لري.

ښاغلی کامل د دوو دفترونو سره ګډوونکی استاد بېنوا بولي[98]؛ خو دا کار د بریخوا شوی او له ما سره د رحمان بابا د دیوان یوه زړه قلمي او یوه زړه چاپي نسخه شته چې متاسفانه دواړې نیمګړې دي او د لیکلو او چاپ کال نه لري، دا دواړې د یوه دفتر په اساس دي او د دواړو دفترو شعرونه یې سره یو ځای کړي او په یو ځلي تردیف کړي دي. همدا راز د بمبۍ د ۱۸۸۳ ع. کال چاپ نسخه هم په یو دفتري ډول ده[99] چې ښاغلي زما نیمګړې چاپي نسخه همدا نسخه وي.

---

(۹۸) رحمان بابا، ۷۰ مخ.
(۹۹) د برتانوي تاپو ګانو په کتابتونو کې د پښتو قلمي نسخو کتلاګ، ډاکټر میکنزي، لندن، ۸۵ مخ.

قلمي نسخې : څرنګه چې رحمان بابا د پښتنو منلی شاعر دی نو ځکه دده د دیوان ډېرې نسخې لیکلې شوې

او خورې شوې دي . پټه خزانه کاږي: "چې ظل الله پادشاه جهان شاه حسین کاتبان واستول او له پېښوره يې د عبدالرحمن بابا علیه الرحمه د دیوان نقلونه راوړل او په قندهار کې علما او زهادو وکښل او اوس ډېر دي. فقرا او د خدای دوستان د عبدالرحمان بابا شعرونه ډېر لولي او خوښوي او عام خلق فالونه پر ګوري. حتی چې ښځمنې هم دا کتاب ډېر والي او خدای تعالی دده په وینا کې هسې برکت ایښی دی چې د هر خوبمن زړه دا ړوي په کا او هر غریب او محتاج مستغني کا."(100)

دا روایت ښيي چې له ډېر پخوا څخه د رحمان بابا د دیوان د تکثیر او ډېرښت له پاره کار پیل شوی او په پښتونخوا کې يې زیاتې نسخې خورې شوې دي.

د مېجر راورټي دا خبره چې په نظر کې ولرو چې ده د رحمان بابا د وینا د انتخاب په وخت کې له شپېتو نسخو څخه استفاده کړې(101) نو بیا د پښتو تر هر کتاب نه دده د دیوان د نسخو شمېره ډېره ده ان چې د اخون درویزه تر مخزن الاسلام نه یې هم د نسخو شمېره اوړي خو په موجود وخت کې د رحمان بابا د دیوان د قلمي نسخو د شمېر له مخې تر مخزن الاسلام را وروسته دوهم کتاب دی(102) او د هیواد او نږدې په بېلو بېلو سیمو او شخصي کتابتونو کې يې نسخې شته.

د پښتو خطي نسخو په لاره کې زمالتون روان دی خو تر اوسه نه یم بریالی شوی چې په ټوله نړۍ کې د پښتو خطي نسخو شمېره تر لاسه کړم ، په همدې توګه

(100) پټه خزانه (عکسي چاپ)، ۴۵ مخ.

(101) د دیوان عبدالرحمن، د مولانا عبدالقادر سریزه، "د" مخ. "دوران" مجله، پېښور ۱۹۵۸ ع. (۱۳، ۱۴) ګڼه.

(102) رفیع، حبیب الله، "د پښتو قلمي نسخې" وږمه، ۱۹ کال، ۴ ګڼه (۱۳۵۴)، ۸۳ مخ. - د نوموړي مولانا مقاله.

د رحمان بابا د دیوان د ټولو نسخو شمېره هم زما په لاس کې نشته ، خو تر کومه ځایه مې چې یا د د ښتو نه راغونډه کړې د رحمان بابا د دیوان دا لاندې نسخې راته معلومې دي :

الف : د برتانوي تا پوګانو په ښلو ـ ښلو کتابتونو کې د رحمان بابا د دیوان ۹ پوره او نیمګړې نسخې شته په دې ډول :

۱ ـ بریټش موزیم : د سید غلام علی په قلم ، ۱۳٤ پاڼې ، کال نه لري .

۲ ـ د لینډ سیانا کتابتون : خطاط نلري ، ۱۳۳ پاڼې ، بې تاریخه .

۳ ـ د هند دارې کتابتون : خطاط میا صدرالدین ، ۱۵۳ پاڼې ، د خطاطۍ کال ۱۲۷۰ هـ.ق.

٤ ـ بریټش موزیم : خطاط میرزا محمد اسماعیل ، ۱۹٤ پاڼې ، د ۱۲۷۷ هـ.ق.، ۱۸۶۱ ع. کال لیک.

۵ ـ بریټش موزیم : خطاط غلام جیلانی پېښوری ، ۱۳۹ پاڼې ، د ۱۸۷۲ ع. کال لیک.

۶ ـ د هند داره : ۱۵۷ پاڼې ، خطاط او د خطاطۍ کال نه لري .

۷ ـ د هند داره : خطاط فاضل محمد د عبدالغنی کاسي زوی ، ۱۱۸۷ هـ.ق ، ۹۳ پاڼې .

۸ ـ بریټش موزیم : خطاط سراج الدین ، ۱۱۱ پاڼې ، د ۱۲۷۱ کال لیک .

۹ ـ بودلیان : (د دیوان انتخاب) ، ۸۵ پاڼې ، د ۱۹۰۰ ع. کال شا او خوا لیکل [۱۰۳]!

ب : د لېننګراد په آسیایي موزیم کې د رحمان بابا د دیوان درې نسخې خوندي دي :

۱۰ ـ د ۱۸۱۰ ع. کال لیک .

۱۱ ـ د ۱۸۳۰ ع. کال لیک .

۱۲ ـ د ۱۸۳۷ ع. کال لیک [۱۰٤].

ج : د هند په کتابتونو کې بنا یي د رحمان بابا د دیوان ډېرې نسخې وي خو دا درې نسخې یې فهرست شوې :

۱۳ ـ د رامپور رضا لایبرېري : خطاط محمد شاه بلخی ، د ۱۲۱۹ کال لیک ، ٤۷۰ پاڼې مصوره نسخه [۱۰۵]

۱٤ ـ د بنګال د ایشیایي ټولنې کتابتون : د شاه ثناءالله په قلم .

د دې مخ د متن پایلیکونه په (۵۰) مخ کې وګورئ .

۱۵ - د ډيلي د پوهنتون کتابتون : د حافظ عبيد الله په قلم[۱۰۶].

ل : د پښتونستان په شخصي او رسمي کتابتونو کې د رحمان بابا د ديوان ډېرې نسخې شته، خو متأسفانه د ټولو فهرست يې لاس ته نه دی راغلی، يوازې دا لاندې نسخې يې را ته معلومې دي :

۱۶ - د پېښور د اسلاميه کالج کتابتون[۱۰۷]

۱۷ - د پروفيسر ولي محمد خان سيال کاکړ کتابتون : د ملا ولي په قلم ، ۹۰ پاڼې.

۱۸ - د سيال کاکړ کتابتون : د ملا ولي په قلم ، ۱۷۹ پاڼې[۱۰۸]

هـ : په فرانسه کې د رحمان بابا د ديوان د دوو نسخو پته شته :

۱۹ - د فرانسې د ګيمې موزيم : د ۱۲۰۹ ق . کال ليک د ولي محمد په قلم .

۲۰ - د فرانسې د ګيمې موزيم : د ۱۷۹٤ کال ليک[۱۰۹]

و : په امريکا کې د يوې نسخې پته شته :

۲۱ - د پرنسټن د پوهنتون کتابتون[۱۱۰]

ز : د کابل د خطي نسخو په کتابتون کې د رحمان بابا د ديوان دا نسخې موجودې دي :

۲۲ - د ملا ولي په قلم چې ۳۲ انځور ونه هم لري ، ۱۸٤ پاڼې .

۲۳ - په کشمير کې د ۱۲۲۷ کال ليک ، د ملا عبيد الله په قلم ، ۱۶۰ پاڼې.

۲٤ - بله نسخه ۱۱۹ پاڼې لري.

د ٤۹ مخ پاېليکونه :

(۱۰۳) د برتانوي تاپوګانو په کتابتونو کې د پښتو قلمي نسخو کتلاګ ، ډاکټر مکينزي ، ۱۹۶۵ع. له ۸۵ تر ۹۳ مخ.

(۱۰٤) هيواد (ورځپاڼه) ، ۱۳٤٦ کال ورځ ، د سنا غلي رښتين مقاله .

(۱۰۵) د خان غازي کابلي قلمي يادداشت ، د استاد بېنوا د کتابتون .

(۱۰۶) هيواد ، د سنا غلي رښتين مقاله .

(۱۰۷) همدا ورځپاڼه .

(۱۰۸) سيال کاکړ ، پروفيسر ولي محمد : " پښتو نسخې " ، قلمي .

(۱۰۹) هيواد ورځپاڼه ، ياده شوې مقاله .

(۱۱۰) همدا اخځ .

۲۵ ـ بله نسخه چې ۶۵ پاڼې لري.

۲۶ ـ بله نسخه چې ۱۷۴ پاڼې لري.

۲۷ ـ بله نسخه يې چې ۱۶۷ پاڼې لري او له حُسینې شعرو سره يې دري ژبا ره هم شته (۱۱۱)

ح : د جمهوري آرګ په کتابتون کې د رحمان بابا د دېوان دا نسخې شته :

۲۸ ـ يوه نفيسه نسخه ده چې ۱۲۰ پاڼې لري (۱۱۲)

ط : د هرات په موزيم کې :

۲۹ ـ خوشخطه نسخه ده چې ۱۸۲ پاڼې لري (۱۱۳)

ی : د کابل پوهنتون په کتابتون کې هم د رحمان بابا د دېوان دا لاندې نسخه ساتل کيږي :

۳۰ ـ د ملا ولي د زوی ملا کمال په ليک چې ۱۴۴ پاڼې لري (۱۱۴)

ك : د پښتو ټولنې په کتابتون کې د بابا د دېوان دا لاندې نسخې شته :

۳۱ ـ د شاه زمان د سلطنت په وخت کې ليکل شوې نسخه ده چې ۲۵۱ پاڼې لري خطاط يې وجه الدين او د خطاطی کال يې ۱۲۳۰ هـ. ق. دی.

۳۲ ـ د سرله خوا نيمګړې نسخه ده چې ۱۴۲ پاڼې يې پاتې دي.

۳۳ ـ د سر او پای د واړو له خوا نيمګړې نسخه ده چې ۱۳۱ پاڼې يې پاتې دي.

۳۴ ـ د ملا اختر بياض دی چې د رحمان بابا د اشعارو چانې پکې شته (۱۱۵)

ل : د محترم استاد پوهاند عبدالشکور رشاد په کتابتون کې د رحمان بابا د دېوان نسخې شته چې يوه هم نسخه يې دا ده :

۳۵ ـ د ۱۱۴۵ هـ. ق. کال ليک ده او کامګار خان ختک د نامدار خان زوی

---

(۱۱۱) " د پښتو قلمي نسخې " د ليکوال اثر، خطي.

(۱۱۲) د بورکوي د خطي نسخو فهرست، ۱۹۶۴ ع. ۶۵ مخ.

(۱۱۳) هماغه اثر، ۳۲۹ مخ.

(۱۱۴) ستوده، محمد ابراهيم او عبدالرحمن : " د پښتو د ۱۰۸ قلمي نسخو لنډه پېژندنه "، ۱۳۵۴، ګستنري چاپ، ۲۵ مخ.

(۱۱۵) " د پښتو قلمي نسخې ".

داشرف خان لمسي او د خوشال خان ختک کړوسي يوه مثنوي په خپل قلم پرې کښلې او مهر يې پرې لګولی دی.[116]

م: د ښاغلي عبدالقدوس نجيب په کتابتون کې يې دا نسخې شته:

۳۶ - د ۱۲۷۹ هـ. ق. کال ليک چې ۱۳۶ پاڼې يې پاتې دي او د پای پاڼې يې نشته.

۳۷ - يوه نيمګړې نسخه ده چې ۵۳ پاڼې يې پاتې دي[117].

ن: د ښاغلي محمد حليم سليمي په کتابتون کې هم د رحمان بابا د ديوان دوې نسخې خوندي دي:

۳۸ - خطاط يې انعام نومېږي چې په ۱۱۷۶ هـ. ق. کال يې کښلې ده، د واره دفتر ونه يې بېل - بېل ګڼهل شوي دي چې ټولې پاڼې يې ۱۳۴ دي.

۳۹ - د ۱۱۹۹ هـ. ق کال په شاوخوا کې کښل شوې، د پای لخوا نيمګړې ده او ۷۲ پاڼې يې پاتې دي[118]

س: د ښاغلي زلمي هېوادمل په کتابتون کې د رحمان بابا د ديوان لاندېنۍ نسخې خوندي دي:

۴۰ - د ۱۲۱۲ هـ. ق کال ليک چې ۸۴ پاڼې لري.

۴۱ - يوه زړه بې تاريخه نسخه چې ۲۰۰ مخه لري.

۴۲ - د رحمان بابا د شعرونو يوه انتخابي مجموعه چې ۱۶ پاڼې لري[119]

ع: د ليکوال په کتابتون کې د رحمان بابا د ديوان دا لاندې نسخې خوندي دي:

۴۳ - د ملا قمردين په خط ليکل شوې نسخه ده چې د سرخو پاڼې يې لوېدلې

---

(۱۱۶) د محترم استاد، پوهاند عبدالشکور رشاد يادداشت چې په خاص ډول يې راسپارلی دی.

(۱۱۷) "د پښتو قلمي نسخې" ښاغلي نجيب صاحب په دېره مينه د خپل کتابتون نسخې د معرفي په غرض راسولې چې په دې وسيله مننه ترې کوم.

(۱۱۸) "پښتو قلمي نسخې" د ښاغلي سليمي صاحب هغه سخاوتمندي چې د خپل ځاني کتابتون د نسخو په راسولو کې يې کړې ده ډېره منی وړ ده.

(۱۱۹) "پښتو قلمي نسخې". د ګران ملګري ښاغلي زلمي هېوادمل لوړ پېښه ترتعارف لوره ده ځکه کتابونه مو داسې سره ګډ دي چې داسې وختونه هم پېښېږي چې يو د بل کتاب نه سره بېلوو.

او دپای یو مخ یې نښتۀ موجودې پاڼې یې ۹۱ دي.

٤٤ - بله نسخه ده چې ځینې پاڼې یې ضایع شوې، دا نسخه په یوه دفترکې ترتیب شوې ځو لوې غزلې هم لري چې پاتې پاڼې یې ٨٤ دي.

٤٥ - ددې نسخې هم ځینې پاڼې لویدلې او ۹۶ پاڼې یې راپاتې دي.

٤٦ - ددې نسخې زیاتې پاڼې نیمه خواشوې او یوازې ٤٧ مخه ترې راپاتې دي.

٤٧ - دا یوه زړه نسخه ده چې پنځوس پاڼې یې راپاتې دي.

٤٨ - دملا ښایسته خان جونګ چې درحمان بابا زیاتې غزلې پکې چاپ شوې او خوندي دي. (۱۲۰)

له دې سره - سره بیا هم دا یو ترینه احصائیه یوه ډېره لنډه ګنډه او نیمګړې احصائیه ده ځکه د بابا د دیوان ډېرې نورې نسخې هم شته چې علاقمندانو یې ساتلې دي، ما د را تلونکو احصائیو په هیله دا شمېره وړاندې کړه.

چاپي نسخې :

لکه څرنګه چې درحمان بابا د دیوان قلمي نسخې ډېرې دي همدا راز ددې دیوان چاپونه هم له پخوا راهیسې روان دي او په لسهاوو ځله خپور شوی دی.

ددې دیوان تر ټولو زړه چاپي نسخه چې ما لیدلې ده په ۱۲۸۰ هـ.ق. کال کې د بمبي چاپ نسخه ده چې په ښه صحافت خپره شوې ده (۱۲۱)

او تر ټولو ښه چاپي نسخه یې چې ډاکټر مکینزي او د "رحمان بابا" د کتاب بې نومه مؤلف درحمان بابا د دیوان لومړۍ چاپي نسخه ګڼلې، هغه نسخه ده چې مولوي احمد

(۱۲۰) "د پښتو قلمي نسخې" په دې پنځو کې دوې نسخې ګران ملګري ښاغلي احسان الله آرینزي را ښودلې چې کورودانی ورته وایم.
(۱۲۱) دا نسخه د ښاغلي زلمي هیوادمل په کتابتون کې خوندي ده.

د تنگي د خو نسخو له مخې ترتيب کړې او په ۱۸۷۷ ع. کال په لاهور کې پادري هيوز چاپ کړې ده[۱۲۲]

د دې ديوان يوه بله زړه چاپي نسخه د حيدري مطبعې چاپ ده چې د قاضي فتح محمد په اهتمام خپره شوې، په ۱۸۸۳ کال کې يو ځل په بمبئي او دوه ځل په ډيلي کې چاپ شوې او تر هغه وروسته يې چاپونه له شمېره اوړي. يوه ډېره نفيسه نسخه يې چې په ښکلي خط کښل شوې په ۱۳۲۸ ش. کال پښتو ټولنې د استاد بېنوا په زيار خپره کړه او يو بل انتقادي متن يې د پېښور پښتو اکېډمۍ په ۱۹۶۳ ع. د ارواښاد مولانا عبدالقادر په سريزه خپور کړ او هم يې هم د دې اکېډمۍ له منظومې اردو ترجمې سره يو متن خپور کړ[۱۲۳].

چاپي انتخاب: د رحمان بابا د ديوان چاپي انتخاب د ده تر ټولو چاپي نسخو وړاندې دي ځکه لومړی ځل د ده غزلې آلماني ختيځ پوه ډورن په خپل "خريستوماتيا" نومې کتاب کې چې د پښتو ادبياتو انتخابي مجموعه ده په ۱۸۴۷ ع. کال په پترزبورگ کې خپرې کړې[۱۲۴] بيا د ده غزلې انگريزي ختيځ پوه ميجر راورټي په ۱۸۶۰ ع. کال په خپل "گلشن روه" نومې مجموعه کې نشر کړې[۱۲۵] او بيا پادري هيوز په "کليد افغاني" کې د رحمان بابا د ديوان غزلې انتخاب کړې چې يو چاپ يې د ۱۸۷۲ ع. کال دی[۱۲۶].

همدا راز په "جشن ميروزي"، "گلشن لوروزي"، "بهار گلشن" او د قاضي مير احمد شاه رضواني په "بهارستان" او "شکرستان" کې هم د ده د ديوان انتخابات شوي او په دې سربېره په ډېرو پښتو مجموعو کې د رحمان بابا ملکوتي وېناوې خپستلې شوې او خپرې شوې دي.

---

(۱۲۲) د قلمي نسخو کتلاک، ډاکټر ميکنزي، ۸۵ مخ. رحمان بابا، ۲۲ مخ.
(۱۲۳) د رحمان بابا د يو شمېر چاپي نسخو د معرفي له پاره وگورئ: پښتو کتاب سود، د ليکونکي اثر.
(۱۲۴) وگورئ، خريستوماتي.
(۱۲۵) وگورئ: گلشن روه ۱-۳۰ مخونه.
(۱۲۶) وگورئ: کليد افغاني.

اخځونه

۱ - افضل خان ختک : "تاریخ مرصع"، مقابله - تصحیح او نوټونه د دوست محمد خان کامل مومند ۱۹۷٤ ع. یونیورسټي بک ایجنسي - پېښور .

۲ - حافظ رحمت خان : "خلاصة الانساب" د محمد نواز طائر دیباچه او ترجمه، ۱۹۷۳ ع. پښتو اکیډمي - پېښور .

۳ - خواجه نعمت الله هروي : "تاریخ خان جهاني د مخزن افغاني"، تصحیح او تنقیح د سید محمد امام الدین، ۱۹٦۰-٦۲ ع. ایشیاټک سوسائټي ډاکه (په دوو ټوکونو کې).

٤ - محمد هوتک : "پټه خزانه"، د استاد حبیبي سریزه او سمون، ۱۳۲۳ ش پښتو ټولنه کابل

۵ - محمد هوتک : "پټه خزانه" (عکسي چاپ)، د استاد حبیبي نوې سریزه، ۱۳۵٤، د پښتو د پراختیا او پیاوړتیا آمریت، کابل .

٦ - سبا یسته خان : "د ملا بنا یسته خان جونګ"، د دوو لسمې پېړۍ لیک، ډیکنوکي کتابتون

۷ - حبیبي، پوهاند عبدالحی : "پښتانه شعرا" (لومړی ټوک)، ۱۳۲۰ ش، پښتو ټولنه، کابل

۸ - حبیبي، پوهاند عبدالحی : "افغانستان در عصر کورګاني هند" ۱۳٤۱، تاریخ ټولنه .

۹ - حبیبي، پوهاند عبدالحی : "د پښتو ادبیاتو تاریخ" (دوهم ټوک)، ۱۳٤۲، پښتو ټولنه - کابل

۱۰ - حبیبي، پوهاند، عبدالحی : "د افغانستان پېژندلیک"، د ښهغي کتاب خپرولو موسسه، ۱۳۵۳ ش کابل

١١ - حافظ مرغزی : "شاهنامهٔ احمدشاه ابدالي"، پښتو اکیډمي، ١٩٦٥ ع. پېښور.

١٢ - کامل مومند : "رحمان بابا"، ادارهٔ اشاعت سرحد، ١٩٥٨ ع. پېښور.

١٣ - عبدالصمد خان : "رحمان بابا شاعر انسانیت"، داثر په سریزه، ١٩٧٤ ع. پېښور.

١٤ - بې نومه مؤلف : "رحمان بابا" محکمهٔ نشر و اشاعت قبایل.

١٥ - ظفر کاکاخېل، سید بهادر شاه : "پښتانه د تاریخ په رڼا کې" یونیورسټي بک اېجنسي پېښور ١٩٦٥ ع.

١٦ - حبیبي، پوهاند عبدالحی (تصحیح او سریزه) : "د خوشال خان خټک مرغلرې"، طلوع افغان ١٣١٧ کندهار.

١٧ - کامل، دوست محمد (سریزه او سمون) : "کلیات خوشال خان خټک"، ادارهٔ نشر و اشاعت سرحد، ١٩٦٠ (دوهم چاپ) پېښور.

١٨ - رسا، سید رسول (سریزه او ترتیب) : "ارمغان خوشال"، یونیورسټي بک اېجنسي، پېښور.

١٩ - بېنوا، عبدالرؤف (سریزه او سمون) "د رحمان بابا دیوان"، پښتو ټولنه، ١٣٢٨، کابل.

٢٠ - عبدالقادر، مولانا (سریزه) : "دیوان عبدالرحمن"، پښتو اکیډمي ١٩٦٣، پېښور.

٢١ - عبدالمجید، پروفیسر (سریزه) : "دیوان عبدالرحمن مع رباعیات دیوان عبدالحمید"، صابر الکټرک پریس - لاهور.

٢٢ - غروال، ښمر نیار محمد عارف (سمون) : "د رحمان بابا دیوان" (همامتن) لاسکښلې نسخه

٢٣ - خادم، قیام الدین (ټولونکی) "روهي ګلونه"، پښتو ټولنه ١٣٢٦ کابل.

٢٤ - حبیبي، پوهاند عبدالحی (سریزه او سمون) : "د عبدالقادر خان خټک دیوان"، طلوع افغان ١٣١٨ کندهار.

٢٥ - عظیم : "دیوان عظیم"، ١٣٣٣ ه.ق. مطبع اسلامیه لاهور.

٢٦ - بخاري، خیال (ترتیب او تدوین) : "دیوان نجیب"، پښتو اکیډمي، ١٩٧٢، پېښور.

٢٧ - دارمستتر : "د پښتنخوا د شعر هار و بهار"، د پاریس د ختیځ ټولنه، ١٨٨٨ ع. پاریس.

٢٨ - همېش خلیل (ترتیب او سریزه) : "دیوان هجري" ١٩٥٨ ع. پېښور.

۲۹ ـ همېش خلیل (ترتیب او سریزه) : " دېوان عبدالقادر خان ختک " ، ۱۹۷۲ ع . پېښور .

۳۰ ـ دیونس خیبری دېوان ، دارګ دکتابتون قلمی نسخه .

۳۱ ـ عبدالقادر ، مولانا (سریزه) : " دېوان مصری خان ګگیانی " . پښتو اکېډمی ، پېښور

۳۲ ـ بخاری ، خیال (ترتیب او تدوین) : " دېوان معزالله خان مومند " ۱۹۵۸ ع . پښتو اکېډمی پېښور

۳۳ ـ همېش خلیل (سریزه او ترتیب) : دېوان معز الله خان مومند " ، ۱۹۶۱ پېښور .

۳۴ ـ همېش خلیل (سریزه او ترتیب) : " دېوان کاظم خان شیدا " ، ۱۹۶۵ ع . پېښور

۳۵ ـ بېنوا ، عبدالرؤف (سریزه او ترتیب) : " د کاظم خان شیدا دېوان " ۱۳۳۱ کابل .

۳۶ ـ همېش خلیل (سریزه او ترتیب) : " دېوان بېدل " ۱۹۵۷ ع . پېښور

۳۷ ـ همېش خلیل : " د ورکه خزانه " (لومړی ټوک) ، ۱۹۶۰ ع . پېښور

۳۸ ـ بېنوا . عبدالرؤف (ترتیب او سریزه) : " د پیر محمد کاکړ دېوان " ، ۱۳۲۵ ، پښتو ټولنه کابل

۳۹ ـ " د شمس الدین کاکړ دېوان " ۱۳۳۳ ، پښتو ټولنه کابل .

۴۰ ـ " د حنان بارکزی دېوان " ۱۳۳۶ ، پښتو ټولنه کابل .

۴۱ ـ " د عبدالغفار هوتک دېوان " ، قلمی نسخه .

۴۲ ـ اثر ، عبدالحلیم : " تبر ځېر ښ ګران " ، ۱۹۶۳ ع . پښتو اکېډمی ، پېښور .

۴۳ ـ همېش خلیل (سریزه او ترتیب) : " دېوان قنبر علی خان " .

۴۴ ـ دورن (ټولونکی) : " خرېستو ماتیا " ، پترز بورګ ، ۱۸۴۷ ع .

۴۵ ـ راورتی ، میجر (ټولونکی) : " ګلشن روه " ، ۱۸۶۰ هرتفورد .

۴۶ ـ هیوز ، پادری (ټولونکی) : " کلید افغانی " ، ۱۸۷۲ ع . لاهور .

۴۷ ـ محمد آصف خان : " تاریخ ریاست سوات " ۱۹۵۸ ع . سوات .

۴۸ ـ خان غازی کابل (قلمی یادداشت) : " کتابخانه رضا " ، د استاد بېنوا کتابتون .

۴۹ ـ سیال کاکړ ، پروفیسر ولی محمد خان : " پښتو نسخې " د سیال کاکړ د خانګی کتابتون د نسخو معرفی "

لاسکښلې نسخه .

۵۰ ـ بورکوی : " دافغانستان خطي نسخې " ، ۱۹۶٤ ع .

۵۱ ـ میکنزي ، ډاکټر : " دبرتانوي تاپوګانو په کتابتونو کې د خطي نسخو کتلاګ " (دري کتاب لشپېړمتن ګران ملګري عنایت الله محرابي راته ژباړلی) .

۵۲ ـ عبدالغني ، دکتور : " احوال وآثار میرزا عبدالقادر بېدل " ژباړن میر محمد آصف انصاري ، کابل پوهنتون ، ۱۳۵۱ .

۵۳ ـ " کلیات بېدل " ، د پوهنې وزارت ، کابل .

۵٤ ـ تجدد ، مهین جهانګلو : " سماع در سلسلهٔ هو " ۱۳۵۱ ، تهران .

۵۵ ـ اڅکزی ، محمد جعفر : " وندر " ۱۹۵۹ ع . کوټه .

۵۶ ـ عجب خان د چکګي : " سوانح عمري د ملا عبدالرحمن " (فولکلوري کیسه) ، لاهور .

۵۷ ـ زښتین ، صدیق الله : " د پښتو نسخو فهرست " ، هیواد (ورځپاڼه) ، ۱۳۵٦ ، د اسد او سنبلې ګڼې .

۵۸ ـ ستوده ، محمد ابراهیم او عبدالرحمن : " د پښتو د ۱۰۸ قلمي نسخو لنډه پېژندنه " ۱۳۵٤ ، ګستنري چاپ د کابل پوهنتون کتابتون .

۵۹ ـ هیوادمل ، زلمی : " فرهنګ زبان وادبیات پښتو " . لاسکښلې نسخه .

۶۰ ـ رفیع ، حبیب الله : " عبدالوهاب اڅکزی " زیری ، ۱۳۵٦ ، د جوزا ۱۳ ګڼه .

۶۱ ـ رفیع ، حبیب الله : " د پښتو ښځو الي تذکرې " ، افغانستان اکاډمي ، د تاریخ او ادب ټولنه ۱۳۵۰ ، کابل

۶۲ ـ رفیع ، حبیب الله : " ادبي ستوري " (لومړی ټوک) ، پښتو ټولنه ، ۱۳۵۳ ، کابل

۶۳ ـ رفیع ، حبیب الله : " د پښتو قلمي نسخې " ، وږمه ، نولسم کال ، لسمه ګڼه ، ۱۳۵٤ ش .

۶٤ ـ رفیع ، حبیب الله : " د پښتو خطي نسخې " (په نړۍ کې د پښتو خطي نسخو معرفي) ، قلمي .

۶۵ ـ رفیع ، حبیب الله : " د پښتو کتاب ښود " ، قلمي .

د متن نسخې

د رحمان بابا د دیوان د انتقادي متن په برابرولو کې له دغو چاپي او خطي نسخو څخه کار اخیستل شوی دی:

رحمان بابا د دیوان د دغه انتقادي متن په تیارولو کې له څلورو چاپي نسخو، شپاړسو خطي نسخو، خرستوماتي یا د دوو مجموعو او د شوروي اتحاد څخه د راغوښتل شوي میکروفلم څخه کار اخیستل شوی دی. کوم څرګند توپیرونه چې په کومه نسخه کې په نظر راغلي یا کوم نوی غزل او نوی بیت موندل شوی دی په لمن لیک کې د هغې نسخې حواله ورکړل شوې ده. دغو نسخو ته موږ مخفف نومونه ورکړي دي تر څو محققین او لوستونکي له زیاتو خنډونو او نورو مخامخ نه شي، مثلاً د پښتو ټولنې نسخې ته مو د "پ"، د اطلاعاتو او کلتور د خطي کتابخانې نسخې ته مو د "خ" نسخه په نامه او د پېښور چاپي نسخو ته مو د "پ، پ" یعنې پښتو اکېډمۍ چاپ، "ق، ك" یعنې قدیمي کتابخانې چاپ او "ق" یعنې قصه خوانۍ چاپ نومونه او د پښتو ټولنې د بېنوا صاحب له خوا چاپ شوي دیوان ته مو د "ب" چاپ نوم ورکړی دی. د دغه انتقادي متن مولکه د پښتو ټولنې له خوا د چاپ شوي دیوان
نمونې په یوه دفتر کې ترتیب کړې او د پښتو ټولنې د مسلکي غړي او ځوان

خطاط ښاغلي نصير "هنر" پښتون له خوا خطاط شوی دی.

ددې د پاره چې رحمان بابا د دیوان د دغه انتقادي متن محترم لوستونکي له دغو چاپي او خطي نسخو سره ښه بلد شي هره نسخه په ځانګړې توګه معرفي کېږي.

د کابل د پښتو ټولنې چاپ :- د دغې نسخې کچه ۱۵×۱۰ سانتي متره ده او په کوچنۍ قطع چاپ شوې ده دغې نسخې مصحح، مدون او مقابله کوونکي استاد بېنوا دی چې د ښاغلي عزیز الدین وکیلي له خوا خطاطي شوې او په ۱۳۲۸ کال کې د کابل د عمومي مطبعې په آفسټ کې چاپ شوې دی. مقدمه هم د استاد بېنوا له خوا پرې لیکل شوې چې د رحمان بابا د ژوندګلوې په باب خورا په زړه پورې مواد لري.

د دغه چاپي دیوان ټول "۲۶۰" مخونه دي چې (۱۳۰) پاڼې کېږي، په دغه دیوان کې (۳۳۸) پارچې راغلي دي او د ټولو بیتونو شمېر یې (۳۸۵۳) دی. د دغه نسخه رحمان بابا د نورو چاپي او خطي نسخو پر خلاف په یوه دفتر کې ترتیب او چاپ شوې ده.

د پېښور پښتو اکېډمۍ چاپ :- کچه یې ۱۶×۲۰ سانتي متره ده. د دغه چاپي دیوان د لومړي ځل له پاره د ۱۹۶۳ع. کال د جولای د میاشتې په دېرشمه نېټه د دغه وخت د پښتو اکېډمۍ د مشر مولانا عبدالقادر په تمهید چې د ۱۳۶۸ ه. کال د صفر المظفر د میاشتې په ۱۸ نېټه چې د ۱۹۴۸ عیسوي کال د دسمبر له شلمې نېټې سره برابره ده کښلی، چاپ شوی دی. د رحمان بابا دغه نسخه په دوو دفترونو کې چاپ شوې چې د مخونو شمېر یې (۲۸۵) ته رسېږي او مقدمه یې د الفبا په ترتیب ورسره چاپ شوې ده.

په دغه دیوان کې (۳۴۴) پارچې راغلي دي چې ټول (۳۷۰۰) بیته دي.

د پېښور قدیمې کتابخانې چاپ :- د رحمان بابا د غه چاپي دیوان کچه ۲۴×۱۵ سانتي متره ده ، د پېښور د کالج د پروفیسر عبدالمجید او شاه افضل صاحب په سریزو په (۱۷۷) مخونو کې د پېښور د قصه خوانۍ د تاجرانو حاجي فضل احمد او حاجي عبدالرحیم له خوا چاپ شوی دی . د چاپ نېټه یې نه ده معلومه ، د پاڼو شمېر یې (۳۴۷) او د بیتونو شمېر یې (۳۷۹۴) دی ، دغه نسخه هم په دوو دفترونو کې ترتیب او چاپ شوې ده .

د پېښور قصه خوانۍ چاپ :- د دغې چاپي نسخې کچه هم ۲۴×۱۵ سانتي متره ده چې په ۱۹۲۰ عیسوي کال کې چاپ شوې او د مخونو شمېر یې (۱۸۴) دی ، په دغه نسخه کې ټول (۳۲۱) پارچې راغلي او د بیتونو شمېر یې (۳۶۰۳) دی ، دغه چاپي دیوان هم په دوو دفترونو کې ترتیب او چاپ شوی دی .

د پښتو ټولنې د کتابتون خطي نسخې :- د پښتو ټولنې په کتابتون کې د رحمان بابا د دیوان درې خطي نسخې او یو قلمي جونګ چې د رحمان بابا یو شمېر غزلې هم پکې دي شته چې په هره نسخه به بېلا بېل ډول خبرې کېږي .

د "پ" لومړۍ نسخه :- د "پ" د کتابتون د لومړۍ نسخې کچه ۲۳×۱۳ سانتي متره ده دا نسخه د سر او پای له خوا بشپړه ده ، د مخونو شمېر یې (۲۵۱) او د پاڼو شمېر یې (۳۱۴) دی ، دغه نسخه د شاه زمان د سلطنت په مهال کې لیکل شوې ده .

د "پ" دویمه نسخه :- د "پ" په کتابتون کې د رحمان بابا بله نسخه هم شته چې د دویمې نسخې په نامه نومول شوې ده ، د دغې نسخې کچه ۲۶×۱۴ سانتي متره او د مخونو شمېر یې ۱۴۱ دی ، د خطاطي کال او د خطاط نوم یې نه ښکاري . دا نسخه نیمګړې ده او ټول ۲۴۹ پاڼې یې لیکلې راغلې دي .

د "پ" دریمه نسخه :- د "پ" د کتابتون دغه نسخه هم د سر او پای له خوا نیمګړې ده د مخونو شمېر یې ۱۳۱ او د پاڼو شمېر یې ۱۵۲ ته رسېږي او کچه یې ۱۶×۱۴ سانتي متره ده.

د کابل پوهنتون د کتابتون نسخه :- د کابل پوهنتون په لوی کتابتون کې هم د رحمان بابا د دیوان یوه قلمي نسخه شته چې د دغه انتقادي متن په تیارولو کې استفاده ترې شوې ده ، د دغې نسخې کچه ۱۵×۷ انچه او د خطاطي کال یې نه دی معلوم خو د ملا کمال د ملا ولي د زوی له خوا لیکل شوې ده ټول مخونه یې طلایي او سره چوکاټونه لري . د پاڼو شمېر یې ۱۴۴ دی چې ټول ۲۸۸ مخونه کېږي .

د اطلاعاتو او کلتور د خطي کتابتون خطي نسخې :- د اطلاعاتو او کلتور د وزارت په خطي کتابتون کې د رحمان بابا د دیوان پنځه قلمي نسخې شته چې د دغه انتقادي متن په تیارولو کې استفاده ترې شوې ده او په ترتیب سره خبرې پرې کېږي:

د "خ" مصوره نسخه :- د دغې نسخې کچه ۱۸×۱۲ سانتي متره ده د لیک ډول یې نسخ دی د پاڼو شمېر یې ۱۸۳ ته رسېږي چې ټول ۳۶۶ مخونه کېږي ۲۹۸ غزلې او دوه مخمسه لري ، لښتي یې کېږه ، (۳۲) ښکلي عکسونه او یو نیم مخ نقاشي لري ، په کشمیر کې د ملا ولي په قلم لیکل شوې ده .

د "خ" لومړۍ نسخه :- د "خ" د دغې نسخې کچه ۱۹X۱۳ سانتي متره او د لیک ډول یې نسخ دی، د څرمنې پښتي لري.

د پاڼو شمېر یې (۱۶۰) دی چې (۳۲۰) مخونه کېږي (۳۵۴) غزلې او دوه مخمس لري دغه نسخه په ۱۳۲۷ کال په کشمیر کې لیکل شوې ده.

د "خ" دویمه نسخه :- د خطي کتابتون د دغې نسخې کچه ۳۳X۲۱ سانتي متره او د لیک ډول یې نستعلیق دی

د پاڼو شمېر یې (۱۱۹) دی چې ټول ۳۳۸ مخه کېږي ۳۰۸ پارچې او دوه مخمسه لري، پښتي نه لري او لیکوونکی یې معلوم نه دی.

د "خ" دریمه نیمګړې نسخه :- د خطي کتابخانې د دغې نسخې لیکوونکی نه دی معلوم. د سر او پای له خوا نیمګړې ده کچه یې ۲۴X۱۷ سانتي متره او کاغذي پښتي لري. د لیک ډول یې نسخ او ۵۶ پاڼې لري چې ۱۱۲ مخه کېږي او ټول (۱۸۰) پارچې پکې راغلې دي.

د "خ" څلورمه نسخه :- د خطي کتابتون د دغې نسخې لیکوونکی هم نه دی معلوم. د لیک ډول یې نستعلیق او کچه یې ۲۱X۱۳ سانتي متره ده، پښتي یې کاغذي او د پاڼو شمېر یې ۱۷۴ دی چې ټول ۳۴۸ مخه کېږي، ۳۲۹ پارچې پکې راغلې دي یو مینا تور لري او د هر غزل له پیل سره د بېر سنګلې او په زړه پورې ګل کاري شوې ده.

د زلمي هېوادمل نسخې: له ښاغلي زلمي هېوادمل سره هم د رحمان بابا د دیوان دوې قلمي نسخې شته چې د دغه

انتقادي متن په تيارولو کې کار تري اخيستل شوي دی او په لاندې توګه خبرې پرې کېږي:

لومړی نسخه :- د دغه نسخې کچه ۱۷X۱٤ سانتي متره ده، ټولې ۷٤ پاڼې لري چې ۱٤۸ مخه کېږي. خطاط يې ندی معلوم او په ۱۲۱۲ هـ.ق. کې ليکل شوې ده.

دويمه نسخه :- دغه نسخه ډېره زړه ده (۲۰۰) مخه لري او په هر مخ کې يې معمولاً (۱۸) بيته ليکل شوي دي چې په دغه حساب يې ټول بيتونه ۳۶۰۰ ته رسېږي.

د حبيب الله رفيع نسخې :- د ښاغلي حبيب الله رفيع په شخصي کتابتون کې هم د رحمان بابا د ديوان خلور خطي نسخې شته چې په دغه انتقادي متن کې استفاده تري شوې ده چې دوې نسخې د ښاغلي احسان الله آرينزي له خوا ورکړل شوي دي او په لاندې توګه خبرې پرې کېږي:

لومړی نسخه :- يوه زړه نسخه ده سراوپای نه لري، د خطاط نوم او د ليکلو کال يې نه معلومېږي. د مخونو شمېر يې (۱۹۰) ته رسېږي، په هر مخ کې يې معمولاً پنځلس بيته راغلي دي د دوو دفترونو په ولېشر ليکل شوې ده او کچه يې ۲۱X۱۷ سانتي متره ده.

دويمه نسخه :- د ښاغلي رفيع د کتابتون دغه نسخه هم زړه ده. د سراوپاې پاڼې يې نشته. ټرلاسه شوي مخونه يې ۱۷٤ دي. هر مخ يې ۱٤ بيتونه لري. ټول شعرونه يې په يوه دفتر کې راټول شوي

پنځه شپېتم

اوددوو دفترو ویش نه لري . تر ټولو نسخو زیاتې غزلې لري او تقریباً یوه وتلې نسخه بلل کېدای شي . کچه یې ۱۷،۵ X ۲۱ سانتي متره ده .

درېيمه نسخه :- د ښاغلي رفیع د کتابخانې د دغې نسخې د سرخو پاڼې لوېدلې دي . خطاط یې د ملاحسن زوی ملا قمرالدین دے . مخونه یې ۱۸۲ دي . او په هر مخ کې یې ۱۹ بیتونه راغلي دي . د غه نسخه په دوو دفترونو کې ترتیب شوې ده . ځینې زیات بیتونه هم لري او کچه یې ۱۵ X ۲۵ سانتي متره ده .

د ملا ښایسته خان جونګ : د ښاغلي رفیع په کتابتون کې د ملا ښایسته خان یو قلمي جونګ هم شته چې د رحمان بابا ځینې غزلې پکې راغلي دي او د دغه انتقادي متن په برابرولو کې استفاده ترې شوې ده .

خېړنیار محمد عارف غروال

اووه ښپېتم

د پاڼکو لاربنود

د لومړیو مسریو د لومړي توري له مخې

ترتیبوونکی: حبیب الله رفیع

د دې لپاره چې د رحمان بابا د دیوان عنعنوي دود هم ساتل شوی وي، په دې لارښود کې د هغو غزلو مسریو ته چې د دیوان په زړو چاپونو کې په دوهم دفتر کې راغلې د ستوري (*) نښه شوې او په دې ترتیب د لومړي او دوهم دفتر ولېش سره شوی او هغه غزلې چې نوې موندل شوې له مسرې سره یې کوچنۍ دایره (٥) کښل شوې ده چې نوې موندل شوې غزلې په نښه کړي.

آ

مخ

آشنايي بده بلا ده آشنا مه شي — ٢٤٢

آفرين د عاشقانو په همت — ٤٠

ا

اعتقاد به په دنيا کوې ترکومه — ١٧٠

اورنگ زيب او شاهجهان غونډې اشراف — ٧٩

* اورنگ زيب چې آرايش د تخت و تاج کا — ١٩

اوښکې نه لري حساب زما د سترگو — ١٢٢

اومه کله دي پاخه والي واعظ — ٧٦

○ اې د نفس او د حرص په هوا لېوه — ٢٨٥

اې زما د زړه آرام راشه راشه — ١٥٥

ايښې مې په سر دې ستا د مخ د مينې گل — ٨٨

ب

بادشاهانو که قمرونه کړل بنياد — ٤٦

* بادشاهي لري هر يو غلام د ستا — ١٢

* باره و تره هله کښت، زراعت کړه — ١٥٢

بد اختر به نيک اختر نشي هرگز — ٦٩

* بدلوې په دنيا دين او ايمان ولې؟ — ٢٥٤

○ بلبلان که له گلزاره مومي حظ — ٧٧

* بوص تو مارا کجا ہاتھ ہے — ٢٧٦

* بیا دې مخ دی جار وتلی څه بلا شوه ١٧٧
* بیا دې نوې شراب څښلي دي پوهیږم ٠٩٧
بیا مې زړه د تورو زلفو مسخر شه ١٥٨
* ببلتانه دې هسې خوار کړ زما دل ٩١

پ

* پاڅه یو ځل د سراب د عشق په جام شه ١٥٩
○ پټ پناه مې په خاطر لګی اورونه ١٧٥
* پس له مرګه که څوک ارت غواړې خپل ګور ٩٥
* پورته بدن را ښکاره شو سنګسته لمر ٥٦
* په امید د ګاندهٔ ورځ زړور مه شه ١٦٠
○ په اول کې تا د عشق وهلې لافې ٢٤٥
* په بزرګه د هغه پاک پروردګار ٥٠
په پیرۍ کې چې هوس دې ناب کړې ٢١٧
په تنده چې آتش بل کړ مدام شمع ٧٧
* په حالت د عاشقانو نظر بویه ١٧٩
* په ځوانۍ کې بد دماغه بدګمان یې ٢٧١
* په خاطر باندې مې ستا د غم غبار دی ١٨٨
* په خاطر مې غلبه شول ستا غمونه ١٧٤
* په دنیا کې که څه کار دی خو د دین دی ٢٠٠
* په دنیا کې که هر څو وبله پیوند وې ٢٦٢
* په دنیا کې له دنیا ګوښه کنار شه ١٥٧

په دنیا کښې مخ د یار دی نورخه نشته ۱۳۶
په دوران مې هسې رنګ دلبر پیدا شه ۱۵۵
په ښادۍ ښاد شوی نه یم د هیچا ۱۱
په ښایست زما یار نه دی خبر خوک ۸۵
* په ښه خوی له بدخواهانو بې پروایم ۱۰۱
* په طلب د هر ویانو سرګردان دی زما هو ٤۳
په ظاهر صورت چې ستا د در ګدای دی ۲۰۹
* په لمه کښې مې مدام ۹۳
په نامه د هغه خدای مې دا بیان دی ۱۹۵
په نظر د بې بصر ۵۹
* په نورخه پسې بې خدایه ژاړې ولې؟ ۲۵۵
* په ورځ ناست یې بې طلبه ۱۲۸
* په هر ځای چې ستا تماشې شیوه ګرې ۲۱۲
* په هر زړه چې د یار مینه شي غالبه ۱۳۱
په یوه ذره به ورېږي یا به موړې ۲۷۰
په یوه غمزه د سترګو یې فنا شوم ۱۰۰

ت

تا چې په دا تورو سترګو وکاته و ماته ۱۳۱
تا چې رنګ د میو ورکړ ولبانو ۱۲٤
تا چې مخ د پېرې سترګې د آهو کړې ۲۲٤
* تا خو زده زما د زړه له احتیاجه ۱۳۷

* تبسم مې د وګړي په روزګار شي ۲۳۰
* ترا بدې وځې پورې په جفا کړې ۲۱۷
ترڅه تېره شوه په يار پسې ژړا زما ۲٤
ترهغه حده پورته بد سړې شوم ۱۰۰
* تل به نه وي شګفته ګلزار د حسن ۵۵
* تل دې ستا د خواب آلودو سترګو خواب وي ۲۵۹
○ تل ژړا فرياد کړم د دلبر پر آستانه ۱۷۲
* تورلمبه مې د فراق په ژړا سپين شول ۹۲
ته په هره ګړۍ غم د سيم ونه خورې ۲۱۵
ته چې خپله بې عقلي هوښياري بولې ۲۵۵
ته چې ما ته والې چې په چا باندې شيدا يې؟ ۲۶۷
* ته چې ما ته والې چې په څه کوې ژړا ۱۰
* ته چې هسې ګاه يې ترش ګاه يې خندان ۱۱٤
* ته شما يې شکرلبه ۱۲۹
ته ناحق په ما کينه کړې کينه مه کړه ۱
تېرشو په دا طمع په درستا عمر زما ۲۸۲
* تېرشو درست عمر زما په دا هوس ۷۱

چ

چا چې کړې و دنيا و ته اسرې دي ۲۱۱
* چا چې لمرې وي په خپلو ويو وللي ۲۲۷
* چې امید په عمارت د دې جهان کا ۲۲

* چې امید په عمارت د دې د نیا کا ۱۷
چې برهم کا عاشقي د چا مزاج ۴۲
چې پاے بند شو د لیلی په اشتیاق ۸۰
* چې پخته شي آشنایي ۲۹۷
* چې په ذره مې نور لحد شي د خپل خاك ۸۲
چې په زور ورسره نه یې برابر ۵۷
چې په سترګو کې یې خار وي غره بخوب کا ۱۸
* چې په غم باندې د اوسنکو یو رقم وي ۲۶۵
چې په نور څه پورې زړه تړې بې خدایه ۱۷۹
* چې په وخت د ځنکدن وکاږې نږیره ۱۴۹
چې پیدا شوه ستا چشمان دا هسې شوخ ۴۹
* چې تر سنګ او تر آهنه یې زړه سخت وي ۱۸۹
چې خبر شوم د ساقي د جام له راحه ۱۳۷
* چې خیمه یې د سیلاب په مخ شوه لکه ۱۶۷
* چې دار و دد د دو غم دی هغه می ۲۷۴
* چې داهسې لاس په لاس دنیا پرېښودې ۲۰۲
* چې د ځنګه مې دلبر په لاس کې جام دی ۱۹۴
○ چې دوې سنځې وې د چا ۴
چې دې زړه دی پرې تر لی استوار ۵۱
* چې رته د یار شو نه بې چې رته غم د دل و جان ۱۱۹
* چې سرې له بله بد وایي بدګوی شي ۲۴۴

	چې شهید د تورو سترګو په خنجر شي	۲۳۱
O	چې سکاره شو رانه راز د یار له پته	۱۶۳
	چې علاج کولی نه شي د قسمت څوک	۸٤
*	چې غبار د ستا له لارې په خوا ور شي	۲۳۲
	چې غرقاب شي تر و چشمان په یم د زړه	۱۵۰
*	چې کوتلی وي په تیغ ستا د چشمانو	۱۲٤
	چې له تاسره په سر کاندې سودا	۱۵
*	چې له سترګو مې خوناب د زړه عیان شه	۱۶۱
*	چې له مرګه یې پروا یې په هر دم	۹۸
*	چې له نازه پوشیده لرې چشمان خپل	۹۱
*	چې مجنون غوندې یو موټی استخوان شي	۲٤۱
*	چې مدام د بل وعیب و ته نظر کړې	۲۱۸
	چې مشغول نه وي د ترکو په جمال څوک	۸۶
*	چې مې مینه خدای په تا باندې پیدا کړه	۱۵۱
*	چې مې یار ولید په سیمه د اغیار ګډ	٤۹
	چې نصیب یې سینه چاک زړه افګار شه	۱۵۶
	چې نظر کړم په قسمت او په نصیب	۳۸
*	چې نظر کړم د خوبانو و رخسار ته	۱۳۲
	چې واده یې که په د ول او په سرنا	۲۸
	چې وصال د خپل جانان مې دی موندلی	۲۵۳
	چې ویلي مې له تا دی دا حدیث	٤۲

* ما د دهر غم و هلی دی په لته ۱۳۳
* ما دستا لمن ته اچولی دا خپل ځان دی ۱۹٤
* ما سره سبا لیدلی و د چا مخ ٤٥
* ما وې زه به نه کړم په خوبانو باندې مینه ۱۷٦
* مخ ته که دې نمر وایم د نمر زلفې تار تار نښته ۱۳٥
* مخ دیار شمس و قمر دي واړه یو دے ۲۰۱
* مدام ناست یم وچ گوگل ستړگې په نم کې ۲٤۹
o مست د هغه مخ یم چې مستانې لري سترگې ۲۸۷
* مغرور مه اوسه د عشق په کاروبار کې ۲٤۸
مه غوږ باسه د نا اهلو قیل و قال ۹۰

ن

o نن نگار و ما ته راکړ د یاری خط ۷٦
* نه رسېږي ستا وحسن وته حوره ۱٤٥
* ندیم خوبن د سرو گلونو په سایا زه ۱٥۳

و

* وخت د عیش و طرب تېر شو خزان راغی ۲٤٥
* وخت د نوبهار دی زه جدا له خپله یاره ۱٤۲
* وخوبانو وته ولې نظر نه کړې ۲۲٦
ورځ چې بده شي عاقل ودانا خر کا ۲۱
* ورځ دې تېره په شومه کړه شپه له خوابه ۱۲۸
ورقونه لټوم د هر مکتوب ۳۸

خود به وران شي د دنیا بازاره ناره ۱٤۹
* خو زما په ورمېږه ماتول شپې لي ۲٦۹
* خوږ که په داشان وي دل آزار سنا ۱۳

د

داچې مست په میو راغی یار د چا دی ۱۸٤
دا خه مخ دی منور ٥٤
دا دنیا ده بې وفا ۱۱
* دا ژوندي چې معلومېږي واړه مړه دي ۲۰۸
* داشنا له لاسه ناست یم په زړه ستړی ۲۲۰
* دا یو څو نګه ژوندون دی نه پوهېږم ۹۷
* د بلبل له حاله زده کړه په خزان کې ۲٥۰
د بې درد و همدمي به دې بې درد کا ۱۹
○ د پېښوران غمي دي زیب کا په لبانو ۱۲٦
د خپل ځان له خاکسارۍ نه بلند شوم ۲۸٤
د دلبر و په درګاه ۱۲۷
* د دنیا د سود د پاره غمګین مه شه ۱٥۹
د دنیا کاروبار واړه غول دي ۱۹۳
* د لغړو لېدي یو ځل ځغنه مخونه ۱۷٥
د زړه حال و تا نه څه وایم په ژبه ۲۸۸
د ساقي په لاس کې جام د میو ناب دی ۱۸٥
* دستار د به په تمام جهان ورنه کړم ۹۷

* دسکوت په تیغ چې ژبه بریده شي ۲٤٤
دعاشق بې خپاره یاره قراره نه شي ۲٤۳
دعاشق نظر په خوردو په خواب نه دی ۲۰٤
دعشق زخم څه دزخم په شان نه دی ۲۰٤
دغه یاره دی دا اغیان ۵۳
دلربا که دخپل حسن مخ عیان کا ۲۸۳
دلرمخ چې ستا له مخه نه شرمیږي ۲۲۷
دل ودین مې هغې ترکي کم رها ۲۹
دنیا داره دنیا کاره کا زه ددین ۱۱۳
دنیا داره که مستغني په سیم وزر دی ۱۹۰
دواړه سترګې مې کړې دستا په لوري ۱۹۱
* دوباره دې را تله نشته په دنیا ۲
* دوصال په هوا والوتې مرغه شوې ۲٦٤
* دوصال شپه مې بدله په بیلتون شوه الغیاث ٤۱
دهجران له دیره غمه ولې نه مرم ۹٤
o دهغو چې په هجران شي سینه داغه ۱٦۳
* دهغو چې وبله ځمر ومحبت وي ۲٦۰
* دهغې بنا چې لوم محنت آبادوي ۲٦۱

ډ

* ډېر عمر مې تېر کړ بیهوده په زمانه ۱۷۱
ډېر یاران وو دګل خان او جمال خان ۱۱۰

* ډېرې خولې زما په ياد شکرخوږې شوې ۲۷۵

ر

راشه مه کوه له چا سره جفا ۷

* راکوی د بېلتون ډېر پېغور رونه ۱۷۳

ز

○ زړه مدام راته وېل چې ژاړه ژاړه ۱٤۸

* زړه مې بايلو ستا په مهر ومحبت کې ۲٤۷

* زړه مې بې له خپل نګاره آرام نه کا ۲۲

زړه مې تراشي د بڼو په تېره نوك ۸۳

* زړه مې ډوب ډوب کېږي ستا د غم په غلبو کې ۲۵۱

* زړه مې ستا په ذکر وفکر ګلستان دے ۱۹۸

* زړه مې ورکړ و خود راے ۱۸۰

زغره واغونده ملا وتړه په جنګ ۸۷

* زلفې دې له ډېرې درازه په پاى ترسر دى ۱۸۹

* زما او ښکې چې دا هسې شست وشو کا ۲۱

* زه بلبل ستا د وصال یم بوستان خړ دى ۲۰۲

* زه په سل رنګه راغب ۳۹

* زه تېر شوى يم ترسر ۵٦

زه دا هسې ديوانه او مجنون چا کړم ۹٦

* زه د ستا له غمه ژاړم واره وېنې ۲۷۲

* زه ديار په درد وغم کې شادمان یم ۱۰۵

* زه دیار په درد و غم کې غرقاب خوښ یم	١٠٤
زه عار نه لرم په عشق کې له پېغوره	١٤٤
زه که لافې د وفا کوم هر چند	٤٨
زه له دې جهانه تلونکی په شتاب یم	١٠١
زه یو دم د ستا له غمه بې غمه نه یم	١٠٨

ژ

ژوبل ژوبل د ترکانو په نګاه یم	١٠٦
* ژوندي کاندي د دنیا کاروبار ونه	١٧٤

س

ساقي پورته شه د میو جام تیار که	١٥٠
○ ساقي راکړه ته وما ته جام د رقص	٧٤
* سپین رخسار و مشکین خال دې وبله ضم دي	١٩٤
سپین مخونه تور کوډي شي په پېري کې	٢٥٢
ستا په ښېر نه دي خوبان لیدلي ما	٢٧
* ستا په عشق کې درو غږن یم سر تر سره	١٤٣
ستا په عشق کې هسې خلاص یم له شعوره	١٤٧
* ستا په مخ کې چې حساب د جمال نشته	١٣٤
* ستا جفا تر حده پوره ته ده صنمه	٢٧٨
ستا د تورو سترګو به یاد داشتې اوښکې اوري	٢١٤
ستا د عشق حرفونه تور نه دي ګلګون دي	١٩٩
* ستا د مینې ګوهر نشته په هر آب کې	٢٤٦

* ستا دې خواب آلود وسترګو خواب راتخریوه ۶۶
ستا الرحمه به زه ولې نا امیدي کړم ۲۸۶
* ستا الغم مې په سر کې هسې شور دی ۱۹۱
* ستا الغم مې په مخ باندې ولې دي ۲۱۱
* ستا الاسه په ماجور دی که داد دی ۱۸۷
* ستا وصال دی رابېلی زما روح ۴۴
* سر زما سامان زما، خار شه ترجانان زما ۲۶
o سر مې په کار نه دی چې یې ستا تر سر قربان کړم ۹۵
* سل ځله که وخورې ناصحان ځیګر زما ۲۵

ش

o شمع د دلبر سترګې عاشق پرې پروانه ۱۷۰

ښ

* ښخ مې ستا د ښو غشي په سینه دي ۲۰۳
ښه ده ښه ده دا د نیا ۵

ص

* صبح دم چې هغه یار را باندې راشي ۲۲۸
* صبح وشام مې لاس ښولي دي دعا کړم ۹۶

ط

طمع مه کړه په دنیا کې د نشاط ۷۵

ع

* عاشقان د ناصحانو وینا نه کا ۲۳

اتياليم

* عاشقان دي په اور سوي دي که نه دي ۲۰۷
عاشقي را باندې سورې کړې مرې ۲۱۳
عاشقي مې لې په زړه وکړه گوزر بيا ۳۰
عالمان دي روښنايي ددې د نيا ۱۰

غ

* غمخواري دا هسې چېرې وې غمخوره ۲۱۵
* غم دې هسې غلبه شو په ما باندې ۲۰۰
غواصان که گوهر غواړي گوهر دا دي ۱۸٤

ف

* فراموش مې دی دستا په مينه ځان ۱۱۶

ک

* کرد گلو کړه چې سيمه دې گلزار شي ۲۲۸
* کشکې زه خاورې ابرې دستا دره واې ۱۸۱
* کله شولا کله خړ بدا ريم ستا د غم ۴۵
* کمينې يو نا دره کار دی ۱۸۹
که لې ځا په زړکې نه وسکې آواز ۶۹
* که پخوا تر آشنايې وې بېلتون ۱۲۰
که په بخت کم بختان نه ولې خسته دل غوک ۲۸۳،۸۷
* که په سردغه يار له لاسه سنگ خورم ۹۵
* که په عقل پسې ولاړم په کار نه شم ۱۶۲
که په قطع د تمام جهان ملک يې ۲۸۷

که په گنج د شاهي فخر شهریار کا ۲۰

* که په هجر کې څوک ما پوښتي له حاله ۱۶۸

○ که تر ستوني دې شي گوټ له جام خاص ۷۳

* که ترې ولوښته شاهان او سلطانان ۱۱٤

که ته نه کړې په بل چا باندې غرض ۷٤

که څوک فخر کا په ننگ او په ناموس ۷۱

که څوک لاس له سوده وکاږي زیانشته ۱۳۵

که څوک یار په جهان غواړي یار دې دا ۱٤

* که څه وایم له هجرانه وایم څه ۱۳۹

که خپل زړه غواړې له چا ۱۱

* که د خلقو و نظر ته آدمي دی ۲۱۰

* که د درستې دنیا غم مې په سر بار وي ۲۶۲

که د زړو مېږو سروی خوچې مړ شي ۲۳٤

* که د زړه په وینو رنگ د چا گوگل شي ۲٤۰

* که دستا د خاطر مینه په اغیارو یې ۲٦٤

که د عشق خبر یې تېر یې تر گلو کړې ۲۲۳

که د عشق لاره اغزنه ده هرگوره ٦٤

* که د عقل څه اثر لرې وسرته ۱۳۲

که دلدار په دلدارۍ زما قدم ږدي ۱۹۲

○ که دې پرې کړه له وگړیو رښتیا طمع ۷۸

* که دې غم د درست جهان تر زړه چا پېر شي ۲۳۲

دواتیایم

* که زمامینه په تاده خطا نه ده ١٤٠

* که ستا خپله سیاه رولي نه وي دښمنه ١٧٦

* که سړي دخپلې پوهې تقصیر نه کا ٢٣

* که سل ځله هم کناروهم بغل شي ٢٣٩

که صورت دمحمد نه وی پیدا ٢

که قاصدې دمقصود ٤٧

٥ که گوهر دعشق په لاس راکړي غواص ٧٣

* که له تالې شرم نه کیږي مهریه ٢١٤

* که له ډیره غمه دم دچا ختي ٢٧٤

* که له مخه یوه خواکا حجابونه ١٧٢

* که ماښام ترستونې سنګته کړې حلوا ٢٩

* که مطلب ومدعا دسړي خدای دی ٢٠٩

که مې ځوك په فقیرۍ شمېري فقیریم ١٠٣

که مین یې په خپل یار باندې رښتیا ٣٠

که مې وشي له دلبره ملاقات ٣١

که مې ونماڼځي ساقي په یوه جام ٩٤

٥ که مې یار په دیدن سرغواړي عوض ٧٥

که نظر په ماتو گودو دروزګار کړې ٢٢٥

که نظر کاځوك په کار ددرویشانو ١٢٥

* که هزارځله نژدې د زړه په یادیم ١٠٣

* که هرځوب په صحرا سرشوم هم په کلیو ١٢٦

* كه یو ځل مې هغه یار ولیدی دریغه ١٦٤
* كه يې مهر و محبت كه يې عناد دی ١٨٧

گ

گاه په غار مه سوځې گې رهبن دی په سار ١٤٨
* گوره بیا به څوك ادا په زړه كا غونډه ١٤١
گوره څه بلند مقام دی د اخلاص ٧٢
گوره هسې كردگار دی رب زما ١
* گبه وتره په پری سره كلكه ١٦٨

ل

* لاس مې وتړې د زلفو په طناب ٣٧
لكه كاندې په كوش و نظر باز ٦٨
* له اغیار سره خندا څه په كار نه ده ١٤٠
○ له چشمانو مې د غم اوښې اوریږي ٢١٦
له دې كته له پوزیه خوبه ولاړ شې ٢٣٣
* له هغو سره به څه فكر د یار وي ٢٦٣

م

* ما به ولې كړ فریاد او فغان دریغه ١٦٤
ما په تا پسې د اسپینې جامې رنگ كړې ٢٢٢
* ماتوبې مې خوله په سوك ٨٣
ما چې جور و جفا بیا موندله له یاره ١٤٢
* ما چې سترگې و گلرخ ته واړولې ٢٥٣

* چې هرچا لېدلی نه وي يار زما ۲۹
○ چې هردم له خپله ځانه گريزان يم ۱۰۹
* چې يې نقش په زړه خيال شي د آشنا ۲۸
چې يې ولېد دستا حسن بې حسابه ۳۹

څ

* څو به شمېرم زه غمونه د هجران ۱۱۷
* څو به صبر په جفا د يار کوم ۹۹
○ څو به هسې آزادي په دا جهان کړې ۲۲۱
* څو ترمیانه ورانه نه کړې د تن پوله ۱۶۹
څو جفا قبوله نه کړې د اغيار ۵۲
څوک دې راکاندي قسم په کردگار ۵۳
* څو يو ځل يې تاراج په جفا نه کا ۲۱
څه شوکه خاموش يم ستا د عشق له آه سړه ۱۳۹

خ

* خان سلطان د دې جهان ۱۱۸
خبر نه يم چې يې راوستم له کومه ۱۶۹
* خدای دې وژغوره له هرې پرېشانۍ ۲۷۱
* خدايه ته شوه هغه ښکلي ښکلي خلق ۸۲
خدايه زړه د رقيب نرم په احسان کړې ۲۲۱
* خدايه مه کړه نا اميد هغه وگړي ۲۱۹
* خراب زړه مې د دلبر و هوا يو ور ۹۷

	ورك شه ورك شه بد كردار او بد سيري	٢٧٣
*	وركه عاشقي شه هم يې نوم هم يې نښان	١١٨
*	ولې تللې يې له ما مدام په خه	١٣٨
*	ولې نه ګورې وما ته سم په خه	١٣٨
*	ولې ولې وعاشق ته نظر نه كړې	٢٢٦
	ومحمود وته نظر كوه مدام	٩٤
*	وښېښته سپين سترګې تارېكې غابښ كندلاس	٧٠

ه

○	هرچې خپلې مينې خوار كړ خوار يې مړ ګڼه	٢٨٤
	هرچې ستا په زنخدان كې يې منزل شي	٢٣٩
*	هرچې ستا كوڅه ما واكا	١٦
	هرچې كښت لري په باران او په سيلاب وي	٢٥٧
	هرچې نه وي خوار و زار	٥٤
*	هرچې ويني په سترګو روى دستا	١٣
*	هر ساعت زما دغوږ په تا وولو	١٢٣
*	هر ساعت كه خه ګوزار دي بې مخلصه	١٩٢
	هر ګفتار دهر ويناچې خوك عبس كا	٢٨٢
*	هر مطرب چې غوږې تاوكا د رباب	٣٧
	هر نګار چې بې وفا دي نګار نه دي	٢٠٦
*	هر وګړي چې منصور غوندې په دار شي	٢٢٩
	هر يو ګل دستا د باغ ، روښن تر دي ترچراغ	٧٨

* هسې بې یاره خفه یم په جهان کې ۲۵۰
هسې تله کاندي وګورته یاران ژړژړ ۵۷
هسې تېز ده ومې دوران ۱۰۹
هسې خوښ یم ستا د در په خاکسارۍ کې ۲۵۱
* هسې ډوب یم ستا د غم په دریاب تللی ۲۵۶
* هسې رنګ نعمت راکړی خدای ومادی ۱۸۳
هسې مست یم ستا د شونډو په شراب ۳۵
هسې نه چې زما یار واره جفا که ۱۶۷
* هسې یاد یې همېشه مدام زما ۲۵
هسې یمه یاره ستا په غم تازه ۱۵۳
هغو بیاموند سعادت په دا دنیا ۳۱
هغه دم چې زړه ملال شي ۲۳۴
هغه زړه چې خدای روښان کا جام د جم شي ۲۴۰
* هغه زړه چې ستا د عشق په اور کباب کې ۱۸۵
هغه ژوی چې بې خدایه محبت کا ۱۹
هغه ژوی چې مین وي څه به خوب کا ۱۷
هغه یار چې بې وفا دی څه یار نه دی ۲۰۷
* هغه یار چې ښایسته دی تر آفتا به ۲۷۹
همېشه دې زما سر او ستا قدم وي ۲۶۶
هوښیار مه ګڼه هوښیار د دې دنیا ۳۳
هومره اوښکې مې بهېږي په رخسار ۵۱

*	هیڅ ثابته نه کړه چا دې دنیا وفا	٤
	هیڅ مې نه زده نه پوهېږم دا څه پېښه	١٥٨
	هیڅ مې نه کړه په دا عمر کې حاصل	٨٩
	هیڅوک مه شه گرفتار د تورو زلفو	١٢١

ی

○	یاد استا چشم و ابرو وینم په خواب کې	٢٨٦،٢٤٦
	یاد و یې په خوله مکه او مدینه	١٧٧
*	یار یاري راسره نه کا الغیاث	٤١
○	یو ځل ولیدې د یار پرېشانې زلفې	٢٥٢
*	یو یو داغ په تن راپسې د هر چا دی	١٨٢ •

بسم الله الرحمن الرحیم

۱

وره هستي کړدګار دی رب زما — چې صاحب د کل اختیار دی رب زما

همه‌ي بزرګواران چې خوك يې وايي — تر همه و بزرګوار دی رب زما

نه يې هیڅ حاجت په چا باندې موقوف دی — نه د هیچا منت بار دی رب زما

له نیستي يې د هستي صورت پیدا کا — هسې رنګ پروردګار دی رب زما

هم صانع دی د جملو مصنوعاتو — هم سامع د هر ګفتار دی رب زما

چې يې هیڅ يې نه مثل نه مثال شته — د هغو عطر و عطار دی رب زما

هر نعیم چې د دنیا او د عقبی دی — د همه وار و معمار دی رب زما

خوانده د نا نویسو صحیفو دی — دانندهٔ د هر اسرار دی رب زما

که ظاهر دی که باطن دی که مابین دی — له همه و خبردار دی رب زما

که پیدا که پوشیده دی که اوسط دی — په همه و وقوف دار دی رب زما(۱)

شریك نه لري په خپله بادشاهي کې — بې شریکه شهریار دی رب زما

هسې نه چې واحد يې یاده له عجزه — په واحد وجود بسیار دی رب زما

خه(۲) حاجت دی چې و بل خواته يې غواړم — په خپل کور کې همکنار دی رب زما

حاجت نه لري د هیچا و یارۍ ته(۳) — له هغو سره چې یار دی رب زما

هیڅ تغیر او تبدیل نه لري رحمانه — تل تر تله برقرار دی رب زما

۱۵

(۱) دا بیت د "ب" په قلمي نسخه او د کلتور وزارت په دوو قلمي نسخو کې نه دی راغلی.

(۲) قلمي نسخې: "خه حاجت دی چې يې بله خواته غواړم".

(۳) د "ب" په نسخه کې "حاجت نشته د نورو چا و یارۍ ته"، د "خ" په اوله نسخه کې "حاجت نه لري د نورو چا و یارۍ ته"، او په دوهم نسخه کې "حاجت نه لري د نورو و یارۍ ته" راغلی دی.

که صورت د محمد ﷺ نه وی پیدا — پیدا کړې به خدای نه وه دا دنیا
کل جهان د محمد په مخ پیدا شو — محمد دی د تمام جهان آبا
نبوت په محمد باندې تمام شو — نشته پس له محمده انبیا
نور هاله د محمد و پیدا شوی — چې نه عرش و نه کرسي وه نه سما
بوی هاله د محمد و په جهان کې — چې بوی نه و د آدم او د حوا (۱)
که صورت یې آخرین دی پیدا شوی (۲) — په معنی کې اولین دی تر هر چا
که نبي دی که ولي دی که عاصي دی — محمد دی د همه وارو پیشوا
چې یې دین د محمد دی قبول کړی (۳) — جنتي دی که فاسق دی که پارسا
محمد د گمراهانو رهنما دی — محمد دی د ړندو د لاس عصا
که نه ده پیروي د محمد ده — گنه نشته په جهان بله رڼا
محمد د بیچاره و چاره گر دی — محمد دی هر دردمند له دوا
خدای یې مه گڼه بېشکه چې بنده دی — نور یې کل واړه صفات دی په رښتیا (۴)

۲ — ۲۸

زه تاج د محمد د در خاکروب یم
که مې نه کا خدای له دې دره جدا (۵)

دوباره دې راتلل نشته په دنیا — نن دې وخت دی که دروغ کړې که رښتیا (۶)
هر چا چې تر وخت تېره شي عنقا شي — عنقا نه دی په دام نښتي د هیچا
تر وخت تېرې او به بېرته نه جاروزي — نه جاروزي تېر ساعت په بېرته بیا
تېر ساعت په مثال مړی د لحد دی — مړی چا نه دی ژوندی کړي په دنیا (۷)
که مقصود لرې تلوار کړه وخت کوتاه دی (۸) — غره مه شه د دې عمر په بقا

---

(۱) دا بیت په چاپي دیوانونو کې نه دی راغلی.
(۲) د "ب" په نسخه کې "څه شو که صورت یې آخرین دی پیدا شوی". د "خ" په لومړۍ نسخه کې "که صورت یې آخرین و پیدا شوی"،
په دوهمه نسخه کې: "په دا څه شو که صورت یې آخرین دی پیدا شوی"
د "پ" چاپ: "په صورت که آخرین دی پیدا شوی — په معنی کې اولین دی له هر چا".
پیښور چاپ: "که صورت یې پیدا شوی آخرین دی — په معنی کې اولین دی تر هر چا".
(۳) د "خ" په لومړۍ نسخه کې: "چې چا دین د محمد دی قبول کړی".
(۴) د "پ" لومړۍ نسخه او د "خ" په دوهمه نسخه کې: "نور محمد واړه صفات دی په رښتیا".
(۵) د "پ" چاپ: "که مې خدای نه کا له دې دره جدا".
(۶) دا غزل په مصوره نسخه او د "پ" په دوهمه نسخه کې نشته، په چاپي دیوانونو کې د دوهمې مسرۍ د "وخت" پر ځای "وار" راغلی دی.
(۷) قلمي نسخې او د "پ" چاپ: "مړی چا نه دی ژوندی کړی په دنیا".
(۸) د "ق، ک" چاپ: "که مقصود لرې په زړه کې وخت کوتاه دی".

هره نسبه چې صحیح کښې په زړه کې ... په غرور به دغه (۱) نسبه کړې خطا

په امید امید یې خلق ناامید کړل ... دا ایام له مکره مه شه بې پروا

چې د مرګ په تاچه دې شي خوله ماته ... تر و به ماته خوله به خړ نګ کړې ثنا (۲)

ویر ژړلي ارتیني چې وینا والي (۳) ... تا ته والي که پوهېږې دا وینا

هلاك ندي چې په زور دي خوك تعلیم کا ... هم عاقل یې هم بالغ یې هم دانا

په حمل د ښك و بد و فهم (٤) وکړه ... چې په دا کې دې بهبود دی که په دا

سر دننه په ګریوان کړه سترګې روڼې ... ډېر په پوه ته پوه ته مه ځه سر هوا

سر هوا سر هوا مه ځه و آسمان ته ... ته په اصل کې له ځمکې یې پیدا

د عمل په ځای به دا پوښتنه نه وي ... چې ته زوی یې یا لمسی یې د فلانا (۵)

په خپل ځان ښېګڼه وکړه غره مه شه ... په ښېګڼه دادي او د بابا (٦)

هغه ناوې چې په ځان ښایسته نه وي ... خوك یې څه کاندي ښایست د مور و نیا (۷)

دا خبره زه و ځان ته کړم اې یارانه (۸) ... دلګیر مه شه که مې نوم واخیست د ستا

نوم د ستا او د بل خلم ځان ته وایم ... دا عیبونه دي همه واړه زما (۹)

هر چې وایم همه واړه ځان ته وایم ... نه مې کار نه مې غرض شته په نور چا (۱۰)

هر چې وایم همه واړه ځان ته وایم ... دا عیبونه دي همه واړه زما (۱۱)

که مې ځای د دې غمونو وي په زړه کې ... ما به څه لرل کوله دا انشا

چې د مرګ سختي خواري دا ستا په خوا دي (۱۲)

اې رحمانه ولې نه مرې لا پخوا

٣ ٥٠

---

(۱) د "ب" له لومړي نسخې، "ق، ک" چاپ او "ق" چاپ نه پرته په نورو ټولو کې "هغه" راغلی دی.

(۲) د "ب" چاپ، "ب پ" چاپ، "ق" چاپ او "خ" "لومړۍ نسخه": "تر و به ماته خوله به خړ کوې ثنا". "ق، ک" چاپ: "بیا به ماته خوله به څه وایې ثنا".

(۳) د "خ" "لومړۍ او دوهمه نسخه او "ب" "لومړۍ او مختلط نسخه": "ویره ژړلي ارتیني چې وینا والي".

(٤) د "ب پ" چاپ کې د "فهم" پر ځای "عمل" راغلی دی.

(۵) د "ق، ک" چاپ کې د لومړي مسرۍ "نه وي" پر ځای "نه شي" راغلی دی او دوهمه مسره یې داسې ده: "چې ته زوی یې د فلانی ... د فلانا".

(٦) د "ب" لومړۍ نسخه: "په خپل ځان ښېګړه وکړه مه په بل ... غره مه شه په ښېګړه دادي او د بابا". "ق" چاپ: "چې ته خوله یې ... د فلانا".

(۷) د "خ" لومړۍ نسخه: "خوك یې څه کاندي ښایست د مور و نیا". د "خ" دوهمه نسخه، "ب" چاپ، "ب پ" چاپ او "ب" مختلط نسخه: "خوك یې څه کړي ښایست د مور و نیا".

(۸) د "ق" چاپ: "دا خبره کړم ځان ته نه ... هو بنیا ...".

(۹) چاپي دیوانونه: "نه مې کار نه مې غرض شته په بل چا".

(۱۰) دا بیت په "ب" چاپ، "ق، ک" چاپ او "ق" چاپ کې نشته. د "ب پ" چاپ ... دوهمه مسره داسې ده: "څه مې کار څه مې غرض ... په نور چا". د "خ" په لومړۍ نسخه کې "په بل چا" راغلی دی او "خ" په دوهمه نسخه کې د لومړۍ مسرۍ د "همه واړه" پر ځای "همګي" راغلی دی.

(۱۱) دا بیت په چاپي دیوانونو کې نه دی راغلی.

(۱۲) د "ب" لومړۍ نسخه: "چې د مرګ سختي خوارۍ دي په خوا دي". "ق" چاپ: "چې د مرګ سختي خوارۍ دې وي په خوا کې". د "خ" لومړۍ او دوهمه نسخه او د "ب" مختلط نسخه: "چې د مرګ سختي خوارۍ دې لا په خوا دي".

هېڅ ثابته نه کړه چا دې دنیا وفا ... واړه مېنې کاندې بېهوده په دا دنیا[1]
هر څوک چې دعوی په دا دنیا کاندې خیلوي ... واړه باطل وایې دنیا نه ده د هېچا
دا فلك كلال دی ساز ول او ماتول كا ... د بنې ماوتاغوندې پیدا کړه هم فنا
هر سنګ و کلوخ چې څرګند بڼې ددې دهر ... واړه ګکرې دې څوك د شاه څوك د ګدا[2]
دام دې هېڅوك نه ړدې د دنیا و رهګذر ته ... ښکار به وکړې نه شې د سیمرغ او د عنقا[3]
هر څوك چې له دې فانې نفس وابستګې کا ... نه به شې ترلې په ځنځیر سره هوا[4]
ماه دی که آفتاب دی عاقبت واړه خراب دي ... ګل که همېشه وي هسې نه تر ابدا[5]

٤ — ٥٨

مه د ره و مه تاریخ په خلاف دد انایانو
مینه د دنیا پسندلې نه ده هېڅ دانا

چې دوې بنځې وي دچا ... هم سنې وي هم پارسا[6]
خدمت کړونې د خښتن وي ... په ښه خوی وي اراستا
تفاوت پکې حرام دی ... که شړي وي که خاصا
لازم دادی و خښتن ته ... تفاوت دې نه کا بیا
په خوراك هم په پوشاك کې ... که کښېنوي که حدوا[7]
او که داهسې به نه کا ... خیل حمل به کا ببدیا
یودلې به مجنون و مرې ... بل هورې به شي ړ ووي سیا
داحدیث دی وارد شوی ... که څوك فهم کا په دا
هغه څوك چې تفاوت کا ... زه وېزاریم دی له ما
په مشکوة کې دې راغلې ... ورشه وپوښته علما

٥ — ٦٩

تاریخ ژغورې یوه خدایه
له عذابه له خطا

(١) دا غزل د "خ" په دوهم نسخه کې نشته. په چاپې دیوانونو، د "خ" په لومړې او مصوره نسخه کې د "بېهوده" پر ځای "بې وفا" راغلی دی.
(٢) د "ب" لومړې نسخه: "واړه ګکرې دې څوك د شاه و د ګدا".
(٣) دا بیت او ورپسې بیتونه په مصوره نسخه کې نشته.
(٤) د "ق.ب" چاپ: "کله شې ترلې په ځنځیر سره هوا".
(٥) دا بیت د "خ" په لومړې نسخه کې نشته، د "ب ب" چاپ کې داسې دی: "ماه دی که آفتاب دی همګې واړه خراب شي ګل که همېشه وي هسې نه تر ابدا".
د "ب" لومړې نسخه: "ګل که همېشه وي هسې نه تر ابدا".
(٦) دا شعر د بدورن له مجموعې څخه چې په ١٨٤٧ کال کې خپره شوې ده نقل شو او د "ب" په دریمه نیمګړې نسخه کې هم ورووسته لاس ته راغی.
(٧) په اصل نسخه کې "خذوا" راغلی دی مګر معنی یې څرګنده نه شوه ځکه نو مونږ له د "حدوا" په شکل ونیول شو چې معنی یې "نال" دی.

ښه ده ښه ده دا د نیا — چې تو ښه ده د عقبا
مذمت د د نیا مه کړه — واوره پند کړه د اوینا
د دنیا په بازار کې بېرې — د هغه جهان سودا
په دنیا کې ډېر حکمت دی — پرې پوهېږي حکما (۱)
که غلیم لره یې ورکړې — غلیم دوست کا په هوا
که تو سر یې صدقه کړې — رفع دفع کا بلا
که په اور باندې یې کېږدې — بوی د عود وکا پیدا
که یې تو یه په صحرا کړې (۲) — ښایسته کاندي صحرا
که یې نذر کړې وپیر ته (۳) — خوشحال دې وي په خندا
څو ژوندی وي په جهان کې — یادوي دې په دعا
د حاتم په خېر دې ستایي — خطاب دې کا د سخا
سخي هر یو د خدای دوست دی — وَلَوْ کَانَ فَاسِقًا
هر بخیل د خدای دښمن دی — وَلَوْ کَانَ زَاهِدًا
دنیا کښت د آخرت دی — دا خبره ده رښتیا
د دنیا طالبان ډېر دي — که یې مومي څوک لږ چا
ولې مرد پکې هغه دی — چې سخي وي هم پارسا
په دنیا کې بدي نشته — که بدي نه وي له تا (۴)
په دنیا کې خطا نشته — که له تا نه وي خطا (۵)
دنیا بحر دی ښه بې — آیینې غوندې صفا
خپل خپل مخ پکې لیده شي — که څوک زشت وي که زیبا
هم خطر پکې د سر شته — هم گوهر دی بې بها
وفادار لره وفا شوه (۶) — جفاکار لره جفا
لدیوه مخه یې درد وي — له بل مخه یې دوا (۷)

---

(۱) پېښور چاپ او قلمي نسخې: "هر ښه د یو ښه حکما".
(۲) د "پ" چاپ او "خ" لومړۍ او دوهمه نسخه: "که یې توی کړې په صحرا کې".
(۳) د "پ" لومړۍ نسخه: "که یې ورکړې وفقیر ته".
(۴) "پ" لومړۍ او دوهمه نسخه: "که له تا نه وي خطا".
(۵) دا بیت په چاپي دیوانونو کې نشته.
(۶) د "خ" دوهمه نسخه: "وپا کار لره وپا شوه".
(۷) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نه دی راغلی، د "خ" دوهمه نسخه او د "پ" نسخې: "لدیوه مخه دوا".

چې ته خوند کاندې د زهرو   چې ته خوند کا د حلوا
کار هم واړه موقوف دی   د سړي په مدعا
سالکان دې ننداره چې شي   د خپل ځان په تماشا
هیڅ کا هغه به مومي   دنیا ځای دی د جزا
لکه وي یې هسې به پاځي   که نادان وي که دانا
فتوی وینیسه په مخ کې   پسې مه ګرځه په تقوا
دنیا نه ده هغه دین دی   چې له هغې وي سبوا
و طاعت و ته ولاړ وي   همېشه تړلې ملا
له حرامو یې پرهېز وي   هم مشغول په پنځ بنا[1]
کلمه یې وي قبوله   هم په جهر هم خفا[2]
د دنیا د کار د پاره   فرض لمونځ نه کاندې قضا[3]
هم صایم د رمضان وي[4]   هم زکوة کاندې ادا
که یې توان د حج رسېږي   حج هم وکا پسې بیا
دا پنځه بنا د دین دي   چې بیان یې وکړ ما
چې یې یون په دا طریق وي   هغه کس دی اولیا
که یې مال د دنیا پړی   هیڅ دې نه کاندې پروا
دنیا بده د هغو ده   چې یې کسب وي ریا
یا یې کسب د ربا وي   یا یې وګټي په غلا[5]
یا یې تولــه کا په ظلم   یا د خمر[6] په سودا
یا یې وړکا په شرابو   یا یې وړکا په زنا

---

(۱) د "خ" لومړۍ نسخه: "پای شپول پنځ بنا"، د "ب" دوهمه نسخه: "بیایې شپول وي پنځ بنا".
(۲) د "ب" چاپ کې "هم په جهر په اخفا"، په پېښور چاپ کې "هم په جهر هم خفا"، د "پ" په لومړۍ نسخه کې: "هم په جهر هم خفیا" د "خ" په لومړۍ نسخه او د "ب" په دوهمه نسخه کې "هم په جهر هم په خفا" او د "خ" په دوهمه نسخه کې "فرض لمونځ نه کاندې قضا" راغلی دی.
(۳) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نه دی راغلی.
(٤) په پېښور چاپ کې "هم صایم وي د رمضان" او د "خ" لومړۍ نسخه "هم صایم به د رمضان وي" راغلی دی.
(۵) دا بیت د "ب" چاپ کې نه دی راغلی
(٦) په چاپي دیوانونو کې او د "ب" په دوهمه نسخه کې "خمرو" راغلی دی.

یا ناحق خونونه کا نه یې　　یا مالونه خوري د چا
عبادت کا په ځان فرض　　د بادشاه د امرا (١)
حق باطل کا، باطل حق کا　　په سبب د رووي ریا (٢)
نه یې ویره شي (٣) له خدایه　　نه یې شرم نه حیا
دیوې ګېډې د پاره　　هزار خوني کا بېدیا (٤)
همېشه یې له ستمه　　خلقه وي په غوغا (٥)
ګوش او هوش یې هرګز نه وي　　د مظلومو په ژړا
د فرعون په څېر به (٦) ناست وي　　بې پروا او کبریا
بتخانې وته یې مخ وي　　و مسجد وته یې شا
اختلاط کا له بدانو　　له نېکانو وي جلا (٧)
هېڅ یې نه وي په خاطر کې　　تولا و تبرا

٦　　و رح　　١٢٤

ته پېښنه مه کړه (٨)
خدای په هسې رنګ بلا

راشه مه کوه له چا سره جفا　　لر ژوندون دې ضایع کېږي بېوفا
په دنیا کې هیڅوک نه دي پاتي شوي　　واړه تللي دي که نن دي که سبا
د یاران چې نن وتا وته جلوه کا　　په دوه ورځې پس به واړه شي فنا (٩)
که دیدن دې د دوې خوښ وي وته ګوره (١٠)　　چې فنا شي بیا به کله شي پیدا
د خزان پاڼې چې بېلې شي له ښاخه　　په حکمت به یې پیوند نه کا حکما
چې په ځمکه خاځکي پرېوځي له آسمانه　　بیا له ځمکې ختی نه شي په سما
ګومان مه کړه چې بیا سترګوله ورشي (١١)　　هغه اوښکې چې له سترګو شي جدا

(١) د "خ" په لومړي نسخه کې دا مسرا داغلې ده : "د باد شاه او د ګدا". د "پ" په دوهمه نسخه کې دا مسرا داغلې ده : "د بادشاه وامراء"
د "پ" لومړۍ نسخه : "د بادشاهانو دامرا".
(٢) دا بیت د "خ" په لومړي نسخه کې نه دی راغلی
(٣) په چاپي دیوان کې د "شي" پر ځای "وي" راغلی دی.
(٤) د "پ" په دوهمه نسخه او د "خ" په لومړي نسخه کې د "بېدیا" پر ځای "پیدا" راغلی دی.
(٥) په چاپي دیوان کې "واړه خلګ وی په غوغا" او د "خ" په دواړو قلمي نسخو کې "خلقه دي په غوغا". او د پښتو ټولنې په دوهمه نسخه کې "خلقي وي په غوغا" راغلی دی.
(٦) د "خ" په دواړو نسخو او د "پ" په دوهمه نسخه کې "به" نه دی راغلی.
(٧) د "پ" چاپ او د "خ" په دوهمه نسخه کې "سیوا" راغلی دی.
(٨) د پېښور چاپ : "ما رحمان ته پېښنه مه کړې".
(٩) د "پ" په لومړۍ او په دوهمه نسخه کې "په دوه ورځې پسې به واړه شي فنا". او د "خ" په لومړي نسخه کې دا مسرا داغلې ده: "په دوه ورځو پس به واړه شي فنا"
(١٠) دا مسرۍ د "خ" په لومړي او دوهمو نسخو کې "که دیدن دې د چا خوښ وي ورته ګوره".
او د "پ" په دوهمه نسخه کې دا مسرا راغلې ده : "که دیدن دې د حبیب خوښ وي ورته ګوره".
(١١) د "پ" لومړۍ نسخه "ګومان مه کړه چې به سترګوله بیا ورشي". د "پ" په دوهمه او د "خ" په لومړي نسخه کې دا مسرا راغلې ده :
"ګومان مه کړه چې بیا سترګوله ورشي". او د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې دا مسرا راغلې ده : "ګومان مه کړه چې نه سترګوله ورشي".

دا په هره ورځ چې خېژي بېل بېل نعم دي
هر چې په پرېوځي هغه نه شي ختني بيا

که جنت په زهد نه دی بې کرمه (١)
هر سړی دې خپله غاړه کا ازادا

که د نفس (٢) د پاره سل محنته وکړي
یو محنت به دې په کار نه شي فردا

که تمام جهان په خپله ګېډه وخوري
یاد به نه شي په درود او په دعا

که یوه دانه (٣) د وږي په لاس ورکړي
هم دغه به دې توښه شي د عقبا (٤)

که یو ځاځکی او په تږي لره ورکړي
د دوزخ او ستا ترمیان به شي دریا

که یو ځله سر د خدای د پاره (٥) ټیټ کړې
په قیامت به سربلند شي تر هر چا

بازار دا دی که څوك سودا و سودا کاندي
په هغه جهان نه سود شته نه سودا

آشنایان که څوك (٦) پوهېږي نن یې وخت دی
چې زارېږي یو آشنا تر بل آشنا

که ژوندون دی خو هم دا دی په جهان کې
چې له چا سره تېرېږي په خندا (٧)

خدای امان راکړه له هسې زندګۍ (٨)
چې ته بد وایې له بله، بل له تا

زهر ښه دي که په صلح او په صلاح وي
نه شکرې په فتنه او په غوغا

نس په خاورو په خس ډك ښه دی بې غمه (٩)
نه هم په خار و خس پخه حلوا

ماته ملا په مشقت په محنت ښه ده (١٠)
نه حرامه همیانه د چا تر ملا

ړوند بهتر دی چې څه نه ویني په سترګو
نه چې سترګې په پردي حرام کا وا (١١)

ګونګ بهتر دی چې بې کام بې زبان وي
نه چې ژبه شي په بد ویل ګویا (١٢)

کوڼ بهتر دی چې څه نه اوري په غوږو
نه چې غوږ کاندي په بد ویل شنوا (١٣)

دیو او دد که په خوا درشي خو بهتر دی
خدای دې بد سړی درنه ولي په خوا (١٤)

---

(١) په چاپي دیوانو کې "بې له فضله" راغلي دي. او د "غ" په دوهمه نسخه کې دا مصرع داسې راغلې ده: "که جنت په زاهدی نه دی چا موندلی".
(٢) په "پ" چاپ کې د "نفس" پر ځای "نس" راغلی دی.
(٣) د "غ" په دوهمه نسخه کې د "یوه دانه" پر ځای "یوه ذره" راغلې دی.
(٤) د "پ" په دوهمه او د "غ" په لومړۍ نسخه کې د "عقبا" پر ځای "بقا" راغلی دی.
(٥) په پېښور چاپ، د "پ" په دوهمه نسخه او د "غ" په لومړۍ نسخه کې د "دپاره" پر ځای "په لوري" راغلی دی.
(٦) د "پ" لومړۍ نسخه: "آشنایان که څو پوهېږي نن یې وخت دی". او په پېښور چاپ کې داسې راغلې ده: "آشنایان که څه پوهېږي دا یې وخت دی".
(٧) دا بیت د "پ" په دوهمه نسخه کې نه دی راغلی.
(٨) د "پ" په دوهمه نسخه او د "غ" په لومړۍ نسخه کې: "خدایه امان وکړې له هسې زندګیه". د "غ" په دوهمه نسخه کې: خدای امان وکړې له هسې ژوندګسه".
(٩) دا بیت د "غ" په دوهمه نسخه کې نه دی راغلی.
(١٠) دا بیت د "غ" په دوهمه نسخه کې نه دی راغلی.
(١١) دا مصرع د "غ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلې ده: "نه چې سترګې په پردی دنیا نوا" او دا بیت د "پ" په دوهمه نسخه کې نه دی راغلی.
(١٢) دا بیت په پېښور چاپ کې: "ګونګی ښه دی چې بې کام و بې زبان وي - نه چې ژبه شي په بد ویل ګویا". د "غ" په لومړۍ او دوهمه نسخه کې: "ګونګ بهتر دی چې بې کام بې زبان دی - نه چې ژبه شي په بد ویل ګویا". او د "پ" په دوهمه نسخه کې: "ګونګ بهتر دی چې مکام سر پیا نه دی نه چې ژبه شي په بد ویل ګویا" راغلی دی.
(١٣) دا بیت د "پ" په چاپ، د "پ" دوهمه نسخه او د "غ" په لومړۍ نسخه کې نه دی راغلی.
(١٤) دا بیت د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی دی: "دیو دده که څوا در شي بهتر وي که له چا سره هم مردی اژدها". او د "غ" په دوهمه نسخه کې لومړۍ مصرع داسې راغلې ده: "دیو لیوه که څوا در شي بهتر دی".

دجاهل تر همدمۍ نه به بهتر وي — که له چا سره همدم وي اژدها (۱)
که مشکل دي خودنږ ږونو غول دي — سهل کار دی سودا و زیان د دي دنیا
سودا و زیان د دنیا واړه سهل کار دی — خدای دې نه کا خوك په سهل کار رسوا (۲)
چې د ورور او د عزیز زړه پرې آزار شي (۳) — حاصل مه شه هغه خپله مدعا
ښه خواره چې یو یې خوري بل ورته گوري — خواره نه دي هغه زهر دي گویا
گاه د نورو رضا بویه گهې خپله — په کار نه ده همېشه خپله رضا (٤)
چې ښا دي لې یو زمان وې غم ترتله — دغه هسې چارې نه کا نه دي دانا (۵)
لکه ځان هسې و بل وته نظر کړه — لکه ستا دی هسې ځان دی د هر چا
منصفانو لره بویه چې انصاف کا — نه چې نغوته کا د حرص او د هوا
د سړي په خاطر هر څه هر څه کړي — هسې نه چې واړه وگني روا (۶)
دین داران دې و خپل دین وته نظر کا — ثوك فکر و نه د صواب دي ثوك خطا (۷)
خدای دې نه کا نه دي خطا د چا له لاسه — څه نسبت دی د خطا و د عطا (۸)
هسې نه چې سړي واړه سره سم دي — ثوك عالي (۹) دي ثوك اوسط دي ثوك ادنا
د هر چا حرمت په خپله اندازه دی — نه چې ځای مومي نفر د امرا (۱۰)

زه رحمان له چا شکوه شکایت نکرم (۱۱)
نشته بل دوست او دښمن زما بې تا

۷ — ۱۹٤

---

(۱) دا بیت د "پ" په دوهمه نسخه کښې نه دی راغلی.
(۲) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کښې نه دی راغلی.
(۳) پېښور چاپ : "چې د ورور او د عزیز پرې زړه آزار شي". د "پ" دویمه نسخه : "چې د ورور عزیز زړه پرې آزارېږي". د "خ" لمړۍ او دوهمه نسخه : ۱- لومړۍ نسخه : "چې د ورور د عزیز زړه پرې آزارېږي". په دوهمه نسخه کښې د "آزارېږي" پرځای "زهیرېږي" راغلی دی.
(٤) دا بیت د "پ" په دوهمه نسخه کې نه دی راغلی.
(۵) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نه دی راغلی.
(۶) د "پ" لومړۍ نسخه : "نه چې همه واړه وگني روا". او د "خ" په دوهمه او د "پ" په دوهمه نسخه کښې داسې راغلی ده: "نه چې وگني همه واړه روا".
(۷) دا مسرۍ په "پ" چاپ او د "خ" په لومړۍ نسخه کښې داسې راغلې ده "خوك فکروند د صواب خوك د خطا" په پېښور چاپ کښې داسې راغلې ده: "خوك فکروند د ثواب کا ثوك خطا". د "پ" په دوهمه نسخه کښې "خوك فکروند د ثواب وی ثوك خطا". او د "خ" په دویمه نسخه کښې "خوك پکروند د عطا دی ثوك خطا" راغلی دی.
(۸) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کښې نه دی راغلی.
(۹) د "پ" چاپ، پېښور چاپ، او د "خ" په دوهمه نسخه کښې د "عالي" پرځای "اعلی" راغلی دی.
(۱۰) دا مسرۍ په پېښور چاپ، "پ" چاپ، او د "خ" په لومړۍ نسخه کښې داسې راغلې ده: "نه چې مومي کفر ځای د امرا".
(۱۱) د "خ" په لومړۍ نسخه کښې: "رحمان شکر شکایت له هیچا نکړم — نشته بل دوست دښمن ځما بې تا".
د "خ" په دوهمه نسخه کښې: "زه رحمان شکر شکایت له چا نه کړم — نشته په جهان کې بل دوست دښمن ځما".
او د "پ" په دوهمه نسخه کښې: "رحمان شکوه شکایت له هیچا نکړم — نشته بل دوست دښمن ځما بې ما".

ته چې ماته والې چې په څه کوې ژړا — نه دي معلومېږي دغه (١) خپل جور و جفا

ته جور و جفا کړې زه ژړا کوم دلبره — ستا که دغه نه وي دا به هم نه وي زما (٢)

څه ښادي به کاندې طایفه د عاشقانو — رسم د بتانو (٣) که هم دا وي که ستا

دا خصلت چې ستا دی که هم تل په دغه شان وي — نه را معلومېږي د درد منو زړو دوا (٤)

یو د ستا ماني شو بل غوږ څې (٥) د رقیبانو — وار په وار مې وژني کله هغه کله دا

هر چې عاشقي کا که په قطع افلاطون وي — زه خو یې مجنون ګڼم که نن وي که سبا

سپي هم په عذاب د جدایۍ د وژلو ندي — زه خو ګوندې ستا د کوڅې سپی شوم په دنیا (٦)

٨ — هیڅ مې په کار نه دي رحمان تا غواړم دلبره (٧) — ١٧٢
زه په دا راضي یم باقي هر څه ستا رضا

عالمان دي روښنايي د دې دنیا — عالمان دي د تمام جهان پېښوا

که څوک لار غواړي و خدای هم و رسول ته — عالمان دي د دې لارې رهنما

کیمیاګر که د کیمیا په طلب ګرځي — هم مې د عالمانو ده کیمیا

په مجلس د عالمانو به سره زر شي — که څوک کاڼی وي که لوټه د صحرا (٨)

جاهلان دي په مثال د مړدګانو — عالمان دي په مثال د مسیحا (٩)

چې مړه یې له نفسه ژوندي کېږي — عالمان دي وارهٔ هسې اولیا (١٠)

هر سړی چې رتبه نه لري د علم — سړی نه دی خالي نقش دی ګویا

٩ — زه رحمان حلقه بګوش د هر عالم یم (١١) — ١٨٠
که اعلی دی که اوسط دی که ادنا

---

(١) د "پ" په لومړۍ نسخه کې "هغه" راغلی دی.

(٢) د "غ" دوهمه نسخه : ته جور و جفا کړې زه مدام افسوس ژړا کوم — ستا که دغه نه وای دا به هم نه وو زما . د "ق، ک" چاپ او "ق" چاپ کې "له ما" راغلي دي او د "پ" په چاپ کې "دا به هم نه وو زما" راغلي دي.

(٣) د "غ" لومړۍ نسخه کې د "بتانو" پر ځای "خوبانو" راغلي دي.

(٤) چاپي دیوانونه : "نه را معلومېږي د درد من د زړه دوا". مصوره نسخه کې لومړۍ مسرې : "دا خصلت چې ستا دی که تل هم په دغه شان وي".
د "غ" دوهمه نسخه : "که دې جور و ستم درست په دغه شان دی".

(٥) چاپي دیوانونه : "هر ورځ" او د "غ" لومړۍ نسخه کې "غور نرنګ" راغلي دي.

(٦) دا بیت د "غ" په لومړۍ او دوهمه نسخه او مصوره نسخه کې نشته ، "ق، ک" چاپ کې داسې دی :
سپي هم په عذاب سره دي خدای چېرې مه کا — زه خو ګوندې ستا د کوڅې سپی یم په دنیا
د "ق" چاپ : سپي هم په عذاب د خدای د وژلو یاره نه دي — زه خو ګوندې ستا د کوڅې سپی شوم په دنیا

(٧) چاپي دیوانونه : "هیڅ یې په کار نه دي رحمان تا غواړي دلبره — دا زما رضا ده باقي هر چې ستا رضا".
مصوره نسخه : "هیڅ یې په کار نه دي رحمان تا غواړي دلبره — زه په دا راضي یم باقي هر چې ستا رضا".

(٨) "مې، پ" چاپ : "که څوک کاڼي وي یا بوټي د صحرا". د "غ" لومړۍ نسخه : "که څوک کاڼي څوک لوټې د صحرا".
د "پ" لومړۍ نسخه : "که څوک کاڼي وي که څوک لوټه د صحرا".

(٩) د "پ" دوهمه نسخه : "عالمان دي وارهٔ هسې اولیا".

(١٠) د "غ" دوهمه نسخه : "چې مړه یې په نفس سره ژوندي کېږي — عالمان دي وارهٔ هسې اولیا".

(١١) د "پ" دوهمه نسخه : "زه رحمان د عالمانو خاک پای یم".

که خپل زړه غواړې له چا — ځان صیاد کړه د عنقا
د حباب کلاه په سر کړه — سور په آس شه د هوا
لکه خضر هسې پا څه — اوبه وڅښه د بقا
له زمینه قدم کېږده — په آسمان لکه عیسا
د هغه استاد شاګرد شه — چې در وښیي کیمیا(١)
دا چې ما درته بیان کړه — که حاصل کړې واړه دا

١٠ — ها الطمع کړه — ١٨٧

له خوبانو د وفا

دا دنیا ده بې وفا — بې وفا ده بې بقا
نه یې مخ شته نه یې ښپ شته — لکه لوټه د صحرا
په یوه ګړۍ یې مخ وي — په یوه ګړۍ یې شا
په یوه ګړۍ دستا شي — په یوه ګړۍ زما
په یوه ګړۍ یې درد وي — په یوه ګړۍ دوا
په یوه ګړۍ یې خوف وي — په یوه ګړۍ رجا
په ساعت کې یې بقا وي — په ساعت کې یې فنا
په ساعت کې یې سکوت وي — په ساعت کې یې غوغا
په ساعت کې یې خنداوي — په ساعت کې یې ژړا
په ساعت کې یې وفا وي — په ساعت کې یې جفا
په ساعت کې یې افلاس وي — په ساعت کې یې غنا
چې نه شان لري نه شکل — کله داشی کله دا

١١ — خدای څوک پېښ مه کړه — ٢٠٠

په داسې رنګ بلا

په ښادۍ ښاد شوی نه یم د هېچا — تور تپ شوی یم په غم د هر آشنا(٢)
که زه طمع توقع له بله نه کړم — د بل طمع توقع کېږي له ما

---

(١) دا بیت د "پ پ" چاپ کې نشته.
(٢) دا مسرۍ د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې راغلې ده: "نه ور بیت شوی یم په غم د هر آشنا".

که مې ورور که مې عزيز دی که مې يار دی(۱) — واړه غواړي خپله خپله مله عطا
په هر کور کې ځوړان راته زګيروي کا (۲) — لاس مې نه رسي د هيڅ په دوا
د دنيا خبرې واړه په دنيا شي — ما به څه کا څوك چې نه لرم دنيا(۳)
که په کلي کې مې کور دی زه ګومان کړم(٤) — چې کور نه دی دا مې کور دی په صحرا
چې څه کار پرې نه پوره وي نه نيمګړی(۵) — څوك به څه کا له هغو سره خندا
چې لې بند توښه وبله سره نه شي(٦) — تر هغه آشنا بهتر دی نا آشنا

۱۲

پـه تود ه ځمکـه استوګنـه ده مشکلـه
څه به زیست شي له رحمان سره د چا

۲۰۹

با د شاهي لري هر يو غلام دستا — د خاصانو په ځای ناست وي عام دستا
پخته کله وي چې لاف د پختګۍ کا — پختګان دي په داخم کې خام دستا
خو هم هومره يې په ننګ و نام نظر وي(۷) — چا چې نه وي او ريدلی نام دستا
همېشه به له مقام بې مقام وي — هغه څوك چې لتوي مقام دستا
څو په خپلو وينو ګل غوندې غرق نه شي(۸) — وبه نه وينې رخسار ګلفام دستا
صبح وشام په هغو خلقو باندې يو وي — چې آرزو لري هر صبح وشام دستا
بل کلام يې په زړه کله اثر کاندې(۹) — چې تر غوږ يې شي شيرين کلام دستا
فراموش کاندې هغه(۱۰) نورې مستۍ — هر چې نوش کاندې باده په جام دستا
دام دستا د تورو زلفو عالمګير دی(۱۱) — تنها نه يم نښتی زه په دام دستا

(۱) په چاپي ديوانونو کې دا مسرۍ داسې راغلې ده : "که مې ورور که مې عزيز که مې فرزند دی". د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې راغلې ده : "که مې ورور که مې عزيز دی که مې يار وي". د "خ" په دوهمه نسخه کې : "که مې ورور که مې عزيز که مې څه يار دی". راغلې ده.
(۲) دا بيت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نه دی راغلی او په نورو ټولو کې د "زګيروي کا" پر ځای "پرې راته دی" راغلی دی.
(۳) د "پ" لومړۍ نسخه : "ما به څوك څه کا نور چې نه لرم دنيا".
(٤) د "خ" په دوهمه نسخه کې د "ګومان کړم" پر ځای "يو يقين" راغلی دی.
(۵) د "خ" لومړۍ نسخه کې "چې دی نه پرې څه پوره وي نه نيمګړی". په "پ" او "چاپ" کې داسې راغلي دي : "چې پرې نه وي څه پوره او نه نيمګړی". د "خ" په لومړۍ نسخه کې "چې دې نه پرې څه پوره وي که نه نيمګړی" او د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلې ده : "چې دې نه پرې څه نيمګړی نه پوره وي".
(٦) د "پ" لومړۍ نسخه : "چې يې هيڅ بند توښه وبله نه شي".
(۷) چاپي ديوانونه : "خو هم هومره يې نظر په ننګ و نام وي".
(۸) چاپي ديوانونه : "چې په خپلو وينو ګل غوندې غرق نه وي".
(۹) د "خ" دوهمه نسخه : "بل کلام به يې په زړه کله اثر کا".
(۱۰) د "ق" چاپ او "ق.ک" چاپ : "هغه" او نورو مسرۍ د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده : "فراموش که هغه نور جامونه واړه".
(۱۱) دا بيت په مصوره نسخه کې نشته. د "پ" په لومړۍ او دوهمه نسخه کې : "دام دستا د زلفو عالمګير دی". په "ق" او "ق.ک" چاپ کې داسې ده : "دام د زلفو دې د دنيا کې عالمګير دی". او د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې ده : "بوی دستا د تورو زلفو عالمګير دی".

۱۳ — ۳۱۹

زه رحمان دعا سلام په هغه وایم (۱)
هر چې مال ره راوړي سلام (۲) دستا

هر چې وويني په ستر گوروی دستا (۳) | مخ يې کوږ وي همېشه په سوی دستا
بې دماغه به تر سره مال ه تېر شي | چې يې تېر شي تر دماغه بوی دستا
که لوی کړې خدای يې ځايه خوی يې نه کړي | چې په دا رنگه قامت دی لوی (٤) دستا
نوربهار شو عالم سير د بوستان کا (٥) | خدای و ما ته بوستان کړ کوی دستا
د عيسیٰ له دمه دم وهلی نه شم | چې خوله به ترته شي په گفتگوی دستا (٦)
هم په دامی له چشمانو نو (۷) بهېږي | چې ياد بېږي مې قامت دلجوی دستا
همېشه يې زړه په اور باندې سينه وي | وهغه ته چې څرگند شي (۸) خوی دستا
دلبر لا شه يې ماته وي په زړه کې | چې يې نقش وي په زړه ابروی دستا
وغنچه و ته يې خدای ره را کاږي | ليونيو لره بس وي موی دستا
وگلرنگ و ته پخپله ځان پرې باسي | چې وزړه و ته پرې باسي (۹) روی دستا
که ته سل ځله زما يې زه دستا يم (۱۰) | تلونی نه دی له ما جستجوی دستا

۱٤ — ۲۳۱

گل لمبه شو د بلبل په آه رحمان (۱۱)
نه گرځېږي يار په هاي وهوی دستا

خوی که په داشان وی دل آزار ستا | څه سبادی به کاندی طلبگار ستا
حيف چې اوريده شي ليده نه شي (۱۲) | حسن و لطافت دی پر ليوار (۱۳) ستا

---

(۱) د "خ" لومړی نسخه او مصوره نسخه : "رحمان تل دوعا سلام په هغو وایم".
(۲) د "خ" لومړی نسخه : "پيغام".
(۳) د "خ" لومړی نسخه : "بيار".
(٤) دا بيت د "خ" په لومړی نسخه کې نشته، په دوهمه نسخه کې د "لوی" پر ځای "دلجوی" راغلی دی.
(٥) چاپي ديوانونه، د "خ" دوهمه او مصوره نسخه : "نوبهار دی عالم سيل د بوستان کا".
د "خ" لومړی نسخه : نور بهار به عالم سير د بوستان کا".
(٦) دا بيت په مصوره نسخه کې نشته.
(۷) چاپي ديوانونه : "رود" او د "خ" دريواړه نسخې : "جوی".
(۸) د "خ" په دريواړو قلمي نسخو کې د "شي" پر ځای "وي" راغلی دی.
(۹) دا بيت په "ق ک" کې نشته. د "خ" په لومړی نسخه کې د "روی" پر ځای "موی" راغلی دی. او د "خ" په دوهمه نسخه کې "لوی" او په "ق" چاپ کې د "گلرنگ" پر ځای "غنچه" او د "روی" پر ځای "موی" راغلی دی.
(۱۰) د "خ" دريواړه نسخې : "که سل ځله زه دستا يم ته څما يې".
(۱۱) د "خ" لومړی نسخه : "گل که سره لمبه شي د بلبل په آه رحمانه".
(۱۲) د "خ" لومړی نسخه : "حيف چې اوريدی شي ليدی نه شي په جهان کې".
(۱۳) د "خ" دوهمه نسخه : "په هر لور".

بیا دوباره نه گوري وبل ته (۱)
هرچاچې لیدلی وي رخسار ستا

خدای زده چې ته یار د کوم یوه يې
هرطرف یاران دي صدهزار ستا (۲)

ځای د پښو ایښودو مونده نه شي
هومره عاشقان دي په دربار ستا (۳)

بل به هسې نه وي که يې خدای کا (٤)
ما غوندې خاکسار وهوادار ستا

بل گومان په ما باندې ومه کړه
عمر واره زه او انتظار ستا (۵)

عشق له حسنه حسن دی له عشقه
ته نگار زما يې زه نگار ستا

ته زما مطلوب يې زه طالب یم
ته زما طبیب يې زه بیمار ستا (۶)

ته که تازه گل د نوبهار يې
زه یم عندلیب په لاله زار ستا

جور که جفاده که ستم دی
واره می منلي دي یکبار ستا

جور و جفا خوك په بها پلوري (۷)
زه یم د جورو نو خریدار ستا

یو تار که ضایع شي ستا د زلفو
ځان به صدقه کړم تر (۸) هر تار ستا

سل ازمېښتونه دي را وکړه
حیف دی چې لا نه شي اعتبار ستا (۹)

١٥

تېر یم زه رحمان تر نوره (۱۰) کاره
اوس می ملا ترلې ده په کار ستا

٢٤٦

که خوك یار په جهان غواړي یار دی دا
یار دی دا، که د جهان سینگار دی دا؟ (۱۱)

خیال د زلفو يې زما تر زړه چاپېر شو
یا ترگنجه چاپېر شوی مار دی دا؟

دا جهان دی خدای له عشقه پیدا کړی (۱۲)
د جمله ؤ مخلوقاتو پلار دی دا

---

(۱) د "خ" لومړی نسخه : "بیا به دوباره ونه گوري بل مخ ته".
(۲) دا بیت د "خ" په لومړی نسخه کې نشته.
(۳) د "خ" لومړی نسخه : "په هغه ځای باندې چې ټول دی عاشقان ستا".
(٤) د "خ" لومړی نسخه : "بل به هسې خوك نه وي که خدای کا".
(۵) "ق، ک" چاپ : "عمر واره زه یم په انتظار ستا".
مصوره نسخه : "عمر واره زه یم انتظار ستا". د "خ" لومړی نسخه : "عمر واره او زه او انتظار ستا".
(۶) د "خ" لومړی نسخه : "ته زما نگار يې زه افگار ستا".
(۷) دا بیت په "ق، ک" چاپ کې نشته. قلمي نسخې : "جور د جفا خوك په بها پیري".
(۸) په چاپي دیوانونو او نورو قلمي نسخو کې د "تر" پر ځای "په" راغلی دی.
(۹) د "خ" دوهمه نسخه : "باری حیف دی چې لا نه شي اعتبار ستا".
(۱۰) په چاپي دیوانونو کې "له هره کاره" راغلی دی.
(۱۱) دا مسری د "خ" په لومړی نسخه کې داسې راغلی ده : "یار دی دا که تمام جهان سینگار دی دا".
(۱۲) دا مسری د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی ده :
"دا جهان دی خدای په عشق کې پیدا کړ".
او د "خ" په دوهمه نسخه کې دا بیت بیخي نه دی راغلی.

تر عشق وار د کار بل په جهان نشته — تر هغه کار و نو وار د کار دی دا (۱)
بل بلبل به د ګل نوم اخستی نه وُ — که خبر وي چې ګل نه دی خار دی دا (۲)
بیا راتله دې جهان ته بل وار نشته — بل وار نشته بل وار نشته وار دی دا
د حباب عمر دې وګوري چې څو دی ؟(۳) — که څوك شمار کاندي د عمر شمار دی دا
د مجنون صورت په زړه کړه (نسخه: ځان) ګوره (٤) — ستا په عشق کې هسې خوار و زار دی دا

۱۶ — ۲۵٤

چې له تا سره په سر کاندي سودا — بل به نه وي هسې ماغوندې شیدا (۵)
نه به ماغوندې شیدا وي په جهان کې — نه به تا غوندې دلبر شي بل پیدا (۶)
ما د ستا جور و جفا دې قبول کړې (۷) — ولې نه شي د ژړا په ځای خندا
بې د ستا له مخه کون و که مکان دی — سنه تو سنه مې نه په داشي نه په دا
جدايي به دې هیڅ رنګ قبوله نه کړم — خو مې نه دی روح کالبوت سره (۸) جدا
لکه ورستو مقتدیان وراندې امام وي — ما په تا پسې ده کړې اقتدا (۹)
زه بې وینم درست جهان په تا مین دی — که باد شاه دی د دې دور که ګدا (۱۰)
کاشکې خط د امانې و ما را کړې (۱۱) — چې له ما سره وعده کړې د فردا
زه چې نه په تا نه یم مین شوی — ستا له لوري په ما شوې ده ندا
زه په تا باندې مین یم له ازله — نه چې کړې مې نن ورځ ده ابتدا

---

(۱) دا بیت په "پ" چاپ کې داسې راغلی دی: "تر عشق غوره بل څه کار په جهان نشته — تر هغه کار و نو غوره کار دی دا". په "پ پ" چاپ کې "تر عشق غوره بل هیڅ کار په جهان نشته". د "خ" په لومړي نسخه کې: "تر عشق غوره کار بل په جهان نشته — تر هغه کار و نو غوره کار دی دا". د "خ" په دوهمه نسخه کې "تر عشق غوره کار بل په جهان نشته" او د "پ" په دوهمه نسخه کې په عین شکل راغلی دی.
(۲) په "پ پ" چاپ کې "یو بلبل به د ګل نوم اخستی نه وُ"، د "خ" په دوهمه نسخه کې "لوم د ګل به بلبلان اخستی نه وو". او د "پ" په دوهمه نسخه کې دا بیت نه دی راغلی.
(۳) دا مسری په "پ پ" چاپ او د "خ" په لومړي نسخه کې داسې راغلی دی: "د حباب عمر ته ګوره چې څه دی ؟" په "پ" چاپ کې "د حباب عمر دې وګوري چې څه دی". د "پ" په دوهمه نسخه کې "د حباب عمر ته وګوره چې څو دی" راغلی دی او دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(٤) دا مسری د "خ" په دوهمه او د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی دی: "د مجنون صورت په زړه کړه اې رحمانه".
(۵) دا مسری د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی دی: "بل به تا غوندې دلبر شي راپیدا".
(۶) د "پ" لومړي نسخه: "نه به تا غوندې دلبره شي پیدا"، د "پ" په دوهمه نسخه او "پ پ" چاپ کې "نه به تا غوندې دلبر شي دا پیدا". او د "خ" په دوهمه نسخه کې "نه به تا غوندې دلبر شي بیا پیدا" راغلی دی.
(۷) دا مسری د "خ" په لومړي نسخه کې "ما به صبر ستا په جور و جفا وکړ" او د "خ" دوهمه او د "پ" په دوهمه نسخه کې "ما به صبر ستا په جور په جفا کړ" راغلی دی.
(۸) د "خ" په لومړي نسخه کې "وبله" او په دوهمه نسخه کې "ځبله" راغلی دی.
(۹) دا مسری په "پ پ" چاپ کې داسې راغلی دی: "هسې ما تا پسې کړې اقتدا".
(۱۰) دا بیت په "پ" او "پ پ" چاپ کې داسې راغلی دی: "زه یو نه یم درست جهان په تا مین دی — که باد شاه دی د دې دهر که ګدا". او وروستنۍ مسری یې د "خ" په دوهمه نسخه کې "که باد شاه د دې دهر که ګدا" د "خ" په مصوره نسخه کې داسې راغلی ده: "که باد شاه دی که وزیر دی که ګدا".
(۱۱) دا مسری په "پ" او "پ پ" چاپ کې "کاشکې خط د امانې و ما لره راکړې" راغلی ده.

چې دستا دعاشقۍ په تېغ شهید شي | د رحمان غاړه به هاله شي ادا

۱۷ — **۲۶۶**

د عاشق وزېړي رنګ وته نظر کړه
چې مدام به تا پسې کاندي ژړا (۱)

هر چې ستا کوڅه ما وا کا | ځای یې بر شي تر افلاکا (۲)
ځان هاله ورته بادشاه شي | چې یې ستا د دره ګدا کا (۳)
چې د ستا د دره ګدا شي (٤) | بادشاهي وته نور شا کا
نظر یې د ستا له رویه | نه په ارض نه په سما کا
مینه یې د ستا له مخه | نه په دین نه په دنیا کا
ستا په مهر و محبت کې | ځان جهان واره فنا کا
د دنیا کور و کړي (۵) | ستا په مینه کې تالا کا
رضا ستا په رضا (۶) کېږدي | ترکه خپله مدعا کا
و هر خوا ته چې ستا مخ شي (۷) | دی هم مخ په هغه خوا کا
که له چا سره جفا کړي | له هغه سره جفا کا
که له چا سره وفا کړي | له هغه سره وفا کا
که په غم چېرې ژاړي | خوب په تا پسې ژړا کا
که په غم چېرې خاندي | خوله تا سره خندا کا
که مطلب یې د دیدار وي | ستا د حسن تماشا کا
که مطلب یې د ګفتار وي | ستا په ذکر مشغولا کا
د رښتینو مقام دا دی | که خوک مینه په رښتیا کا (۸)

۱۸ — **۲۸۳**

عاشقان په عاشقۍ کې
چې عاشق وايي هم دا کا

---

(۱) دا بیت د "خ" لومړی او د "پ" د و همه نسخه کې نشته.
(۲) دا غزل په منصور نسخه کې نشته او د "خ" په دوهمه نسخه کې دوهم مسرۍ داسې ده: "ځای یې رسي تر افلاکه".
(۳) د "خ" په لومړی او دوهمه نسخه کې: "چې ځان ستا د دره ګدا کړه".
(٤) "ق. ک" چاپ: "خوک چې ستا د دره ګدا شي"، او دا بیت د "خ" په لومړی نسخه کې نشته.
(۵) د "خ" لومړی نسخه: "د دنیا کور و کوټ"، او د "خ" نیمګړی نسخه: "د دنیا کور او محلونه".
(۶) د "پ" چاپ کې "قضا" راغلې دی.
(۷) د "خ" قلمي نسخه: "هری خوا ته چې ستا مخ وي". د "پ" لومړی نسخه: "په هره خوا چې د ستا مخ وي".
(۸) په "ق. ک" چاپ کې او هم د "ق" په چاپ کې د "رښتیا" پر ځای "رضا" راغلې دی.

چې امید په عمارت د دې دنیا کا | د کاغذ په کشتۍ سیر د دریا کا (۱)
د آسمان توسن هیچا نه دی تېز لی | خوك به څرنګه سورلي د باد په شا کا
نه لیوه په آدمیت اموخته کیږي | نه امید د مروت شي له افلاکا
له فلکه د وفا امید باطل دی | کله دیوله آدمزاد سره وفا کا
زمانه په اسلام کفر سمه ګرځي | فرق د تور و د سپین کله نابینا کا
ما د دهر علامت په سترګو ولید | په هر دم هزار پیدا هزار فنا کا
هیڅ امید مې د ایام په ګردش نه شي | چې فرصت به په خپل زور و ما را کا
په خپل عمر به هیچا بدلی نه وي | هغه چارې چې دی هر ساعت په ما کا
که د ګلو غونچه کېږدم په دستار کې | شوم طالع مې حلته خار ځني پیدا کا
که وزږوونه لاس کړم خاورې کیږي | که د خاورو په ارزو شم استغنا کا
جدايي د خدای بلا شوه نه توانیږم | خوښي زړه مې په دیدن پسې ژړا کا (۲)
هومره صبر دی عاشق سره لکومه | چې د دنن وعده موقوفه په سبا کا
که داور جامي راوا غوندي دلبره | په نظر زما جلوه لکه دیبا کا
په خپل عشق کې (۳) که شوك بد را باندې دي وايي | زه ګومان کړم چې حمد زما ثنا کا
ملامت په عاشق ښايي دا دستور دی | چې روغ خلق په رنځور پورې خندا کا
عاشقي ننګ و ناموس دی و بله لري | په روښانه ورځ به څرنګه شوك غلا کا
که زه طمع کړم د ګلو له طالع نه | ما عاجز له د ګل په ځای خار را کا (۴)
که زه ځان ژغورم په عشق کې له عالم | زمانه مې په جهان باندې رسوا کا
همیشه به په عالم کې وي سرخرویه | چې ثنا لکه بلبل د خپل آشنا کا

۱۹ | ۳۰۳

دا ځواب رحمان هغه کا چې دولت وي
"که دلبر د دیدن مې پیالې را کا" (۵)

هغه ژوي چې مین وي څه به خوب کا | چې مجنون غوندې کړمن وي څه به خوب کا (۶)

---

(۱) دا غزل د "پ" په لومړي، دوهم او مصوره نسخه کې نشته. د "پ" چاپ کې د "سیر" پرځای "سیل" راغلی دی.
(۲) د "غ" په لومړي او دوهمه قلمي نسخه کې د "ژړا" پرځای "بلا" راغلی دی.
(۳) په "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ کې "ستا په عشق کې" راغلی دی.
(۴) دا بیت او ورپسې دوه بیتونه په قلمي نسخو کې نشته. دوی بیت لومړی متری په "ق، ک" چاپ کې راغلی ده: "که زه طمع کړم د ګلو له خپل بخته"
(۵) د "غ" دوهمه نسخه: "که دلبر د دیدن مسته پیاله راکه". د دولت دیوان: "که دلبر د دیدن مې پیالې راکه" ۱۴۳ مخ، پښتو ټولنه، ۱۳۵۲
(۶) دا مسری په چاپي دیوانونو کې داسې ده: "چې فرهاد غوندې کوهکن دی څه به خوب کا"، په مصوره نسخه او د "غ" لومړۍ نسخه کې داسې ده: "چې مجنون او کوهکن وي څه به خوب کا" د "غ" دوهمه نسخه کې داسې ده: "چې مجنون او کوهکن دی څه به خوب کا" او د "پ" دوهمه نسخه کې داسې ده: "چې مجنون او یا کوهکن دی څه به خوب کا"، او د پېښور چاپي دیوانونو کې د "ژوي" پرځای "زوي" راغلی دی.

هر نفس د سري تله دي له جهانه (۱) — چي يې هر نفس رفتن وي ښه به خوب کا

چي سبا له خپله ياره جدا کيږي — که د سلوشپو که من وي ښه به خوب کا

عاشقي ده خداى له اوره پيدا کړي — که په اور کې يې وطن وي ښه به خوب کا (۲)

د اوبو تږى هم خوب کولى نه شي — خوك چي تږى د ديدن وي ښه به خوب کا (۳)

د رقيب له جوره خوب د عاشق نه شي — دا هغو چي د ليو (۴) دښمن وي ښه به خوب کا

د مجاز بندي خو خوب کولى نه شي — چي يې زلفې طوق رسن وي ښه به خوب کا (۵)

۲۰ — ۳۱۱

خوب خندا له بېغمي ده شي خوشحال (۶)
خوك چي ستا په ښېر غمژن وي ښه به خوب کا

چي په سترګو کې يې خار وي ښه به خوب کا — چي په زړه يې غم د يار وي ښه به خوب کا

خوب له ياره سره هم د عاشق نه شي — چي يې يار په بل ديار وي ښه به خوب کا

په دنيا کې خوب هغه کا چي نادان وي — هغه ژوي چي هوښيار وي ښه به خوب کا (۷)

کوم طالب مطلوب نيولى (۸) دي په خوب کې — هغه خوك چي طلبګار وي ښه به خوب کا

ديدار ندى چا په پټو سترګو کړى — چي مطلب د چا ديدار وي ښه به خوب کا

بله لار د مرګ تر لارې ګرانه نشته — چي په خوا يې حسي لار وي ښه به خوب کا

هر نګاه د دلبرانو ذوالفقار دى — هر چي غوڅ په ذوالفقار وي ښه به خوب کا

دلبرې چيچلي خوب کولى نه شي — چي خوږلي تور ښامار وي ښه به خوب کا

۲۱ — ۳۲۰

زه خوشحال د يار بنده هم خدمتګار يم
چي بنده او خدمتګار وي ښه به خوب کا

---

(۱) دا مسرۍ په مصوره نسخه کښې داسې ده: "هر نفس سړي په تله دي له جهانه".

(۲) د "پ" دلومړي نسخې په پرته په ټولو کښې "چيه" راغلي ده.

(۳) دا بيت په چاپي ديوانونو او مصوره نسخه کښې نشته، دو همه مسرۍ يې د "خ" په دو همه نسخه کښې داسې ده: "چي به تږې د ديدن وي ښه به خوب کا".

(۴) په چاپي ديوانونو او د "پ" په دو همه نسخه کښې د "ليو" پر ځاى "يار" راغلي دى.

(۶) په "پ" او "ب، پ" چاپ کښې: "خوب خندا په بې غمي کېږي رحمانه — هر چي تا غوندې غمجن دي ښه به خوب کا".
د پېښور "ق، ک" چاپ: "هر چي ما غوندې غمجن دي ښه به خوب کا". د "خ" لومړى نسخه: "خوك چي تا غوندې درد من دي ښه به خوب کا".
د "خ" دو همه نسخه: "خوك چي ستا په ښېر درد من وي ښه به خوب کا"، مصوره نسخه: "خوك چي ستا په ښېر غمجن دي ښه به خوب کا".
او د "پ" دو همه نسخه کښې داسې ده: "خوك چي تا غوندې غمجن دي ښه به خوب کا".

(۵) دا بيت په چاپي ديوانونو او نورو قلمي نسخو کښې نشته د "خ" له دو همې قلمي نسخې نه نقل شو چي ورو ستۍ مسرۍ يې په اصل نسخه کښې داسې ده "چي يې زلفې په ګردن کښې طوق رسن دي ښه به خوب کا".

(۷) دا مسرۍ د "ق، ک" چاپ کښې داسې ده: "هغه زوي چي دانا دي ښه به خوب کا". او په نورو چاپي ديوانونو کښې د "ژوي" پر ځاى "زوي" راغلي دى.

(۸) د "پ" دلومړي نسخې نه پرته په نورو ټولو کښې "موندلى" راغلي دى. او هم نوموړى بيت د "پ" په دو همه نسخه کښې نشته.

يادونه: لاندې بيت يوازې او يوازې د "خ" په دو همه نسخه کښې راغلي دى، او د اس لاندې نورو نسخو او ديوانونو کښې نشته.
دلبرې په چيچلي خوب کولى نه شي
چي خوږلي تور ښامار وي ښه به خوب کا

هغه ژوي چې بې خدایه(۱) محبت کا — همګي واره بې ځایه محبت کا
محبت بې خدایه واره د زړه رنځ دی — که مدام له چنګ و نایه محبت کا
خرخاري ده چې یې یو ځبله(۲) کاندي — هر خودرای چې له خود رایه محبت کا
نتیجه یې ریش کنده جامه پاره وي — آدمزاد چې له چارپایه محبت کا(۳)
هغه سرای لره به تله ورباندې ګران وي — هر سړی چې له دې سرایه محبت کا(۴)
بوالهوس به نه پتنګ نه پروانه شي — د مګس په څېر له ورایه محبت کا(۵)
چې د نور و زلفو سیوري په چا وشي — هغه کاله له همایه محبت کا

۲۲ — ۳۲۸

ځکه دریبار متابعت کړم(۶)
چې هر وله رهنمایه محبت کا

اورنګ زیب چې آرایش د تخت و تاج کا — تخت و تاج به یې مرګی تاخت و تاراج کا(۷)
په جهان کې به یې پاتې بند بد نوم شي — دی که چارې د کسرې که د حجاج کا
او به ستر ګوله لاړې او د زړه شو — خوک به څه شکل ژوندون په دا مزاج کا
جدایي زما په زړه کا هسې چارې — لکه بازي په تاروا په دراج کا
زما اوښکې چې پیدا د زړه له یم شوې — لکه اور یې له کبابه نم اخراج کا
زه غمجن د عید په جشن خبر نه شوم — که نور خلق هوی و های ته احتیاج کا

۲۳ — ۳۳۵

هر ناوک چې د قضاله شسته خېږي
زمانه د زړه ورته آماج کا(۸)

دبي درده دو همدمي(۹) به دې بې درد کا — د نامرد و همدمي به دې نامرد کا
صحبت بې تاثیره نه دی دا حدیث دی — ګنګو نمړي هم په څېر د ګنګو زرد کا (۱۰)

---

(۱) د "پ پ" چاپکړ د "بې خدایه" پرځای "بې پایه" د "راغلی دی.
(۲) په چاپي دیوانونو کې "یو له بلد" راغلی دی، او دا بیت په مصوره نسخه کې نشته.
(۳) دا بیت د "غ" په دوهمه نسخه کې نشته او د لومړۍ مسرۍ د "ریش کنده کلمه د "غ" په لومړۍ نسخه کې د "ریش کندن" په شکل راغلی ده.
(۴) دا بیت په مصوره نسخه او د "غ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(۵) دا بیت د "پ" په دوهمه نسخه کې نشته په "پ" چاپ او "پ، پ" چاپ کې یې لومړۍ مسرۍ داسې ده: "بلهوس به نه پتنګ و پروانه شي."
(۶) دا مسرۍ په چاپي دیوانونو کې داسې ده: "په جهان ځکه دریبار متابعت کا"، د "غ" لومړۍ نسخه: "زه د جهان ځکه دیاره محبت کړم."
(۷) دا غزل په مصوره نسخه، د "غ" په لومړۍ نسخه او "ق ک" چاپ کې نشته.
(۸) د "غ" دوهمه قلمي نسخه کې "امواج" راغلی دی.
(۹) په مصوره نسخه د "غ" لومړۍ او د "پ" په دوهمه نسخه کې "همراهي" او د پېښور "ق ک" چاپکړ "همدردي" راغلی ده.
(۱۰) دا مسرۍ په "پ" نسخه کې او هم په "خ" نسخه کې داسې ده: "ګنګو نمړي د ګنګو په څېر د زرد کا".

هر کالي چې ښوک په ځمکه باندې کېږي دي — هغه ځمکه يې له جنسه د خپل ګرد کا
په مجلس د ويړ ليو(۱) ښوک ورمه شه — که صحيح وسلامت وي آ يې سرد کا

۲۴
چې دوېي له ميانه لرې شي رحمانه(۲)
معشوقې عاشق په خپله ناز پرورد کا
۳۴۰

که په ګنج د شاهي فخر شهريار کا — عاشقان يې د دلبرو په رخسار کا
خرقه پوشو په خرقه کې دي موندلي — هغه حظ(۳) چې په دنيا کې دنيادار کا
پتنګانو له ورکړ خداى په اور کې — هغه عيش چې بلبله په ګلزار کا (۴)
نېک ساعت(۵) په بد بدل د هېچا مه شه — په وصال کې غم د هجر ورد و ښار کا
نس(۶) د ګورا د مور يودي په معنى کې — خو په چاپې تور لحد په چا بازار کا
دلبرې په دوبېده چې خداى راضي شي — يګانګي د زړونو هلته کله کار کا (۷)
هغه مخ چې مادرزاد ښايسته نه وي — مشقت د مشاطې واړه مردار کا
يار د نازله خوبه پاڅي پسې ګرځي — چې فلک د عاشقانو بخت بيدار کا (۸)
بې له تا نه مدام سوزي دا يې حال دى — لکه شمع چې ښوک بله په مزار کا (۹)
د مستۍ د هوښيارۍ يون څرګند وي — په هرچا کې چې څه دي هغه رفتار کا (۱۰)
د بلبلو زاغ نغمې کولى نه شي — هر سرود آواز په طور د خپل تار کا (۱۱)

۲۵
رحمانه هسې بې وقوف سوداګر نه دى
چې د دين متاع بدله په دينار کا (۱۲)
۳۵۲

---

(۱) په قلمي نسخو کې "ويړ ليو" راغلي دي.
(۲) دا بيت د "خ" په لومړي نسخه کې نشته، د "خ" په دوهمه نسخه کې د "دوېي" پرځاى "د دهمي" او په مصوره نسخه کې "د ودي" راغلي دي.
(۳) د "خ" په دوهمه نسخه کې "خوند" راغلي دي.
(۴) د "پ" لومړي نسخه او د "خ" لومړي نسخه: "هغه عيش چې بلبلې په ګلزار کا"
(۵) په مصوره نسخه کې "نېک عمل" راغلي دي.
(۶) دا بيت د "خ" په لومړي نسخه کې نشته، په قلمي نسخو کې د "نس" پرځاى "نفس" راغلي دي. په "ق.ک" چاپ کې د "بازار" پرځاى "ګلزار" راغلي دي.
(۷) دا مسرې په چاپي ديوانونو کې داسې ده: "بيا ملاح د زړونو کله هلته کار کا" په مصوره نسخه کې داسې ده: "يګانګي د ملاحانو کله کار کا".
(۸) دا بيت د "خ" په لومړي نسخه کې داسې راغلي دى: "ياد زماله خوبه پاڅي پسې ګرځي چې فلک د عاشقانو محنت بيدار کا".
(۹) دا بيت د "خ" په لومړي نسخه کې نشته، لومړۍ مسرې يې په "پ" او "پ پ" چاپ کې داسې ده: "نيمې شپې يې يادتر سره پورې کيني". د "ق.ک" چاپ کې د "يې" پرځاى "مې" راغلي دي. په مصوره نسخه کې دا مسرې داسې ده: "نيمې شپې مې تر سروېږ دې پورې کيني"
(۱۰) دا بيت په "پ" نسخو او د "خ" نسخو کې داسې دى: "د مستۍ د هوښيارۍ يون څرګند دى په هرچا کې چې څه دي هسې رفتار کا". "ق.ک" کې لومړۍ مسرې داسې ده: "د مستۍ د هوښيارۍ يون ښه څرګند دى" او د "خ" په لومړي نسخه کې دا بيت داسې دى: "د مستۍ د هوښيارۍ يون سره څرګند دى په هرچا کې چې څه يون هسې رفتار کا".
(۱۱) په "پ" چاپ کې د "تار" پرځاى "کار" راغلي دي.
(۱۲) د "پ" په دوهمه نسخه کې "دنيا" راغلي دي.

ورځ چې بده شي عاقل و دانا څه کا ... چې قضا شي ورد و شاره حکما څه کا (۱)
مور و پلار خوښېږ فرزند له خدایه غواړي ... چې بد بخت شي ادې څه کا بابا څه کا (۲)
یار له یاره په لوی لاس کله بېلېږي (۳) ... چې لاس نه رسي یار څه کا آشنا څه کا
په بنېرو په دعا څه شي کم و نی خدای دي ... چې خدای نه کا بنېرې څه کا دعا څه کا
بخت په زور او په زر نه دي چا خپل کړي (۴) ... په دا کار کې ناتوان څه کا توانا څه کا

۲۶ — ۳۵۸

اې خوشحال پتنګ ولې شه چې وسو (۵)
نور د شمع خندا څه کا ژړا څه کا

زما اوښکې چې د اهسې شست و شو کا ... د محنت واره زما د مخ په ولو کا (۶)
تل یې مخ وي ترخو بانو پورې ولي ... عاشقي چې د چا اوښکې په شببو کا
د عاشق د سینې چاک به ورځ ګنډ شي ... که خوک سر خپل ګرېوان و ته رفو کا
د عشق اور چې شمع خود په سر قبول کړي ... پروانه به څه حجت د ځان په سو کا
ګل څه نه والي چې غرق په وینو ناست وي ... بلبل څه لره بې ځایه ګفتګو کا
زه که مرګ غواړم بې یاره ګرم خو نه یم ... جدایي سرې په ځان پورې پکو کا

۲۷ — ۳۶۵

معشوقې په محنت نه دي چا موندلي
مګر خدای یې په خوشحال باندې پېرزو کا

خولګې خله یې تاراج په جفا نه کا ... یار له هیچا (۷) سره مهر و وفا نه کا
که یې سر په بوسه ورکړم زه پوهېږم ... چې قبول به د غه عجز زما نه کا
چې په خپله رضا تللي مادر زاد وي ... هغه هېڅېږي د نورو رضا نه کا
خوږې خپله مدعا حاصله نه شي ... مهرویان په خوله د خضر سودا نه کا
که یې سل ځله دعا کوم په عمر ... ګوش و هوش د دعاګوي په دعا نه کا
که آهونه آتشین پسې وکاږم ... لکه سرو له خزانه پروا نه کا

---

(۱) دا غزل د "خ" په لومړي نسخه کې نشته.
(۲) د "پ، پ" چاپ کې دا مسرۍ داسې ده: "چې بخت بد شي ادې څه کا بابا څه کا".
(۳) د "خ" په دوهمه نسخه کې "خپلېږي" راغلي دي.
(۴) دا مسرۍ په مصوره نسخه او د "خ" دوهمه نسخه کې داسې ده: "بخت په زور و زاري نه دی چا خپل کړی". د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: "بخت په زور و په زر نه دی چا موندلی" او د پېښور "ق ک" چاپ کې داسې ده: "محبت په زور چا نه دی حاصل کړی".
(۵) د "پ" او "پ پ" چاپ کې "غلېدشه" او د "ق ک" چاپ کې "اوشو" راغلي دي.
(۶) په چاپي دیوانونو کې "د مخ ابرو کا" راغلي دي.
(۷) په چاپي دیوانونو کې "که یاره" راغلي دي.

۲۸ — ۳۷۲

که آرام غواړې خوشحال په عاشقۍ کې
دغه واړه ناروا کار و نه کا

ذره مې بې له خپل نګاره (۱) آرام نه کا — کامراني را ځخه غواړې نا کام نه کا
بې نا کامه زیست محال دی په دنیا کې — د کوم آس په خوله کې دخل لګام نه کا (۲)
د آسمان مانۍ به هم په قرار نه وي — سالک ځکه قصد د قصر و د بام نه کا (۳)
ګاه یې کښېنوي په تخت کله په خاورو — زمانه رضا د هېچا مدام نه کا
بې له سرو یې چې آزاده خدای پیدا کړه — ترکي ځکه هېچا ته سلام نه کا (۴)
کوه و دشت هم د خزان له غمه ربړ دي — ځکه زرکه و چمن ته خرام نه کا
چا چې سر دی په سجده و یار ته ایښی — دوباره له دې سجوده قیام نه کا (۵)
چې یې کله ده دیار په لوري لوښتي (۶) — لکه بحر هسې د روي مقام نه کا
نشستن د عاشق نشته لکه شمع — خو صورت د عشق په اور کې تمام نه کا
چې محظوظ وي په تش بوی د هر ویانو — هغه فکر د بوسې د پیغام نه کا
چې لذت یې د سرو شونډو وي موندلی — نوره مینه د شرابو په جام نه کا
په هغو د لعل لبو مې حرام دی — خو دا نور لذت په خپسر حرام نه کا

۲۹ — ۳۸۵

خوشحال هسې و خپل یار ته بې حجت دی (۷)
لکه عذر چې صاحب ته غلام نه کا

چې امید په عمارت د دې جهان کا — لکه کړ شه په اوبو هسې بنیان کا
د اوبو په مخ د کړ بنې بقا نشته — په نابود باندې ناحق د بود ګومان کا (۸)
نادانانو هسې دین په دنیا بایلود — لکه رو ورکې دُر بدل په پارچه نان کا
د دنیا د دین نسبت (۹) و بل ته نه شي — او د اوبو سره استوګه په خړ شان کا

---

(۱) په "پ" چاپ او "ق" چاپ کې "یار" راغلی دی.
(۲) د "پ" په لومړي نسخه او د "خ" په لومړي نسخه کې "نعام" راغلی دی.
(۳) له دې بیت نه وروسته بېتونه او څېله دا بیت د "پ" په لومړي نسخه کې نشته.
(۴) دا بیت د "خ" په لومړي نسخه کې نشته.
(۵) د "خ" دوهمه نسخه: "دوباره یې له سجوده قیام نه کا"
(۶) د "خ" دوهمه نسخه: "چې بې ذره وي تل د یار په لوري تللی". د "خ" په لومړي نسخه کې د "لوښتي" پرځای "ایښی" راغلی دی.
(۷) د "خ" په دوهمه نسخه کې "لاجواب دی" راغلی دی.
(۸) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته.
(۹) د "خ" په لومړي نسخه کې "نښسته" راغلی دی.

عشق د نفس له خاصيته منزه دی   کار د ستر گو به څوک څرنګ په دهان کا
لکه چشم و ګوش په کار کې و بله بېل وي(۱)   هسې دين و دنيا حکم ځان په ځان کا
په پيرۍ کې د ځوانۍ خيال دی هسې   لکه څوک چې د باغ سير په خزان کا
بې درګاه يې بل ځای د رحمان نشته   په سفر استوګه څو مسافران کا

۳۰   ۳۹۳

عاشقان د ناصحانو وينا نه کا   مست هاتي د مهوتانو پروا نه کا
واره جور د دې دور(۲) مې قبول دی   که خدای مال د خپله ياره جدا نه کا
چې د ګلو پريشاني شوه ور څرګنده   غوټۍ چې سر په زانو کښېنو خندا نه کا
و سېلاب ته د ړندو وکې څه استاد(۳) وي   زړه چې ژاړي ستر ګې څرنګ ژړا نه کا
دنيا کل په احمقانو ده ودانه   دانا ځکه وابستګي د دنيا نه کا
چې يې زړه دی په هوا پورې تړلی   د حباب عمارت ځکه بقا نه کا
بې هنر دی چې څوک دين په دنيا پلوري   هنرمند سړی دا هسې سودا نه کا
که څوک والي هوښيار کوم دی وايه دا دی   چې بې خدايه نوره مينه په چا نه کا
ګدايي که وړ پېښېږي دا لې ځای دی   هر بادشاه چې دلجويي د ګدا نه کا (٤)
چې بې دل يې په يوه نګاه رغېږي   څه انصاف دی چې دلبر يې دوا نه کا
هر چې زړه يې وي په يار پاندې بايللی   نوره مينه په چا يې له آشنا نه کا(۵)
چې تر غوږ يې وي وينا د آشنا شوې   هغه غوږ هرګز په نوره وينا نه کا
و به نه رسي د يار تر بلند بامه   چې د زړه غولې روښن په ژړا(۶) نه کا
زه رحمان د هغه يار په جفا خوښ يم   که اغيار مې خدای له ميانه پيدا نه کا(۷)

۳۱   ٤۰۷

که سړی د خپلې پوهې تقصير نه کا   د خدای کړه به څوک په پوهه تغير نه کا
خواه ناخواه به د تقدير شوي(۸) ور پېښ شي   که څوک هيڅ يې نظر په تقدير نه کا

---

(۱) "پ" چاپ او د پېښور نور چاپي ديوانونه: "لکه کار د ګوش و چشم سره بېل دی."
(۲) په چاپي ديوانونو او د "خ" په دوهمه نسخه کې "دهر" راغلی دی.
(۳) په چاپي ديوانونو کې "حاجت" راغلی دی.
(٤) دا بيت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(۵) دا بيت او ورپسې دوه نور بيتونه په قلمي نسخو کې نشته.
(۶) په "ق،ک" چاپ کې "ژړا" راغلی دی.
(۷) "ق" چاپ او "ق،ک" چاپ: "چې اغيار مې خدای له ميانه جدا نه کا" د "خ" لومړۍ نسخه او مصوره نسخه: "که اغيار مې تر دا ميانه پيدا نه کا".
(۸) د پېښور په چاپي ديوانونو کې "کښلي" راغلی دی.

PROPERTY OF ACKU 4499

دهغو چې بخت بېدار شو غم یې نشته ــــ که هیڅ یې بېداري و شبگیر نه کا

دا له خپلې کم فهمۍ مونږ خه وایو ــــ چې فلاني سړی تالاش و تدبیر نه کا (١)

دلگیري او خوشحالي که په خپل لاس وي ــــ په خپل لاس به خپل سر هیڅوک دلگیر نه کا

معرفت دخدای څرگند دی په هر څه کې ــــ سترگې وخوره چې څوک هومره نظیر نه کا

دا نفس په مثال برق صورت فانوس دی ــــ برق به هیڅوک په فانوس کې اسیر نه کا

ددنیا سړي هم واره د رمانده دي ــــ کوم بادشاه دی چې منت د وزیر نه کا

کوم واده کوم د کوژدن ده په جهان کې ــــ چې فلک یې وآخر ته په و یر نه کا

په خوله هر یو سړی اسم د پیر اخلي ــــ باري څه په کار چې نغوته د پیر نه کا

خو نښې د قیامت نه دي لوړ څه دي ــــ چې د پلار و پل په زویو تأثیر نه کا

هسې چارې له ناصحو واقع کېږي ــــ چې له شرمه یې هیڅ غل وکاسیر نه کا

په مرده پسې تکبیر وکاروان شي ــــ هیڅ گومان په ځان د هسې تکبیر نه کا

په دنیا پسې د رحمت عمل ژهېږي ــــ ځان یو دم دخدای د پاره زهیر نه کا

د عیال د پاره تېر تر سر و مال شي ــــ دلجوي یې په لوه توك د فقیر نه کا

٣٢ ــ ٤٢٣

گرم دي چې ناری د هجران اوري
و آشنا و ته کا ته په ځیر ځیر نه کا

تر حد تېره شوه په یار پسې ژړا زما ــــ نه گروهېږي په ژړا سره آشنا زما (٢)

که مې هره وینا در یا مرغلره شي ــــ لا دغوږ لایقه نه گڼي وینا زما (٣)

په نارو به ما بېدار اکر که اوده وي ــــ باري وښیې راته اوده شو دلربا زما (٤)

زه مکتوب غوندې په پټه خوله گویایم ــــ خاموشي زما تېرې کا تر غوغا زما (٥)

کښت دعشق په توده ځمکه آسان نه دی ــــ سمندر بویه چې زیست کا په صحرا زما (٦)

(١) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته.

(٢) دا بیت په "پ" چاپ کې داسې راغلی دی: "دېره شوه په یار پسې ژړا زما ــ نه گروهېږي په ژړا آشنا زما". او د پېښور چاپ د "خ" په دوهمه او "پ" په دوهمه نسخه کې نه یوازې دا بیت بلکه دوې ردیف لول هیڅونه نه دي راغلي.

(٣) دا بیت د "خ" لومړۍ نسخه کې داسې راغلی دی: "که مې هره وینا دُر شي مرغلري ــ لایقت دغوږ و نه کړی وینا زما". او د "پ" چاپ کې داسې راغلی دی: "که مې هره وینا دُر شي یا گوهر شي ــ ستا دغوږ نه ده لایق وینا زما".

(٤) د "خ" په لومړۍ نسخه کې: "په نارو به ما پیدا که که خوب دی وری ــ ولې وښیې راته اوده شه دلربا زما".

(٥) "پ" چاپ: "زه مکتوب غوندې په پټه خوله گویا یم ــ لاندې کړله خاموشي غوغا زما".

(٦) د "خ" لومړۍ نسخه: "کښت د عشق په توده ځمکه اسان نکه ــ سمندر بویه چې زیست کا په صحرا زما".
په "پ" چاپ کې: "کښت د عشق په توده ځمکه اسان نه دی ــ سمندر بویه په دې صحرا زمـــا".

دا یار نه دی چې هجران له مانه بېل کړ — روح زما دی چې له تنه دی جدا زما(۱)

زه رحمان بې خپله یاره هېڅ نه غوارم(۲)

۳۳ — ٤۳۰

که قبول له وي د خدای په درد دعا زما

سل ځله که وخوري نا حصان ځیگر زما — بل به خپله نه کا درد دستا او سر زما(۳)

ضبر ستا په عشق کې دا خبره خوك اوزه خوك — نشته د دې چارې توان یو موی قدر زما(٤)

ستا له محبته جار واته وماته عار دي(۵) — ولې خاورې نه شي په دا لار بشر زما

وار معشوقې د عاشقانو خبر اخلي — بې له تا چې نه اخلي یو دم خبر زما

هېڅ اندوه مې نشته بې دستا له جدایه — نور اندوه به څه وي تر دغه بتر زما

خوب د کور و کلي په نار و زما بر هم شو — څه چل دی(۶) چې نه شي ستا په زړه اثر زما

درست جهان که واړه ما رحمان لره دلبر شي(۷)

۳٤ — ٤۳۷

څېرې دی دلبره بې تا بل دلبر زما

هسې یاد دې همېشه مدام زما — چې اوراد مې په هر صبح و شام زما

هر کلام چې بې دستا له یاده وکړم — سل توبې دي په هغه کلام زما

زه که بې له تا له زړه آرام کړم په سل رنگه — نه شي نه شي په هېڅ رنگ آرام زما(۸)

ننگ و نام که ستا په مینه له ما درومي — زار شه ستا تر مینې ننگ و نام زما

چې قایم شوم په مقام د عاشقۍ — هېر شو د لته واړه بل مقام زما(۹)

خود عشق په خم خانه مې داخل نه کما — پخته نه شو دغه عقل خام زما(۱۰)

نن دې وخت دی که مې آه و فریاد اوري — څو چې خاورې نه دی هر اندام زما(۱۱)

---

(۱) د "خ" لومړۍ نسخه : " دا یاران چې دی هجران له ما بېل کړی — روح زما دی چې له تنه دی جدا زما".
"پ" چاپ : " دا یار نه دی چې هجران له ما نه بېل کړ — دغه روح له تنه شه جدا زما".

(۲) "پ" چاپ : " زه رحمان بې خپله یاره هېڅ نه غوارم — که قبول له خدای نه وي دعا زما".

(۳) دا غزل د "خ" په دوهمه نسخه کښې نشته.

(٤) په "ق" او "ق ک" چاپ کښې د "موی" پر ځای "جو" راغلی دی.

(۵) چاپي دیوانونه او د "خ" لومړۍ نسخه : "جار واته زما دروغ دی". مصوره نسخه : " جار واته زما غلط دی".

(۶) قلمي نسخې "څه چار ده".

(۷) چاپي دیوانونه : " کل واړه جهان که ما رحمان لره دلبر شي".

(۸) د "پ" نسخې : " بې له تا که ذره ارام کړم په سل رنگه — نه شي نه شي یاره په هېڅ رنگ ارام زما"
د "خ" لومړۍ نسخه او مصوره نسخه : "که بې تا د ذره آرام کړم په سل رنگه — نه شي نه شي په هېڅ رنگ ارام زما"

(۹) قلمي نسخه : "هېر شو دلې وته بل مقام زما".

(۱۰) چاپي دیوانونه : " خود عشق په خم خانه لې داخل نه کړم — پخته نه دی دغه عقل خام زما".

(۱۱) د "پ" لومړۍ نسخه : " څو تر خاورو نه دی لاندې هر اندام زما". د "خ" لومړۍ نسخه : " څو چې لاندې نه شي تر خاورو هر اندام زما".
د "خ" دوهمه نسخه : " بیا به څوك در سوی پیغام زما". مصوره نسخه : " څو لاندې تر خاورو هر اندام زما".

هزار جام د صراحي دي فلك مات کړل — خو به ګرځي په دا دور جام زما

زه خوشحال به دانا کام کوم تر کومه
وايه (١) کله به حاصل کړي (٢) کام زما

٣٥ — ٤٤٦

چې هر چا ليدلی نه وي يار زما — خبر دی دا ګډ والي بد په کار زما (٣)
هر هغه چې وي دلبر زما ليدلی (٤) — نه به کا انشاء الله انکار زما
سر زما در ګاه د هغه يار عزيز وي — بې له دې لار نشته بله لار زما (٥)
ما بې عشقه بل څه خبر زده کړی نه دی — چې څه دی هم دا دی واړه کار زما (٦)
خدای دې هيڅوک يو ځل له ازار نه کا — اې دلبره مه اخله ته آزار زما (٧)
ياره ستا په جدايي او په هر غم کې (٨) — سيند د اوښکو دره وي په رخسار زما
لوی دی که هلاك دې واړه ستا خبرې کاندي — بل ګفتګوی نشته په ديار زما (٩)

زه خوشحال به لاف په عشق کې څه وهمه
خود به ځان خرګند کا انتظار زما

٣٦ — ٤٥٤

سر زما سامان زما زار شه تر جانان زما — زار شه تر جانان زما سر زما سامان زما
زيان زما نقصان زما واړه د يار هجر دی — واړه د يار هجر دی زيان زما نقصان زما
ګل زما ريحان زما ستا رخسار و زلفې دي — ستا رخسار و زلفې دي ګل زما ريحان زما (١٠)
مشك زما زعفران زما ستا د کوڅې خاورې دي — ستا د کوڅې خاورې دي مشك زما زعفران زما
فکر زما توان زما ستا په غم کې نه رسي — ستا په غم کې نه رسي فکر زما توان زما
آه زما فغان زما هيڅ په تا اثر نه کا — هيڅ په تا اثر نه کا آه زما فغان زما (١١)

---

(١) د "خ" لومړي نسخه : "خدايه".
(٢) "پ" چاپ ، "ق" چاپ ، او "ق ک" چاپ : "شي".
(٣) قلمي نسخه : "چې هر چا ليدلی نه وي يار زما — خبر دی دا ګډ والي بد په کار زما".
د "خ" دوهمه نسخه : "چا ليدلی نه دی په جهان کې يار زما — څه شوه که بد والي په کاروبار زما".
(٤) قلمي نسخه : "هر چا چې زما دلبر ليدلی دی". د "خ" دوهمه نسخه : "هر چا چې يې ليدلی مهر و دلبري وي — نه به که انشاء الله انکار په کار زما".
(٥) چاپي ديوانونه : "سر زما در ګا د هغه يار عزيز وي — بې له دې نه نشته بله لار زما".
(٦) قلمي نسخه : "ما بې عشقه هيڅ نه دی نور زده کړي — هر چې دی هم هغه دي واړه کار زما".
د "خ" لومړي نسخه : "خود به ځان خرګند کا انتظار زما" دوهمه نسخه : "ما په عاشقۍ کې نور څه نه زده که باور کړې — هر چې دی دغه دی واړه کار زما".
(٧) قلمي نسخه : "هيڅوك دې خدای يو له بله ازار نه کا — ای دلبره مه اخله هرګز ازار زما".
(٨) قلمي نسخه : "ياره ستا د جدايي په غمونو کې". او دا بيت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(٩) "پ" چاپ او د "پ ، پ" چاپ : "لوی هلاك کړي همه واړه ستا خبري — ګفتګوی نشته بل په ديار زما".
"ق" چاپ او "ق ک" چاپ : "لوی واړه کړي همه واړه ستا خبري — ګفتګو نشته بل څه په ديار زما".
مصوره نسخه : "لوی هلاك واړه ستا خبري که". د "خ" دوهمه نسخه : "لوی هلاك همه واړه ستا خبري که دلبره". او دا بيت د "خ" په لومړي نسخه کې نشته.
(١٠) د پېښور "پ" چاپ او د "خ" قلمي نسخه : "ګل زما ريحان زما ستا د رخسار زلفې دي — ستا د رخسار زلفې دي ګل زما ريحان زما".
(١١) دا بيت په مصوره نسخه کې نشته.

دا پیران شیخان زما ستا په غم کې نه رسي ستا په غم کې نه رسي دا پیران شیخان زما (۱)
زړه زما چشمان زما بې تا هیڅ حال نه لري بې تا هیڅ حال نه لري زړه زما چشمان زما
باغ زما بوستان زما بې تا میوه نه نیسي بې تا میوه نه نیسي باغ زما بوستان زما

۳۷ — ۴۶۴

وصل هم هجران زما ای رحمانه خیر دی
ای رحمانه خیر دی وصل هم هجران زما (۲)

ستا په خبر نه دي خوبان لیدلي ما نه په غوږ وچېږي اوریدلي ما (۳)
هیڅ وفا له عاشقانو سره نه کا دلبران دي واړه ازمایلي ما (۴)
چې مې ستا وښکلې مخ تـه دي کتلي بل یو مخ تـه نه دي بیا کتلي ما (۵)
د زړه غولې مې نیولې ستا غمونو نور غمونه دي له زړه ویستلي ما (۶)
چې مې کار د عاشقۍ په لاس کې واخیست دي له بله کاره لاس وکښلي ما (۷)
نور غمونه مې له زړه نه دي وتلي ستا غمونه دي پکې کرلي ما (۸)
که جفا کوې که جور واړه ځای لري د ستا جور وجفا واړه دي منلي ما (۹)

۳۸ — ۴۷۲

زه رحمان بې یاره خوب وخندا نه کړم
بې ده نه دي خوب خندا پسنالي ما (۱۰)

---

(۱) په نورو قلمي نسخو کې دا بیت نشته او د "پ" په لومړۍ نسخه کې داسې دی:
"پیران شیخان زما ستا په غم را نه رسي ستا په غم را نه رسي پیران شیخان زما".
(۲) قلمي نسخې: "وصال زما هجران زما رحمانه واړه خیر دی رحمانه واړه خیر دی وصل هم هجران زما".
(۳) دا بیت په قلمي نسخو کې داسې راغلی دی: "نور خوبان د ستا په خبر نه دي لیدلي ما نه لیدلي نه په غوږ دا اوریدلي ما".
(۴) قلمي نسخې: "دلبران دي مایلي دي ازمایلي ما".
(۵) د "پ" لومړۍ نسخه: "چې مې ستا کښلی مخ وته کتلی دی نور کاروند دي له لاسه غورځولي ما".
په "پ ب" چاپ کې: "چې مې ستا دې ښکلي مخ ته دي کتلي بل یو مخ ته نه دي بیا کتلي ما".
د "خ" لومړۍ نسخه: "چې مې ستا د ښکلي مخ وته کتلي دي نور بیا نه دي و بل مخ ته کتلي ما".
د "پ" په دوهمه نسخه کې دا بیت نه دی راغلی او د "خ" په دوهمه نسخه کې دا ردیف "ښکلی دی" راغلی.
(۶) قلمي نسخې: "د زړه غولې مې نیولې ستا غمونو دي نور غمونه دي له خاطره ایستلي ما".
(۷) قلمي نسخې: "چې مې کار د عاشقۍ په لاس اخیستی دی نور کاروند دي له لاسه اچولي ما".
(۸) قلمي نسخې: "هم په دا مې نور غمونه له زړه ووتـه چې په زړه کې ستا غمونه دي کرلي ما".
(۹) دا بیت په چاپي دیوانو کې نشته.
(۱۰) قلمي نسخې: "زه رحمان بې یاره خوب وخندا نه کړم
خوب خندا بې یاره کله دي پسندلي ما".

د "خ" لومړۍ نسخه:
"زه رحمان بې یاره خوب وخندا نه کړم
خوب خندا بې یاره کله پسندلي ما".

چې واده يې کا په ډول او په سرنا (۱) بيا پرې والي زما نه دوير وينا
که مې هر څو دلبري او دلجويي کا زه پوهېږم د خپل يار په استغنا (۲)
په يوه ګړۍ مې يار هم مې آشنا شي (۳) بيا مې بله ګړۍ نه ګڼي آشنا
دا زه خپله تسلي کوم يار بولم (۴) څه ياري د ده د ناتوان او توانا
يو زمان يو دم او بې خپله صنمه (۵) زه بهتره تر بقا ګڼم فنا
هر سړی په يوې چارې خدای مشغول کړ زه مشغول کړم خدای د ترکو په ثنا
ما بې عشقه بل هنر نه زده ناصحه په خندا (۶) شه که نادان يې که دانا
چې مې غوږ په نارو نه باسي حيران يم پروانه لري که وور وي که برنا (۷)

بې د يار له ښه د بد نه دې خلاص نه کا
د رحمان په زړه کې بله تمنا

۳۹ ۴۸۱

چې يې نقش په زړه خيال شي د آشنا صدقه يې سر و مال شي د آشنا
پس له مرګه يې تيغ هسې مخ روښانه وي چې آشنا په تيغ حلال شي د آشنا (۸)
په آسمان د آشنايي به يې مکان وي چې زمين غونډې پايمال شي د آشنا (۹)
خوشحالي زما د زړه په هغه دم وي په هر دم چې زړه خوشحال شي د آشنا
روح هغه ساعت داخل ګڼم په تن کې چې مې (۱۰) دخل په وصال شي د آشنا
هم هغه يوه ګړۍ را باندې کال وي (۱۱) چې يوه ګړۍ محال شي د آشنا
نور د هيچا قيل و قال مې په کار نه وي چې تر غوږ مې قيل و قال شي د آشنا
زړغونه کاندي دانه زما د عيش (۱۲) چې په زړه مې زړغون خال شي د آشنا

---

(۱) د "خ" لومړی نسخه : "چې واده وي په تول په سرنا بيا پرې زمانه دوير وينا". د "خ" دوهمه نسخه : "چې واده يې وي په ډول او په سرنا بيا پرې والي زمانه دوير وينا".
(۲) دا بيت د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې راغلی دی : "که يې هر څو دلبري او دلجويي کړم زه پوهېږم د خپل يار په استغنا".
(۳) د "خ" په لومړۍ نسخه کې د "شي" پر ځای "وی" راغلی دی.
(٤) د "پ" او "پ پ" چاپ : "دا زه خپلې تسلي کوم يار يې بولم".
(۵) د "خ" لومړی نسخه "يو زمان يو دم بې خپله دلبره". او دا بيت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(۶) په لوړو قلمي نسخو او ديوانونو کې د "په خندا" پر ځای "بخشنده" راغلی دی.
(۷) په چاپي ديوانونو کې دا مسرې داسې راغلې ده : "پروانه لرې واړه دی که برنا" د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې راغلې دی : "پروانه لري که زوړ وی که برنا". او د "خ" په دوهمه نسخه کې دا بيت نه دی راغلی.
(۸) مصوره نسخه : "چې زمين غونډې پايمال شي د آشنا".
(۹) دا بيت په مصوره نسخه کې نشته.
(۱۰) چاپي ديوانونه : "چې يې دخل په وصال شي د آشنا".
(۱۱) د "خ" لومړی نسخه : "هم يوه ګړۍ وروځ را باندې کال وی".
(۱۲) مصوره نسخه : "عشق".

نه بل څوك زما طبيب بې آشنا شته دی(1) — نه بل څوك به په مثال شي د آشنا

د رحمان نظر په هيڅ باندې نه وي — چې نظر يې په جمال شي د آشنا

٤٩١

٤٠

که ماښام تر ستوني سکته کړې حلوا — سبا خواست کوي له خدايه د سنوروا

په هيڅ حال کې دې قرار و صبر نه شي — لېوني کړې ډېر حرص ډېرې هوا

تمامي عمر ترې يار تر عزيز پورې — لوې ګېډې(2) مختورن کړې هم رسوا

چې په خپله رسوايي دې پروا نه شي — نور به څه کړې په جهان د چا پروا

چې د نفس د پاره لاس وخدای ته نيسي(3) — دا رحمت له خدايه غواړې که دوا

نفس بې شماره عالم پر پوست وکوهي ته — خدای دې نه کا نابينا د چا پښتوا(4)

په روا په ناروا کله پوهېږي — و چارپايو ته څه روا څه ناروا

چارپايان که غوږ و سترګې لري څه شو — په معنی کې نابينا دي ناشنوا

زه رحمان له هغه علمه(5) پناه غواړم — چې له دينه له مذهبه وي سيوا

٥٠٠

٤١

دل و دين مې هغې ترکې کړه هوا(6) — لا يې نه حسابوي د ځان بها

د ښايست صفت يې څوک وحيران يم — په هيڅ رنګ يې موزنه نه شي انتها

د صورت له عيبه هسې پاکيزه دی — لکه ذات د ويښته نشته دی په ها(7)

کړې يې مخ په زلفو پټ وي باک يې نشته — تل په ګنج باندې پراته وي اژدها

لکه نمر هسې جلوه کا په شفق کې — چې په سر کاندې اوډنۍ د سوها(8)

نه پوهېږم چې په کوم لاره درومم — چپ و راست مې رقيبان دي هزارها

خدای دې هسې تنها نه کا څوک په غم کې — لکه زه يم ستا په غم کې يک تنها (9)

---

(1) د "خ" لومړي او دوهم او مصوره نسخه : "نه بل څوك زما طبيب نه مې اشنا شته".
"ق" چاپ او "ق.ک" چاپ : "نه بل څوك زما طبيب او اشنا شته دی".

(2) چاپي ديوانونه : "يوې ګېډې"

(3) " " : "د حيانه نيسي"

(4) "ق" چاپ : "اشنا"

(5) مصوره نسخه : "زه رحمان له هغه خلکه پناه غواړم".

(6) چاپي ديوانونه : "دل و دين مې په هغه ترک کړه فدا"

(7) دا بيت د "خ" په دوهمه نسخه او مصوره نسخه کې نشته.

(8) دا بيت د "خ" " " کې نشته.

(9) د "خ" لومړۍ نسخه : "خدای هسې رنګ تنها په غم څوك نه کا لکه زه ديار په غم کې يم تنها".

۴۲ — ۵۰۱

همېشه د بېلتانه په غم کې لولم
زه رحمان نعوذ بالله منها (۱)

که مین یې په خپل یار باندې رښتیا	اواره کړه ا ول دین ، پسې دنیا
په وفا د دلبرانو غلط مه شه	دغه قوم دی بې وفا او کبریا
د خوبانو طایفه ده هسې شوخه	چې غوږ نه باسي د چاپه واویلا (۲)
د ډېر ناز او د ډېر کبر له سببه	عمل نه کا په گفتار د اولیا
دل و دین په نیم نگاه د سترگي یوسي	نه یې وېره له چا لري نه حیا
بل به هسې سرگردان په جهان نه وي	یا عاشق دی یا آسمان دی یا آسیا
ته چې ژغورې سر و مال په عاشقۍ کې	عاشقي دا هسې چېرې وي وېریا (۳)
د جنت تر حور و تېر شه که یار غواړې	خدای دې نقد د چا نه کاندې نسیا (۴)
د ساقي له لاسه هسې باده نوش کړه	چې دې غوښ کا د زړه خېرې دریا
چې یې کسب عاشقي شي د دلبرو (۵)	نظر نه کاندې په کسب د کیمیا

۴۳ — ۵۱۹

یو گفتار ورلره بس کاندي رحمان
څه به هر ساعت پوښتنه کړې بیا بیا

عاشقي مې یې په زړه وکړه گذر بیا (۶)	بېلتانه مې لمبې بلې کړې په سر بیا
که دفتر د خپل قسمت مې په خپل لاس وي	ما به ستا له غمه (۷) وران کا دا دفتر بیا
ما لا نو مړ د آشنایۍ اخستي نه و	جدایي یې را نه جمع کړ لښکر بیا (۸)
پس له مرگه به یې بیا تر تا قربان کړم (۹)	که صورت مې خدای پیدا کړ په محشر بیا
د هجران محنت مې واړه له زړه هېر شو	چې مې ولیده په ستر گو ستا بشر بیا

---

(۱) د "خ" درې واړه نسخې : " زه رحمان اعوذ بالله منها ".

(۲) دا بیت د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی دی : "د خوبانو طایفې دې هسې شوخې چې غوږ نه باسي د چاپه واویلا". او د "خ" په لومړۍ نسخه کې د "واویلا" پر ځای "انگولا" راغلی دی.

(۳) دا مسره په مصوره نسخه کې او د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلې ده : "عاشقي دا هسې چېرې ده وېریا".

(۴) دا مسره په "پ" نسخه کې داسې راغلې ده : "خدای دې نقد د چا و نه کاندې نسیا".

(۵) دا مسره په چاپي دیوانونو کې او هم د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې راغلې ده : "چې یې کسب عاشقي شوه د دلبرو". او د "پ" په دوهمه او د "خ" په مصوره نسخه کې د "شوه" پر ځای "ده" راغلی دی.

(۶) د "پ" لومړۍ نسخه : "عاشقي مې یې په زړه وکړه اثر بیا". د "پ" چاپ کړې لومړۍ مسره داسې راغلې ده : "عاشقي مې په زړه او کړه لوگذر بیا".

(۷) د "خ" په لومړۍ نسخه او مصوره نسخه کې "له غمه" پر ځای "له لاسه" راغلی دی.

(۸) دا مسره په چاپي دیوانو کې داسې راغلې ده : "جدایي دې را نه جمع کړه لښکر بیا". او د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلې ده : "بېلتانه یې را نه جمع کړه لښکر بیا".

(۹) د "خ" په لومړۍ نسخه کې د "کړم" پر ځای "شوم" راغلی دی.

چي آسمان يې مخ پټ کړي په سحاب وُ(١) — خدای وماوته ښکاره کړ هغه نمر بيا
چي رقيب راته ترلي په ځنځير وُ — خپل حبيب راباندې پرانت هغه ور بيا(٢)
په يوه نظر يې زړه را څخه يو وړ — خدای دې خير کا چي لا وکا بل نظر بيا(٣)
په وصال يې منت بار او سه — په صدف کې دخل نه وي د ګوهر بيا

٤٤ — ٥٢٨

هغو بيا مونده سعادت په دا دنيا — چي يې وکړ قناعت په دا دنيا(٤)
نه ملکونه د سليمان په هزار کاله — نه يوه ګړۍ طاعت په دا دنيا
يو نفس د خدای په ياد وا ولي تر دی — نه د درست جهان دولت په دا دنيا
په دنيا کې لوټ هغو عالم وکړ(٥) — چي يې وکړ عبادت په دا دنيا
که نعمت دی خو طاعت او عبادت دی — ګنه نشته بل نعمت په دا دنيا
که محنت که مشقت دی خو د دين دی — په کار نه دی بل محنت په دا دنيا
بې له خدايه هر چي دي همه فاني دي(٦) — که لذت دی که زينت په دا دنيا
که بادشاه دی آخر خاورو له درومي — څه عزت دی څه قربت په دا دنيا
تر هغه به بل نادان په جهان نه وي(٧) — هر چي غواړي فراغت په دا دنيا
نه چي څو وخته فرصت په دنيا غواړي(٨) — چا موندلی دی فرصت په دا دنيا
عمارت په سر د ريګ روان کاندي(٩) — هر چي کاندي عمارت په دا دنيا
د مستانو تر لغزش څه کم نه دی — د سړي استقامت په دا دنيا
هر ژوندی چي د مړ د ه په قبر ور شي — بس دی هومره نصيحت په دا دنيا(١٠)
په روانو اوبو ورشه عمر ګوره — د بر دی هومره اشارت په دا دنيا

---

(١) دا بيت د "خ" په دوهمه نسخه کې نه دی راغلی.
(٢) دا بيت د "خ" په لومړۍ او د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی دی: "خپل حبيب راباندې پرانت هغه در بيا".
(٣) دا بيت د "خ" په دوهمه نسخه کې نه دی راغلی، د "پ" چاپ کې يې ور وروستی مسرۍ داسې راغلې ده: "خدای دې خير کا چي لا بل وکړي نظر بيا". او د "خ" په لومړۍ نسخه او د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلې ده: "نن دې وګوره که لا وکا نظر بيا".
(٤) د "خ" په لومړۍ قلمي نسخه کې دا غزل نه دی راغلی.
(٥) د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې "په دنيا کې لوټ هغو زلميو وکړ".
(٦) دا مسرۍ د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې او هم د "پ" چاپ کې داسې راغلې ده: "بې له خدايه هر چي دي وار ه فاني دي".
(٧) دا مسرۍ په "پ" چاپ کې داسې راغلې ده: "له هغه به زيات نادان په جهان نه وي".
(٨) دا مسرۍ په قلمي نسخو کې داسې راغلې ده: "نه چي چند ګاه فرصت په دنيا غواړي".
(٩) دا مسرۍ په "پ" چاپ کې "عمارت په سر د ريګ روان کاندي". او په "پ پ" چاپ کې "عمارت په سر د ريګ به روان کاندي" راغلې ده.
(١٠) قلمي نسخو کې "بسکه ..." راغلي دي.

دا پاخه پاخه سرايو نه محلونه — خو به وران شي عاقبت په دا دنيا
وريږې ستر‌ګي د آسمان څه هسې نه دي (۱) — چې څوك پرېږدي سلامت په دا دنيا
هر چې راشي هم واره ځني درومي — مسافر دي هر صورت په دا دنيا
رياضت په قيامت نه شي مرد هغه دی — چې يې وكړ رياضت په دا دنيا
هم په دا خوی وخصلت به سبا پاڅي (۲) — خدای څوك مکره بد خصلت په دا دنيا
هم هغه به يې خرمن وي پس له مرګه — هر چې كاندي زراعت په دا دنيا
كه هغه جهان په دا كې لېده نه شي — زه يې وينم علامت په دا دنيا
په قيامت به بنه توښه حُبله نه شي — مال بد لی دی قيامت په دا دنيا
امانت به د لحد په ميان كې پروت وي — هر چې اوسي امانت په دا دنيا
نيك عمل حضور جنت دی طاعت بويه (۳) — چې حاصل كا څوك جنت په دا دنيا
نيك كردار هم نيك عمل هم نيك خويونه — هم جنت دی هم راحت په دا دنيا (۴)
ضديت د سړي عمر په عذاب كا — په كار نه دی ضديت په دا دنيا
لاس په سر په سينه ايښی وه چاته — هم د غه دی شرافت په دا دنيا
كه بلنده مرتبه د چا په كار وي — لوی مقام دی عدالت په دا دنيا
بل ارمان به له جهانه يو ورنه شي (۵) — مګر مهر محبت په دا دنيا
د هغه جهان سودا واره دلې د ه (۶) — كه څوك كاندي تجارت په دا دنيا
كه طالع د سړي نه وي جاړ وتلي — هيڅ پټ نه دی حقيقت په دا دنيا
نيك له نيكو سره بويه بد له بدو — كه څوك غواړي ولايت په دا دنيا
ولايت دی خدای هغه لره وركړی — چې يې وراړ كړ سكونت په دا دنيا
كه تمام دنيا واره سره يو شي — نور به نه كا خپل قسمت په دا دنيا
كه څوك (۷) مرد دی خو هغه دی په دنيا كې — هر چې نه لري حاجت په دا دنيا

---

(۱) د "ب" نسخه او د "ق" لومړی نسخه: "وريږي ستر‌ګي د آسمان څه هومره نه دي."
(۲) قلمي نسخه: "هم په دا خوی وخصلت به پاڅا وه شي."
(۳) په قلمي نسخو كې "طالع" راغلی دی.
(۴) دا بيت د "پ" په نسخو كې نشته، د "ق" په دوهمه قلمي نسخه كې "نيك كردار له نيك عمله سره بويه" راغلی دی.
(۵) "ب" په "چاپ" "بل ارمان به له جهانه پورد نه شي."
(۶) "پ" چاپ "د هغې جهان سودا واره دلې شي."
(۷) په قلمي نسخو كې "كه څه" راغلی دی.

چې رغبت يې د جملې بلاؤ سر دی | څوک به څه کاندې رغبت په دا دنیا(۱)

٤٥ — ۵۶۵

په نالج باندې داغم هسې تېر شو
لکه تېر شو یو ساعت په دا دنیا

هوښیار مه ګڼه هوښیار د دې دنیا | بې وقوف دی و قوف له د دې دنیا
روښنایي په هغو زړونو ده حرامه(۲) | چې پرې کېني ګرد غبار د دې دنیا
پوچ ګويي ده چې يې اهل د دنیا کا(۳) | هر کلام او هر ګفتار د دې دنیا
د طفلانو په شېر واړه خالبازي کا | هر چې کاندي کاروبار د دې دنیا
واړه وکړي خولې د پیو هلکان دي | کار دیده او پخته کار د دې دنیا
همېشه به بې وقوف او بې شعور وي | چې مخمور وي په خمار د دې دنیا
د شرابو هم لا هومره مستي نه وي | لکه مست وي خمخوار د دې دنیا
هر بیمار لره دارو په جهان شته دی | دارو نه لري بیمار د دې دنیا
د هر سوي علاج وشي په جهان کې | مګر سوی په شرار د دې دنیا
هر چې اچوي واورته واړه سوځي | مور به نه شي طلبګار د دې دنیا
ګرفتار يې همېشه په غم کې ډوب وي | هیڅوک مه شه ګرفتار د دې دنیا
تل به پروت وي په ظلمت او په تورتم کې | چې اسیر وي په کفار(٤) د دې دنیا
په مسلمو کې خاصه مسلم هغه دی | چې يې وشلاوه زنار د دې دنیا
څه و بت وته سجده څه و دنیا ته | بت پرست دی پرستار د دې دنیا
تن يې پاتو شي بې سره، سر يې لاړ شي | سردار کله دی سردار د دې دنیا(۵)
زوی او لونه يتیمان کا ځني درومي(۶) | بې وفا دي مور او پلار د دې دنیا
همېشه به يې پوپنه د غم په سر وي | چې په سر يې وي دستار د دې دنیا(۷)
واړه غم دی که يې پېړي که يې(۸) پلوري | نور څه نشته په بازار د دې دنیا

---

(۱) دا بیت په "پ" چاپ کې نشته.
(۲) د "خ" په دواړو نسخو کې "روښنايي ده په هغو زړونو حرامه". راغلي دي.
(۳) د "خ" په دواړو نسخو او "پ، پا" چاپ کې "پوچ ګويي ده چې يې اهل د دنیا کاندي" راغلي دي
(٤) د "خ" په لومړي قلمي نسخه کې "ګفتار" راغلي دي.
(۵) دا بیت د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې نه دی راغلی.
(۶) په "پا" چاپ کې: "زامن لونه يتیمان که ځني درومي".
(۷) دا بیت د "خ" په لومړي قلمي نسخه کې نه دی راغلی.
(۸) د "پ" په نسخه کې "يا يې" راغلي دي.

همګي واړه نهګان دي تهګي کاندي
فروشنده او خريدار دي دنيا(1)

په دنيا به مينه نه کاندي هيڅوک
چې خبر وي په اضرار(2) دي دنيا

چې نظر د چا په دين او په ايمان وي
هغه نه کا انتظار دي دنيا(3)

چې ويرېږي له کوهي او له ګرنګه(4)
هغه نه دروي په لار دي دنيا

آشنايان يې همه واړه مکاران دي
خد وېساده په مکار دي دنيا

لوی، هلاک يې، همه واړه اغياران دي
يار دې چېرې په ديار دي دنيا

چې پيدا شي همګي واړه فنا شي
راشه وګوره ناتار دي دنيا

هر سړي له چې ورشي ځني دروي
ماليدلی دی رفتار دي دنيا

په يوه ګړۍ بهار وي بيا خزان شي
بقا نه لري بهار دي دنيا

که هزار پښتې ورته ته کبر دي(5)
بې بنياده دې ديوار دي دنيا

که د اوسپنو حصار ترځان چاپېر کړي
سنبينه وګنه حصار دي دنيا(6)

لکه سيوري د آفتاب په مخ کې ګرځي
نشته هيڅ ته قرار دي دنيا

هيڅ ګومان د بهترۍ ور باندې مه کړه(7)
کمتري ده واره په وار دي دنيا

بې مقراضه غوځوي د سړي عمر
هم د ليل او هم نهار دي دنيا

پس له مرګه به حساب له سړي غوښتي شي
په انداز او په مقدار دي دنيا

عاقبت خو به يو موټي شي د خاورو
ګلعذار او ګلرخسار دي دنيا

برابر به له ګدايه سره پاڅي
شهزاده او شهريار دي دنيا(8)

پاس به داغ وي د لئيم په سينه باندې
هر درم او هر دينار دي دنيا(9)

د قانع تر قناعته صدقه شه
هم دنيا او هم دينار دي دنيا(10)

پس له مرګه به همه واړه مظلوم وي
ظالمان او ستمګار دي دنيا

تر قيامت به د غه شل او د غه لس وي(11)
پوره نه کړه هيڅ چا شمار دي دنيا

---

(1) دا بيت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نه دی راغلی او د "ب پ" چاپ کې داسې راغلی دی: "همه واړه يې نهګان دي تګلي کاندي".
(2) په چاپي نسخو کې "اسرار" راغلی دی.
(3) د "ب" نسخه: "هغه نه لري نظر په کار دې دنيا". د "خ" دوهمه نسخه: "هغه نه لري هيڅ کار د دې دنيا".
(4) د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې: "چې يې ويره شي له کوهه له ګرنګه".
(5) قلمي نسخه: "که هزار هزار پښتې ورته کېږدي".
(6) د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې: "بې بنې وګنه حصار د دې دنيا"، د "ب پ" چاپ کې: "سنبينه وګنه ديوار د دې دنيا".
(7) قلمي نسخه: "هيڅ ګومان د بهترۍ پرې مه کړه".
(8) دا مسره د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې داسې راغلې ده: "شهزاده او شهسوار د دې دنيا". (9) دا بيت د "خ" په نسخو کې نه دی راغلی.
(10) دا بيت په "ب پ" چاپ کې نه دی راغلی.
(11) دا مسره په چاپي ديوانو کې داسې راغلې ده: "تر قيامته د غه لس او د غه شل دی".

چې ایام پرې د کفن او غسل ورشي — بې پردې شي پرده دار ددې دنیا
په تخته باندې بیرون شي له حجابه — شرمناك او شرمسار ددې دنیا (۱)
تر هرچا به پیغمبر څخه وه ډېره — که څه قرب وې یا وقار ددې دنیا

۴۶ — یو فساد به یې بیان په رحمان نه شي (۲)
فساد ونه دي بسیار ددې دنیا — ۶۰۸

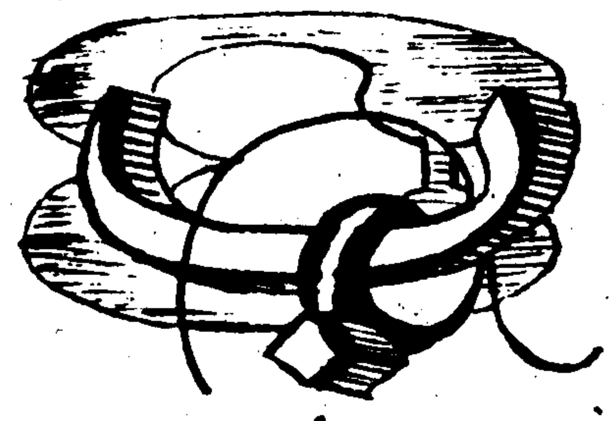

هسې مست یم ستا د شونډو په شراب (۳) — چې به نه وي بل داهسې مست خراب
لاس دستا په مینه اچوم و ګل ته — لکه بوټي ته لاس اچوي غرقاب
دا سرخي او سفیدي دستا د مخ ده — که زما په مخ باران دی د خوناب (۴)
څه اثر به زما او ښکي په تا کاندي — لا تازه شي اور په اوښکو د کباب
عاشقان دې ستر ګي روڼي کا په عشق کې — دا خواب نه دی دا منزل دی د سېلاب (۵)
ما چې خال دستا د رخ په میان ولید — نه بل هسې رنګ امام شته نه محراب (۶)
بنا پرې چې لیاه نه شي سبب دا دی — مخ دستا له شرمه نغاړي په حجاب (۷)

(۱) دا مسری د "خ" په لومړی قلمی نسخه کی داسی راغلی ده : " شرمناك وشرمدار ددې دنیا ".
(۲) د "خ" په لومړی قلمی نسخه کی : " یو فساد به یې بیان تر رحمان نه شي ".
(۳) دا مسری په پېښور چاپ کی داسی راغلی ده : " هسې مست یم د شونډو وپه شراب "
(۴) دا بیت په "پ" چاپ کی داسی راغلی دی : " دا سرخی او سفیدی ده ستا په مخ کی — که زما په مخ باران دی د سحاب ".
د "خ" په لومړی نسخه کی داسی راغلی دی : " دا سرخی او سفیدی چې ستا د مخ ده — دا زما په مخ باران دی که سېلاب ".
د "خ" په دوهم نسخه کی داسی راغلی دی : " دا سرخی او سمیدی خوستا د مخ ده — که زما په مخ باران دی د خوناب ".
د "ب" په دوهم قلمی نسخه کی داسی راغلی دی : " دا سرخی او سفیدی چې ستا د مخ ده — که زما د مخ باران دی د خوناب "
(۵) دا مسری په "پ" چاپ کی داسی راغلی ده : " دا خواب نه دی منزلګاه دی د سېلاب ".
(۶) دا مسری په "پ" چاپ کی داسی راغلی ده : " نه بل هسې رنګ امام شته د محراب ".
د "ب" په دوهم قلمی نسخه کی داسی راغلی ده : " نه بل هسې رنګ امام شته په محراب ".
(۷) دا مسری په "پ" چاپ کی داسی راغلی ده : " مخ دستا له غمه نغاړي په حجاب ".

چې سبا شي ستا تر مخ پورې شرمېږي | ځکه زیست په توره شپه کاندي مهتاب
حجاب واخله مخ کړه تور د هغو خلقو | چې تحسین کا ستا په دور د آفتاب
هسې نه چې زه دلبر وایم وتا ته | خدای دې تا له درکړي دا خطاب
ستا د مخ په ورق باندې خط و خال دي | د مصحف په صحیفو باندې اعراب
ستا د حسن حساب هېڅ په ګمان نه شي | هم په دا چې بې حساب دي بې حساب

۴۷ — ۶۲۱

یو کتاب په سربن کې چاوند کړ (۱)
بې رحمانه چې یې وکړ دا کتاب

چې یې ولید د ستا حسن بې حساب | لدې قصه تا و پیدا شوله آفتاب (۲)
ستا له غم مې سترغلې سرې سرې ناغې شوې | یا خېبې د سیاه پوش سره طناب (۳)
په آرزو دې د نرګس سترګې خلور شوې | غونچه سره د زړه په وینو شوه غرقاب (۴)
که دې زلفې په مخ پېچوتاب شوې بنایي (۵) | وسپنته طاقت لري دا ورله تاب
زه چې خدای د ستا له غم سره آشنا کړم | خوشحالي مې نور نایابه شوه نایاب
سترغلې مې د فراق په ژړا سره شوې | د سبزي اثر يې پاخېده له آب (۶)
مه، خورشید چې دې بنایست پورې شرمېږي | ځکه مخ پناه کوي تر کوه قاب (۷)
زه دې پېژنم په اصل کې خاکي سپې | ځان به خوشنې په ګوتې له تراب (۸)
خودې خیال د آشنا ګرځي په لمه کې | خبر زده کړه ته دا و بنکوله سیلاب (۹)

۴۸ — ۶۳۱

د رحمان بخت به هاله له خوبه ویښ شي
که ته سترګې ورته پورته کړې له خواب (۱۰)

---

(۱) دا مسری په "پ" چاپ کې داسې راغلې ده: "بې رحمانه چې یې جوړ کړو دا کتاب". او ددې بیت لومړی مسرۍ د "خ" په دواړو قلمي نسخو کې داسې راغلې ده: "یو کتاب په سربند کې چاوند کړ".
(۲) ددې بیت ردیف په "پ" چاپ کې نه دی راغلی او دا بیت د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې داسې راغلی دی: "چې مې ولید ستا حسن بې حساب لدې قصه تاو پیدا شو د آفتاب".
(۳) دا بیت په "پ" چاپ کې داسې راغلی دی: "ستا په غم مې سترغلې سرې سرې ناغې شوې یا خېبې دی سیه پوش سره طناب" خو په نورو قلمي نسخو او "پ" چاپ کې دا بیت نه دی راغلی.
(۴) دا بیت په "پ پ" چاپ کې داسې راغلی دی: "په ارزو مې د نرګس سترګې خلور شوې غنچه سره د زړه په وینو شوه غرقاب".
د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې داسې راغلی دی: "په ارزو د نرګس دوې سترګې خلور شوې غنچه سره د زړه په وینو شوه غرقاب".
د "خ" په لومړۍ قلمي نسخه کې داسې راغلی دی: "په ارزو ولې د نرګس سترګې خلور شوې غنچه شوه د زړه په وینو کې غرقاب".
د "پ" په دوهمه قلمي نسخه کې داسې راغلی دی: "په ارزو د نرګس سترګې خلور شوې غنچه سره د زړه په وینو کې غرقاب".
(۵) دا مسرۍ د "خ" په لومړۍ نسخه کې (قلمي نسخه کې) داسې راغلې: "که دې زلفې په مخ پېچ، پېچ دی بنایي".
(۶) دا مسرۍ د "خ" په دواړو قلمي نسخو کې داسې راغلې ده: "سترغلې مې د فراق په ژړا سپین شو". او د "پ" په دوهمه نسخه کې د "سپین" او "سره" پر ځای "شنه" راغلې دي.
(۷) دا بیت د "خ" په دواړو قلمي نسخو او "پ" په دواړو قلمي نسخو کې نه دی راغلی.
(۸) ددې بیت دوهمه مسرۍ د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې داسې راغلې ده "ځان به خوشنې په ګوتو له تراب". ګمر په نورو ټولو قلمي نسخو او "پ" چاپ کې نه دی راغلی.
(۹) دا بیت یوازې له "پ" چاپ نسخه په نورو نسخو کې نه دی راغلی.
(۱۰) دا مسرۍ د "خ" دوهمه قلمي نسخه کې داسې راغلې ده: "که ته سترګې ورته پورته کړې له خواب".

لاس مې وتړي د زلفو په طناب ... بیا مې ویلوري دستر ګو په قصاب(۱)
هسې آب یې دی د دوو ستر ګو په تیغ کې ... چې بې سره په سر نه لري حباب
چې توسن د فلك زین کاندي له نازه ... دا هلال یې په ځای راوشي د رکاب(۲)
په درګاه یې د ړوبږه کاندي د حسن ... کنه ولې په لاس سپوږمۍ هم آفتاب(۳)
چې رایادې یې سرې شونډې سوې پېزوان کړم(۴) ... تر چشمانو مې بهېږي سره شهاب
چې د مخ و آب وتاب ته یې نظر کړم ... راته هیڅ شي د ګلونو آب وتاب(۵)
چې نسیم یې د زلفینو راپیدا شي ... درست مې ډوب کاندي په مشکو په ګلاب
چې د سپې اوازې واورم هسې خوښ شم ... لکه څوك په نغمه خوښ وي د رباب
ماوې ګوندې مخ یې ووینم په خوب کې ... باري چېرې شي بې یاره د چا خواب(۶)

پـه غزل کې خو دوه بیته انتخاب وي(۷)

۴۹ ... د (تاج) تمام غزل دی انتخاب ... ۶۴۱

هر مطرب چې غوږې تاو کا د رباب ... په دا تا وکې زمانه ره کاندي خراب(۸)
چې سامع یې په نغمه په ترانه شم ... دیوانه شم ګرېوان څیرې مست خراب
هم یې تار هم یې ګفتار هسې اثر کا ... چې هیڅوك یې نه طاقت لري نه تاب
یو یې ساز بل یې اواز دی د لبنتیو ... دریم شعر پرې آغاز کا انتخاب
خلوړم یې یو ساقي د خنګه ناست وي(۹) ... چې مخې یې نه آفتاب وي نه مهتاب
داخلور واړه فتنې په خلور کنجه ... اونیځم یې صراحي د میو ناب
شپږم وخت د نوبهار او وم ځواني د ... اتم شغل د کتاب هم رباب(۱۰)
چې دا هومره آفتونه سره ټول شي ... ترو څوك څرنګ ځنې کاندي اجتناب

---

(۱) د دې غزل نهم بیته په مصوره نسخه کې نشته په چاپي دیوانونو کې د "ویلوري" پر ځای "وسیاري" راغلی دی.
(۲) قلمي نسخې: "داهلال په ځای راوشي د رکاب". د "خ" دوهمه نسخه: "دهلال پر ځای یې ونښلي رکاب".
(۳) "ق، ک" چاپ او "ق" چاپ: "کنه ولې په لاس نیولی دی مهتاب". د "خ" دوهمه نسخه: "کنه ولې په لاس سپوږمۍ هم د آفتاب".
(۴) چاپي دیوانونه: "چې په یادکې مې سرې شونډې سپین رخسار دی".
(۵) "ق" او "ق، ک" چاپ: "راته هېر شي د ګلونو آب وتاب".
(۶) چاپي دیوانونه: "ماوې مخ یې ګوندې ووینم په خوب کې بارې چېرې شي بې یاره خورد وخواب".
(۷) د "خ" لومړی نسخه: "په غزل کې یو دوه بیته انتخاب وي".
(۸) په چاپي دیوانونو او د "خ" په لومړۍ او دوهمه نسخه کې د "خراب" پر ځای "کباب" راغلی دی.
(۹) چاپي دیوانونه او د "خ" لومړی نسخه: "خلورم یې یو ساقي تر خنګه کېنیني"
(۱۰) قلمي نسخې: "شپږم وخت د نوبهار او د ځوانۍ اووم شغل د بیاض و د کتاب"

چې داهسې دلبران پرې اثر ندکا — یا به دیو وي یا دېوال وي یا دواب

راخرگند به شي پرهېزدپرهېزگارو — که قادر شي په شاهد او په شراب[1]

۵۰

زه رحمان له ریا زهده[2] پناه غوارم
دریا زهد عذاب دی هم عتاب — ۶۵۲

ورقونه لټوم دهر مکتوب — پکې غوارم خال وخط دخپل مطلوب[3]

یا تنور دی یا دکان د آهنگرو — چې په عشق کې تصورکړم خپل قلوب

په خندا خندا ځان اچوي واورته — خدای څوک مه کړه په جذبه دعشق مجذوب[4]

زه چې غم دهر ویانو راپه زړه کړم — له دې غمه ولاړ شي زړه راڅخه دوب

گوره څرنګ عشق آسان کړه وعاشق ته — دامشکل مشقتونه دایوب[5]

په ژړا ژړا ترهسې حده راغی — چې ځان ړوند کړه په یوسف پسې یعقوب

عشق دې داچې معشوقه شوه وعاشق ته — نه رخسار دهر ویانو په اسلوب[6]

هغه څه پوښتی له هجره له وصاله — چې په خپله هم محب شي هم محبوب

۵۱

چې نظرېې له صورته په معنو کړم[7]
و رحمان وته یکسان شو زشت وخوب — ۶۶۱

چې نظر کړم په قسمت او په نصیب — راته هیڅ شي خپل تالاش وخپل ترتیب[8]

مگرخود په خپله خدای دچا طبیب شي — گنه نشته په جهان کې بل طبیب

راخرگند دی په سوداوزیان درقیبانو — که خدای نه کاندي خپل یار دچا رقیب[9]

چې خپل یار دچا رقیب شي دلیل دادی — لکه څوک چې په وطن کې شي غریب[10]

چې غریب شي په وطن کې فرق یې نه وي — که فرسنګ یې وي ترمیانه که جریب

ما په عشق کې هیڅ حاصل نه کړه بې غمه — هرچې والي واره[11] سنه والي ادیب

---

(۱) مصوره نسخه: "که قادر شي څوک په شهد و په شراب" (۲) په "ق" چاپ او د "خ" لومړي نسخه کې "پرهېز" او په "ق ک" چاپ کې "امان" راغلی دی"

(۳) دامسرۍ په چاپي دیوانونو او د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې داسې راغلې ده: "پکې غوارم خال وخط دخپل محبوب". د "خ" لومړۍ نسخه: "او پکې غوارم خط وخال دهر مطلوب".

(٤) دابیت د "خ" په لومړي او دوهمه نسخه کې داسې راغلی دی: "په خند اخند احان اچوم واورته خدای څوک مه کړه په جذبه دعشق مجذوب". خو په لومړي قلمي نسخه کې د "مجذوب" پرځای "میزوب" راغلی دی. په "پ پ" چاپ کې داسې راغلی دی: "په خند اخندا ځان اچوي بل اورته خدای چې څوک کړي په جذبه دعشق مجذوب".

(۵) چاپي دیوانونه: "گوره عشق څرنګ اسان کړه دعاشق ته دامشکل مشقتونه دایوب". د "خ" په لومړي نسخه کې د "ایوب" پرځای "دعیوب" راغلی دی.

(٦) دابیت د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې نشته، ددې بیت په لومړي مسرۍ کې د "شو" پرځای، په "پ" چاپ کې "شته" په "پ پ" چاپ کې "شوه"، د "خ" په لومړي قلمي نسخه کې "شي" او د "پ" په دوهمه نسخه کې "واه" راغلی دی.

(۷) دابیت د "خ" په لومړي قلمي نسخه کې داسې راغلی دی: "چې نظرېې له صورته په معنو کړې ورحمان وته یکسان شي زشت وخوب".

(۸) ددې ردیف ټول بیتونه د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې نه دي راغلي (۹) دابیت په "پ" چاپ کې داسې دی: "راخرگند دی سود وزیان درقیبانو که خدای دې نه کاندي خپل یار دچا رقیب". په "پ پ" چاپ کې: "راخرگند دی سود وزیان درقیبانو که خدای نه کاندي خپل یار دچا طبیب". د "خ" لومړي قلمي نسخه کې: "راخرگند دی پسورا واز درقیبانو که خدای نه کاندي خپل یار دچا رقیب".

(۱۰) دابیت په "پ" چاپ کې داسې راغلی دی: "چې خپل یار دچا طبیب شي مثال دادی لکه څوک چې په وطن کې شي غریب". مګر د "خ" لومړي نسخه کې یې دوهمه مسرۍ داسې راغلې ده: "لکه څوک چې خپل وطن کې شي غریب".

(۱۱) په "پ پ" چاپ کې د "واره" پرځای "هغه" راغلی دی او د دوهمې مسرۍ یې د "پ" په دوهمه قلمي نسخه کې داسې راغلې ده: "هرچې والي واره به دوالي ادیب".

۵۲ — دښمن هم د سړي کله کله دوست شي
دوستي نه کا له رحمان سره حبيب — ۶۶۸

زه په سل رنګه راغب — ته په سل رنګه غايب
دا به څرنګ شي دلبره — چې زه مست يم ته تايب
کله جوره دې فرياد کړم — دا هم نه دی مناسب
که خدای ايم نه مې رسي — زه مغلوب يم ته غالب
څه سيالي برابري ده — د مطلوب او د طالب[1]
دا ستا مهر و محبت کړه — خدای په ما باندې واجب
درد و غم دې هومره نه دی — چې يې وکښم په کاتب
جدايي ده دېره سخته — د ارواح او د قالب
چې مجنون په څنکندن شو[2] — زه يې پرېښودم نايب
وصيت يې راته وکړو — په څو رنګه[3] عجايب

۵۳ — چې روزي دې شه رحمان ته
زما واړه مراتب — ۶۷۹

ــه مې وشي له دلبره ملاقات — بيا به نه غم له دې دره په حيات (٤)
پس له دې مې دې استوګنه خدای نصيب کا — په دادرګې که حيات وي که ممات

(۱) دا بيت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(۲) د "خ" دوهمه نسخه : "چې مجنون له دې جهان ته".
(۳) "ق" او "ق، ک" چاپ : "په سل رنګه"
(٤) دا مسرۍ په "پ پ" چاپ کې داسې راغلې ده : "يا به نه سم له دې دره په حيات".

ځای لری که زه ویار وته سجده کړم (۱)　　　　هغه یار زما قبله دی د حاجات (۲)

د خپل یار نر لعلو لبو به یې زار کړم　　　　که شکرې وي که قند وي که نبات

دا زما د یار جلوه ده چې لیده شي　　　　لکه لمر په صومعه د سومنات (۳)

تر ما لا په دلبرانو ډېر مین دي　　　　چې خبرې کا د کشف او کرامات

د ریا له زاهدي زما توبه ده　　　　چې یې کاندي څوك په رسم او په عادات

په ورځ پند او نصیحت والي وبل ته　　　　په شپه ناست وي د مغان په خرابات

دین یې دام وي د دنیا په لاره کې ایښی　　　　پرې راړوي وحشیان د مخلوقات (٤)

د هغو په لوري سترګې وي ختلې　　　　چې په لاس یې سر سایه وي یا زکات

زه رحمان له هسې اهله پناه غواړم (٥)
هر چې لاف کا په خلاف د مقامات

٥٤　　　　٦٨٨

آفرین د عاشقانو په همت　　　　چې په عشق کې یك اندازه وي یك جهت

نه یې هیڅ برې تغیر نه یې تبدیل وي　　　　که تمام جهان پرې والي ملامت

که څوك سل نصیحتونه ورته کاندي　　　　غوږ یې نه وي د هیچا په نصیحت

چې په یار پسې تر ځان تر جهان تېر شي　　　　څوك کولی شي دا هسې مشقت

که تمام عمر یې یار په سترګو ناست وي (٦)　　　　تمام عمر ور سنکار برې یو ساعت

که یو دم شي هغه یار ور ځنې لرې　　　　هغه دم شي ورته عمر د قیامت

که دوزخ لره د یار په مینه درومي　　　　دوزخ هم ورته جلوه (۷) کا د جنت

د عشق لار د توکل په پښو غوځېږي　　　　نه په پښو د ریاضت او دیانت (۸)

په تدبیر او په تلاش کله موندہ شي　　　　چې موقوف وي هغه کار په عنایت

په چاپي دیوانونو کې د "ځای لری" پر ځای "ښایي دا" راغلی دی.

دا مسری د "خ" په لومړي نسخه کې داسې راغلې ده: "هغه یار که قبول که دعاحاجات". "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی دی: "هغه یار زما قبله دی هم حاجات".

دا مسرۍ په "ب" چاپ کې داسې راغلې ده: "لکه لمر په صومعه او په سومنات". په "پ" چاپ کې داسې راغلې ده: "لکه لمر په صومعه وسومنات".

دا بیت د "خ" په لومړي قلمي نسخه کې داسې راغلی دی: "ایښی دام وی د دنیا په لاره کې نیسی　　پرې راړوي وحشیان او مخلوقات".

دا بیت د "ب" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی دی: "زه رحمان له هسې علمه پناه غواړم　　هر چې لاف کا په خلاف د مقامات".

د "خ" په لومړي قلمي نسخه کې داسې راغلی دی: "زه رحمان حال پناه غواړم و خدای ته　　هر چې لاف کا په خلاف د مقامات".

دا مسرۍ د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې داسې راغلې ده: "که تمام عمر یې یار په عبرت کې ناست وي".

دا مسرۍ د "ب" په دوهمه قلمي نسخه کې داسې راغلې ده:

"دوزخ هم ورته کوښ کا د جنت".

د "خ" په لومړي قلمي نسخه کې داسې راغلې ده: "نه په پښو د ریاضت د وانیت".

د عاشق خاطر له غیره پاکیزه دی / د دریاب په مخ کې نه وي نجاست

خدای چې زړه د مطلوب کاڼی کړ رحمانه (١)
کاڼی پریوت د طالب په عمارت

٥٥ — ٦٩٩

وصال شپه مې بار له په بېلتون شوه الغیاث / د قیامت خوارۍ راپېښه په ژوندون شوه الغیاث

ما لا طمع د وصال د نعمتونو تري کوله / ناګهان کاسه (٢) نسکوره د ګردون شوه الغیاث

هغه چار چې مې په لاس وه زړه پرې ندوم پوهېدلی (٣) / اوس چې پوه شوم له اختیاره مې بېرون شوه الغیاث

د وصال په طمع طوق د جدایي شو راپه غاړه / هغه طمع چې زما وه اوس طاعون شوه الغیاث (٤)

په حکمت په عقل پېښې د عشق لاختي خوګ نه شي (٥) / په دا کار کې ما ملاته د افلاطون شوه الغیاث

ما رحمان دیار وصال په اسانۍ موندلی نه دی (٦)
زرد رویي مې سرخ رویي په ځګرخون شوه الغیاث

٥٦ — ٧٠٥

یار یاري را سره نه کړه الغیاث / نه یې ترس شي نه یې کرکه الغیاث

سر و مال واړه زما و دلارام ته / نه ار زیري په کنجکه الغیاث

په ځملو ځملو مې زړه وړي نه پوهېږم (٧) / افریدی ده که ختکه الغیاث

بېلتانه لي پېښور راته تنور کړ د / له خیبره تر اټکه الغیاث

---

(١) دا بیت د "خ" په قلمي نسخه کې داسې راغلی دی: "چې خدای زړه د مطلوب نرم کړ رحمانه کاڼی بوټی پروت طالب په عمارت".
او ددې بیت دوهمه مسره، د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې داسې راغلې ده: "کاڼی پروت وی د طالب په عمارت".

(٢) په چاپي دیوانونو کې "پیاله" راغلی ده،

(٣) د "خ" دوهمه نسخه: "زړه پرې هېڅ نه پوهېدلم".

(٤) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته.

(٥) مصوره نسخه: "په حکمت په عقل کله څوک په عشق پوهېږي".

(٦) د "خ" لومړۍ نسخه: "ما رحمان مثال په اسانۍ موندلی نه دی." د "پ پ" چاپ کې د "اسانۍ" پرځای "اشنایي" راغلی ده.

(٧) د "خ" لومړۍ نسخه: "په ځملو ځملو یې زړه راتخریوړ".

خوچې راکاږي چوګان په مخ د زلفو — ګوی زما د اخراب زړه که الغیاث

هیڅ سبب ئې لیده نه شي جفا کاندي — نه پوهیږم چې پڅه که الغیاث

په اخلاص وپه راستي ورته ولاړیم — یار جفا هومره په څه که الغیاث(۱)

سل خبري که له صدقه ورته وکړم — یار یوه راسره نه که الغیاث

چې مې وینې له رقیب سره خاندي — په ژړا مې لیمه سره که الغیاث

۵۷ — زه رحمان مدام دیار په رضا دړومم — ۷۱۵

یار په خپله رضا تله که(۲) الغیاث

چې ویلې مې له تا دی دا حدیث — سرنامه دهر انشاء(۳) دی دا حدیث

چې آغاز مې کړ په مدحه دخوبانو(٤) — څکه ګنج بې بها دی دا حدیث

په ثنا د دل پسندو دلربا وو(۵) — دل پسند او دلربا دی دا حدیث

لکه باد د صبحدم چې غوټې وا کا — هسې رنګه دلکشا دی دا حدیث

چې اوصاف مې د سروشوندو وکړې راوړه — خوږ تر قند و تر حلوا دی دا حدیث

نه پوهیږم چې او به دي د حیاتو — که نفس د مسیحا دی دا حدیث

د غوندې ژبو شاعرانو خولې نه دي — څکه هسې رنګ صفا دی دا حدیث

ستا و مخ ته که څوک شمس و قمر وایي — دروغ نه دی په رښتیا دی دا حدیث

۵۸ — که څوک وایي چې چاکړی دا حدیث دی — ۷۲٤

رحمان وایي چې زما دی دا حدیث

جي برهم کا عاشقي د چا مزاج — حکیمان يې درمانده شي په علاج

په آشنا پسې تل ژاړي په دوه سترګو(٦) — داو بو په ځای خوناب کاندي اخراج

---

(۱) دا بیت او ورپسې دوه نور بیتونه په قلمي نسخو کې نشته. "ق، ک" چاپ: "یار وفا راسره نه کا الغیاث"

(۲) د "خ" لومړۍ نسخه کې د "تله که" پر ځای "نه که" راغلی دی.

(۳) د "خ" دواړو قلمي نسخو او د "پ" په دوهمه نسخه کې: "سرنامه دهر اشنا دی دا حدیث".

(٤) د "خ" دوهمه قلمي نسخه: "چې آغازه يې کړه ملح دخوبانو".

(۵) د "پ" دوهمه او د "خ" لومړۍ قلمي نسخه: "په ثنا د دل پسند و دلبرانو".

(٦) دا مسره د "خ" په لومړۍ قلمي نسخه کې داسې راغلې ده: "په اشنا پسې تل له دواړو سترګو".

دواړه لاس يې وي له دواړو کونو وللي — ډوب وي تل دعاشقي په لوی امواج (۱)

په هغو کې چې څه بوی دعاشقۍ وي — پکې نه وي بوی د رسم او د رواج

ابراهيم ادهم څه هسې نادان نه و — چې نظر يې يا په تخت و يا په تاج (۲)

مجنون هسې رنگ مين په ليلی نه و — چې په نور و يې موقوف وي احتياج (۳)

لېونتوب له لېونيو تلونی نه دی — کړې راج په خونړو شيو که تاراج

کړې سر لکه منصور غوندې په دار شي
دغه دار دی و رحمان وته معراج

۵۹ — ۷۳۲

ح

په طلب دې ډېر ويانو سرگردان دی زمارو ح
لکه باد دگل په بوی پسې پرېشان دی زما روح

ستا د حسن و آفتاب ته څان سپاري په تبسم کې (۴)
لکه صبح د ژړا په ځای خندان دی زما روح

چې مې وليده دستا د جمال عکس په خپل ځان کې
هم په داد آيينې په خبر روښان دی زما روح (۵)

ستا د مخ د آيينې له برکته زما جانه
هميشه لکه توتي هسې گويان دی زما روح

---

(۱) دا مسری په "پ" چاپ او د "خ" په لومړي قلمي نسخه کې داسې راغلی ده : " ډوب وي تل دعاشقۍ په امواج ".

(۲) دا بيت د "پ" په دوهمه او د "خ" په لومړي قلمي نسخه کې داسې راغلی دی : " ابراهيم ادهم هسې نادان نه دی چې نظر يې يا په تخت وی يا په تاج ".

(۳) دا بيت د "پ" په دوهمه قلمي نسخه کې داسې راغلی دی : " مجنون هسې رنگ مين په ليلی نه دی چې په نور و يې موقوف دی احتياج ".
د "خ" په لومړي قلمي نسخه کې دا بيت داسې راغلی دی " مجنون هسې رنگ مين په ليلی نه دی چې له نوره يې موقوف وی احتياج ".

(۴) چاپي ديوانونه : "ستا د حسن و آفتاب ته چې سپارلی ځان شبنم دی". د "خ" لومړی نسخه : " ستا د حسن آفتاب ته ځان سپارلی د شبنم کې ".
مصوره نسخه : " ستا د حسن و آفتاب ته ځان بسپارم په شبنم کې ".

(۵) چاپي ديوانونه : " چې مې ستا د جمال عکس دی ليدلی په خپل ځان کې هم په داد آيينې په څېر حيران دی زما روح ".
د "خ" لومړی نسخه کې لومړۍ مسره داسې ده : " چې يې وليد دستا د جمال عکس پخپله ".

لکه رنګ د میو نابو چې لېده شي په شیشه کې
هسې رنګ په ضعیف تن کې نمایان دی زما روح

منتظر دې د وصال د ګلستان یم تل تر تله
سر تر پایه د شبنم په څېر چشمان (۱) دی زما روح

چې حاصله مې له حسنه روښنایي شوه په طلب کې
شپه او ورځ لکه آفتاب په لار روان دی زما روح (۲)

ستا په زلفو په رخسار پسې رحمان (۳) یم بې وطنه
مسافر د هندوستان خراسان دی زما روح

٦٠ — ٧٤٠

ستا وصال دی رابښلی زما روح
ستا هجران دی رانولی (٤) زما روح

ستا په مخ پسې یې مخ ونیو راهي شو (۵)
له صورته دی وتلی زما روح

چې هرګز ملك الموت پرې نه پوهېږي
هسې شان دی تا وکښلی زما روح

ځان یې هسې ستا په مینه پسې ورک کړ
چې هېچا نه دی لېدلی (٦) زما روح

که وي هم به ناڅخه وي کړي خدای کا
نه دی بلې خواته تللی زما روح

بلبل نه دی دا چې الوځي په ګلو
ستا په لور دی الوتلی زما روح

چې یې خاورې کړه صورت د ستا په در کې
سر تر عرشه دی وکښلی زما روح

ته یې پېژنې چې څه دی یا څه نه دی
نور چا نه دی پېژندلی زما روح (۷)

زه رحمان له خپله ځانه خبر نه یم (۸)
چې په څه رنګ دی وکښلی زما روح

٦١ — ٧٤٩

---

(۱) "ق، ک" چاپ کې "ګرېبان" راغلی دی.
(۲) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته.
(۳) په چاپي دیوانونو کې د "یم" پر ځای "شو" راغلی دی.
(٤) په چاپي دیوانونو او د "خ" په لومړۍ او مصوره نسخه کې "پېرودلی" راغلی دی.
(۵) چاپي دیوانونه: "ستا په مخ پسې مې درست وجود راهي شو". د "خ" لومړۍ نسخه: "ستا په مخ پسې مې ویني راهي شوي".
د "خ" دوهمه نسخه: "ستا په مخ پسې مجنون غوندې راهي شو" او مصوره نسخه: "ستا په مخ پسې مخ ونیو چې راهي شو".
(٦) په چاپي دیوانونو کې "موندلی" راغلی دی.
(۷) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.
(۸) چاپي دیوانونه: "زه رحمان له خپله یاره خبر نه یم چې یې څه شان دی کوتلی زما روح".
د "خ" دوهمه نسخه: "چې په څه رنګ دی وتلی زما روح".

خ

ما سحر سبا لېدلی ؤ د چا مخ — چې مې د رسته ورځ ونه لیده داستا مخ
دا خو مخ زما وتاوته خدایځ کړ — ګنه هر یو آشنا ګوري د آشنا مخ
د پر مخونه دجفا دې راڅرګند کړل — لا به کله راڅرګند کړې د وفا مخ
خود مرګ په تما چه اوښتی نه دی — اوښتونی له تا نه دی دا زما مخ[(1)]
زه په تاپسې راغلی په داغ یم — کړ ته نه وی ما به څه کول په دا مخ
ما به څه لره په تاپسې ژړا کړه — که مونده شوی بل دستا په څېر زیبا مخ
د رقیب طمع مې نه وه ستا په در کې — رادې وښود په جنت کې د بلا مخ (۲)
زه به څرنګ د رقیب ورځ ته ګورم — کله اهل سنت ګوري د ترسا مخ
د چکنا چکنی ببلتون په نیمه شپه وی — ستا زما په حال غماز شود سبا مخ[(۳)]

رحمان ستا په مخ داورانه دنیا ګوري
خدای بې تا راڅرګند مه کړه د دنیا مخ (٤)

٦٢ — ۷۵۹

کله شولا کله خرېدار یم ستا د مخ — تېر تر سر و ماله په بازار یم ستا د مخ (۵)
بې دستا له مخه نور مې هېڅ په مخ کې نشته — هسې رنګ نتلی په ناتار یم[(٦)] ستا د مخ
هېڅ په ستر ګو نه یم داخیل صورت چې ګوم دی — ډوب تر هسې حده په انوار یم ستا د مخ (۷)
درد و آه و کار یم بهانه د تماکوم[(۸)] — سوی لو غړن مدام په نار یم ستا د مخ
نور و ګړي وار ه هګي د دنیا کار کا — زه همېشه غرق په انتظار یم ستا د مخ

---

(۱) چاپي دیوانونه او د "خ" لومړۍ او د دوهم نسخه : " اوښتونی له تا مه ګنه زما مخ ".
(۲) "ق ، ک" چاپ : " په جنت کې خدای را وښود د بلا مخ ". نور چاپي دیوانونه او د "خ" دوهمه نسخه کې : " په جنت کې دې راوښود د بلا مخ ".
(۳) دا بیت په قلمي نسخو کې نشته .
(٤) چاپي دیوانونه : " خدای بې تا ورڅرګند مه کړه د دنیا مخ ".
(۵) دا غزل د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته .
(٦) په مصوره نسخه کې د " ناتار " پرځای " انتظار " راغلی دی .
(۷) د "خ" دوهمه نسخه : " سوی لو غړن یم زه په نار دا ستا د مخ "
(۸) قلمي نسخې : " درد و آه د کار د مې بهانه د تما کو " . او دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته .

شکر چې یې خلاص کړم د نور خلقو له منته — سر په سجده ایښی منت باریم ستا د مخ

٦٣ هره خوا چې ړوم زه رحمان د زړه په سیل (۱) — بل مطلب مې نشته طلبګاریم ستا د مخ ٧٦٦

چې پیدا شوه ستا چشمان داهسې شوخ — نور به نه وي مردمان داهسې شوخ
کږې زلفې کږ ابرو لکه چې ستا دي (۲) — نه لړم شته نه ماران داهسې شوخ
د پر غمونه شوخ شوخ شته په دا دنیا کې (۳) — ولې نه لکه هجران داهسې شوخ
مګر دیو وي چې یې غم وي په هجران کې — ګنهه نه به وي انسان داهسې شوخ
دافتنې او فساد و نه به و و چیرې — چې پیدا نه وې آسمان داهسې شوخ
داشناله غمه زړه د آشنا نه چوي — آفریده کړه خدای جهان داهسې شوخ (٤)
چې یوسف یې د دنیا په مطاع ورکړ (۵) — پیدا امده شه بل کاروان داهسې شوخ

٦٤ چې بوسه له یاره غواړي بې ادبه — خدای دې نه کا ندې رحمان داهسې شوخ ٧٧٤

پادشاهانو که قصرونه کړل بنیاد — ما د عشق عمارتونه کړل آباد (۶)
نوم د لوم یو پادشاهسې یادیږي — لکه نوم چې د مجنون او د فرهاد (۷)

---

(۱) "ق ک" چاپ کې د (سیل) پر ځای "مینه" راغلی ده. (۲) دا مسری په "پ" چاپ کې داسې راغلی ده: "کږ زلفان کږ ابروان لکه چې ستا دي". د "پ" لومړی نسخه: "لکه کږه زلف کږ ابرو دستا کږ دي". او د "پ" په دوهم قلمي نسخه او د "خ" په دواړو قلمي نسخو کې دا مسری داسې راغلی ده: "لکه کږې زلف کږ ابروې ستا دي".

(۳) دا مسری په "پ" چاپ کې داسې راغلی ده: "د پر غمونه شوخ شوخ شته په جهان کې". په "پاپ" چاپ او د "خ" په لومړی نسخه کې داسې راغلی ده: "د پر غمونه شوخ شوخ شته دي په جهان کې". د "پ" په دوهم نسخه کې: "د پر غمونه شوخ شوخ شته په دا جهان کې". او د "خ" په دوهم قلمي نسخه کې داسې راغلی ده: "د پر غمونه شوخا شوخ شته په دنیا کې".

(٤) دا بیت د "خ" په دوهم قلمي نسخه کې نه دی راغلی او د "خ" په لومړي قلمي نسخه کې داسې راغلی دی: "داشناله هجره زړه داشنا چوي — آفریده کا خدای جهان داهسې شوخ".

(۵) دا مسری د "خ" په لومړی نسخه کې داسې راغلی ده: "چې یوسف غوندې د دنیا په مطاع پلوري". د "پ" دوهم نسخه کې: "چې یوسف د دنیا په متاع پلوري" راغلی دی.

(۶) دا بیت په چاپي دیوانونو او د "پ" په دوهمه قلمي نسخه او د "خ" په لومړي قلمي نسخه کې داسې راغلی دی: "بادشاهانو که قصرونه کړل آباد — ما د عشق عمارتونه کړل بنیاد". او د "خ" په دوهم قلمي نسخه کې دا بیت داسې راغلی دی: "بادشاهانو خو قصرونه کړه آباد — ما د عشق عمارتونه کړه آباد".

(۷) دا مسری په "پ" چاپ او د "خ" په قلمي لومړی نسخه کې داسې راغلی ده: "لکه نوم دی د مجنون او د فرهاد".

عشق عاشق لره یو هسې پیر استاد دی | چې به ندوي بل داهسې پیر استاد (۱)
دغه واړه کرامات د عاشقۍ دي | چې څوک قطب کا څوک غوث کا څوک اوتاد (۲)
د دنیا چارې همه واړه فاني دي | څوک په څه کا په دا چارو اعتماد (۳)
لکه سیوری چې دلمر په مخ کې ګرځي | نه استوګنه چېرته کاندي نه استاد
هیڅ وفا یې له هیچا سره و نه کړه | که جمشید وُ که بهمن وُ که قباد
که جمشید وُ که بهمن وُ که قباد وُ | که نمرود وُ که فرعون وُ که شداد (۴)
رسولي یې ترمراده هیڅوک نه دي | همه واړه هسې پاتې شو نامراد
نه چا ختم نه دعا ورپسې وکړه | که یې آل که یې عیال وُ که اولاد (۵)

۶۵ — زه رحمان د زماني له جوره درومم
خپل صاحب لره په داد او په فریاد — ۷۸۵

که قاصد یې د مقصود | اوره کړه زیان او (۶) سود
هر چې درشي ستا په مخ کې (۷) | واړه وګڼه بهبود
هر چې وي سېوا له خدایه | واړه وګڼه نابود (۸)
رضا پاسله وقضا ته (۹) | مدام خوښ اوسه خوشنود
وهستۍ وته جلوه کا (۱۰) | لکه ابر هسې دود
ته وځان وته نظر کړه | چې قبول یې که مردود
ننداره چې د خپل صورت شه | چې مسلم یې که جهود

---

(۱) دا بیت د "خ" په لومړی قلمي نسخه کې نه دی راغلی.
(۲) دا بیت د "خ" په لومړی قلمي نسخه کې نه دی راغلی او په چاپي دیوانونو او د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې یې لومړی مسری داسې راغلې ده: "دغه واړه کرامت د عاشقۍ دی".
(۳) دا مسری په چاپي دیوانونو او د "خ" په دواړو قلمي نسخو کې داسې راغلې ده: "څوک به څه کا په دا چارو اعتماد".
(٤) دا بیت د "خ" په لومړی قلمي نسخه کې نه دی راغلی او لومړی مسری یې په چاپي دیوانونو کې داسې راغلې ده: "که جمشید وُ که بهمن که کیقباد وُ".
(۵) دا بیت د "خ" په لومړی قلمي نسخه کې نه دی راغلی.
(۶) یوازې په "پ پ" چاپ کې "او" راغلی دی په نورو ټولو قلمي نسخو او "پ" چاپ کې "و" راغلی دی.
(۷) دا مسری په چاپي دیوانونو کې داسې راغلې ده: "پ" چاپ: - "هر چې درشي ستا په وړاندې". د "پ" لومړی نسخه: "هر چې درشي په مخکښې"
او د "خ" په دوهمه نسخه کې: "هر چې درشي په مخ کې".
(۸) دا بیت په "پ پ" چاپ کې داسې راغلی دی: "هر چې دی بغیر له خدایه همه وشمېره نابود".
لومړی مسری یې د "خ" په لومړی نسخه کې داسې راغلې ده: "هر چې درشي له خدایه" په "پ" چاپ او د "پ" په دوهمه نسخه کې ددې مسرې د "هر چې وي" پر ځای "هرڅه دي" راغلي دي.
(۹) دا مسری په "پ پ" چاپ کې داسې راغلې ده: "رضا وسپاره قضا ته". او د "خ" په لومړی قلمي نسخه کې داسې راغلې ده: "رضا پاسوله قضات".
(۱۰) د "خ" په دوهمه نسخه کې د "جلوه کا" پر ځای "نظر کړه" راغلي دي. او دا مسری د "خ" په لومړی قلمي نسخه کې داسې راغلې ده:
"وهستۍ وه جلوه کړه".

اُمتي دابراهيم شه — تابع مه شه د نمرود
دغفلت له خوبه پاخه — خوبه اوسې خواب آلود
مُقيد(۱) اومشغول اوسه — په دعا او په درود
آسمان طوره په رکوع شه — زمين طوره په سجود
هر(۲) اشيا دحق ثنا کا — په نغمه لکه داود
که بېدار شي خود به اوري — په هر لوري داسرود(۳)
که آياز شي بندګي کې(۴) — نور به نازکړې په محمود
هر(۵) اسباب د بنود بد و — مُهيا دی هم موجود
که دانايي وبله بېل کړه — فرمودهٔ ونا فرمود(۶)
چې سپند نه شي په اور کې(۷) — نه وي خوند دبوی دعود(۸)
ځان له غشه(۹) پاکېزه کړه — لکه بحر نا معدود
هلاک ځکه شو رحمانه — چې بې پاک نه شو وجود(۱۰)

۶۶ — خ — ۸۰۵

بې د يار له ذکره
نه زده بل گفت وشنود

زه که لافه دوفا کوم هر چند(۱۱) — هغه يار مې باورنه کا په سوګند
زه بې ياره هسې زيست کړم په جهان کې — لکه زيست وي(۱۲) په مجمر کې د سپند

---

(۱) پوازې د "پ" په لومړي نسخه کې "متعبد" راغلی دی په نورو ټولو کې "مقيد" راغلی دی.
(۲) په "پ" چاپ کې د "هر" پر ځای "ټول" راغلی دی.
(۳) دابيت د "خ" په لومړي قلمي نسخه کې نه دی راغلی اولومړي مصري بې په چاپي ديوانونو کې داسې راغلی ده: "که بيدار شي خود بد واوري".
اود "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې دامصري داسې راغلې ده: "که بيدارشي دا به اوري".
(٤) دامصري په "پ" چاپ کې داسې راغلې ده: "که اياز غوندې بنده شې". په "پ" لومړۍ نسخه کې داسې راغلې ده: "که اياز شې په بندګۍ کې".
اود "خ" په لومړي قلمي نسخه کې داټول بيت داسې راغلی دی: "له اياز شه په بندګي کې لوربه نازکړه په محمود".
(۵) په "پ" چاپ کې د "هر" پر ځای "ټول" راغلی دی. اودابيت د "خ" په لومړي نسخه کې نه دی راغلی.
(۶) دابيت د "خ" په لومړي اود "پ" په دوهمه نسخه کې نه دی راغلی اولومړي مصري بې په "پ پ" چاپ کې داسې راغلې ده: "هردانايي وبله بېل کړه".
(۷) په "پ" چاپ کې د "چې" پر ځای "خو" راغلی دی.
(۸) دامصري د "خ" په دواړو قلمي نسخو کې داسې راغلې ده: "نوی خوند بوی دعود". د "پ" په دوهمه نسخه کې: "نوی خوند ولوی دعود".
او په "پ پ" چاپ کې داسې راغلې ده: "نه وي خوند اوبوی دعود".
(۹) په "پ پ" چاپ، "پ" چاپ، د "پ" په دوهمه نسخه اود "خ" په لومړي نسخه کې د "غشه" پر ځای "خبثه" اود "خ" په دوهمه نسخه کې "غلوغشه" راغلی دی.
(۱۰) دابيت د "خ" په دواړو قلمي نسخو کې نه دی راغلی په "پ" چاپ کې داسې راغلی دی: "هلاک ځکه شې رحمانه چې پاک نه شي داوجود".
په "پ پ" چاپ کې دابيت داسې دی: "هلاک ځکه شه رحمانه چې پاک نه شه داوجود".
د "پ" په دوهمه نسخه کې دابيت داسې راغلی دی: "هلاک ځکه شه رحمانه چې پاک نه شه داوجود".
(۱۱) مصري په چاپي ديوانونو کې داسې راغلې ده: "زه که لافې دوفا کړمه هرچند". د "خ" په لومړي نسخه کې د "کړم" پر ځای "کوم" اود "خ" په دوهمه نسخه کې "وهم" راغلی دی.
(۱۲) د "خ" په لومړي نسخه کې د "وي" پر ځای "دی" راغلی دی.

آبرو یې د طالبانو خپل مطلب[۱] وي | آبرو یې د غلامانو خپل خاوند
لکه یار مې سربلند دی په جهان کې | په تأثیر یې هسې زه شوم[۲] سربلند
چې مې مدحه د خوبانو کړه آغازه | هر کلام مې دل پذیر شو[۳] دل پسند
لکه خوند لري زما خوږې خبرې | په شکرو کې هم نشته هسې خوند
هغه قند چې خدای زما په خوله کې کېښود | حلوایانو څخه نشته هسې قند
لکه زه چې سخندان وهنرمند یم | بل به نه وي سخندان وهنرمند[٤]
په اشعار کې قوت ناک لکه مزری یم | ولې نه یم د مزري په څېر ګزند
هم په مدح بند پوهېږم هم په هجوه | ولې نه یم په داچارو د پر خورسند[٥]
بې له عشقه که مې عیب که مې هنر دی | ما غوږ کړی دی له څانه بل پیوند
زه عاشق یم سروکار مې دی له درده[٦] | نه خلیل نه داودزی یم نه مهمند
چې وما ته نصیحت کا څوك په عشق کې | ګویا پلار ته نصیحت کاندي فرزند
هر سړی چې آیینه په لاس کې خاند ي | ګویا کاندي په خپل ځان پوري ریشخند

۶۷ — رنګ رېزان دي او اخپلې بر بر رنګ کا
بیا هالد دې ورانځ ته والي پند[۷] — ۸۲۰

چي مې یار ولید په سیمه د اغیار ګله | له غیرته مي لېمه شوه په خونبار ګله[۸]
د غه حق د بلبلانو په جانب دی | خدای دې نه کا منګیرك په لاله زار ګله[۹]

---

(۱) د "خ" په لومړی نسخه کې د "مطلب دی" پرځای "مطلب دی" راغلی او د "خ" په دوهمه نسخه کې "محبوب دی" او د "پ" په دوهمه نسخه کې "مطلوب دی" راغلی دی.
(۲) په چاپي دیوانونو ، د "خ" په لومړی نسخه او د "پ" په دوهمه نسخه کې د "شوم" پرځای "یم" راغلی دی.
(۳) په "پ" چاپ کې د "شو" پرځای "دی" راغلی دی.
(٤) دا بیت د "خ" په لومړی قلمی نسخه کې داسې راغلی دی : "لکه زه چې سخندان هنرمند یم بل به نه دی سخندان هنرمند".
(٥) دا بیت د "خ" په لومړی قلمی نسخه کې نه دی راغلی او په چاپي دیوانونو او د "پ" په دوهمه نسخه کې یې لومړی مسری داسې راغلی ده : "هم په مدح هم په هجو بند پوهېږم".
خو د "خ" په دوهمه قلمی نسخه کې دا مسری داسې راغلی ده : "هم په مدح بند پوهېږم هم په پوچو".
(٦) دا مسری په چاپي دیوانونو کې داسې راغلی ده : "زه عاشق یم سروکار می دی له عشقه". د "خ" په دواړو او د "پ" په قلمی نسخو کې د "سروکار" پرځای "سربیکار" راغلی دی.
(۷) دا مسری په "پ پ" چاپ کې داسې راغلی ده : "نور بیا هالد دی رحمان ته والي پند"
(۸) مصوره نسخه : "خدای دی نه که منګیرك په لاله زار ګله".
(۹) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته.

زه په وصل کې هجران هسې پېژنمه (۱)
لکه غوک چې خالي لاس وي په بازار ګې

زړه مې بې خپله نګاره آرام نه کا
که هر څو يې کړم په نقش و په نګار ګې (۲)

په امید د زلفو ونښتم په دام کې
روهیلي وم ساده دل په هند و بار ګې

د دیدن په ګدايي کې مې ننګ نه شي
دروېزه کړم د بتانو په دیار ګې (۳)

د وفا د ګلو پاڼې پکې نشته
کاشکې مړ وی د دې هم په ګلزار ګې

که پخوا تر آشنایي بېلتون لیدی شوی
هېڅ بنده به د خدای نه وُ په دا کار ګې

۶۸

زه رحمان يې د فردوس له غمه خلاص کړم
چې په کلي په کوڅه شوم د خپل یار ګې

۸۲۹

په بزرګۍ (۴) هغه پاک پروردګار
موقوف مه شه په سړي د سړي کار

په سړي د سړي غرض موقوف شي
نور بې آبه بې حرمته شي د روزګار

احتیاج هسې بلا دی په جهان کې
چې پلار زوی کا د زوی او زوی د پلار

که د پیر په خپل مرید باندې غرض وي
هیڅ يې نه وي په مرید باندې وقار (۵)

زمانه هسې په مخ د دې بې رویه
چې غالب کا په اسلام باندې کفار (۶)

په ساعت کې شاه ګدای کا ګدای شاه کا
دا فلک جګله بالا شي کج رفتار (۷)

چې همه عمر يې تاج وي په سر ایښی
ور په سر کاندي ګېډۍ د خس و خار (۸)

---

(۱) د "خ" په دوهمه نسخه کې "خراب کړم" راغلی دی.
(۲) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته.
(۳) چاپي دیوانونه، د "خ" لومړۍ نسخه او مصوره نسخه: "دروېزه ګرېم د بوتانو په بازار ګې".
(۴) د "خ" په لومړۍ نسخه کې "په پاکۍ" راغلی دی.
(۵) دا بیت په چاپي دیوانونو کې نشته.
(۶) دا بیت په "پ" چاپ او "ق" چاپ کې نشته.
(۷) د "خ" دوهمه نسخه: "دا فلک جګله پیدا شو کج رفتار".
(۸) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.

چي قادر نه په درهم و په دينار وي — په هغو باندې گنجونه کا انبار

زماني د رحمان زړه دی کباب کړی
له احواله يې څوک نه دی خبردار

٦٩ — ٨٣٨

هومره اوښکې مې بهېږي په رخسار (۱) — چي غرقاب مې هم گرېوان دی هم کنار
هغه يار مې هسې ناست د زړه په سر دی — لکه اېښې چي (۲) چا گل وي په دستار
که څوک وايي چي مار کله په کټ خېژي — زه خوړلی يم په کټ د زلفو مار (۳)
خود يار بيمارې سترگې خدای خونې کړې — گنهه خون کله کولی شي بيمار (۴)
که په دار شم زه د يار له لاسه خوښ يم — سروقد دی زما يار او زما دار (۵)
بسکه (۶) دا چي زه په يار پسې غوږ غوږ يم — خدای دې نه کا لکه زه يم هسې يار
هومره جور لکه يار له ما سره کا (۷) — ياد مي نه دی هومره جور د اغيار
دلبران کوډې جادو کړي زړونه اخلي — هغه وايه چي يې کوړ و وي دلبدار (۸)
چي د زړونو له نماڅلو بې پروا دي (۹) — تر وکه زړه د سړي يوسي څه په کار

په گرېوان يې تل د اوښکو باران اوري (۱۰)
نه ورکېږي د رحمان د زړه غبار

٧٠ — ٨٤٨

چي دې زړه پورې تړلی استوار — دا جهان دې د نيکه دی که د پلار (۱۱)
ته خپل پلار او نيکه وگوره چي څه شول — هسې ستا دی په هغو پسې رفتار (۱۲)

---

(۱) د "پ" لومړی نسخه او د "خ" لومړی نسخه : "هسې سرې اوښکې مې بهېږي په رخسار".
(۲) په "پ" چاپ ، د "پ" په دوهمه نسخه او د "خ" په لومړی نسخه کی د "چي" پرځای "د" راغلی دی.
(۳) دا مسرۍ د "خ" په لومړی او د "پ" په دوهمه نسخه کی داسی راغلې ده : "زه خوړ وخوړم په کټ د زلفو مار".
(٤) دا مسرۍ د "خ" په لومړی نسخه کی داسی راغلی ده : "گنهه خون کله کولی شي په بيمار".
(۵) دا مسرۍ په "پ" چاپ کی داسی راغلی ده : "سروقد دی زما يار زما دلدار". د "خ" په لومړی نسخه کی : "سروقد دی زما يار هم زما يار". په دوهمه نسخه کی "سروقد دی زما يار دی دغه دار". او د "پ" په دوهمه نسخه کی داسی راغلی ده : "سروقد دی زما يار هم زما دار".
(٦) په "پ" چاپ کی د "بسکه" پرځای "بس کړه" راغلی دی.
(۷) دا مسرۍ په "پ" چاپ کی داسی راغلی ده : "هومره جور لکه يار چي ما سره کا". په "پ پ" چاپ کی "هومره جور لکه چي يار ما سره وکړ" د "خ" په لومړی نسخه کی "هومره جور لکه يار راسره کاندی". په دوهمه نسخه کی "هومره جور لکه يار چي له ما سره کړ". او د "پ" په دوهمه نسخه کی داسی راغلی ده : "هومره جور لکه يار سره وکړ".
(۸) د "پ" په لومړی او د "خ" په دوهمه نسخه کی : "دلبری او دلجويي خوکو ډ گر کړی ده ډکو ډ گرو هغه وايه چي دلبرشی هم دلدار".
د "پ" په دوهمه نسخه کی : "دلبری خوکو ډ گر هم په کوډو وکا هغه وايي چي دلبرشی هم دلدار".
د "خ" په لومړی نسخه کی : "دلبري خوکو ډ گر هم په کوډو وکا هغه وايي چي دلبرشی هم دلدار".
(۹) د "پ" لومړی نسخه : "چي د زړونو له نما غلو بې پروا يې".
(۱۰) دا بيت د "خ" په لومړی قلمی نسخه کی داسی راغلی دی : "په گرېوان مې تل داوښو باران وورې نه ورکېږی د رحمان د زړه غبار".
(۱۱) د دې غزل د "خ" په مصوره نسخه کی لومړی پنځه بيتونه نه دی راغلی او هم نومړی غزل د "خ" په لومړی قلمی نسخه کی نشته.
(۱۲) دا مسرۍ په چاپي ديوانونو کی داسی راغلی ده : "هسې ستا دی هم په دوی پسې رفتار".

تل دې مې دوستي پل دی پرې تېرېږي | کړې نه دی چا په پل باندې قرار
هسې نه چې زه تنها وتا ته وایم(۱) | راغله لاړه ستا په طور صد هزار
دعوه مه کړه په ناحق بدې خپل نه کړې | پردی ښهر، پردی ملک، پردی دیار(۲)
چې استوګه په پردي وطن کې کاندي | هغه نه لري د هیڅ واک واختیار(۳)
که هزار قسمه وخوري په یو کار کې | نه کا خوک په مسافر واعتبار(۴)
چې په صبح شګفته شي په شام رژي | خدامید دی د ګلونو په ګلزار(۵)
که دې ورور که دې عزیز دی که دې یار(۶) | مه یې ورور مه یې عزیز ګڼه مه یار

۷۱

چې پیدا شي هغه واړه فنا شي
اې رحمانه دا جهان دی دا یې کار

۸۵۸

خو جفا قبوله نه کړې د اغیار | وبه نه وینې په سترګو مخ د یار
چې اول یې خار زرغون شي په پهلو کې(۷) | غوټۍ هاله شګفته شي په ګلزار
جنت چا په ریاضت موندلی نه دی | ولې بویه هر بنده له ره خپل کار(۸)
که مونده شوې خوشخويي په خوشبويه | پروت به نه وو په چندن باندې ښامار(۹)
آب تر لعلو د لاله ګلونو(۱۰) ډېر دی | بخت دی دا چې خوک عزیز کاندې خوک خوار

۷۲

هسې زیب کا په بیاض د رحمان شعر
لکه زلفې د خوبانو په رخسار

۸۶۴

---

(۱) په چاپي دیوانونو کې د "تنها" پر ځای "یوازې" راغلی دی.

(۲) د "پ" لومړی نسخه او د "خ" نسخې: "دعوه مه کړه په ناحق په خپل نه کړې پردی ملک، پردی ښهر، پردی دیار".
د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلي دي: "دعوی مه کړه په تحقیق بدې خپل نه کړې پردی ښهر، پردی ملک، پردی دیار".

(۳) د "پ" په لومړی نسخه او د "خ" په لومړی نسخه: "هغه نه لري هیڅ واک واختیار". او د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې داسې راغلي ده: "هغه نه کړي هیڅ واک وخپل اختیار". د "پ" په ګډه نسخه کې د دې بیت د لومړي مسرې د "استوګنه" پر ځای "استوزه" راغلی دی.

(۴) د "پ" لومړی نسخه او د "خ" نسخې: "که هزار قسمه وخوري په معامله کې نه کا خوک په مسافر واعتبار".
د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلي دي: "که هزار قسمه وخورم په مالدې نه کا خوک په مسافر واعتبار". او دا بیت په مصوره نسخه کې نه دی راغلی.

(۵) دا بیت په "پ" چاپ کې داسې راغلی دی: "چې سبا شګفته کېږي ماښام رژي خدامید دی په ګلونو د ګلزار".
د "پ" په دوهمه نسخه کې یې لومړی مسرې داسې راغلې ده: "چې په صبح شګفته کېږي په ښام رژي".

(۶) دا مسرې په "پ" چاپ کې داسې راغلې ده: "که دې ورور که دې عزیز وي که دې یار وي".
په "پاپ" چاپ کې داسې راغلې ده: "که دې ورور که دې عزیز او که دې یار وي".

(۷) دا مسرې د "خ" په لومړي نسخه کې داسې راغلې ده: "چې اول د خار زرغون په بهار کې".

(۸) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی دی: "جنت چا په زاهدۍ موندلی نه دی ګنه بویه هر بنده له ره اختیار".

(۹) دا بیت د "پ" په لومړي نسخه کې داسې راغلی دی: "که مونده شوې خوشبويي په خوشبويه پروت به نه وُ په چندن د پاسه مار".
په "پاپ" چاپ کې داسې راغلی دی: "که موندی شوې خوشبويي په خوشحالۍ کې پروت به نه وُ په چندن باندې ښامار".
د "خ" په لومړي نسخه کې داسې راغلی دی: "که موندی شوې خوشخويي له خوشبويي پروت به نه وُ د چندن د پاسه مار".
د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی دی: "که موندی شوې خوشخويي له خوشبويي پروت به نه وُ په چندن د پاسه مار".
په مصوره نسخه کې داسې راغلی دی: "که مونده شوې خوشبويي بې خوشبويي پروت به نه وُ په چندن باندې ښامار".

(۱۰) د پېښور په چاپي دیوانونو، د "خ" په لومړي، دوهمه نسخه او د "پ" په نسخو کې د "ګلونو" پر ځای "ګلونه" راغلی دی.

خوږ دې راکاندې قسم په کردګار ... که درم لرم په کور کې یا دینار (۱)
زه دینار او درم نه لرم په کور کې ... ولې نور عالم مې بولي د دنیادار
هم په دا چې نه لرځایه چېرته خوځم (۲) ... نه د هېڅ یوه مخلوق یم منت بار
نه مې ښکته ملک لیدلی دی نه پورته ... خبر نه یم په یمین او په یسار
آب وخور لکه آسیا په ځای را رسي ... په خپل کور کې مې سکون دی هم رفتار (۳)
لکه ونه مستقیم په خپل مکان (٤) یم ... که خزان را باندې راشي که بهار
توکل مې لاس پښې سره کړل په نکریزو ... چې په ځای یې کښولی یم قرار (۵)
چې زما په باب دې ښکلی دې را رسي ... که راحت دی که زحمت دی وار په وار (۶)
چې هر ده هزار قوموند یې پیدا کړل ... مربي مې دی هغه پروردګار (۷)
کار همه په اراده د خدای موقوف دی ... هېڅ موقوف نه دی د چا په اختیار (۸)

۷۳ ... ۸۷۵

غم به هېڅ چېرې ونه کا په دنیا کې
که خدا کړي د رحمان په اختیار (۹)

دغه یار دی دا اغیار ... دغه ګل دی دغه خار (۱۰)
دغه ګل دی دغه خار دی (۱۱) ... دا منصور دی دغه دار (۱۲)

---

(۱) دا بیت د "پ" په دوهمه نسخه کې نه دی راغلی او لومړی مسری یې په مصوره نسخه او د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی ده: "که خوږ را کاندې قسم په کردګار".
(۲) د "پ" په لومړی نسخه او د "خ" په دوهمه نسخه کې "درومم" راغلی دی.
(۳) دا بیت د "پ" په لومړی نسخه او د "خ" په لومړی نسخه کې داسې دی: "آب وخور لکه آسیا په ځای را رسي ... په خپل کور کې هم سکون دی هم رفتار".
د "خ" په لومړی نسخه کې داسې راغلی دی: "آب خوراک مې هم په ځای را رسېږي ... په خپل کور کې مې سکون دی هم رفتار".
(٤) د "پ پ" په چاپي دیوانونو، د "خ" په نسخو او د "پ" په لومړی نسخه کې "مقام" راغلی دی.
(۵) د "پ" لومړی نسخه: "توکل مې لاس او پښې کړه په نکریزو ... چې په ځای کې یې ښولی یم قرار".
(۶) دا بیت په مصوره نسخه کې نه دی راغلی، په "پ" چاپ کې داسې راغلی دی:
"چې څما په باب کې کښېلی دی را رسي ... که رحمت دی که زحمت دی وار په وار".
"پ پ" چاپ: "چې زما په باب خه ښکلی دی را رسي ... که رحمت دی که زحمت دی وار په وار".
د "خ" لومړی نسخه: "چې زما په باب کې دي هغه رسېږي ... که راحت دی که زحمت دی وار په وار".
د "پ" دوهمه نسخه: "چې زما په باب یې ښکلي وما رسي ... که راحت وي که زحمت وي وار په وار".
(۷) د "پ" لومړی نسخه: "مربي یې دی هغه پروردګار".
د "خ" لومړی نسخه: "مربي مې وه یې هغه پروردګار".
د "خ" دوهمه نسخه: "منزه دی هغه پاك پروردګار". لومړی بیت په مصوره نسخه کې نه دی راغلی.
(۸) دا بیت په مصوره نسخه کې نه دی راغلی، د "خ" په لومړی نسخه کې داسې راغلی دی: "کار هغه په اراده د خدای موقوف دی ... هېڅ موقوف نه دی زما په انتظار".
د "پ" دوهمه نسخه: "کار کاحمه په اراده پورې موقوف دی ... هېڅ موقوف نه دی د چا په انتظار". د "پ" په لومړی نسخه کې یې دوهمه مسری داسې راغلی ده:
"هېڅ موقوف نه دی زما په اختیار". د "خ" په دوهمه نسخه کې دا مسری داسې راغلی ده: "هېڅ موقوف نه دی زما په اختیار".
(۹) دا بیت په مصوره نسخه کې نه دی راغلی او د "خ" په لومړی نسخه کې دا بیت داسې دی: "غم یې هېڅ چېرې ونه کړه په دنیا کې ... که خدا کړي د رحمان په اختیار".
د "پ" لومړی، دوهمه او د "خ" دوهمه نسخه: "که خوږ کړي د رحمان په اختیار".
(۱۰) دا غزل په مصوره نسخه او د "خ" په لومړی نسخه کې نه دی راغلی. د دې بیت دوهمه مسری د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی ده: "دغه ګنج دی دغه مار"!
(۱۱) په چاپي دیوانونو او د "پ" په دوهمه نسخه کې د "دی" کلمه نه ده راغلې
(۱۲) دا مسری د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی ده: "دغه ... سار".

دا رقیب دی دا حبیب دی — دغه گنج دی دغه مار[1]
دغه عشق دی دغه عقل — دغه غم دی دا غمخوار
دا هجران دی دا وصال دی — دا خزان دی دا بهار[2]
دا طاعت دا معصیت دی — دغه نور دی دغه نار
دا عالم دی دا جاهل دی[3] — دا خفته دی دا بیدار

۷۴ — ۸۸۳

دا رحمان دی دا جانان دی[4]
دا طبیب دی دا بیمار

هر چې نه وي خوار و زار — په طلب د خپل دلدار[5]
تر پر ونې یې صدقه شه — د هغه عاشق دستار
هزار حیف دی هزار حیف دی — هزار خه لا صد هزار
چې عاشق په عاشقي کې — نه حلال وي نه مردار
نه پتنګ د خپل چراغ وي — نه بلبل د خپل ګلزار
نه مجنون غوندې رسوا وي — نه منصور غوندې په دار

۷۵ — ۸۹۰

د واړه نه کېږي رحمانه
یا به یار شي یا به بزار

دا خه مخ دی منور — چې هم شمس دی هم قمر[6]
دا خه زلفې دي مشکینې — چې هم مشک دی هم عنبر
دا خه پیوسته ابرودي[7] — چې هم نیش دی هم نشتر
دا خه سترګې دي قاتلې — چې هم سیف دي هم خنجر
دا خه شونډې دي مې ګونې — چې هم مې دی هم شکر

---

(۱) دا بیت د "خ" په دواړو نسخو کې داسې راغلی دی: " دا رقیب دی دا حبیب دا طبیب دی دا بیمار ".
او دغه بیت لومړی مسری په "پ" چاپ کې داسې راغلی ده: "دا رقیب دی دا حبیب".
(۲) دا بیت اوله دی نه وروسته بیتونه د "پ" په دواړو نسخو کې نه دی راغلی او دغه بیت لومړی مسری په "پ" چاپ کې داسې راغلی ده: " دا هجران دی دا وصال ".
(۳) په "پ" چاپ کې د "دی" کلمه نه ده راغلی.
(٤) په "پ" چاپ کې "دی" نه دی راغلی.
(٥) دا غزل په مصوره نسخه د "خ" په لومړی نسخه او د "پ" په دواړو نسخو کې نه دی راغلی.
(٦) دا غزل د "خ" په لومړی قلمی نسخه او مصوره نسخه کې نه دی راغلی.
(۷) دا مسری په "پ" چاپ کې داسې راغلی ده "دا ابروخه پیوسته دی".

داغه سپین سپېڅلي غـــابن دي — چې هم دُر دي هم گـــوهر
داغه سپب زنخـــدان دي — چې هم سیم دي هم ثمـــر
داغه قد او غه قـــامت دي — چې هم گل دي هم عـــرعر
داغه ملا ده باریك وضـــع — چې هم موی دی هم کمـــر
داغه زړه دی د خوبـــانو — چې هم موم دی هم حجـــر
داغه یار دی نه پوهـــېږم — چې هم دل دی هم دلـــبر
داغه بت دی زمـــا ربه(۱) — چې هم بت دی هم بشـــر

۷۶ داغـــه شعر د رحمـــان دی(۲)
چې هـــم گنج دی هـــم هنر ۹۰۳

تل به نه وي شگفته گلزار د عمر — نه به جور وي همیشه بازار د عمر(۳)
لکه سیند د اباسین په غورځې(٤) درومي — هسې یون دی په تلوار تلوار د عمر
لکه برق چې مخ ځرگند کاندي بیا نه وي — هسې تېز دی بې سکون رفتار د عمر(۵)
سرکښي لري تر هسې حده پورې(۶) — چې نیوی نه شي هیڅوك(۷) مهار د عمر
چې سمندي بې نه جلب لري نه واگې — خود به پرېوځي عاقبت شهسوار د عمر(۸)
په ساعت د سلو کالو یاري پرې کا — بې وفا دی هسې رنگه یار د عمر(۹)
خپل صورت به د حباب په ستر گو گوري(۱۰) — که څوك وکاندي په زړه کې شمار د عمر
نه له کوره چېرته ځمه نه سفر کړم(۱۱) — بې سفره مې غوښېږي لار د عمر
عاقبت به د اجل په مقراض غوڅ شي — پیوسته به مدام نه وي تار د عمر

۷۷ بیا بې وار په دا دنیا نشته رحمانه(۱۲)
په هغه چا باندې چې تېر شو وار د عمر ۹۱۳

---

(۱) د "پ" په دوهمه نسخه کې دا مسرۍ داسې راغلې ده : "داغه یار دی نه پوهېږم".
(۲) دا مسرۍ په چاپي دیوانونو او د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلې ده : "داغه شعر دی رحمانه".
(۳) "ق" چاپ : "تل به نه وي شگفته بهار د عمر نه به جوړ وي همیشه گلزار د عمر".
د "پ پ" چاپ : تل به نه وي شگفته بازار د عمر نه به جوړ وي همیشه بهار د عمر".
(٤) د پېښور په چاپي دیوانو کې "غورځنگ" راغلی دی. (۵) قلمي نسخې : "هسې تېز دی په سکون رفتار د عمر".
(۶) د "خ" لومړۍ نسخه : "سرکښي نه دي تر هسې حده پورې". (۷) په "ق، ک" چاپ کې "هرگز" راغلی دی.
(۸) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته. (۹) چاپي دیوانونه : "بې وفا په هسې رنگ دی یار د عمر".
(۱۰) پېښور په چاپي دیوانونو کې "په خپر د گورۍ" راغلی دی.
(۱۱) د "پ" نسخه او د "خ" دوهمه او مصوره نسخه : "نه د ځم چېرته له کوره نه سفر کړم". د "خ" لومړۍ نسخه : "نه سفر کړم نه له کوره چېرته ځمه".
(۱۲) د "پ پ" چاپ او د "خ" دوهمه نسخه : "بیا بې وار په دنیا نشته دی رحمانه".

زه تېر شوی یم ترسره | په طلب د خپل دلبر
خوږ ونډی یم په دنیا کې | پرې به نه ږدم د غره دره
د آشنا په طلب ګرځم | وچې شونډې یې لېمه تر(1)
یو قدم مې دی په بحر | بل قدم مې دی په بر
دواړه لاس مې دي نیولي | هم په شام هم په سحر
مناجات مې دی و خدای ته | که یې ووینم بشر
همېشه له خپله بخته | ګله من یم مرور
چې په مالې پېرزونه کړ(2) | د خوبانو یو نظر
هم یې ونه ښود و ماته | بې له عشقه بل هنر
عاشقي مې خدای رسوا کړه | په جهان کې لکه نمر
نصیحت را باندې نه کا | لکه موی هومره اثر
واوره غوږ باسه ناصحه | کوتاه وایم مختصر
په مولا مې دي سوګند وي | هم په روح د پېغمبر
جار واته مې بېرته نشته | چې عالم(3) شو را خبر
ترمینه به یې زار کړم | که مې سیم دی که مې زر
که مې سیم دی که مې زر دی | که مې دُر دی که ګوهر(4)

78

زه رحمان تر هر څه تېر یم
تېر به نه شم تر دلبر

930

پورته بدر را ښکاره شو ښکته نمر | ښکته پورته واړه مخ دی د دلبر
نمر سپوږمۍ مې د پالنګ د پاسه رغړي(5) | چې مې یار په بالښت ولګوي سر
په سرو سپینو درو لعلو یې غوږ ډک شي | چې مې غوږ کاندي د اوښکو په در در(6)

---

(1) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته.
(2) د "پ" لومړۍ نسخه: "چې په ما یې پېرزوونه کړ".
(3) د "خ" په لومړۍ او دوهمه نسخه کې د "عالم" پر ځای "جهان" راغلی دی.
(4) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته په چاپي دیوانونو او د "خ" لومړۍ نسخه کې د دوهمه مسرې داسې ده: "که مې دُر که مې ګوهر".
(5) د "خ" دوهمه نسخه: "نمر سپوږمۍ یې پر پالنګ د پاسه رغړي".
(6) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.

چې دې ووینم(۱) په مخ مې اوښکې درومې — لکه مومړ چې په آفتاب شي برابر

بل مذکور د سخن گویو ستر گو نه زده — بې له دې ذکره چې الله اکبر

ضد دی او روا و به بې دیار له شونډو — چې هم اور دی هم اوبه دي دکوثر(۲)

په شرابو کې خوند نشته د شکرو — دیار شونډې هم شراب دي هم شکر

که سل ځله پټ تر شونډو لاندې خاندې — نه پټیږي آب د لعل و د گوهر

دا خو مال ره خدای راکړه گنډه نشته — هسې بت په بتخانه کې د آذر

پس له دې به لې په نامه د ملک(۳) بولم — هم په دا چې نشته دا رنگه بشر

که رحمان صاحب نظر باله شي بنا یې

چې مدام دیار په مخ لري نظر

۷۹ — ۹۴۱

هسې تله کاندې وگورته یاران ژر ژر — لکه تله کا وخپل کورته کاروان ژر ژر(۴)

هسې ژر ژر مرگ په موږ به شتابي کا — لکه لو د پاخه کښت کا دهقان ژر ژر(۵)

هسې ژر ژر دا دنیا وبله اوړي(۶) — لکه اوړي وبله ریگ روان ژر ژر(۷)

هسې ژر ژر صورتونه دي نړېږي(۸) — لکه رژي لاله زار په خزان ژر ژر

هسې ژر ژر دا شیرین عمر تېرېږي — لکه بحر چې بهېږي روان ژر ژر

هسې زر زر ځنبول دبنونه وي(۹)

لکه درومي له جهانه رحمان ژر ژر

۸۰ — ۹۴۷

چې په زور ورسره نه لې برابر — د هغو ترخنگه مه کښېنه زرور(۱۰)

زور ور او را و به دي فهم وکړه — چې ډوب نه شي یا ونه سېزي بشر(۱۱)

---

(۱) په "ق، ک" چاپ، "ق" چاپ او قلمي نسخو کې "چې بې ووینم" راغلی دی.

(۲) دا بیت په "ب" چاپ، "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ کې نشته

(۳) د "خ" په لومړی او دوهمه نسخه کې د "ملک" پرځای "فرښتو" راغلی دی.

(٤) دا غزل په مصوره نسخه او د "ب" په دوهمه نسخه کې نشته، دوهمه مسرۍ يې په "ب" چاپ کې داسې راغلې ده: "لکه تله کاندې خپل کورته کاروان ژر ژر". په "ب" چاپ کې "لکه درومي چې خپل کورته کاروان ژر ژر". په مختلط نسخه کې "لکه تله کاندي وکورته کاروان ژر ژر". او د "خ" په لومړی نسخه کې داسې راغلې ده: "لکه درومي وخپل کورته کاروان ژر ژر".

(۵) دوهمه مسرۍ د "خ" په لومړی نسخه کې داسې راغلې ده: "لکه لو چې په کښت کې کا دهقان ژر ژر". او په "ب" چاپ کې د "باخه" پرځای "پاسه" راغلی دی.

(٦) دوهمه مسرۍ د "خ" په دوهمه نسخه او د "ب" په مختلط نسخه کې داسې راغلې ده: "هسې ژر ژر دا دنیا وبله نه اوړي".

(۷) دوهمه مسرۍ د "خ" په لومړی نسخه کې داسې راغلې ده: "لکه اوړي وبله ریگ د بیابان ژر ژر".

(۸) دوهمه مسرۍ د "خ" په لومړی نسخه کې داسې راغلې ده: "هسې ژر ژر صورتونه وبله دړيږي".

(۹) په "ب" چاپ کې داسې راغلې ده: "دبنو ځنبول هم هسې زرزرنه وي". د "خ" په لومړی نسخه کې "دبنو وبله ول هم هسې زرنه وي". د "خ" په دوهمه نسخه کې "دا دبنو ځنبول هم هسې زرزرنه وي" او د "ب" په مختلط نسخه کې داسې راغلې ده: "دبنو ځنبول هم هسې زرنه وي". د "ب" لومړی نسخه: "دبنو ځنبول هم هسې ژرژرنه وي".

(۱۰) دا غزل په مصوره نسخه او د "ب" په دوهمه نسخه کې نه دی راغلی.

(۱۱) دا بیت په "ب" چاپ کې داسې راغلی دی: "زور آور خو او را و به دی فهم وکړه چې ډوب نه شي یا وربت نه شي په شمار".

زندګي که بې اوبو بې اوره نه شي — تل هم اېښې هېچا‌نه دي په تمتر (۱)
خدای ورمه وله سیلاب د چا په خونه (۲) — که په قطع (۳) هم اوبه وي د کوثر
ودې نه ګلګېږي اور په کور د هېچا (۴) — که رڼا يې وي د شمس او د قمر
چې يې درست صورت غلبل شي په اغزيو (۵) — وخوړمه شه د هغې ونې ثمر
د هغه دېوال په سيوري څوك کېمنه (۶) — چې ولاړ وي لکه زوړ ندچاو د کمر
چې په ګېډې دې څوخبرې مخ يې ورك شه (۷) — که د سرو زرو چاړه وي يا خنجر
و درياب ته اچاوه نه شي ځان خوږ وي (۸) — ګڼه ډېر دي په درياب کې دُرّ ګوهر
ناکړه سود ونه ډېر دي په جهان کې — سود هغه دی چې د خېر وي نه د شر (۹)
چې له آبه له حرمته سره نه وي — خدای ورمه کړه و چا هسې سيم و زر (۱۰)
زور ورکه رسوي و چاته فيض — له دې فيضه سره وګڼه ضرر
په ياري د زور ورو غلط مه شه — مګر دا چې تر ده، نه يې زور ور
په هر ګاه چې دې مغلوب وي ته غالب يې (۱۱) — تر و هاله يې قدم و نه ږده په سر
يا خو دا چې که قدم يې په درنه ږدې — د غه پسه يې ځان وګڼه پلر (۱۲)

۸۱

چې هنر ګڼي ياري د زور ورو
بول وکړمه زه رحمان په دا هنر (۱۳)

۹۶۳

---

(۱) دا بيت په "پ پ" چاپ کې داسې راغلی دی: "زندګي که بې له اوره اوبو نه شي تل هم نه دي هېچا اېښې پرې تمتر". د "خ" په لومړي نسخه کې: "ناب هم اېښې هېچا نه دي په تمتر". او د "خ" په دوهم نسخه کې داسې راغلی دی: "تل هم اېښې هېچا نه دي پرې تمتر".

(۲) دا مسرۍ د "خ" په دوهم نسخه کې داسې راغلې دی: "خدای دې ورنه ولي سيلاب د چا په خونه".

(۳) په قلمي نسخه کې د "هم" پر ځای "يې" راغلی دی.

(۴) دا مسرۍ په "پ پ" چاپ، د "خ" په لومړي او دوهمه نسخه کې داسې راغلې ده: "ودې نه ګلګېږي اور د چا په خونه". او د "پ" په لومړي نسخه کې دا مسرۍ داسې راغلې ده: "ودې نه ګلګېږي اور په کور د چا".

(۵) دا مسرۍ د "پ" په لومړي نسخه کې داسې راغلې ده: "چې درست صورت غلبل کا په اغزيو" په "پ پ" چاپ کې داسې راغلې ده: "چې يې ټول صورت غلبل شي په اغزيو". د "خ" په لومړي نسخه کې "چې دې درست صورت غوڅېږي په اغزيو". او د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلې ده: "چې يې درست صورت زخمي شي په اغزيو".

(۶) د "خ" په لومړي نسخه کې: "د هغې دېوال په سوري څوك مه کېنينه" او د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلې ده: "د هغه دېوال په سوري کېناست مه شې".

(۷) دا مسرۍ د "پ" په لومړي نسخه کې داسې راغلې ده: "چې په ګېډه دې څوخبرې مخ يې تور شه". په "پ پ" چاپ کې: "چې په ګېډه دې خښبرې مخ يې ورك شه". د "خ" په لومړي نسخه کې "چې په ګېډه کې خرخېږي رنګ يې ورك شه". او د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلې ده: "چې په ګېډه دې خرخېږي مخ يې ورك شه".

(۸) د "پ" لومړي نسخه: "وادبو ته اچاوه نه شي ځان خوږ دی". د "خ" په لومړي نسخه کې "وادبو اچاوه نه شي ځان خوږ دی". او د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلې ده: "ځان شيرين دی و درياب ته اچول نه شي".

(۹) دا مسرۍ د "خ" په لومړي نسخه کې داسې راغلې ده: "سود هغه دی چې يې خير دی له شر".

(۱۰) "پ پ" چاپ: "خدای ورمه کړه چا ته هسې سيم و زر".

(۱۱) دا مسرۍ په "پ" چاپ کې داسې راغلې ده: "په هر وقت چې ته غالب وې دی مغلوب وي". د "خ" په لومړي نسخه کې: "په هر ګا چې دی غالب وي ته مغلوب يې" او د "خ" په دوهم نسخه کې دا بيت داسې راغلی دی: "په هر کار چې ته غالب يې دی مغلوب وي — تر و هاله يې قدم و نه ږده په سر".

(۱۲) چاپي ديوانونه: "يا خو دا چې ته قدم يې په درنه ږدې — هله پسه يې ځان وګڼه پيدر".

(۱۳) دا مسرۍ په چاپي ديوانو کې داسې راغلې ده: "زه رحمان کو مه بول په دا هنر". او د "خ" په لومړي نسخه کې داسې راغلې ده: "بول وکړم رحمان په دا هنر".

پــــــــه نظر دې بصر — لکه شام هسې سحــــــــر (۱)
لکـــــــه شام هسې سحر — لکه سنګ هسې ګوهــــــــر (۲)
لکـــــــه سنګ هسې ګوهر — لکه خاورې هســــــــې زر
لکـــــــه خاورې هسې زر — لکه خیر هسې شــــــــر
په نــــــــظر یې معلومېږي — هم واړه برابــــــــر
که څــــــــوك ښه ورسره وکا — تربده یې وي بــــــــتر (۳)
که څــــــــوك بد ورسره وکا — ترنېکۍ یې وي بهــــــــتر (۴)
نه پــــــــه بد ویل زهیر وي — نه پرښه وي دچاز بــــــــر (۵)
په ثــــــــواب او په خطا یې (۶) — نه دلیل وي نه نظــــــــر
نــــــــه آګاه په خپل بهبود وي — نه آګاه په خپل ضــــــــرر
نــــــــه په عیب څه پوهېږي (۷) — نه پوهېږي په هنــــــــر
لکـــــــه ړوند اوکوڼ چې ګوډ يي (۸) — هسې هیڅ نه وي خــــــــبر
لــــــــه طاعت له ګناهه — څه خبر وي ځنــــــــاور (۹)
ځنــــــــاور و نور څه نه زده — یا یې رغبت (۱۰) وي یا یې خــــــــر
داخــــــــو ته یې زما نفســــــــه — چې دې زه کړم کوزوکــــــــر
تمــــــــام ووتی (۱۱) له عقله — په دنیا پسې اوتــــــــر

---

(۱) داغزل په مصور نسخه کې نه دی راغلی او هم د "پ" په دوهمه نسخه کې یې د سربیتونه نه دی راغلی.
(۲) دابیت د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی دی: "لکه سنګ هسې ګوهر — لکه شام هسې سحر".
(۳) دابیت د "پ پ" چاپ کې داسې راغلی دی: "که څوك ښه ورسره کاندي — تربده یې دی بــتر".
په "پ" چاپ کې داسې راغلی دی: "که څوك ښه ورسره کاندی — تربده وي لا بــتر".
(۴) دابیت په "پ پ" چاپ کې داسې راغلی دی: "که څوك بد ورسره کاندی — ترنېکه یې وي بهــتر".
په "پ" چاپ کې داسې راغلی دی: "که څوك بد ورسره کاندی — ترنېکه وي لابهــتر".
(۵) دابیت په "پ" چاپ کې داسې راغلی دی: "نه په بدو نه هېرېږي — نه پرې ښه وي د چا زبر".
په "پ پ" چاپ کې داسې راغلی دی: "نه په بد ویل زهیرېږي — نه په ښو دچا ز ړ و ر".
د "خ" په لمړۍ نسخه کې: "نه په بد ویل زهیرېږي — نه پرښه وي دچا بــر".
او د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی دی: "نه په بد ویل زهیر دي — نه پرښه یې دچا ز وبــر".
(۶) دامسرۍ په "پ پ" چاپ کې داسې راغلی ده: "په ثواب او په خدایۍ ســیې".
(۷) دامسرۍ په چاپي دیوانو کې داسې راغلی ده: "نه په عیب باندې پوهېږي". او د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې راغلی ده: "نه په عیبو څه پوهــېږي".
(۸) د "خ" په دوهمه نسخه کې د "ګوډ يي" پرځای "ګرځي" راغلی دی.
(۹) د "خ" په لومړۍ نسخه کې د "ځناور" پرځای "ښناور" راغلی دی.
(۱۰) په چاپي دیوانونو او ټولو قلمي نسخو کې، پرته د "پ" له لومړۍ نسخې څخه د "رغبت" پرځای "خوب" راغلی دی.
(۱۱) د "خ" په دوهمه نسخه کې د "ووتي" پرځای "ووتم" راغلی دی.

نه دې فرض د خدای اداکړه ... نه سنت د پیغمبر
نه دې مرګ په زړه کې یادو(۱) ... نه خوارۍ دې د محشر
اوده پروت یې دا دې نه زده ... چې په خوا لرم سفر
په هر دم در څخه درومي ... که پوهېږې دا بشر
هغه تور وېښته دې څه شول ... چې هم مشک وو هم عنبر
هغه قد دې مجنون بید شو(۲) ... چې چنار وو هم(۳) نښتر
تن دې درست زېر و زبر شو ... زړه دې نه شو لړو بر
ترینجا و شسته تېر شوې ... ته لا خان بولې پسر(۴)
نه دې ترس شي نه دې وېره ... نه په زړه باندې اثر(۵)
بل به نه وي لکه ته يې ... هسې شوخ او ځيګر وې
په غفلت دې عمر تېر کړ ... نه رهرو شوې نه رهبر
عبادت دې په ریا شو ... لکه ډک په لاک کوزر
لکه قلب(۶) ناسره مهر ... پټ په زړو کې حجر(۷)
لکه زړې په میوه کې ... درون سنګ بېرون ثمر
لکه پټ وي په دانه کې ... سل اغزي د شجر(۸)
لکه سحر چې بر پای کا ... سحرګر او جادوګر
لکه نقش صورت بې روح(۹) ... چې تصویر کا مصور
لکه نښکر وي بې مغزه ... میان خالي وي تن پرو

---

(۱) دا مسرۍ په چاپي دیوانونو کې داسې راغلې ده: "نه دې مرګ په زړه یادېږي". اود "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې راغلې ده: "نه دې مرګ په زړه کې یاد وي".

(۲) دا مسرۍ په "پ" چاپ او "پ پ" چاپ کې داسې راغلې ده: "هغه قد دې مجنون بېد سه". د "خ" په لومړۍ نسخه کې "هغه قد د مجنون خه شو". او د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلې ده: "هغه قد دې مجنون بید شي".

(۳) په "پ" چاپ کې د "هم" پر ځای "یا" راغلی دی.

(٤) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نه دی راغلی لومړۍ مسرۍ یې په "پ پ" چاپ کې "ترینچاه و پنځه تېر شوې"، په "پ" چاپ کې "ترینځوس - ترینځه تېر شوې"، د "خ" په دوهمه نسخه کې: "ترینچاه ترینچاه تېر شوې". او د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلې ده: "ترینچه ترینچاه تېر شوې."

(٥) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نه دی راغلی.

(٦) په "پ پ" چاپ کې د "قلب" پر ځای "کلپ" راغلی دی.

(٧) د "پ" په دوهمه نسخه کې د "حجر" پر ځای "خنجر" راغلی دی.

(٨) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نه دی راغلی.

(٩) دا مسرۍ د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلې ده: "لکه نقش صورت به روح کې".

لکـــــه بې لاسه لستوڼی   سر تر پایه پای ترســـر
لکـــــه تګ اودغه بازوی   په مرغانو کې دګـــر (۱)
لکـــــه بې تمله ناوی   چې په سر کاندي میـــزر (۲)
تـــر میږ ولاندې چاڅه زده   چې دختر دی (۳) که مـــادر
نـــه یې حسن نه جمال وي   غولوي خلق په زیـــور
هـــم یې له هسې فریبانو (٤)   لکه زورند چاودکمـــر
نیـــم په محکه کې دننه   نیم په سروي لکه نغـــر (۵)
پـــه دستار کې یې مسواک وي   تر بغل لاندې خنجـــر
پـــه ایرو کې پټ بخري   په وښو کې پـــټ ژور (۶)
پـــه شپه وېنې د مظلوم خوري (۷)   سبا کېني په ممـــبر
پـــه زره تور لکه تبې (۸) وي   په مخ سپین لکه قمـــر
د دنیـــا په طلب ګرځي   خپل خان بولي قلنـــدر (۹)
کلیمـــه په ژبه وایي   په زړه نه لري بـــاور
پـــه مثال د منافقو (۱۰)   نه مسلم وي نه کافـــر
نـــه مسلم وي نه کافر وي   نه پخلا نه مـــرور
پـــریشان ګرځي سر و هلې   کوي په کوي اور پـــه در
هـــمیشه رفت و آمد کا (۱۱)   د زردار و په ګـــذر
پـــه کوڅه د دنیا دارو   ګو خورګي کا لکه خـــر
اورنـــګ زیب هم یو فقیر و   چې تو ځې یې واه په ســـر
وتـــوله و تې یې شاګره   چې قادر شو په افســـر (۱۲)

(۱) د "خ" په دوهمه نسخه کې د "دګر" پرځای "دیګر" راغلی دی. (۲) په "ب ب" چاپ کې "خادر" راغلی دی.
(۳) په "پ" چاپ او د "پ" په دوهمه نسخه کې "وي" راغلی دی. (٤) د "پ" په لومړۍ نسخه کې "هم هي له هسې فریبانو"، په "پ پ" چاپ کې "هم تو به له فریبانو"، او د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی ده: "هم تو به له هسې فریبه".
(۵) دا بیت په چاپي دیوانو کې داسې راغلی دی: "نیم په ځمکه کې دننه نیم برسېره لکه ..." د "خ" په لومړۍ نسخه او د "پ" په دوهمه نسخه کې یې دوهمه مسرې داسې راغلې ده: "نیم برسېره لکه نغر" او د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلې ده: "نیم په سروي لکه نغر".
(۶) دا بیت د "خ" په لومړۍ قلمي نسخه کې نه دی راغلی او د "پ" په دوهمه نسخه کې د "ژور" پرځای "ژادر" راغلی دی.
(۷) دا مسرې د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې راغلې ده: "په شپه مال د مظلوم وخوري". (۸) د "خ" په لومړۍ نسخه کې "کودې" راغلی دی.
(۹) په "پ پ" چاپ کې "بولي خان په قلندر"، د "خ" په لومړۍ نسخه کې "خسرو بولي قلندر"، د "خ" په دوهمه نسخه کې "خپل سر بولي قلندر"، او د "پ" لومړۍ نسخه کې "خان بولي قلندر" راغلی دی.
(۱۰) په قلمي نسخو کې "منافقانو" راغلی دی.
(۱۱) دا مسرې د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلې ده: "همېشه یې رفت آمد دی" (۱۲) دا بیت د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې نه دی راغلی.

خوبي هومره فقيري وه — چې څه نه وو ميسر

چې فلك يې ياري وكړه — نور يې ملك كړ مسخر

ګوره څه چارې يې وكړې — په عيال (1) د خپل پدر

وار په وار يې ترتيغ تېر كړ — د خور مړ تمام تبر

يو تبر د خور مړ څه شو — دبر عالم يې كړ د بر

تمامي جهان يې ونغړد (2) — چې يې لاس شو باندې بر

په فريب يې خپل كړ — بيجاپور او بهانګر (3)

بيجاپور او بهانګر څه وو — لاجنجي او جنجاور (4)

هم يې هند په ګډ واخيست (5) — هم كابل هم (6) پېښور

بيا يې ذكر شو په زړه كې — بادشاهي د هفت كشور (7)

له حرصه ورته هيڅ شوه — هم دارا هم سكندر (8)

خيال يې داؤ په خاطر كې — چې به خپل كړم بحر و بر

باري ورځ ورتخنه (9) لاړه — وخت پرې راغی مازديګر (10)

نه يې مراد د زړه حاصل شو — نه يې يخ كړ خپل ته زر

همګي شوه څني پاتې — كه يې ملك و كه لښكر

خالي لاس له دنيا ووت — لكه عين درويزګر

---

(1) د "خ" په لومړي نسخه كي د "د" پر ځاى "په" راغلى دى.

(2) د "پ" لومړى، دوهمه او د "خ" لومړى نسخه: "تمامي جهان يې ونغر" او د "خ" په لومړي نسخه كى داسې راغلى ده: "تمامي عالم يې ونغښت".

(3) دا مسرى په "پا پ" چاپ كى داسې راغلى ده: "بيجاپور او بهاګ نګر".
د "خ" په لومړي نسخه كى: "پنجاب پور او بهاګ نګر".
د "خ" په دوهم نسخه كى: "پنجاپور بها نه ګر".
او د "پ" په دوهم نسخه كى: "پنجاپور و بهاك نګر".
او په مصوره نسخه كى: "بيجاپوره و بهاك نګر". راغلى ده.

(4) دا بيت په "پ" چاپ كى داسې راغلى دى: "بيجا پور بهان ګر څه وو لاچينجا و چينجاور".
"پا پ" چاپ: "بيجا پور بهاګ نګر څه وو لاجنجي او جنجا ور".
لومړى مسرى يې په مصوره نسخه كى: "بيجاپور د بهاك نګر څه ده". د "خ" لومړي نسخه كى دا بيت داسې راغلى دى: "پنجاب پور بهان نګر څه وو لاچنجي چنجاور".
د "خ" په دوهم نسخه كى: "پنجاپور بهان ګر څه وو لاچنجا و چنجاور". او نو موړى بيت د "پ" په دوهم نسخه كى نه دى راغلى.

(5) په "پ پ" چاپ او د "خ" دوهمه نسخه كى دا مسرى داسې راغلى ده: "هم يې هند په ډګه واخست"
او د "خ" په لومړي نسخه كى داسې راغلى ده: "هسې هند په ډكه واخست".

(6) په چاپي ديوانونو كى د "هم" پر ځاى "او" راغلى دى.

(7) دا بيت د "خ" په لومړي نسخه كى داسې راغلى دى: "بيا يې ذكر شو په زړه كې هم دارا هم سكندر".

(8) دا بيت او له دې نه وروسته بيتونه په مصوره نسخه كى نه دي راغلي او هم نو موړى بيت د "خ" په لومړي نسخه كى نشته.

(9) په چاپي ديوانونو كى د "ورتخنه" پر ځاى "ورځني" راغلى دى. (10) په قلمي نسخو كى "نمازيګر" راغلى دى.

لـه دنيايي هيڅ يونه وړه | مګر شوي يو ځاده [1]

خوار حيران په ځمکه پريووت | بې بالين او بې بستر [2]

نه پورې شو ترې د لاندې [3] | نه تر لاندې شو تغر

د ښښې [4] په شان خفيف شو | چې ثقيل وُ لکه غر

د سيلاب په مخ کې لاړ شو [5] | لکه خس او [6] يا وزر

حق يې پاتې په ګردن شو | د سپاهي او د چاکر

اوس يې زه په روح دعا کړم | که يې خداى کا بهرور

حق تعالى يې په نصيب کړه | شيرين حوض د کوثر [7]

د جنت په خوشبو لې يې [8] | خداى دماغ کړه معطر

په دې ست هند باندې يې حق وُ [9] | هند يو شپه وه دى يو لمر [10]

ددې لمر په روښنا لحې [11] | تمام هند وُ منور

په رڼايي خلقو [12] زيست کړ | نه څه خوف وُ نه خطر

خو چې مخ يې په غروب کړ | نور پيدا شو شور و شر [13]

چې يې په نام [14] داورنګ زيب وُ | وخوړګا وهغه دفتر

اوس نوبت د شاه عالم دى | دور طور شو ديګر [15]

---

(۱) دا مسرۍ په "پ پ" چاپ کې داسې راغلې ده: "مګر شيرې يو ښادر" او د "غ" په دوهمه نسخه کې دا مسرۍ داسې راغلې ده: "مګر د شو يو يو ښادر".

(۲) په چاپي ديوانونو کې دا بيت داسې راغلى دى: "خوار حيران په ځمکه پريووت بې بالينه و بې بستر".
د "غ" په لومړۍ نسخه کې: "خوار حيران په ځمکه پروت وُ بې بالينه بې بستر".
د "غ" په دوهمه نسخه کې يې دوهمه مسرۍ داسې راغلې ده: "بې بالينته بې لبستر".

(۳) دا مسرۍ په "پ پ" چاپ او د "غ" په لومړۍ نسخه کې داسې راغلې ده: "نه شو ترده لا نـد ې"

(۴) د "غ" په دوهمه نسخه کې د "ښښې" پر ځاى "ښښو" راغلى دى.

(۵) په "پ پ" چاپ کې "لاړو" راغلى دى.

(۶) په چاپي ديوانونو، د "غ" په لومړۍ نسخه او د "پ" په دوهمه نسخه کې د "او" پر ځاى "وي" راغلى دى.

(۷) په "پ پ" چاپ کې: "حق تعالى که يې نصيب کا منه شيرين حوض کو ثر". راغلى دى.
په "پ" چاپ کې داسې راغلى دى: "حق تعالى که يې نصيب کا هغه شيرين حوض کوثر".
د "غ" په لومړۍ نسخه کې يې لومړۍ مسرۍ داسې راغلې ده: "حق تعالى يې پرې نصيب کړه".

(۸) دا مسرۍ په قلمي نسخو کې داسې راغلې ده: "د جنت په خوشبو لې يه".

(۹) د "غ" په دوهمه نسخه کې د "وُ" پر ځاى "دى" راغلى دى.

(۱۰) دا مسرۍ په چاپي ديوانونو کې داسې راغلې ده: "هند يو شپه وه دى وُ نمر". د "غ" په لومړۍ نسخه کې داسې راغلې ده: "هند شپه وه دى لونر".

(۱۱) دا مسرۍ د "پ" په لومړۍ نسخه کې داسې راغلې ده: "د ده نمر په روښنا لحه"
او د "غ" په لومړۍ نسخه کې داسې راغلې ده: "ددې لونر تر روښنا لحه".

(۱۲) په چاپي ديوانونو، د "غ" په دوهمه نسخه او د "پ" په دوهمه نسخه کې د "خلق" پر ځاى "خلکو" راغلى دى.

(۱۳) دا بيت په "پ پ" چاپ کې نه دى راغلى.

(۱۴) په چاپي ديوانونو کې "نوم" راغلى دى.

(۱۵) دا مسرۍ په "پ پ" ... کې ... ده: "دور او طور بې شو ديګر"، او د "غ" په لومړۍ نسخه کې داسې راغلې ده: "د دور نور وشه ديګر".

خدای زده خه باندې شي پېښه | چې عاشق شي که اختر (۱)
رنګا رنګه بازي کاندي (۲) | دآسمان دی بازیګر
ګهي تلخ شي لکه زهر | ګاه شیرین لکه شکر (۳)
چې شي وشوه هغه وشوه | لا به کېږي مقدر (٤)
ما خو نومرد اورنګ واخست | دا احوال دی دهر
هر سړی د خپلې خونې | هم بادشاه دی هم سرور
هر چې اهل د دنیا دي | واړه هسې دي اکثر

دابیان دورودراز وو (۵)

٨٢ — ١٠٥٦

رحمان وکړ مختصر

که دعشق لاره اغزنه ده هر ګور | دعاشق په پښو خپلې دي داور (٦)
که دیدن دګلعذار په انتظار شي (٧) | زما سترګې دی شبنم غوندې خلور
تیغ داوسپنې محتاج د نرم آب دی | قرب وحلم یو په سل دی زیات تر زور (٨)
لالولي له سرکښی زما توبه ده (٩) | خدای خولک مه کړه دآسمان په څېر نسکور
خدای زده خه سودا به پېښه په بازار شي | دبازار خبرې نه شي په خپل کور (١٠)
داهم واړه عاشق له پیدا شوه (١١) | که تهمت که ملامت دی که پېغور
جفا جور ناز وکبر د خوبانو (١٢) | ما په ځان دي قبول کړي لکه پور

---

(۱) دابیت د "خ" په دوهمه نسخه کی داسی راغلی دی: "خدای زده خه چارې شي پېښې چې عاشور شی که اختر".
د "خ" په لومړی نسخه کی داسی راغلی دی: "خدای زده خه بازي پېښه چې عاشور شی یا اختر".
او په چاپي دیوانونو کی دوهمه مسری داسی راغلې ده: "عاشورا شی که اختر".
(۲) دا مسری په "پ" چاپ کی داسی راغلې ده: "رنګارنګ بازی کاندي". "پ، پ" چاپ: "رنګارنګي بازی کاندي".
د "خ" په لومړی او دوهمه نسخه کی او د "پ" په دوهمه نسخه کی داسی راغلې ده: "رنګارنګ بازی کاندي".
(۳) دابیت په "پ" چاپ کی داسی راغلی دی: "ګهی تلخ شی لکه زهر ګه شیرین لکه شکر".
په "پ پ" چاپ کی: "ګاهی تلخ شی لکه زهر ګاه شیرین لکه شکر".
د "خ" په لومړی نسخه کی داسی راغلی دی: "ګهی تلخ شی ګاهی زهر ګاه شیرین لکه شکر".
د "خ" په دوهمه نسخه کی داسی راغلی دی: "ګهی تریخ شی لکه زهر ګاهی شیرین لکه شکر".
او د "پ" په دوهمه نسخه کی داسی راغلی دی: "ګاه تریخ شه لکه زهر ګاه شیرین لکه شکر".
(٤) دابیت د "خ" په لومړی نسخه کی نه دی راغلی. لومړی مسری یې په قلمي نسخو کی داسی راغلې ده: "چې وشوه هغه وشوه".
(۵) د "پ" دوهمه نسخه: "دابیان دوړ ودراز ده".
(٦) داغزل په مصوره نسخه کی نه دی راغلی او ددی بیت دوهمه مسری په "پ پ" چاپ کی داسی راغلې ده: "دعاشق په پښو کې دی خپلې داور".
(٧) دا مسری په چاپي دیوانونو کی داسی راغلې ده: "که دیدن دیار موندہ په انتظار شی."
(٨) دابیت د "خ" په لومړی او د "پ" په دوهمه نسخه کی نه دی راغلی او ددی بیت دوهمه مسری د "پ" په لومړی نسخه کی داسی راغلې ده: "قرب وحلم یو په سل دی تر زور".
(٩) دا مسری د "خ" په لومړی نسخه کی داسی راغلې ده: "که لولي ده که سرکښی زما توبه ده". او د "خ" په دوهمه نسخه کی داسی راغلې ده: "له لولي له سرکښی مې توبه ده".
(١٠) دابیت په قلمي نسخو کی نه دی راغلی.
(١١) په "پ" چاپ کی د "شوه" پرځای "دی" راغلی دی.
(١٢) دا مسری په "پ پ" چاپ کی داسی راغلې ده: "ناز وجور وکبر د خوبانو". او په "پ" چاپ کی داسی راغلې ده: "جفا ناز وجور وکبر د خوبانو".

راحت بې زحمته نه دی چا موندلی(۱) — غم ښادي دي ددې دهر خور او ورور

۸۳ — ۱۰۶۵

رحمان هسې په خپل یار پسې غوښ غوښ یم(۲)
لکه غوښ په خپل اولاد وي پلار او مور

پس له مرګه که څوك ارت غواړي خپل ګور — که حق وایم هومره ارت دې بویه کور(۳)
تر ځان زیاته که چار څه په کاړه ده — ځان په لوپښت کړه چې دې خودي اوږده سور
چې جامه د چا کوتاهه یا اوږده شي — ورکاوه شي هنرمند له پېغور
هر سړي چې په حساب کې تېر و بېر شي — ملامت پرې وایه کیږي لور د لور
چې لایق د ملامت او د تهمت شي — ځای لري که بې عزت شي هم سرتور
چې عزت حرمت یې نه وي په جهان کې — هغه هسې ژوندون وسوزه په اور
بې عزت سړی به خوښ د هیچا نه وي — مګر هسې بې عزت وي ځیني نور(۴)
خپل مجلس یې تر جمله مجلسه خوښ وي — په هر ځای چې سره جمع شي ځمسور(۵)
هر همجنس له خپله جنسه سره خوښ وي(۶) — زیب کاره کبنیده په خپل انځور
نابینا په خپله سیمه کې بینا وي — بینایان په پردی ملك شي کړ و کور
که ته نه یې بدکرداره بد لمنه — کبنیدي منه بدکردار سړي په غور(۷)
درست صورت دیوه نوك په درد درد منده شي(۸) — وران شي ښهر د یوه سړي په تور
چې یو غاښ په خوله کې زوړ نه شي یا وځي — درسته خوله پرې بد نمایه شي هرګور(۹)

---

(۱) دا مسری د "خ" په لومړي نسخه کې داسې راغلی ده: " راحت نه دی بې زحمته چا موندلی ".
د "پ" په دوهمه نسخه کې لومړی مسری داسې راغلی ده: " راحت نه دی چا موندلی بې زحمته ".

(۲) دا مسری په "پ" چاپ ، د "خ" په لومړي نسخه او د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی ده: " رحمان هسې په خپل یار پسې غوښ غوښ دی".
د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی ده : " زه رحمان هسې په خپل یار باندې غوښ غوښ یم ".
د "پ" لومړی نسخه : " زه رحمان هسې په خپل یار پسې غوښ غوښ یم ".

(۳) د "پ" لومړی نسخه : "پس له مرګه که ارت څوك ګڼي خپل ګور — که حق وایم هومره ارت بویه کور ".
په مصوره نسخه کې لومړی مسری داسې ده : " پس له مرګه که غوارت کوي خپل ګور ".

(٤) "ق" چاپ : " بې غیرت سړی به خوښ د هیچا نه وي — مګر هسې بې غیرت وي ځیني لوړ ".
د "خ" په لومړي نسخه کې "د ځیني لوړ" پر ځای "خم خور" راغلی دی.

(۵) د "خ" لومړی نسخه : " په هر ځای چې سره ور پیښي خلور ". د "پ" لومړی نسخه : " په هر ځای چې وبله ور شي خمسور ".

(۶) دا بیت او ورپسې ټوله غزله په مصوره نسخه کې نشته ، چاپي دیوانونو کې لومړی مسری داسې ده : "هر هم جنس له خپل هم جنس سره جوړ وي".
د "خ" لومړی او دوهمه نسخه : "هر همجنس له خپله جنسه سره جوړ وي".

(۷) دا بیت په "پ" چاپ ، "ق" چاپ او "خ" په لومړي نسخه کې نشته . د "پ" په لومړي نسخه او "خ" په دوهمه نسخه کې: " که ته نه یې بدکردار و بدکردار کا کېږي دی منه بدکردار سړی په غور". او د "خ" په دوهمه نسخه کې دا بیت داسې دی : " که ته نه یې بدکرداره بدعمله — کیږي منه بدکردار سړی په کور".

(۸) دا مسری د "خ" په لومړي نسخه کې نشته .

(۹) دا بیت د "خ" په لومړي نسخه کې نشته .

یو سړي چې په کوږمدکي د چا کرم شي ... واړه ګرم کا که پنځه دي که څلور (١)

بد کړ دا ځ زوی پیدا مشه له مور ه ... ابتر کاندي ناموس د پلار و مور

هر څوك خپله خوشحالي له خدایه غواړي ... باري (٢) نه شي د غه کار په زر و زور

خدای په خپل قدرت څوك لوی څوك هلاك کړه ... نه چې هر څېر د پیلی شي یا لاهور

د ننګو پورونه هر څوك و بله کاندي ... بخت هیچا ورکړی نه دی څبله پور

د چا تاج په سر زرین خنجر تر ملا وي ... د چا پنډ په سر په ملا تومبلی لور

څوك په آس د پاسه سوروي توغ دوراندي ... څوك زیر کلی ګرځي او شي په خره سور

<table><tr><td>١٠٨٦</td><td>ای رحمانه د خدای نوم به چا وانخست
که د خدای چاري په پلار شوي یا په مور</td><td>٨٤</td></tr></table>

تادي خوا آلود وستر ګو خوا ړا یو ور ... لبو دي (٣) لذت د میو ناب راڅخه یو ور

نه مي او ښکي پاتي شوي نه صبر په صورت کي ... د پرې بې صبرۍ د ځ آب راڅخه یو ور (٤)

زړه مي په نغو نغو سوری کړ مطربانو ... عقل ساقیانو په شراب راڅخه یو ور (٥)

یو ساقي بل یار دریم مطرب سره یو ځای شول ... زړه یې له ګوګله په شتاب راڅخه یو ور

څه شو که یې یو ور خراب (٦) دل مي تري قربان شه ... نور چا وړي نه دي خپل احباب راڅخه یو ور (٧)

---

(١) چاپي دیوانونه : " یو سړي چې په کوږمدکي د چا بد شي . واړه بد شي که پنځه وي که څلور".

(٢) د "خ" د دوهم نسخه کي " مونده نه شي" راغلی دی.

(٣) په چاپي دیوانونو کي " شونډو د" راغلی دی.

(٤) " ق ،ک" چاپ : " د پرې بې صبرۍ مي د زړه آب راڅخه یو ور".
"ق" چاپ : " د پرې بې صبرۍ مي د ځ آب راڅخه یو ور".
"پ ،پ" چاپ : " د پرې بې صبرۍ دې د ځ آب راڅخه یو ور".

(٥) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کي نشته . "پ ،پ" چاپ کي لومړی مسری داسې ده : " زړه مي په نغو مره سوری کړ مطربانو ". "ق" چاپ : " زړه مي په نغو سوری سوری کړ مطربانو".

(٦) په چاپي دیوانونو کي "خسته" راغلی دی (٧) دا بیت د "خ" په لومړی نسخه او مصوره نسخه کي نشته.

خط دې تورحرفونه مخ دې پاڼې دکتاب کړي[1] — شغل دکتاب دې بل کتاب راتخنه یووړ[2]

هر اسباب چې ماتخنه دزهد دپرهیز وُ[3] — واړه تا دحسن په اسباب راتخنه یووړ[4]

کړې مار رحمان په زړه کې نقش دمحراب وُ

(۸۵) ستا آبرو یو نقش دمحراب راتخنه یووړ (۱۰۹۴)

خراب زړه[5] مې ددلبرو هوا یو وړ — دهواله وړ یو چا زده چې چا یووړ

ګوښې ګوښې بنایسته مې زړه وکا دِ ي — زه وکوم یوه ته وایم چې تا یووړ[6]

چې مې زړه لره دتورو زلفو ځای غوښت[7] — هغه زړه راتخنه دېرې ژړا یو وړ

دسیلاب په مخ کې کله دچا خوب شي — شیرین خواب راتخنه دېرې ژړا یووړ

هغه رخت چې مې د صبر د سکون وُ — هیڅ رانه کړ هوشانو وېرپا یو وړ

هغه عقل چې یې لاف دخود رایی کړې — په یوه پیاله د میو مینا یو وړ[8]

کله یې یو رخسته دل مې ترې قربان شه — نا آشنا وُ وری نه دی آشنا یو وړ[9]

هیڅ ناحق پرې شوی نه دی که حق وایم

(۸۶) معشوقې د رحمان زړه په رضا یو وړ (۱۱۰۲)

---

(۱) په چاپي دیوانونو کې "دی" اود "خ" په دریي واړو نسخو کې "مثوی" راغلی دی.

(۲) "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ :
"شغل دکتاب دې خورد وخواب راتخنه یووړ".

(۳) د "خ" لومړۍ نسخه : "دشرم یاد ننګ وُ"
اود "خ" په دوهمه او مصوره نسخه کې د "زهد دتقوی" راغلی دی.

(٤) "ق، ک" چاپ : "واړه ستا دحسن دې سیلاب راتخنه یووړ".

(۵) په قلمي نسخو کې "دل" راغلی دی.

(٦) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته.

(۷) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته، په "ق، ک" چاپ کې لومړۍ مسرۍ داسې ده :
"چې مې زړه مینه په تورو زلفو کړله".

(۸) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته، په چاپي دیوانونو کې داسې دی :
"هغه عقل چې یې لاف دخودرایی کړې — په یوه پیاله یې واړه لدما یووړ".
د "خ" لومړۍ نسخه : "هغه عقل چې یې لافې دخودۍ کړې".

(۹) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.

لکه کاندي په کوترو نظرباز — هسې زه یم د دلبرو نظرباز
زه و نور چا ته خبري دراز نه کړم (۱) — بې هغو چې موی (۲) مژګان لري دراز
بل بادشاه لره محال دی د ملك د زړونو — مګر مخ د چا محمود شي خال ایاز (۳)
ستا تر (٤) زني ترسیب پوري رابنکاریږي — نوري زني د خوبانو لکه پیاز (۵)
د تصویر له ګلو طمع د بوی مه کړه — بې وفادي واړه ترکي د مجاز (٦)
هغه یار که په خپل ناز خوښ و خرم دی (۷) — زه هم خوښ یم همیشه د یار په ناز
همیشه می لاس نیولی دی دعا (۸) کړم — چې مدام دې د یار ناز وي زما نیاز
که څوك آه و فریاد نه کړي په عشق کې (۹) — زه په عشق کې دغه کار ګڼم غماز
ښادي هر چیري د غم په اندازه وي — هسې غم دی د ښادۍ په انداز (۱۰)
نیستي واړه (۱۱) د هستي په دنبال ګرځي — نه پوهیږي په اوبو کې تش جهاز
دا قاعده ده لکه لوړ هومره ژور وي (۱۲) — یو صورت دی هم نشیب شي هم فراز

٨٧

چې یکسان ګوري هم شاه و هم ګدا ته (۱۳)
هسې یار دی د رحمان غریب نواز

١١١٤

---

(۱) په چاپي دیوانونو کی دا مسری دا سی راغلی ده: "زه و نور چا وته دراز خبري نه کړم". (۲) د "پ" په دوهمه نسخه کی "دوی" راغلی دی.
(۳) د "خ" لومړی نسخه کی دا مسری داسی راغلی ده: "مګر مخ د چا محمود حال دا یاز" او په ځمړي مسری کی د "شي" پر ځای د "بینو" په چاپي دیوانونو، مصوره نسخه او د "پ" په دوهمه نسخه کی "وی" راغلی دی.
(٤) د "پ" له لومړی نسخي او مصوری نسخي نه پرته په ټولو نورو کی د "تر" پر ځای "د" راغلی دی.
(۵) دا بیت د "خ" په لومړی نسخه کی داسی راغلی دی: "ستا د زني ترسیب پوری ښکاریږي نوري ترکي او خوباني لکه پیاز".
(٦) دا مسرۍ په "پ" چاپ کی داسی راغلی ده: "له منقوشو مرغو نه خبري آواز". (۷) د "پ" له لومړی نسخي نه پرته په ټولو نورو کی د "وی" پر ځای "دی" راغلی دی.
(۸) په مصوره نسخه، د "خ" لومړی نسخه، د "پ" دوهمه نسخه، په "پ" چاپ او "پ پ" چاپ کی د "دعا" پر ځای "خواست" او "ق.ک" چاپ کی "سوال" راغلی دی.
(۹) دا مسری د "خ" په لومړی نسخه کی داسی راغلی ده: "که څوك آه و فریاد و نه کړی په عشق کی". (۱۰) دا مسری په چاپي دیوانونو کی داسی ده: "هسې غم د دې دنیا دی په انداز".
(۱۱) د "پ" په لومړی نسخه کی د "واړه" پر ځای "هرچیری" راغلی دی. (۱۲) دا مسری د "خ" په دوهمه نسخه کی داسی راغلې ده: "دا قاعده ده که لوړ هومره په ځوړ وی".
(۱۳) دا مسری د "پ" په لومړی نسخه کی داسی راغلی ده: "چې یکسان ګوری وشاه و وهم ګدای ته". په چاپي دیوانونو کی داسی راغلی ده: "چې یکسان ګوری هم شاه ته هم ګدا ته".

که بې ځایه زړکې نه وښکې آواز — نه صیاد ځني خبر شي نه شهباز (۱)
سکه له دې خبرې هسې معلومېږي — خپل صورت دی هر سړي لره غماز (۲)
د منصور و حال ته گوره حال یې خه شو (۳) — خدای دې فاش د هیچا نه کاندي پټ راز
د رښه د رښه که ورسوې عقل رومبی وي — د انجام خبرې نه شي په آغاز
نېک عمل د عالمانو (٤) نېک فرزند دی — خدای خوک مه کړه شراب خور او قمارباز
چې فرزند یې شراب خور او قمار باز شي (۵) — نور یې کاله شي د پلار په خونه ساز
خدای له هسې زاهو زاده امان راکړه (٦) — چې بې دین بې دیانت شي بې نماز

۸۸ — چې منکر پرې اعتراض کولی نه شي
دا دې شعر دی د رحمان که اعجاز — ۱۱۲۲

بد اختر به نېک اختر نه شي هرگز — مرغ چوچه به د ر گوهر نه شي هرگز (۷)
که مکان یې په آسمان دی (۸) غزا وشوه — ستاره به شمس و قمر نه شي هرگز.
که یې اصل له یوې ځمکې وي خه شو — بېد به سرو صنوبر نه شي هرگز
که همه عمر باران ور باندې ووري — خس به گل د پیغمبر نه شي هرگز (۹)
له ناهلو وفا طمع ومه کړه (۱۰) — گنده نل به نیشکر نه شي هرگز
که تور غر له ځایه خوزي و به خوزي (۱۱) — ولې نور به مقدر نه شي هرگز

۸۹ — د رحمان په باب چې وشوه هغه وشوه
مکور (۱۲) به دا دفتر نه شي هرگز — ۱۱۲۹

---

(۱) دا غزل په مصوره نسخه کې نشته.
(۲) دا بیت په چاپي دیوانونو کې داسې راغلی دی: "هم له دې خبرې هسې معلومېږي — خپل آواز دی هر سړي لره غماز".
او د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې راغلی دی: "لحکه له دې خبرې هسې معلومېږي — چې خپل صورت دی هر سړي له غماز".
(۳) د "پ پ" چاپ کې د "خه شو" پر ځای "خه دی" راغلی دی.
(٤) په چاپي دیوانونو او د "پ" په لومړۍ نسخه کې د "عالمانو" پر ځای "عاملانو" راغلی دی.
(۵) په چاپي دیوانونو او د "خ" په لومړۍ نسخه کې د "شي" پر ځای "وي" راغلی دی.
(٦) دا مسرۍ په "پ" چاپ کې داسې راغلې ده: "خدای له هسې زاوزاده امان وکړه".
(۷) دا غزل په مصوره نسخه کې نه دی راغلی او ددې بیت د دوهمې مسرۍ "مرغ چوچه" په چاپي دیوانونو کې "مرغ چچ"، د "خ" لومړۍ نسخه کې "مرغچې" او د "خ" په دوهمه نسخه کې "مرغ بچه" او د "پ" په دوهمه نسخه کې هم "مرغ چچ" راغلی دی.
(۸) په "پ" چاپ او "ق، ک" چاپ کې د "دی" پر ځای "وي" راغلی دی.
(۹) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نه دی راغلی، دوهمه مسرۍ یې د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلې ده: "خس به گل صنوبر نه شي هرگز". او لومړۍ مسرۍ یې د "پ پ" چاپ کې داسې راغلې ده: "که همه عمر باران ور باندې وشي".
(۱۰) په "ونه کړې" راغلی دی.
(۱۱) دا مسرۍ د "پ" په لومړۍ، دوهمه او د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې راغلې ده: "که تور غر له ځایه کوزي و به کوزي".
دا ټول بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې راغلی دی "که تور غر له ځایه گرځي و به گرځي — ولې تور به مقدر نه شي هرگز".
(۱۲) د "پ" په دواړو نسخو کې د "مکور" پر ځای "مکدر" راغلی دی.

س

پښتنه سپين سترګي تاريکي غابښ کنهٔ	نه وکاږي دد نيا لهچارو لاس
په هرطوري(١) چي يې مومې پسې درومې	نه په چپ لوري صرفه کړې نه په راس
يو وپښتنه دعقيدې دې په تن نشته	سر تر پايه هسې دوب يې(٢) په وسواس
خدای رازق بولي او رزق بولي له کسبه	په داشناخت وځان ته والي حق شناس
هسې رنګ په بد صفت يې موصوف شوی	چې هيڅ نه پوهېږم ناس يې که خناس(٣)
په دوى کې به ورنه شي تر توحيده	که پېښوا کړې لهتر خضر لهتر الياس(٤)
واره زهر و قاتل نغري که پوهېږې	که سيوال له خدايه نغري هر انفاس
امرادی چې له لهې لاس کوتاه کړې	او که نه وي خپسر وګنه مواس(٥)
خيرداری چې له شره وجار وځې	په داچارو کې هيڅ نشته کوز و پاس(٦)
که زما ويل دروغ يا کوز و پاس وي	ته يخپله په خپل زړه وکړه قياس(٧)
له سره يې غرض واړه سري توب دی	نه چې پټ وي د سرو زرو په لباس(٨)
څه په دابه عراقي او ترکي نه شي	که په خره باندې خوك سور شي که په آس(٩)

---

(١) په قلمي نسخه کې "په هرطور" راغلی دی.

(٢) د "پ" په لومړي نسخه کې "دوب يم" راغلی دی.

(٣) دا بيت په "ق ، ک" چاپ ، او د "خ" په لومړي نسخه کې نشته ، په نورو چاپي ديوانونو کې داسې دی:

"هسې رنګ په مذبذب صفت موصوف شوې — نه پوهېږم چې ناس يې که خناس".

د "پ" په لومړي نسخه کې يې دوهمه مسرۍ داسې ده: "چې هيڅ نه پوهېږم ناس يې که خناس"

(٤) له دې بيت نه وروسته بيتونه په "ق ، ک" چاپ کې نشته.

(٥) د "خ" په لومړي نسخه کې دا بيت نشته.

(٦) د "خ" لومړي نسخه: "امرادی چې له لهې وجار وزې — په داچارې کې هيڅ نشته کوز و پاس".

(٧) د پېښور چاپي ديوانونه او د قلمي نسخې: "ته يخپله په خپل زړه کې وکړه قياس".

(٨) د "خ" لومړي نسخه: "له سره يې غرض واړه سري خوی دی — نه چې پټ دي زر د مسو په لباس".

د "پ" لومړي نسخه: "له سره يې غرض واړه سري هوس دی — نه چې پټ وي مس د زرو په لباس".

د "پ پ" چاپ: "که سري يې غرض واړه سري هوښ کا — نه چې پټ وي د سرو زرو په لباس".

(٩) د "خ" لومړي نسخه: "که د خره په سرسري دی د آس".

د "پ" په لومړي نسخه او د "خ" په دوهمه نسخه کې: "که د خره پر سرسري که کړي د آس".

مصوره نسخه: "که د خره په سر سري سور شي که د آس".

د تشنه خوله او بو سره مطلب وي | نه تش اېښي بې او بو د زر و طاس (۱)
هر زاهد چې په ریا زهد نازيږي | د خر ببنت گومان يې کېږي په اماس
دا زما عاجز امید دی که رب کاندي | په قیامت به مي شفیع شي خیر الناس (۲)

اې رحمان تالا که څه کار دی خو دین دی (۳)
نور کارونه بې وفا دي بې اساس

۹۰ — ۱۱٤۵

تېر شو درست عمر زما په داهوس | که مي و پوښتې چې څوک يې یا څه کس (٤)
يو پرسش د هغه يار ما لره بس کا | چې څه کس وي خو يې يوه وپناوي بس (۵)
هزار حیف دی چې په هر نفس ترې تېښتم | هغه لورته چې مي تـلـه دي هر نفس
چې يې زه په هر نفس لـه خدايه غوارم | هغه کله وينم په د بـر پس (۶)
که يوخس وي په محتاج ولکه کر ورشي (۷) | خدای دې نه کا څوک محتاج د يوه خس
هر مرغه په خپله جاله کې همای دی | که کارغه که مېنګېرك دی که ققنس
که شهباز لره سینه ده د تـنـزري | عنکبوت لـره سـيـنـه ده د مـگـس (۸)
خو چې خاورو لـره ورشي بـرابر شي | که چاغوندی وي اغوستې که اطلس (۹)

هم هغه يې ژړوي چې خندوي يې (۱۰)
نور څوك نشته د رحمان فریاد رس

۹۱ — ۱۱۵٤

که څوك فخر کا په ننگ او په ناموس | دا په عشق کې نه ارزيږي يو فلوس (۱۱)
که اغوستي يې زري جامې وي څه شو | گنه يا مرغ زرین دی يا طاؤس (۱۲)

---

(۱) د "پ" لومړی نسخه : " نه تش بې او بو د سیمو زر و طاس".
مصوره نسخه : " نه چې تش کټوری د سیم و زر و طاس".
(۲) دا بیت د "ق" چاپ نه نقل شو.
(۳) د "خ" په نسخه کې د "دین" پر ځای "خدای" راغلی دی.
(٤) دا غزل په "ق، ک" چاپ کې نشته.
(۵) "پ" چاپ : " که څه کس وي خو یو وځه ورلره بس".
د "پ پ" چاپ : " که څه کس وي خو یو واروی ورله بس".
"ق" چاپ : " که څه کس وي خو یو حرف ورلره بس".
د "خ" لومړی نسخه او مصوره نسخه : " چې څه کس وي خو هم یو دې دی بس".
د "خ" دوهمه نسخه : " چې څه کس وي خو چې یو ولې دی بس".
(۶) د "خ" لومړی نسخه : " هغه کله وو یمه په د بر پس".
(۷) دا بیت د "خ" په لومړی نسخه کې نشته، په چاپي دیوانونو کې لومړی مسری داسې ده : " که یوخس وی په محتاجو لکه غر ایشی".
(۸) د "خ" لومړی نسخه : " که شهباز لره تا به ده د تنزري عنکبوت لره تا به ده د مگس".
(۹) په "پ" چاپ کې "چا اطلس"، او د "پ" په لومړی نسخه کې "یا اطلس" راغلی دی.
(۱۰) چاپي دیوانونه : "هم هغه مې خندوي چې ژړوي مې بل څوک نشته د رحمان فریاد رس" او د "پ" په لومړی نسخه کې "لو څه نشته" راغلی دی.
(۱۱) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته.
(۱۲) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته، او لومړی مسری یې د پېښور په چاپي دیوانونو کې داسې راغلی ده: " که اغوستي يې زرین لباس وی څه شو".

کہ یې تاج وي په سر اېښی غزا وشوه | په نظر زما هد هد دی یا خروس (١)
نه یې فهم او فراست وي نه یې علم | خالي نقش لکه عکس د معکوس (٢)
نه یې مغز نه دانه وي په خرمن کې | عبث هسې په سرلوني واړه بوس (٣)
د مجازله اهله طمع د خیر مه کړه | تمامي شراو شدت دی دا لوس (٤)
ودانۍ یې همه واړه ویراني ده | راشه وګوره ماڼۍ د کیکاوس (٥)
کہ زما په ګفتګوی کې زیات و کم وي | څوك دې ګڼه کا په دا ښهر کې جاسوس (٦)
ساقي جام او باده راوړه چې بې خود شم | خدای څوك مه کړه په خودۍ کې محبوس (٧)
کہ څوك وغواړي تمام د دنیا واړه | زما یار غونډ نې به نه وي بل عروس (٨)

٩٢ | رحمٰن حسن د یار وینم په پرده کې (٩) | ١١٦٥
نه پټېږي نور د شمع په فانوس

ص

ګوره څه بلند مقام دی دا اخلاص | چې جهان واړه غلام دی دا اخلاص (١٠)
کہ له ځمکې و آسمان ته خانه ګران دی (١١) | دا سفر په یوه ګام دی دا اخلاص

---

(١) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته. (٢) دا بیت په مصوره نسخه او د "پ" په مختلط نسخه کې نشته، لومړی مسری یې په "پ" چاپ کې داسې راغلې ده: "نه یې فهم فراست دی نه یې عقل". او د "پ پ" چاپ کې داسې راغلې ده: "نه یې نقش او فراست دی نه یې عقل".

(٣) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته، دوهمه مسری یې په "پ" چاپ کې داسې ده: "عبث هسې خالي لوني په سر بوس".

(٤) دا بیت په مصوره نسخه او د "پ" په مختلط نسخه کې نشته، د "پ پ" چاپ کې دا بیت داسې راغلی دی:

"د مجازله یاره طمع د خیر مه کړه تمامي شرا و شدت دی یا سالوس"

د "پ" لومړی نسخې د مجازله یاره طمع د خیر مه کړه تمامي شرا و شدت دی او الوس".

او د "خ" په لومړي نسخه کې یې لومړی مسری داسې راغلې ده: "د مجازله اهل دله طمع مه کړه".

(٥) په چاپي دیوانونو کې د "کیکاوس" پر ځای "قیانوس" راغلی دی، او دا بیت په مصوره نسخه او د "پ" په مختلط نسخه کې نه دی راغلی.

(٦) دا بیت په مصوره نسخه او د "پ" په مختلط نسخه کې نشته او دوهمه مسری یې د "خ" په لومړي نسخه کې داسې راغلې ده: "څوك دې وکه په دا ښهر کې جاسوس".

(٧) دا بیت د "پ" په مختلط نسخه کې نه دی راغلی، دا بیت په "پ" چاپ او مصوره نسخه کې داسې راغلی دی: "ساقي جام د باده راوړه چې بېخود شم خدای څوك مه کړه په خودۍ کې محبوس".
په "ق ک" چاپ کې: "ساقي جام د میو راکړه چې بېخود شم خدای څوك مه کړه په خودۍ کې محبوس". په "پ پ" چاپ کې: "ساقي جام د میو راکړه چې بې خود شم خدای دې نه کړه په خودۍ کې محبوس څوك". د "خ" په لومړي نسخه کې لومړی مسری داسې راغلې ده: "ساقي جام د بادې راوړه چې په خود شم".

(٨) دا بیت د "پ" په مختلط نسخه کې نشته، د "خ" په لومړي نسخه کې د "بل عروس" پر ځای "یک عروس" راغلی دی (٩) د بېنور په چاپي دیوانونو او د "خ" په دواړو قلمي نسخو کې دا مسری داسې راغلې ده: "رحمان حسن د یار وینې په پرده کې".

(١٠) دا غزل په مصوره نسخه کې نشته، په "پ" چاپ او د "پ" په لومړي نسخه کې دا بیت داسې راغلی دی: "څه عجب بلند مقام دی دا اخلاص چې جهان واړه امام دی دا اخلاص".
او د "پ" په دوهمه نسخه کې د "مقام" پر ځای "مکان" راغلی دی. (١١) دا مسری د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: "له دې ځمکې و آسمان ته خانه ګران دی".

چې خبر کا مخلصان له غیبه علمه(١) دا همه واړه الهام(٢) دی د اخلاص
د رواج او رسم عمر مدام نه وي لکه عمر(٣) چې مدام دی د اخلاص
بې اخلاصه د اسلام حلاوت نشته که اسلام دی خو اسلام دی د اخلاص(٤)
څه عجب دی که مستان ترې چاپېر ناست وي هر ساقي څخه چې جام دی د اخلاص(٥)
څه عجب دی که همائي په دام نښلي هر صیاد څخه چې دام دی د اخلاص
پس له مرګه به د اهٔر و اخلاص نه وي که اخلاص کړې نن هنګام دی د اخلاص(٦)

٩٣ — ١١٧٤
د رحمٰن کلام په دا سبب شیرین دی
چې یې هر کلام، کلام دی د اخلاص

که ترستوني دې شي ګوټ له جام خاص هغه دم به شي دغم له شپېو خلاص(٧)
تل په سپینه جامه تکی به د لیده شي ته د عامي چارې مه کړه خاص الخاص
که دو رېې نهنګ ځان ته یو لقمه کړي زر به راوړې په تحقیق سره غواص
په لباس به دې آسان په صورت ګران شي مشکلات به دې اسان شي له اخلاص
که نغمه د محبت په غوږ و واورې په فلك به شې زهره غوندې رقاص
معنوي صورت پیدا کړه که مړه یې فایده څه ده د بوتانو له اشخاص
د بل خیر په خاصیت به هغه ګوري چې خبر نه وي د میني له خواص

٩٤ — ١١٨٢
چې تا رچه ورځیني رخت د میني نکه
فهم دارا وسه رحمانه له رصاص

که ګوهر د عشق په لاس راکړي غواص بیا هالدې دی له ماسره اخلاص(٨)
په کاله به د رقیب غمونه زور شي که مې یار کاندي حساب له خاص الخاص

---

(١) دا مسرې په چاپي دیوانونو او د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: " چې خبر کا مخلصان له علم غیبه ".
(٢) د "پ" په لومړۍ نسخه او د "خ" په دوهمه نسخه کې " اعلام " راغلی دی.
(٣) په قلمي نسخو کې "لکه" راغلی دی.
(٤) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته. په چاپي دیوانونو کې یې لومړۍ مسرې داسې ده: " بې اخلاصه حلاوت د اسلام نشته ".
او د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې ده: " بې اسلامه د اخلاص حلاوت نشته ".
(٥) دا بیت د "پ" په دواړو نسخو او د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته او لومړۍ مسرې یې په "پ" چاپ کې داسې ده: " څه عجب دی که مستان وی ترې چاپېره ". او د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې ده: " څه عجب دی که مستي یې دی له جوره ".
(٦) دا بیت د "ق، ک" چاپ او د "پ" په دوهمه نسخه کې نشته. خو لومړۍ مسرې یې د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې ده: " پس له مرګه چې دا مهر اخلاص نه وي ".
(٧) دا غزل یوازې او یوازې د "خ" په دوهمه نسخه کې راغلی دی، په نورو قلمي نسخو او چاپي دیوانونو کې نشته.
(٨) دا دوا ړه یوازې او یوازې د "خ" په دوهمه نسخه کې راغلی دی، په نورو قلمي نسخو او چاپي دیوانونو کې نشته.

په کمند د مستي میني د خوبانو | بندي مه کړي خدای د شره یوري خلاص

٩٥ په رحمان باندې نظر د کرم وکړي | ای چې یې د پاك الله په دربار خاص ١١٨٦

ساقي راکړه ته وما ته جام د رقص | زه آرزو په زړه لرم مدام د رقص

ده وي اوس به د خوښۍ ساعت په تاشي | مغني راکړه وما پیغام د رقص

مسقي(١) علم خپل استاد را ته تعلیم کړ | را نما یې کړه هر تار مقام د رقص

سر یې پاس تر نهه فلکه خرګند یږي | چې په چاوشي ارشاد اعلام د رقص

چې جلوه پري د محبوب له لوري کیږي | هرګز نشته په هغه اشام د رقص

لیاقت یې هر وګړي څخه نشته | په لایقو باندې وي انعام د رقص

٩٦ څو یې سا په وجود شته عبدالرحمانه | حقیقت به هو مېږي نه کړ تام د رقص ١١٩٣

ض

که ته نه کړي په بل چا باندې غرض | بل به هم نه کا په تا باندې غرض(٢)

که ګدای د بل په غولي غرض(٣) نه کړي | سپی به نه کا په ګدا باندې غرض

په ساحل کشتۍ د هیچا نه دوبیږي | که څوك نه کا په دریا باندې غرض

خلوتیان په خپل خلوت کې فراغت دي | د رسوا دی په رسوا باندې غرض

دا دنیا په احمقانو ده ودانه | دا فانه کا په دنیا باندې غرض

٩٧ زه رحمان د عشق په درد کې هسې خوښ یم(٤) | چې مې نشته په دوا باندې غرض(٥) ١١٩٩

---

(١) په اصل نسخه کی په همدې ډول لیکل شوی ده. (٢) دا غزل په مصوره نسخه کی نشته، دوهمه مسری یې په "ب" چاپ او "ق، ک" چاپ کې داسی راغلی ده: "بل به نه کا ته که په تا باندې غرض".
(٣) د "خ" په لومړی نسخه او د "پ" په دوهمه نسخه کی "ګدر" راغلی دی. (٤) دا مسری د "خ" په لومړی نسخه کی داسی ده: "زه رحمان به دانا کام کوم توتومه". (٥) دا مسری د "خ" په دوهمه نسخه کی داسی ده: "چې مې نشته په بل چا باندی غرض".

په دربار کوم د ښکلي دلبر عرض | په هر دم په هر ساعت مقرر عرض(۱)
که قبول شي د مولا په پاک دربار کې | دا په روی د شاه نبي پیغمبر عرض
په مانند د ګړیال په پنځه وخته | په شورش د غم له خوفه د سفر عرض
بې خاونده د کار (و) کله څه کېږي | څه که کار ته همیشه که قلندر عرض

۹۸ دا رحمان بې نبي کله د رښتینو ته
شوی کولی د بل کار سراسر عرض ۱۲۰۴

که مې یار په دیدن سر غواړي عوض | ور قربان شه چې دلبر غواړي عوض
چې هستي واړه نیستي کاندي واصل شي | ګنده کچکول دې قلندر غواړي عوض
د دوهمه په اور به څه حاجت موقوف وي | عاشقي ترې خاکستر غواړي عوض
خپل صورت ورته نافه کړه ته د مشکو | یار مجمر لره عمبر غواړي عوض
د لباس له ښکلیو طمع بوسه مه کړه | د بوسې په د رکړه زر غواړي عوض
د دې دهر له تنګی ره وېره وکړه | د کمتري په ځای بهتر غواړي عوض
د عشق د رخه په اسانه لوسته نه شي | په دا ځای کې زیر و زور غواړي عوض

۹۹ په یو ځله به ترې خلاص نه شي رحمانه
سر و مال دې مقرر غواړي عوض ۱۲۱۲

طمع مه کړه په دنیا کې د نشاط | بیا به نه مومې نشاط په دا بساط(۲)
لکه راغلې بیا به هسې ځنې درومې | دا جهان دی د رهرویو رباط(۳)
تر هر ګام لاندې کوهی دی د دې دهر | ایښې بویه هر قدم په احتیاط

---

(۱) دا دوه غزلې د "خ" له دوهمې نسخې نه نقل شوې.
(۲) دا غزل په مصوره نسخه کې نشته.
(۳) دا بیت په چاپي دیوانونو او د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی دی: "لکه راغلې بیا به هسې ځنې درومې دا جهان د رهروانو دی رباط".

وداناوته په دا جهان ښکاريږي — هم جنت او هم دوزخ او هم صراط
په عاشق به هيڅ دهشت د رقيبه ؤ — که يې نه کړي له خوبانو اختلاط
له کم ذات بې ديانته بې نمازه — طمعه مه کړه د نېکۍ د يو قيراط (۱)

۱۰۰ — غم د ترکو تر رحمانه هسې چاپېر شو (۲)
لکه وسکښې جامه په چا خياط — ۱۲۱۹

بن نگار و ماته راکړ د يارۍ خط — وې يې واخله دا مې دی د دلدارۍ خط (۳)
د غمازه له دوراهه تېر راهي وکړه — ځای به بايې د مکار په جوارۍ خط
چېرې نه وې چې يې خبرې په غفلت کړې — تل يې اوله په تميز په هوښيارۍ خط
په مدت سره به ستا انجام ته رسي — آسان کله دی د استاد د يارۍ خط
د غفلت له خوبه پاخه بېدارۍ کړه — تل وتا ته سپارلي د بېدارۍ خط
برابر د خط په حکم قدم کېږده — که ته غواړې په عقبی د نامارۍ خط

۱۰۱ — له ميزانه که امان غواړې رحمانه
تل خو اوله په ډېر عجز په زارۍ خط — ۱۲۲۶

ومه کله دي پاخه والي واعظ — هرچې والي وار سره والي واعظ (۴)
چې دې مال خپله ياره لري باسي — نور به څه ورته اومه والي واعظ (۵)
جار واته زما د ياره ډېر مشکل دي — زياتي څله دوباره والي واعظ

---

(۱) دا بيت د "پ" په دوارو نسخو او د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته او لومړي مسري يې د پېښور په چاپي ديوانونو کې داسې راغلې ده:
"له کم اصله بې ديانته بې نمازه" او د "خ" په دوهمه نسخه کې دا مسرې داسې ده: "له کم اصلو بې ديانتو بې نمازو"

(۲) دا مسرې په "ق، ک" چاپ کې داسې ده "غم د ترکو د رحمان هسې چاپېر دی". (۳) دا غزل د "خ" له دوهمې نسخې نه نقل شو. (۴) دا غزل په مصوره نسخه، د "پ" په دوارو نسخو او د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته. (۵) دا بيت په "پ" چاپ او "ق، ک" چاپ کې داسې راغلی دی." دې چې مال خپله-
يار ه لري باسي نور به څه راته اومه والي واعظ". د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې دی: "چې ته مال خپله ياره لري باسې زه به څه در ته وايم والي واعظ".

په خوبرو پښتو خبر ويې غلط شوي [1]* — داخوار ه خوار ه تراخه والي واعظ
ځوك به څه باور ده په نصيحت کا — چې له ياره جار دواته والي واعظ
زه بې عشقه بل يو کار کولى نه شم — ده بې له عشقه تښتېده والي واعظ
اعتبار يې په نرمۍ په ګرمۍ مه کړه [2] — داتا وده تا وده سا ره والي واعظ

۱۰۲ — ۱۲۳۴

اوريدونکي يې رحمان د ويل نه يم [3]
بهتر دادى چې نور نه والي واعظ

بلبلان که له ګلزاره مومي حظ — مشتاقان له خپله ياره مومي حظ [4]
زه د عشق له تاوده اوره بهره مند يم — سمندر له سره انګاره مومي حظ
د چمن غوټۍ وا د سحر باد کا — عاشقان خوله د يباره مومي حظ
په طلب يې نفع مند شوم له هر چا نه — تل ښکاري له خپله ښکاره مومي حظ
مجنون بيا مونده خوښي په بيابان کې — هر منصور له تېره داره مومي حظ
خوچې ملك د جهان زير و قدم نکا — په خپل ځاى به ځوك قراره مومي حظ
شګفته چې د غوټۍ غوندي سحر وي — هغه ژمۍ به يې شماره مومي حظ
په سندل د سرمې سر دوصل بيا مونډ — وياري تل له ويا ره مومي حظ

۱۰۳ — ۱۱٤۳

چې نيولى يې خپل ځان د غم واورته
رحمان ځکه له انواره مومي حظ

به تندي چې آتش بل کړ مدام شمع — ځکه بيا مونده له خلقو اکرام [5] شمع [6]
په انوار يې منور اهل ابصار شو [7] — لا به کله شي ښکاره د انعام شمع

---

* . ددې مخ د متن پاپليکونه دى په (۷۸) مخ کى ولوستل شي .

پتنګان یې لوړ په لوړ ترمخ ځرخیږي (۱) ځکه (۲) نه کوي په سوځ کې آرام شمع

وسېزه ته ځان زما په شعله باندې کړه پتنګ ته په رموز کې کلام شمع (۳)

۱۰۴ ستا مجلس د خاصوخاصو (۴) سرفراز و ۱۲۴۸

د رحمان په خبر نه مومي هر عام شمع

کله دې پرې کړه له وګړیو رښتیا طمع نور بادشاه یې هرګز مه کړه له چا طمع (۵)

زېړي رنګ د آشنایۍ مبدل شي پیدا مه شه د آشنا له اشنا طمع

چې له سنګلیو دې دهر وفا غواړي د نادان په خبر یې شي د کیمیا طمع

چې مراد غواړي د زړه له مهرویانو ستا په دام کې نیوای شي د عنقا طمع

خدای د عقل جواهر ورته بخښلي له نادانو به څه شان کا دانا طمع

ځکه سپي د فقیر پښې او لمن نیسي چې د خدای له دره پرې کا ګدا طمع

۱۰۵ له د غه رنځ یې طاعون، تبه بهتر دی ۱۲۵۵

ای رحمانه خدای دې مه کړه پیدا طمع

غ

هر یو ګل د ستا د باغ روښن تر دی تر چراغ روښن تر دی تر چراغ هر یو ګل د ستا د باغ (۶)

ستا د باغ و دېن زاغ په نظر زما هما دی په نظر زما هما دی ستا د باغ و دېن زاغ (۷)

---

(۱) د پېښور چاپي دیوانونو اود "پ" لومړی نسخه : پتنګان دی لوړ په لوړ ترمخ ځرخیږي ". د "خ" دوهمه نسخه : " پتنګان یې لوړ په لوړ ترمخ تیریږي ". (۲) " ق ،ک" چاپ کې "هغه نه کوي" راغلی دی. (۳) دابیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نه دی راغلی په عوض یې دابیت راغلی دی : " لوړ د لوړه جهان وایه که روښنا نه چې شي بله په هر ځای په مقام شمع ".

(٤) د "خ" په دوهمه نسخه ،"پ" چاپ او " ق ،ک" چاپ کې د "خاصو خاصو" پر ځای "خاص الخاصو" راغلی دی.

(۵) دا غزل د "خ" له دوهمې قلمي نسخې نه نقل شو.

(۶) دا غزل په مصوره نسخه کې نشته (۷) دابیت په قلمي نسخو کې داسې راغلی دی { "ستا د باغ د بېنو زاغ په نظر زما هما دی په نظر زما هما دی ستا د باغ د بېنو زاغ ".

او د "پ" چاپ کې د " هما دی" پر ځای " هما ده " راغلی ده .

د (۷۷) غ د متن مربوط پایلیکونه :-

(۱) دا مسری د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده : " په خوږو پښتو خبرو غلط مه شه ". (۲) دا مسری په چاپي دیوانونو اود "پ" په لومړی نسخه کې داسې ده : " اعتبار یې د بنه والي په ګرځه مه کړه ". اود "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده : " اعتبار د نوغه په ګرځه مه کړه ". (۳) دا مسری د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده : " او ریدلي یې رحمان د ویل نه دي ".

(٤) دا غزل د "خ" له دوهمې قلمي نسخې نه نقل شو . (۵) په "پ" چاپ کې " آرام " راغلی دی (۶) دا غزل په مصوره نسخه ، د "پ" په دواړو نسخو او د "خ" په لومړی نسخه کې نشته.

(۷) دا مسری د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده : " په انوار دې منور اهل ابصار شوه ".

د درد منو په دماغ ستا د درخاورې عنبر دي — ستا د درخاورې عنبر دي د درد منو په دماغ

د عاشق د تهتر داغ په آسمان د عشق آفتاب دی — په آسمان د عشق آفتاب دی د عاشق د تهتر داغ (۱)

د رحمان د زړه فراغ نه شي نه شي بې خوبانو (۲)

نه شي نه شي بې خوبانو د رحمان د زړه فراغ

۱۰۶ — ۱۲۶۰

ق

ورنګ زيب او شاهجهان غونډې اشراف — صدقه شه تر منصور غونډې نداف (۳)

که دې تن په لويي لوی دې ته بې خه کړې (٤) — مه کړه خدای چې کوه طور شي کوه قاف

بوالهوس دې عاشقي ته هوس نه کا — دا دروغ دی چې زر دوز شي بوريا باف (۵)

د مکې په بزرګۍ کې هيڅ شک نشته (۶) — ولې خر به حاجي نشي په طواف (۷)

که په سل دريابه غسل د ځان وکا (۸) — ګومان مه کړه چې به سپي شي پاک وصاف

کشتۍ هم چې ډيره ډکه شي ډوبيږي — د مسرف بلا په ځان شي خپل اسراف (۹)

صابرانو صبر پرېښو حريصان شول — نه څه عدل شته په ځان کې نه انصاف (۱۰)

---

(۱) دا بيت د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې دی: "د عاشق د تهتر په اسمان باندې افتاب دی په اسمان باندې افتاب دی بل د عاشق د تهتر داغ".

(۲) د "خ" لومړۍ نسخه: "د رحمان د زړه فراغ به ړنه شي بې خوبانو – په به نه شي بې خوبانو د رحمان د زړه فراغ".

د "خ" دوهمه نسخه: "د رحمان د زړه فراغ نه شي بې خو بـا نو – نه شي بې خوبانو د رحمان د زړه فراغ".

(۳) دا غزل په مصوره نسخه کې نه دی راغلی.

(٤) په چاپي ديوانونو کې: "که دې تن په لويي لوی دی ته نه بې خه کړې".

په "پ" چاپ کې داسې دی: "که دې تن په لويي لوی دی ته بې خه کړې".

د "خ" لومړۍ نسخه: "که دې تن په لويه وه دی نه بې خه کړې".

د "خ" دوهمه نسخه: "که دې تن په لويي لوی دی ته نه بې خه کړې".

(۵) د "خ" لومړۍ نسخه: "بوالهوس دې عاشقۍ ته نظر نه کا دا دروغ چې زور ورشي بوريا باف".

(۶) د "خ" لومړۍ نسخه کې داسې دی: "د مکې په بزرګۍ کې شک نشته".

(۷) د "پ" لومړۍ قلمي نسخه: "ولې خر به حاجي نشي په طواف".

(۸) د "پ" په نسخه او د "خ" په دوهمه نسخه کې: "که په سل دريابه غسل د ځان ورکا".

(۹) د "پ" د لومړۍ نسخې په بېرته په نورو قولونو کې دا مسری داسې دی: "د مسرف به ځان بلا شه خپل اسراف".

(۱۰) په د لومړۍ نسخې په بېرته په نورو قولونو کې دا مسری داسې دی: "نه څه عدل شته په ځاکې نه انصاف".

داخلو مذهبه واړه سره يو دي (۱) ما او تا پکې پيدا کړ اختلاف
د هموار و ملکونو خښتن يو دی (۲) که دوزخ دی که جنت دی که اعراف
شهيدان نه دي هغه خون فروشان دي (۳) که (٤) خوني ته خون بها نه کا معاف
د کاذب ژبه په خوله کې وچه ښه ده لکه توره د لرگيو په غلاف (۵)
دد بوال په سر به خوځغلي ترکومه دروغژن چې په دروغه کاندي لاف (۶)
آب وتاب د ناکره هر وي خومره خو نظر پرې شوی نه دی د صراف (۷)
د دنيا په دولت ناز مکړه رحمانه دا يو موی دی په نظر د موی شگاف (۸)

۱۰۷

مدحه او هجوه د حبيب او د رقيب کړم (۹)
رح نه زده بله هجوه بله لاف

۱۲۷۵

چې پای بند شو د ليلی په اشتياق مجنون واچاوه (۱۰) ونورو ته طلاق
چې د ميو د مطرب په خوند خبر شو (۱۱) فراموش کړه صوفي نفل د اشراق
جام د ميو دی يا رقص د خوبانو په هر ځای چې و بله جمع شي عشاق (۱۲)
په نسيا و نظر نه کاندي بې نقد ه (۱۳) که خوک حوري ورته ستايي که براق
چې حاصله د دلبر يگانگي شي (۱٤) د دولې خبرې نه کاندي مشتاق

---

(۱) په چاپي ديوانونو او د "خ" په دوهمه نسخه کې دا مسری داسې ده: " داخلو واړه مذهبه سره يو دي ".
(۲) دا مسری د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې ده: " دا هم واړه ملکونه د خښتن دي. او په درې واړو چاپي ديوانونو کې د "يو دی" پرځای "خدای دی" راغلی دی.
(۳) د "ب" لومړۍ نسخه: " شهيدان نه دي هغه خود فروشان دي". د "خ" لومړۍ نسخه: " شهيدان نه دي هغه خود خون فروشان دي" او "خ" دوهمه نسخه: " شهيدان نه دي هغه واړه خون فروشان دي ".
(٤) د "ب" له لومړۍ نسخې نه پرته په نورو ټولو کې د "که" پرځای " چې" راغلی دی.
(۵) په چاپي ديوانونو کې داسې ده: " لکه توره د لرگي وي په غلاف ". (۶) په "ب" چاپ کې دا مسری داسې ده: " دروغژن چې په دروغو وهلی لاف". د "ق، ک" چاپ او د "خ" په لومړۍ نسخه کې دا مسری داسې ده: " دروغژن به په دروغو کاندي لاف " (۷) دا بيت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته دی. بيت لومړی مسری د "ب" په لومړۍ نسخه کې داسې ده: " آب وتاب د ناسره هر وي هومره" ، د "ب ب" چاپ کې داسې راغلی ده: " آب وتاب د ناکره ده هر وي هومره". او د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې ده " آب وتاب د ناسره مهر د خوی هومره". (د پاڼې پاتې په ۸۱ مخ کې)

حرکت له ځایه نه کا لکه شمع — کړې اور د عشق(۱) بلېږي په تاراق(۲)

هسې خوښ وي ځېل یار په درد غم کې — ته به وایې چې بادشاه دی د آفاق

هسې محوه وي د عشق په میوناب کې(۳) — چې خبر نه وي په وصل(۴) په فراق

لا ظاهر په صورت وي په معنی نه وي — لکه کښلی د "لا" لفظ وي په اوراق(۵)

غوږي تن په کاروار(۶) زار کې فنا نه شي — نه جارباسي مخ آسونه د عراق

د عراق آسونه کار په اشارت کا — په کوتل په وهل کار کوي اولاق(۷)

چې خدای پوه کړ(۸) د ښو په ځنبل پوه شو — چې پوه نه شو نه پوهېږي په شلاق

که یې سر ځي که یې مال ځي خدای دې نه کا(۹) — د طالب او د مطلوب ترمیان نفاق

د قسمت پاسي(۱۰) په لاس نیولی ناست یم — نه پوهېږم چې به جفت شي که به طاق

۱۰۸ ته چې پند وایې ناصحه و رحمان ته — کاشکې نور کړې هغه کښلی د میثاق(۱۱) ۱۲۹۰

د (۸۰) مخ د پاڼلیک پاته:

(۸) د دې بیت لومړی مسری د "خ" په لومړي نسخه کې داسې ده: "په دنیا او په دولت نازمه کړه رحمانه" په "پ" چاپ او "ق، ک" چاپ او د "ب" په دوهمه نسخه کې "موشګاف" راغلی دی.

(۹) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته خو دا بیت په "پ" چاپ او "ق، ک" چاپ کې داسې دی: "مدح د هجو د حبیب و د رقیب کړم رحمان نه زده بله هجو نور اوصاف".

د "پ پ" چاپ کې دوهمه مسری داسې ده: "د رحمان نه زده بله هجوه بل اوصاف".

د "خ" په لومړي نسخه کې دا بیت داسې راغلی دی: "مدح خو به د رقیب و د حبیب کړم رحمان نه زده بل سخن و بل اوصاف".

(۱۰) دا مسری په "ق، ک" چاپ کې داسې ده: "مجنون واچوه لوږ د ښځو ته طلاق". د "ب" په نسخه او د "خ" په لومړي نسخه کې "واچول" راغلی دی.

(۱۱) "پ" چاپ: "چې د مه و د طرب په خوند خبر شه". د "خ" لومړي نسخه: "چې د میو د مطرب له خونده خبر شه".

(۱۲) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته د دوهمې مسری د "وبله" پر ځای، په "ق، ک" چاپ کې "سره" او د "خ" په لومړي نسخه کې "خپله" راغلی دی.

(۱۳) د "خ" په دواړو نسخو کې "نقد د" راغلی دی.

(۱۴) د "پ" لومړي نسخه: "چې حاصلې یې د دلبرو یګانګي شي". په "ق، ک" چاپ او "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: "چې حاصله یې د دلبر یګانګي شي". د "خ" لومړي نسخه کې داسې ده: "چې حاصل یګانګي شي د دلبرو" او د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: "چې حاصل یې یکایکي شي د دلبرو".

---

(۱) په چاپي دیوانونو کې د "عشق" پر ځای "په سر" راغلی دی.

(۲) په "ق، ک" چاپ کې "براق"، د "خ" په دوهمه نسخه کې "په تاراق"، او د "پ" په دوهمه نسخه کې "بلاق" دی.

(۳) د "خ" لومړي او د "پ" په دوهمه نسخه کې دا مسری داسې ده: "هسې محوه دی د عشق په میوناو".

(۴) د "خ" په لومړي نسخه کې "وی" راغلی دی.

(۵) دا بیت په "پ" چاپ، "ق، ک" چاپ او د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې دی: "که ظاهر په صورت وی په معنی نه وی لکه کښلی د "لا" لفظ وی په اوراق". په همدې ترتیب یې لومړی مسری په "ق، ک" چاپ او د "خ" لومړي نسخه او مصوره نسخه کې په پورته ډول راغلی ده. لومړی مسری یې د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: "دا ظاهر په صورت وی په معنی نه وی". او په "ق، ک" چاپ کې یې دوهمه مسری داسې راغلې ده: "لکه لیک وی د "لا" لفظ په اوراق".

(۶) د "پ" په دوهمه نسخه کې "کاروبار" راغلی دی. (۷) دا بیت په مصوره نسخه کې نه دی راغلی، دوهمه مسری یې په "ب" چاپ او "پ پ" چاپ کې داسې راغلې ده: "په وهل په کوتل کار وی د ایلاق". په "ق، ک" چاپ کې داسې ده: "په وهل په مل ښکل کار وی د ایلاق". د "خ" په لومړي نسخه کې داسې ده: "په وهلو په کوتلو وی د الاق". او لومړی بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی دی: "د عراق کار و نه کار په اشارت کا په وهل په کوتل کار وی د علاق".

(۸) دا بیت د "خ" په لومړي نسخه کې نشته په لومړي مسری کې یې د "پوه کړه" او په چاپي دیوانونو کې "پوه کړل" راغلی دی. (۹) دا مسری د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: "که یې سر ځي که یې مال دی خدای دې نه کا". په چاپي دیوانونو کې د دې بیت د دوهمې مسری د "میان" پر ځای "منځ" راغلی دی. (۱۰) په "ب" چاپ او "پ، پ" چاپ کې "پاڅي" او "ق، ک" چاپ کې "بازی" راغلی دی. (۱۱) دا مسری په مصوره نسخه او د "خ" په لومړي نسخه کې داسې ده: "کاشکې لوړ کړې هغه شوی د میثاق".

خدایه څه شوه هغه ښکلي ښکلي خلق — په ظاهر په باطن سپین سپېڅلي خلق

هیڅ خندا مې له دې خلقه سره نه شي — ژړوي مې هغه تللي تللي خلق

خبر نه یم چې وکومې خواته لاړ شوه — لېده نه شي هغه مالېدلي خلق

لکه ځګ چې داوبو په مخکې درومي[1] — هسې دروmي په جهان راغلي خلق

دریغه یو ځله خو بیا په جهان راغلی — له جهانه په ارمان وتلي خلق

هزار حیف دی چې په خاورو کې لاړه شي[2] — په چووا وپه چندن لړلي خلق

رحمان هسې گوښه خونه له خلقه بیا مونده — چې هرگز نه دی داخونه مونډلي خلق

۱۰۹ — ۱۲۹۷

چي په زړه مې تور لحد شي ځای د خاك — بلې مزې شي هم مې خوب هم مې خوراك

چې دخوب او دخوراك مزه شي ورکه — نور له مرگه برابر شي هغه ژواك

غلط وايي چې خوك عمر ورته وايي — هغه عمر چې تېرېږي په پخساك

تن سپېره په خاورو دکه خوله بستر یم — چې آخر مې دا خوراك دی دا پوشاك

ځای لري که ځان ژوندی په ځمکه ښخ کړم — چې مې پس له مرگه ځای دی يو مغاك

گويا شوي دي هغه چې شدني دي — زه پخوا تر هلاكت يمه هلاك

زړه چې روغ وي گرېوان کله خيراوه شي — له گرېوانه معلومېږي د زړه چاك

تن وځای وجامه پاك هله په کار دي[3] — چې روښې شي دچا زړه له غيرو پاك

سړی بويه چې درون بېرون یې يو وي — نه هغه چې بيرون زوي درون لاك

(۱) د "پ" لومړی نسخه ، د "خ" لومړی نسخه او مصوره نسخه : " لکه نغر چې داوبو په زمله دروmي ". او د "خ" دویمه نسخه : " لکه نغر چې داوبو په مخکې دروmي ".
(۲) په " ق " چاپ کې " گنده " راغلی دی.
(۳) " ق " چاپ او " ق ، ك " چاپ : " تن وځای وجامه کله په کار بېږي ". د " خ " لومړی نسخه : " تن ولحای جامه هاله دچا په کار وي ".

لہ سریہ غرض وارہ سر نیتو ب(۱) دی — کہ پہ سر کې يې طـره وي يا مسواك
د دنيا چارې هـمـہ وارہ فاني دي — ځوك يو دوه ورځې خوشحال وي ځوك غمناك
پہ ساعت کې ځوك خوشحال کا ځوك ملال کا — داخو يونہ لړ غوني دي د ا فـلا ك(۲)
چې خہ کاندي وارہ خدای دی نور ځوك نشته — رحمان خہ دی خدې واك د خدا ادراك(۳)

۱۱۰ — ۱۳۱۰

ماتوي مې خولـہ پہ سولـ ك — خراشي مې زړه پہ نـو لـك(٤)
کـہ نارې وهـم کـہ ژا ړ مـہ — پـروانـہ لري (٥) يو چوك
راشئ ګورئ منصفـانو — د دلـبـرو دا سـلـوك
لکـہ ګل پہ لاس د طـفـل — زما زړه کا شوك پہ شوك(۶)
د چشمانو پہ غمزه سـیـې — ژوبل ژوبل یم توك توك
پہ توسن د فلك سورشي — د سـتـار کـبـر دي پہ سر هـوك
هیڅ اثر ور باندې نہ کا — د درد منو د رد و د وك(۷)
ای رحمانہ چې عاشق شي — ځان دې ژاړي کوك پہ کوك

۱۱۱ — ۱۳۱۸

زړه مې تراشي د بنو پہ تېره نولك(۸) — ماتہ وي مې دو دبرش غابښ وارہ پہ سوك
پہ غمزو د تورو سترګو یم وژلی(۹) — ژوبل ژوبل پرو کې پرو کې یم توك توك(۱۰)
کـہ نارې وهم کہ خاورې پہ سر لـو نم(۱۱) — نار واشـہ کہ پروا لـري يو چوك(۱۲)
لکہ ګل چې ځوك د طفل پہ لاس ور کا — هسې رنګ دې زما زړه کړ شوك پہ شوك(۱۳)

---

(۱) پہ "پ" چاپ او قلمي نسخو کې "سري هو بنس" راغلی دی.
(۲) دا بیت د "خ" پہ لومړی نسخہ کی نشتہ پہ چاپي دیوانونو کی داسی دی: "پہ ساعت کې ځوك خوشال کا ځوك غمناك کا داخو یونہ همیشہ دي دافلاك".
(۳) د "خ" دوهمہ نسخہ: "چې خہ کاندي وارہ خدای کا ندي رحمانہ سرې خہ دی خدې واك خدې ادراك".
(٤) دا غزل د "خ" پہ لومړی نسخہ او مصورہ نسخہ کی نشتہ.
(٥) د "خ" پہ دوهمہ نسخہ کی "لوم" راغلی دی.
(۶) "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ: "زما زړه يې کړو شوك پہ شوك".
(۷) د "خ" پہ دوهمہ نسخہ کی "د ژړو دوك" راغلی دی.
(۸) دا غزل د "پ" پہ دوهمہ نسخہ کی نشتہ، او د پښور "ق، ک" چاپ کی د "نولك" پر ځای "ځوك" راغلی دی.
(۹) د "پ" لومړی نسخہ کی: "پہ غمزو د تورو سترګو مې وروژلی". او د "خ" پہ لومړی نسخہ کی پہ دې شکل دہ: "پہ غمزو د تورو زلفو مې ور ژلی".
(۱۰) دا مسری پہ "پ" چاپ کی داسی دہ: "ژوبل ژوبل وکي پرې یم توك توك".
(۱۱) د "پ، پ" چاپ او "ق، ک" چاپ کی "نولم" راغلی دی.
(۱۲) پہ "پ" نسخو او د "خ" پہ لومړی او مصورہ نسخہ کی "ځوك" راغلی دی.
(۱۳) د "پ" لومړی نسخہ: "هسې رنګہ زما زړه کا شوك پہ شوك". "ق، ک" چاپ: "هسې رنګہ دي زما زړه کړو شوك شوك". د "ق" چاپ: "هسې رنګہ دې کړ زړه زما شوك شوك". او د "خ" دوهمہ نسخہ: "هسې رنګ يې زما زړه کړ شوك پہ شوك".

که له ډېره درد وغمه مې زړه وچوي — ورته هیڅ دي زما دردو زما دواګ (۱)
درست جهان يې په غم ډوب کړ سرتر پایه (۲) — که ګدای دی د دې دهر که ملوک
د آسمان په نیلي سور لکه آفتاب شي — د زربفتو دستار کېږدي په سرهوک
که انصاف لري په زړه کې منصفانو (۳) — راشئ ګورئ د دلبرو د اسلوک
زه به و لې د خپل یار ثنا نه وایم — چې سحر سحر ناري وهي تل غوک (٤)

چې عاشق د دلبرانو په جمال شي (۵)
ای رحمانه ځان دې ژاړي ګوک په ګوک

۱۱۲ — ۱۳۲۸

چې علاج کولی نه شي د قسمت څوک — تر و به څه وایي وچا ته نصیحت څوک (۶)
هغه چاري چې موقوفې په تقدیر دي (۷) — کړی يې نه شي په محنت په مشقت څوک
که نظر کا و قضا و هم رضا ته (۸) — په هیچا باندې دې نه کا ملامت څوک (۹)
د مطلوب جفا وفا واړه هنر دی — چې پوهېږي د حکماؤ د حکمت څوک (۱۰)
غم په ځان د چا پېرزو دی باري څه کا (۱۱) — چې د خدای په کړو کې نه لري قدرت څوک (۱۲)
د ابلیس و ریاضت ته دې نظر کا — څه غرور کا په طاعت په ریاضت څوک (۱۳)
علت لاړ شي عادت نه ځي له سري نه — خدای دې نه کا ندې په بد چار عادت څوک (۱٤)

زه رحمان د بېلتانه سیلاب یم وړی
که لاس راکاندې د خدای په محبت څوک

۱۱۳ — ۱۳۳۶

---

(۱) دا بیت د "خ" په لومړي نسخه کی نشته. د "خ" په دوهمه نسخه کی يې لومړی مسری داسې ده: "که له ډېره درد و غمه مې زړه چوي".
په مصوره نسخه کی داسې ده: "که له ډېره غمه مې زړه چوي".
(۲) دا مسری د "خ" په لومړي نسخه کی داسې ده: "درست جهان يې سره ډوب کړ سرتر پایه". او د "خ" په دوهمه نسخه کی داسې ده:
"درست جهان په غم کې ډوب دی سرتر پایه".
(۳) دا مسری په "ق" چاپ کی داسې ده: "که انصاف لرئ په زړه د منصفانو".
(٤) دا بیت د "ب" په لومړي نسخه او د "خ" په لومړي نسخه او مصوره نسخه کی نشته. په "ق ،ک" چاپ کی يې دوهمه مسری داسې ده:
"چې سحر سحر ناري وهي هم غوک".
(۵) دا بیت په چاپي دیوانونو کی داسې راغلی دی: "چې مین د دلبرانو په جمال شوې ای رحمانه ځان وژاړه کوک په کوک". او هم يې وروستۍ مسری
د "خ" په لومړي نسخه کی داسې ده: "ای رحمانه ځان وژاړه کوک په کوک".
(۶) دا غزل د "ب" په دوهمه نسخه کی نشته او دوهمه مسری يې په "ق ،ک" چاپ کی داسې راغلې ده: "ترو به څه وايي و ماته نصیحت څوک".
(۷) دا مسری په "ق ،ک" چاپ او د "ق" چاپ کی داسې ده: "هغه چاره چې موقوفه په تقدیر دي".
(۸) د "ب" لومړي نسخه: "که نظر کا د قضا و رضا ته". "ق ،ک" چاپ او "ق" چاپ: "که نظر کا هم قضا او هم رضا ته".
(۹) مصوره نسخه او د "خ" دواړه نسخې، "ق ،ک" او "ق" چاپ: "په هیچا باندې به نه کا ملامت څوک".
(۱۰) په ټولو چاپي دیوانونو، مصوره نسخه او د "خ" په دوهمه نسخه کی دا مسری داسې ده: "څه پوهېږي د حکماؤ په حکمت څوک".
(۱۱) دا مسری په چاپي دیوانونو کی داسې ده: "غم د چا په ځان پېرزو دی باری څه که". په مصوره نسخه او د "خ" په لومړي نسخه کی داسې ده: "غم د چا په ځان
پېرزو دی ولې څه که" او د "خ" په دوهمه نسخه کی داسې ده: "غم پر ځان د چا پېرزو نه دی باري څه که".
(۱۲) د "ب" چاپ او "ق ،ک" چاپ کی د "قدرت" پر ځای "طاقت" راغلی دی.

(پاتې په (۸۵) مخ کې)

په ښایست زما د یار نه دي خبر څوک ... که خبر شي پرې به نه ړندي دغه در څوک[1]
د دنیا چارې همه واړه فاني دي ... نر ناحقه خاورې لوني په خپل سر څوک[2]
چې قبول شي په درګاه د مهرویانو[3] ... د هغه[4] په خبر به نه وي بختور څوک
که زما د یار په مخ د چا نظر شي ... وبه نه کا و بل مخ وته نظر څوک[5]
که هر څو دلبران ډېر دي[6] په جهان کې ... بل به نه وي زما یار غوندې دلبر څوک
ذ دیدن طاقت یې هیڅ څخه نشته ... وآفتاب ته کتی نه شي برابر څوک
عاشقي یوه پایه ده عجایبه ... دغه کار کولی نه شي هم هر هر څوک[7]
له هجرانه بله سخته بلا نشته ... خدای دې نه کاندي زخمي په دا نښتر څوک[8]
مخ به بل خواته هرګز ونه جاړ باسي ... چې شي ستا په خمار و ستر ګو ابتر څوک
وبه نه رسېږي تا ته په آسانه ... ستا په غم چې خاورې نه کاندي په سر څوک
ارمانونه به کوي زار زار به ژاړي[9] ... چې حاصله ګونته نه کا په ششدر څوک
هو مره نوم د عاشقۍ وربا ندې مه ږده ... چې د یار په غم کې نه شي قلندر څوک
هغه نه کاندي نظر وسیم و زر ته ... چې په لور د خپل آشنا کاندي نظر څوک
په ګلونو د ګلزار به میل نه کاندي[10] ... چې خوبونه کا د یار په خاکستر څوک

د (۸۴) مخ پاته:

(۱۳) په "ب" چاپ، "پ پ" چاپ، "ق" چاپ، مصوره نسخه او د "خ" لومړي نسخه کې دا مسرۍ داسې ده: "چې غرور کا په طاعت په دنیا[ضت] څوک" په "ق ک" چاپ کې د "چې" پر ځای "که" راغلی دی او د "خ" په دوهمه نسخه کې د "دنیا[ضت]" پر ځای "عبادت" راغلی دی.

(۱٤) د "پ" لومړی نسخه: "علت لاړ شي عادت نه ځي له سره په ... خدای دې نه کا په بد ه چاره عادت څوک".
"ق" چاپ: "خدای دې نه کاندي په بدچاره عادت څوک".
په مصوره نسخه کې دوهمه مسرۍ داسې ده: "خدای دې نه کاندي په بده چاره عادت څوک".
د "خ" په دوهمه نسخه کې لومړی بیت داسې دی: "علت لاړ شي له سري نه عادت نه ځي - خدای دې نه کاندي په بده چاره عادت څوک".

---

(۱) دا غزل د "ب" په دوهمه نسخه کې نشته.
(۲) د "پ" لومړی نسخه: "نر ناحق خاورې څه لوني په سر څوک".
په "ق، ک" چاپ کې داسې ده: "نه ناحقه خاورې لوني په خپل سر څوک".
په "ق" چاپ کې: "د دنیا چارې فاني واړه فاني دي ... نر ناحقه خاورې لوني په خپل سر څوک".
مصوره نسخه: "پر ناحقه خاورې لوني په خپل سر څوک"
د "خ" دوهمه نسخه: "تر و ناحقه خاورې لوني پر سر څوک".
(۳) دا مسرۍ د "خ" په لومړي نسخه کې داسې ده: "چې قبول شي په درګاه د خوبرویانو".
(٤) د "خ" په دواړو نسخو او مصوره نسخه کې د "هغه" پر ځای "هغوی" راغلی دی.
(۵) دا مسرۍ په چاپي دیوانونو کې داسې ده: "وبه نه کاندي بل خوا وته نظر څوک".
(٦) د "خ" په لومړي نسخه کې د "دي" پر ځای "شي" راغلی دی.
(۷) په قلمي نسخو کې د "هر هر څوک" پر ځای "هر څوک هر څوک" راغلی دی.
(۸) دا بیت او په دې بیت پسې شپږ نور بیتونه په موجوده قلمي نسخو کې نشته.
(۹) دا مسرۍ په "ق" چاپ کې داسې ده: "ارمانونه به کوي په زار زار ژاړي".
(۱۰) دا بیت په "ق، ک" چاپ کې داسې دی: "په ګلونو د ګلزار بې میند نه وي".

بې رهبره یون د عشق په لارې گران دی — دلته بویه چې پیدا کاندي رهبر خوك (۱)

چې بېلتون په سترگو وینې آشنایي کا (۲)

۱۱۴ — ۱۳۵۲

د رحمان په خبر به نه وي بې هنر خوك

چې مشغول نه وي د ترکو په جمال خوك — نور به څه کا په جهان کې اشتغال خوك (۳)

د بل خط په عبارت به څه نظر کا — چې نظر کا ندي دستا په خط وخال خوك (۴)

نور خوبان دستا تر مخ پورې دي هسې (۵) — لکه بل کا د آفتاب په مخ مثال خوك (۶)

چې عنقا شو اهل دل په دا دنیا کې — ترو به څه والي وچا وته احوال خوك (۷)

که عاشق په عشق کې ژاړي هېڅ گرم نه دی — په دا هسې دره د کې نه لري مجال خوك (۸)

چې بې قیل وقال له یاره سره و شي (۹) — له نورچا سره به څه (۱۰) کا قیل وقال خوك

چې په اصل کې خدای نه دی پیدا کړی — ترو به څه غواړي دستا د مخ مثال خوك (۱۱)

سرخروي د هر سړي په ځیگر خون ده — نه هغه چې په سر اچوي سور شال خوك (۱۲)

مخ روڼی دی د عاشق (۱۳) په خپلو اوښو — په دانه شي چې یې مښي په رومال خوك

---

(۱) دا بیت د "خ" په لومړي نسخه کې داسې دی: "بې رهباره یون د عشق په لار کې گران دی — دلته بویه چې بېدار کاندي رهبر خوك".
لومړی مسری یې د "پ" په لومړي نسخه کې داسې ده: "بې رهبره یون په لار د هر چا گران دی". خو مصوره نسخه کې د (ی) پر ځای "کښې" راغلی.
او هم دا مسری د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: "بې رهباره رسیده وبار ته گران دی".

(۲) دا بیت د "خ" په لومړي نسخه کې داسې دی: "چې بېلتون وینې په سترگو اشنایي کا — د رحمان په خبر بل نه دی رهبر خوك".
لومړی مسری یې د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: "چې رقیب په سترگو وینې آشنایي کا".

(۳) دا غزل د "پ" په دوهمه نسخه کې نشته.

(٤) دا بیت په "پ" چاپ، "پ، پ" چاپ او "ق، ک" چاپ کې داسې راغلی دی: "د بل خط په عبارت به نظر نه کا — چې نظر وکاندي ستا په خط و خال خوك".
او لومړی مسری یې په "ق" چاپ کې داسې ده: "بیا بل خط و عبارت ته نظر نه کا" او دا مسری د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده:
"د بل خط په عبارت به نظر نه کا".

(۵) دا مسری په چاپي دیوانونو کې داسې ده: "نور خوبان دي ستا تر مخه پورې هسې".
د "خ" لومړی نسخه: "نور خوبان دستا تر مخه پورې هېڅ دي".

(٦) دا مسری په "ق، ک" چاپ کې داسې ده: "لکه بل کا د آفتاب مخ کې مثال خوك".

(۷) دا مسری په "ق، ک" چاپ کې داسې ده: "نور به څه والي وچا ته د زړه حال خوك".
په "ق" چاپ کې داسې ده: "ترو به څه والي وچا ته د زړه حال خوك". مگر په لومړي مسري کې د "چې" پر ځای "که" راغلی دی.
او د "خ" په دوهمه نسخه کې په لومړي مسري کې د "عنقا شو" پر ځای "عنقا شي" راغلی دی.

(۸) دا بیت لومړی مسری په "ق، ک" چاپ کې داسې ده: "چې په اصل کې ژاړي هېڅ گرم نه دی".
لومړی مسری یې د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلې ده: "که عاشق په عاشقۍ کې ژړا کاندي هېڅ گرم نه دی".
په مصوره نسخه کې یې، په دوهم مسري کې د "په دا هسې" پر ځای "بیا دا هسې" راغلی دی.

(۹) په چاپي دیوانونو کې "نه دی" راغلی دی.

(۱۰) په مصوره نسخه کې د "څه" پر ځای "نه" راغلی دی.

(۱۱) دا بیت په "ق، ک" چاپ او مصوره نسخه کې نشته.

(۱۲) دا مسری د "خ" په لومړي نسخه کې داسې ده: "پیدا نه شي چې په سر کاندي سور شال خوك".
د "پ" لومړي نسخه "نه هغه چې په سر کاندي سور شال خوك".
په "پ" چاپ او د "خ" په دوهمه نسخه کې د "کاندي" پر ځای "واچوي" راغلی دی.

(۱۳) د "پ" په لومړي نسخه او د "خ" په دوهمه نسخه کې د "عاشق" پر ځای "د هر چا" راغلی دی.

د دنیا چارې فاني دي مرد هغه دی[۱] — چې نظر کا په حرام او په حلال څوک
هر چې کر کا ذو ریشو غنم غواړي — له خاطره دې بېرون کا دغه[۲] خیال څوک
سرې بویه چې په نېک عمل نازېږي[۳] — نه چې ناز کا د دنیا په ملك و مال څوک

۱۱۵ — که يې شعر د رحمان مومند تر غوږ شي[۴]
غوږ به نه باسي په شعر د خوشحال څوک — ۱۳۶۵

که په بخت کم بختان نه وي آخسته دل څوک — په حضور به لذتا ولې بېلېدل څوک[۵]
وديدن وته دې هر چا رضا کېږي — ولې حکم بې لذتا نه لري بل څوک
که يې لاس د خدای په چارو رسېدلی — بې مقصوده به یو دم نه سمېدل څوک
دا یو سر دی ما د استا شکرانه کړی — بې ناحق مې وېروي په سر و دل څوک
دا همه شومیت زما دی چې را رسي — ګنه ته او د چا زړونه بدول څوک
که په مینه د لیلی مبتلا نه وای — خوار مجنون په دې بېدیا غرونه ځنګل څوک

۱۱۶ — مین هره بلا کاندي که با ور کړي
ګنه زه عبدالرحمن هومره ویل څوک — ۱۳۷۲

ک

اغره واغونده ملا وتره په جنګ — دغه پسه[۶] معرکه لوه د [ ]نګ
وبې ننګ وته د ننګ خبرې مه کړه[۷] — یا ځان وګڼه په خپل ویو رنګ

---

(۱) دا مسری د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې ده: "د دنیا چارې حمد داره فاني دي".
(۲) په مصوره نسخه کې د "دغه" پر ځای "هغه" راغلی دی.
(۳) په "ق.ک" چاپ او "ق" چاپ کې د "نازېږي" پر ځای "یادېږي" راغلی دی.
(۴) دا مسری د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې ده: "که يې شعر د محمند رحمان تر غوږ شي". په "ق.ک" چاپ کې د "تر" پر ځای "په" راغلی دی.
(۵) دا غزل د "خ" له دویمې قلمي نسخې څخه نقل شو.
(۶) د "خ" په لومړۍ نسخه کې "معرکې" راغلی ده او د "خ" په دوهمه نسخه کې "مرکې" راغلی دی.
(۷) دا مسری په مصوره نسخه کې داسې ده: "وبې ننګ وته د ننګ خبره مه کړه".

تنګیالي چې یو ځل مخ کا په یو لوري(۱) نور هیڅ نه ویني کوهي وي که ګړنګ(۲)
هیڅ له ځانه له جهانه خبر نه وي چې چراغ په نظر کښېږدي د پتنګ(۳)
د بلبلو وچمن وته پرواز وي داور پښتي وآتش وته غورزنګ(۴)
که جهان وبې هنر وته فراخ وي(۵) یو لحد دی هنرمند ولره تنګ
هغه ښهر جوهري لره زندان دی(۶) چې یکسان وي پکې لعل و مردارسنګ
آسمان ځمکه د واړه ژامي(۷) د نهنګ دي څه(۸) به زیست کا څوک په خوله کې د نهنګ
په ښادي یې هیڅ ښاد مه شه که دانا یې غم ښادي دي(۹) ددې دهر ځنګ په ځنګ
که رحمان د هغو تللیو وصال مومي(۱۰)
تېر به نه کا په دا د ورکې یو درنګ

۱۱۱ ۱۳۸۲

۱

ښښي مې په سر دی ستا د مخ د مېنې ګل بیا مې تور لیمه دي ستا د زلفو تور سنبل(۱۱)
ته چې آینه په لاس کې واخلې حیرانېږي(۱۲) زه له کومه راوړم صبوري او تحمل(۱۳)

(۱) دا مسرۍ په قلمي نسخه کې داسې ده: " تنګیالي چې یو ځل مخ په هغه لور کا ".
(۲) دا مسرۍ د "خ" په لومړي نسخه کې داسې ده: " نور یې هیڅ نه دي که کوهي دی که ګړنګ ".
(۳) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته.
(٤) دا مسرۍ په چاپي دیوانونو کې داسې ده: " سمندر کا مدام اور وته آهنګ ". د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: " داور پرستو وآتش وته غورځنګ ". او دا بیت په مصوره نسخه کې نشته، په "پ" چاپ کې د " وته " پرځای " ورته " راغلی دی.
(۵) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته. د "پ" په لومړي نسخه کې: " که جهان وبې هنر وته فراخ دی ". په "ق، ک" چاپ کې د "که" پرځای "دا" راغلی دی او دا مسرۍ د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: که جهان مې بې هنر وته فراخ دی ".
(٦) په چاپي دیوانونو او د "خ" لومړي نسخه کې " وي " راغلی دی. (۷) په "ق" چاپ کې " حامنې " او د "خ" په لومړي نسخه کې " چامې " راغلی دی.
(۸) د "خ" په دوهمه نسخه کې د "څه" پرځای "څو" راغلی دی. (۹) د "خ" په لومړي او دوهمه نسخه کې " ده " راغلی ده.
(۱۰) دا مسرۍ په "ق، ک" چاپ کې داسې ده: " که رحمان د هغې منکلو وصال غواړي ". په "ق" چاپ کې هم د "هغو" پرځای "هغې" راغلی دی.
(۱۱) دا غزل د "پ" په دوهمه نسخه کې نشته، د "پ" په لومړي نسخه کې د "لیمه دي" پرځای "لیمه مې" او په مصوره نسخه کې "لیمه شو" راغلی دی.
(۱۲) دا مسرۍ په مصوره نسخه کې داسې ده: " ته چې آئینه واخلې ورځ ته حیرانېږې ". او د "خ" په لومړي نسخه کې داسې ده: " ته چې آئینې واخلې ځان ګورې حیرانېږې ".
(۱۳) دا بیت په "ق، ک" چاپ کې داسې دی: " ته چې آئینه په لاس کې واخلې حیرانېږم زه له کومه راپیدا کړم صبوري او تحمل "، او دوهمه مسرۍ یې په "ق" چاپ کې داسې ده: " زه له کومه ځایه راوړم صبوري او تحمل ".

گرځي په چمن کي منګل ډکه په ګلونو (۱) خدای زده چي ګلونه وړي یا زړونه په منګل
هم مي مښک لیدلي هم عنبر دي په جهان کي شاباش شاباش شاباش ستا د زلفو په کاکل (۲)
نه به ستا د مخ په څېر ګلشن وي چا لیدلی نه به وي زما په څېر اهونه د بلبل (۳)

۱۱۸

هسي تغافل کا ستا په جور و په جفا کي
خلق (٤) حیران بېږي د رحمان په تغافل

۱۳۸۸

هیڅ مي نه کړه په دا عمر کي حاصل هسي پاتي شوم مردود و ناقابل (٥)
مالا بوی هم د وصال مونده لی نه دی (٦) تش په توره مي (۷) خدای نوم کړ د واصل
هسي ډوب یم د ګناه په ګردابونو (۸) چي په سترګو مي و نه لیده ساحل
له وطنه مي په هر زمان (۹) و باسي رقیبان یي راپسي کړل محاصل (۱۰)
که بلا ده که جفا ده که وفا ده دا همه واړه په ما کړه خدای نازل (۱۱)
د دنیا په پلیتي مي ځان پلیت کړ (۱۲) حیف دی دا چي نه عالم شوم نه عامل (۱۳)

۱۱۹

توره دیره مي شوه سپینه زه حیران یم
چي رحمان لا نه بالغ شوم نه عاقل (۱٤)

۱۳۹۵

---

(۱) دا مسری په "پ" چاپ، "پ پ" چاپ او "ق، ک" چاپ کی داسی ده: "ګرځي په چمن کی منګل ډکه وړی دګلو".
په "ق" چاپ کی داسی ده: "ګرځي په چمن کي منګل ډکي وړی دګلو".
د "خ" په لومړی نسخه کی داسی ده: "ګرځي په چمن کي منګل ډکه د ګلونو".
په مصوره نسخه کی د "دګلونو" پر ځای "له ګلونو" راغلی دی او د "خ" په دوهمه نسخه کی د "منګل" پر ځای "لمن" راغلی ده.
(۲) دا بیت په "پ" نسخه کی داسی دی: "هم مي مشک لیدلي هم عنبر په جهان کي شاباش شاباش شاباش ستا په زلفو په کاکل".
په "ق، ک" چاپ کی "په دا زلفو په کاکل" راغلی دی او لومړی مسری یی په "ق" چاپ کی داسی ده:
"هم مشک دی لیدی شی هم عنبر دی په جهان کي".
(۳) دا بیت په "ق" چاپ کی داسی دی: "نه به ستا د مخ په څېر بل ګلشن وي چا لیدلی نه به وي زما په څېر هم آهونه د بلبل".
په "ق، ک" چاپ کی دوهمه مسری داسی ده: "نه زما په څېر به وي آهونه د بلبل"
په "پ پ" چاپ کی د "آهونه" پر ځای "لاهونه" راغلی دی.
(٤) په "پ" نسخه، "ق، ک" چاپ، او "خ" دوهمه نسخه او دریمه نسخه کي "چیي" ترمخه ده.
(٥) دا غزل د "خ" په لومړی نسخه او د "پ" په دوهمه نسخه کی نشته.
(٦) دا مسری په "ق، ک" چاپ کی داسی ده: "مالا بوی ستا د وصال مونده لی نه دی". په "ق" چاپ کی داسی ده: "مالا بوی د وصال مونده لی نه وه".
(۷) په مصوره نسخه کی د "مي" پر ځای "یي" راغلی ده.
(۸) دا مسری په ټولو چاپي دیوانو او مصوره نسخه کی داسی ده: "هسي ډوب یم د ګناه په دریابونو".
او د "خ" په دوهمه نسخه کی داسی ده: "هسي ډوب د ګناهونو په ګرداب یم".
(۹) په "ق، ک" او "ق" چاپ کی د "زمان" پر ځای "ساعت" راغلی دی.
(۱۰) دا مسری د "پ" په نسخه او د "خ" په لومړی، دوهمه، او دریمه نسخه کی داسی ده: "راپسي کړه حاکمانو مواصل". او په مصوره نسخه کی هم د "مواصل" پر ځای "محاصل" راغلی دی.
(۱۱) دا بیت په مصوره نسخه کی داسی دی: "که بلا ده که جفا ده که فنا ده دا همه کړه خدای په ما باندي نازل".
په "ق، ک" چاپ کی یي دوهمه مسری داسی ده "دا همه کړه خدای په ما باندي نازل".
(۱۲) د "پ" لومړی نسخه کي دا مسری داسی ده: "د دنیا په پلیتی ځان مي پلیت کړ".
(۱۳) په چاپي دیوانو کی د "عامل" پر ځای "جاهل" راغلی دی.
(۱٤) د "خ" په دوهمه نسخه کی دا مسری داسی ده: "چي زه رحمان لا نه بالغ شوم نه عاقل".

مه غوږ باسه د نااهلو(۱) قیل او قال په ترانه دی قیل وقال د بدسگال
یا به فخر په خپل اهل وپه نسب کا یا به فخر کا په آل او په عیال(۲)
یا به ذکر د لذت ود زینت کا یا به فکر کا د مال ود منال(۳)
یا به هسي پوچ گوبي کاندي آغازه چي مضمون یي نه مردار وي نه حلال
د دانا او د نادان صحبت دی هسي لکه گډ شي وبله لعل وکوټي لال
لکه لعل وکوټي لال چي وبله(۴) گډ شي یا صحبت(۵) شي د عیسی او د دجال
هغه(۶) جمع چي ترېنې یي بې هم جنسه تر و به څه وي د هغه جمع احوال
د دنیا چاري(۷) فاني دي مرد هغه دی چي خبر شي په ثواب او په وبال(۸)
ابا سیند(۹) لا څه مجال لري په تله کي د دنیا د چارو هېڅ نه وي(۱۰) مجال
د دنیا چاري په مثل خواب(۱۱) وخیال دي څوك به څه کا اعتماد په خواب خیال(۱۲)
لکه ملك ومال په خوب کي ورڅرگند شي خو چي ویښ شي نه یي ملك وي نه یي مال
لکه څاك چي داوبو په سرلېده شي که یي واخلي هېڅ ورنه شي په چنگال(۱۳)
لکه دود چي غرونه غرونه څرگند یږي تار په تار شي په یوه(۱٤) نري شمال
لکه یخ چي د سرو په زور شي جمع(۱۵) هېڅ یي نه وي د آفتاب په مخ مجال
په یوه ساعت باران بیا شین آسمان شي لکه ابر د پسرلي د پېشه کال(۱۶)
په یوه ساعت یي ساز بیا یي ویران(۱۷) کا خاوري ختي(۱۸) دي په لاس کي د کلال

---

(۱) دا غزل د "پ" په دوهمه نسخه کي نشته، په مصوره نسخه، "پ پ" چاپ، او "ق" چاپ کي " نااهل" راغلی دی.
(۲) دا بیت په مصوره نسخه او د "خ" په لومړۍ نسخه کي نشته، دوهم مسری یي په چاپي دیوانونو کي داسي دی: " یا به فکر کا د مال ود منال".
(۳) دا بیت په چاپي دیوانونو کي نشته، د "پ" په لومړۍ او دوهمه نسخه کي د " لذت " پر ځای "ولایت" او مصوره نسخه کي " دولت" راغلی دی.
(٤) د "خ" لومړۍ نسخه کي "چي" نه دی راغلی او "ق" چاپ کي د " وبله " پر ځای "سره" راغلی دی.
(۵) په قلمي نسخو کي " قریب " راغلی دی.
(۶) په "ق" چاپ کي د "هغه" پر ځای " هسي " راغلی دی.
(۷) د "خ" په لومړۍ نسخه کي " د دنیا چاري همه فاني دی مرد هغه دی " راغلی دی.
(۸) په مصوره نسخه او د "خ" لومړۍ نسخه کي " چي خبر شي په حرام وپه حلال " راغلی دی.
(۹) په چاپي نسخو او د "خ" لومړۍ نسخه کي " آب د سیند" راغلی دی. (۱۰) د "خ" په دواړو نسخو، مصوره نسخه او "ق، ک" چاپ کي " نشته" راغلی دی.
(۱۱) د "خ" لومړۍ نسخه کي " خوب " راغلی دی. (۱۲) دا مسری په "ق، ک" چاپ کي داسي ده: "که یي اخلي هېڅ ورنه شي په چنگال".
(۱۳) دا بیت په " ق، ک" چاپ کي نشته او په مصوره نسخه کي د "سر" پر ځای " مخ " راغلی دی.
(۱٤) په "ق" او "ق، ک" چاپ کي " نري باد " راغلی دی.
(۱۵) "ق، ک" چاپ: " لکه یخ چي د ساړه په زور دی جمع". "ق" چاپ": لکه یخ چي د ساړه په زور شي جمع ". د "خ" لومړۍ نسخه: " لکه یخ چي د سړه په زور شي جمع". او د "خ" دوهمه نسخه کي داسي ده: " لکه یخ چي د سرو او بو شي جمع".
(۱۶) دا بیت په چاپي دیوانونو کي نشته، لومړی مسری یي د "خ" لومړۍ نسخه کي داسي ده: " په یوه ساعت باران بیا یي شین دی". او دوهم مسری یي د "پ" په نسخو کي داسي ده: " لکه ابر د پسرلي د پېشه کال".
(۱۷) د "پ" په نسخو او د "خ" په لومړۍ نسخه کي " ورانه " راغلی دی.
(۱۸) په "ق، ک"، "ق" چاپ، او د "خ" لومړۍ نسخه کي " ختېښتي " راغلی دی.

د مجازي معشوقو(۱) کې وفا نشته — ما هزار ځله وښکلی دی دا فال
اعتماد یې په سبا دی او په غم مه کړه — نه یې هجر په قرار دی(۲) نه وصال
ګاهې تور کوډی په مخ باندې راکېښ شي — ګاهې راکېښ شي په مخ باندې رومال(۳)
لکه ماګه چې خوله کېږدي په اوبو کې — زه هم هسې سرزده یم په مثال(۴)
چې د مرګ وتاخت وباخت وته نظر کړم — صورت وینم د مېږي په خېر پایمال
خراب دل مې هسې غواړي بلا دا شوه — چې کهې رامعلومېږي په هر کال(۵)

۱۲۰ — که وصال مې د یار بیا مونده هاله سیال یم(۶)
ګنه نه یم زه رحمان د هېچا سیال(۷) — ۱۴۱۸

بېلتانه دې هسې خوار کړ زما دل — چې له ځانه یې وېزار کړ زما دل
لاس وپښې د خلقو نیسي دعا غواړي — مېني هسې منت بار کړ زما دل
عاشقي هومره داغونه دې پرې ایښي — چې تمام یې لاله زار کړ زما دل
بې سببه چا آزار مونده لی نه دی(۸) — تا په څه سبب آزار کړ زما دل
چې د زلفو په کمند سره دې راکېښ — په بلا دې ګرفتار کړ زما دل
ستا چشمانو یې هسې مقام ونیو — چې له غېږ و یې(۹) وېزار کړ زما دل

۱۲۱ — زه رحمان خو منت بار د عاشقي یم
چې مین یې په دلدار کړ زما دل — ۱۴۲۵

چې له نازه پوښیده لري چشمان خپل — خدبه وینې مقتولان او مظلومان خپل(۱۰)
چې کنځل راته په قهر کاندي — دالا وګڼي په ما باندې احسان خپل

---

(۱) د "پ پ" چاپ اود "خ" لومړۍ نسخه کې د "معشوقو" پر ځای "معشوقه" راغلی ده.
(۲) د "خ" لومړۍ نسخه کې "وي" راغلی دی.
(۳) دابیت د "خ" په دویمه نسخه کې داسې دی: "ګاهې تورکوډی په مخ باندې راکاږي ګاهې راکاږي په مخ باندې رویال". په "ق" چاپ کې د "راکېښ شي" پر ځای "دابېکلي شي" راغلی دی.
(٤) دابیت په مصوره نسخه اود "خ" لومړۍ نسخه کې داسې راغلی دی: "لکه غونډ د ماګه کېږدي په اوبو کې زه هم هسې سرزده شوم په مثال". او دویم مسری یې د "خ" په دویمه نسخه کې داسې ده: "زه هم هسې سره نزدود شم په مثال".
(۵) دابیت په چاپي دیوانونو کې نه دی راغلی. لومړی مسری یې د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې ده: "خراب زړه مې غواړي بلا دا شوه". اود "خ" په دویمه نسخه کې دا مسری داسې ده: "خراب زړه مې زهېږي بلا دا شوه".
(۶) دا مسری د "پ" په نسخه کې داسې ده: "که وصال دیار بیا موم هاله سیال یم". اود "خ" په دویمه نسخه کې داسې ده: "که وصال زه دیلو موم هاله سیال یم".
(۷) دا مسری په مصوره نسخه اود "خ" لومړۍ نسخه کې داسې ده: "ګنې اوس خو رحمان نه یم د چا سیال".
(۸) دابیت په مصوره نسخه کې نشته، په نورو قلمي نسخو کې دا مسری داسې ده: "بې سبب آزار اخسته سنه نه دی".
(۹) د "پ" په نسخه اود "خ" په دویمه نسخه کې "دی" راغلی دی.
(۱۰) دا غزل د "پ" په لومړۍ نسخه کې نشته.

گفتگو په اشارت کاندي له نازه | کله اسم د چا اخلي په زبان خپل
په گریبان باندې چې تړلي وهي غوټې | عاشق کېباسي لاسونه په گریوان خپل
خریداران يې له خبرته بې شعور شي | چې د حسن رخت ځرگند کا په دکان خپل
چې خپل مخ په آینه کې ورڅرگند شي | خود پخپله سر فرو کاندي په ځان خپل
چې هر څوک يې عاشقۍ وته هوس کا | گویا لوبې کا په دین او په ایمان خپل
هېڅ صرفه د چا په سر و په مال نه کا | مالیدلي دي پخپله مطلوبان(۱) خپل
مجنون ملک د عاشقۍ هاله خپل کړو(۲) | چې په اور باندې يې وسوځاوه مان خپل
دا مقام دی د هغو رنگه عالمو | چې هېڅ نه وینې په سترگو سود و زیان خپل(۳)
آفرین د عاشقانو په همت شه | چې ورته پرته سر و مال ويني جانان خپل(۴)

۱۲۲ | ۱۴۳۷

هېڅ د سترگو غړولو خوند يې نه وي
چې رحمان په سترگو نه ويني جانان خپل

تور لیمه مې د فراق په ژړا سپین شول | دوباره د زړه په وینو کې رنگین شول
ما وې زه به لا دیدن کړم د یارانو | خبر نه یم چې یاران په کوچ تعیین شول
چې پتنگ غوندې ځان واچوه و اور ته | څوک ژوندي لکه بلبل په آتشین شول
و مړه وته د مرگ خواري شوې پېښې | او ژوندي په ژوندگۍ کې اندوهگین شول
د قضا سپاهیانو هسې لاس په تاخت کړ | چې پایمال هزار خسرو هزار شیرین شول
چې قدم يې په آسمان ایښود له نازه | هغه هسې نازپرور زیر زمین شول
چې مدام يې په سنجاب د پاسه خوب کړ | اوس په ځمکه بې بستره بې بالین شول

۱۲۳ | ۱۴۴۵

د رحمان خاطر به ولې پرېشان نه وي
چې پرېشان ورځنه جمع همنشین شول

---

۱) په "ق، ک" چاپ او د "خ" لومړۍ نسخه کې "مظلومان" او د "خ" په دوهمه نسخه کې "مقتولان" راغلي دي.
۲) د "خ" په لومړۍ او دوهمه نسخه کې "بیا موند" راغلي دي.
۳) (٤) دا دوه بیتونه په چاپي دیوانونو کې نشته.

په لېمه کې مې مدام ‌ ‌ ‌ ‌ ګرځي عکس د ګلفام (۱)

تور د سترګو مې ګلګون شوه ‌ ‌ ‌ ‌ په ارزو د ګل اندام (۲)

بې د سترګو له خونابه ‌ ‌ ‌ ‌ نه باده لرم نه جام

په طلب د دلارام کې ‌ ‌ ‌ ‌ ما ونه لید ارام

زنخدان يې خدای کوهي کړ ‌ ‌ ‌ ‌ ور پرېوځم (۳) په هر ګام

که يې خال غلام د مخ دی ‌ ‌ ‌ ‌ زه غلام يم د غلام

که په عشق کې ناکام پرې دی ‌ ‌ ‌ ‌ دا ناکام دی زما کام

خوښ يم زه په عاشقۍ کې ‌ ‌ ‌ ‌ که نېک نام يم که بدنام

په يارۍ کې مې قبول دی ‌ ‌ ‌ ‌ ملامت د خاص و عام (۴)

د دعا په عوض غواړم ‌ ‌ ‌ ‌ د خپل يار د خولې دشنام

ترېنګلو خولو به يې زار کړم ‌ ‌ ‌ ‌ دغه خپل دعا سلام

تلخ ګفتار يې راته خوږ دی ‌ ‌ ‌ ‌ تر کشمش شو تر بادام

هم هغه مې مسيحا دی ‌ ‌ ‌ ‌ چې يې راکاندي پيغام (۵)

مخ ديدار ماه تمام دی

رحمان وليده تمام

۱۲۴ ‌ ‌ ‌ ‌ ۱۴۵۹

---

(۱) د "خ" په لومړي نسخه کې "ګل اندام" راغلی دی.

(۲) "ق" چاپ: "تورې سترګې مې ګلګون شوې په ازار د ګل اندام". "ق، ک" چاپ: "تورې سترګې مې ګلګون شوې په فراق د ګل اندام".

(۳) په چاپي ديوانونو کې "سبوڅېږم" راغلی دی.

(۴) دا بيت د "خ" په لومړي نسخه کې نشته

(۵) په چاپي ديوانونو کې "سلام" راغلی دی.

که مې ونمانځي ساقي په يوه جام — ترداهورته به نورخه وي احترام[1]
بس دی مالره[2] دا فيض د شرابو — چې پرې پرېوځم دا دلق ازرق فام
مېخواري که په عالم کې بدنامي ده — ماتر پېښو دی لاندې کړې ننګ ونام
په مېزان يوسرلعل وي بل سرکاڼی — مساوي ده عاشقي په خاص وعام
عاشقان[3] د سپين خسار د تورو زلفو — څه پروا لري د کفر دا سلام
په مجنون باندې قلم[4] راغلی نه دی — که حلال لې په مخ ورشي که حرام[5]

۱۲۵ — ۱۴۶۶

حلال عشق دی په رحمان باندې راغلی[6]
په حلالو کې مدام وي احترام

ومحمود وته نظر کوه مدام[7] — چې غلام کړو خپلې مينې د غلام
د نېکانو مدعا خو نېک عمل دی — ساعت نه ګوري که صبح وي که شام
چې د زړه حضور يې نه وي په نمانځه کې — په کار نه دی مقتدي وي که امام[8]
چې مجنون غوندې په مينه کې صادق وي — رحمان وايي په هغه باندې سلام[9]

۱۲۶ — ۱۴۷۱

هم نغمې کاندې هم رقص کا هم خاندي
د رحمان په شعر ترکې د باآرام

د هجران له د برده غمه ولې نه مرم — له دې هسې زنګ ماتمه ولې نه مرم
چې يو يار له بله ياره جدا کېږي — د دې دور له ستمه ولې نه مرم[10]
چې هر سحر زما په ژړا خاندي — له دې هسې صبحدمه ولې نه مرم[11]
يار چې يار په سترګو نه ويني خو مرګ دی — ترو زه بې خپله صنمه ولې نه مرم
چې په لږه ګرمي شا کاندي وګل ته — له دې بې وفا شبنمه ولې نه مرم[12]

---

(۱) دا مسری د "پ" په لومړي نسخه کې داسې ده: "تردا پېهورته به نورخه وي احترام".
(۲) په ټولو چاپي ديوانونو کې "بند دی مالره" راغلی دی.
(۳) په مصوره نسخه کې "عاشقي" راغلی ده.
(٤) د "خ" په دويمې قلمي نسخې کې "کلنګ" راغلی دی.
(۵) په ټولو قلمي نسخو کې دا مسری داسې ده: "که حلال په مخ کې ورشي که حرام".
(۶) دا بيت په مصوره نسخه او د "خ" په دواړو نسخو کې نشته لومړی مسری يې په نورو قلمي نسخو کې داسې راغلی ده: "حلال عشق دی په رحمان باندې راغلی".
(۷) دا مسری په قلمي نسخو کې داسې ده: "د محمود وسلطنت وته نظر کړه" او دا غزل د "خ" په لومړي نسخه کې نشته.
(۸) دا مسری د "پ" په نسخو او د "خ" په لومړي نسخه کې داسې ده: "به کار نه دی که مقتدی دی که امام".
(۹) دا بيت په مصوره نسخه کې نشته او د "پ" چاپ او په لومړي نسخه کې داسې ده: "رحمان وايم پر هغو باندې سلام".
(۱۰) په ټولو چاپي ديوانونو کې د "دور" پر ځای "دهر" راغلی دی او همدې بيت لومړی مسری په مصوره نسخه کې داسې ده: "چې يو يار له بله ياره لرې باسي".
(۱۱) دا بيت په "ق ـ ک" چاپ کې نشته، او لومړی مسری يې په نورو چاپي ديوانونو کې داسې ده: "چې په هر سحر زما په ژړا خاندي".
(۱۲) په مصوره نسخه او د "خ" لومړي نسخه کې دا مسری داسې ده: "له دې هسې بې وفا شبنم ولې نه مرم".

۱۲۷ — ۱۴۷۷

چې د مرګ خوارۍ په خوا لري رحمانه(۱)
لا پخوا تر دغه دمه ولې نه مرم

که په سر د هغه یار له لاسه سنګ خورم — خدای دې نه کا چې په بله خواته ښنګ خورم
عاشقي او نام و ننګ دي و بله لري — خو به غم واړه غم د نام و ننګ خورم
خدای و ما وته شیرین تر نیشکر کړه(۲) — که د یار له لاسه غشي د خدنګ خورم
د آشنا د بېلتانه په کار و بار(۳) کې — همېشه په تندۍ توره د فرنګ خورم
نوکري د معشوقو کوم په عشق کې — مېینې نه د بهلول نه د اورنګ خورم(۴)
شین لوګی مې په سر چتر د ولهه تخت دی — ګرد غبار د خپل دولت لکه ملنګ خورم
هم په دا چې له خودۍ شمه بې خوده — د هجران په غم کې لپې لپې بنګ خورم
لکه څوک چې نعمتونه د دنیا خوري — زه د یار د جفا زهر په دا رنګ خورم(۵)
واړه زهر شي زما تر ستوني درومي — بې له یاره که همه لاچي لونګ خورم

زه رحمان به خو ژوندی په جهان ګرځم(۶)
چې په بله لمبه څرخ لکه پتنګ خورم

۱۲۸ — ۱۴۸۷

سر مې په کار نه دی چې بې ستا تر سر قربان کړم — زر راځه نشته چې بې ستا په پښو ډېران کړم(۷)
کار د عاشقۍ اول ډېر راته آسان ؤ — اوس هسې حیران یم چې دا کار به په څه شان کړم
ډېر و خلقولانې ستا د مینې دي وهلي — هېڅوک هسې مه شه لکه زه چې بې په ځان کړم(۸)
نه لري رحم د عاشق(۹) زخم بې تسلیمه — داغ هسې درد نه دی چې بې دفع په درمان کړم
نه کا هېڅ دښمن په دښمنانو هسې چارې — ستا په عاشقۍ کې لکه زه چې بې حیران کړم(۱۰)
ولې کافر نه وي مسلمان به شي که خدای کا — هر چا ته چې حسن و لطافت د ستا بیان کړم(۱۱)

---

(۱) په "ق، ک" چاپ کې دا مسری داسې ده: "چې د مرګ خوارۍ په سر لري رحمانه".
(۲) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته، په چاپي دیوانونو کې دا مسری داسې ده: "خدای و ما وته شیرین کړ تر شکرو".
(۳) په قلمي نسخو کې "کاروزار" راغلی دی.
(۴) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته، په "ب" چاپ کې دا مسری داسې ده: "مهینه د بهلول نه د اورنګ خورم".
(۵) چاپي دیوانونه: "زه د یار د کوځې خاورې په دا رنګ خورم".
(۶) په چاپي دیوانونو کې "ګرځم" راغلی دی.
(۷) دا غزل په چاپي دیوانونو او د "خ" لومړۍ نسخه، مصوره نسخه او د "ب" په دوهمه نسخه کې نشته.
(۸) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې دی: "ډېر و خلقولانې ستا د مینې دي وهلي هېڅوک حیران مه شه لکه زه چې بې حیران کړم".
(۹) د "خ" په دوهمه نسخه کې "د عاشقانو" راغلی دی.
(۱۰) دا مسری د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: "ستا په عشق کې لکه زه چې بې په ځان کړم".
(۱۱) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې دی: "ولې کافر نه وي مسلمان شي که بې خدای که وهر چا وته چې حسن لطافت د ستا بیان کړم".

129 1494

وراندې وې که ورستو آخر هسې معلومېږي
ستا له بېرحمۍ (١) به زه رحمان لاس په ګرېوان کړم

زه داهسې دیوانه او مجنون چاکړم — له رواجه له رسومه بېرون چاکړم (٢)
نه پوهېږم چې دا چارې په ما څوک کا (٣) — لېونی د خپل نګاه په افسون چاکړم
کومې سترګې کومې یا نه کومې غمزه د لا (٤) — ډوب شهید غوندې په خاک و په خون چاکړم
توان توفیق خود فتنو راڅخه نه وو (٥) — په فتنو د تورو سترګو مفتون چاکړم

رحمان هېڅ له خپله ځانه خبر نه یم (٦)
چې داهسې رنګ زبون و محزون چاکړم

130 1499

صبح و شام مې لاس نیولی دی دعا کړم — خواست (٧) له خدایه ستا د مهر دوفا کړم
هېڅ دروغ رښتیا مې نه زده که باور کړې — ستا د پاره هم دروغ کړم هم رښتیا کړم
واره ته یې خندول که ژړول کړې — زه بېخپله نه خندا کړم نه ژړا کړم (٨)
که ته نه یې راته وایه باري څوک دی — زه داهسې رنګ سرتور پسې بېل چاکړم (٩)
خوب خندا د بېلتانه په حمله نشته — څه آرام (١٠) به په دا دشت کربلا کړم
هره ورځ چې مې تېرېږي ستا په غم کې — زه په هره ورځ پوهېږم چې غزا کړم
یو وېښته مې د صورت کوي شوی نه دی — هسې رنګ دې پېچ پېچ په زړه ادا کړم (١١)
زړه که یو دی ما خو تالره درکړی (١٢) — مګر نور ولره نور زړونه پیدا کړم

چې مې واغوست سروپای د عاشقۍ
زه رحمان دې سروپای بې سروپا کړم

131 1508

---

(١) د "خ" په دوهمه نسخه کې "بېرحمۍ" راغلی دی.
(٢) دا غزل په مصوره نسخه او د "پ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(٣) په "ق،ک" چاپ او "ق" چاپ کې دا مسره داسې ده: "نه پوهېږم چې داهسې چارې څوک کا".
(٤) دا مسره د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: "که مې سترګې که با نه که مې غمزې دي".
(٥) دا مسره د "پ" په نسخه او د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې ده: "توان توفیق د فتنو هېڅ راڅخه نشته". په "ق" چاپ کې داسې ده:- "توان توفیق چې د فتنو راڅخه نه وو". او د "خ" دوهمه نسخه کې داسې ده: "توان توفیق د فتنو هېڅ راڅخه نه وو".
(٦) د "خ" لومړۍ نسخه: "زه رحمان له خپله ځانه خبر نه یم چې داهسې رنګ محزون و زبون چاکړم". په "ق،ک" چاپ کې د "ځانه" پر ځای "یامه" راغلی دی. او د "پ" په لومړۍ نسخه کې دوهمه مسره داسې ده: "چې داهسې زبون و محزون چاکړم".
(٧) په "ق،ک" چاپ کې "سوال" راغلی دی.
(٨) دا بیت د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې نشته او لومړۍ مسره یې د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.
(٩) چاپي دیوانونه: "زه داهسې لېونی او مجنون چاکړم".
(١٠) د "خ" په لومړۍ نسخه کې "څه بلا" راغلی دی.
(١١) د "خ" په لومړۍ نسخه او نیمګړې نسخه کې "تاراج کړم" راغلی دی.
(١٢) د "پ" نسخې او د "خ" دوهمه نسخه: "زړه که یو دی خو و تا دی ماور کړی".

د ستا درد به په هزار درمان ورنه کړم — دا نسته به د غه سود په زیان ورنه کړم

که خوك راکاندي دنیا و عقبی دواړه — عاشقي به دې په این و آن ورنه کړم

خو مې تیغ په پهلو نه دی بلو سپدلی(١) — ستا پهلو به و رقیب آسان ورنه کړم

که یو ځله مې ستا زلفې په لاس کښېوځي — یو ویښته به دې په درست جهان ورنه کړم(٢)

که مې چېرې لاس د ستا په بوسه بر شو — دا نعمت به د جنت په خوان ورنه کړم(٣)

خو ونه وینم ستا سترګې که یې خدای کا — عزرائیل لره به هومره ځان ورنه کړم

معشوقې د عاشقانو دین ایمان دی — زه به چا لره خپل دین ایمان ورنه کړم

ستا تر زلفو پورې نورې زلفې خه دي(٤) — په خاشاك به د چمن ریحان ورنه کړم

١٣٢ — ١٥١٧

په رحمان د ستا د لبو مې حرام دی — څو د خپلو وینو جام تاوان ورنه کړم

د ایو خر نګه ژوند ون دی نه پوهېږم(٥) — خوب دی خیال دی که افسون دی نه پوهېږم

جام د لبو یې(٦) چې ځان په وینو مووم — تر و زلال که جګر خون دی نه پوهېږم

د پتنګ او د بلبل تر میان حیران یم — مخ دې اور دی که ګلګون دی نه پوهېږم

په شانه سره دې تار د زلفو بېل شو — که غوځ شوی مې نارون دی نه پوهېږم(٧)

عشق په هسې رنګ مقام باندې قایم کړم — که وصال دی که بېلتون دی نه پوهېږم

د خپل زړه و علامت و ته حیران یم — چې موسی دی که قارون دی نه پوهېږم

١٣٣ — ١٥٢٤

د رحمان خبره یې زېړه تر کنګو کړه(٨) — خدای زده عشق دی که طاعون دی نه پوهېږم

بیا دې نوې شراب خښلي دي پوهېږم — په رخسار دې ګل کړلي دي پوهېږم

که هزار ځله لاس سره کړې په نکریزو — تا زما په وینو وللي دي پوهېږم

---

(١) په چاپي دیوانونو او نورو قلمي نسخو کې "لګېدلی" راغلی دی.
(٢) دا بیت په "پ" چاپ کې نشته.
(٣) دا بیت د "خ" په نسخه کې نشته.
(٤) "ق، ک" چاپ: "ستا تر زلفو د خوبانو زلفې څه دی."
"ق" چاپ: "ستا تر زلفو پورې زلفې د جهان څه دی".
(٥) د "خ" لومړۍ نسخه: "دا یو څه د غم ژوند ون دی نه پوهېږم".
(٦) په چاپي دیوانونو او نورو قلمي نسخو کې د "لبو" پر ځای "میو" راغلی دی.
(٧) دا بیت او ورپسې بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.
(٨) په "ق، ک" چاپ او "ق" چاپ کې د "کنګو" پر ځای "زعفران" راغلی دی.

معرکه زما د مرګ نه ده نو څه ده ... رقیبان چې تا بللي دي پوهېږم
چې رقیب وتا غوږ نه وېله ورو ړه ... ما هغه ساعت ژړلي دي پوهېږم (۱)
څه حاجت دی چې دې خط په ملا لولم ... چې زما په باب دې کښلي دي پوهېږم
ته خپل جور و جفا څه وايې وما ته ... ما همه واړه لېدلي دي پوهېږم (۲)

۱۳۴ — رقیبان ځکه تېرې په رحمان کاندي (۳) — ۱۵۳۱
تا په خوا پورې نیولي دي پوهېږم

چې له مرګه بې پروا يې په هر دم ... دغه هسې غم دې هېر دی په کوم غم (۴)
نور همه واړه غمونه به دې هېر شي ... که یو ځل دې باندې راشي (۵) دا ماتم
چې زخمي يې سبا نه مومي په بيع ... مفت مونده شي نن ساعت هغه مرهم
د مرهم تیارې ورله بويه ... چې لا نه يې د اجل په تيغ کرم
چې دې تن له سرايه د رومي توښه واخله ... تر دا سرای په هورته سرای نشته محکم (۶)
د دې لارې تله څه هسې آسان نه دي ... مشکلات دي په هر دم په هر قدم
که دې وېره شي له ظلمه له ستمه ... ته هم مه کړه په هېچا باندې ستم
که امید لرې له رحمه له کرمه ... ستا هم بويه په هرچا باندې کرم
له هرچا سره چې کړې هغه به مومې (۷) ... د هېڅ تخم میوه نه ده رومي برهم
اجر واړه د عمل په اندازه وي ... دغه د واړه سره يو دي هم درهم (۸)
اوس دستا رضا نېکي کړې که بدي کړې ... نېک و بد دې واړه کښلي شي په قلم
خدای د رزق په زېرمه هېر وه کلک شه ... تر سرې د سرې رزق دی مقدم
که ګڼې چې په حرص سره څه زيات شي ... زيات به نه شي د يو ستنې ترسيم
که هزار رنګه تالاش او تر د کړې (۹) ... د قسمت شوي به نه کړې زيات و کم

---

(۱) دا بیت د "خ" لومړۍ او مصوره نسخه کې نشته.
(۲) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(۳) د "خ" لومړۍ نسخه او مصوره نسخه: "رقيبان به څه تېرې په رحمان کاندي".
(٤) دا غزل د "ب" په لومړۍ نسخه کې نشته.
(۵) په قلمي نسخه کې "درشي" راغلی دی.
(۶) په قلمي نسخه کې "دوهم" راغلی دی.
(۷) د "خ" لومړۍ نسخه او مصوره نسخه: "په هرچا باندې چې کړې هغه به مومې".
(۸) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(۹) د "خ" لومړۍ نسخه او مصوره نسخه: "که هزار ځله تالاش او تدبير وکړې".

د پر هوا و حرص مه کوه خدای یاد کړه | دی کافي دی د عرب او د عجم
په تا فرض عبادت د خپل خښتن دی | نه لښکرې خزانې ملک و حشم
تولک روټۍ یوه شړۍ در لره بس ده | نور همه واړه اسراف دی مسلم
له خوراکه غرض قوت او لایموت دی | نه چې غوښې غوړي وريژې یا غنم
له پوشاکه غرض خپسر پټول دي | نه اطلس و سقلات تاج و عَلَم
د لحد د تاریکۍ علاج به څه کړې | چې ته دلته کې وېرېږې په تورتم
که حرص در باندې زور شي مرګ را یاد کړه | دا علاج دی د غه رنځ لره محکم(۱)
غفلت هیڅ مناسب نه دی د سپین ږیرو | خوب روا نه دی په وخت د صبحدم
مار چې سوړې لره ورشي ګوره سم شي | ته د ګور په غاړه راغلې نه شوې سم(۲)
خم قامت د دنیا کار کړې عمر واړه | او په دوه رکعته نفلو نه شوې خم
ځان پخوا تر هغه وژاړه که مرد یې | چې په تا باندې ژړا کا نور عالم
نور عالم چې په تا ژاړي انصاف وکړه | بې انصافه ته په څه یې خوش خرم
که زه نه وایم ته خود سترګې رڼې کړه(۳) | کور دې خور شه ته چارپای یې که آدم

اې رحمانه لکه ته چې په خدای ګرم یې
بل به نه وي په جهان کې هسې ګرم

۱۳۵

۱۵۵۹

څو به صبر په جفا د یار کوم | څو به موم د لمبو مخ ته ګرزوم
عاشقي او صبوري سره دروغ دي(٤) | زه د الاف په دروغ څرنګه وهم
ته و ما ته نصیحت مه کړه ناصحه | زه د اخپل تخم خپل ځان لره کرم
ما خو زده چې مینه اور دی خدای مین کړم | دانسته خپسر واور ته اچوم
سر رشته مې خدای همه د یار په لاس کړه(۵) | په هر لور چې مې راکاږي پسې ځم
د آشنا د مینې لاس زما ګریوان دی | زه په دا کاږلي هیڅ عذر نه لرم(٦)
عاشقانو(۷) باندې حق د معشوق دی | حق به ولې په باطلو بدلوم

(۱) دا بیت د "پ پ" چاپ کې نشته.
(۲) قلمي نسخې: "ته د ګور په غاړه ګرزې نه شوې سم".
(۳) قلمي نسخې: "که زه نه وایم ته خپله سترګې وکړه".
(٤) د "خ" لومړۍ نسخه: "عاشقي او صبوري ده سره لرې".
(۵) چاپي دیوانونه: "سورشته مې خدای د یار په لاس کې ورکړه".
(٦) قلمي نسخې: "زه په دا معامله کې عذر نه لرم"
(۷) د "پ" په لومړۍ نسخه کې "په عاشقانو" او د "خ" په لومړۍ نسخه کې "په عاشقو" راغلی دی.

ما چې مینه د یار غرضه په خپل ځان کړه — تر ولې فرضو غاړه څرنګ غړوم

۱۳۶ — داخه ژوند(۱) دی چې یار نه وینم په سترګو
زه رحمان په جهان سترګې غړوم — ۱۵۶۸

په یوه غمزه د سترګو یې فنا شوم — سر تر پایه بې بنیاده بې بقا شوم
ما د یار له غمه دم وهلی نه دی — که مې دم وهلی نه دی هم رسوا شوم (۲)
بنده چې تن مې توی تومنه شو په عشق کې — هاله څاڅکی شبنم وم اوس دریا شوم (۳)
زه د یار و مخ ته ګورم یار و ما ته — چې داخل په تماشا شوم تماشا شوم
په هجران کې یې ګدا وم کند په غاړه — په وصال کې یې پادشاه د امرا شوم (٤)
په خپل کلي په خپل کور کې مې غربت دی — په صدف کې یتیم در غوندې یکتا شوم (۵)
مستورې مې راځه یو وړه مستو سترګو — رحمان ځکه په ګرېي کې رسوا شوم (۶)

۱۳۷ — بادشاهي د ګدایانو په دعا شي (۷)
زه رحمان ځکه بادشاه شوم چې ګدا شوم — ۱۵۷۶

تر هغه حده په هورته بد سری شوم (۸) — چې د درست جهان په سترګو کې اغزی شوم
دنیا واړه ځبله زیست او روزګار کاندي — خو یو زه په دغه بار کې کودلری شوم (۹)
تمامي جهان لمسن راځه نغاړي — سپین زړی مې اغوستی تورکودی شوم
هیڅ حاجت د هنر نشته و نصیب ته — غزا و شوه که مومند که داؤدزی شوم

---

(۱) په قلمي نسخو کې " داخه ژوند ون دی " راغلی دی.
(۲) دا بیت د " خ " په لومړۍ نسخه کې نشته.
(۳) دا بیت د " خ " په لومړۍ نسخه کې داسې دی: " بنده چې تن مې دړې وړې شه په عشق کې — هاله څاڅکی د شبنم وه اوس دریا شوم ".
د " خ " دوهمه نسخه: " بنده چې تن مې د تو تومند شو په عشق کې — هاله څاڅکی د شبنم وم اوس ګیاه شوم ".
او په " ق ،ک " چاپ کې یې دوهمه مسره داسې ده: " اول څاڅکی د شبنم وم اوس دریا شوم ".
(٤) قلمي نسخې: " په وصال کې بیا خان وامراد شوم ".
(۵) دا بیت په چاپي دیوانونو کې نشته: او دوهمه مسره یې د " خ " په لومړۍ نسخه کې داسې ده: " په صدف کې پنهم دُر غوندې یکتا شوم ".
(۶) دا بیت په چاپي دیوانونو او د " خ " په دوهمه نسخه کې نشته.
(۷) دا بیت د " خ " په لومړۍ نسخه کې نشته او هم نو موړی غزل په مصوره نسخه او د " ب " په دوهمه نسخه کې نشته.
(۸) دا غزل په مصوره نسخه او د " ب " په دوهمه نسخه کې نشته. لومړۍ مسره یې د " خ " په لومړۍ نسخه کې داسې ده: " تر هغه حده بېکاره بد سری شوم ". او د " خ " په دوهمه نسخه کې دا مسره داسې ده: " تر هغه حده پورې بد سری شوم ".
(۹) دا بیت د " خ " په لومړۍ نسخه کې نشته لومړۍ مسره یې د " ب " په نسخو کې داسې ده: " دا دنیا واړه وبله زیست و روزګار کاندي ".
د پېښور په دوو نورو چاپي دیوانونو کې داسې ده: " دنیا واړه سره زیست و روزګار کاندي ".
د " خ " په دوهمه نسخه کې داسې ده:
" عالم واړه سره زیست و روزګار کاندي ".

د نوح زوی هم د نېک نېکه نمسی ؤ(۱) — ګنه زه هم د نېک نېکه نمسی شوم
کل وسواس له احتیاطه پیدا کېږي — زه له ډېرې هوښیارۍ نه لېونی شوم(۲)

۱۵۸۳ — ۱۳۸ اوس عطا د آدمیت را باندې وشوه
چې رحمان د هغه یار د کوڅې سپی شوم(۳)

په ښه خوی له بدخواهانو بې پروا یم — په نرمۍ لکه اوبه داور سزا یم
وهر چا ته په خپل شکل څرګندېږم — آیینه غوندې بې رویه بې ریا یم
دراز عمر مې حاصل شوله راستۍ — لکه سرو مدام سبزه تازه پا یم(٤)
هم په داسې نو جامو چې معلومېږم — لکه ابر هم ګوهر یم هم دریا یم
قناعت مې تر خرقې لاندې اطلس دی — پټ د دستِ جهان بادشاه ظاهر ګدا یم
د غونچې په څېر په سل ژبو خاموش یم — لکه بوی هسې په پټه خوله ګویا یم
په ژړا مې د خپل یار دیدن حاصل کړ — د شبنم په څېر له ګل سره یکتا یم

۱۵۹۱ — ۱۳۹ که چالار د عاشقۍ روی(۵) ورکه کړي
زه رحمان د ګمراهانو رهنما یم

زه له دې جهانه(۶) تلونی په شتاب یم — لکه پانه د خزان پښه(۷) په رکاب یم
که هزار آباداني کړم په جهان کې — غرض دا چې نهایت خانه خراب یم(۸)

---

(۱) دا مسری په چاپي دیوانونو او د "خ" لومړۍ او دوهمه نسخه کې داسې ده : "د نوح زوی هم د نېک نېکه نمسی ؤ".
(۲) قلمي نسخې : "زه له ډېرې هوښیارۍ لېونی شوم".
(۳) "ق، ک" چاپ : "زه رحمان د هغې یار د کوڅې سپی شوم" . د "خ" دوهمه نسخه : "چې زه رحمان".
(٤) دا دوه بیتونه د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.
(۵) په "ب" چاپ او "پ پ" چاپ کې د "دي" پر ځای "ده" راغلی دی.
(۶) په چاپي دیوانونو کې د "جهان" پر ځای "دنیا" راغلی دی.
(۷) "ق" چاپ : "پا".
(۸) د دې بیت لومړۍ مسرۍ په "پ" چاپ او "ق" چاپ کې داسې ده : "که هزار آبادی کړمه په جهان کې".
د "پ پ" چاپ : "که هزارې ابادي کړم په جهان کې".
"ق، ک" چاپ : "که هزار آبادۍ وکړم په جهان کې".
دوهمه مسرۍ یې د "ق، ک" چاپ او "ق" چاپ کې داسې دی : "غرض دا چې عاقبت خانه خراب یم".

کړمي اصل د حیا تو له او بو دی — بیا خودا چي داوبو په سر حباب یم

دا جهان قصاب خانه کړه خدای وماته[1] — پای بسته ولاړ یم په غولي د قصاب یم

چي د خدای له معرفته خبر نه شوم[2] — معلومیږم چي یا دیو یم یا دواب یم

که صورت مي د سړي دی زه یې څه کړم[3] — په معني کي د چارپایو په حساب یم

لکه بت چي په رڼو ستر گو اوده وي — هسي زه په بیدارۍ کي وړی خواب یم[4]

په طاعت په عبادت مي زړه یخ نه کړي — همیشه د معصیت په اور کباب یم

سر د خدای وعبادت ته ایښوی[5] نه شم — مدام ډوب د گناهونو په گرداب[6] یم

چي وخپلو گناهونو ته نظر کړم — سزاوار د هر عذاب[7] وهر عتاب یم

لکه خوګ چي په خړو سورو وي مخ یې تور وي — زه هم هسي په خپل خدای پوري بي آب یم[8]

۱۴۰ — غزا وشوه که گفتار مي[9] په ژبه — زه حاجي چي کردار نه لرم کذاب یم — ۱۶۰۳

---

(۱) مصوره نسخه : "دا جهان خدای قصاب خانه کړو ماته".

(۲) "ق ،ک" چاپ : "چي خبر نه شوم د خدای له معرفته".
په دوهمه مسري کي په مصوري نسخي کي د "یا دد یم" پر ځای "یو دد" راغلی دی.

(۳) د "پ" په نسخه کي دا مسری داسي ده : "که صورت یي د سړي دی به یي څه کړي".
د "خ" په دوهمه نسخه کي : "که صورت مي د سړي دی په دا څه شو".

(٤) دا بیت د "خ" په لومړي نسخه کي نشته.

(۵) د "پ" نسخي : "وښکلی نه شم".
د "خ" لومړي نسخه : "ایښبی نه شم".
دوهمه نسخه : "نیوای نه شم".

(۶) په چاپي دیوانونو کي "دریاب" راغلی دی.

(۷) د "پا پ" چاپ : "د هر سزا".

(۸) دا بیت په مصوره نسخه کي نشته ، په "پ" چاپ ، "پ ، پ" چاپ او "ق" چاپ کي دا مسری داسي ده :
"زه هم هسي تر ښښتن پوري بي آب یم".
"ق ،ک" چاپ : "تر مولا پوري بي آب یم".
د "پ" لومړي نسخه : "زه هم هسي تر خپل یاره پوري بي آب یم".
دوهمه نسخه کي : "زه هم هسي تر الله پوري بي آب یم".

(۹) په چاپي دیوانونو او د "خ" لومړي نسخه کي "کوم" راغلی دی.

که هزار ځله نژدې د زړه په یاد یم   زه چې یار په سترګو نه وینم ناښاد یم(١)

که یار سل ځله وعدې د وصال وکا   زه له ډېرې تلوسې بې اعتقاد یم

په جفا و په وفا یې لا رغه نه شي   پُر حذر د ناز پرور په کړي داد یم(٢)

د بې نیاز و په نیاز څه امید د کړو دی   زه پرون سلطان خسرو وم نن فرهاد یم(٣)

که د یار له لاسه اور را باندې بل وي   لکه شمع مستقیم په خپل استاد یم

بې مینه قراري را باندې زوګک دی   شپه او ورځ په حرکت کې لکه باد یم

که همه عمر مې یار په غېږ کې ناست وي   زه له غمه د هجر په فریاد یم

یو زمان مې د زړه مراد موندلی نه دی   پیدا کړی خدای په اصل کې نامراد یم

د وصال په یوه کال مګر برپای شم   د هغې په هجر هسې بې بنیاد یم

چې بې نوره نتیجه نشته بې غمه   حق حیران د عاشقۍ په دا داد یم(٤)

په وصال کې مې د هجر طمعه نه وه   اوس حیران متحیر په دا فساد یم

بې له عشقه چې مې پړی شو د پوزې(٥)   ګنه نور له جملګي قیده آزاد یم

که مې پیرې که مې پلوړې چاره نشته

١٤١   زه رحمان د ښایسته و خانه زاد یم   ١٦١٦

که مې خوله پر فقیرې شمېرې(٦) فقیر یم   که مې خوله پر امیرې شمېرې امیر یم

د دلبر وصدقې لره یې غوارم   هسې نه چې په دنیا پسې زهیر یم

د خرقې خدمت(٧) مشکل دی او که نه وي   زه هر دم و دخپې چارې فته خبر یم

---

(١) دا غـــزل د "پ" په لومړۍ نسخه او مصوره نسخه کې نشته.

(٢) د "خ" په لومړۍ او دوهمه نسخه کې "قرارداد" راغلی دی.

(٣) د "خ" لومړۍ نسخه: " زه همه عمر له هجره په فریاد یم ".

(٤) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.

(٥) په "ق" چاپ کې "دغاړې" راغلی دی.

(٦) په مصوره نسخه کې "بولې" راغلی دی او دا غـــزل د "پ" په دوهمه نسخه کې نشته.

(٧) د "خ" په لومړۍ او دوهمه نسخه او مصوره نسخه کې "حرمت" راغلی دی.

هم پند اخلم هم پند وایم وهرچا ته — زه د ښو مرید د ښو پیر یم (١)
په هجران کې د یار خیال راسره مل دی (٢) — په زندان کې له یوسف سره اسیر یم
په خندا کې مې ژړا ده لکه شمع — له عالمه پټ پنهم (٣) د ځان په ویر یم
آزادي تر دا په هورته نوره څه ده (٤) — چې بندي (٥) د یار د زلفو په ځنځیر یم
خوشحالي تر دا په هورته بله کومه — چې مدام په خپل اشنا پسې زهیر یم (٦)
چې همېش په غوبناري د هجران اورم — رحمان څکه د خپل یار و مخ ته ځیر یم (٧)

خوشحال او دولتا مې غلامان دي (٨)

١٤٢ — ١٩٢٦

زه خان په پښتو ژبه (٩) عالمګیر یم

زه د یار په درد و غم کې غرقاب خوښ یم — په دا درد کې بې طاقت او بې تاب خوښ یم
که پو ښېږم په اوبه یا په اور سوځم — د سروشونډو په آتش و په آب خوښ یم
چې د یار د خال و خط نښې پکې وي — زور زر سر په مطالعه د کتاب خوښ یم
تر دا پوچه ګفتګویه چې یې اورم (١٠) — په نغمه په ترانه د رباب خوښ یم
د ریا ترنا قبوله عبادته — د ساقي په میو مست و خراب خوښ یم

---

(١) دا بیت د "خ" په لومړي نسخه کې داسې راغلی دی:
"هم پند اخلم هم پند وایم وهرچا ته — د ښو مرید د ښو مرشد د ښو پیر یم".
دوهمه مسره یې د "پ" په لومړي نسخه کې داسې ده: "د ښو مرید د ښو پیر یم".
(٢) دا مسره په "ق" چاپ کې داسې ده: "په هجران کې د وصال خیال راسره وي". او په نورو چاپي دیوانونو کې داسې ده:
"په هجران کې خیال د یار راسره مل وي".
(٣) په "ق، ک" چاپ کې "پنهان" او د "خ" په دوهمه نسخه کې "تنها" راغلی دی.
لومړی بیت په مصوره نسخه کې نشته.
(٤) په چاپي دیوانونو کې "بله نشته" او د "خ" په لومړي نسخه کې "نوره څه دی" راغلی دی. او هم دا بیت په مصوره نسخه کې نشته.
(٥) د "خ" په لومړي نسخه کې "بنده" راغلی دی.
(٦) دا بیت په چاپي دیوانونو او د "خ" لومړي نسخه کې نشته، لومړی مسره یې د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده "خوشالي تر دا پهورته د ه نوره کومه".
او په مصوره نسخه کې دا بیت داسې دی: "خوشالي تر دا په هورته نوره څه ده — چې مدام په خپل اشنا پسې دلګیر یم".
(٧) دا بیت په قلمي نسخو کې نشته لومړی مسره یې په "ق" چاپ کې داسې ده "همېشه په غوبناري د هجران اورم"
(٨) دا مسره د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: "یو خوشال سل ختک نور مې غلامان دي".
(٩) د "پ" په لومړي نسخه او مصوره نسخه کې "شعر" راغلی دی. (١٠) د "خ" دوهمه نسخه "تر دا د اور و ګفتګو یو چې یې اورم". لومړی بیت او ورپسې بیت د "خ" په نیمګړې نسخه کې نشته.

چې نه علم نه تسبیح نه تلاوت وي — له دې هسې بېدارۍ نه په خواب خوښ یم

خاموشي که هر څو لویه مرتبه ده — زه له یار سره په سوال وځواب خوښ یم (١)

د طوبی د ونې سیوری مې خوښ نه دی — ستا د مخ په لمبو سوی کباب خوښ یم

د یار ډېرې غم خوارۍ یم عاجز کړی — رحمان ځکه په خوړدن د شراب خوښ یم

١٤٣ — ١٦٣٥

زه د یار په درد وغم کې شادمان یم — لکه ګل د پرېشانۍ په وخت خندان یم

ته زما وبېکسۍ ته نظر مه کړه — خدای ساتلی لکه ګنج په بیابان یم

لکه ونه د ځنګل په مېوه پوره — په وېرانه وېرانۍ کې آبادان یم

یو وښسته مې د صورت بې عشقه نه دی — څوکیدار په هر نفس د خپل کاروان یم (٢)

د وصال مرغه (٣) د اوښکو دانو راکړ — لکه در و لعل په غاره د خوبان یم

د کاملې عقیدې له برکته — د دوړې په غاره ناست شاه جهان یم

روښنايي مې په طلب کې شوه حاصله — شپه او ورځ لکه آفتاب په لار روان یم

د آشنا د اوږدو زلفو صفت څو کړم — پلې سر په لویه لار د هندوستان یم (٤)

بې مینه مې هېڅ حال د صورت نشته (٥) — لکه بې مال ومتاعه تش دوکان یم

د هوس بلبل وېساه را باندې نه کا — د افلاس په کبل کې د خزان یم

و یارانو ته خاک تر تلو لاندې — د دې نور جهان په سر لکه آسمان یم (٦)

چې د یار په مینه سر ومال بښنده — خلق واوري هغه زه عبدالرحمان یم (٧)

---

(١) دا بیت د "خ" په لومړي نسخه کې نشته.

(٢) د "خ" لومړي نسخه کې "د خپل کردار یم" او مصوره نسخه کې "د خپل ځان یم" راغلی دی.

(٣) د "خ" په لومړي نسخه او مصوره نسخه کې داسې ده: "د وصال مزی د اوښو دانې راکړ".

(٤) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته. لومړی مسرۍ یې د "پ پ" چاپ کې داسې ده: "چې صفت د تورو زلفو د آشنا کړم".

(٥) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته، د "خ" په دوهمه نسخه کې لومړی مسرۍ داسې ده: "بې له مینې مې هېڅ حال د صورت نشته".

(٦) دا بیت او ورپسې بیت د "خ" په لومړي نسخه او نیمګړي نسخه کې نشته، په مصوره نسخه کې لومړی مسرۍ داسې ده: "د یارانو تر تلیو لاندې خاک یم".

(٧) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته.

١٤٤ — ١٦٤٨

په هر دم کې نوي نوي تماشې کړم
زه د خدای وکړه وته حیران یم

چې هر دم له خپله ځانه ګریزان یم — هم په دا لکه دریاب دروکان یم[1]

مرګي تریخ دی چې ژوندون د چاشیرین شي — زه خورسند دیار تروصل په هجران یم

نادانۍ مې دانايي شوه لکه طفل — په ناپاکو ګوهرو کې پاك دامان یم

چې د نفس د حرص ملك مې مسخر کړ — په هوا د پاسه تخت د سلیمان یم

تن مې څه کړې چې زړه یار راخخ یوړ — بېهوده د خالي خونې نګهبان یم

لکه ګل چې په ناز ماتې کړې اوبزاند وي — زه هم هسې د ژوند ود مر و ترمیان یم

کله ځان راته ولي کله عاصي شي — نه خبر په خپل کمال نه په نقصان یم

١٤٥ — ١٦٥٦

خپل جانان مې هسې نقش د پېزره کې
نه پوهېږم چې زه کمان یم که جانان یم

ژوبل ژوبل د ترکانو په نګاه یم — تردالا په دا غوښېږم چې پناه یم[2]

چې یوسف غوندې هزار یکښې پراته دي — بند بوان د هغه سبب[3] ذقن په چاه یم

چې يې قد وقامت نه وینم په سترګو — عندلیب په سر د سروي د خپل آه یم[4]

د سپین مخ د تورو ښنو له رغبته[5] — منت بار د هر سفید او هر سیاه یم[6]

---

(۱) دا غزل د "خ" له بېمي قلمي نسخې نه نقل شو.

(۲) دا غزل د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته او دا بیت په چاپي دیوانونو کې داسې راغلی دی: "ژوبل ژوبل د خوبانو په نګاه یم لا تر دانه زیات هوښېږم چې پناه یم".
په مصوره نسخه کې داسې دی: "ژوبل ژوبل د خوبانو په نګاه یم تر دالا په دا عاجز یم چې پناه یم".
د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې دی: "ژوبل ژوبل د خوبانو په نګاه یم لا پردا زهیرېږم چې لسترګو يې پناه یم".
د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې دی: "ژوبلي ژوبلي د خوبانو په نګاه یم تر وخولا په دا هوښېږم چې پناه یم".

(۳) په قلمي نسخو کې د "سبب" پر ځای "سیم" راغلی دی او د "خ" په لومړۍ نسخه کې "سیم په ذقن چاه یم" راغلی دی.

(٤) دا بیت په چاپي دیوانونو کې داسې دی: "چې يې قد وقامت ونه وینم په سترګو عندلیب په سهي سرو د خپل آه یم".
د "خ" په لومړۍ نسخه کې دوهمه مصرۍ داسې ده: "عندلیب د سهي سرو د خپل آه یم".
د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: "عندلیب غوندې په سروې د خپل آه یم".
او مصوره نسخه کې داسې ده: "عندلیب هسې سرو د خپل آه یم". (پاته په ۱۰۷ مخ کې)

لکه خوك چې په خره سوروي مخ يې توروي — زه هم هسې تر خپل خدای پورې روسیاه یم [۱]

د رقیب خبرې[۲] ورم د یار د پاره — دعاګوی هم د نېك خواه هم د بدخواه یم [۳]

بې له عشقه که مې عیب که مې هنر دی[۴] — نه[۵] خبر په عبادت نه په ګناه یم

شاخ د زلفو يې پخپله خدای راټیټ کړ — ګنه زه د یار تر قد پورې کوتاه یم [۶]

ځان هر ګوره ناګاه راڅرګندېږي — له هغې ورځې راهسې چې آګاه یم [۷]

بې صبرۍ د یار په وصل کې مهجور کړم — د پسرلي په مرغزار کې وچ ګیاه یم

له اوله تېر ووم بیا آه کړم — په نارو نارو[۸] خروس د صبحګاه یم

په جذبو جذبو يې رابلم زه وځان ته — هغه یار مې کاه ربا دی زه يې کاه یم [۹]

لکه باد وني پوخ شي ځنې رژي — زه هم هسې بار ترلې سربراه یم

اوس مې ځای په دا جهان کې پاتې نه شو — خوشحال تر[۱۰] چهل وتر پنجاه یم

د(۱۰۶) مخ د پاېلیکونو پاته: (۵) د "خ" په لومړۍ نسخه کې د "رغبته" پر ځای "زینته" راغلی دی.

(۹) دا مسری په "پ" چاپ او "ق" چاپ کې داسې ده: "منت بار دهر سفید دهر سیاه یم".

په "ب ب" او "ق ک" چاپ کې داسې ده: "منت بار دهر سفید او دسیاه یم".

او د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: "منت بار دهر سفید ودهر سیاه یم".

---

(۱) دا بیت په چاپي دیوانونو، مصوره نسخه او د "خ" لومړۍ نسخه کې نشته، د "خ" په دوهمه نسخه کې يې لومړۍ مسری داسې ده: "لکه خوك چې په خره سورېږي مخ يې تورېږي".

(۲) د "ب" په نسخه او د "خ" لومړۍ نسخه کې "خبرې" راغلي دي او دا مسری په مصوره نسخه کې داسې ده: "د رقیب خبره اورم د یار د پاره".

(۳) دا مسری د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: "دوعاګوی هم د نېکخواه هو د بدخواه یم".

(٤) دا مسری د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې ده: "بې له عشقه که مې عشق که مې هنر دی".

(۵) په "ق" چاپ کې د "نه" پر ځای "زه" راغلی دی.

(۶) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې دی: "شاخ د زلفو خپل خدای راته ټیټ کړ ګنه زه د یار تر قد پورې کوتاه یم".

(۷) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې دی: "ځان ښکاره راته هر ګوره څرګندېږي له هغه ورځې راهسې چې آګاه یم".
په چاپي دیوانونو او د "خ" په دوهمه نسخه کې لومړۍ مسری داسې ده: "ځان هر ګوره ناګاه راڅرګندېږي". د "خ" په دوهمه نسخه کې يې دوهمه مسری داسې ده: "له هغې ورځې راپه هسې چې آګاه یم". او په "ق ک" او "ق" چاپ کې داسې ده: "له هغې ورځې راهسې چې آګاه یم".

(۸) د "خ" په دوهمه نسخه کې "نارو سورو" راغلي دي.

(۹) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته، په "ب" چاپ، "ب ب" چاپ او مصوره نسخه کې يې لومړۍ مسری داسې ده: "په جذبو جذبو يې راکښوم وځان ته".
د "ب" په لومړۍ نسخه کې داسې ده: "په جذبو جذبو يې راوخکولم وځان ته".
په "ق ک" چاپ کې داسې ده: "په جذبو يې رابنکلم خپل ځان ته".
او د "خ" په لومړۍ نسخه کې دا بیت داسې دی: "په جذبو جذبو يې راکښوم وځان ته هغه یار مې کاه ربا دی زه ګیاه یم".

(۱۰) د "خ" په لومړۍ نسخه کې د "تر" پر ځای "له" راغلی دی.

۱۴۶ — ۱۹۷۱

د رقیب علاج آسان دی بلا دا شوه (۱)

زه نماځ[۱۰] له خپله یاره نا وېسا یم

زه یودم د ستا له غمه بې غم نه یم — بې غم ستا له ذکره فکره یودم نه یم (۲)

هر زیارت له چې درومم (۳) مراد مې تنده — زه زایر (۴) د بت خانې د حرم نه یم

ستا د در په تور و خاورو باندې خوښ یم — بې تا خوښ په تماشا د ارم (۵) نه یم

چې د (۶) ستا په تماشا یم خبر شوی — نور خبر په تماشا د عالم نه یم

بې د ستا له زیبا مخه وبل مخ ته — منتظر د دیوې ستني قرسوم (۷) نه یم

که د ستا د سنګلې مخ عاشقان ډېر دي — زه په وار وکې اول یم دویم نه یم

که له غمه دې ونه مرم حالته (۸) وایه — چې یا دیو یم یا دواب (۹) یم آدم نه یم

سم قامت لکه الف یم په راستي کې — لکه غشی خو (۱۰) فساد له سره سم نه یم

زړه مې ستا په غمزه غوڅ دی غزاوشوه — که په لاسو په پښو روغ یمه ګرم نه یم (۱۱)

خم د زلفو (۱۲) محراب د کږو وروځو — څه (۱۳) د مار و دلرم په څېر خم نه یم

---

(۱) دا مسری د "خ" په لومړی نسخه کی داسی راغلی ده: "د رقیب علاج آسان دی که لې خدای کړ".

(۲) دا غزل په مصورۀ نسخه او د "پ" په دوهمه نسخه کی نشته.

(۳) په چاپی دیوانونو او د "خ" لومړی نسخه کی "ځمه" راغلی دی.

(۴) د "خ" په لومړی او دوهمه نسخه کی "زاهد" راغلی دی.

(۵) د "خ" په دوهمه نسخه کی "حرم" راغلی دی.

(۶) په چاپی دیوانونو او د "خ" په دوهمه نسخه کی "دا" او د "خ" په لومړی نسخه کی "ن" راغلی دی.

(۷) په چاپی دیوانونو کی "سم"، په "پ" چاپ او د "خ" دوهمه نسخه کی "سیم" راغلی دی.

(۸) د "خ" په لومړی نسخه کی "رانه" راغلی دی.

(۹) د "خ" په لومړی نسخه کی "دیوال" راغلی دی.

(۱۰) په "پ" چاپ، "پ پ" چاپ او د "ق، ک" چاپ کی "زه" او د "ق" چاپ کی "و" راغلی دی.

(۱۱) دا بیت د "خ" په لومړی نسخه کی داسی دی: "زړه مې ستا په غمزه غوڅ دی بلا دا شوه که په لاس په پښو روغ یم کرم ندیم".
د "خ" په دوهمه نسخه کی دوهمه مسری داسی ده: "که په لاسو په پښو روغ یم کرم ندیم".
په "ق، ک" چاپ او "ق" چاپ کی داسی ده: "که په لاسو په پښو روغ خوګرم ندیم".

(۱۲) د "خ" لومړی او دوهمه نسخه کی "لې" راغلی دی.

(۱۳) په "پ" چاپ، "پ پ" چاپ او "ق ک" چاپ کی "زه" راغلی دی او په "ق" چاپ کی دا مسری داسی ده: "پېچ وخم په څېر د مار ولرم ندیم".

که مې کم و بېش له لاسه واقع کېږي(۱) — یم سړی شکم لرم بې شکم نه یم(۲)

زه زمان د بېلتانه له لاسه(۳) ژاړم

١٤١ — ١٩٨٣

واقعه ده ډېره ګرانه هېڅ ګرم نه یم(۴)

هسې تېز درومي دوران — ګویا برق دی درخشان(۵)
د آسیا په څېر(۶) ګردش کا — په زمین باندې آسمان
ککرۍ دي د سرو — چې وریږي تر دا میان
پیدا کېږي فنا کېږي — نه یې سر شته نه سامان(۷)
نه یې سر شته نه سامان شته — نه یې حد شته نه پایان(۸)

---

(۱) د امري په چاپي دیوانونو کې داسې ده: "کم و بېش که مې له لاسه واقع کېږي".

(۲) د امري د "خ" دوهمه نسخه کې داسې ده: "هم سړی یم نس لرم بې شکم نه یم".

(۳) په چاپي دیوانونو او د "خ" په لومړۍ نسخه کې "له لاسه" راغلي دي.

(۴) د "پ" نسخه: "دا واقع ده ډېره ګرانه هېڅ ګرم نه یم
د "خ" لومړۍ او دوهمه نسخه کې داسې ده: "دا واقعه ده ډېره ګرانه هېڅ ګرم نه یم".

(۵) د "پ" نسخې: "هسې تېز درومي دوان — ګویا برق دی د آسمان".
د "خ" دوهمه نسخه: هسې تېز درومي دوران — ګویا برق دی دا جهان".
مصوره نسخه: "هسې تېز درومي روان — ګویا برق دی دا جهان".
د "خ" لومړۍ نسخه: "هسې تېز درومي روان — ګویا برق دی د اسمان".

(۶) د "ق، ک" او "پ پ" چاپ کې "سیر" او د "خ" په دوهمه نسخه کې "دود" راغلی دی. (۷) قلمي نسخې: "نه یې سر شته نه سامان". (۸) "ق، ک" او "ق" چاپ
نه یې حد شته نه پایان شته — نه یې سر شته نه سامان". "پ" چاپ: نه حد نه پایان شته — نه یې سر شته نه سامان".
"پ پ" چاپ: "نه یې حد نه یې پایان شته — نه یې سر شته نه سامان".

ځيني د وك وهي بنا دي کا   ځيني ويرکا د خپل ځان
ځيني شمع غوندې ژاړي   ځيني ګل غوندې خندان
که يې ګورې يو ګلزار دی   که يې ګورې يو بيابان (١)
که يې ګورې يو ګلشن دی   که يې ګورې يو زندان (٢)
يوه هسې تماشا ده   چې يې هېڅ نه شي بيان (٣)
کيفيت يې موندلې نه شي   په دليل او په برهان
چې يې کومه خوا رفتن دی (٤)   يا يې چېرته دی مکان

خدای خبر دی په دا علم (٥)
هېڅ خبر نه دی انسان

١٤٨   ١٦٩٦

د هر ياران وو د ګل خان او جمال خان   په کار نه شو يو په وخت د زارستان (٦)
دهمه وارو يارانو مخ دې تور شي (٧)   که به څوک وبله (٨) ياري کا په دا شان
چې يو يار په سيورې پروت (٩) وي بل په اور کې   وهغوته به څوک څه وايي ياران
هېڅ تعريف يې په دا ژبه وايه نه شي   صد رحمت شه په ياري د ګل خان (١٠)

---

(١) د "پ" لومړی نسخه "زندان" . د "خ" لومړی او دوهمه نسخه : "که يې ګورې يو بازار دی که يې ګورې يو بيابان".
(٢) دا بيت په "پ" چاپ ، "ق ، ک" چاپ او "ق" چاپ کې نشته.
(٣) چاپي ديوانونه : "چې يې هېڅ نشته بيان". د "خ" لومړۍ او دوهمه نسخه : "چې يې هېڅ نه شي بيان". مصوره نسخه : "ځني نه شي هېڅ بيان".
(٤) "ق ، ک" چاپ ، "ق" چاپ او د "خ" په دوهمه نسخه کې : "چې يې کوم خوا ته رفتن دی".
(٥) قلمي نسخې : "خدای عالم دی په دا علم".
(٦) دا غزل د "پ" په نسخو او مصوره نسخه کې نشته. دوهمه مسرۍ يې د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې ده :
"يو هم نشته دده کار په ځان راستان"
دوهمه نسخه : "يو يې هم په کار نه شو په ځای د راستان".
(٧) د "خ" دوهمه نسخه : "دهمه وارو يارانو مخ يې ورك شه".
(٨) "ق" چاپ : "سره".
(٩) د "خ" دوهمه نسخه : "ناست دي".
(١٠) "پ" چاپ : "هېڅ تعريف مې په دا ژبه وايه نه شي - صد رحمت شه په ياري د ګل خان".
د "خ" لومړۍ نسخه : "هېڅ تعريف يې نور په ژبه داوړی نه شی صد رحمت شه په يارۍ د ګل خان".
د "خ" دوهمه نسخه : "هېڅ تعريف به يې په ژبه را و نه شی صد رحمت شه په يارۍ د ګل خان".

په داهورته[۱] د یارئ شرطونه څه وي — چې په اورکې دوا ره وسوځي یکسان
چې له آله له اولاده سره و سول — خدای دې نه کا څوك داهسې مظلومان
چې په اورکې یو د بل د پاره سوځي — مالېدلي نه و وهسې مخلصان
څه رنګ شوخ و و هغه او راو هغه خلق — چې لې مر نه کړ و داوښکو په باران[۲]
الغیاث دی الغیاث دی الغیاث دی — چې انسان کا هسې ظلم په انسان
دنمرود چارې مې ولیدې په سترګو — چې یې اچول و ا وروته نبیان[۳]
هم دې څمکې دې آسمان ته تعجب کړم[۴] — چې نه څمکه په نا روشوه نه آسمان
هم دې لویو لویو غرونو ته حیران یم[۵] — چې ونه لوښته له ویځه سرغلتان
له دې خپله سپیه نفسه مې زره بد شو[۶] — چې او به ښنبې یا خواره خوړې په جهان
عالم وایي چې قیامت به په جمعه وي — ولېدما په یکشنبه په دا دوران
هزار حیف دی چې داهسې رنګه چارې — واقع کېږي د دنیا په سود و زیان
سر بند نه وګویا د بنت کربلا و — چې سیلاب شو د سر و وینو پرې روان[۷]
په عیسیٰ او په دجال کې ګناه نشته[۸] — دا مکرونه دي د نفس و د شیطان

---

(۱) د "خ" دوا ړو قلمي نسخو ، "پ" چاپ ، "ق ، ک" چاپ او "ق" چاپ کې " تر داهورته " راغلی دی.

(۲) د "خ" لومړۍ نسخه : " چې مرنه که هم داوښکو په باران".
دوهمه نسخه : "چې یې اور مړ نه کړ داوښکو په باران".

(۳) "ق ، ک" چاپ : " چې به یې اچول واوروته نبیان".
"پ" چاپ : " چې یې اچول ؤاورته نبیان ".
د "خ" لومړۍ نسخه : "چې یې اچول واورته مرسلان".
دوهمه نسخه : " چې یې اچول په اورکې مرسلان".

(٤) "پ" چاپ : " هم دې ځمکې هم اسمان ته تعجب کړم".
د "خ" لومړۍ نسخه : " ودې ځمکې واسمان ته تعجب یم".
دوهمه نسخه : " ودې ځمکې واسمان وته حیران یم".

(٥) د "خ" لومړۍ او دوهمه نسخه : " ودې لویو لویو غرونو ته حیران یم".

(٦) د "خ" دوهمه نسخه : " له دې خپله کم بخت نفسه مې زړه بد شو".

(۷) دا بیت د "خ" له لومړۍ او دوهمې نسخې نه نقل شو ، په چاپي دیوانونو او نورو نسخو کې نشته.

(۸) د "خ" لومړۍ او دوهمه نسخه : " ګناه نه وه ".

عزیزان یې ځبله (۱) ووژل پخپله داهمه واړه تقدیر دی دسبحان (۲)
هسې نه چې ذاتي وکړه نور به نه کړي چې یې زړه شي هغه کاندي بادشاهان (۳)
شاه عالم اعظم وګوره چې یې سخا کړ په خونونو واړه ملك دهندوستان (۴)
ودارا او اورنګ زیب وته حیران یم (۵) چې یې څه چارې واقع شولې ترمیان (۶)
دحسن حسین غزا دې څوك په زړه کا چې همه واړه په تیغ شول شهیدان (۷)
د دوی غوښې او ښکو وینو رغړولې بې حسابه هسې خلق شو توفان (۸)
هرچې اهل ددنیا دي حال یې دا دی (۹) که سړی دی که پېری دی که حیوان
آدم زاد په ځمکه یو بل سره وژني (۱۰) په دریاب کې وبله غوښې خوري ماهیان
لکه غوښې چې ماهیان خوري په دریاب کې په هوا کې هم دغه کاندي مارغان
خزنده او پرنده دي د دې دهر (۱۱) همه واړه یو تر بل مشت وګریوان (۱۲)
مرداري ددې دنیا خو هم دغه ده ځکه بېرته ځني ګرځي درویشان

---

(۱) د "ق، ک" چاپ او "ق" چاپ: "سره ووژل".
لوموړي مسری د "خ" په لومړۍ او دوهمه نسخه کې داسې ده: "عزیزانو به په څه وبله وژلو".
(۲) د "خ" دوهمه نسخه: "داهمه واړه تقدیر د پاك سبحان".
(۳) د "خ" لومړۍ نسخه: "چې یې زړه شي هغه کاندي په داشان".
(۴) "ق، ک" چاپ او "ق" چاپ: "شاه عالم اعظم وګوره چې یې سخا کړه په خونونو واړه ملك دهندوستان".
د "خ" لومړۍ نسخه: "شاه عالم واعظم ګوره چې یې فساد کړ په خونونو سره ملك دهندوستان".
د "خ" دوهمه نسخه: "شاه عالم اعظم وګوره چې یې خسا کړ په خونونو واړه ملك دهندوستان".
(۵) "ق، ک" چاپ: "بیا دارا او اورنګ زیب وته حیران یم".
د "خ" لومړۍ نسخه: "ودارا واورنګ زیب وته که ګورې".
د "خ" دوهمه نسخه: "ودارا واورنګ زیب ته دې څوك ګوري".
(۶) "ق" چاپ: "چې یې څه چارې واقع شوې په ځان".
د "خ" لومړۍ او دوهمه نسخه: "چې یې څه چارې واقع شوې ترداميان".
(۷) د "خ" لومړۍ او دوهمه نسخه: "چې همه په توره ومړه شهیدان".
(۸) دابیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته او دوهمه نسخه کې داسې راغلی دی: "دوه غاښې او ښکې یې په وینو رغړولو هسې بې حساب خلقه شوله توپان".
(۹) د "خ" دوهمه نسخه: "هرچې آل ددې دنیا دی حال یې دادی".
(۱۰) د "خ" لومړۍ او دوهمه نسخه: "آدم زاد په مخ دځمکې وبله وژني".
(۱۱) د "خ" لومړۍ او دوهمه نسخه: "خزنده که پرنده دی ددې دهر".
(۱۲) د "خ" لومړۍ نسخه: "همګې دي وبله مشت وګریبان".
د "خ" دوهمه نسخه: "همګې دي واړه مشت وپه ګریوان".

۱۴۹ — مکاري د زمانې څه هومره نه ده — ۱۷۲۵
چې رحمان يې چاته وکاندي بيان (۱)

دنيادار د دنيا کار کا زه د دين — خوانين زما په ملك دي خوشه چين (۲)
هيڅ کم نه دی تر سپين مخيو دلبرانو — بلکه سنه دی زما شعر نمکين (۳)
مراد له تورو سپينو واړه د لبريده — موقوف نه دی دغه (٤) کار په تورو سپين
چې رنګين رنګين مضمون پرې کښلی نه وي — څه په کار دی د بياض ورق رنګين (۵)
مرتبه د سليمان چې چا لره ورشي (۶) — هيڅ پوره نيمګړی نه دی په نګين
خوند په خوله دی نه په ښکته نه په خواره دی (۷) — آب وخور که د چا تلخ وي که شيرين
غرض خوب دی که په خس وي يا په خاوري (۸) — څه حاجت دی په بستر و په بالين (۹)
مصری توره هم په بد غلاف کې زنګ شي — خدای شوك مه کړه د بدانو هم نشين

۱۵۰ — څه عجب که په ورځ مهر په شپه ماشي — ۱۷۳٤
د رحمان آشنا چنان دی يا چنين (۱۰)

---

(۱) د "خ" لومړی نسخه ، " چې يې زه رحمان کريم وچا ته بيان ".
د "خ" دوهمه نسخه : چې رحمان يې که و چا وته بيان ".
(۲) دا غزل په مصوره نسخه او د "پ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(۳) د "پ" لومړی نسخه " بلکه به دی دا زما شعر نمکين ".
د "خ" لومړی نسخه : " بلکه به دی زما سبز نمکين ".
(٤) د "خ" لومړی نسخه : " دلسته ".
(۵) د "پ" لومړی نسخه " کار ار نګين ".
(۶) د "پ" لومړی نسخه : " چې خدای چا لره مرتبه د سليمان ورکا ".
د "خ" لومړی نسخه : " که خدای چالره پخه د سليمان ورکه ".
د "خ" دوهمه نسخه : " که خدای چالره نتيجه د سليمان ورکه ".
(۷) د "پ" لومړی نسخه : "خوند په خوله دی نه په خوله نه په خواره دی ".
چاپي ديوانو نه "خوند په خوله دی نه په شکم نه په خواره دی ".
د "خ" دوهمه نسخه : "خوند په خوله په ژبه په خواره دی ".
(۸) "پ" چاپ ، د "پ ب" چاپ او "ق ، ک" چاپ : " خاوري ".
(۹) د "خ" دوهمه نسخه : " څه حاجت دی د بستر و د بالين ".
(۱۰) چاپي ديوانونه ، او د "خ" لومړی او دوهمه نسخه : " د رحمان اشنا چنان دی هم چنين ".

که تېرې ولوېسته شاهان او سلطانان — هيڅ نيمګړى په چا نه شو د جهان[1]

که هزار هزار فنا شي په يو دم کې — بيا پيدا شي په يو دم کې هزاران

درفتن د آمدن حساب يې نشته — لکه بحر چې لهېږي بې پايان

يو دبل په غم نه نرم وي نه ګرم — هم د هغه زده چې ورېږي شي په ځان

پېغمبر غوندې صاحب تر دنيا تېر شو[2] — دا دنيا يې ورانه نه شوه په هجران

چې دا هسې عالم لاندې شو تر خاورو — د چا ياد وي ما وتا غوندې سګان

که غلبېل کړم د تمامې دنيا خاورې — بيا به نه مومم دارا او شاه جهان[3]

بوى د نام و د ننګيان يې پاتې نه شو — چې دعوى يې کړه د نام او د ننګيان

که دروغ وايم ته ورشه نظر وکړه — د خپل پلار او د نيکه په ګورستان

چې يې ته په دوړو ستر ګو سنکولې — ګوره څه شوې هغه خولې هغه لبان

چې مدام يې په قربان قربان بللې — اوس دې غېږ درباندې وکا چې قربان!

۱۵۱ — ۱۷۴۶

د رحمان وسوزان شعر ته حيران يم[4]

چې يې اوربل شوى نه دى په ديوان

ته چې هسې ګاه يې ترش ګاه يې خندان — له عاشق سره کينه کړې که احسان

له احواله دې چا نه زده چې به څه کړې — کله جور کله لطف کړې عيان[5]

رنځ راحت د عاشقانو وار ته يې — دا دروغ دى که وصال دى يا هجران

هغه شونډې چې خوږې دي ترش کړو — له تنخلوې عار نه کا عاشقان

رجوعات د ښايسته وُ چا ته نه وي — هرګز نه وي سرکوزې د سروې شان

---

(۱) دا غزل د "پ" په نسخو او د "خ" په نيمګړي نسخه کې نشته. د "خ" په نورو قلمي نسخو کې، د "ولوېسته" پر ځاى "ولنبسل" راغلى دى.

(۲) "ق، ک" چاپ: "محمد عليه السلام تر دنيا تېر شو".

(۳) قلمي نسخې: "که غلبېل کړې د تمامې دنيا خاورې بيا به نه مومې دارا او شاه جهان".

(۴) "ق، ک" چاپ: "د رحمان دې سوزان شعر ته حيران يم".

(۵) د "خ" دوه نسخه او نيمګړې نسخه: "کله جور کله غوږي کړې عيان"! او دا غزل د "پ" په نسخو کې نشته.

دغه هسې رنګ ښایست لکه چې ستا دی — نشته دا رنګه ښایست د هېڅ انسان (۱)
قصد تر هسې حده ولې کړي ګل رخه — چې له دېره نازه وژني عاشقان
د مرېي صورت څه روخ له کاڼي نه وي — نشته کاڼي څخه ستا د جفا توان (۲)
وهر چا وته (۳) چې ستا قوت رسېږي — هلته نه رسي قوت د درست جهان (٤)
ستا له جوره زهره (۵) نه لري چې آه کا — که کشور د عاشقانو شي وېران
خوار حېران لکه عاشق دی ستا له درده — خدای دې هېڅوک هسې نه کا خوار حیران (٦)
لکه دېر وايي د وصل راحتونه — دغه هسې د فرقت دی سخت زندان
د رخسار ښېښې دې واړه د خورشید دي — چې یې درست جهان له نوره دی روښان
له هوسه دې هر ګل کړه خندا شوه — چې یې ولید ستا د حسن ګلستان
کله وي چې نصیحت کاندي عاشق ته — که له حسنه دې آګاه شي زاهدان (۷)
رنګ د روی دې لرې رنګ د سرو ګلونو — توري څنې دې ښا خونه د ریحان
سیاهي د نوي خط دې هسې زیب کا — لکه ښکلې واړه توري د قرآن
وکوهي ته چې لغزش کا کل خطر وي — کل خیریت (۸) دی کوهی ستا د زنخدان
که د در و تجلی ده دېره دېره — د رتا رېک شي چې ظاهر شي ستا دندان
ته سلطان د ښایسته وې دلبره (۹) — دا نور واړه ښایسته دې نوکران

---

(۱) دا بیت د "خ" په لومړي نسخه کې نشته.
(۲) دا بیت په "پ" چاپ، "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ کې نشته، د "خ" په قلمي نسخو کې د "مرېي" پر ځای "سمړی" راغلی دی.
(۳) په قلمي نسخو کې "وهر کار وته" راغلی دی.
(٤) د "خ" په لومړي نسخه کې "شاه جهان" راغلی دی.
(۵) د "خ" په دوهمه نسخه کې "چاره نه لري" راغلی دی.
(٦) دا بیت د "خ" په لومړي نسخه او مصوره نسخه کې نشته.
(۷) دا بیت او ورپسې دوه بیته د "خ" په مصوره نسخه کې نشته.
(۸) "ق، ک" چاپ کې "خطر" راغلی دی.
(۹) د "خ" دوهمه نسخه کې "دا وادره" راغلی دی.

که د انور ښایسته ستوري ویل کېږي — ته خورشید خوندې صورت لرې عیان (۱)

له هر چا چې اوربېده شي دغه وایي — چې ښایست دې ذره نه لري نقصان

د رو لعل شو ویل د رحمٰن خکه (۲)

۱۵۲ — ۱۷۶۹

چې دی ستا د لعلو وشونډو وشوګویان

چېرته د یار شونډې چېرته غم د دل وجان — چېرته کمتی لال اوچېرته لعل د بدخشان

پاك ومنزه دی عشق د نفس له خاصیته — چېرته چاه د ګیډې چېرته چاه د زنخدان

لږ تفاوت نه دی د رندی د زاهدی — چېرته ځلمي جونه چېرته کونډې یتیمان

واړه بې وقوف دي که خوك دین په دنیا پلوري — چېرته پنځه ورځې چېرته عمر جاودان

زارشه د هوا وحرص خیال ترقناعته — چېرته ملك د مصر چېرته ده د غلامان

نه شي د ملنګو د خانانو سره کلی (۳)

۱۵۳ — ۱۷۷۵

چېرته عزیز خان چېرته ملنګ عبدالرحمٰن

فراموش مې دی د ستا په مینه خان — خان لا څه دی بلکه عمر جاودان (۴)

لکه زه چې ستا د درد په خاورو خوښ یم — هومره عیش وطرب نه لري شاهان

لکه زه چې ستا د غم پېټی ونه اخلم — هومره پېټی اخستی نه شي پهلوان (۵)

هسې بې سروسامان یم ستا په عشق کې — چې آګاه نه یم په سر او په سامان

هسې بې شرابو مست یم ستا په مینه — چې خبر نه یم په ځمکه په آسمان

دا به څرنګ شي چې ته د کال وعده کړې — په ما نه تیرېږي بې تا یو زمان

---

(۱) دا بیت د "خ" په لوېړي نسخه کې نشته ، په "پ" چاپ ، ق، چاپ ، "ق ،ک" چاپ ، د "خ" د دوهمه نسخه او نیمګړې نسخه کې "روښان" او مصوره نسخه کې "تابان" راغلی دی.

(۲) قلمي نسخې : " ته د ویل د رحمان د رو لعل شو ځکه"

(۳) چاپي دیوانونه : " نه شي د خانانو د ملنګو سره کلی". د "خ" په لوېړي نسخه کې "وبله کلی" راغلی دی.

(۴) دا غزل د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته ، په نورو قلمي نسخو کې " عیش جاودان" راغلی دی.

(۵) دا بیت د "خ" په نیمګړې نسخه کې نشته ، په "ق ،ک" چاپ کې "د سر پېټی وړنه" راغلی دی.

تمامي عمر دستا په طلب ورك يم — لټوم دې په هر ښهر په بيابان

۱۵۴ — کـه له دره يې شرې كړې پرېږدې ته (۱) — ۱۷۸۴

د پرمين دی ستا پر مخ عبدالرحمان

خوښه شمېرم زه غمونه د هجران — هومره د ېر دي لكه ريګ د بيابان (۲)

دسرې د دښمنۍ توان مې نه شو — خدای را پېښه د ښمنۍ كړه د آسمان

لكه خوك چې د اوښ بار په مېږي كېږدي — هسې زه يم په خپل غم (۳) پورې ناتوان

لكه اور د بېلتانه چې په ما اوري (۴) — چالبدلی ګنه اور دی په داشان

د يار غم به مې هغه سرې په شمار كړي (۵) — چې شمېرلي يې وېښته وي د خپل ځان

كه خوك والې حال د څه دی په هجران كې — په خاطر دې تصور كا د وزخيان

ناقرار زړه (۶) مې د يار په هوا والووت — تش صورت مې په ځای پاتې شو پرېشان (۷)

د يار ياد (۸) مې زړه په غمو ستر ګو يو ور — لكه بت په دېوال كښلی يم حيران

ماوې زړه د مومن عرش دی خبر نه وم — چې به عشق زما د اعرش (۹) كاندې وېران

عاشقۍ تر هغه حده بې هوش كړم — چې نه هوښ لرم نه صبر نه سامان

لوړ د لوړه د تهمت په غونډو وېشتم — ملامت را باندې والې درست جهان

۱۵۵ — چې دا حال ور باندې نه وي ورغلی — ۱۷۹۵

په وېل به څه ګوهر پېيي د رحمان

---

(۱) قلمي نسخې : "چې له دره يې شرې ګناه يې كوم دی — د پر دستا پر مخ مين دی يو رحمان". (۲) قلمي نسخې : "خوښه شمېرم - درد غمونه د هجران — هومره د ېر دي لكه شګې د بيابان ". دا غزل د "خ" په دوهمه نسخه كې نشته.

(۳) "ق ،ك" چاپ : " په خپل يار پورې ناتوان " اغلی دی. (٤) د "خ" په قلمي نسخه كې داسې دی: " لكه غم د بېلتانه چې په ما اوري".
د "پ" لومړۍ نسخه : " لكه ستا د بېلتانه كا مې په ما اوري". (۵) قلمي نسخې :" زما غم به د هغه سرې په شمار وي".

(۶) په "پ" چاپ او د "پ پ" چاپ كې " روح " اغلی دی.

(۷) په چاپي ديوانونو ، د "خ" لومړۍ نسخه او نيمګړې نسخه كې " حيران" اغلی دی.

(۸) په "پ" چاپ ، "پ پ" چاپ كې " دم" ، " ق ،ك" چاپ كې " غم " اغلی دی او دا بيت د "خ" په نسخه كې نشته . دوهمه مسره يې په چاپي ديوانونو كې داسې ده:
" لكه بت چې په دېوال كې وي حيران".

(۹) د "پ " په لومړۍ نسخه كې " زړه " اغلی دی.

ورکه عاشقي شه هم يې نوم هم يې نښان — زه يې هسې خوار کړم لکه شګې[1] د بيابان

زه د عشق په کارکې تېر ترسره هم ترمال يم[2] — کشکې که په سر مې د امشکل کا خدای اسان

کښېوتم د عشق په آدم خور و ګرداب نو — نه په وړاندې تلی شم نه په بېرته ګرېزان

رنځ د عاشقۍ چې زه ظاهر کړم و طبيب ته — هيڅ ويلی نه شي طبيبان او حکيمان

شه ياران د دنيا واړه ګدايان دي — زه د عشق په اور کې سوی سرګردان[3]

نه مې حال وچا ته وې چې داخه دی — عالم واړه په فکرت تللي حيران

د عشق اور را باندې بل شو خدای خبر دی — اوس رسوا شوم په عالم کې چاک ګرېوان

راشه عاشقي مه کړه رحمانه اوکه نه وي — تل به په اور ناست يې که بادشاه يې د جهان

۱۵۶ — ۱۸۰۳

خان سلطان د دې جهان — آخر د رومي خوار حېران

د قضا په حبل تړلی — په مثال د بنديوان

شېرين ځان ورځنه د رومي — نه يې زور رسي نه توان

که ښندي مال و ملک واړه — هيڅ رنګ نه مومي امان

نه يې مل نه يې حامي وي — درد يې ورشي په څپل ځان

درمانده ورته ولاړ وي — وزيران او وکيلان[4]

هيڅ دارو يې کړلی نه شي — کوز کوز ګوري حکيمان

---

(۱) په چاپي ديوانونو کې "خاک" او د "خ" په دوهمه نسخه کې "لوټه" راغلې دی.
(۲) د "ب" لومړۍ نسخه: " زه د عشق په کار کې تېر تر سرو مال يم ".
د "خ" لومړۍ نسخه : " زه د عشق په کار د بار کې تر سرو تېر يم ".
د "خ" دوهمه نسخه : " زه د عشق په کار کې تر سرو تر مال تېر يم ".
مصوره نسخه : " زه د عشق په کار و زار کې تر سر تېر يم ".
نيمګړې نسخه : " زه د عشق په کار کې تر سر تېر يم باری څه کړم ".
(۳) دا بيت او ورپسې دوه بيتونه د "خ" له دريې قلمي نسخې نه نقل شول . او په وزن کې له اصل غزل سره برابر نه برېښي .
(٤) د "خ" په نيمګړې نسخه کې " اميران " راغلې دی.

بادشاهي يې پاتې کېږي | زره يې چوي په ارمان
چې يې روح له تنه بېل شي | نور پرې ژاړي فرزندان
يوساعت وربانديې ژاړي | آخر صبر کا خوا ران
بيا يې غسل له ره واخلي | په تخته باندې عريان
په جامويې هوسېږي[1] | مرده شوی او غسالان
چې له قبره يې بازگشت شي[2] | مال يې يوسي ميراثيان
په مسند يې دعوی کاندي | هم دوستان هم دښمنان
سهيلی به يې تالاکا[3] | هغه خپل مصاحبان
نام نښان يې هسې ورک شي | لکه عين يې نښان
نه يې نقش پاتې کېږي | نه يې اسم په جهان[4]
دادنيا آب روان ده | نه شي نقش په آب روان
که هزار رنګ ابادي کا[5] | نهايت خانه ويران
لکه بادهسې به تېر شي | کاروبار ددې دوران[6]

دابيان دورود راز و
کوتاه قطع کړ رحمان

۱۸۲٤ ۱۵۷

---

(۱) په چاپي ديوانونو کی "خوشاليږي" راغلی دی.
(۲) په قلمي نسخو کی "بازگشت کا" راغلی دی.
(۳) چاپي ديوانونه : "سهيلی يې تالا کاندي".
د "خ" دويمه نسخه : "سهيلی دده تالاکه".
مصوره نسخه : "سهيلی يې هم تالاکه".
(٤) په قلمي نسخو کی "زمان" راغلی دی.
(۵) د "پ" لومړی نسخه : "که ابادي کړ هزار رنګه".
د "خ" دوهمه نسخه او نيمګړي نسخه : "که هزار آباداني که".
(٦) چاپي ديوانونه : "هغه دور هغه دوران".
د "خ" په قلمي نسخو کی : "هغه دور د دوران".

که پخوا تر آشنایۍ وی بېلتون (١)　　ما به نه وو له چاکرۍ پیوستون
چې مې یار په سترګو ولید ما ګومان کړ　　چې هم دا ساعت مې بیا مونده ژوندون
په نیمګړې داد خبر د فلك نه وم (٢)　　چې به بیا شي په ستنه راځنه ستون
نن ساعت چې له دې حاله خبردار شوم　　سکه ترنن ورځې بهتره وه پرون
هر زحمت چې پر ما راشي شکرانه کړم (٣)　　عاشقي ترهسې حده کړم زبون
اوس که لاس پر بله منم هېڅ سود نه کا　　هغه چار چې مې له لاسه شوه بېرون
لکه لمر په څلورم آسمان ختلې یې　　محبت یې له حجابه کړم بېرون (٤)
چا چې رخه له سینه مخه را کوله　　اوس دې سوړ په نیلي ګرځي د ګردون
په داسې حال کې څرنګ صبور تې شي　　چې دښمن دې کامراني کا ته محزون
که په صبر سره تور کاڼي لعل کېږي　　لعل یې مه کړې په داسې شواخون (٥)
د دنیا هوس په ما باندې حرام شو　　د هوس هسې کړم شپه په مېړتون (٦)
دریغه یو ځله هغه زما په حال شوی　　چې وما وته لولوي صبر و سکون

١٨٣٧　　ورحمانه ته ځان هغه ګړی آسمان شي　　١٥٨
چې د ستا په غم کې (٧) ناست وي سرنګون

---

(١) دا غزل د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته، د پېښور په چاپي دیوانونو کې لومړۍ مسرۍ داسې ده: "که پخوا له آشنایۍ نه وی بېلتون".
(٢) د "پ" لومړۍ نسخه: "په نیمګړې داد فلك د خبر نه یم".
(٣) دا بیت د "خ" په نیمګړې نسخه کې نشته، په نورو قلمي نسخو کې "شکرانه" راغلی دی.
(٤) دا بیت په قلمي نسخو کې نشته.
(٥) په چاپي دیوانونو او نورو قلمي نسخو کې "ځیګرخون" راغلی دی.
(٦) دا بیت په قلمي نسخو کې نشته.
(٧) د "خ" په لومړۍ نسخه، نیمګړې نسخه او مصوره نسخه کې "چې د یار په غم کې" راغلی دی.

و

هيڅوك مه شه گرفتار د تورو زلفو … مه اسير شه[1] په كفار د تورو زلفو

هم په شان د تورو زلفو پرېشان وي … هر چې كاندي انتظار د تورو زلفو

د محشر په عالم كله قراري وي[2] … څوك به څه غواړي قرار د تورو زلفو

څو يې صبح[3] د قيامت د ميده نه شي … ورځ به نه شي شب تار د تورو زلفو

مگر شمع[4] د سپين مخ شي باندې بله … گڼه نشته بل انوار د تورو زلفو

تار په تار كا د عاشق د خاطر خونه … چې حلقې شي تار په تار د تورو زلفو[5]

چې تمام جهان يې نښتی دی په دام كې … څوك به څه كاندي انكار د تورو زلفو[6]

زه له كومه يوه كمنده سر وكاږم … كمند ونه دي هزار[7] د تورو زلفو

هومره زړونه يې پېيلي په هر تار دي[8] … چې تسبيح كړه خداى زنار د تورو زلفو

په تندي د محتسب كا دره ماته … چې پرې راشي دره دار د تورو زلفو[9]

---

(١) د "خ" لومړۍ او دوهمه نسخه : "اسير مه شه"

(٢) چاپي ديوانونه او د "خ" لومړۍ نسخه : "د محشر عالم به كله په قرار وي"، خو "پ" چاپ كې د "كله" پر ځاى "څرنگ" راغلى دى.

(٣) د "پ" نسخې او د "خ" دوهمه نسخه : "ولى صبح".

(٤) مصوره نسخه : "ككه".

(٥) د "خ" دوهمه نسخه : "چې حلقه شي خلقه مار د تورو زلفو". او چاپي ديوانونه، مصوره نسخه او د "خ" لومړۍ نسخه كې "چې حلقه شي" راغلى دى.

(٦) "ق، ك" چاپ او "ق" چاپ : "څه به كاندي څوك انكار دړه وبشانو".

(٧) د "ب پ" چاپ : "بسيار".

(٨) د "خ" لومړۍ نسخه : "هومره زړونه يې پېيلي هر تار دي".

(٩) دا بيت د "خ" په دوهمه نسخه كې نشته.

ملك د هند او د حبش ېې واړه زبر کړ(۱) چې پیدا شو شهر یار د تورو زلفو

ښامار انو غونډې ګرځي په ګنجونو(۲) نه شي هیڅ په زړه کې ډار د تورو زلفو

که بل مار چیچل په لاسو یا په پښو کا(۳) په زړه خوله لګوي مار د تورو زلفو

د رحمان ترقلم مشك و عنبر وورېږي

چې آغاز یې کړ اشعار د تورو زلفو

۱۵۶ — ۱۸۵۱

اوښکې نه لري حساب زما د سترګو بې حسابه شو سېلاب زما د سترګو

سیاهي مې همه واړه سفیدي شوه هسې پر پولې شو کتاب زما د سترګو

که مې سره دي که مې سپین دي که مې تور دي(٤) اوښکو یو وړ هر اسباب زما د سترګو

چې رخسار د هغه یار راڅخه پټ شو حبطه شو آب و تاب زما د سترګو(۵)

چې ګوزار مې په دا ګرمو اوښکو نه شو(۶) مګر کا نی دی حباب زما د سترګو(۷)

که نور خلق د آفتاب په رڼا زیست کا(۸) مخ د ترکو دی له افتاب زما د سترګو

ما یې خیال لره ابلق د سترګو زین کړ قدم نه ږدي په رکاب زما د سترګو

---

(۱) د "خ" دوهمه نسخه : "ملك د هند د حبش واړه زبر زبر کړ".

(۲) د "پ" په لومړۍ نسخه کې " ملکلو نو " راغلي دي.

(۳) "ق ،ک" چاپ ، "ق" چاپ او د "خ" دوهمه نسخه : "که بل مار چیچل په لاسو په پښو کاندی".

مصوره نسخه : "د بل مار چیچل پر لاس و یا په پښو وي".

(٤) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته لومړی مسری یې د "پ" په لومړۍ نسخه کې داسې ده : "که مې سره دي که مې تور که مې سپین دي".

د "خ" لومړۍ نسخه : "که مې سره دي که یې سپین دي که یې تور دي".

د "خ" دوهمه نسخه : که مې سره وو که مې تور وو که مې سپین وو".

(۵) "پ" چاپ او د "پ پ" چاپ : "چې رخسار د هغه یار راڅخه پټ شي حبطه شي آب و تاب زما د سترګو".

"ق ،ک" چاپ : "پاتې نه شو آب و تاب زما د سترګو".

"ق" چاپ : "حیف چې پاتې شي آب و تاب زما د سترګو".

د "خ" دوهمه نسخه : "آبو تر شو آب و تاب زما د سترګو".

(۶) چاپي دیوانونه ،مصوره نسخه ، او د "خ" لومړۍ نسخه : چې ګوزار یې په دا ګرمو اوښکو نه شي".

د "خ" دوهمه نسخه : "چې ګذران مې په دا ګرمو اوښکو نه شي.

(۷) مصوره نسخه او د "خ" دوهمه نسخه : "مګر کا نی شه حباب زما د سترګو".

(۸) د "خ" دوهمه نسخه : "که نور خلک د افتاب په مخ کې ګرځي".

چې مې(۱) نقش په زړه سرې شونډې دیارشوې — کان دلعلو شو گرداب زما دسترگو

لکه تبنتي وحشيان له مرد مانو(۲) — هسې وتښتېده خواب زما دسترگو

١٦٠ — ما رحمان چې سترگې روڼې په خپل یار کړې(۳) — ١٨٦١

اوس محال شو(٤) اجتناب زما دسترگو

هرساعت زما دغوږ په تا وولو — د فلک لاسونه شنه شوه ترڅنگلو

هومره غم د بېلتانه رابا ندې را غی(۵) — چې حساب یې نه په خوله شي نه په گېنلو

هغه سترگې چې نرگس وې هم بادام وې — تېرې تورې شوې زما په قتلولو

هغه شونډې چې شیرینې وې ترقند و — ماهېڅ فیض ترې بیا نه موند بې سکنځلو(۶)

داکان ه کان ه بانه اوکړې ور وچې — نور څه نه کا یې کړې وکړه وهلو(۷)

په شپه نوکې دعاشق په وینو سرې کا — سبا یورې کا نکرېزې په منگلو

دا زما دقاتل لاس دی نه پوهېږم — که تر باغ وتلی خاښ دی دسروگلو

دریغه مرگ یې په دنیاکې نیمه خوا شوې — شایسته غوټې یې پرې یستې د گلو(۸)

١٦١ — هسې بند شو په کمند د تورو زلفو — ١٨٧٠

چې حیران یم در رحمان په خلاصولو(۹)

---

(۱) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته، مصوره نسخه: "چې یې نقش".

(۲) د "ب ب" چاپ: "لکه وتښتي وحشيان له مردمانو".

"ق، ک" چاپ: "لکه تښتي چې وحشيان له مردمانو".

مصوره نسخه: "لکه تیبینند وحشیان که له مردمانو".

(۳) د "خ" لومړۍ نسخه: "ما رحمان چې په سترگو روڼې په خپل یار کړ".

(٤) چاپي دیوانونه، مصوره نسخه او د "خ" دوهمه نسخه کې "محال دی" راغلي دی.

(۵) په مصوره نسخه کې "اوري" راغلي دی.

(۶) د "خ" لومړۍ نسخه او مصوره نسخه: "لوڅه نه کړې یې کړې وورد ویلو".

(۷) دا بیت په مصوره نسخه او د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.

(۸) دا بیت په قلمي نسخو کې نشته.

(۹) د "خ" دوهمه نسخه: "حو حیران یم زه رحمان په خلاصولو".

تاچې رنګ د میو ورکړ ولبانو — اوریې پورې کړ په کور د میخوارانو

چې دې جوړه کړه لینده د کږو وروځو — ځو به ښکار کړې په حرم د غزالانو(۱)

چې دې اسهر د ځنځیر په زلفو کښېښود — معطر دې کړ دماغ د دیوانګانو

په رخسار چې دې د خط غبار څرګند شو(۲) — سربلنده شوه خرقه د خاکسارانو

کا به غشي واړه بېرته ځي له ښې — زه آزار کړم ستا کږو وکږو(۳) مژګانو

چې زما د یار تر منځه جدایي کا — کاني پرېوتي په خونه د بدانو(٤)

که مې چېرې خواست د خدای په درقبلېږي — سوال به زه د عمر کړم د مهوشانو

سور پېزوان دې په سروشونډو هسې زېب کا — لکه جیم په قلم ښکلی کاتبانو

د سرو ټیک دې شهزاده په جبین پرون دی — شینکی خال دې محاصل په بندیوانو

د واړه لبچې دې وکښلې مصري توري — در پوهېږم سر به پرې کړې د خوارانو

١٦٢ ستا له غمه په ځان زړه د رحمان سوځي
لکه شمع په زیارت د شهیدانو ١٨٨١

چې کوتلی وي په تېغ ستا د چشمانو — سرحلقه دی د جمله و شهیدانو

ستا وصال د سر په بیع کړیو دی دلبره — ژوندي نه مومي جنت بې مردګانو

د پیرې سوری عاقل لره ضرور دی — دا مقام دی د سرتورو دیوانګانو

په سرپو بس محل(۵) کې نور د آفتاب نه وي — دا دولت دی نازل شوی په ګدایانو

هم په دا زمانه سترګو وینې څاڅي — چې دې نقش پکې رنګ دی دلبرانو

---

(۱) قلمي نسخې : "خوب دې زوبکړې د حرم په غزالانو".

(۲) د "خ" په دوهمه نسخه کې "پیدا شو" راغلی دی.

(۳) د "خ" لومړۍ نسخه : "زه اداکړم ستاکږو وږو و مژګانو".
د "خ" دوهمه نسخه او مصوره نسخه : "زه اداکړم ستاکږو وکږو و مژګانو".
او د "پ" لومړۍ نسخه : "زه اداکړم ستاکږو وږو وخوږ مژګانو".

(٤) دا بیت او ورپسې څلور بیتونه په قلمي نسخو کې نشته.

(۵) د "خ" په دوهمه نسخه کې "بازار" راغلی دی.

مشکین خال دې په سرو لبو هسې ښکاري　　لکه مُهر په مخزن د درمرجانو

۱۶۳ ماسوا الله یاره هرڅه چې دي راځه تنها ۱۸۸۸

واړه کفر دي په دین د عاشقانو

که نظر کا څوک په کار د درویشانو　　خود به ووینې وقار د درویشانو
په دغه لاره به ورشي خدای رسول ته(۱)　　که څوک یون کا ندي په لار د درویشانو
هر گفتار به یې د خدای په در قبول وي(۲)　　چې قبول یې(۳) وي گفتار د درویشانو
په یوه قدم تر عرشه پورې رسي　　مالیدلي دي رفتار د درویشانو
هسې گرم بازار بل په جهان نشته　　لکه گرم دی بازار د درویشانو
هومره خلق یې زیارت(۴) کا پس له مرگه　　چې بازار وي په مزار د درویشانو
بادشاهان د دنیا واړه یې پراته دي(۵)　　لکه خاورې په دربار د درویشانو
هر بهار لره خزان په جهان شته دی　　خزان نه لري بهار د درویشانو
د جنت د باغ گلونه به یې هیر شي(۶)　　که څوک ووینې گلزار د درویشانو
چې دنیا یې کړه د خدای د پاره ترکه　　صد رحمت شه په روزگار د درویشانو
د قارون وحال ته گوره حال یې څه شو　　راشه مه کوه انکار د درویشانو
په هر چا چې د غضب لینده کا سنخه(۷)　　خطا نه درومي گوزار د درویشانو

---

(۱) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته. د "پ" په نسخو او د "خ" په لومړۍ نسخه کې دا مسری داسې ده: "په دغې لارې به ورشي وخدای ته".
(۲) "ق،ک" چاپ، "ق" چاپ او د "خ" لومړۍ نسخه او مصوره نسخه کې "قبول شي" راغلي دي.
(۳) "پ" چاپ، "ق،ک" چاپ، "ق" چاپ کې "چې قبول یې کړه" راغلي دي.
(۴) قلمي نسخې: "طواف".
(۵) چاپي دیوانونه او د "خ" لومړۍ نسخه: "بادشاهان د دې دنیا واړه پراته دي".
د "خ" دوهمه نسخه: "بادشاهان د دنیا ورته پراته دي".
مصوره نسخه: "بادشاهان د دنیا واړه پراته دي".
(۶) "ق،ک" چاپ: "به دې هېر شي". د "خ" لومړۍ نسخه: "به یې هېر دي".
(۷) په قلمي نسخو او د "ق،ک" چاپ کې "غوکه"، د "پ پ" چاپ او "ق" چاپ کې "کشته" راغلي دي.

۱۶۴ — درست دیوان د ملنګ جان زارتر دا غزل[1] شه
چې بیان یې کړ کردار د درویشانو — ۱۹۰۱

د پېښ وان غمې دې زېب کا پر لبانو — توري زلفې دې ځنځير د عاشقانو[2]

داسور ټیک دې شهزاده پر اوربل پروت دی — شینکي خال دې معاني د بندیوانو

دواړه لب دې ښایسته تر سرو یاقوتو — شرموله ده ژلۍ ستا د ندانو

دوه رخسار دې دوه سېب د سمرقند دي — پر سینه دې دوه نارنج د رنځورانو

دواړه لیچې دې کړې کښلې مصري توري — زه پوهېږم سر به غوڅ کړې د خوارانو(*)

توري وروځې دې کړې پر جبین (زېبا کا)[3] — لکه جیم پر کاغذ کښلي کاتبانو

د پېرنه سیوري عاقل لړ ضرور دی — دا مقام دی د سرتورو ملنګانو(*)

ستا وصال د سر پر بیکریو دی دلبره — ژوندي نه مومي جنت بې مردګانو(*)

د لیلی د کوڅې سپي پر مجنون پېښ شو — په بار بار یې شکلاوه پر دوو عینانو

۱۶۵ — ماسوا له یاره هر چې وي ملنګ جان نه(*)
واړه کفر دی په دین د عاشقانو — ۱۹۱۱

کله څو په صحرا سر شوم هم په کلیو — بیا مې نه موند هیڅ خبر د هغو تللیو

خدای زده کوم یې خواته لاړل حال یې څه دی — خبر نه یم د ګرنګ له پریوتلیو[4]

له دې غمه مې زړه چوي که څوک خبر وي[5] — لږ په ما هم خبر وکړي خدای سا تلیو

پس له دې به چېرته درومي ځای مو کوم دی[6] — راته وایې د دنیا په سرای راغلیو

---

(۱) مصوره نسخه : "تر یو غزل شه".

(۲) دا غزل د "خ" له دریمې قلمي نسخې نه نقل شو.

(۳) په قلمي نسخه کې "پر جبین پروت" راغلی دی. (*) دا شعر بیتونه په ځینو غزلو کې تکرار راغلي دي.

(٤) دا بیت په مصوره نسخه او د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.

(۵) د "خ" دوهمه نسخه کې "که څوک هم راشي" او په مصوره نسخه کې "که څوک خبرېږي" راغلی دی.

(۶) درېیمې نسخې او د "خ" لومړۍ نسخه : "پس له دې به چېرته درومو ځای مو کوم دی". مصوره نسخه : "پس له دې به چېرته درومم ځای مې کوم دی."
د "خ" لومړۍ نسخه : "پس له دې به چېرته درومي ځای دی کوم دی".

کوندې ستاسو په مخ زه هم بښنده شم(۱) — لاس د خدای و در ته نیسی ؛ پسندلیو
هیڅ خبر يي په هیڅ لوري مو ندی نه شي — کد يي غواړې شپه او ورځ په سپړو پلیو
لدنا پوهه خلکه نه کیږي پو ښتنه — زه وتا سي وته وایم پوهیدلیو(۲)
خبر نه یم چې په باب مې کښلي څه دي؟
۱۹۶ — زه رحمان په اند یښنه یم له دې ښکلیو — ۱۹۱۹

ه

ددلبرو په درګاه — نه رحمت(۳) لرم نه جاه
غوښوې مې د زړه ولې(٤) — د چشمانو په نګاه
هومره قدر مې پرې نشته(۵) — لکه قدر د ګیاه
یو(۶) نظر راباندې نه کا — از براى عند الله
هیڅ له ځانه خبر نه یم — چې يي څه لرم ګناه(۷)
که له غمه يي سرپټ کړم — بل سر نه لرم پناه(۸)
د رحمان په خبر و مه شه(۹)
۱۹۷ — حال احوال د چا تباه — ۱۹۲۶

(۱) چاپي دیوانونه او د "خ" قلمي نسخې : "کوندې ستاسو په مخ زه هم پسند یده شم".
(۲) دا دوه بیته د "خ" له قلمي نسخې نه نقل شول او دا هم بیت د "ړوون" په مجموعه کې هم نشته.
(۳) د "خ" د دوهمې نسخې : "عزت"
(٤) د "خ" د دوهمې نسخې : "د زړه په دېنې"
(۵) چاپي دیوانونه : "هم نشته"
(۶) د "خ" لومړۍ نسخه : "ترو نظر راباندې نه کا".
(۷) د "پ پ" چاپ او د "خ" د دوهمې نسخې : "چې زه څه لرم ګناه". "ق ،ک" چاپ : "چې يي زه لرم ګناه".
(۸) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته.
(۹) چاپي دیوانونه او د نوی قلمي نسخې : "د رحمان په خیر دې نه شي".

ورځ دې تېره په شوګیر کړه شپه له خوبه — خدای به کله یاد وې خانه خرابه
په شتاب شتاب دې تلل دي که پوهېږې — غافل مه شه د دې عمر له شتابه
دلته دم او قدم دواړه په حساب دي — پل غلط له لارې مه ږده بې حسابه
راستولي خدای حساب دي په کتاب کې — خبر زده کړه له حسابه له کتابه (۱)
ته وخپلو نیکو بدو ته نظر کړه — چې بد دي د دې خوټېرې کړې له ثوابه (۲)
په هغه جهان به څرنګ ځواب وکړې (۳) — چې په دا جهان عاجز یې له جوابه
عاقبت به تورو خاورو له درومې — ځان به څو خنډې په ګوته له ترابه (۴)
زه دې پېژنم په اصل کې تراب یې — ته چې ځان خنډې په ګوتو له ترابه (۵)
څو په دا جهان او به له تندې نه شې — په قیامت به دې سینه نه شي سیرابه
چې آفتاب یوه نېزه شي بیا به خبر کړې (۶) — چې نن (۷) سیورې له تېښتې له آفتابه
د کاغذ په کشتۍ سیر کوې رحمانه — د اکشتۍ به دې مرګ کاندي غرقابه (۸)

۱۹۸ — ۱۹۳۸

په ازاد د چا راضي مرشد کامل نشته
که خلاصي په قیامت غواړې له عذابه

په ورځ ناست یې بې طلبه (۹) — په شپه خوب کړې بې ادبه
لاس دې وخاته له دواړو — هم له روزه هم له شبه

---

(۱) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(۲) قلمي نسخې: "ته دا خپل نیک و بد وته مخېږله چې ثواب دې خوټېرې کا له عذابه".
(۳) د "خ" لومړۍ نسخه او مصوره نسخه: "په هغه جهان به څرنګه ځواب کړې". د "خ" دوهمه نسخه: "په هغه جهان به څرنګ ته ځواب کړې".
(٤) دا بیت په قلمي نسخو کې نشته.
(۵) دا بیت او ورپسې بیت له قلمي نسخې نه نقل شو.
(۶) قلمي نسخې: "نو به خبر کړې".
(۷) چاپي دیوانونه: "اوس چې".
(۸) دا بیت د "خ" په دواړو نسخو کې نشته. لومړی مسرۍ یې په چاپي دیوانونو کې داسې ده: "د کاغذ په کشتۍ سیل به کړې تر کومه".
(۹) په چاپي دیوانونو او د "خ" لومړۍ نسخه کې "بې مطلبه" راغلي دي.

نه دلي شوې نه هوړې شوې | ترمنځ(۱) ورك(۲) شوې مذبذبه
عبادت دې په ريا شو | په مذهب کې بد مذهبه(۳)
مدام بندي په سبب کې | بې خبر له مسببه
واړه تشې شرومې شاړې | خبر نه شوې له مطلبه
ته او ده ور باندې سور(۴) لې | آس دې يون کا بې جلبه
تن دې تش په توره وسو | آس دې داغ کړ بې منصبه(۵)
دراکب چې واك پرې دی شي | سود يې څه وي له مرکبه
له ژوندیو سره ناسته(۶) | له مړ ده ؤ مرکبه
هلاك لوی شوې په اوبو کې | او به نه پېژنې کبه
لکه کاڼی یا کودری | په درياب کې تشنه لبه
ناآگاه ځان آگاه بولې(۷) | دا خبره ده عجبه(۸)
مراد له زهده معرفت دی | نه تش ځان وژل اقربه

۱۶۹ — د رحمان شراب له عشقه — ۱۹۵۳
نه له کورو له عنبه(۹)

ته شها(۱۰) بې شکر لبه | گل رخساره سیم غبغبه

---

(۱) د "خ" دري واړه نسخې : "ترمیان".
(۲) چاپي دیوانونه : "دوب شوې".
(۳) دا کلمه د "پ" په لومړۍ او د "خ" په لومړۍ نسخه کې "بې مذهبه" راغلې دی.
(۴) قلمي نسخې : "ورباندې ناست لې".
(۵) دابیت په مصوره نسخه کې نشته.
(۶) په "پ" چاپ، "ق" چاپ، "ق ك" چاپ او د "خ" لومړۍ او دوهمه نسخه کې "ناست لې" او د "پ پ" چاپ کې "ناست وی" راغلی دی.
(۷) قلمي نسخې : "ناگاه خپسو اگاه بولې"
(۸) "ق ك" چاپ او "ق" چاپ : "دا خبره عجائبه".
(۹) چاپي دیوانونه : "نه د انگور نه له عنبه".
(۱۰) د "پ پ" چاپ کې "شهلا" راغلی دی.

په نادرو کې نادره — په عجبو کې عجبه
په جمله ؤ معشوقو کې — بوالعجب یې منتخبه
بې زېوره ښایسته یې(۱) — بې ترتیبه مرتبه
دغه داد د الهي دی(۲) — بې تالاشه بې طلبه
آب حیات چې حیات بیا مومند — ستا د شونډو له سببه(۳)
مخ دې سپین تر سپین سبا دی — زلفې تورې تر تور شبه
ستا د مخ عرق دانه وو — زینت ڒانیو له کوکبه(۴)
د ښایست مخې دې نښته — تر مشرقه تر مغربه(۵)
د وصال مومنده دې ګران دي — مګر فضل شي له ربه(۶)
چې د رب فضل پرې وشي — هغه خلاص شي له غضبه(۷)
دا دولت د خدای په داد دی — مومنده نه شي له نسبه(۸)
عشق څه هسې علم نه دی — چې حاصل(۹) شي له مکتبه
مکتب حال د مذهب وایي — عشق سیوا دی له مذهبه
د عاشق مذهب هم دا دی — چې دم نه وې بې مطلبه(۱۰)

۱۷۰ — ستا د حسن په تعریف کې
تاج ګونګ دی(۱۱) له ادبه — ۱۹۶۹

(۱) قلمي نسخې: "بې زېوره دلفریبه".
(۲) د "خ" قلمي نسخې: "دا یو داد الهي دی".
(۳) د "خ" لومړی او دویمه نسخه او د "پ" لومړی نسخه: "آب حیات تو حیات بیا موند ستا د لبو له سببه".
(۴) په ټولو چاپي دیوانونو: "ستا د مخ عرق دانه ده زینت دا ره له کوکبه".
(۵) دا مسرۍ په مصوره نسخه کې داسې لوستل کېدای شي: "مګر مهر وشي له ربه".
(۶) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته. په نورو قلمي نسخو کې دا مسرۍ داسې ده: "مګر مهر وشي له ربه".
(۷) دا بیت د "پ" په لومړی نسخه او د "خ" په لومړی نسخه کې نشته.
(۸) د "خ" لومړی نسخه کې "منصب" راغلی دی.
(۹) په قلمي نسخو کې "حاصلیږي" راغلی دی.
(۱۰) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته، د "خ" په لومړی او دویمه نسخه کې: "یو دم نه دی بې مطلبه". په "ق" چاپ او "ق،ک" چاپ کې د "نه وې" پر ځای "نه دی" راغلی دی.
(۱۱) په چاپي دیوانونو کې "شو" او د "خ" په دویمه نسخه کې "یم" راغلی دی.

په هر زره چې د يار مينه شي غالبه ... بله مينه يې هېڅ نه وي مناسبه

نوري واړه مرتبې به ورته هېڅ شي ... که خبر شي څوک له هسې مراتبه

لياقت يې هر وګړي ته نشته ... عاشقي يوه پايه ده عجايبه

د طلب له کوتاهۍ وېره وکړه[1] ... که هر څو دې لاره کوتاه ده طالبه

عشق ښکاره خزانه ده خوار هغه شو ... چې ښکاره خزانه شوه ترې غايبه

غوره[2] خط د مخ وينو تر خط نشته ... که هزار رنګ کتابونه کړي کاتبه

هېڅ يې مه پوښته له فرضو له واجبو ... په هغو چې عاشقي کړي خدای واجبه[3]

عاشقان تر سر و ماله يار ته تېر دي ... خدای دې دا طائفه نه کاندي کاذبه[4]

۱۷۱ ... ۱۹۷۸

زه کنګال دخپل صاحب په رضا زيست کړم

څه په کار دی بنده بې خپله صاحبه[5]

تا چې په دا تور و سترګو وکاته ومانه ... زړه دې زما تورکړله دې نور مخلوقاته[6]

ما خو چې ته وليدې هغه ساعت مې ووې ... نور به مې مينه د زړه نه شي له تا ماته

شېخان او زاهدان چې نصيحت و ما ته وائي[7] ... نه دي خبر شوي ستا د مخ له محسناته

څه وشو که زه انګشت نما شوم ستا په مينه ... لا تر ما نه خو بښ يې و قاضي و هم ملاته[8]

مرم په دا چې مال د تا جار باسي هغه خلق ... بيا دي په ديدن تر ما پورې مخلي وخواته[9]

(۱) د "خ" لومړۍ نسخه : "د مطلب له کوتاهۍ وېره ومه کړه".

(۲) د "پ" په لومړۍ نسخه کې "وور" او د "خ" په دوهمه نسخه کې "لپتر" راغلی دی او هم دا بيت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته..

(۳) د "خ" لومړۍ نسخه : "په هغو چې د يار مينه شوه واجبه".

(٤) دا بيت په مصوره نسخه کې نشته ، په نورو قلمي نسخو کې دوهمه مسرۍ داسې ده : "خدای به دا طائفه نه کاندي کاذبه".

(۵) چاپي ديوانونه : "څه په کار دی دا بنده بې خپل صاحبه".

(۶) دې رديف قول بېتونه د "پ" په دوهمه او د "خ" په لومړۍ قلمي نسخه کې نه دي راغلي.

(۷) دا مسرۍ په "پ" چاپ او د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې داسې راغلې ده : "شيخ و زاهدان چې نصيحت وائي و ماته".

(۸) دا مسرۍ په "پ" چاپ کې داسې راغلې ده : "لا تر ما نه خوبښ يې و قاضي ته هم ملاته".
په "پ ب" چاپ کې داسې راغلې ده : "لا تر ما ته خوبښ يې و قاضي وهم ملاته".
د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې داسې راغلې ده : "لا تر ما خو مينه کړه و قاضي او و ملاته".

(۹) د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې داسې راغلې ده : "بيا دوي په ديدن تر ما ورنې زغلي وخواته".

۱۷۲ — ۱۹۸۴

زه رحمان چې دې وینم یاره وایم خدایه خیر کړې
ګرځه ښاپېرې ده د بنی آدم له ذاته (۱)

کـه د عقل څه اثر لـرې وسر تـه — لاس په سر مه شه د هر ګیډې ودن ته
په نظر د هغو خاورې سره زر کېږي — هر چې نه لري نظر (۲) وسیم وزر ته
بې منته جام د زهرو ښه بلی ښه دی — نه هغه چې منت بار (۳) وي وکوثر ته
د یوسف له حاله زده کړه د غه پسه — وایه حال د زماني وبرادر ته
دې فلك وچاته هېڅ بسبلي نه دي — چې یې نه دی راپېرودی ځني بېرته
دخوار دعوی یې وګڼه ممکنه — که یې پورې وي دیوې جو دانې درته (۴)
که له خدایه دې وخلق وته مخ شي — له فردوسه به دې مخ شي وسقر ته
همېشه به در په درګر ځې رتلی — داستوګنې ځای به بیا نه مومې چېرته (۵)

۱۷۳ — ۱۹۹۳

ددې سست بدن منت په رحمان باندې
چې له خپله دره تلی نه شي بل درته

چې نظر کړم د خوبانو ورخسار ته — حق حیران دخدای په کړه شم ودې کار ته (۶)
له دهشته یې ریبار پو ښتنه نه شم (۷) — خدای زده څه به یې ویلي وي ریبار ته
خلوتیان لکه برده پټ خرڅېږي — غږ یې نه خېږي د حسن وبازار ته

---

(۱) دابیت په "ب" چاپ کې داسې راغلی دی: "زه رحمان چې یار ووینم وایم خدایه خیر کړې — ګرځه ښاپېرې ده د بنې آدم له ذاته".
په "پ پ" چاپ کې دابیت داسې راغلی دی: "زه رحمان چې ووینم یار وایم خدایه خیر کړې — ګرځه ښاپېرې ده د بنې آدم له ذاته".
د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې دابیت داسې راغلی دی: "زه رحمان چې یار ووینم خدایه خیر کړې — ګرځه ښاپېرې ده د بنې آدم له ذاته".
(۲) په مصوره نسخه کې "حاجت" راغلی دی.
(۳) په چاپي دیوانونو او "خ" دوهمه نسخه کې "منت بار شي" راغلی دی.
(۴) چاپي دیوانونه: "که رتجه یا جودانه به یې وي درته".
(۵) قلمي نسخې: "داستوګنې ځای به نه مومی هیچېرته".
(۶) چاپي دیوانونه: "آیینې غوندې حیران شم ودې کار ته".
(۷) د "پ" لومړۍ نسخه: "له دهشته یې ریبار ته کتای نه شم".

ته چي ما پوښتې د يار له حقيقته — ښوك د يار خبري کاندي واغيار ته
درد وغم د عاشقۍ څه هومره ندي — چي بې عقل د چا رسي ومقدار ته
زه و يار چي سره خپل غمونه شمار کړو — يار وماته حيرانيږي زه ويار ته
د دنيا چاري همه وار په وار شي — ما د يار غمونه نه پرېښي دي ووار ته (۱)

۱۷۴ — ۲۰۱

ناصح هسي وزګار چيري دی له عشقه (۲)
چي غوږ ونيسي ناصح غوندي وزګار ته

ما د دهر غم وهلی دی په لته — د پيالي د صراحي له برکته
کډ اوبه دي د حياتو په ظلمت کي (۳) — ساده رويو وما راکړي بې ظلمته (۴)
هغه يار چي وما جام د ميو راکړ — د د سنو ويني مي وڅښې بې شدته (۵)
بې خودۍ د دنيا له غمه خلاص کړم (۶) — لار مي بيا مونده بيرون له ششجهته
د دښمن په دښمنۍ مي خنداکيږي (۷) — لکه شمع د مقراض له خصومته
بي خيري مي کل په خيږ باندي شمېرلي — د زړي په خوله کي ناست يم فراغته
من بهتر دی تر هغه چي ښوك بې پت شي (۸) — په ياري کي د خدای نه کا ښوك بې پته
داستي چي په اورکي سوځي مرادي دادی — چي په اورکي سوی بندیم نه بې پته (۹)
خدای هالد د سړي ياد شي چي دردمند شي — کمه نه ده دردمندي تر عبادته

---

(۱) دابيت په چاپي ديوانونو کی نشته او د "پ" په لومړی نسخه کی د "وار" پرځای "يار" راغلی دی.
(۲) دابيت د "خ" په لومړی نسخه کی نشته.
(۳) "ب" چاپ او د "پ پ" چاپ کي "په تورتم کي" راغلی دی.
(۴) د "خ" په لومړی او د دوهمه نسخه کی "بي منته" راغلی دی.
(۵) د "پ پ" چاپ او "ق، ک" چاپ کی د "بې شدته" پرځای "بي شربته" راغلی دی.
(۶) د "خ" دوهمه نسخه : "بي خودی زه د دنيا له غمه خلاص کړم".
(۷) د "پ" نسخی او د "خ" لومړی نسخه : "خنداشي" او د "خ" دوهمه نسخه "خندا راشي".
(۸) مصوره نسخه کي "بي ننګ شي" راغلی دی.
(۹) د "خ" دوهمه نسخه : "داستي چي شيرين ځان سيزي په اورکي مرادي دادی چي په اورکي سوی بنديم نه بي پته". په چاپي ديوانونو کی د دوهمي مسری د "چي" پرځای "زه" راغلی دی.

په تدبیر و په تلاش کله موندہ شي   چې موقوف وي هغه کار په عنایت[1]

که څوک سل نصیحتونه ورته وکا   غوږ یې نه وي د هېچا په نصیحت

175 — 2013

زه رحمان په سل حلقو د زلفو بند یم

لا د پاسه یو پېزوان شو بله نته[2]

ستا په مخ کې څه[3] حساب د جمال نشته   ځکه ما څخه د صبر مجال نشته

ته د سرو دمال وېره په ما مه کړه   وېره ما څخه د سرو د مال نشته

زه په دا سبب له وېرې سره ږیږدم   چې ستا وېره کې ثواب دی وبال نشته[4]

که وعده د بوې چارې یو ساعت کړې   دهغې چارې امید مې په کال نشته

د شهید و حال ته ګوره حال یې څه دی   بې تا هسې حال زما دی بل حال نشته

روښنایي مې د چشمانو ستا دیدن دی   په دا کور کې بل چراغ او مثال نشته

په جویبار زما د سترګو سرو ته یې   په دا نهر باندې بل څه نهال نشته[5]

مخ دې بې خطه بې خاله هسې زیب کا   چې یې هېڅ حاجت په خط وپه خال نشته

مخامخ که راته وګورې دلبره   په کاته کې دې ثواب دی وبال نشته[6]

د آفتاب په مخ کې هره ورځ زوال وي   ستا د حسن په آفتاب کې زوال نشته

په جذبه د محبت مې ځان ته راښکه   نور حاجت مې په ریبار او دلال نشته[7]

176 — 2025

ستا په یاد و رحمان هسې رنګ مشغول دی

چې په زړه کې یې هېڅ غم د وصال نشته

---

(۱) دابیت او ورپسې بیت له قلمي نسخې نه نقل شول.

(۲) چاپي دیوانونه: "لا د پاسه سور پېزوان شو بله نته".

(۳) په چاپي دیوانونو کې د "څه" پر ځای "چې" او په مصوره نسخه کې "هېڅ" راغلی دی.

(٤) قلمي نسخه: "چې ستا وېره د ثواب دی وبال نشته".

(۵) قلمي نسخه: "په دا نهر باندې خیر نهال نشته".

(٦) دابیت په قلمي نسخو کې نشته.

(۷) دابیت د "ق.ک" له چاپي دیوان نه نقل شو او په نورو چاپي دیوانونو او قلمي نسخو کې نشته.

مخ ته که دې لمس واېم د لمس زلفې تار تار نشته — سرو که ستا قد بولم د سرو پې يون رفتار نشته (۱)

هر څوک چې دې ستا و آتشين خسار ته ګل والي — پوچ والي داور په مخ کې وقر د ګلزار نشته (۲)

زلفې دې ناحقه څوک سنبل بولي دلبره (۳) — ولې چې له مشکو سره هيڅ د کياه کار نشته

ماچې غنې په غوږ و ستا د د سپيو واوريده — هسې رنګ بلبله په چمن کې په ګفتار نشته (۴)

ستا د بدن هغه کا چې يې سر په تن پاس نه وي — ولې چې د سر د ښتن حور و وته لار نشته (۵)

يار به د رقيب په لوري خداى نه کا ګمانه شم (۶)

۱۷۷ — ۲۰۳۱

ولې چې د سپيو فرښتو سره څه کار نشته

که څوک لاس له سوده وکاږي زيان نشته (۷) — په ملنګ باندې قلنګ او تاوان نشته

دوفا خريداران دې بل خوا د ر و مي (۸) — د امتاع د زمانې په دوکان نشته

جدايي له آشنايي نه پيدا کېږي — نا آشنا له هيڅ غم د هجران نشته

مګر ځان وخداى ته وسپارې امان شي (۹) — کنه بله خوا د هېڅ امان نشته

---

(۱) د "پ" نسخې : "قد که دې سرو بولم د سرو يون رفتار نشته".
"ق" چاپ او "ق، ک" چاپ : "سرو که ستا قد بولم د سرو خوش رفتار نشته".
د "خ" لومړۍ، دويمه او مصوره نسخه : "قد قد که دې سرو واېم د سرو يون رفتار نشته".

(۲) د "خ" لومړۍ نسخه : "پوچ والي داور په مخ کې بل هسې ګلزار نشته".
د "خ" دويمه نسخه : "پوچ والي داور په مخ کې قدر د ګلزار نشته".

(۳) چاپي ديوانونه : "زلفې دې ناحقه خلک بولي د سنبل صنم".

(۴) د "پ" لومړۍ نسخه : "ماچې واوريده غنې د ستا د سپيو — هسې رنګ بلبل هيڅ په چمن کې خوش ګفتار نشته".
د "خ" دريو واړه قلمي نسخو : "ماچې غنې په غوږ و واوريده ستا د سپيو — هسې رنګ بلبله په هيڅ چمن کې خوش ګفتار نشته".

(۵) دا بيت د "خ" په دويمه نسخه او مصوره نسخه کې نشته، په نورو نسخو کې دا بيت داسې دی: "ستا د بدن هغه که چې يې سر په تنسه نه وي — ولې سر د ښتن حور و ته لار نشته".

(۶) د "پ" لومړۍ نسخه: "يار به د رقيب په لوري خداى نه کا ګمانه — ولې چې فرښتو سره د سپيو هيڅ کار نشته".
د "خ" مصوره نسخه کې يې دويمه مسره داسې ده : "حق دی چې د سپيو فرښتو سره کار نشته".
د "خ" لومړۍ نسخه : "حق دی چې نر سپيو فرښتو سره روزګار نشته".
د "خ" دويمه نسخه : "حق دی چې د سپيو و فرښتو وته لاره نشته".

(۷) د "خ" دويمه نسخه : "که څوک لاس له سوده واخلي زيان يې نشته".

(۸) "پ" چاپ او "پ پ" چاپ : "دوفا خريداران بل خواته دې درومي".
د "پ" لومړۍ نسخه : "دوفا خريدار وبله خواته درومي".

(۹) د "پ" او "پ پ" چاپ : "مګر ځان وخداى ته پاسلي په امان شي".
"ق" چاپ : "مګر ځان وسپاري خداى ته په امان شي".

هغه یار به زه وګومې خوا ته غواړم ـ چې یې هیڅېرې منزل ومکان نشته
دلبران که هرڅو ډېر شي په جهان کې ـ زما یار غوندې دلبر په جهان نشته
چې هم قد لري هم زلفې هم سرې شونډې ـ د غه هسې رنګ آفتاب په آسمان نشته[1]
عشق عاشق لره یو هسې ګلستان دی ـ چې و باغ و ته یې[2] لاره دخزان نشته[3]
عاشقان په عشق کې واړه سلطانان دي ـ په دا شهر کې نیستګار او ناتوان نشته
که مجنون غوندې په عشق کې څوک صادق شي[4] ـ دلیلی په دروازه کې دربان نشته

۱۷۸ ـ دانایان به د رحمان په قال پوهېږي[5]
دلته کار د هر نااهل ونادان نشته ـ ۲۰٤۲

په دنیا کې مخ دیار دی نور څه نشته ـ هر چې دی د یار دیدار دی نور څه نشته[6]
چې وهجر و وصال ته یې نظر کړم ـ یو دوزخ دی بل ګلزار دی نور څه نشته
کارخانې چې ددې دهر لیدې کېږي ـ همګي دعشق سرکار دی نور څه نشته
هر مژګان یې په ماهسې چارې کاندي ـ والله عین ذوالفقار دی نور څه نشته[7]
بویه مرد چې یې له مخه زلفې واخلي ـ دغه ګنج دی دغه مار دی نور څه نشته
دحسن دحسنات صفت به څو کړم ـ کوتاه واېم چې بې شمار دی نور څه نشته
وهر لوري ته چې د زړه په غوږ وځیر شم ـ جوړ د محبت بازار دی نور څه نشته
چې سپین مخ او توري زلفې یې لیدې شي ـ دغه ګنج دی دغه مار دی نور څه نشته[8]
هر طبیب ته چې ځان وښیم دا وایي ـ چې له عشقه دې آزار دی نور څه نشته

۱۷۹ ـ خوار رحمان که بې تامینه په بل چاکه
عین دقتل سزاوار دی نور څه نشته ـ ۲۰۵۲

---

(۱) دا بیت په "پ" چاپ، "ق، ک" چاپ، د "خ" لومړۍ او دوهم نسخو او مصوره نسخه کې "جهان" او په "پ پ" چاپ کې "دوران" راغلی دی.
(۲) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته. (۳) د "خ" لومړۍ نسخه: "چې وهې باغ وته لاره دخزان نشته". (٤) "ق" چاپ او د "خ" دوهم نسخه کې "صادق وي" راغلی دی.
(۵) د "پ" لومړۍ نسخه: "دانایان د رحمان په قال پوهېږي دلته کار د هر نااهل وناتوان نشته". (۶) دا غزل د "خ" له دوهمې نسخې او د زلمي هېوادمل د شخصي کتابتون له قلمي نسخې نقل شو په نورو قلمي نسخو او چاپي دیوانونو کې نشته. (۷) دا بیت او ورپسې دری بیتونه د "خ" په نسخه کې نشته. (۸) دا بیت د زلمي هېوادمل د شخصي کتابتون په نسخه کې نشته.

تاخو زده زما دزړه له احتیاجه — نور[1] مي څه پوښتې چي څه غواړې محتاجه
د طالب و مطلوب راز به ما د ورښود — که ته نه وای خبردار له دې رواجه[2]
یار ته یار که حال په خوله نه وایي څه شو — حکیم ته پټ څرګند وي له مزاجه[3]
که زما له حاله ما پوښتې حال دادی — چي بې تا مې ورځ تیاره ده تر شب داجه
اشنایي به ما په کوم قوت کوله — که خبر وی ستا د هجر له تاراجه
که له سلوبه یو خواست دچا قبلیږي[4] — خدای دې هیڅوک رنځور نه کا بې علاجه

۲۰۵۹ — ۱۸۰

په رحمان بلا پسې که زهیرېږي
ته مشغول اوسه له خپله تخت و تاجه

چي خبر شوم د ساقي د جام له راحه — لکه مړی ملاقي شوم له ارواحه
زه چي زلفې د یار و وینم په خوب کې — په شپه مشک را باندې وورې تر صباحه
سبا زېرې د وصال په مهجور کاندې — د هیواد خبر موندۀ شي له سیاحه[5]
که روا کا خون خوردن د عاشقانو — څوک وتې شي د خوبانو له صلاحه
هر ساقي چي جام د عشق لري په لاس کې — دا پیاله یې په مستانو ده مباحه
مخ یې میني که څوک ستایي ستایه نه شي — د ممدوح له قدره چا زده یې مداحه[6]

---

(۱) د "پ" نسخه: " بیا مې څه پوښتې "، او د "خ" په لومړی نسخه او مصوره نسخه کې " تر و مې څه پوښتې " راغلی دی.
(۲) د "پ" نسخې: " د طالب و د مطلوب روش به ما د ورښو — که ته نه یې خبردار له دې رواجه ".
د "خ" لومړۍ او دوهمه نسخه: " د طالب مطلوب روش به ما د ورښود — که ته نه وای خبردار له دې رواجه ".
مصوره نسخه: " د طالب د مطلوب دود به ما در ورښود — که ته نه وای خبردار له دې رواجه ".
(۳) د "خ" دوهمه نسخه: " و طبیب ته خود معلوم وي له مزاجه ".
(٤) چاپي دیوانونه: " که په سلوکې یو خواست د چا قبلېږي ".
(۵) دا مسرۍ په "پ پ" چاپ کې داسې راغلې ده: " د مهجور خبر موندی شی صباح ".
همدا مسرۍ د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې داسې ده: " د هوا خبر موندۀ شي له صباح ".
د "پ" په دوهمه قلمي نسخه کې هم د "خ" د دوهمې نسخې غوندې راغلې ده.
(٦) دا بیت د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې نه دی راغلی.

۱۸۱ د دنیا ناوې په عقل کې دین غواړي ٢٠٦٦
ای رحمانه خان یې ژغوره له نکاحه (۱)

ولې تللی یې له ما مدام په څه — ترهېدلی یې هر صبح وشام په څه (۲)
زه هر صبح وشام وتا وته دعا کړم — ته وما وته کوې دشنام په څه
همېشه لکه وحشي په وحشت ګرځې — یو ساعت راسره نه یې رام په څه
دایماً راڅخه د رومې مخ په وړاندې — لکه عمر بېرته نه ن دې ګام په څه (۳)
راته وایه زه به هم هغه کومه — رقیبانو (٤) ته ښنې انعام په څه
لن پرهېز کړه له رقیبه د خدای روی دی (۵) — ګډ وې سره حلال حرام په څه
رحمان ستا په مخ یې خښو (۶) مین دی

۱۸۲ بې هوده دې ورته کښېښود دام په څه ٢٠٧٣

ولې نه ګورې وما ته سم په څه — زیاته وې د غم زده و غم په څه
ستا په غم کې چې ماویني عالم ژاړي — ژړ وې راسره نور عالم په څه
په مطلب دې د سرو شونډو نه پوهېږم — چې مې وینې د زړه څښې هر دم په څه
وډې خپلو مستو (۷) سترګو ته دې وایه — چې وړژني (۸) مې قلم قلم په څه
ستمګار چې ستم کا څه بهانه کا — ته په ما باندې کوې ستم په څه

---

(۱) دا مسرۍ په "پ پ" چاپ کی داسې راغلې ده : " اې رحمانه خان ترې ژغوره له نکاح ".
د "خ" په لومړۍ قلمي نسخه کی داسې راغلې ده : " اې رحمانه خان ژغوره له نکاح ".
(۲) دا غزل په مصوره نسخه کی نشته .
(۳) د "خ" لومړۍ نسخه : "لکه عمر په سرعت ن دې ګام په څه".
(٤) په چاپي دیوانونو کی "غمازانو" راغلی دی.
(۵) چاپي دیوانونو او د "خ" لومړۍ نسخه : "لن پرهېز کړه له رقیبه خدای دیار ځ".
(۶) د "خ" په دوهمه نسخه کی د "خښو" پر ځای "زلفو" راغلی دی.
(۷) چاپي دیوانونو او د "خ" لومړۍ نسخه کی "بدندو سترګو" راغلی دی.
(۸) د "پ پ" چاپ او د "ق ،ک" چاپ کے د "وژني" پر ځای "داوژني" راغلی دی.

مه کړه خدای چې څوک بې یاخوږ خرم وي — زه به او سم بې تا خوږ خرم په څه
زه رحمان پخپله ګرم یم چې مین شوم — دغه نور عالم مې بولي ګرم په څه [1]

۱۸۳ — ۲۰۸۱

لږ یې وپوښته چې حال یې د زړه څه دی
د رحمان له ستر ګو څاڅي نم په څه

که څه وایم له هجرانه وایم څه — له دې درد بې درمانه وایم څه
توان د دم وهلو نه لرم و یارته — چې توان نه لرم بې توانه وایم څه [2]
چې یې وینم له ځانه خبر نه یم — چې خبر نه یم له ځانه وایم څه
دخیل زړه له حاله هېڅ راویل نه شي — له بې نامه بې نښانه وایم څه [3]
د عشق راز چې هېچا نه دی بیان کړی — تر و به زه له دې بیانه وایم څه
دخیل یار له غمه درست په او سکو ړوټ — له دې هسې رنګ توفانه وایم څه
زه چې پروت یم د هجران په تیاره کې — د وصال له ګلستانه وایم څه
سر و مال د سړي لوټ کا زړه یې یوسي — له دې هسې دلستانه وایم څه
زاغان بولي بلبلان شړي له باغه — د دې دهر له باغبانه وایم څه

۱۸۴ — ۲۰۹۱

هر چې وایم ترهمه واړه بهتر دي
زه رحمان بې له جانانه وایم څه

څه شو که خاموش یم ستا د عشق له آه سره — ستا زما له مینې خلق واړه خبر ده
هېڅوک دې په خوله د عاشقۍ لاف ونه کا — کله هم پټېږي وچې شونډې ګونه زرده
اهل د دنیا واړه نامرد دي رنګ یې ورک شه — خدای دې ملاقات له هېچا نه کا له نامرده

---

(۱) دا بیت د "خ" په قلمي نسخه کې نشته په چاپي دیوانونو کې داسې دی: "رحمان خود پخپله ګرم یم چې مین شوم — ولې نور عالم مې بولي ګرم په څه".
(۲) دا بیت د "خ" په لومړي نسخه کې نشته
(۳) دا بیت د "خ" په لومړي نسخه کې نشته، د "خ" په دوهمه نسخه کې یې لومړی مسرې داسې ده: "دخیل زړه له حاله هېڅ ویلای نه شم".

کله بې درد انولره زړه دې چا ورکړی (١) — زه به صدقه کړم سل بې درده اهل درده

بې دستاد عشق د شهیدانو له خاکه — کله زرغونېږي سره لاله هره ګرده (٢)

۱۸۵ — ۲۰۹۷

یو خوشحال او یو کم سل ختک نور په طبیعت کې
زار شه د ماځ سړيني له یوه فرده

که زما مینه په تا ده خطا نه ده — که بې تا ده نار وا ده روانه ده (٣)

څوک چې بې دستا له مخه بل ته ګوري (٤) — آیینه یې نا صفا ده صفا نه ده

هر عاشق چې په خپل یار پسې ژړیکا — داغ یې واړه خندا ده ژړا نه ده

د دنیا په تماشا چې څوک نازېږي — خو هم نن یې تماشا ده سبا نه ده

که ته سل ځله له ما سره جفا کړې — ستا جفا واړه وفا ده جفا نه ده

هغه تېر شو چې مې مینه په غلا غلا کړه — اوس په درست جهان رسوا ده په غلا نه ده (٥)

۱۸۶ — ۲۱۰۴

معشوقه که د خپل سر په بها مومي
و ماځ وته و بیا ده بها نه ده

له اغیار سره خندا خه په کار نه ده — له اغیار سره سودا خه په کار نه ده

سل یارۍ دیوه یار دپاره کړې شي — آشنایي د هر آشنا خه په کار نه ده

بد له بدو سره بویه نېک له نېکو — د جفا په ځای وفا خه په کار نه ده (٦)

هر بلبل به دې ثنا کا که ته ګل شې — په خپل ځان خپله ثنا خه په کار نه ده

---

(١) چاپي دیوانونه او د "خ" درې واړه قلمي نسخې: "کله بې درد انولره زړه دچا ورددرومي".
(٢) دا بیت د "خ" په درې واړو نسخو کې نشته.
(٣) "ق، ک" چاپ: "بې له تا که په بل چا ده روانه ده".
(٤) د "پ" لومړۍ نسخه: "څوک چې بې دستا له مخه ګوري د بل مخ ته".
د "خ" لومړۍ نسخه: "څوک چې بې دستا له مخ د بل سره ګوري".
د "خ" دویمه نسخه: "هر څوک چې بې داستا له مخه بل مخ ګوري".
د "خ" مصوره نسخه: "څوک چې بې دستا له مخه بل خوا ته ګوري".
(٥) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته، په نورو قلمي نسخو کې: "هغه تېر شو چې مو مینه په غلا غلا کړه اوس په درست جهان رسوا شوه په غلا نه ده".
(٦) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته.

عشق د بوی[1] په خبر په پټه خوله څرګندوي · په دا چار وکې غوغا څه په کار نه ده

د عشق درد واره عاشق لره راحت وي[2] · د دې هسې درد دوا څه په کار نه ده

عاشقان وحرص هوا دي سره لرې[3] · د بیمار په ځان هوا څه په کار نه ده[4]

عاشقي نادره چار ده په جهان کې · ولې بې خدایه سودا څه په کار نه ده[5]

که يې کړم هم هیڅ يې نه کړم سوګند دی[6] · وابستګي د دې دنیا څه په کار نه ده

د دنیا مینه بې کاره او ربړه شي · چې مې ولېږه د بنتیا څه په کار نه ده[7]

۱۸۷ — ۲۱۱۵

که رحمان په جهان د بې پایه دلبره
ژوندګي زما بې تا څه په کار نه ده

کوره بیا به څوک ادا[8] کا په زړه غونډه · چې دا هسې مسته د دوی مخ بربنده

ته چې ګل د آشنایي له باغه غواړې · خبر زده کړه د هجران له خار و خنده

طالبان که مر و ړدي هم پخلا دي · بې مطلوبه د چا نه رسي دا هنده

مارستم د دهر ولېږه په ستر ګو · د خپل یار له جوړه ژاړي لکه کونده

د عاشق د لاغری[9] سبب دا دی · چې فرقه د معشوقو شوه په زړه تنده

زه به حورې د جنت بې یاره څه کړم · خدای دې سره د چا نه کاندي ارهنده

سخت ساعت د بېلتانه به مې هېر نه شي · که راډکه شي د تور لحد ګور هنده

۱۸۸ — ۲۱۲۳

زه رحمان د هغه حسن دعا ګوی[10] یم
چې جرګه د عاشقانو وي پرې پنډه

---

(۱) په "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ کې "ګل" او په مصوره نسخه کې "د بوږه" راغلی دی.
(۲) "پ" چاپ، "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ: "عشق ودرد واره عاشق لره راحت دي"، د "خ" په لومړۍ نسخه کې "عشق وږغ" راغلی دی.
(۳) چاپي دیوانونه: "عاشقي، حرص وهوا دي سره لرې".
(٤) د "خ" لومړۍ نسخه: "د بیمار په ځای خندا څه په کار نه ده".
(۵) دا بیت په "ق، ک" چاپ کې نشته، د "خ" په دوهمه نسخه کې د "سودا" پر ځای "سیوا" راغلی دی.
(٦) د "خ" لومړۍ نسخه: "که يې کړمه که يې نه کړمه سوګند هم دا دی".
(۷) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.
(۸) د "خ" دوهمه نسخه او مصوره نسخه کې د "ادا" پر ځای "آزار" راغلی دی.
(۹) د "خ" په لومړۍ نسخه کې د "لاغرۍ" پر ځای "دل آزارۍ" راغلی دی
(۱۰) په چاپي دیوانونو او د "خ" دوهمه نسخه کې د "دعا ګوی" پر ځای "ثنا خوان" راغلی دی.

ما چې جور و جفا بیا مونده له یاره
د وفا طمع به څه کړم له اغیاره (١)

له دښمنه به د سبا دې طمع څوک څه کا (٢)
چې د دوست له لاسه غم شي ورد وښاره

دل آزار که دل آزار شي مانه نه شي
حیف خو دادی چې دل دا شي دل آزاره (٣)

دا ګله هم (٤) د بره د بره له هغو شي
هر چې طمع ترې د ښو کړې بسیاره

اوس دا ستا رضا جفا کړې که وفا کړې
دواړه لاس مې اوس ختلي له اختیاره (٥)

طالبان خو تر مطلوبه پورې پره دي (٦)
خدای دې تالې وفا نه کا وفاداره (٧)

١٨٦

چې له دېرې حیا نه ګوري و چا ته (٨)
څه خو مخ کړه د رحمان د زړه د یاره

٢١٣٠

---

(١) دا غزل په مصوره نسخه کې نه دی راغلی.

(٢) دا مسره د "خ" په لومړۍ نسخه او د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلې ده: "له دښمنو به د سبا ده امید څوک څه کا".
په "سپ" چاپ کې داسې راغلې ده: "له دښمنو به د سبا ده طمع څوک څه کا".
په "پ پ" چاپ کې داسې راغلې ده: "له دښمن به د سبا دې طمع څوک څه کا".
او د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلې ده: "له دښمنه د سبا ده طمع څوک څه کا".

(٣) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نه دی راغلی. په "پ پ" چاپ کې دا بیت داسې دی: "دل آزار که دل آزار کړې مانه نه شي.
حیف خو دادی چې دلدار شي دل آزار".
د "پ" لومړۍ نسخه: "دل آزار که دل آزار کې مانه ترنه شي
حیف خو دادی چې دلسوز شي دل آزار".
د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې دي: "دل آزار که دل آزار مانه ترې نه شي
حیف خو دادی چې دلسوز شي دل آزار".
د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې دي: "دل آزار که دل آزار که مانه نه شي.
حیف خو دادی چې دلسوز شي دل آزار"

(٤) په "پ پ" چاپ او د "خ" په لومړۍ نسخه کې د "هم" پرځای "مې" راغلی دی.

(٥) دا بیت یوازې او یوازې د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې راغلی دی او نورو کې نشته.

(٦) د "خ" په لومړۍ قلمي نسخه کې د "پره دي" پرځای "پوره دي" راغلي دي.

(٧) دا مسره په "پ پ" چاپ کې داسې راغلې ده: "خدای دې خوک لې وفا نه کا وفاداره".

(٨) دا بیت د "پ" په لومړۍ نسخه کې داسې راغلی دی: "که له دېرې حیا نه ګوري و چا ته
څه خو مخ کړه د رحمان د زړه د یاره".
په "سپ" چاپ کې داسې راغلی دی: "که له دېرې حیا نه ګوري و چا ته
څه خو مخ کړه د رحمان د زړه د یاره".
د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې دی: "که له دېرې حیا نه شي کتې چا ته
څه خو مخ کړه د رحمان د زړه د یاره".
دوهمه مسره یې د "خ" په دوهمه نسخه او د "سپ" په دریمه نسخه کې په پوره شکل راغلې ده.

وخت د نوبهار دی زه جدا له خپله یاره　　　　دربغه (دریغه) دربغه چې بې یاره ځې بهاره (١)

اوردخوبن وزړه ونوچې دغره په سر لګېږي (٢)　　　　شني لوخړې خېژي له نستره له چناره

داځه عاجزي ده چې زه کښېم په کاغذ باندې　　　　راشه ووېرېږه دعاشقو له آزاره (٣)

داځه اوښکې نه دي چې بهېږي له چشمانو　　　　وېنې دي لمبېږي د زړه ګوټي له پرهاره (٤)

رنځ مې هسې سخت دی هر زمان په ما زیاتېږي　　　　راشه اې طبيبه ګوندې مرم درپسې دیاره (٥)

غرونه دي نرېږي چې په حال زما خبرېږي　　　　سینه دا وښکوده وګې چې راغلې له کهساره

نور خه نه دي واره دانارې د بېلتانه دي　　　　راشه کړې لې اور د رباب له هره تاره

١٩٠

زه یو خوار و زار یمه رحمان په عاشقۍ کې
خپل دي که پردي دي را ته نه ګوري له غاره

٢١٣٨

ستا په عشق کې در وغوځن یم سرتر سره　　　　چې له غمه دې ژوندی ګرزم دلبره (٦)

زه به ستا له غمه کله شو لامړ وم　　　　بارې دم دخدای په لاس دی نازنین وره

جدايي به مې یو دم قبوله نه کړه　　　　که چا مرګ او بېلتون اېښی وي په غوره (٧)

شام سحر مې دغه ستا زلفې رخسار دي　　　　نور مې مه پوښته له شام له سحره (٨)

---

(١) دا غزل په قلمي نسخو کې نشته په "پ" چاپ او "ق" چاپ کې يې دوهمه مسره دا ده:
"دربغه دربغه چې بې یاره شي بهاره".
(٢) په "پ" چاپ او "ق" چاپ کې "بلبلېږي" راغلی دی.
(٣) قلمي نسخې او نور چاپي دیوانونه: "راشه ووېرېږه د عاشق له دل آزاره".
"ق" چاپ: "راشه ووېرېږه د عاجز و دل آزاره".
(٤) د "خ" دوهمه نسخه: "داځه اوښکې نه دي چې پر مخ زما لمبېږي
دا مې د زړه وېنې چې بهېږي له رخساره".
(٥) د "خ" دوهمه نسخه: "درد مې نه کمېږي په زمان زمان زیاتېږي
راشه طبيبه ګنه مرم دخدای دپاره".
(٦) د "خ" دوهمه نسخه: "چې له غمه دې لامړ نه یم دلبره".
(٧) دا بیت په "پ" چاپ، "ق" چاپ او "ک" چاپ کې نشته.
(٨) د "پ" قلمي نسخې: "شام سحر یاره ستا زلفې ورخسار دی
هیڅ مې مه پوښته له شام مه له سحره".
د "خ" په نورو درېواړو نسخو کې يې لومړی مسره دا ده: "شام سحر زما دا ستا زلفې رخسار دی".

چې خبر دي[۱] په وصال و په هجران شوم ... خبر نه یم له فردوسه له سقره

بې دستاله مخه ورځ راباندې شپه ده ... روښنايي دورځې چېرې وي بې لمره[۲]

هسې بې سرو سامان دې هيڅوك نه شي[۳] ... لكه زه چې بې سامانه يم بې سره

يو هنر مې منظور ستا په نظر نه دی[٤] ... كه زه وكړم ستا په عشق كې سل هنره

۱۹۱

هيڅ اثر د ناله [نالان] او ښكې په يار نه كا

خدای دې او ښكې د چا نه كا بې اثره

۲۱٤۷

زه عار نه لرم په عشق كې له پيغوره ... بې پروا یم د ستي په خبر له اوره[۵]

نه دي په خوله د سمندر هس د موم[۶] ... څوك چې مامنع كوي د عشق له شوره

بې هجرانه زما بله خواري نشته ... ولې نشته تو دا بله خواري نوره

لكه ته چې خدای هر گوره ښايسته كړې ... زه يې هسې د پر بې صبره كړم هر گوره[۷]

چې په تورو سپينو مې اړوې داڅوك دی ... كه ته نه يې په مخ سپينه په زړه توره

د رقيب له بدخويه به خه وايم ... چې لا يار ور سره مل شي هلته گوره[۸]

---

(۱) په چاپي ديوانونو او مصوره نسخه كې "چې خبر يې" راغلي دي.

(۲) دا بيت په "پ" چاپ، "ق" چاپ او "ق،ك" چاپ كې نشته. لومړی مسری يې د "خ" په دوهمه نسخه كې داسې ده :

"بې دستاله مخه ورځ راباندې شپه شوه".

(۳) د "پ پ" چاپ كې "نشته" راغلي دي.

(٤) په چاپي ديوانونو كې "نه شو" راغلي دي.

(۵) دا غزل په مصوره نسخه كې نشته.

(۶) د "پ" په لومړۍ نسخې كې "موم" راغلي دي.

(۷) دا مسری په دواړو چاپي ديوانونو كې، او د "خ" په دوهمه نسخه كې داسې راغلي ده :

"زه يې هم هسې بې صبره كړم هر گوره".

د "خ" په لومړۍ او د "پ" دوهمه نسخه : "زه هم هسې بې صبري كوم هر گوره".

(۸) دا بيت په "پ" چاپ كې داسې راغلي دی : "د رقيب له بده خويه به خه وايم ... لا چې يار ور سره مل شي هاله گوره".

په "پ پ" چاپ او د "خ" په دوهمه نسخه كې: "د رقيب له بده خويه به څه وايم ... چې لا يار ور سره مل شي هلته گوره".

د "پ" په دوهمه نسخه كې : "د رقيب له بدخويه به څوڼ وايم ... لا چې يار ور سره مل شي هلته گوره".

د "خ" لومړۍ نسخه : "د رقيب له بدخويه به څه وايم ... لا چې ياد ور سره بل شي هلته گوره".

چې يې پوړ د مرګ تر پوړه لا بد تر وي[1] | هی توبه د بېلتانه له بده پوره
دامي خپل نصيب طالع دی را رسېږي | ګنه غم کله رسېږي له غم خوره[2]
قاف تر قافه بادشاهي به يې روزي شي | چې په چا وشي د استاد زلفو سيوره

١٩٢ — ٢١٥٧

عاشقي سړی مجنون کاندي رحمٰنه
که څوك په هوښياري وځي له کوره

نه رسېږي ستا و حسن و ته حوره | څه به رسي و مېړمن و ته مزدوره[3]
ستا تر قده تر قامته نه رسېږي | که نښتر که سپاري وي که کجوره[4]
تر قامت پورې دې سروه ده سر کوږي | تر رخسار[5] پورې دې شمعه ده بې نوره
هر سړی چې دې و حسن ته نظر کا | ښاپېرۍ يې په نظر وي نا منظوره
چې تا مې د خپلو شونډو ور په خوله کړه | طايفه دې د صوفيانو کړه مخموره
اوس ته وايه چې په څرنګ دې وستايم[6] | زه خو ستا په مينه لاړم له شعوره
دا جذبه د عاشقۍ نده نور څه ده | کنه کله څوك وتې شي له دستوره
اوس به زه د شب خېزۍ څه منت وکړم[7] | چې څمره دې کړه په خوب کې الحضوره
چې په ننګ و په ناموس تر لوره کم وي[8] | صدقه شه نا قابله زوی له لوره

---

(١) دا مسری په چاپي ديوانونو کی داسې راغلی ده : "چې يې پوړ د مرګ تر پوړه پورې ځېنځ دی".
د "پ" په دوهمه نسخه کی : "چې يې پوړ د مرګ تر پوړه هم بهتر دي".
د "خ" په لومړی نسخه کې : "چې يې پوړ د مرګ تر پوړ بهتر دی".
د "خ" په دوهمه نسخه کی داسې راغلی ده : "چې يې پوړ د مرګ تر پوړه لا بهتر دی".
(٢) دا بيت او دوه پسې بيتا په چاپي ديوانونو کی نشته .
(٣) دا غزل د "پ" په لومړی نسخه کی نشته .
(٤) د "خ" دوهمه نسخه : " که نښتر که صنوبر وي که کجوره".
(٥) د "خ" په دريو واړو قلمي نسخو کی "تر صورت پورې" راغلی دی.
(٦) "ق، ک" چاپ : " اوس ته وايه چې په څرنګ به دې دوست کړم".
(٧) "ق" چاپ : "اوس به څه د شب خېزۍ منت باري کړم".
(٨) "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ : "چې په ننګ و په ناموس تر لوره کم دي".
په مصوره نسخه او د "خ" په لومړی او دوهمه نسخه کی دا بيت داسې دی : "چې په ننګ و په ناموس تر لور لږ کم دي خدای دی مور کاندی په هسې زوی په لوره".

که سل ځله زوی غوره وي ترلوره — خدای دي مور کا په داهسي زوی بوره (۱)

که سل ځله زوی رویداره وي ترلونو — صدقه شه نا قابله زوی ترلوره (۲)

ننګیالي تربرونه ښه دي اوکه نه وي — ننګیالی ترله هم ښه ده له تربوره

خوبرويي بې دلبرۍ څه په کار نه ده — لکه وني بې میوې په پانو کوره (۳)

که دغلوزي لباس وکا غزا و شوه — شهد نه دي چا موندلي بې زنبوره (۴)

۱۹۳ — په بازار دښایسته و قدر ډېر دی — ۲۱۷۲

د طبیب له قدره چا زده بې رنځوره

چي په وخت دخندن وکا بې ډیره — ترو نن ولې هسي ناست (۵) یې بې تدبیره

هر سړي چي ګانده (۶) غم په مخ کي وینې — له هغه غمه لا نن ګرځي دلګیره

چي سبا ارمانه وي پند د پیرانو — ولې نن د پیر طلب نه کړې بې پیره

دیار یاد به دي ځای څرنګ په زړه نیسي — یاد دغیر چي لري نه کړې له ضمیره (۷)

چي د توک په طلب ګرځي خدای دي هیر دی — فقیري (۸) داهسي چاري وي فقیره

دغم دي خدای بدل کړه په ښادي — زهیر مه شي په آشنا یسي زهیره

که هر څو ښایسته ډېر دي په جهان کي — و هر چا ته خپل آشنا دی بې نظیره

هر سړی دهغه مخ په رڼا ګرځي — چي یې خونه دخالص وي پر کې منیره

همیشه پراته په اورو په اوبو وي (۹) — عاشقان دلعلو لبو له تاثیره

---

(۱) دا بیت په "پ" چاپ، "ق" چاپ، "ق، ک" چاپ او د "خ" په لومړي نسخه کي نشته.
د "خ" په دوهمه نسخه او مصوره نسخه کي داسي دی: "که سل ځله زوی رویدار وي ترلونو — صدقه شه نا قابله زوی ترلوره".

(۲) دا بیت په چاپي دیوانونو کي نشته.

(۳) په "ق" چاپ، "ق، ک" چاپ او د "خ" په دوهمه او مصوره نسخه کي د "کوره" پر ځای "بوره" راغلی دی.

(۴) په "پ" چاپ، د "خ" په لومړي او دوهمه نسخه کي "له زنبوره" راغلی دی.

(۵) په چاپي دیوانونو کي د "ناست" پر ځای "رنګ" راغلی دی.

(۶) په "پ" چاپ کي "کان"، "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ کي "ورانده" راغلی دی.

(۷) دا بیت په "ق، ک" چاپ کي نشته.

(۸) په قلمي نسخو کي "فقیري" راغلی دی.

(۹) قلمي نسخي: "تمامي عمر په اورو په اوبه دی".

۱۹۴ ۲۱۸۲

زه ملاحان د آزادۍ په تالاش[1] ګرځم
باري نه د تورو زلفو له ځنځيره

ستا په عشق کې هسې خلاص[2] يم له شعوره
چې يوه خبره نه لرم منظوره

طبيبان وايي چې صبر دې دارو دی
خدای فرقه زمونږ پيدا کړه ناصبوره[3]

توري هرچېرې ترلې په د ښمن شي
ياره ستا سترګې دوستان وژني په توره[4]

معشوقې د زمانې شوې سره تولې
د زړه خونه مې يې ولوټله چوره[5]

زه تنها په ضرور نه يم ستا له غمه
پيدا شوې عاشقي ده له ضروره[6]

هرې شپې لره ورځ شته [ده] په دنيا کې
زما عمر جدايي کړ بې له نوره[7]

هرويان وفا له هيڅا سره نه کا
دا خبره په عالم کې ده مشهوره[8]

چې خبر شي واړه ګوتې په غاښ نيسي
په هجران کې خبر مه شي له مهجوره[9]

د رقيب له بد وسترګو ده ځان ژغوري
هر عاشق چې بهره مند وي له حضوره[10]

هومره توان او توفيق نه ګټم په بخت کې
چې تائب کا ما له فسق او له فجوره

په نظر د مدعيانو تور کوډی[11] وي
کړې کښېنوم د کټ د پاسه حوره

۱۹۵ ۲۱۹۴

د ملاحان له[12] سترګو نم به هاله[13] وچ شي
که وچ شوې د چاه م وې له ناسوره

---

(۱) په چاپي ديوانونو کې "طلب" راغلی دی.

(۲) د "پ" په دوهم اود "خ" په لومړي نسخه کې د "خلاص" پر ځای "لاړ" راغلی دی.

(۳) دا بيت د "پ" په دوهم نسخه کې نه دی راغلی او په چاپي ديوانو کې يې دوهم مسری داسې راغلی ده: "خدای زمونږ فرقه پيدا کړه ناصبوره" د "خ" په لومړي نسخه کې د "زمونږ" پر ځای "زما" راغلی دی.

(٤) دا بيت په قلمي نسخو کې نه دی راغلی په پېښور چاپي ديوانونو "په توره" پر ځای "بې توره" راغلی دی

(۵) د "خ" په لومړي نسخه کې "پچوزه"، په دوهم نسخه کې "پلې خپور"، د "پ" په لومړي نسخه کې "پخبور" او په "پ پ" چاپ کې دا مسری داسې ده: "د زړه خونې يې او لوټلې بې صبوره".

(٦) دا بيت په قلمي نسخو کې نه دی راغلی.

(۷) دا بيت په "پ" نسخو کې داسې دی: "هرې شپې لره ورځ شته په دنيا کې زما عمر جدايي کړ بې نوره". په "پ پ" چاپ کې د "کړ بې له نوره" پر ځای "کړ لو بې نوره" راغلی دی. د "خ" په لومړي نسخه کې يې ورو ستی مسری داسې راغلی ده: "زما عمر جدايي کړ بې نوره"، په دوهم نسخه کې "جدايي زما عمر کړ بې نوره" راغلی ده.

(۸) دا بيت په قلمي نسخو کې نه دی راغلی. (۹) دا بيت په "پ" چاپ کې داسې دی: "له حيرته واړه ګوتې په غاښ نسي په هجران کې چې خبر شي له مهجوره".

(۱۰) دا بيت په قلمي نسخو کې نه دی راغلی په "پ" چاپ کې: "د رقيب له بد وسترګو دې ځان ژغوري هر عاشق چې بهره مند شي له شعوره". (۱۱) د "خ" په لومړي او د "پ" په دوهم نسخه کې د "وي" پر ځای "دی" راغلی دی. (۱۲) په "پ" چاپ کې د "له" پر ځای "د" راغلی دی. (۱۳) د "خ" په دوهم نسخه کې د "هاله" پر ځای "کله" راغلی دی.

زړه مدام راته ویل چې ژاړه ژاړه — په ژړا سره دا تللی اشنا غواړه (١)

مسلې دې ننګې و رپسې لنګ کړه — ببچا و نمئ دننګ کښېږده وه یې نغاړه

که دیار په سرلوڼئ دا ستا رضا وي — په خندا خندا راځه په لکه غاړه

دافلك چې دآسیا په دود ګردش که — په دنیا کې به پرې نن دې دانه لواړه

په دنیا کې ګوره هرچې زنده سر دی — داجل په تیغ به پرې که ددوی غاړه

١٩٦

دملې ځنځیر ځاځیان په لاس کې نیسي
و نیوې* دیار زلفینې دواړه

٢٢٠٠

ګاه په غار مه (٢) سوځې کله رېږدې په ساړه — کله مرې له لوږې کله مرې په ډېر خواړه

واړه په غوغا دي چې راغلي په دنیا دي — نه یې هغه وږي په قرار دي نه ماړه

کله لاس په سر ځبله کېږدې تواضع کا — کله وبله کړدي لاس په توره په چاړه

خاورې دآدم چې خمیر کړې فرشتګانو — درست یې په غمونو په دردونو ولاړه

څه شوکه څوك نن ساعت وهل که یاتړل که — پېښې به په هغه شي چې واهه شي هم تاړه (٣)

څو به وې تند رسته دا زموږ بنا سسته — زه یې درمانده یم په پښتې په اخاړه (٤)

بنا یې چې څوك پس له مرګه خاندې په لحد کې — هرچا چې په دا ژوندون کې خپسر وژاړه (٥)

---

(١) داغزل یوازې اویوازې د "خ" په دوهمه نسخه کې په عین شکل راغلی دی او په نورو چاپي دیوانونو او قلمي نسخو کې نشته. (*) اصل: نیولي دي.

(٢) په چاپي دیوانونو کې "نمو" راغلی دی.

(٣) د "پ" لومړۍ نسخه: "څه شوکه څوك نن ساعت واهه ویا تاړه شي — پېښې به شي هغه چې واهه شي هم تاړه".
د "خ" لومړۍ او دوهمه نسخه: "څه شوکه څوك نن ساعت واهه شي یا تاړه شي — پېښې به شي هغه چې هم واهه شي هم تاړه".

(٤) دابیت په "پ" چاپ، د "پ پ" چاپ، د "خ" په لومړۍ نسخه او مصوره نسخه کې نشته. "ق، ك" چاپ: "څو به وې تند رسته دا زموږه — ورانه خونه د ډېر یې درمانده شو په پښتې په اخاړه". "ق" چاپ: "څو یې د تند رسته دا زموږه بنا یسته — زه یې درمانده یم په پښتې په اخاړه".

(٥) د "پ پ" چاپ: "هرچا چې ژوندون کې خپل پښې سر وژاړه". د "پ" لومړۍ نسخه: "هرچا چې په دا ژوند خپسر وژاړه".
"ق" چاپ: "هرچا چې په ژوندون کې خپسر وژاړه". "ق، ك" چاپ: "هرچا چې په ژوند وکې ګوره خپل ځان وژاړه".
د "خ" لومړۍ نسخه: "هرچا چې په دا ژوند خپل ځپل سر وژاړه".
د "خ" دوهمه نسخه او مصوره نسخه: "هرچا چې په ژوندون خپل سر وژاړه".

وینم واره تلوني هېڅوك نه دي پاتي شوني — يون دي په دالاري هم دڅوان هم د زاره
زلفي د دلدار(١) دي چي هر څوك يي طلبگار دي — لوی دي که هلك دي که ځوان(٢) دي که واره
سخ د هغه چا دی چي په در کي يي قبول شي — زار د هغه چا چي يي له دره وشاره(٣)
ما رحمان غوندي جواب کوه ورته سلو(٤) — خدای خبر چي کوم يو هغه ترکي وېلاره(٥)

١٩٧ — ٢٢١١

خو به وران شي د دنيا بازاره ناره — هر نفس د بلتانه په تاخت لتاره(٦)
لا غونچې په باغ ستر گي سپر دي نه وي — باد خزان يي د زره مېنه کړه وېجاره(٧)
هسې باد پري د فناله لوري په والوت — د لاله خوله(٨) يي پرېيسته لناره(٩)
څه بزرگي به يي دباز و د همای وي — زباني ذکر که سل رنگ کا خراره(١٠)
که زر سل کالي يي تېر شي په او بو کي(١١) — په نرمه به نرمه نه شي وچه تراره

---

(١) "ق، ک" چاپ : "زلفي مي ديار دي" راغلی دی.
(٢) د "خ" په لومړی نسخه کی "پيران" راغلی دی.
(٣) دا بيت په مصوره نسخه کی نشته، په نورو قلمي نسخو کی يې دوهمه مسری داسی ده : "زار د هغه چا دی چي له دره يي شاره".
(٤) "ق، ک" چاپ : "ما رحمان غوندي به سلو چي سلام ورته کولو".
په "پ" چاپ، "پ پ" چاپ، "ق" چاپ او مصوره نسخه کی د "جواب" پر ځای "سلام" او د "خ" په دوهمه نسخه کی "لبيک" راغلی دی. او د "خ" په لومړی نسخه کی دا مسری داسی ده : "ما غوندي رحمان غوندي زاری وکړه ورته سلو".
(٥) په مقابله شوو کتابونو او قلمي نسخو کی "ولاړه" راغلی دی، خو "د عزم د په نظر کي نيولو او نيت" په معنی د "ويلاړه" په شکل سم دی چي داسې د ښاغلی "دوست" په قول يکي راغی.
(٦) دا غزل په مصوره نسخه او د "خ" په دوهمه نسخه کی نشته. د دې بيت لومړی مسری په "پ" چاپ کی داسی ده : "خود به وران شي د دنيا بازاره تاره".
په دوهمه مسری کی په "پ" چاپ او "ق، ک" چاپ کی د "نفس" پر ځای "ساعت" راغلی دی. لومړی مسری يې په قلمي نسخو کی داسی ده : "خو به وران شي د دنيا بازار لتاره".
او د "پ" په دوهمه او د "خ" په لومړی نسخه کی داسی راغلی ده : "خو به وران شي د دنيا بازار تاره".
(٧) دا بيت د "پ" په لومړی نسخه کې داسې راغلی دی : "هغې غنچې لا په باغ سترگې سپړدې نه دي بد خزان يي د زړه مېنه کړه وېجاړه".
"ق، ک" چاپ : "لا غنچو په باغ کی سترگې سپړدې نه دي چي خزان يي د زړه مېنه کړه وېجاړه".
د "خ" په لومړی او د "پ" په دوهمه نسخه کی داسی راغلی دی : "هغو غنچو لا په باغ سترگې سپړې نه دي بد خزان يي د زړه مېنه کړه وېجاړه".
(٨) په "پ" چاپ کی "قوله" راغلی دی.
(٩) د "پ" له دوهمې نسخې نه پرته په نورو نسخو کی "له ناړه" راغلی دی.
(١٠) دا بيت په قلمي نسخو کی داسی راغلی دی : "څه بزرگي به يي د باز او د همای نه شي سر زباني ذکر که سل رنگه خراړه".
د "ق، ک" چاپ کی داسی راغلی دی : "څه بزرگي به يي د باز او همای وي سر زباني ذکر که سل رنگ کړه خراړه".
(١١) "پ" چاپ : "که سل زر کاله پرې تېر شي په اوبو کی" او د "خ" لومړی نسخه کی "که يې سل کالونه تېر شي په اوبو کې".

تر داهسې عمره نه عمر بهتر دی　　هر چې حال يې زنکدن شي عمر وار ه[1]

۱۹۸ ترخلاصي څنې بندي سنه يې رحمانه[2] ۲۲۱۸
کړ د شما[3] د زلفو ځيل دې شي په غاره

چې غرقاب شي تر و مژگان په يم د زړه　　نور خراب شي خانمان په نم د زړه[4]

عبث والي غم د زړه و بوالهوس ته　　خدپوهېږي هلکان په غم د زړه

په بل مخ باندې سبوا د يار له مخه　　ماتر لې دي چشمان محکم د زړه

چې يې عرش او کرسي لاندې تر قدم دي　　بالا تر دی هسې شان قدم د زړه[5]

د خليل تر کعبې دا کعبه ده لويه[6]　　که آباد کا خوك ويران حرم د زړه

که نور خلق قدمونه دي په ځمکه　　ما دي ايښی په آسمان قدم د زړه

دامکان چې د آسمان ځمکې ترميان دي　　يو خلوت دی دامکان سلم[7] د زړه

زه ملهم د زړه له چا غوارم بې خدايه[8]　　چې کړی نه شي طبيبان ملهم د زړه

۱۹۹ صورتي همدمان ډېر دي په جهان کې ۲۲۲۷
ولې نه مومي رحمان همدم[9] د زړه

ساقي پور ته شه د ميو جام تيار کړه　　عمر هيڅ معطلي نه لري تلوار کړه[10]

---

(۱) د "خ" لومړی نسخه : "تر ودهسې عمر نه عمر بهتر دی　　هر چې حال په تنگدستی شي عمر واره".

(۲) دا مسری په قولو وارو چاپي ديوانونو کې داسې راغلې ده : "تر ولد خلاصه بندی سنه يې ای رحمانه" ؛ خو په "پ پ" چاپ کې د "اې" په ځای "نه" راغلی دی. د "خ" په لومړی نسخه کې "ترخلاصی نه بندي سنه يې ای رحمانه".

(۳) په چاپي ديوانونو کې "يارا" راغلی دی.

(٤) دا غزل په مصوره نسخه کې نه دی راغلی په "ب" چاپ کې دا بيت داسې راغلی دی : "چې غرقاب شي تو مژگان په يم د زړه　　نور خراب شي خان ومان په نم د زړه".
د پېښور په چاپي ديوانونو او "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی دی : "چې غرقاب شي تو مژگان په نم د زړه　　نور خراب شي خان ومان په نم د زړه".
د "خ" په لومړی نسخه کې : "چې غرقاب شي تر مژگانو نم د زړه　　نور خراب شي خان ومان په يم د زړه" راغلی دی.

(۵) دا بيت د "خ" په لومړی نسخه کې نشته او د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی دی : "چې يې عرش او کرسی لاندې ترسيوری　　بالا دی هسې شان حرم د زړه".

(٦) د "خ" په لومړی نسخه کې د "لويه" پر ځای "بويه" راغلی دی.

(۷) د "خ" په دوهمه نسخه کې د "سلم" پر ځای "مسلم" راغلی دی.

(۸) په چاپي ديوانونو کې "بې ربه" راغلی دی.

(۹) د "پ" په لومړی نسخه کې "ملهم" راغلی دی.

(۱۰) دا غزل د "خ" په لومړی نسخه او مصوره نسخه کې نه دی راغلی، د دې بيت په دوهمه مسری کې د "نه لری" پر ځای په "پ" چاپ کې "نه کاندې" او په "پ پ" چاپ کې "نه کوي" راغلی دی.

هر دم تیغ د استا زما په ګلو ګرځي (۱) — هر نفس د خپل نفس له تیغه دار کړه
تر خودۍ چهورته بله بلا نشته — خادمي د بېخودانو په دربار کړه
دا پنځه ورځې ژوندون چې غنیمت دی — شکرانه په دا نعمت د کردګار کړه (۲)
که غم خوار غواړې په غم او په اندوه کې — سبسبنه د که د شرابو اختیار کړه (۳)
خوږې دوه سترګې غرېبې په جهان کې — ننداره په هر ساعت د خپل نګار کړه
هغه خولګ دی چې تهمت پرې وایه نه شي — غوږ په هېچا باندې مه باسه خپل کار کړه
بې وفايي د دې دهر یاران وار ه — چې دې پس له مرګه یار شي هغه یار کړه
مدعي چې په زړه ورشي هغه وايي (٤) — کوش او هوش د محبانو په ګفتار کړه

۲۰۰ — ۲۲۳۷

رحمان وايي د دنیا چارې فاني دي
البته په دا خبره اعتبار کړه

چې مې مینه خدای په تا باندې پیدا کړه — ترکه ما په هغه ورځ (٥) خپله رضا کړه
اوس د ستا رضا جفا کړې که وفا کړې — ما د ستا جفا قبوله په وفا کړه
ګل په لعل و په ګوهر کله خولګ پېرې — بې له ما چې تا خندا کړه ما ژړا کړه
بې له ما چې د استا غم په هوس پېرم — کوم وګړي په هوس د غم سودا کړه (٦)
دوه یاران به دا رنګ نه وي چالېدلي — چې یوه ورته سنګځل کړه بل دعا کړه
ما ودرست جهان تر شا و تا تر مخ کړې — تا ودرست جهان تر مخ او ما تر شا کړه (۷)

---

(۱) دا مسرې په "ب" او "ق، ک" چاپ کې داسې راغلې ده: "هردم تیغ دستا زما په ګلو ګرزي".
په قلمي نسخو کې داسې راغلې ده: "زما ستا په ګلو ګرځي هردم تیغ دې"
(۲) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نه دی راغلی.
(۳) دا بیت په قلمي نسخو کې نه دی راغلی.
(٤) "ب" چاپ او د "ب ب" چاپ: "مدعي چې په خوله ورشي هغه وايي".
(٥) د "خ" په دوهمه نسخه کې "په هغه دم" راغلی دی.
(٦) دا بیت د "ب" په لومړۍ نسخه کې نشته.
(۷) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.

د پرهند کي په جهان گرزي دچا یاد دي
عشق عالي پایه د هیرا و دانجا کړه

هم په دا یې ترهمه وو(۱) نام بلند شو
چي قبوله عندلیب د گل جفا کړه

نا آشنا د بېلتانه له غمه خه زده
خدای دغه خواري په بخره د آشنا کړه

عاشقان د یار تر سپیو هم زاهر بي
گمه ما د رقیبانو خه پر وا کړه

۲۰۱ زه رحمان(۲) چي ستا د حسن ثناخوان شوم ۲۲٤۸
ستا له رویه درست جهان زما ثنا کړه

باره وتره هاله کښت وزراعت کړه(۳)
تقوی دا رشه هله طمع د جنت کړه

عاقلان په وړاندې چي په ورستو گوري
په دنیا کي سرانجام د آخرت کړه

سم د لاسه کار هر گوره د یر مشکل دی(٤)
خولا نه لي غریب زبر مه د غربت کړه

چي نور خلق ملامت درباندې وايي
لا پخوا تر خلقو خپل ځان ملامت کړه

چي عقبی ته د دنیا په اجر مومې
خو هم دا عمارت هلته عمارت کړه

خو به گورې د قیامت ورځ او شپو ته
خو هم دا جهان په ځان باندې قیامت کړه(۵)

چي نېکي بدي په تله کي تلل شي(٦)
خود په خپله تله واخله عدالت کړه

که لښکر د حرص هوا درباندې زور شي(۷)
سر دننه په قلعه د قناعت کړه

دا به نه شي چي ستا خټ او د حق خوي
که حق غواړې ته هم خو په حقیقت کړه

---

(۱) په قلمي نسخو کي "ترهمايي" راغلی دی.
(۲) په چاپي دیوانونو کي "بیم" راغلی دی.
(۳) د "خ" لومړی نسخه او مصوره نسخه : "باره تر وجار باسه هلته زراعت کړه".
د "خ" دوهمه نسخه : "باره وجار باسه هله کار دزراعت کړه".
د "پ" لومړی نسخه : "باره تر وجار باسه هاله زراعت کړه".
(٤) مصوره نسخه : "سم له لاسه چارې نه شي مرد هاله يي".
(۵) دا بیت په مصوره نسخه کي نشته.
(٦) د "پ" لومړی نسخه، د "خ" دوهمه نسخه او مصوره نسخه : "چي دې نېك وبد په تله کی تلل شي".
(۷) قلمي نسخې : "که لښکري د حرص و باندی زور شي".

هغه زړه چې عرش الله دی ګوره کوم دی څو دې توان شي د جمله زړونو خدمت کړه

ورانېږي هم واره ستا په خبر سړي وو ته هم پاخه د هغو په خبر همت کړه (۱)

د دنیا چارې هم واره فاني دي باري پوره ته شه یو بل رنګه حکمت کړه (۲)

په طبیب (۳) د عاشقانو دارو نه شي درومه بل خواته دارو د خپل جمت کړه

خوږې حق مونږ لی نه دی مه جاړو ځه (٤) په دا مرسته دا (۵) جهان واره لټ پټ کړه

اې رحمانه اول ته نصیحت واخله
د غه پسه بیا و بل ته نصیحت کړه

۲۰۲ ۲۲۶۳

هسې یمه یاره ستا په غم تازه (۶) لکه وي هره ګیاه په نم تازه

سترګې وخوړم کړې کرم له نمه وچې کړمې کړې به په ژړا صنم تازه

زه به څه کړم د چارې بې له یاره هره سړې په خپله ساه په دم تازه

دیار نوي نوي غم زېږي د وصل رغوي سوي پرهر ملهم تازه (۷)

کړدې زړه له غمه وچوي د ګلې مشه کاتبان کا په چول قلم تازه

سایسته یاران ګلونه دي رحمانه
بېلتانه کړه اکثر مړاوي کم تازه

۲۰۳ ۲۲۶۹

زه نه یم خوښ د سړو ګلونو په سایا زه خوښ یم ستا د مخ په او ربانې جلیا زه (۸)

په اور سوي بېټ وران دی څه حکمت دی سوي ستا د مخ په اور لیمه بسیا زه

---

(۱) د "پ" چاپي دیوان کې د "همت" پر ځای "خدمت" راغلی دی.

(۲) دا بیت د "خ" په لومړي نسخه کې نشته.

(۳) په "پ" چاپ کې "طبیعت" او مصوره نسخه کې "طلب" راغلی دی.

(٤) د "خ" لومړي نسخه کې "مه دنا زېږه" او د "پ" لومړي نسخه او مصوره نسخه کې "بې غم مه شه" راغلی دی.

(۵) "ق" چاپ او "ق. ک" چاپ کې "په دا مرشه"، د "پ" په لومړي نسخه کې "په دا زېږمه" او د "خ" دوېمه نسخه کې "مردانه شه" راغلی دی.

(۶) دا غزل د "خ" په قلمي نسخو کې نشته او لومړی مسری یې په چاپي دیوانونو کې داسې ده: "هسې زه یم یاره ستا په غم تازه".

(۷) قلمي نسخې: "راستوي یو نوي غم زېږي د وصل رغوي د زړه پرهر ملهم تازه".

(۸) د "پ" نسخه او د "خ" دوېمه نسخه: "خوښ یم ستا د مخ ونمر وته جلیا زه". د "خ" په لومړي نسخه کې "و مخ د تورو" راغلی دی.

خپلوم به دې په هر رنګ چې خپل دې ... که دې موم په دروغ که په رښتیا زه
نن راغلي په جهان یو که دیدن کړې ... نه به ته په جهان راشې نه به بیا زه
دا اوږدې وعدې چې ته کوې صنمه (۱) ... کاشکي بیا موم فرصت په دا دنیا زه
چې له ډېرې حیانه ګورې وچا ته ... غوڅ کړم غوڅ کړمه دې ستا ډېرې حیا زه (۲)
چې له غمه له اندوهه دې مړ نه یم ... سنګ آهن یم آدم نه یمه ګویا زه (۳)
که جوړه تلې خوک وقبر ته دریغه (٤) ... ژړم دا چې یا به ته نه یې او یا زه
همېشه د خپلو وښکو له سېلابه ... سرګردان یم تر فلکه تر آسیا زه
که خوک قیاس زما د ډېرو اوښکو کا ... هسې ګرځم لکه خس پاس په دریا زه (۵)

۲۰۴

زه رحمان د یار ثنا کولی نه شم
کاشکي دا چې په جهان نوي ګویا زه (۶)

۲۲۸۰

---

(۱) د "پ" نسخې او د "خ" لومړی نسخه : "دا اوږدې وعدې چې ته کوې منم یې".
د "خ" په دوهمه نسخه کی داسی ده : "دا اوږدې اوږدې وعدې چې کړې صنمه".

(۲) د "پ" لومړی نسخه : "چې له ډېرې حیا نه ګورې وما ته غوڅ کړم غوڅ ستا دې ډېرې حیا زه".
د "خ" لومړی نسخه : "غوڅ کړم وګوره داستا ډېرې حیا زه".
د "خ" دوهمه نسخه : "غوڅ کړم غوڅ کړم دغه ستا ډېرې حیا زه".

(۳) دا بیت په "ق ، ک" چاپ کی نشته ، لومړی مسری یې د "خ" په لومړی نسخه کی داسی ده : "چې له غمه له اندوهه دې ونه مرم".
د "خ" دوهمه نسخه : "چې له غمه دې مړ نه یم ژوندی پایم".

(٤) دا بیت په "ق" چاپ او د "خ" په لومړی نسخه کی نشته ، د "پ پ" چاپ کی لومړی مسری داسی ده : "که جوړه څوک تللی وقبر ته دریغه".
"پ" چاپ : "که جوړه تللی څوک وقبر وته دریغه".
"ق ، ک" چاپ : "که څوک قبر ته جوړه ور تللی دریغه".
د "خ" دوهمه نسخه : "که جوړه تللای څوک وقبر وته دریغه".
مصور نسخه : "که جوړه تلی څوک وقبر وته دریغه".

(۵) په قلمی نسخو کې "په دریا زه" راغلی دی.
د "خ" دوهمه نسخه : په لوی دریا زه".

(۶) "ب" چاپ او د "پ پ" چاپ : "کاشکی نه وای په جهان کی څه ګویا زه".
"ق" چاپ : "کاشکې په دا جهان نه وای ګویا زه".
د "پ" لومړی نسخه : "کاشکې مد وې په جهان کې څه ګویا زه".
د "خ" لومړی نسخه : "چې رحمان د یار ثنا کولای نه شم کشکې مد وای په دنیا کې لوز ګویا زه".
د "خ" دوهمه نسخه : کشکی نه وای په جهان کې خو پیدا زه".

اې زما د زړه آرامه راشه راشه — سرو قده ګل اندامه راشه راشه

چې همه واړه خوبان دې مقتدیان دې[1] — د همه واړو امامه راشه راشه

بې تا نشته هیڅ حرمت[2] د عاشقانو — د مشتاقو احترامه راشه راشه

خدای زده بیا به هسې وخت وي که به نه وي — زه وبرېږم له ایامه راشه راشه[3]

نن[4] هنګام دی که جفا کړې که وفا کړې — چارې نه شي بې هنګامه راشه راشه

دا جهان د مسافرو یو رباط دی — تله دې تله دي له دې ګرامه راشه راشه

پري رویه، سنبل مویه، ملک خویه — عنبر بویه لاله فامه راشه راشه[5]

۲۰۵

شپه لا پر پرده بې تا ولاړ رابانديې شپه شوه[6]

د نن ماه تمامه راشه راشه

۲۲۸۸

په دوران مې[7] هسې رنګ دلبر پیدا شه — ګویا بل دلمر د پاسه لمر پیدا شه

یا طالع د زمانې یا بخت زما دی — چې دا هسې رنګ شیرین بشر پیدا شه

چې قاصد د ورک یوسف زېرې پرې وکا[8] — د یعقوب د سترګو بیا نظر پیدا شه

عشق دې دا که یو فساد دی نه پوهېږم — په جهان کې چې دا شور و شر پیدا شه

دریغه نخل د عشق مړوی زرغون شوی[9] — چې له شاخې یې د غم ثمر پیدا شه

---

(۱) د "ب" لوړی نسخه : "چې همه خوبان دې واړه مقتد یان دی"
نوري قلمي نسخې : "چې دا نور خوبان دې واړه مقتد یا ن دی".

(۲) د "خ" په لوړی نسخه کی د "حرمت" پر ځای "حاجت" راغلی دی

(۳) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کی نشته.

(۴) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کی نشته او د "خ" په لوړی نسخه کی د "نن" پر ځای "دا" راغلی دی.

(۵) قلمي نسخې : "پري رویه، فرښته خویه عنبر مویه سنبل مویه لاله فامه راشه راشه".

(۶) دا مسری په "پ" چاپ او "ق، ک" چاپ کی داسې راغلی ده : "شپه لا پرېږده رڼا و لاړ رابانديې شپه شوه".
د "خ" په دواړو قلمي نسخو کی د "شوه" پر ځای "ده" راغلی دی.

(۷) په "ق، ک" چاپ کی د "مې" پر ځای "کښې" راغلی دی.

(۸) د "ب" له لوړی نسخې نه پرته په نورو ټولو کی د "وکا" پر ځای "وکړ" راغلی دی.

(۹) په مصوره نسخه کی د "زرغون شوی" پر ځای "پیدا شوی" راغلی دی.

ملائیک د عشق له غمه خبر دي (۱) | خوږ ما لره دا سخت سفر پیدا شه
یو د ترکو بې نیازي بل عاشقي شوه (۲) | په پرهر باندې مې بل پرهر پیدا شه
د نا اهل زوی پلار به څه ښادي کا | چې له پښته يې لئیم (۳) پسر پیدا شه
بیا به روغ د عاشقۍ له رنځه نه شي | په هر تن کې چې د غم (٤) اثر پیدا شه

۲۰۶

چې هنر عیب کوي، عیب هنر کا (۵)
د رحمان په دور دا هنر پیدا شه

۲۲۹۸

چې نصیب يې (٦) سینه چاکه زړه افګار شه | جرس څکه په فریاد او په چغار شه
چې ندا د عاشقۍ په عاشق وشوه | د غفلت له خوبه پاڅېده بیدار شه
عبادت د ریا کار څه په کار نه دي (۷) | لکه غوک هسې (۸) په بحر کې مردار شه
د جاهل زهد په زهد حساب نه دي (۹) | لکه مال په خمر خرڅ د خمر خوار شه (۱۰)
مشقت د نادانانو واړه پوچ دي | لکه بې بارانه ابر تش غبار شه
علمیت د بې عملو عالمانو | لکه ګنج (۱۱) د کتابونو په (۱۲) خره بار شه
چې يې کاندي و نا اهل و ناقابل ته | نصیحت د ناصحانو کوم (۱۳) په کار شه

---

(۱) دا مسرۍ په "ق، ک" چاپ کې داسې راغلې ده: "ملائیک د عشق له زخمه خبر نه دي".
(۲) دا مسرۍ د "پ پ" چاپ کې داسې راغلې ده: "یو د ترکو عاشقي بل بې نیازي شوه" او د "ق، ک" چاپ کې د "شوه" پر ځای "ده" راغلې دی.
(۳) دا بیت د "پ" په دوهمه نسخه کې نه دی راغلی او د "خ" په دوهمه نسخه کې يې لومړۍ مسرۍ داسې راغلې ده: "د نا اهلو موږ و پلار به څه ښادي کړه".
د "خ" په لومړۍ نسخه کې د دوهمې مسرۍ د "پسر" پر ځای "بشر" راغلی دی.
(٤) د "پ" له لومړۍ نسخې نه پرته په نورو ټولو کې "دغه" راغلی دی.
(۵) په "ق، ک" چاپ کې دا مسرۍ داسې ده: "چې هنر په عیب کوي عیب په هنر کا".
(٦) د "پ" په لومړۍ نسخه کې د "يې" پر ځای "مې" راغلی دی.
(۷) دا مسرۍ په چاپي دیوانونو کې داسې ده: "عبادت د ریا کار هیڅ په کار نه دي". د "خ" په دواړو قلمي نسخو کې، د "پ" په دوهمه نسخه او مصوره نسخه کې داسې ده: "عبادت د ریا کارو په کار نه دي".
(۸) په "ق، ک" چاپ کې "غوندې" راغلی دی.
(۹) په مصوره نسخه او د "خ" په لومړۍ نسخه کې دا مسرۍ داسې ده: "د زاهد زهد په زهد حساب نه دي".
(۱۰) د "خ" په دوهمه نسخه کې دا مسرۍ داسې ده: "لکه مال چې په خره خرڅ د خمر خوار شي".
(۱۱) د "خ" په لومړۍ نسخه کې "پنډ" راغلی دی.
(۱۲) په قلمي نسخو کې د "په" پر ځای "د" راغلی دی.
(۱۳) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نه دی راغلی، په "پ" چاپ، "ق، ک" چاپ، مصوره نسخه، د "پ" دوهمه نسخه او د "خ" په دوهمه نسخه کې د "کوم" پر ځای "څه" راغلی دی.

۲۰۷ | ۲۳۰۶

د رحمان کلام په غوږ د بې هنرو
لکه دُر[1] په لاس د طفل هسې خوار شه

په دنیا کې له دنیا گوښه کنار شه
سمندر غوندې په اور کې گلعذار شه

پس له مرگه که ژوندون غواړې سرگیا کړه[2]
په پرېکړي سر بیا نوی مرغزار شه

دا ترخې اوبه به څه کوې د بحر
خود بخپله د گوهر په څېر آبدار شه

بې له خدایه نور د هیچا منت مه کړه[3]
په وچ کاڼي باندې ونه د کوهسار شه

که دونې په څېر گل و میوه غواړې
ځان په لمر کړه سایه بان د هر خاکسار شه[4]

ذست په دست که د خپل کار په درستول یې
لا تر ځان ور ومبی ولاړ د بل په کار شه[5]

که دې ویره شي له خپلې درماندگۍ
د درماندو دستگیري کړه خبردار شه

که هوا دې د جنت په خاطر گرځي
خاک نشین په آستانه د هغه یار شه

که په توره تیارکۍ کې رڼا غواړې
ننداره چې د یار د زلفو د رخسار شه

که په کار دې د سروشو نه و شېرینۍ وي
د خپل ځان په وینو سور لکه انار شه

که راضي یې چې دې باغ شي د زړه سبز[6]
په ژړا لکه باران د نوبهار شه[7]

۲۰۸ | ۲۳۱۸

د رحمان په عاشقۍ کې ستړې وشوې[8]
چې څوک وايي عاشق روند دی هغه خوار شه

---

(۱) د "خ" په لومړۍ نسخه کې "گل" راغلی دی.
(۲) د "خ" په دوهمه نسخه کې "ته سر پرې کړه" راغلی دی.
(۳) د "پ پ" چاپ: "بې له خدایه د هیچا منت بار مه شه".
(۴) د "خ" دوهمه نسخه: "ځان کړه ځمکه سایه بان د هر خاکسار شه".
(۵) چاپي دیوانونه: "لا پخوا تر ځان ړومبی د بل په کار شه".
د "خ" لومړۍ نسخه او مصوره نسخه: "لا تر ځان ړومبی روان د بل په کار شه"
(۶) د "پ پ" چاپ: "که دې زړه وي چې دې باغ د زړه سبز شي".
(۷) د "پ" په نسخه کې: "کوهسار" راغلی دی.
(۸) د "خ" دوهمه قلمي نسخه کې "واشوې" راغلی دی.

بیا مې زړه د تورو زلفو مسخر شه ... چپ و راس مې د حبشو تور لښکر شه
هر طرف مې د دعا غښي گوزار کړه ... ولې یو هم هسې نه ؤ چې کارگر شه
وهر لورته چې غوږ باسمه غوغا ده ... یا ناري د بېلتانه دي یا محشر شه
واعظان خو وعظ کاندي بازیچه کا ... چې د عشق په لیونیو یې گذر شه (۱)
چې پدر غوندې یې ما ته نصیحت کړ (۲) ... په د بدن دستا هغه زما پسر شه
ستا په در کې چې پراته دي نېکبختان دي ... چې دستاله دره ووت در په در شه (۳)

٢٠٩

د عشق زخم به ښوک خه گنډي رحمانه (٤)
چې گنډون یې په پرهار باندې پرهر شه

٢٣٢٥

هیڅ مې نه زده نه پوهېږم د اخر پېر شه ... چې دلدار مې د اغیار په شکل وخېر شه
زمانه مې د رقیب له لاسه وژني ... چې مې سپي گانه هغه را باندې شېر شه (۵)
د هجران غمونو هسې په عذاب کړم ... هغه غم (۶) چې مې لرگانه اوس ډېر شه
چې په تیغ مې لوټې کړې سزا مې دا ده ... سبه چې غوږ مې زړه د ترکو په شمشېر شه
تېر ساعت به د هیچا په لاس کښېنوزي ... اوس به خه وایم وچا وته چې تېر شه (۷)
چې مې نوش د هجران پیاله کړه تلخه ... د وصال لذت مې ټول زهر گنهېر شه (۸)

---

(۱) دا مسري په پېښور چاپي دیوانونو کې داسې راغلې ده: "چې د عشق په لیونو باندې گذر شه"
(۲) دا مسري په پېښور چاپي دیوانونو کې داسې راغلې ده: "چې پدر غوندې وما ته نصیحت کا".
(۳) دا بیت په ټولو قلمي نسخو کې نه دی راغلی او یوازې د اردو چاپي دیوانونو کې راغلی دی.
(٤) دا مسري د "خ" په لومړي نسخه کې داسې راغلې ده: "د عشق زخم به دې ښوک خه کړي رحمانه".
په "ق، ک" چاپ کې داسې راغلې ده: "د عشق زخم به ښوک وگنډي رحمانه".
(۵) دا مسري د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: "چې مې نه گانه هغه را باندې تېر شه".
په مصوره نسخه کې داسې ده: "چې مې سپي گانه راته شېر شه".
(۶) په "پ" چاپ کې د "غم" پر ځای "عیب" راغلی دی او په "ق، ک" چاپ کې دا مسري داسې ده: "هغه عیب چې به مالږ گانه اوس ډېر شه".
(۷) دا مسري د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلې ده: "اوس به حال وچا ته خه وایم چې تېر شه".
(۸) دا بیت د "پ" په لومړي او دوهمه نسخه کې، او هم د "خ" په لومړي نسخه او مصوره نسخه کې نشته. د "خ" په دوهمه نسخه کې یې دویمه مسري داسې ده:
"د وصال لذت مې هسې زنگ گنهېر شه". په "پ" چاپ کې دا مسري داسې ده: "د وصال دولت مې کل زهر وگنډېر شه".
په "ق، ک" چاپ کې داسې ده: "د وصال لذت مې کل واړه گنهېر شه".

۲۱۰ — ۲۳۳۲

چې يې نه په وفا ياد نه په جفا وي
سکه رحمان د هغه يار له دله هېر شه[1]

پاخه يو ځله سيراب د عشق په جام شه — په ساغر د ماه و مهر مې آشام شه
له اوله بندګي بيا ازادي ده — که مقصود د آزادۍ لرې غلام شه
د صياد له وحشتونو خپسر خلاص کړه[2] — لکه مرغ خانګي پخپله رام شه
ژوندی ځان په ځمکه خښ کړه لکه تخم — که لوېي غواړې د خاورو په مقام شه
درست جهان د کمينه په خوی وخوړه — لکه ځمکه هسې لاندې تر اقدام شه
په نيستۍ کې د هستۍ مرتبه ګوره — ننداره چې په وېرانۍ کې د خپل بام شه
و دښمن و ته پخپله عيب مه وايه[3] — ځان پخوا تر مرګه وژنه مدام شه
په مستانو کې د عقل ښبستن غل دی — که په نورو خلقو خاص يې د عام شه
اې رحمانه د بلبلو ژبه زده کړه[4]
د غه پسه په صفت د ګل اندام شه

۲۱۱ — ۲۳۴۱

د دنيا د سود د پاره غمګين مه شه — غم د دين و د ايمان کړه بې دين مه شه
هر ګره ګره کشای لري کم بخته — نا اميد له خدايه غوټه جبين مه شه
د بې خفته دي دارنده چې دانه چين شي — خوږي آب و دانه شته دانه چين مه شه

---

(۱) د "پا پ" چاپ : "جو له رحمان د هغې يار له دله هېر شه".
د پېښور "ق ، ک" چاپ : "رحمان ځکه د هغه يار له دله هېر شه".
د "خ" لومړۍ نسخه : "سکه رحمان د هغه يار له دره هېر شه".
د "پ" دوهمه نسخه : "سکه د رحمان د غه يا دله دله هېر شه".
د "خ" دوهمه نسخه : "چې يې نه په جفا ياد نه په وفا وي سکه رحمان د هغه يار له دله هېر شه".
(۲) "ق ، ک" چاپ : "له اوله د صياد که ځان خلاص غواړې".
مصوره نسخه : "د وصال له وحشتونو خپل سر خلاص کړه".
(۳) چاپي ديوانونه : "و دښمن و ته خپل حال پخپله وايه". د "پ" نسخې او د "خ" لومړۍ نسخه : "او دښمن ته عيب خپل پخپله وايې".
(٤) قلمي نسخې : "اې رحمانه د بلبلو لفظ زده کړه".
د "خ" لومړۍ نسخه : "اې رحمانه د بلبل لفظ زده کړه ګوره".

هر مرغه چې د بل غوښې خوري مردار دی — ځان حلال کړه لکه زاغي شاهين مه شه

دذرې په څير آفتاب په طلب خپل کړه(۱) — لکه تيږه هسې پروت په زمين مه شه

کار په تش لستوڼي نه کيږي بې لاسه — لاس په ن يره کړه بې لاسه آستين مه شه(۲)

عاشقي او خودبيني دي سره لري — که مطلب دې عاشقي ده خودبين مه شه

په خپل کور کې دې سفر دی که پوهيږې — مسافر د هندوستان او د چين مه شه

خپل تابوت در ته ولاړ زين کړی آس دی — ته په زېږ مه د بل آس وزين مه شه

۲۱۲

چې تقوی ديانت نه لري ناصحه

ددې هسې همنشين، همنشين مه شه(۳)

۲۳۵۱

په اميد د ګانده ورځ زهير ور مه شه(٤) — نقد نسيه ځبله بېل کړه او تر مه شه

په اميد اميد يې خلق نا اميد کړل — د فلك له رهزنۍ بې خبر مه شه

د دنيا بادشاهان خواست کړي له فقيره(۵) — ته بادشاه د هسې ملك شه خواستګر مه شه

د هُمای په څير طمه کړه و ځوځ هډوکي — لکه مچ طالب د شهد و شکر مه شه

ځان صدف غوندې وخاوروته کړه څرمه — لکه ځګ هسې د بحر په سر مه شه

د پېر عزيز دي موم دلان تر سنګدلانو — ته يوځا ځلی شه(٦) داوسنکو ګوهر مه شه

حيوانات هم په تسبيح د خدای مشغول دي — ته انسان يې تر حيوانه بتر مه شه

نفس شيطان سره وکفر ته وباسي — رحم فهم په ځان وکړه کافر مه شه(۷)

---

(۱) "ق" چاپ او مصوره نسخه کې د "خپل کړه" پر ځای "ګرزې" راغلی دی.

(۲) "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ: "لاس په توره کړه بې لاسه آستين مه شه".

مصوره نسخه: "لاس پکښې کړه بې لاسونو آستين مه شه".

(۳) چاپي ديوانونه او مصوره نسخه: "ددې هسې هم نشينو نشين مه شه".

(٤) چاپي ديوانونه: "په اميد د آينده و زهيرور مه شه".

(۵) قلمي نسخې: "د دنيا پادشاهان خواست کا له فقراو ته پادشاه د هسې ملك يې خواستګر مه شه".

د "خ" په لمړۍ نسخه کې د "فقراو" پر ځای "قصرونو" راغلی دی.

(٦) قلمي نسخې: "يوځو ځلی شه" او د "خ" په دوهمه نسخه کې "يوخو ځا ځلی شه" راغلی دی.

(۷) دا بيت په قلمي نسخو کې نشته.

تپ رانده وي عاشقان د یار په عیب ... ته تپ روند د دغه یار په هنر مه شه

۲۱۳ — **۲۳۶۱**

دغه ځای د بیدلانو دی صلاح نشه
د دلبر و په کوڅه د لاور مه شه

چې له ستر ګو مې خوناب د زړه عیان شه[1] ... له نظره مې هر سنګ د دُرو مرجان شه

خراب زړه چې مې ژړل د یار له غمه ... بیا په اجر د هغې ژړا خندان شه[2]

کمینه له جمله آفتو خلاص کړم[3] ... لکه خاوري د دښمنو په چشمان شه

د غصې زهر یې شهد شول په صبر[4] ... د خلیل په خبر آتش پري ګلستان شه

عشق یو دادی په عاشق له خپله خدا(یه) ... هسې نه چې وهرچا وته عیان شه[5]

چې د یار زلفې رخسار مې په زړه نقش شو ... خپل خلوت مې خراسان وهندوستان شه

د رنځور علاج تارخه تارخه دار ودي ... دغه درد دی چې هم درد وهم درمان شه

چې د استا د خولو بوی ور باندې راغی ... د عطار په مخ د اوښکو رود روان شه

علامت د استغنا به یې څرګند وي ... هغه څوک چې تېر ترځان وترجهان شه

~~د ګریوان په چاک کول یې څه لار غروي~~[6] ... چې ځیګر یې زما مې چاک ترګریوان شه

عشق دیار په رانه وچولي ولجه دی ... خو چې وچولي یې غوته کړه تاوان شه[7]

نادانان به د دنیا غمونه کاندې ... مرد هغه دی چې په زړه مرد خپل ځان شه

---

(۱) په "ق" چاپ کې "روان شه" راغلی دی.
(۲) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته.
(۳) "ق، ک" چاپ کې لومړی مصرع داسې ده: "کمینه له جمله افتو خلاص کړم".
(۴) "ق" چاپ: "د غصې زهر یې شو بدل په صلح".
د "خ" دوهمه نسخه: "د عیسی زهر یې شهد شو په صبر".
(۵) دا بیت په قلمي نسخو کې نشته.
(۶) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
په "ق، ک" چاپ او "پ" په لومړۍ نسخه کې د "لار غروي" پر ځای "پروا" راغلی دی.
(۷) دا بیت د "خ" له لومړۍ نسخې او مصوري نسخې نه نقل شو.

نښانه د نادانۍ به نوره څه وي — چې سړی په خپل ګوزار(۱) باندې پښيمان شه

آدمیت څه په دولت نه دی رحمانه

بت که حور شه د سرو زرونه انسان شه

۲۱۴ — ۲۳۷۵

که په عقل پسې لاړم په کار نه شه — که له بخته مې ياري غوښته يار نه شه

غرونه غرونه خوب په ځاځکي اوبو تښتي(۲) — يار په سيند زما د اوښکو بېدار نه شه

معلومېږي زه کم بخت د درست جهان يم — چې د درست جهان دلدار مې دلدار نه شه

ما غندي او رقيب ستايي طالع ګوره — چې سړی ورته د سپي په مقدار نه شه(۳)

کړې يې سل ځله اقرار راسره وکړ(٤) — دا زما نا قرار زړه په قرار نه شه

د پېر غمونه دي چې يې وخورم پخپله(۵) — په دنيا کې مې بل هيڅوک غمخوار نه شه

که مې سل نصيحتونه ورته وکړل(۶) — هغه خدای بې لارې کړی په لار نه شه

سهل کار دی که رحمان په زړه آزار شوم

چې خاطر د هغې مستې آزار نه شه

۲۱۵ — ۲۳۸۳

هر ساعت که څه ګوزران دی بې مخلصه — هزار بار ارمان ارمان دی بې مخلصه(۷)

که څوک وايي چې له ځانه شيرين نشته — ولې ما ته ځان تاوان دی بې مخلصه

لکه شمع په ورځ مړمه د شپې سوځم — تمام عمر مې نقصان دی بې مخلصه

په بلبل کله بهار کله خزان وي — په ما کل واړه خزان دی بې مخلصه

---

(۱) په "ب" چاپ، "ق" چاپ، د "پ" لومړنی نسخه او د "خ" په نسخو کې "ګر دار" او په "ق ک" چاپ کې "عمل" راغلی دی.

(۲) د "خ" لومړی نسخه او مصوره نسخه: "غرونه غرونه خو په يو ځا خکی اوبه شي".

(۳) دا بيت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.

(٤) د "خ" دوهمه نسخه: "که سل ځله نه اقرار راسره وکړي".

(۵) دا بيت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته، په نورو قلمي نسخو کې لومړی مسری داسې ده: "بې غمزه مسه چې يې وخوارده ځېلد". د "خ" لومړی نسخه او مصوره نسخه: "بې غمونه چې يې وخوار يو دبله".

(۶) قلمي نسخې: "که مې سل نصيحتونه وزړه وکړه".

(۷) دا غزل په قلمي نسخو کې نشته.

که شبنم همېش د نور د ابانده وي　　په ماکاني د آسمان دی بې مخلصه

پېر غمونه د هجران را باندې تښېر دي　　اوس يو دم راباندې گران دی بې مخلصه

د آشنا د مينې اور وما ته گل دی　　گل د اور په دود سوزان دی بې مخلصه

په وصال کې مې نه مرگ لېده نه تبه　　اوس مې مرگ په هر زمان دی بې مخلصه

زه حيران د هغو خلقو په روزگار يم　　چې ژوندون ورته آسان دی بې مخلصه

د (دران / حاج) د زړه دمه په هېڅ نه شي
مسافر غوندې حيران دی بې مخلصه

۲۱۶　　۲۳۹۳

چې ښکاره شو راته راز د يار له پطه (۱)(۲)　　پرېشان شوم په زړه حيران له دې نمطه (۳)

څوک به څه د وفا طمع کا له ښکليو　　چې د طمع لفظ خالي دی له نقطه

په کشتۍ د عاشقۍ به پل کښېږدم　　که شم داخله خارج د غم له شطه

پرې کړه سر چې شي منصور وهرا شيا ته　　تېره والې د قلم راځي له قطه

بيابه څوز رونه محبوبه په منگل وهي　　هسې راغله لکه تکه سپينه بطه

د يار غم به دې هاله په زړه مېشته شي　　که دې غير غمونه شي له دله حطه

نن کاغذ راته ښيار د يار راوړي　　گوره څه به شي معلوم له د غه خطه

چې مې قد د يار دراز او نه کوتاه دی
(دران / حاج) و اخسته په لاس ځکه اوسطه

۲۱۷　　۲۴۰۱

د هغو چې په هجران شي سينه داغه　　نور يې څه دی له ارامه له فراغه (۴)

د غه ځای دی د بلبلو د توتيا نو　　د چمن له گلو بېرته اوسه زاغه

---

(۱) دا غزل د "خ" له دوهمې نسخې نه نقل شو.
(۲) د يار له پطه = د يار له پټه، د قافيې د سمون په غرض يې "پټ" په "پط" ليکلی دی.
(۳) نمط = نمټ = دالې هم د قافيې د سمون په غرض په "ط" ليکلی دی.
(٤) دا غزل د "خ" له دوهمې قلمي نسخې نه نقل شو.

په شمام يې سر تر پايه معطر شوم — نن د يار د زلفو بوی راغی له باغه

تر قيامته به مخمور يم خوده او سم — که يو گوټ راکا ساقي له دې اياغه

زه به ستا په در کې عمر واړه تېر کړم — د مجنون مې تل روزگار کېده له راغه

ستا په نور به زه (روښان) صورت ستي کړم
که يې ووينم يو ځل جبين چراغه

۲۱۸ — ۲۴۰۷

ما به ولې کړو فرياد او فغان دريغه — که آشنا وی راسره جا ودان دريغه[(1)]

له فراقه د خپل دزړه په وينو وينځم — کاشکي نه وی مرگ بېلتون پټهان دريغه

فرزانه بلبل په وخت د بهار ژاړي — چې آخر به بانديې راشي خزان دريغه

زه حيران ورته ولاړ په ستر گو وينم — چې دايم راځني درومي ياران دريغه

يو ذره مې په طاعت کې تېره نه کړه — گران بها عمر مې لاړ رايگان دريغه

سرکشي کې تېر تر حده بېچاره يم
که قوت د طاعت راکړو رحمان دريغه

۲۱۹ — ۲۴۱۳

که يو ځل مې هغه يار وليدی دريغه — سرفراز مې سرگردان وليدی دريغه[(2)]

چې تمام جهان په عقل غلبل کړمه — ريز مريزه مې پيکان وليدی دريغه

د وجود گلزار يې درست سره اغزي شو — خارستان مې باغستان وليدی دريغه

روغ صورت لکه بادشاه صحت يې تخت دی — ناست په تخت مې شاه جهان وليدی دريغه

د تن ښهر يې خرابه خرابي شوه — بيا مې دا خراب ودان وليدی دريغه

لکه زه چې له مخلوقه گريزان يم — سنگ مې هسې گريزان وليدی دريغه

دا سبق راته تعليم شکستگي کړه — چې روغ کار مې شکستگان وليدی دريغه

---

(۱) دا غزل يوازې او يوازې د "پ پ" چاپي ديوان کې راغلی دی په نورو چاپي ديوانونو او قلمي نسخو کې نشته.
(۲) دا غزل د "پ پ" چاپي ديوان نه نقل شو.

سخت ساعت ځمکه آسمان راته یکسان کړه
فرق د ځمکې د آسمان ولیدی دریغه

ودې خپلې حیرانۍ وته حیران یم
چې حیران صورت شادان ولیدی دریغه

د قرآن او د حدیث په کتو خوښ شوی
بیا په لاس حدیث قرآن ولیدی دریغه

چې زمانه مې ځت پېغور ګڼي وما ته
ماهغه د ځان په شان ولیدی دریغه

خپل یاران مې له زحمته په ژړا دي
ما د غه یاران خندان ولیدی دریغه

د آشنا زلفې مې ولیدې په لاس کې
بند په لار د هندوستان ولیدی دریغه

صبح و شام مې ګدایي د یار د در کړې
په دا کار مې ځان مهمان ولیدی دریغه

د رخانه او آدم خان په ارمان لاړل
لرې ماله زړه ارمان ولیدی دریغه

مخامخ مې ګفتګوی له یار سره کړې
د یار ما د غه احسان ولیدی دریغه

چې خطا دې واړه عفوه کړې ربانه
یار مې هسې مهربان ولیدی دریغه

٢٢٠ (٢٤٣٠)

ته ناحق په ما کینه کړې کینه نا کړه
په کینه به آیینه نه کړې ته پاکه (١)

(٢) څوك بې وجهې چا نه توره تېره اخلي؟
خپل عمل دی چې د نیا یې کړه هلاکه

چې خندایې د بلبل په آه سره کړه
خدای د ګل ګریوان پاره کړ سینه چاکه

ځکه سپینې شوې اول د حباب سترګې
چې له بغضه په دریاب چوې تنها کړه (٣)

که تن ځمکه کړې زړه تخم باران اوښکې
لکه نخل سر به وکاږې له خاکه

---

(١) د "پ" نسخې : "په کینه به آئینه نه کړې ښیاکه".
د "خ" لومړۍ نسخه : "په کینه به آئینه نه کړې خپل پاکه".
په مصوره نسخه او د "پ" په دوهمه نسخه کې راغلي ده : "په کینه به آئینه نه کړې څه پاکه".
د "خ" په دوهمه نسخه کې راغلی ده : "په کینه به آئینه څه کړې پاکه".

(٢) د "پ" په لومړۍ نسخه کې دا مسری داسې ده : "څوك بې وجهې چا نه تورې تورې اخلي".
د "خ" په دوهمه نسخه کې "توره تېرې" راغلي دي او د "پ" په دوهمه او د "خ" په لومړۍ نسخه کې د "بې وجهې" پر ځای "ناحق" راغلی دی.

(٣) دا مسری په تمو لو چاپي دیوانونو کې په لاندې ډول راغلې ده : "چې له بغضه په دریاب کې چوی تنها کړه".

بالا دست به شي هاله په نورو ونو[1] — که تعلیم د زبردستي و اخلي[2] له تاکه

بیا به نه مومي د ترکو واك وحکم — ځو ونه وځي د جهان له جمله[3] واکه

د هغه جهان ځوندون به هغه[4] مومي — چي لاس وکاږي د دي جهان له ځواکه[5]

ته چي ځغوري سر ومال په عاشقۍ کي — عاشقي دا هسي چېرې وي کا واکه[6]

چي دا هسي بزرگ مېلمه وکور ته بیایي — اول غولی پاکیزه کړه له خاشاکه[7]

په دوۍ کي به ونه شي تر توحیده — ځو ضمیر دي خالي نه شي له اشراکه[8]

دا همه واړه حجاب دي چي لېده شي — نور دي حسن بالاتر دی تر افلاکه[9]

په ظاهر لباس غلط د سړي مه شه — مېنځ یي ګوره له چغزي او له متاکه[10]

اولیاء په جهان خلک ځرګند نه دي — چي پاك ځوي خپسر[11] نغاړي له ناپاکه

۲۲۱ — هیڅ وفا یې له هیڅا سره ونه کړه
تر و مالح (ملاح) به خه ما نه[12] کاله افلاکه — ۲۴۴۵

---

(۱) د "پ" په دوهمه نسخه کي "خلق" راغلی دی.

(۲) د "پ" په لومړۍ نسخي ——— کي "اخلي" راغلی دی.

(۳) په چاپي دیوانونو کي د "درست جهان له واکه" راغلی دی او د "پ" په لومړۍ نسخه کي "له جمله ځواکه" راغلی دی.

(٤) په چاپي دیوانونو کي "هاله" راغلی دی.

(۵) د "خ" په دوهمه نسخه کي دا مسری داسي ده: "چي ځان وباسي د دي جهان له شراکه".

(۶) په "پ" چاپ او "پ پ" چاپ کي داسي ده: "عاشقي داهسي چېرې ده کا واکه".
او په "ق، ک" چاپ کي داسي ده: "عاشقي داهسي کله ده کا واکه".
مګر په مصوره نسخه کي داسي ده: "اول غولی پاکېزه کړه له خاشاکه".

(۷) دا بیت په مصوره نسخه او د "خ" لومړۍ نسخه کي نشته.
لومړۍ مسری یې په چاپي دیوانونو کي داسي ده: "چي داهسي لوی مېلمه ته کور ته بیایي".

(۸) دا مسری په مصوره نسخه کي داسي ده: "ځو د خپلسه خالي نه شي له اشراکه".

(۹) په چاپي دیوانونو، مصوره نسخه، د "خ" لومړۍ نسخه او د "پ" په دوهمه نسخه کي "له ادراکه" راغلی دی.

(۱۰) قلمي نسخي: "په ظاهر لباس غلط د دنیا مه شه میان یې ګوره چي چغزي دی که متاکه".
د "پ" په دوهمه نسخه کي یې لومړۍ مسری داسي ده: "په ظاهر صورت غلط د دنیا مه شه".

(۱۱) په مصوره نسخه، د "خ" په دوهمه نسخه کي "خپل سر"، او د "خ" په لومړۍ نسخه کي "خپل ځان" راغلی دی.
دوهمه مسری یې په "ق، ک" چاپ کي داسي ده: "چي پاك روح سر نغاړي له ناپاکه".
په "پ پ" چاپ کي داسي ده: "چي پاك روح پسند وس نغاړي له ناپاکه".

(۱۲) په "پ" چاپ کي "ماننه" راغلی دی.

هسې نه چې زما یار واړه جفا کړه — صد چندان لکه جفا هومره وفا کړه (۱)

لکه زه چې په خپل یار باندې مین یم — یو په سله هومره مینه یار په ما کړه

نوره یې (۲) وړی په احسان دې نه په جوړ — مجنون ځکه په لیلی پسې ژړا کړه

درست جهان د خوبرویانو نازبردار دی (۳) — نه یوازې د غم نان (٤) په ما و تا کړه

۲۲۲ — ۲۴۵۰

خشکل نه ګوري تاج و هغه مخ ته (۵)

چې فرښتې یې هم د حسن تماشا کړه (٦)

چې خیمه یې (۷) د سیلاب په مخ شوه لکه — د حباب تماشا ګوره تر دمه

هیڅ وپسا نه ده په کار د یار په سیوري — که ترې لاندې وي د اوسپنو کوډیکه (۸)

داد لاندې به ځمه واړه چیت پیت شي — مګر سروې چا وکښلی تر فلکه

چې په اصل خدای نسکور وي پیدا کړي — خولګ به خه خوري د دهر له سنانکه (۹)

چې دښمن یې وي له دوستۍ اې ولې (۱۰) — د هغو احتیاط بویه له کومکه

زاشه واچوه د نفس و خولې ته خاورې — خوری نه ده خوله د ګور په خاورو ډکه

هر چې په که یې د ګور په خاورو خوله شي — په هغو باندې حرام ده نوره څکه

---

(۱) دا غزل د "ب" په دوهمه نسخه کې نشته.

(۲) د "ب" په نسخو کې د "یې" پر ځای "مې" راغلی دی.

(۳) په مصوره نسخه او د "خ" په دوهمه نسخه کې "نازپروړ" راغلی دی.

(٤) د "خ" په لومړۍ نسخه کې "یار" راغلی دی.

(۵) دا مسرۍ په "ب" چاپ او "پ پ" چاپ کې داسې ده: "نه به ګوري رحمان خشکل هغه مخ ته".
د پېښور په لوړو دوو چاپي دیوانونو کې داسې ده: "نه به ګوري رحمان خرنګ هغه مخ ته".
د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: "خشکله به نه ګوري رحمان د هغه مخ ته".

(٦) دا مسرۍ په چاپي دیوانونو کې داسې ده: "فرښتې چې یې د حسن تماشا کا".
په مصوره نسخه کې داسې ده: "چې فرښته یې هم د حسن تماشا کا".

(۷) په قلمي نسخو کې "چې یې خوند د سیلاب په مخ شوه لکه" راغلی دی.

(۸) چاپي دیوانونه: "لاترې لاندې وي د خولګو کوډکه".
د "خ" دوهمه نسخه: "که ترلاندې خولګ د اوسپنو کړ پیکه".

(۹) قلمي نسخې: "خولګ به خه خوري د سپهر له سنانکه".
په "ق" چاپ کې لومړۍ مسرۍ داسې ده: "چې په اصل خدای نسکور دی پیدا کړی".

(۱۰) قلمي نسخې: "چې دښمن یې دوست نمای وي اې ولې"

٢٢٣ — ٢٤٥٨

کړ نور څوك مبارکي که وبله نوري
و رحمان ته دې خپل يار وي مبارکه

گيډه وتره په پرېي سره کلکه[1] — در وځي طمع و مدکړه له فالکه
هر سايل چې سوال د نان کا له آسمانه — گويا غواړي په کچکول کې اوبه مکه[2]
له آسمانه چې څوك طمع د وفا کا — دغه طمع يې طاعون گنه[3] بې شکه
له باران سره يې هسې بلې وورې — چې هر زخم يې بد ترو ي[4] تر ټوپکه
که په چا يې شفقت او مرحمت شي — ظلم جور يې بد تروي[5] تر . . .
مو به نه شي هيڅ سړي بې قناعته — که يې خوند وي په سيم و زر ډکه
بيا به نه مومي کمال بې په کيمينه — که خيمه يې وي[6] په عرش د پاسه لکه
که جهان په نور عالم باندې فراخ دي — په تنگ چشم باندې تنگ شي تر څپکه[7]
د دې دهر په يارانو کې آب نشته — که يې غواړې ترسا و تر سمکه
ترخې[8] اوبه کې د عاشق آب و نمك دي — خدای دې نه کا څوك بې آب و بې نمکه

٢٢٤ — ٢٤٦٩

دا درازې انديښنې مدکړه رحمانه
د دنيا چارې په تلو دي ترډمکه

که په هجر کې څوك ما پوښتي له حاله — حال خو دا دی چې ناتوان يم بې مجاله
زه ديان په ديدن ځکه شتابي کړم — چې د عمر بقا نه وينم تر کاله

---

(١) دا غزل په مصوره نسخه کې نشته.
(٢) "ق" چاپ او "ق، ك" چاپ: "گويا خير غواړي کچکول کې له اوبه مکه".
(٣) د "خ" په دوهمه نسخه کې "گنم" راغلی دی.
(٤) د "خ" لومړۍ او دوهمه نسخه کې "ستيره وي" راغلی دی.
(٥) دا بيت په "ق، ك" چاپ او "ق" چاپ کې نشته په لوړ چاپي ديوانونو او د "خ" په لومړۍ او دوهمه نسخه کې د "بتروي" "پرځای "تېروي" راغلی دی.
(٦) په چاپي ديوانونو کې "دې وي" راغلی دی.
(٧) په چاپي ديوانونو کې "ترچشمکه" راغلی دی.
(٨) په "ق" چاپ، "ق، ك" چاپ او "خ" لومړۍ نسخه کې "ترشې" راغلی دی او "خ" په دوهمه نسخه کې "د بري" راغلی دی.

نصير احمد (عزيز)
NASEER AHMAD (AZIZ)

چې تر حسن تر جمال دې زاړه شوم ‌ ‌ ‌ شرمنده یم د خوبانو تر جماله
نه وما ته نصیحت مه کړه ناصحه ‌ ‌ ‌ عشق بې نیاز دی له ثواب له وباله
بې د خپل آشنا د حسن له تعریفه ‌ ‌ ‌ هیڅ مې مه پوښته له نوره قیل وقاله
ما د عشق په درس کې نور څه لوستي نه دي ‌ ‌ ‌ بې له زلفو بې له خطه بې له خاله
په دنیا په آخرت مې دې خدای نه کا ‌ ‌ ‌ بې نصیبه د مهرویانو له وصاله

٢٢٥ ‌ ‌ ‌ که یار سر په د بدن غواړي مه ځاړوه ‌ ‌ ‌ ٢٤٧٧
د غه حکم رحمان کړی دی دلاله

خو تر میانه ورانه نه کړې د تن پوله ‌ ‌ ‌ وبه نه رسې تر خدایه تر رسوله
خدای وتا ته دین دنیا په غوره کښېنوه ‌ ‌ ‌ تا دنیا کړه په داد وار و کې قبوله
تر حرص په هور نه بله بلا نشته ‌ ‌ ‌ د ابلا د ستا په خونه شوه نزوله
یو ساعت د خدای په ذکر مشغول نه شوې ‌ ‌ ‌ تمام عمر د خپل ځان په غم مشغوله
چې باقي زندګاني په فاني پلورې ‌ ‌ ‌ ځان په کوم دانش دانا بولې مجهوله
له خالقه روګردان شوې و مخلوق ته ‌ ‌ ‌ بیا وځان ته عاقل وایې نامعقوله
نصیحت لکه هلک د ربانډې ترېخ شو ‌ ‌ ‌ د دنیا په شیرینۍ پسې ملوله

٢٢٦ ‌ ‌ ‌ چې رحمان غوندې خورسند نه شي په نوله ‌ ‌ ‌ ٢٤٨٥
خلاص به نه شي په هیڅ رنګ د زړه له زوله

خبر نه یم چې یې راوستم له کومه ‌ ‌ ‌ بیا مې کومې خواته استوي چې درومه
لکه روند چې لاس د بل په اوږه کېږدي ‌ ‌ ‌ هیڅ ژوره لوړه نه وي ورمعلومه
خدایه راپېښه نرۍ لار کړه ناپېدلې ‌ ‌ ‌ لکه ورانه ما شوره چې وي(1) سرګومه

---

(1) په قلمي نسخو کې د "چه وي" پر ځای "هسې" راغلې دی.

خراب زړه مې تورو زلفو ته هوس کړي   باري کبوتر دمارغه په څېر په لومه (۱)
هسې کوډې عاشقي را باندې وکړې   چې سنګين خاطر مې نرم شو تر مومه
چې يې هېڅ له خدايه ترس او ويره نشي   الغياث د دلبرانو له رسومه (۲)
کله راکاندې شراب د لعلو لبو   کله جام د زهرو راکاندې چې شومه (۳)

۲۲۷   ۲۴۹۳

د مطلوب له طالبانو چې ځان شمېرې (٤)
اې زمانه اول سيال شه بيا يې مومه

اعتماد (۵) به په دنيا کوې ترکومه   دارفتار به په پسې شا کوې ترکومه
خوب به پټ له مرګه ګرزې سپينه ږيره   په روښانه ورځ به غلا کوې ترکومه
چې د دهر له يارانو وفا غواړې   صيادي به د عنقا کوې ترکومه
ديېږه به علاج په دانګ په لوړ نه شي (٦)   دغه کار به په عصا کوې ترکومه
په غفلت به خدا اميد د مرحمت کړې   د ناسور د رنځ دوا کوې ترکومه (۷)

۲۲۸   ۲۵۹۹

ته چې پند وايې ناصحه و زمانه ته
شکايت به د قضا کوې ترکومه

شمع د دلبر سترګې عاشق پرې پروانه   ځان پرې خيل جليا کاشي يې خونه ويرانه (۸)
مطرب په معنې کې د دلبر د مينې بحر   شو صدف دستګوواره پرېيه دردانه (۹)

---

(۱) دا بيت د "پ" په نسخه کې داسې دی: "خراب زړه مې تورو زلفو ته هوس کړه   ولې کبېوتم دمرغه په څېر په لومه".
د "خ" په درې دارو نسخو کې يې دوهمه مسرۍ داسې ده: "ولې کبوت دمرغه په څېر په لومه".
(۲) قلمي نسخې: "الغياث دی د دلبر وله رسومه".
(۳) په مصوره نسخه او د "خ" په لومړۍ نسخه کې دا مسرۍ داسې ده: "کله جام د زهرو راکه چې يې شومه".
(٤) قلمي نسخې: "ته چې ځان طالب شمېرې د مطلوبانو   اې زمانه تر وکه سيال يې بيا يې مومه".
د "خ" په دوهمه نسخه کې يې لومړۍ مسرۍ داسې ده: "چې يې ځان طالب شمېرې له مطلوبانو".
(۵) په ټولو قلمي نسخو کې "اعتبار" راغلی دی.
(٦) دا مسرۍ په قلمي نسخو کې داسې ده: "ديېږه علاج په دانګ و په لوړ نه شي".
د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: "د ديېږه علاج په دانګ و په دول نه شي".
(۷) دا بيت يوازې او يوازې د "خ" په دوهمه نسخه کې راغلی دی په نورو ټولو قلمي نسخو او چاپي ديوانونو کې نشته.
(۸) دا غزل يوازې او يوازې د "پ" په لومړۍ نسخه او د "خ" په دوهمه نسخه کې راغلی دی. ددې بيت دوهمه مسرۍ د "پ" په لومړۍ نسخه کې داسې ده: "ځان په خپل جليا کمه شه يې خونه ويرانه".
(۹) دا بيت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.

غم مې د زړه وينې تر چشمانو رابهر کړې — اوښکې نه دي وينې ولې شوې دا ځانه (۱)

زه په دا لاله ستر ګو سپند د اوښکو بيا يم — يې چې ماهي د وصال وي په آب خانه (۲)

شوه چشمه دستر ګو ستا غم په وينو صافه — ځکه مې همېش اوښکې بهېږي روانه (۳)

خير د بدن و خوره عاشق ته ارزاني کړه — ته دلبر غني يې دخپل مخ په خزانه

اوښکو د فراق ده باند بې زوره کړم رحمانه — هېڅ پروا يې نه شي بې پرواهه مستانه (٤)

۲۲۹ — ۲۵۰۷

عقل د رحمان دې په جفا سره مسلوب کړه

مکره مکره مکره هسې بده يارانه (۵)

د بر عمر مې تېر کړ بېهوده په زمانه — نور دې زما سر وي او د ترکو آستانه

هېڅ مې حاصل نه کړه په شېخۍ او په تقوى کې — پس له دې مې وار دى هر چې شي په مېخانه

شېخ و شېخي ورد و وظيفه او ذکر فکر — زه او ساقي جام و باده چنګ و ترانه

زه و زاهدانو ته حيران يم د وى و مانه — ديوانه به ده خند د وده به ديوانه (٦)

ګنج د دروزار شه د عاشق تر ځاځلې اوښکو — نه خروار د عقل نه د عشق يوه دانه (۷)

تېغ د يار له لاسه په مرى د عاشقانو — هسې لذت کاندي جوړه د ميو پيمانه (۸)

خدايې لره به ورشم په سودا د يار له مخه — بل مقصود مې نشته په کعبه په بتخانه

زه له د بره مېني په تېش بوى د يار شېدا شوم (۹) — تل د لمده و ختولن او به دې بهانه

---

(۱) د "خ" دوهمه نسخه: "غم مې د زړه وينې له چشمانو راټبهېږي ولې چې بهېږي دوصال دى آب خانه".
(۲) دا بيت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(۳) د "خ" دوهمه نسخه: "شوې چشمې دستر ګو ستا د غم په اوښکو صافې ځکه همېش اوښکې ترې بهېږي روانه".
(٤) د "خ" دوهمه نسخه: "هېڅ پروا يې نه شي بې پروا يار دى مستانه".
(۵) د "خ" دوهمه نسخه: "عقل د رحمان د دنيا سره مسلوب کړ مکره ياره مکره هسې مه ده يارانه".
(٦) قلمي نسخې: "ديوانه به ده مېخند د وده به ديوانه".
(۷) دا بيت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.
(۸) چاپي ديوانونه: "هسې لذت کالکه د ميو پيمانه".
(۹) په چاپي ديوانونو او د "خ" په قلمي نسخو کې "شېدا يم" راغلى دى.

حکه زاهد زهد کا دیو جنت د پاره — سر بلندي نه شي په اوربل د جانانه (۱)
گوره د منصور هسې په دار نه شي رحمانه — مکړه دا د عشق خبرې مستې رندانه (۲)

۲۳۰ بله نښانه د عاشقۍ نشته رحمانه (۳)
۲۵۱۸ بې نام و نښان شه که دې غواړې نښانه

تل ژړا فریاد کړم د دلبر پر آستانه — کله به وما ته مخ ښکاره که مستانه (٤)
زه لکه مجنون ولاړ په طمع د لیلا یم — اوس به لیلی راشي پر سپین مخ زلفې شانه
راغلم ستا زیارت له که مې زړه یقین نو نه شي — تمیک پیښوان مې دواړه پیره ستا دي شکرانه
تیغ د معشوقو دې په گردن د عاشقانو ښې — هسې رنگه زیب که لکه مې چه پیمانه

۲۳۱ چیرې د منصور په دود سنگسار نه شي رحمانه
۲۵۲۳ مه کوه د عشق خبرې د برې رندانه

که له مخه یوه خوا کا حجابونه (۵) — خدای به ورکا و خوبانو ثوابونه
که وي چې یو په رنگ د هغه یار شي — که هزار شي په آسمان کې آفتابونه (٦)
په گرداب د زنخدان یې هسې غرق یم — هیڅوک مه شه غرق په هسې گردابونه (۷)
لکه زه چې یې له غمه په عذاب یم — خدای دې نه بندي په چا هسې عذابونه
گفتگوی مې هیڅ اثر و ربانده نه کا — که له غمه یې تصنیف کړم کتابونه
په یوه ځواب مې رد کا هزار سواله — هسې کاندي د سوالونو ځوابونه

---

(۱) دا دوه بیتونه په قلمي نسخو کې نشته.
(۲) د "خ" دوهمه نسخه: "مه وایه رښتیا خبرې د برې رندانه".
(۳) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(٤) دا غزل د "خ" له دوهمې قلمي نسخې نه نقل شو.
(۵) د "خ" نیمگړې نسخه: "سکه یوه خوا کا له مخه حجابونه".
(٦) د "خ" نیمگړې نسخه: "که هزار شي افتابونه مهتابونه".
(۷) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.

هيڅ پاياب (۱) د فن فريب يې موندلی نه شي — څوك به څه غواړي د بحر پايابونه
كله لږ سترگې وبله كړي دم راته والي — په پاره كې عالم نه كاندي خوبونه (۲)
مال و ملك يې همه واړه اوبه يوسي — د هغو سترگو چې دي وړي سيلابونه
د كږو وروځو محراب ته لې حيران يم (۳) — څه نسبت لري بتان و محرابونه
ماهالله لره پارسالي وو لاس وكښلي (۴) — چې په لاس كړل مطربانو ربابونه

۲۳۲

ارغواني جامې يې واغوستې تاج نازكه
بيا يې جوړ كړل ستا د قتل اسبابونه

۲۵۳۵

راكوي د بېدردۍ (۵) پېغورونه — بلوي مې په تندي باندي اورونه
نور څه نشته واړه غوښې دي د زړونو — چې ووتلي شي (۶) د تركو په تېغونه (۷)
هر نگاه يې په وكښو د زړونو ښهرۍ — همېشه را باندي آزمايي زورونه
خدايه دې تور د تورو سترگو چاته نه كا — عالمونه يې وركړي په تورونه (۸)
يو د حسن اور يې بل كړي په جهان كې — په دا اور باندي (۹) يې وسوځي كورونه
نه ديان په مينه غل كړي رقيبانو — گنهنور يې كوم راپورې وپورونه

۲۳۳

د تاج ران د عاشقۍ رسمي غن وشو (۱۰)
چې بربادي شوه په هر ښهر كې شورونه

۲۵۴۲

---

(۱) په "ق" چاپ او د "خ" نيمگړي نسخه كې "پايان" راغلی دی.
(۲) دا بيت په مصوره نسخه او د "خ" په نيمگړې نسخه كې نشته.
(۳) د پېښور چاپي ديوانونه او قلمي نسخې : "دابروتو و محراب ته لې حيران يم".
(۴) په چاپي ديوانونو، مصوره نسخه او د "خ" په دوهمه نسخه كې "وللی" راغلی دی.
(۵) "ق، ك" چاپ كې "راكاده شې د بېدرد و پېغورونه". په مصوره نسخه او د "خ" په دوهمه نسخه كې "بې ننگۍ" راغلی دی.
(۶) د پېښور چاپي ديوانونو كې "وتلي" راغلی دی.
(۷) په قلمي نسخو كې "پېغورونه" راغلی دی.
(۸) دا بيت د "خ" په لومړي نسخه كې نشته.
(۹) په چاپي ديوانونو كې په دواړو مسرو كې د "لې" پر ځای "دې" راغلی دی.
(۱۰) په "ق" چاپ كې "زوبن شو" راغلی دی.

په خاطر مي غلبه شول ستا غمونه — لښ د خدای د پاره کښېږده قدمونه
څه خو قیاس زما د پرهار و ښکو کړه — چي مي چېړي وو په تن کي دا زلمونه (۱)
هر چي ستا په دم ژوندي وي نه رغېږي (۲) — که بي تا په ځان پوکي هزار دمونه
که هزار هزار دمونه په ځان پو کا — نور به نه کا په دمونو قسمتونه (۳)
له قسمت خلاصېده د هیچا نشته — که داخل شي د مکي په حرمونه
سړی کله په کوښښ ترځایه رسي — څو د خدای له لاسه نه وي (٤) کرمونه
چي توانګر د قناعت په خزانه شي — نور به څه کا ندي دینار و درمونه (۵)

۲۳٤ — قسم وخوري له خوبانو پیالي مات کا — ۲۵۰
څه باور دي د رقیب په قسمونه

ژوندي کاندي د دنیا کاروبارونه (٦) — په مړو پر پواته د خاورو انبارونه
څوک سرتور، پښي پېل خاورو له درومي — چا کاږه دي په سر لښي دستارونه
سنه استوګنه د دوو ورځو سره نه شي (۷) — بلکه یو ځوبله اخلي ازارونه
دیوي وني (۸) له ښاخه پیدا کېږي — په چمن کي هم ګلونه هم خارونه
هو مره خلق هره ورځ له دنیا درومي — چي یې نه په چا حساب شي نه شمارونه
یو یو وار دي په هرچا باندي تېر شوي — همیشه په هیچا نه وي دا وارونه
د پرتوږي بازار ګي مي تر سر تېر دي — څوک دي نه کا په ما قنج و بازارونه

---

(۱) په چاپي دیوانونو او د "خ" په دوهمه نسخه کي "زړو دونه" راغلي دي.
(۲) د "پ" چاپ: "ستا د حسن مار چي یې وخوري نه رغېږي".
(۳) د "خ" په دوهمه نسخه کي "قبلمونه" راغلي دي.
(٤) دا بیت په "ق" چاپ او "ق. ک" چاپ کي نشته.
(۵) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کي نشته.
(٦) د "پ" په نسخه او د "خ" په لومړۍ نسخه کي "کار و روزګارونه" راغلي دي.
(۷) په قلمي نسخو کي "سنه تو سنه" راغلي دي.
(۸) د "پ" په نسخه او د "خ" په دوهمه نسخه کي "دیوې د ماڼي" راغلي دي.

۲۳۵ ۲۵۵۸

جدايي د آشنايانو هر دم کا ندي
په رحمان باندې د توره و ګوزارونه

پټ پناه مې په خاطر لګي اورونه — چې را ياد شي د مينو ښېرونه (۱)
تل جرس درته واهه د کوچ ډليال شي — پردېسانو زلمو وتړي بارونه
راشه ورشه حال يې وګوره چې څه دی — پر مينو باندې پرېواته قبرونه
تا چې دا شېرين ښر خاورې بيابان کړه — تر شېرين ښر يمي وخاته خارونه
ها مين چې تا لېده اوس لېده نه شي — دې بند شي د لحد په حصارونه

۲۳۶ ۲۵۶۴

يوه ذره د محبت ورکړه رحمان ته
چې بې تا يې په زړه نور نه شي فکرونه

دريغه ولېدی يو ځل هغه مخونه (۲) — چې دراز لري مژګان دراز خدونه
دراز قد دراز مژګان درازې زلفې — ورې شوندې ورې خوله وارې غاښونه
د آسمان شمس و قمر به ترې قربان کړم — هم د ځمکې په سر واره سره ګلونه
چې يې ووينم په مخ مې اوښکې درومي — د سپرلي له مخه وورېږي بارانونه
که يو ځل يې مخ ووينم په سترګو — ما په زړه کې قبول کړي دي نذرونه
د هجران په شپه سوړ کټ راته سور اور شي — يو زمان مې باندې نه لګي ارخونه (۳)
چې په سپينو انګو دې زلفې زانګي (۴) — ښاماران دي د چندنو په ښاخونه

۲۳۷ ۲۵۷۲

که خلای غم د جدايي ورته آسان کا
و رحمان وته آسان دي نور غمونه

---

(۱) دا غزل د "خ" د دوهمې قلمي نسخې نه نقل شو.
(۲) د "پ" چاپ: "دريغه دې لېدی يو ځل هغه مخونه".
"ق" چاپ او "ق ک" چاپ: "دريغه ووينم يو ځل هغه مخونه".
(۳) دا او ورپسې بيت په قلمي نسخو کې نشته.
(۴) "پ" چاپ: "لوړې زلفې دې په سپينو لېچو زانګي".

که ستا خپله سیاه رویي نه وي دښمنه　　آیینه زما د زړه نه ده ځغښنه (۱)

ته چې ما ته په نظر د عیب ګورې　　دغه عیب واړه ستا دي عیب جنه

خپل صورت په آیینه کې هر څوک ویني　　که څېره د چا صفا وي که ږیمنه (۲)

چوهاړي د حلال خور په نامه بولي　　له ښو خلقو بدګویي نه ده ممکنه

ته چې بد له بله وایې زه و بریږم　　چېرې خپله بدي نه کړې معینه

ته هغه به رومبی عیب ستا ښکاره شي　　وهر چا وته چې کړې د چا خندنه (۳)

هر رنګ تخم چې کرې هغه به اخلې (۴)　　خپله خپله میوه نیسي هره ونه

که له خپله عیبه ځان ژغورې رحمانه
د هیچا له عیبه مه کوه پوښتنه

۲۳۸　　۲۵۸۰

ما وې زه به نه کړم په خوبانو باندې مینه　　مینه د خوبانو وچوي د صورت وینه (۵)

خدای زما په برخه عاشقي کړه له ازله　　خوښ یم په دا برخه که ترخه ده که شیرینه

څکه هغه سوځي هر چې اور ورباندې بل وي　　روغه خلق شوه د رنځور رو تماشبینه

سنه توسنه مې نه شي په تش داد د کوډو کلي　　مرد بویه چې واخلي د غم پېټی له غمګینه

نور عالم به خد کړم زه مرید د هغه کش یم　　هر چې و ما را لکا یو پیغام له نازنینه

خوب به سوک په سترګو غروم له هسې غمه (۶)　　خوب به مې تل ویني د زړه څاڅي له آستینه

سر د رحمان د روي د هجران په تېره توره (۷)　　ته یې نګاهبان شې یا اله العلمینه

---

(۱) دا غزل د "خ" په دوهم نسخه کې نشته.
(۲) د "خ" په لومړۍ نسخه کې "ږمنه" راغلی دی.
(۳) چاپي دیوانونه: "چې هر چا وته دې کړې د ه خندنه".
د "خ" په لومړۍ نسخه او مصوره نسخه کې "د چا" پر ځای "د ځان" راغلی دی.
(۴) په چاپي دیوانونو کې "یوسي" او د "خ" په دوهمه نسخه او ... لومړۍ نسخه کې "موجي" راغلی دی.
(۵) قلمي نسخې: "زه به لوړه نه کړم په بتانو باندې مینه　　کشکي که مې څوک کنبلی توره ورانه کاله حینه"
(۶) دا بیت د "خ" په نسخو کې نشته او پېښور په چاپي دیوانونو کې لومړۍ مسرۍ داسې ده: "خوب به دواړه سترګې غروم له هسې غمه".
(۷) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه او مصوره نسخه کې نشته. د چاپ کې لومړۍ مسرۍ داسې ده: "سر د رحمان ... د رحمان په تېره توره".

۲۳۹ — اور د جدایۍ په (ماځان) دی لګیدلی[1]
وخت دی که مدد کړې یا میران محي الدینه — ۲۵۸۸

یادوې په خوله مکه او مدینه	نسکور پروت لې دعو تې په سینه
زور ند سر لکه غونچه مراقبه کړې	پټ دې نفس د زره رخت دی رنګینه[2]
د اطلس و قبا غواړې ند یې موږې[3]	لړ نا کام دې[4] خرقه کړه پشمینه
عبادت دې خوښېږي تر معصيت کا[5]	څه خو و نیسه و ځانته آیینه
کینه بد ده بې شکه جنګ حرام دی	نه له نفس و له شیطان سره کینه[6]
تر نا پاکو نا بینو وې بهتره[7]	پاک دامنه په هنر کاره ارتینه
د مړ د انو کار له نفس سره جنګ وي	نه زنانو عوند ي له نقش و نګینه[8]
د دینه ار مې ار تینې تر یوې کوښې	صدقه شه سل بې دینه نا رینه[9]
نیکو کار سړی بهتر دی که خورد سال وي	تر سپین ږیره، بد کرداره دیرینه

۲۴۰ — بد کردار، که صد ساله شي[10] و (ماځان) ته
خر ګند ږې لکه طفل شبینه[11] — ۲۵۹۸

بیا دې مخ دی جار وتلی څه بلا شوه	دا بلا له کومه لوري را پیدا شوه

---

(۱) دا بیت په چاپي دیوانونو کې نشته. د "خ" په لومړي نسخه او مصوره نسخه کې داسې دی: "اور د جدایۍ په ماځان دی لګیدلی تدې نګهبان شې یا الله العلیمه".
(۲) د "خ" په لومړي نسخه کې دا مسرۍ داسې ده: "پټ دی نفس د زره رخت دی رنګینه".
د "خ" دوهمه نسخه: "اندرون دی لکه نقش رنګینه".
(۳) د "خ" لومړي نسخه: "جامه".
(٤) "ق، ک" چاپ: "یې".
(۵) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته، لومړي مسرۍ یې په "ق، ک" چاپ کې داسې ده: "معصیت به دې خپل تېر تر عبادت کړي".
(۶) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته.
(۷) چاپي دیوانونه: "ده"، مصوره نسخه: "دی"، د "خ" دوهمه نسخه: "نه".
(۸) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته، "پ" چاپ: "نه ښځو عوندې له نقش نګینه".
د "خ" لومړي نسخه: "نه د ښځو عوندې نقش نګینه".
(۹) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته او د "خ" په دوهمه نسخه کې د "کوښې" پر ځای "نوکه" راغلی دی.
(۱۰) چاپي دیوانونه او لومړي قلمي نسخه: "وي".
(۱۱) "ق، ک" چاپ: "بد کردار که صد ساله دې خو ځان ته هسې ښکاري لکه طفل شبینه".

ورځ چې واوري دغه هسې نه وي څروې
لکه نن چې د خپل یار وماته شا شوه (۱)

دا زما په یار کې مهر و وفا نشته
که دنیا واړه بې مهره بې وفا شوه

چې یې هیڅ له خدایه ترس او ویره نه شي
په نصیب مې یوه هسې دلربا شوه

چې وحسن ته یې ګورم حیرانیږم
راڅرګنده یوه هسې تماشا شوه

څه د حد و د حساب خبره نه ده
بې صبري مې تر حسابه زیاته لا شوه (۲)

قراري مې په طلب کې شوه حرامه (۳)
بې غمي مې په مذهب کې ناروا شوه

چې راښکلې مې پرې غشې د دعا و
هغه نښه مې ونه وېشته خطا شوه

لکه پوچ بادام بې مغزه بې حاصله
هسې پوچه بې حاصله مې دعا شوه

عاشقي چې مې له خلقو په غلا غلا کړه
هغه غلا مې په تمام جهان رسوا شوه

څه بهره به له نسیا معاملو هوم
چې مې نغده په وعدو کې نسیا شوه

د ربېړنه جار وتوشو راته پورې
په نصیب مې بله نه وه داوه دا شوه (۴)

یوه بخره هر سړي له خدای ورکړه
زما بخره آشنايي د خپل آشنا شوه (۵)

د تدبیر په دام به څه شکار کېنیوزي
معشوقه چې مې په مثل د عنقا شوه

ورځ چې واوري دغه هسې نه وي څروي
لکه نن چې د خپل یار وماته شا شوه (۶)

چې یې زر کړ زېړ رخسار زما دغاوو
عاشقي نه وه په باب زما کیمیا شوه

څه حکمت د یار په مینه کې خدای کېښود
چې عاشق لره هم درد شوه هم دوا شوه

۲۶۱۶ ۲۴۱

د باران نه دي چې ورېږي له آسمانه
د مرغانو په ښاخ باندې ژړا شوه

---

(۱) دا بیت په چاپي دیوانونو کې نشته.
(۲) قلمي نسخې: "په هغه خوا شوه" راغلي دي.
(۳) چاپي دیوانونه: "قراري مې په طلب کې یې حرام شه".
(۴) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(۵) د "خ" په لومړۍ نسخه او مصوره نسخه کې "هر آشنا" راغلي دي.
(۶) دا بیت په چاپي دیوانونو کې نشته.

چي په نور څه پوري زړه نړې بې خدایه ‖ څه پوهېږې چې په ځای کړې که بې ځایه (۱)

داخو نشته چي به تل ترتله پایي ‖ که بیا پایي خو تر سلو کالو پایه

که دې سل کاله شي عمر خو به تېر شي ‖ دغه پسه بیا به څه کړې راته وایه (۲)

سم له لاسه (۳) چارې نه شي مرد هغه دی ‖ چي بېدار وي و غلیم وته له ورایه

ته په اصل کې سړی یې خاروی (٤) نه یې ‖ د چارپایو چارې مه کوه دوپایه (۵)

مرتبه به دې د هیچ او د مېږي شي ‖ زړه په غوږو غوښو مه تړه همایه (۶)

موړ به نه شي ته په حرص بې قناعته ‖ اې په تخت د اورنګ زېب ناسته ګدایه (۷)

ورانه دې سرای له توښه تړه (۸) رحمانه
خو سفر دې کړی نه دی (۹) له دې سرایه

۲۴۲ ۲۶۲٤

په حالت د عاشقانو نظر بویه ‖ په زیارت د شهیدانو ګذر بویه

بې مرشده خبر څوك د مرید اخلي ‖ څوك په غم د فرزندانو پدر بویه

بې رهباره رسېده ویاړ ته ګران دي ‖ په کوڅه د مهرویانو رهبر بویه

بې هنره چا دولت موندلی نه دی ‖ په خدمت د صاحبانو هنر بویه

ستا له سترګو مې هر ګور ملاحظه شي ‖ له دې هسې سیاه دلانو (۱۰) حذر بویه

---

(۱) د "ق، ک" چاپ : "راته وایه دا په ځای کړې که بې ځایه".
د "خ" لومړی نسخه : "څه دې زده چې خدای په ځای کړې که بې ځایه".
د "خ" دوهمه نسخه : "څه دې زده دي چې په ځای کړې که بې ځایه".
د "ب" لومړی نسخه : "څه دې زده چې دا بې ځایه کړ کا بې ځایه".
(۲) د "خ" دوهمه نسخه : "دغه پسه به لوړ څه کړې راته وایه".
(۳) د "خ" لومړی نسخه : "هم له لاسه".
(٤) د "خ" لومړی نسخه : "چار پای نه یې". مصوره نسخه : "خاروی مه شه".
(۵) "ق، ک" چاپ : "خودرایه". "ق" چاپ : "مدشره چارپایه".
(۶) قلمي نسخې : "زړه په غوښو په غوږو مه تړه همایه".
(۷) د "ب" نسخه : "موړ به نه شي په حرص بې قناعته که یې په تخت د اورنګ ناسته ګدایه".
(۸) د "خ" لومړی او مصوره نسخه : "واخله".
(۹) د "خ" لومړی نسخه : "نه وی".
(۱۰) د "خ" په لومړی نسخه کی د "سیاه دلانو" پر ځای "سیاه مارانو" راغلی وی.

۲۴۳

بنه چي ستر ګي خدای ملالي کړي د ترکو — لن په زړه د ظالمانو اثر بويه

ستا په داغ (۱) به هر يو زړه مشرف نه شي — دغه تاج د بزرګانو په سر بويه

چي خبر د تاج نه اخلي يار بدکا

بادشاهان له ګدايانو خبر بويه

۲۶۳۲

زړه مي ورکړو خود رای — هرچي شي تکيه په خدای

په سودا د عاشقۍ کي — يا به شاه شم يا ګدای

يا به کېنم و د وهځانه — يا په سيوري د همای

(۱) "پ پ" چاپ کي د "داغ" پر ځای "يار" او د "خ" په لومړي نسخه کي "تاج" راغلی دی.

چې خداى كا هغه به و شي — نه بل خداى لرم نه ځاى
بې دلبره به وڼ نه كړم — بل هيڅ‌يا ته د زړه راى (۱)
پاى بوسي به يې پرې نه ږدم — خومې ږي دست و پاى
يا خندا ده په جهان كې — يا ژړا ده په واى واى (۲)
تردا دوه چارو پهور ته — نور څه نشته په دا سراى
عاشق بويه چې صادق وي — نه خودكام ونه خود راى
خالې دې نه كا خوك په عشق كې — جو فروش گندم نماى

۲۶۳

۲۶۴

زه رباعي په كاڼ پوهېږم
كه مي مل شي (۳) كار فرماى

كشلې زه خاوري ايرې دستا دروا ے — چې قدم دې هميشه زما په سرواے
خويوځله زما ستا وبله څه شوې — نورمې موخه ستا د غشيو په ته رواے (٤)
تمام تن مي د رنجو په خيرا وره شوې (۵) — خو په ما د تور وستركو يو نظر واے
په زيږ رنګ په سپينو اوښكو به ما بيا موندله؟ — كه د تركو ملاقات په سيم وزرواے
ملامت به په ما څه لره وايه شو — كه د ستا د دلبرې نه خوك خبر واے (۶)
مرتبه كه ستا د عشق شي ور څرګنده — ملايك به وار ه والي چې بشر واے (۷)
تماشا به زما هله د ربنكاره شوه — كه ته ما غوندې بېدل واى زه دلبر واے

---

(۱) قلمي نسخې : "نور وهيڅ‌يا د زړه راى".
(۲) دا بيت د "خ" په لومړۍ نسخه كې نشته.
(۳) د "ب" په نسخو او د "خ" دوهم او مصوره نسخه كې د "مل شي" پر ځاى "مل وي" راغلي دي.
(٤) قلمي نسخې : "لوړې موخه ستا وغشيو ته تهمت واے".
(۵) د "خ" قلمي نسخې : "تمام تن مي د رنجو په خبر ووړ ووړ واے".
(۶) دا بيت د "خ" په لومړۍ نسخه كې نشته.
(۷) په قلمي نسخو كې "كه بشر واى" راغلي دي.

پہ خوناں بہ زماشتر گو غونډي نہ ؤ — کہ پہ مخ مې دتہ روتودو پرہ وائے

ستا پہ درد کې طبیب والې وځان تہ
لا بہ نہ وی کہ دې حال تر دا بتر وائے

٢٤٥ — ٢٤٥٢

یو یو داغ پہ تہتر اینبې دهر چا دی — کہ بادشاه د ولایت[1] دی کہ گدا دی

سیرابې پہ سرچشمہ د دنیا نشتہ — تشنہ لب لې گوښې گوښې پہ غوغا دی

لہ راحت پہ د بې زحمت بانډې موندہ شي — د دې دهر خس حرام شہ[2] کہ وریا دی

د دنیا بنا دې بېغمہ موندہ نہ شي — لہ خیرات د شوم لہ کورہ پہ بلا دی

فراغت پرې باندې ولې حرام نہ وي — چې داخل پہ سراچہ د دې دنیا دی

د مجنون د حال پوښتنہ بہ څوک څہ کا — جهان وارہ کور اکور مجنون لیلا دی

عشق یو هسې رنگ افسون پہ عالم یوکې — چې عاشق پہ تورو سترگو نابینا دی

دهر چا لې بخرہ ورکړہ گوښې گوښې — خپل قسمت دهر سرې جلا جلا دی

ورکړہ راکړہ هسې د بل پہ لاس دي — دلتہ دخل نہ زما دی نہ دستا دی[3]

پہ هر څہ[4] چې د صاحب د زړہ رضا شي — پہ بندہ کہ ناروا دی هم روا دی

خوا ناخوا کہ یې رضا وي کہ یې نہ وي — د قسمت رسد[5] رضا او نارضا دی

خان جهان سپا رلی بویہ وهغہ تہ[6] — چې یې حکم جاری شوی پہ هر چا دی

(١) د "خ" پہ دوهمہ نسخہ کې د "ولایت" پر ځای "زماني" راغلی دی.
(٢) پہ چاپي دیوانونو کې "حرام دی" راغلی دی.
(٣) دابیت د "خ" پہ دوهمہ نسخہ کې نشتہ پہ "ب" چاپ کې دا بیت داسې دی:
"ورکړہ راپیر ودہ ټول د بل پہ لاس دی — هلتہ دخل نہ ستا دی نہ زما دی".
"ق، ک" چاپ: "ورکول او اخستل د بل پہ لاس دی".
"پ، پ" چاپ او "ق" چاپ: "ورکول راپېر ودل د بل پہ لاس دی".
د "ب" لومړی نسخہ او د "خ" لومړی نسخہ: "ورکړہ راپېر ودہ هم د بل پہ لاس دی".
(٤) د "خ" پہ دوهمہ نسخہ او نیمگړې نسخہ کې "پہ هر کار" راغلی دی.
(٥) د "خ" پہ دوهمہ نسخہ کې "د قسمت شوی" راغلی دی.
(٦) د "خ" دوهمہ او نیمگړې نسخہ: "ځان ایمان سپارلی بویہ وهغہ تہ".

د هر چا په لاس چې حکم حاکم ورکا — جهان واړه د هغه په مدعا دی

چې مولا ورسره مل نه وي تمام

۲۴۹ — ۲۶۶۶

که لښکر یې ورسره وي یک تنها دی

هسې رنګ نعمت راکړی خدای وما دی — چې هيڅ خيز بهاي نشته بې بها دی (۱)

یو خودا چې یې په شکل د آدم کړم — دویم دا چې محمد ﷺ مې رهنما دی

لاس و پښې غوږ وسترګې خوله او ژبه (۲) — یو صورت مې په خواسه مسما دی

آسمان ځمکه، لمر، سپوږمۍ او روښانه ستوري — درست جهان مې و نظر ته تماشا دی

شپه او ورځ د ماه و مهر له پرتوه — مخ د ځمکې راته درست نقره طلا دی

په شپه مشک په ورځ کافور راباندې وورې — درست صورت مې پکې غرق سرتر پا دی

په هر دم زندګاني بخښي وما ته — هر نسیم دیار له لوري مسیحا دی (۳)

د چمن و سرو ګلونو ته چې ګورم — هر هر ګل راته د فدا یه په خندا دی

د ګلګونو میو نا وې راته ناسته — زنګاري قمیص اغوستی د مینا دی

خپلې وینې په ورغوي کې نیولې — هر ساغر د می فروشو جان فدا دی (۴)

د شنه (۵) رود په غاړه ناست سرود په لاس کې — هر مطرب لکه بلبل هسې ګویا دی

سپین مخونه سرې لښتې دې د دلبرو — هر دیدن یې د آفتاب په څیر رڼا دی (۶)

---

(۱) قلمي نسخې : "چې هيڅ هيڅ بهاي نشته بې بها دی".
"ق، ک" چاپ : "چې بهاي هرګز نشته بې بها دی".

(۲) د "خ" دو همه نسخه کې "لوږه" راغلې دی.

(۳) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.

(۴) د "ب" لومړۍ نسخه او د "خ" دوهمه نسخه : "هر ساغر د می پرستو جان فدا دی".
د "خ" لومړۍ نسخه : "هر ساغر د می پرځښتکو ځان فدا دی".

(۵) په چاپي دیوانونو کې "سنه رود" راغلی دی.

(۶) دا بیت په "ب" چاپ، "ق" چاپ، او "ق، ک" چاپ کې نشته. په قلمي نسخو کې یې لومړی مسره داسې ده :
"سپین مخونه سرې لښتې د دلبرو".

چې دا هسې معرفت يې پرې پېرزو کړ(1)

۲۴۷ | ۲۶۷۹

په رحمان باندې منت د پاک مولا دی

دا چې مست په ميو راغی يار د چا دی — بيا به تاخت تا کا په کوم غولي وار د چا دی(2)

چې زړه سوی يې د حرم په صيد هم نه شي — دا يې درد او يې صرفې گوزار د چا دی(3)

ما خو نه دي خوله يې وچې آزار کړي — دا چې ما آزار وي آزار د چا دی

چې يې درست جهان د رخ په رڼا زيست کا — دا آفتاب غوندې روښان رخسار د چا دی(4)

چې بلبل يې رسېدې ترگلو نه شي(5) — دا د ننه په حرم گلزار د چا دی

چې هېڅ ترس په زړه کې نه لري رحمان(6)

۲۴۸ | ۲۶۸۵

دا نا ترس او بې پروا نگار د چا دی

غواصان که گوهر غواړي گوهر دا دی — بېدلان که دلبر غواړي دلبر دا دی(7)

زما يار غوندې به بل يو دلبر نه وي — د جملو دلبرانو سرور دا دی(8)

خوند د لبو او د چاه زنخدان يې(9) — راشه گوره زمزم دا دی کوثر دا دی

چې يې وصل او هجران و ته نظر کړم(10) — زه گومان کړم جنت دا دی سقر دا دی

---

(۱) د "خ" دوهمه نسخه : "چې نعمت د معرفت يې پرې پېرزو کړ".
(۲) دا غزل د "خ" په مصوره نسخه کی نشته اود "خ" په دوهمه نسخه کی د "غولي" پر ځای "لوري" راغلی دی.
(۳) قلمي نسخې : "چې زړه سوی يې د حرم په صيد نه شي — دا دريغه يې صرفې گوزار د چا دی".
د "خ" دوهمه نسخه : "دا يې دريغه يې صرفې گوزار د چا دی".
(۴) دا بيت د "پ" په لومړی نسخه کی نشته.
(۵) د "پ" په قلمي نسخه کی "ترگله" راغلی دی. د "خ" لومړی نسخه : "چې بلبل يې رسېدی نه شي ترگلو".
(۶) د "خ" لومړی نسخه : "چې هېڅ ترس يې په زړه نه کېږي رحمانه — دا نا ترسه نافرمان نگار د چا دی".
"ق ، ک" چاپ او "ق" چاپ : "دا نا ترسه بې پروا گونګار د چا دی".
(۷) دا غزل په مصوره نسخه او د "پ" په دوهمه نسخه کی نشته.
(۸) د "خ" دوهمه نسخه : "زما يار غوندې به بل پر جهان نه وي — د جملو دلبرانو سردار دا دی".
(۹) د "خ" لومړی نسخه : "خوند د لبو و د چاه زنخدان دي".
د "خ" دوهمه نسخه : "خوند د لبو يې او چاه يې زنخدان دي".
(۱۰) د "پ" نسخې : "چې و وصل و هجران ته يې نظر کړم".
د "خ" لومړی نسخه : "چې د وصل و هجران و ته يې گورم".
د "خ" دوهمه نسخه : "چې و هجران و وصال و ته يې نظر کړم".

ته خطبه په منبر څه لولې خطيبه — قدم کېږده په ځان باندې منبر دا دی
د کعبې سفر آسان دی مردها له يې — که له ځانه سفر وکړې سفر دا دی (۱)
هر منعم چې دلجويي د قلندر کا — هغه نه دی قلندر، قلندر دا دی
چې توانګر د قناعت په خزانه شي — بل توانګر په جهان نشته توانګر دا دی

۲۴۹ — ۲۶۹۴

دا هنر نه دی چې خاورې ګوټ سره زر کا
چې زر خاورې کا لالنه هنر دا دی

هغه زړه چې ستا د عشق په اور کباب دی — که مرهم ورباندې کېږدې ډېر ثواب دی
حجاب نه له اغيارو منا سب دي — د يارانو په يارۍ کې څه حجاب دی
بې له تا چې ښايست ريږي بې حسابه — نور ښايست د جهان واړه په حساب دی (۲)
ښا پېرۍ که هر څو ډېرې ښا يسته دي — په هغو کې هم ستا حسن انتخاب دی
لکه ګل (۳) چې تر آفتاب پورې خجل دی — د غه هسې ستا تر مخ پورې آفتاب دی
دا د ميو څه مستي او سرخي نه ده (۴) — تېغ د سترګو دې په وينو کې غرقاب دی

۲۵۰ — ۲۷۰۱

زه به خواب څه کوم ويار ته
وژوندي لو ته د مړيو څه خواب دی

د ساقي په لاس کې جام د ميو ناب دی — مطرب اېښې په زانو باندې رباب دی
ته چې ما وته توبه واېې نا صحه (۵) — په دا وخت کې چا څه د توبې تاب دی
زه چې ځان منع کوم د عشق له کاره — په دا هسې کار کې کوم سود او ثواب دی (۶)

---

(۱) چاپي ديوانونه : " د مکې سفر آسان دی مرد هغه دی چې له ځانه سفر کا ندی سفر دا دی ".
(۲) چاپي ديوانونه : " په هغو کې هم ستا حسن انتخاب دی " يعنې دا دې بيت دوهم مسرۍ او ورپسې بيت لومړی مسرۍ په چاپي ديوانونو کې نشته.
(۳) په قصه خوانی چاپ او " ق ، ک " چاپ کې د " ګل " پر ځای " شمع " راغلی ده.
(٤) قلمي نسخې : " دا د ميو د مستي سرخي نه ده ".
(۵) د " خ " لومړۍ نسخه : " ته چې ما ته توبه فرمايې نا صحه ". مصوره نسخه : " ته چې ما وته توبه ښيې نا صحه ".
(۶) دا بيت اوله دې نه وروسته بيتونه په مصوره نسخه کې نشته . په " ق ، ک " چاپ او " ق " چاپ کې د " کاره " پر ځای " لاري " او د " خ " په دوهمه نسخه کې " اوره " راغلی دی.

د آسمان چې لوی په عقل کې بالـه شي — په محیط د عاشقۍ کې یو حباب دی[1]

محتسب په رقص گډېږي باك یې نشته — صوفي پروت په میخانه کې مست خراب دی[2]

هر چې زغوري سر و مال په عاشقۍ کې — هغه کړي کور په مخ کې د سیلاب دی

په رقیب باندې غفلت راغی ویده شو — یار پلوله مخه واخیست بې حجاب دی[3]

ته چې خوب غواړې[4] په عشق کې راته وایه — کوم چاکړې د مزري په خوله کې خواب دی

بې عمل که کتاب کېږدي په سر خه شو — گوییا الیسی یې تر پښو لاندې کتاب دی

چې د شر له عملونو نه خیر غواړې — تشنه لب غونډې سرشوی په سراب دی[5]

د دښمن له مکاره نه و ویرېږه — په نرمۍ یې غلط مه شه سنگ د ر آب دی

(۲۵۱) عبادت په شتاب هسې کړه رحمانه[9] — (۲۷۱۳)

لکه عمر چې دې تلونې په شتاب دی

چې تر سنگ و تر آهنه یې زړه سخت دی — زړه هغه لره ورکړی ما کم بخت دی

خدایه کله به هغه غل راته اسیر کړې[7] — چې لوټلی یې زما د خاطر رخت دی

هومره غم به نور په چا باندې نه وي — لکه غم چې د خپل یار په ما یك لخت دی

---

(۱) د "خ" دوهمه نسخه : " په محیط د عاشقۍ یو حجاب دی ".
(۲) دا بیت د "خ" له لومړۍ او دوهمې نسخې څخه نقل شو.
(۳) دا بیت د "خ" له لومړۍ او دوهمې نسخې څخه نقل شو.
(٤) "ق، ک" چاپ : "کوی" او "ق" چاپ کی " والي " راغلی دی.
دا مصرۍ د "خ" په دوهمه نسخه کی داسې ده : " ته چې خوب په عاشقۍ کې له ما غواړې ".
(۵) د "خ" لومړۍ نسخه : " که سر و لعلونه خیر خیر غواړې ".
د "خ" دوهمه نسخه : " چې د شر عې له عملونو خیر غواړې تشنه لب غونډې سیر شوی په سیراب دی ".
(۹) د "خ" دوهمه نسخه : " عبادت په شتابۍ کوه رحمانه ".
(۷) په قلمی نسخو کی " یاغیان " راغلی دی.

مګر بلبل په تېره تېغ شي يار له ياره   ګنه بڼاخ له خپله شاخ سره درخت دی[1]

د پالنګ او د پېرۍ[2] حاجت يې نشته   د يارانو نشستن د زړه په تخت دی

چې له دېره درده وخت پېژاندی نه شي

۲۵۲   په رحمان باندې بې ياره هسې وخت دی[3]   ۲۷۱۹

ستا له لاسه په ما جوړ دی که داد دی   زما مراد خو واړه ستا د خاطر مراد دی[4]

ستا په مينه کې زما له مخه تښتي   که آفت دی که آسيب دی که فساد دی

هر اهداد چې راکاوه شي ستا په مينه   په لېمه زما قبول هغه اهداد دی

که تمام جهان مې پرېوځي په لېمه کې   بې تا نه راځرګندېږي نه مې ياد دی

ما چې غوږ دا ستا د عشق په ترانه کړ   نصيحت مې نور د زړه په غوږ و ياد دی

اوس زما له ننګ و نامه سره خبر دي   چې دې نام د عاشقۍ را باندې زباد دی

هر ګلشن چې له ګلرخه بې ذهره وي   د عاشق په نظر غولی د صياد دی

د رحمان و توان ته ګوره هومره نازکړه

۲۵۳   چې داوسېنو روغ نه دی آدم زاد دی   ۲۷۲۷

که يې مهر و محبت که يې عناد دی   ما د يار په ياری کړی اعتماد دی[5]

زه او يار که په تن دوه په معنی يو يو   هزار خونې واړه يو شهر بغداد دی

هيڅ بېلتون زما د يار و بله نشته   کار همه واړه موقوف په خپل ميعاد دی

زه خپل آه آتشين له خدايه غواړم   د آشنا خاطر که موم دی که فولاد دی

هيڅ موقوف د معشوقې په حسن نه دی   د عاشق خاطر په خپله مينه ښاد دی

---

(۱) دا بيت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته. په نورو قلمي نسخو کې يې دوهمه مسره داسې ده: "ګنه بڼاخ له خپله درخته سره درخت دی".
(۲) د "خ" په لومړی نسخه کې "شرېد" راغلی دی.
(۳) قلمي نسخې: "په رحمان د يار له غمه هسې وخت دی".
(٤) په چاپي ديوانونو کې "زړه" راغلی دی.
(۵) په قلمي نسخو کې "اعتقاد" راغلی دی.

چې د آه و د فریاد طاقت یې نه وي … هر سکوت د بې طاقتو آه فریاد دی

سل په دا رنگه نومونه د عشق نوم دي … لکه نوم چې د مجنون او د فرهاد دی

چې یې زړه شي هلته کېني هلته پاڅي … عشق د عقل و د هوښ کره داماد دی

بادشاهان په عاشقۍ کې ملنگان شي … ما او تا غوندې وګړي د چا یاد دی

چې پرېشان د یار د زلفو په خبر نه وي … جمعیّت د هغو زړو نو لوی فساد دی

که رښتیا له خرابې سره ګنج وي … خرابات د بې بنیاد و بېخ بنیاد دی

که کمال د کمینې په اندازه دی … فوقیّت د شاګردانو په استاد دی

که په یار پسې ترځان ترجمان تېر شي[1] … په رحمان زمونږ هسې اعتقاد دی

۲۵۴ چې دا نور شاعران کاندي هغه نه کا
رحمان کړي نوي نوي اجتهاد دی[2] ۲۷۴۱

په خاطر باندې مې ستا د غم غبار دی … همېشه مې په زړه پروت انبار انبار دی

که رهبر وي ګمراهانو لره خضر … عاشقانو لره خضر ستا رېبار دی

ګوندې چېرې خولګ د خدای په در قبول وي … ستا له لاسه مې فریاد په هر دیار دی

د شهیدو پرهارونو ته نظر کړه … هسې رنګه مې له دوستۍ ګوخونبار دی

چې د غم په بار یې زړه دی زما کښېلی … هم هغه مې په زړه کښېلی په بار بار دی[3]

چې هر دم مې د غمزو په تورو وژني … لا مې زړه د هغه ستر ګو منت بار دی[4]

د آسمان دې د هغو په مدعا وي … چې په ما باندې یې کړی ستا اخبار دی

۲۵۵ که یار سل ځله جفا ورسره کاندي
د رحمان دا هسې کله اعتبار دی ۲۷۴۹

---

(۱) دا بیت په "پ یا" چاپ او "ق، ک" چاپ کې نشته.
(۲) دا بیت د "پ" په لومړي نسخه کې نشته.
(۳) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته. د "پ" په لومړي نسخه کې دوهمه مسرۍ داسې ده: "لا مې زړه د هغو ستر ګو منت بار دی".
(۴) دا بیت د "پ" په لومړي نسخه کې نشته.

کمیني یو نادر کار دی — چې کمال حُسنې اظهار دی
چې اختیار یې کمیني کړه — په دانه کې پټ خروار دی
چرګ په دوه پیسې حلال شي — باز په سل روپې مردار دی
چې آسمان شو سرګردان شو — چې زمین شو برقرار دی
نښتر ګوره سرکښي کا — انګور ګوره نګونسار دی
ذره خواره شوه آفتاب شوه — ابر خورب دی غبار دی (۱)
کوه بلند شو سیه سنګ شو — لعل ووړ شو بزرګوار دی (۲)
لوی آسمان توره تبی شو — هلك لمرخره انوار دی (۳)

ووړ سړی ګوره حاج لانه
۲۵۶ چې لوی فیل یې بار بردار دی ۲۷۵۸

زلفې دې له ډېرې درازیه پای تر سر دي — یا د بنفشې لښتې خورې په صنوبر دي
لب دې آب حیات دي یا شکر یا نبات دي — یا خوزه غلط شوم (٤) تر همه وار و بهتر دي
قد ته دې خوك نه شي رسیدی له بلندی — ولې چې معراج وته خانه د پیغمبر دي
ما چې ستا بنایست ولمر سپوږمۍ سره په تول کړه — تللي په میزان کې تر آسمانه سپوږمۍ لمر دي
خاخلي له آسمانه په هرچا وورې یکسانه — پرخه په واښه شي په صدفو کې ګوهر دي (۵)
بخت دی چې یې خوك متمکن کړه په تخت باندې — خوك د غم په خار سره پاره پاره جګر دي (۶)

---

(۱) قلمي نسخې: "ذره ضعیف شوه افتاب شوه ابر خورب شو تش غبار دی".
(۲) په "ق، ک" چاپ کې "ابدار دی" راغلی دی.
(۳) "ق، ک" چاپ: "نمر هلك نورالانوار دی"
نور چاپي دیوانونه: "هلك لمرضره الوار دی".
د "پ" لومړی نسخه: "هلك لمر شوخره الوار دی".
(٤) په قلمي نسخو کې "بیم" راغلی دی دوی بیت لومړی مسری په "ق" چاپ کې داسې ده: "لبې ستا آب حیات دی یا شکر دی یا نبات دی".
(۵) دا بیت د "خ" په لومړی او دوهمه نسخه کې نشته.
(۶) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.

باد چې دې په زلفو باندې قصد د پرېشانۍ کړ — ځکه يې گردونه د جهان واړه په سر دي
هله به سمې شي چې دې نوم عبدالرحمان شي — اوس سرې په خه يې که دې لوستی زېر وزبر دی(۱)

۲۵۷ — سپينې او سبکې زيړ خسار مينې له دولته(۲) — ۲۷۶۷
ای زمانه دا د عاشقانو سيم و زر دی

دنيا دار که مستغني په سيم و زر دی(۳) — هنرمند وته خزانه گنج د خپل هنر دی
بېهوده به(٤) زور ور و ځان ته وايي — د دنيا سړی که هر څو زور ور دی
هسې مه وايه چې زه يم په جهان کې — پيدا کړی د خدای د سر د پا سر سر دی
ځينې ځينې يې وليان پېغمبران کړل — نه چې هر سړی ولي او پېغمبر دی(۵)
جو دانه قدر يو لعل يکې پيدا شي(۶) — نور جهان واړه د تور و کانو غر دی(۷)
يو بادشاه دی چې لښکرې پسې درومي — نه په هر يوه سړي پسې لښکر دی(۸)
پيدا کړي خدای سړي په تفاوت دي — هسې نه چې جهان واړه برابر دی(۹)
که د عمر و رفتن ته خولک نظر کا — دا به وايي چې آفتاب د نماز دیگر دی(۱۰)
چې يې(۱۱) سر په حمکه اېښی وي ويار ته(۱۲) — په آسمان باندې ختلی تکه لمر دی

(۱) دا بيت په قلمي نسخو کې نشته.
(۲) دا بيت په "ب ب" چاپ کې نشته.
(۳) د "ب" لومړۍ نسخه: "دنيا دار که دنيا دار په سيم و زر دی".
(٤) د "ب" لومړۍ نسخه کې د "به" پر ځای "و" راغلی دی.
(۵) د "ب" لومړۍ نسخه: "ځينې ځينې يې وليان پېغمبران کا — هر سړی نه اوليا نه پېغمبر دی".
د "خ" لومړۍ نسخه: "نه چې هر يو اوليا او پېغمبر دی".
د "خ" دوهمه نسخه: "ځينې ځينې اوليا ځينې نبيان وو — نه چې هر يو اوليا و پېغمبر دی".
مصوره نسخه: "ځينې ځينې اوليا و پېغمبران کړه — نه چې هر يو اوليا و پېغمبر دی".
(۶) د "ب" لومړۍ نسخه: "جو دانه قدر چې لعل يکښې پيدا کا".
نوري قلمي نسخې: "جو دانه قدر يو لعل يکښې پيدا کړه".
(۷) د "خ" دوهمه نسخه: "نور جهان واړه تور کاڼي او تور غر دی".
(۸) د "ب" لومړۍ نسخه: "نه په هر چا پسې کړی خدای لښکر دی".
(۹) دا بيت په مصوره نسخه کې نشته. لومړۍ مسرۍ يې په "ق ک" چاپ او "ق" چاپ کې د "سړي" پر ځای "هر څوک" راغلی دی.
(۱۰) د "خ" دوهمه نسخه: "دی به وايي چې رفتن د نماز ديگر دی".
(۱۱) "ق ک" چاپ: "چا چې".
(۱۲) "ب ب" چاپ: "خپل يار ته".

تعجب زما د ډېرو او سنکو مه کړه (۱) ما موندلی په دا بحر کې ګوهر دی

دریا خرقه یې خدای (ج) مه کړه په غاړه (۲)

۲۷۷۸ رحمان کوم دستار تړلی قلندر دی ۲۵۸

دواړه سترګې مې کړې دستا په لوري دي مدام د ونې د فراق په آب شوري دي

زه یوسپی یم چارچشمه دستا له سپیو چې مې ستا ورته دوه سترګې څلور دي (۳)

کنه ولې مې دوه سترګو ستا په طمع وهړ دړ (۴) وته نیولې کوړ په کور دي

چې مې خال د ترکو ولید په خپل زړه کې (۵) د واړه کسي مې وزړه وته نسکور دي

اعتبار د زمانې په اشنا مه کړه همګې واړه د خپلو رختو چور دي (۶)

ما قبول د رقیب ناز کړ ستا د یاره سود و زیان په دا جهان کې خوار و ورور دي

په رحمان باندې ګمان د اهسې مه کړه (۷)

۲۷۸۵ چې بې تا په نور څه غولېږي هغه نور دي ۲۵۹

ستا له غمه مې په سر کې هسې شور دی ګویا میښت (۸) مې په سر شهر د لاهور دی

په افسون و په جادو د تورو سترګو خراب دل مې له جمله عالمه تور دی

---

(۱) د "ب" لومړی نسخه : " ته زما په ډېرو او سنکو عیب مه کړه ".
د "خ" لومړی نسخه : " ته زما د ډېرو او سنو ته عیب مه کړه ".
د "خ" دوهمه نسخه : " ته زما د ډېرو او سنکو غیبت مه کړه ".

(۲) د "خ" دوهمه نسخه : " دریا خرقه دې خدای (ج) مه کړه په غاړه ".

(۳) دا بیت په "پ" چاپ کې نشته . د "خ" لومړی نسخې کې لومړی مسری داسې ده : " زه یو سپی چارچشمه یم دستا د سپیو ".
دوهمه مسری په مصوره نسخه کې داسې ده : " چې ستا ولوړ ته مې دوه سترګې څلور دي ".

(٤) چاپي دیوانونه : " وهر لوړ ته ".

(۵) مصوره نسخه او د "خ" لومړی نسخه : " چې مې خیال د ترکو ولید په خپل ځان کې ".
د "خ" دوهمه نسخه : " ما چې خیال د ترکو ولید په خپل ځان کې ".

(٦) دا بیت د "خ" دوهمې قلمي نسخې نه نقل شو .

(۷) چاپي دیوانونه او نورې قلمي نسخې : " په رحمان باندې داهسې ګومان مه کړه ".
دوهمه مسری د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې داسې ده : " چې بې تا به په لوړ څه غولېږي لوړ دی ".

(۸) "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ کې "جور" راغلی دی.

کړمي زړه له غمه چوي راته والي — غم د هجر دغمه (دغم) ګڼه لا نور دی
د هجران په بیمارۍ کې را معلوم شو — چې اخستې مې آزار د پلار و مور دی
دا دنیا په مثال کور شو د غمونو — چې په هسې کور ناز بې یا هغه کوږ دی
دا جهان نه د چا خپل دی نه به خپل شي — چا په خپله رضا پرېښو چا په زور دی
چې د مرګ په پوړ وړیو کې یو ومري — دی د واړه یو پوړ وړیو زوی او ورور دی (۱)

۲۶۰

که رحمان په عاشقۍ بې عزت کېږم (۲)
ما په سترګو قبول کړی دا پېغور دی

۲۷۹۳

که دلدار په دلدارۍ زما قدم ږدي — ګویا هر قدم په لارې (۳) د حرم ږدي
ځای لري که بې منته بوسه راکا — کوم کریم په چا منت د خپل کرم ږدي (٤)
معشوقه مشفقه بویه مهربانه (۵) — نه قارون چې په ځان اسم د حاتم ږدي
خلی وما وته ګلونه د جنت کړل — که داغونه مې په زړه باندې د غم ږدي
هسې پټ الرم (۶) دا زیړ رخسار له خلقو — لکه زر چې څوک له خلقو پټ پنهم ږدي
هیڅ مانه دې څوک له مستو سترګو نه کا (۷) — کوم یو مست دی چې قدم په لارې سم ږدي
راحت بې زحمته نه دی چا موندلی (۸) — کوم طبیب دی چې په داغ صوت مرهم ږدي

---

(۱) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(۲) د "خ" لومړۍ نسخه: "که رحمان په عاشقۍ کې غیرت نه کړې؟".
(۳) مصوره نسخه: "په لوری".
(٤) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.
(۵) "ت" چاپ: "معشوقه شفیقه بویه مهربانه".
د "خ" دوهمه نسخه: "معشوقې مشفقې بویه مهربانې"
(۶) "ق" چاپ او د "خ" دوهمه نسخه: "پټ ګرځم".
"ق، ک" چاپ او مصوره نسخه: "پټ ساتم"
(۷) د "خ" لومړۍ نسخه: "بې بند وستې ګو".
(۸) چاپي دیوانونه: "راحت نه دی بې زحمته چا موندلی".

ځه هر ګوره تر خپل صمد پورې شرمېږم (١) — برهمن چې سر په پښو د خپل صنم بندي
واسمان ته لاس د عقل نه رسېږي (٢) — دا خو عشق دی چې په عرش کرسي قدم بندي

٢٦١ — ٢٨٠٣

زه رحمان یې تاج ګڼم د یار له لاسه
که مې پڼې په سر د جور و ستم بندې

د دنیا کاروبار واړه غولول دي (٣) — دا ګمان په هېڅ ما مکړه چې مې خپل دي
هېڅ مزه په دا جهان کې پاتې نه شوه — دا یخ خوږې په اوبو پورې کول دي (٤)
که دې دوه کاسې دا بې وي په کندو کې (٥) — پس له شامه هسې وایه (٦) چې د بل دي
پوزه غوږ د غوښو شته په هر چا پورې — که د شرم (٧) پوزه غوږ غواړې باطل دي
که ته دوه (٨) اوړې عیبونه د بل شمار کړې — بل به تا ته هسې وایي چې ستا شل (٩) دي
نصیحت د ناصحانو اثر نه کا — د سړې اوسپینې خوشې ټکول دي (١٠)

٢٦٢ — ٢٨١٠

دا نا اهل همدمان دي نه پوهېږم
که مې د رحمان پڼې په ګوګل دي

---

(١) "پ" چاپ او د "خ" لومړی نسخه: "زه هر ګوره تر خپل صنم پورې شرمېږم".
"ق" چاپ: "زه هر ګوره خپل صنم پورې شرمېږم".
"ق، ک" چاپ: "زه هم ګوره خپل صنم پورې شرمېږم".
"پ پ" چاپ: "زه هر ګوره تر صنم پورې شرمېږم".
مصوره نسخه: "زه هر ګوره تر خپل یار پورې شرمېږم". نوموړی بیت د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې نشته.
(٢) "پ، پ" چاپ: "واسمان ته لاس د عقل نه رسېږي".
"ق، ک" چاپ: "دې اسمان ته لاس د هېچا نه رسېږي".
(٣) "پ پ" چاپ: "د دنیا چارې همه واړه غولول دي". د "پ" لومړی نسخه: "د دنیا ورځ ګاره همه وبله غولول دي".
د "خ" لومړی نسخه: "د دنیا ورځ ګاره همه واړه غولول دي". د "خ" دوهمه نسخه: "د دنیا کار وبار واړه غولول دي".
(٤) د "خ" دوهمه او مصوره نسخه: "هېڅ مزه په دا جهان کې طمع مه کړه دا یخ خوږې په اوبو پورې کول دي". د "خ" لومړی نسخه:
"هېڅ مزه په دا جهان کې طمع مه کړه یخ خوږې د اوبو پورې کول دي". چاپي دیوانونه: "د یخ سورې په اوبو پورې کول دي".
(٥) د "خ" لومړی نسخه: "په کندو دل کې".
(٦) چاپي دیوانونه او د "خ" لومړی نسخه: "وایي".
(٧) مصوره نسخه: "سر".
(٨) چاپي دیوانونه: "یو او دوه". د "خ" لومړی نسخه: "دوه درې". د "خ" دوهمه نسخه: "دوې نورې"، مصوره نسخه: "دوه".
(٩) چاپي دیوانونه او نورې نسخې: "سل".
(١٠) قلمي نسخې: "بیهوده د سرې اوسپینې کوټل دي".

سپين رخسار ومشکين خال دې وبله ضم دي — يا محمود او اياز ناست سره همدم دي
که دې مخ په زلفو پټ شو باك يې نشته (١) — د حيات اوبه هم پټې په تورتم دي
ستا د زلفو له رخساره له سره شونډو — پيدا شوي شام شفق د صبحدم دي
په دهن کې دې غاښونه تجلي کا — يا غوټۍ په غوټچه کې د شبنم دي (٢)
نه چې اوس زمانه غوځ ستا په غمزه دی — چاره غوښې لا قديم سره په غم دي
بې ژړا وچاته نه گوري سيه چشم — د نرگسو غوړېده د جوی په نم دي
راحت نه دی چا موندلی بې زحمته — ستا جفا و وفا دواړه منقسم (٣) دي
ستا د حسن د تعريف له برکته — د رحمان د شعر کوکې پر عالم دي

٢٦٣ — ٢٨١٨

چې د ښکنگه مي دلبر په لاس کې جام دی — نن اورنگ د زمانې زما غلام دی
مدام کله وي دنيا د دنيا دارو — بې له عشقه چې دولت يې مستدام دی
د هارون څرخ پای نيلي دی د سپهر — خو به دوکا چې يې دو په سر د بام دی (٤)
د دنيا چارې په مثل دي د سيوري — د آفتاب په مخ د سيوري څه مقام دی
که يې صبح سبا يسته دی خنده رويه — بيا يې هسې په هر صبح پسې شام دی
نه په مهر کې آرام شته نه په ماه کې — په دنيا راغلي هر يو بې آرام دی
ببغي په دنيا چېرې ده رحمان نه — يو ببغم دې خوك را وښيي کوم دی

٢٦٤ — ٢٨٢٥

ما د ستا ولمن ته اچولي د اچيل خان دی — ستا دی زما ندی که دانا دی که نادان دی

---

(١) د "خ" لومړی او دوهمه نسخه : "که دې مخ په زلفو پټ دی باك يې نشته".
(٢) د "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ : "يا غوټۍ چې په غوټچه کې د شبنم دی".
(٣) قلمي نسخې : "مغتنم".
(٤) دا بيت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.

خپله سرکشي لوېږي چې واړه فراموش دي | هسې مې ځان ستا ولې قامت ته حېران دی
بې له تا که سیل(۱) په ګلستان کړم د ګلونو | نه پوهېږم هېڅ چې ګلستان دې که زندان دی
چا پېژاندم زه چې عاشق نه وم په جهان کې | اوس مې ستا له روېه نوم رسوا په درست جهان دی
د پرهېز ولې تېر شول د مجنون بې نام ونقشه(۲) | عشق دی چې عاشق له هم نام دی هم نشان دی
لوی ترکوم چینې دي پس وانه چې افسانه شو | واړه په سبب د عاشقۍ دي نمایان دي

واړه د خپل ځان په نظر ګوره که دانا یې
۲۶۵ — اې عبدالرحمانه جهان درست عبدالرحمان دی — ۲۸۳۲

په نامه د هغه خدای مې دا بیان دی | چې یو نوم یې په نومونو کې سبحان دی
هم(۳) بادشاه دی د جمله وُ بادشاهانو | هم د هر یوه سلطان په سر سلطان دی
هغه کار چې وهر چا وته مشکل دی(۴) | هغه کار واړه وده وته آسان دی
خوک آفتاب شي په آسمان راخېژ ولي(۵) | ده آفتاب راخېژ ولی په آسمان دی
خوک د نمر په مخ حجاب شي غوړ ولي | ده پټ کړی نمر په ابر کې پنهان دی(۶)
خوک په شپه کې شي مهتاب(۷) پیدا کولي | ده په شپه کې پیدا کړی ماه تابان دی
خوک یو څاڅکی پرېښتی شي له آسمانه | نزول(۸) کړی ده په مونږ باندې باران دی
خوک شي روح ننوېستی په یوه ماشي | ژوندی(۹) کړی ده په روح تمام جهان دی

---

(۱) "ب" او "ق" چاپ کې "سیر" او په قلمي نسخو کې "ګذر" راغلی دی.
(۲) د "ب" په لومړي نسخه کې "نام ونشانه" راغلی دی.
(۳) د "ب" په لومړي نسخه کې د "هم" پر ځای "دی" راغلی دی په "پ پ" چاپ کې یې دوهم مسرۍ داسې ده: "هم د هر یوه په سر باندې سلطان دی".
(۴) د "ق، ک" چاپ: "هغه کار واړه په ده باندې اسان دی".
(۵) "ق" چاپ: "خوک افتاب شي واسمان ته خېژ ولې".
(۶) له مصوري نسخې نه پرته په لورو نسخو کې "پنهان" راغلی دی.
(۷) د "خ" لومړي نسخه: "افتاب". او دا بیت په "ق، ک" چاپ کې داسې دی:
"خوک په شپه کې شي مهتاب راخېژ ولې ده په شپه کې خېژ ولی ماه تابان دی"
(۸) "ق، ک" چاپ او "ق" چاپ کې "نازل" راغلی دی.
(۹) قلمي نسخې: "زنده".

خوك وسنګ شي رنګ د ګلو ورکولی ‌‌ ‌ ده وسنګ ورکړی رنګ د ارغوان دی (۱)

خوك له خاوره شي يو ګل پيدا کولی ‌ ‌ ده له خاورو پيدا (۲) کړی ګلستان دی

خوك له اوره شي اوبه پيدا کولی ‌ ‌ ده له اوره پيدا کړی زمستان دی (۳)

خوك له سنګه شي ګوهر پيدا کولی ‌ ‌ پيدا کړی ده له سنګه در و مرجان دی (۴)

خوك شي رزق وهر (۵) مخلوق ته رسولی ‌ ‌ دی د هر يوه مخلوق روزي رسان دی

خوك بنده له ايمان شي ورکولی ‌ ‌ ده ورکړی هر مؤمن له ايمان دی (۶)

خوك له ځمکې وآسمان ته شي ختلی (۷) ‌ ‌ ده عيسی له ورکړی دا مکان دی

خوك له خدای سره خبرې شي کولی ‌ ‌ ده موسی مشرف کړی په دا شان دی (۸)

خوك ايښودی په توسن د هوا (۹) زين شي ‌ ‌ ايښی ده په هوا تخت د سليمان دی

خوك په سپينه ږيره پالي تر قيامته (۱۰) ‌ ‌ ده په خضر باندې کړی دا احسان دی

چې په ده شي هغه کار په هيڅ نه شي ‌ ‌ هر توانا د ده تر توان پورې ناتوان دی

په اوبو کې بې ډکانې کوټ بنا کړ ‌ ‌ ده ورکړی پکې اور له امان (۱۱) دی

---

(۱) "ق، ک" چاپ : "خوك شي سنګ ته ورکولی رنګ د ګلو ‌ سنګ ته ده ورکړی رنګ د ارغوان دی".
"ق" چاپ : "خوك شي سنګ ته ورکولی رنګ د ګلو ‌ ده وسنګ ورکړی رنګ د ارغوان دی".
د "خ" لومړی نسخه : "خوك شي سنګ له د ګلو رنګ ورکولی ‌ ده وسنګ ورکړی رنګ د زعفران دی".
د "خ" دوهمه نسخه "ده ورکړی سنګ ته رنګ د ارغوان دی".

(۲) د "خ" له دوهمې نسخې نه پرته په نورو نسخو کې "رنګين کړی" راغلی دی.

(۳) دا بيت په "ب" چاپ، "ق، ک" چاپ او "ق" چاپ کې نشته

(٤) دا بيت د "خ" په لومړی نسخه کې نشته.

(۵) د "خ" دوهمه نسخه : "وکل مخلوق ته". په "ق" او "ق، ک" چاپ کې د مصرع دا بڼه ده : "خوك شي رزق رسولی هر يوه ته".

(۶) دا بيت د "پ" په لومړی نسخه کې نشته. د "خ" لومړی او مصوره نسخه کې د "مومن" پر ځای "بنده" راغلی دی.

(۷) قلمی نسخې : "خوك له ځمکې وآسمان وته ختی شي".
"ق" او "ق، ک" چاپ : "خوك له ځمکې وآسمان ته دی ختلی".

(۸) دا بيت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.

(۹) په چاپي ديوانونو کې د "هوا" پر ځای "اسمان" راغلی دی.

(۱۰) "ق" چاپ : خوك تر ږيره به وپالي تر قيامته".

(۱۱) چاپي ديوانونه : "مکان دی"
لومړی بيت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
په "ب" چاپ او د پېښور په چاپي ديوانونو کې د "کوټ" پر ځای "ګوټ" راغلی دی.

په سجده[1] يې ځملي سردي لګولي هم يې زوړند په رکوع سره آسمان دي
هره ونه په قيام ورته ولاړه هر ګياه يې په تسبيح سره زبان دي[2]
همه واړه په تسبيح د ده مشغول دي که ملک دي که پيري دي که انسان دي[3]
هر ماهي يې په درياب کې حمد[4] وايي هر مرغه يې په چمن کې ثنا خوان دي
حق په حق يې ثنا هيچا کړې نه ده[5] نه له هيچا واقع شوی دا بيان دي
مخلوقات تو هسې نه دي پېژندلي لکه ده سره[6] چې قدر د خپل ځان دي
حد پايان يې بې هيڅ سري موندلی نه دي معرفت يې هسې بحر بې پايان دي
نه هيڅوک د ده په خبر ده په شان دي او نه دي د چا په خبر د چا په شان دي[7]
نه يې زيان نه يې زوال نه يې نقصان شته دی[8] بې زيانه بې زواله بې نقصان دي
نه يې مثل نه مثال نه يې مکان شته دی بې مثله بې مثاله بې مکان دي[9]
پاک يې وګڼه بې شکه بې ګمانه له هغو چې د چا شك د چا ګومان دي[10]
نه يې څوک په سترګو وينې نه لېده شي[11] او يې چونه بې چګونه نمايان دي
که څوک وايي لېده نه شي لېده نه شي[12] او که وايي وهر چا وته عيان دي

---

(۱) په چاپي ديوانونو کې "سجود" راغلی دی.
"پ پ" چاپ کې دوهمه مسره داسې ده : "زوړند سر هم په رکوع سره آسمان دی".
(۲) د "خ" دوهمه نسخه : "ګويان دی"
(۳) قلمي نسخې : "که سري دی که پيري دی که حيوان دی".
(٤) د "خ" دوهمه نسخه کې د "حمد" پر ځای "ثنا" راغلی دی.
(۵) "پ" چاپ ، "پ پ" چاپ او "ق ، ک" چاپ : "حق په حق يې هيچا نه ده ثنا کړې".
"ق ، ک" چاپ کې دوهمه مسره داسې ده : "نه هيچا نه واقع شوی دا بيان دی".
(۶) قلمي نسخو او "پ" چاپ ، "ق ، ک" چاپ او "ق" چاپ کې د "سره" پر ځای "ځنې" راغلی دی.
(۷) دا بيت په "پ" چاپ ، "ق ، ک" چاپ او "ق" چاپ کې نشته.
(۸) د "خ" دوهمه نسخه کې د "دی" پر ځای "او" راغلی دی.
(۹) دا بيت په "ق" چاپ کې داسې دی : "نه يې مثل نه مثال نه يې پايان شته دی بې مثله بې مثاله بې پايان دی".
په "ق ، ک" چاپ کې يې دوهمه مسره له "ق" چاپ سره يو شان ده په لوړو چاپي ديوانونو او قلمي نسخو کې يې لومړۍ مسره داسې ده : "نه يې مثل نه مثال نشته يې مکان شته".
(۱۰) مصوره نسخه : "له هغو چې د چا فکر په بل شان دی".
(۱۱) "ق" چاپ او "ق ، ک" چاپ : "که يې څوک په سترګو وينې ليدی نه شي".
(۱۲) د "خ" دوهمه نسخه : "که څوک وايي چې لېده شي لېده نه شي".

منزه دی له جمله وُ جهتونو — او بیا هر جهت په ده باندې ودان دی(۱)
بې پردې به حسن چا ندوي لیدلی — که څوک وایي چې لیده شي تش ګومان دی(۲)

۲۶۹

لہ زر ګونو صفتونو راشه ګوره
چې یې کړي نیم صفت عبدالرحمان دی(۳)

۲۸۶۸

زړه مې ستا په ذکر فکر ګلستان دی — تن مې ستا له غمه پائمه د خزان دی
ستا د غم له هجره هسې نهره مند یم — چې په سترګو کې مې جوړ د دره دکان دی(۴)
ستا کتو مې عجب زخم په زړه وکړو(۵) — چې هم وینې ترې بهېږي هم خندان دی
هسې رنګ مې د خپل زړه له وینو واخست — چې ځان د رهست راته په شکل د جانان دی
که د ستا د زلفو مارکاندي خونه — ما مونده ځنې عمر جاودان دی
ځنګدن که هر څو تېرېږي وتلخ وایه شي — ستا د لبو په مدد آب حیوان دی
آشنایي تر چدا لحه کمن ورېږي نه ده — معطر په بوی د مصر درست کنعان دی
لکه لمر په ځلو دم آسمان لیده شي — محبت په سل حجابه کې عیان دی
نور د شمع په فانوس کله پټېږي — عشق د عقل په پرده کې نمایان دی
که د ستا په مخ کې بوی د حجاب نشته — زه له د بېرې ځلې(۶) وایم چې نهان دی

---

(۱) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته.
(۲) دا بیت د "خ" له دوهمې نسخې نه نقل شو.
(۳) د "ب" لومړی نسخه : "له هزار و صفتونو باور مه کړه — چې یې کړي دا صفت عبدالرحمان دی".
"ق" چاپ او "ق، ک" چاپ : "له زر ګونو صفتونو راشه ګوره — یو صفت یې کړي ما عبدالرحمان دی".
د "خ" لومړۍ نسخه : "له هزار صفتو یو یې ادا نه کړ — چې یې کړي دا صفت عبدالرحمان دی".
د "خ" دوهمه نسخه او مصوره نسخه : "له هزار و صفتونو باور و کړئ — چې یې کړي نیم صفت عبدالرحمان دی".
(٤) دا بیت او ورپسې دوه بیتونه د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته په چاپي دیوانونو کې دا بیت داسې دی : "ستا د هجر په غم هسې لهرۀ مند یم
چې په سترګو کې مې جوړ رود روان دی"
د "خ" په لومړی نسخه کې دوهمه مسره داسې ده : "چې له سترګو مې د میو جوی روان دی".
(۵) په "ق، ک" چاپ کې "ستا لیدو" راغلی دی.
(۶) په "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ کې "مینې" او د "خ" په دوهمه نسخه کې "حیا" راغلی دی.

طاوس رنگې زلفې چا دي سمې کړې[1]   چې هر موی یې په څو رنګه په خوشا دي
بې پردې به حسن نه وي چا لېدلی   که څوك والي چې لېده شي تش ګما ن دي[2]
ښادي غم غوندې اسانه موندہ نه شي   سوړ په خپلو وینو لعل د بدخشا دی
که وصال په هر زما وای هسې دریغه   لکه غم چې د هجران په هر زمان دی
بې د ستا له ملاقاته چې مشکل شو   نور مشکل واړه په ما باندې اسان دي
هم په دا راته اسان شوه نور غمونه   چې ستا غم د حد په هو ر ته راته ګران دي
قافله د صبر هېڅ وېسا پرې[3] نه کا   ستا له غمه مې منزل د نړه ویران دي
یو نفس به دې له دره بېرته نه شم   څو مې یو نفس[4] باقي په دا جهان دي
لکه سر و سامان ستا د زلفو نشته   هسې زړه زما بې سر و بې سامان دي
لکه تا چې تور ګېسو په مخ پرېشا کړه   هم مې هسې خراب زړه پسې پرېشان دي

خواړه خاطر به د ... سلامت څو وي
چې ګذر یې ستا په چاه زنخدان دي

۲۶۷   ۲۸۸۹

ستا د عشق حرفونه تو رنه دي ګلګون دي   هم په دا چې نوشته په جګر خون دي[5]
تش به نه شي هغه خم د عشق له میو   چې یې خاوري د فرهاد و د مجنون دي[6]
د دنیا چارې همه واړه فاني دي   دا د ستا جور و فا ولې افزون دي
مقتولان ستا د غمزو دي لا له نه دي   چې په سره کفن له ځمکې را بېرون دي

---

(۱) چاپي دیوانونه : " طاوس رنګه زلفې دې چا هسې ګره کړې".
د "خ" دوهمه نسخه : " طاوس رنګه زلفې نه دي چا لېدلې   که څوك والي چې لیده شي تش ګومان دی".
(۲) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه او نیمګړې نسخه کې نشته.
(۳) د "پ" لومړی نسخه او د "خ" په لومړۍ نسخه کې : " را باندې نه کا " راغلی دی.
(٤) "ق" چاپ او "ق ، ک" چاپ کې "دم نفس" راغلی دی.
(٥) دا غزل په قلمي نسخو کې نشته.
(٦) "ق ، ک" چاپ : "یاره ستا جور و جفا ولې افزون دی".

چې یې هیڅ بها زلمیو څخه نشته — جونه نه دي سکه ګنجونه د قارون دي
بادشاهان په یوه دم کې ګدایان کا — ما البدلي فسادونه د ګردون دي

۲۶۸ — ۲۹۹۶

د رحمان د زړه خوناب مګر قبول شي
چې مخونه د دلبرو پرې ګلګون دي

غم دې هسې غلبه شو په ما باندې — چې مې ځای نه شي د ننه نه د باندې
له زګیرو یې مې نور خلق په عذاب شول — تل د وچوله کبله سوځي تاندې
زه د ستا په غم کې شمع غوندې ژاړم — ته زما په ژړا صبح غوندې خاندې
زړه مې هسې ستا په لورې آویزان دی — لکه زلفې دې په مخ دي آویزاندې
ما دې ستا دانه په ښنو پاولې سوې — د دنیا اندېښنې واړه لکه سپاندې
دا دستور دی چې لوی(1) غم په سري ورشي — نور غمونه یې هم شي تر پښو لاندې
هر چې ما په نصیحت له تا جار باسي — بیا دې ستا په لورې د روي ترما وراندې(2)

۲۶۹ — ۲۹۰۴

سره لمبه ګوره چې څه کا په وچ ډکي
مخ د یار په رحمان هسې چارې کاندې

په دنیا کې که څه کار دی خو دین دی — د دې کار په کننده و آفرین دی
چې تقوی او دینداري یې شي په برخه — ده هغو د سعادت ستوري قرین دی
قناعت مې هسې خوند په خوله کې کېښود — چې وچ ټوک مې په دهن کې انګبین دی
بې هاتیانو بې اوښانو بادشاهي کا — د زاړه پوزي ټوکر کې یې قالین دی
چې په خواست د حاجت پورته کا لاسونه — د آسمان د ملایکو پرې آمین دی
چې قبوله هغه ترې کا په دنیا کې — د هغو په بهترۍ باندې یقین دی

---

(۱) په قلمي نسخو کې "یو" راغلی دی.
(۲) د "خ" د قلمي نسخه: "هغه تله کا ستا ولوړته ترما وراندې".

تل د لوړي اوبه د ړومي وڅوړ ته ... حق تعالی کمال ورکړی و مکین دی

خاکساري د خاکسارانو مرتبه ده ... که زړه وکړي یې خیرن و زړه یې سپین دی

د سرکښو سرکه ورشي و آسمان ته ... په دوه ورځې پسې ځای زیر زمین دی

چي سنبوره یې وي په سر کې اولوي کا ... د رحمت لیاقت نه لري لعین دی

که صورت یې د پري، سري یا ملک شي ... په معنی کې سري نه دی شیاطین دی

که رحمان سره متاع د دنیا نشته ... شکر دا چې نه خودرای دی نه خودبین دی

۲۷۰ ۲۹۱۶

مخ د یار شمس و قمر دري واړه یو دي ... قد د سرو صنوبر دري واړه یو دي

حاجت نه لرم په شهدو په شکرو [1] ... لب د یار شهد و شکر دري واړه یو دي

که بې یاره په بستر د پاسرین ویم ... نار و خار و د بستر دري واړه یو دي

چي ورور و دیوان تر یې نظر کړم ... باغ بوستان او دغه در دري واړه یو دي

چي غبار یې د کوڅې را باندې راشي ... دا غبار مشک و عنبر دري واړه یو دي

خدای د یار له هجره هیڅوک خبر مه کړه ... تاخت و قتل دا خبر دري واړه یو دي

هغه دم چې سري د رومي له جهانه ... توري خاوري سیم و زر دري واړه یو دي

قلندر چي په رښتیا قلندري کا ... خان، سلطان و قلندر دري واړه یو دي

ور دې نه شي په پردي ملک حمله هیڅوک [2] ... کوڼ و کړ او مبصر دري واړه یو دي

چي دې نه کې یو یار نه دی آشنا وي ... هغه نهر بحر و بر دري واړه یو دي

په دکان د نابینا و جوهر یانو ... خزمهره لعل و ګوهر دري واړه یو دي

پسران دي عار زما له عشقه نه کا ... پاک عاشق پسر [3] پدر دري واړه یو دي

---

(۱) د "خ" لومړۍ نسخه: "حاجت نه لري په شهدو په شکرو".

(۲) په قلمي نسخو، "پ" چاپ، "ق" چاپ، او "پ پ" چاپ کې دا مسره داسې ده: "ور دې نه شي په پردي ملک حمله هیڅوک".

(۳) دا بیت په "پ" چاپ کې نشته او په مصوره نسخه کې د "پسر" پر ځای "پیر" راغلی دی.

په سبب د ظالمانو حاکمانو — ګور وا او پېښور دري واړه يو دي (1)

۲۷۱ — ۲۹۳۰

غزل وشوه که ځان ستايلې و رحمانه
بې هنره ګا وخر دي واړه يو دي

چې داهسې لاس په لاس دنيا پرېښودې — څه چوړو چندان په ځان پورې مښودې
دا دنيا په مثال پوله مرګ سېلاب دی — د سېلاب په مخ کې څه پوله ايښودې
جل ځلې لا واده نه دوي سره کونډه وي — دا رنګ چارې د مرګي د خرخښودې
قافلې چې په دنيا کې شوې داخلې — بيا هم هسې معلومېږي چې د لښودې (2)
دا سفر به په هغو باندې آسان وي — چې ترکوچ مخوا په زېرمه د توښودې
چې بې وخته رمان کا په رخت اوده وي — د هغو عالمو نږې د وکښو دي
په هر شان چې يار خوښېږي زه هغه کړم (3) — خپلول د صاحبانو په پېښو دي
د يار غم مې لکه تاج وي په سر ايښی — نور غمونه مې همه لاندې تر پښو دي
معشوقې په عاشقانو خود پوهېږي — دلته څه د عاشقه نښې د سنو دي (4)

۲۷۲ — ۲۹۴۰

مې خواران کړې خبر شي له مستۍ نه
د رحمان د ميخانې شراب د خښنو دي

زه بلبل ستا د وصال بوستان خر دی — ستا د وصل په نسبت ګلستان خر دی
چې آشنا شي ستا له دره له د بوله — انتظار يې په روضه د رضوان خر دی
چې روزي يې شهادت شي ستا له تېغه — احتياج يې په چشمه د حيوان خر دی
چې مسکن يې د زړه ستا د زلفو خم شي — وهغو ته د عطارو دکان خر دی

---

(1) دا بيت د "خ" په نسخه کې نشته، په "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ کې دا مسرې داسې دی. "ګورا وګورا و پېښور دري واړه يو دي".
(2) "ق" چاپ، "ق، ک" چاپ، په "مصره" په او د "خ" په دوهم نسخه کې "د تللو دي" راغلی دی.
(3) قلمي نسخې: "په هر رنګ چې يار خوښېږي نه يې کړمه".
(4) د "خ" دوهمه نسخه کې "ايښودي" راغلی دی.

هر چې لاندې خپل وجود تر خپل قدم کا
عرش یې لاندې تر قدم شي آسمان څه دی

بوالهوس که بوسه غواړي له تا څه شو
هر رنګ هر رنګ ویل کاندي نادان څه دی

زه چې ستا له غمه ژاړم آه فریاد کړم
برق و رعد چکاره دي باران څه دی

ځان جهان مې هسې ستا په مینه هېر دی
نه پوهېږم چې ځان څه دی جهان څه دی

تر چې نه ګورې وماته لږ مې یوه کړه
په دا کار کې دې ضرر او نقصان څه دی

که ستا سترګې دې قاتلې زه مقتول یم
وایه نوره دې په خاطر کې ارمان څه دی

زه بې صبره یم که مهر د ستا نشته
له دې دواړو دې په زړه کې ګومان څه دی

چې مې وینې ترو مې څه پوښتې له حاله
له عیانه احتیاج د بیان څه دی

۲۷۳

هر چې وايي ستا رسۍ د سلطان غاړه
وتوانا و ته حجت د ناتوان څه دی

۲۹۵۳

بنځ[1] مې ستا د بڼو غشي په سینه دي
پورې وړې مې وتلې تر اینه دي

تل یې مخ د یار په مخ باندې وي ابنی
هغه زړونه چې بې زنګه آیینه دي

هسې نه چې زه نن ورځ په تا شیدا یم
ستا غمونه مې په زړه کې دیرینه دي

لکه ستورې چې برېښنا کا په آسمان کې
په تهمت مې ستا داغونه نګینه دي[2]

[3] د رته وایم چې له آهه یې پرهېز که
د هغو چې پوښاکونه پشمینه دي

که د ستا رخسار سوزانې لمبې وي
ولې کسي زما تور سوي نبینه دي

څه بد سم په صبحدم ګورې وچاته
چې دې سترګې په مي مستې شبینه دي[4]

هغه سترګې چې پیدا کړې خدای خونرېز یې
بې غضبه[5] په غضب او په کینه دي

شرابیان[6] چې شراب مومي خوږې شومي
کله منعه په اختر[7] په آدینه دي

---

* . دې مخ پایلیکونه دې په (۲۰۵) مخ کې وکتل شي.

٢٧٤ — ٢٩٦٣

چې تمام د خپل ځیګر په وینو رنګ شو
د حمید خبرې ځکه رنګینه دي

(١) د عاشق نظر په خوردو په خواب نه دی — مراد یې بې د یار له دره (٢) بل باب نه دی

تر نظر په خپل هنر په عقل مه کړه — دا اسباب په عاشقۍ کې اسباب نه دی (٣)

چې د یار سره حساب د دنیا کاندي — د غه هیڅ په عاشقانو حساب نه دی (٤)

چې عاشق په عاشقۍ کې ارباب نه شي (٥) — که د درست جهان ارباب شي ارباب نه دی

هر چې یار منعه کوي له خپله یاره — دا کتاب د عاشقانو کتاب نه دی

دا حجاب چې نور (٦) عالم یې حجاب بولي — دا زما د یار ترمیانه حجاب نه دی

که ثواب دی هم سیوا د یار له مخه (٧) — ما ګڼلی د غه کار په ثواب نه دی

که لېدلی زلیخا یوسف په خوب و — ما په ویښه دی لېدلی په خواب نه دی

صبر و نیسه په مخ کې که مراد غواړې — هیڅ اکړی د غه کار په شتاب نه دی

٢٧٥ — ٢٩٧٣

حمید سوال د بوسې کړی دی له یاره
لا یې هیڅ ځنې موندلی جواب نه دی

د عشق زخم خو د زخم په شان نه دی — (٨) د بل زخم په څېر سهل و آسان نه دی

عاشقان و معشوقې سره پوهېږي — (٩) د غه راز و نور عالم ته عیان نه دی

عاشقي نه ده که ګوره بې حیراني ده — (١٠) کوم سړی په د غه کار کې حیران نه دی

یو عاشق دې خوک راوښیې په عشق کې — (١١) چې یې رود په مخ د اوښکو روان نه دی

هوره اوښکې د عاشق په ګرېوان ورې (١٢) — ته به والې چې یوسیند د ګرېوان نه دی

دا هجران دی چې یې مرګ په عاشق ګران کړ — (١٣) که هجران ور سره نه وي هیڅ ګران نه دی

---

* د دې مخ د متن پایلیکونه د دې په (٢٠٥) مخ کې وکتل شي.

نور غمونه که په ځان د سري بد دي — غم د ترکو بد د هیچا په ځان نه دی (۱)
دوزخ داوړکه تا ولته حده تیر دی — برابر د بیابانه لــــه نیران نه دی (۲)
چي بالښي څوک په عشق کي کم عقل — دا کم عقل د بر هوښیار دی نادان نه دی
چي بې یاره وجهان وته نظر کړم — نامانه واېم چي ویران دی وران نه دی (۳)

۲۷۹ — ۲۹۸۳

د (۲۰۳) مخ د متن پایلیکونه :

(۱) په قلمي نسخو کي "خرخ" راغلی دی.
(۲) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کي نشته . په "ق" چاپ او "ق ،ک" چاپ کي د "داغونه" پر ځای "غمونه" راغلی دی.
(۳) د "ب" لومړۍ نسخه او د "خ" لومړۍ نسخه : " ورته وایه چي له آهدمي پرهېز که".
د "خ" دوهمه نسخه : " ورته وایه چي له آهوبي پرهیز که".
(٤) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کي نشته .
(۵) "ق" چاپ او "ق ،ک" چاپ کي "بې سببه" راغلی دی.
(٦) د "خ" په دوهمه نسخه کي "می خوران" راغلی دی .
(۷) د "خ" په لومړۍ نسخه کي "په جمعه" راغلی دی .

د (۲۰٤) مخ د متن پایلیکونه :

(۱) دا غزل د "ب" په نسخو او مصوره نسخه کي نشته .
(۲) "ق ،ک" چاپ ، "ق" چاپ او د "خ" لومړۍ او دوهمه نسخه کي " دیار له بابه" راغلی دی.
(۳) د "خ" لومړۍ او دوهمه نسخه : " دا اسباب د عاشقو اسباب نه دی".
(٤) د "خ" لومړۍ او دوهمه نسخه : " د غه جنځ په عاشقو کي حساب نه دی .
(۵) د "خ" نسخي : " ارباب نه وی ".
(٦) د "خ" دوهمه نسخه : " عام عالم "
(۷) د "خ" لومړۍ نسخه : " که ثواب دی هم ثواب دیار په عشق کي".
(۸) "ق ،ک" چاپ : " د عاشق زخم د زخم په شان نه دی
د غه راز و لوی عالم ته عیان نه دی".
"ق" چاپ : " د غه راز و نیا عالم ته عیان نه دی".
د "خ" دوهمه نسخه : " د عاشق زخم څه د زخم په شان نه دی".
(۹) "ق ،ک" چاپ : " دا د عشق اسرار په ماخا ځان نه دی".
"ق" چاپ : " دا د عشق اسرار په جاهلانو بیان نه دی".
د "خ" دوهمه نسخه : " د غه راز و هر سړي ته عیان نه دی".
(۱۰) دا بیت د "ب" په لومړۍ نسخه کي نشته .
(۱۱) "ق" چاپ : " باران نه دی".
(۱۲) د "ب" لومړۍ نسخه : " هومره اوښکي د عاشق په گریوان در ومي".
"ق ،ک" چاپ : "هومره اوښکي د عاشق په مخ راد روي".
د "خ" دوهمه نسخه : " هومره اوښکي په گریوان د عاشق در ومي".
(۱۳) پاچا پ دیوانونه : " که هم ځان د مخه د ډیوان هیڅ گران نه دی"
(پاتي په (۲۰٦) مخ کي)

هر نگار چې بې وفا دی نگار نه دی — په گلزار کې چې گل نه وي گلزار نه دی (١)
هغه یار چې اخلاص نه لري یار نه دی — هغه کار چې بېفایدې دی ښه کار نه دی (٢)
په تلخۍ د میو مست خالق (٣) مې خوښ دی — هغه خار چې بوی د گل لري خار نه دی (٤)
دیندار یې د دنیا دارې د حُبله (٥) لرې — ما البدلي هېڅ دیندار د دنیا دار نه دی
که رنځ کار دې په جهان کې عاشقي ده (٦) — د دې نو عالم رنځ گار ښه رنځ گار نه دی
چې تصدیق یې په خپل زړه کې محکم نه وي — دا په خوله ظاهر اقرار ښه اقرار نه دی (٧)
په هر زړه چې د خپل یار د غم غبار وي — د غبار د رحمت دی غبار نه دی
چې په کسب بې له تشقه نور ښه نه کړي — بازې گنج دی چې هر چا ته اظهار نه دی (٨)
معشوقه وفا له هېڅ سره نه کا — گنه کوم یو د دې رخت خریدار نه دی

د ٢٠٥ مخ د متن پایلیکونه :

(١) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته . د "خ" لومړۍ نسخه کې یې لومړۍ مسرۍ داسې ده : " لو ږمونه که په ځان دهر سرې دی ".
(٢) دا بیت او ورپسې بیت په قلمي نسخو کې نشته .
(٣) "ق، ک" چاپ : " ته رحمان وایم چې وران دی ودان نه دی ".

د دې مخ د متن پایلیکونه :

(١) . . دا غزل د "سپ" په نسخو او مصوره نسخه کې نشته . د دې غزل لومړی بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې دی : "هغه یار چې بې وفا دی ښه یار نه دی
هغه کار چې بې بقا دی ښه کار نه دی"

د "خ" دوهمه نسخه : له اغیار سره سودا ښه په کار نه دی
له مکار سره رونگار ښه رونگار نه دی

(٢) دا بیت د "خ" له دوهمې نسخې نه نقل شو .
(٣) "ق، ک" چاپ : " انسان ".
د "خ" دوهمه نسخه : " په تلخۍ د میو مست عالم خرم وي "
(٤) دا مسرۍ د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې ده : "هغه کار چې بوی د خار لري خار نه دی".
(٥) "ق، ک" چاپ او "ق" چاپ : "سره".
د "خ" لومړۍ نسخه : " وسله ".
(٦) د "خ" لومړۍ او دوهمه نسخه : " که رونگار دی په دنیا کې د عاشق دی "
(٧) د "خ" لومړۍ او دوهمه نسخه : " چې بنا یې د تصدیق محکمه نه وي
د ظاهر په خوله اقرار ښه په کار نه دی

(پاته په (٢٠٧) مخ کې)

دد لدار وصال دخدای په داد مونده شي (1) — دغه کار مې دهیچا په اختیار نه دی

٢٧٧ — ٢٩٩٤

په رحمان باندې منت دمعشوقو دی (2)
دبې حسنو معشوقو منت بار نه دی

هغه یار چې بې وفا دی خه یار نه دی — هغه کار چې بې بقا دی خه کار نه دی
که د سر بښندل د شوار په ما وتا دي (3) — دا په عشق کې سهل کار دی دشوار نه دی
اندېښنه سړي بیدار کاندي لخوبه — کم اندېښنه که بیدار دی بیدار نه دی
که خه عمر دی عاشق لره وصال دی — دهجران عمر دعمر په شمار نه دی (4)
دچشمانو په حنبل کې تیر و بیر شي (5) — اعتبار د زماني اعتبار نه دی (6)
که دسلوز ویو پلار شي به یې خه کا (7) — بې وقوفه زوی دپلار خه پکار نه دی (8)

٢٧٨ — ٣٠٠١

معشوقې همېشه ناز په عاشق کاندي
رحمان هیڅ لدخیله یاره آزار نه دی (9)

عاشقان دي په اور سوي یادي که نه دي — ستا دعشق په اور الوي دي که نه دي (10)

د (٢٠٦) مخ د پایلیکونو پاته برخه:

(٨) "ب" چاپ، "ق، ک" چاپ او "ق" چاپ: "بارې گنج دی چې هر یو ته اظهار نه دی".
د "خ" لومړی نسخه: "چیا به کسب دعشق نه کړ بارې خه کړي چې داگنج هر یوه ته اظهار نه دی".

ددې مخ دمتن پایلیکونه:

(١) "ب" چاپ او "ق، ک" چاپ: "دخپل یار وصال دخدای په داد مونده شي".
"ق" چاپ: "دخپل یار وصال دخدای په امر مونده شي".
د "خ" لومړی نسخه: "دخپل یار وصال دخدای په داد مونده شي دغه کار و هیڅ بنده ته اظهار نه دی".
(٢) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(٣) د "خ" لومړی نسخه: "که دسر بښندل دشوار دی وتا ته".
(٤) د "ب" لومړی نسخه: "دهجران عمر په عمر خه شمار نه دی".
د "خ" لومړی نسخه: "دهجران عمر په عمر شمار نه دی".
(٥) د "خ" دوهمه نسخه: "وهل".
(٦) د "خ" دوهمه نسخه، "ق، ک" چاپ او "ق" چاپ: "اعتبار د زماني خه اعتبار نه دی". او هم دا بیت او ورپسې بیتونه د "ب" په لومړی نسخه کې نشته.
(٧) "ق، ک" چاپ: "که دسلوز ویو پلار شي خوک به یې خه کا". "ق" چاپ: "که دسلوز ویو پلار شي خوک به یې خه کاندي".
د "خ" دوهمه نسخه: "که دسلوز ویو پلار شي ته به یې خه کړې"
(٨) د "خ" لومړی او دوهمه نسخه او مصوره نسخه: "بې وقوفه زویه زویه دپلار نه دی".
(٩) د "خ" لومړی نسخه: "معشوقه همېشه ناز په عشاق کاندي دا رحمان لدخپله یاره ازار نه دی". په "ق" چاپ کې هم معشوقه راغلی ده.
(١٠) دا غزل د "خ" په لومړی نسخه، مصوره نسخه او نیمګړې نسخه کې نشته.

زخمونه د هجران واړه په عشق کې | تا وما ته ښو ولي دي که نه دي
په دنیا کې خو یاس و ملال ویل شي | د واړه ما په تا بایللي(۱) دي که نه دي
تل دوړ و ځو په لپندو د ښو غشي | تا په ما باندې راکښلي دي که نه دي
چې مدام یې زما زړه له غمه چوي | تورې زلفې دې پېچوي دي که نه دي
راشه وګوره احوال د عاشقانو | مړه د عشق په تیغ کوتلي(۲) دي که نه دي
ناصحان چې نصیحت وما ته(۳) کاندي | څېرې د وی هم مین شوي دي که نه دي
ښایسته که په ښایست کې ملایک وي | په وکښه د زړونو ړوي دي که نه دي

۲۷۹ — بلبلان پسې ناري وهي رحمانه — ۳۰۱۰
د بڼان ګلونه شوي(٤) دي که نه دي

دا څو ورځې چې معلومېږي واړه مړه دي | که څه دي هم هسې وایه چې څه نه دي(۵)
یاد باد په مخ کې خاوري دي دا تورې | یاد اور په مخ کې واړه وچ واښه دي
د خپل عمر شپې او ورځې چې په زړه کړم | هسې درومي ګویا بهنده اوبه دي(٦)
غافلان که وینې اوري به یې څه کړي(۷) | دا لې خوب دی نه لېد نه اورېده دي
چې د خدای له معرفته خبر نه وي | هغه واړه که بیدار دي هم اوده دي(۸)

۲۸۰ — د رحمان دې زړه له حاله خدای خبر دی — ۳۰۱٦
چې په زړه کې یې دیار له غمه څه دي(۹)

---

(۱) په قلمي نسخو کې "پاسلوي دی" راغلی دی.
(۲) د "ب" په لومړۍ نسخه کې "په شیر کوی دی" او د "خ" په دوهمه نسخه کې "په ستر ګو کوي دي" راغلی دی.
(۳) په "ب" چاپ او "پ ،ب" چاپ کې "دیارته" راغلی دی.
(٤) په قلمي نسخو کې "نوي دي" راغلی دی.
(۵) دا غزل د "پ ب" چاپ کې نشته.
(٦) د "ب" لومړۍ نسخه: "هسې درومي چې دسیند ګویا اوبه دی". د "خ" دوهمه نسخه: "هسې درومي ګویا بحردی اوبه دی".
(۷) "ق ،ک" چاپ: "غافلان چې ویني اوري عمل نه کړي".
(۸) د "خ" لومړۍ نسخه: "بیدار نه دی".
(۹) د "خ" لومړۍ او دوهمه نسخه: "چې په زړه یې داشنا له غمه څه دی".

په ظاهر صورت چې ستا د درګدای دی — په معني کې د جملو کدخدای دی (۱)
مجنون بېد غوښتې رونق د ګلستان شي — چې یې ستا له غمه سر په پښت پای دی
چې له غمه د جرس غوښتې نالان دی — د جملو ګمراهانو رهنمای دی
چې ښوك زړه د ستا وتوره وستر ګو ورکا (۲) — ستا د وروځو تر محراب لاندې ځای دی
چې مسکن یې د زړه ستا د زلفو خم شي — د هغو ناستې په سیوري د همای دی
چې تا وویني وما ته نصیحت کا — شك پرې مه کوه بې شکه چې خودرای دی

۲۸۱ — ۳۰۲۲
که زردار دي آشنایان د زردارانو
د رحمٰن د آشنایانو تکیه خدای دی

که مطلب و مدعا سړي خدای دی — هر مري د ژوندیو رهنمای دی
مسافر چې په رحلت کې ځبله غږ کا — هر آواز یې خواب آلودو لره درای دی
که سړی و حقیقت وته نظر کا — ژوندي خلق واړه ناست د مړو په ځای دی
داخو بخت دی ښوك یې سپین او ښوك یې تور کا — ګنه عیني لکه زاغ هسې همای دی
لکه فرق چې د همای او د زاغ نشته — هم دغه دلیل د شاه و د ګدای دی
ته نظر د کاریګرو په کار مه کړه — کار هم واړه موقوف په کار فرمای دی
سالکان چې د جهان تماشا کاندي — له جهانه یې مطلب جهان آرای دی
که ښوك ښپل د ست و پای و پاسي له میانه — خدای ښپله د بې دستو دست و پای دی
په هغه جهان ښکې و بدې نشته — هر مطلب د طالبانو په دا سرای دی

۲۸۲ — ۳۰۲۳
زه رحمٰن یوازې نه یم په دا کار کې
همیشه دیار په یار پسې وای وای دی

---

(۱) قلمي نسخې: "په معنی کی د جملو جهان کدخدای دی".
(۲) د "ب" په لومړي نسخه او د "خ" په دویمې نسخه کی "توره و زلفو" راغلي دي.

که د خلقو و نظر ته آدمی دی — خوار عاشق د معشوقې د کوڅې سپی دی
هر چې ځان د یار په سپیو کې داخل کا (۱) — تر و هاله به ورته وایم چې سړی دی
ما د خدای د یار له غمه بې غم نه کا — دا په ملك د عاشقۍ کې لوی ورانی دی
زه د یار په غم کې زیړه ځېره خوښ یم — دا زما خزان خزان نه دی سپرلی دی
زه ژوندون د یار و وصل ته وایم — گنهگار یو دوزخي په ژوند ژوندی دی
ته چې ما منعه کوې د یار له دره — کوم یو دیر له دغه دره بریالی دی (۲)
زه د یار مینې په یار باندې شیدا کړم — که خوك ما گڼي زه نه یم واړه دی دی
چې وحشي مجنون یې ښهر له راوست — د لیلی د زلفو هسې غړوندی دی (۳)
زرداران که اوبه څښي په جام د زرو — خوښ زما دا خپل د خاورو کنډولی دی
اورنگ زیب که د ډیلي په تخت نازیږي — خپله خونه هر گدای له ډیلی دی
چې له خپله کوره ووځي مسافر شي — خوك یې پېژني ساهو دی که مړی دی
چې یې خاوري شي له خاورو سره گډې — تر و چا خه زده چې د کوم نیکه لمسی دی
توره شپه په آشنایانو رڼا ورځ ده — رڼا ورځ په ناآشناؤ تروږمی دی
نه دي سترگې پوزه غوږ د کم شناختو — په معنی کې یو دیوال سوری سوری دی (٤)
عاشقان یې د دنیا له غمه خلاص کړه — عشق په مثل د سلیمان بادشاهي دی
هر چې حب د عاشقۍ لري په زړه کې — که په قطع (٥) صد ساله وي هم ځلمی دی
دا هلال دی چې لبده شي په شفق کې — که په لاس د گل ندامې سپین وینی دی
ناآشنا به ههره خشکل ځنې مومي — چې مدام یې په آشنا باندې غوږزی دی (٦)

---

(۱) د "پ پ" چاپ کی "حساب کا" راغلی دی
(۲) دا بیت د "خ" په نیگمړی نسخه کی نشته.
(۳) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کی نشته.
(٤) دا بیت په نیگمړی نسخه کی نشته.
(٥) په "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ کی "حمر" راغلی دی.
(٦) په "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ کی "زبیرگی" راغلی دی.

خړ بوې مې قرباني لره پوهېږم — دا چې کړې دې په ما باندې زړه سوی دی

چې په نوم باندې بالښت لېدل نه شي — معلومېږي چې نر حور یا ښاپېرۍ دی (۱)

چې د خط په دود خلق یکې پرېوځي — زنخدان یې تر سبزې لاندې کوهې دی (۲)

زه رحمان له یاره خوښ یم که جفا کا

۲۸۳ — ۳۰۵۵

که جفا نه کا وفا کا خو تېرې دی

ستا له غمه مې په مخ باندې ولې دي — لږ مې وپوښته له حاله چې ولې دي؟

زه په تا پسې مجنون یم قارون نه یم — چې مطلب مې غوا وغیلې یا غلې دي (۳)

هغه کوڅې لکه تا دي په ما کړي — کله کړي په مجنون باندې لیلې دي

لکه ما چې مصلې درپسې لنګ کړې — کوم ملنګ هسې لنګ کړي مصلې دي

بوی هم ستا د وفا نه دی را الوتی (۴) — ما ځکه خپلې کړي تسلې دي

نصیحت اثر په زړه د عاشق نه کا — ګنه یادې زما د پېرې مسلې دي (۵)

که رحمان د عاشقۍ په تېغ شهید شي

۲۸۴ — ۳۰۶۲

د جنت حورې همه واړه دلې دي

چا چې کړي و دنیا وته اسرې دي — د همه واړو په سر خاورې ایرې دي (۶)

نادانان که د دنیا په چاړ نازېږي — و دانا ته واړه وشتې (۷) مسخرې دي

چې بې خدایه محبت کا هغه خلق — نا رښتیني واړه خره او ښنې خرې دي

و سپین ږیرې وته مه وایه سپین ږیره — همګي واړه طفلان د ګهوارې (۸) دي

---

(۱) دا بیت په بنګړي نسخه کې نشته، "خ" په لومړي نسخه کې دا مسرۍ داسې ده: "معلومېږي چې نه حور نه ښاپېرۍ دی".
(۲) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(۳) "پ" چاپ: "زه په تا پسې موسی یم قارون نه یم — چې مطلب مې غوا وغیلې یا ګلې دي".
د پېښور چاپي دیوانونه: "زه په تا پسې موسی یم قارون نه یم — چې مطلب مې غوا، غلې او یا ګلې دي".
(۴) په قلمي نسخو کې "رابلودلی" راغلی دی.
(۵) دا بیت په "پ پ" چاپ کې نشته.
(۶) چاپي دیوانونه: "د هغو په سر همه خاورې ایرې دي" (۷) "ق، ک" چاپ: "تموکې"، د "خ" لومړۍ نسخه: "زښتې"
(۸) د "پ" لومړۍ نسخه: "دا همه واړه طفلان د ګوارې دي". د "خ" دوهمه نسخه: "وسپین ږیري ته مه وایه چې سپین ږیری".

هسې وايي چې خمې دي د زنانو — کړي يې ايښې په دستار کې قرقرې دي

نه خو فيض نه بهره ځني مونده شي[1] — همګي واړه بې قبضه بې بهرې دي

۲۸۵

ذخيره د دنيا مه کوه ناصحه

داهمه واره د خاورو ذخيرې دي[2]

۳۰۶۹

په هر ځای چې ستا ثنا شي سبوه ګرې — خوږه شي هلته د رو مرغلرې

د هغو سترګو به اوښکې وي ګلرنګې — هر چې ستا په ګل رخسار وي منتظرې

هغه کله د ناصح خبرې اوري — هر چې اوري ستا خوبې خوبې خبرې[3]

مرور کاندي عاشق له جمله خلق — معشوقې له هيڅ ما مه شه مرورې

په ساعت کې سرې مړه يې ژوندي[4] کا — طايفې دي د خوبانو سحر ګرې

زه ځان ډوب ګڼم بې تا په خپلو وينو — کړې مې ډوب کا څوک په شهد و په شکرې

لرې لرې غم دې واړه رانژدې کړه — چې له مخه دې حجاب کړه راته لرې

چې مې نوم دستا د تورو زلفو واخيست[5] — راپسې شوې د بلا تورې لښکرې

هيڅ په حق د عقلانو نه ګروېږي — همېشه زما د زړه په ورو منکرې[6]

زما ستا مينه څرګنده په جهان ده — ولې دا رنګه څرګنده ګواهي[7] نغرې

---

(۱) چاپي ديوانونه: "چې نه فيض نه خو بهره ځني مونده شي".
مصوره نسخه: "نه خو فيض نه خو بهره ځني مونده شي".
(۲) د "پ" لومړۍ نسخه: "دهمه واړو په سر خاورې ايرې دي".
د "خ" دويمه نسخه: "د دنيا ذخيرې کل خاورې ايرې دي".
مصوره نسخه: "داهمه داير و خاورو ذخيرې دي".
(۳) د "خ" په دوهمه نسخه کې "ورې ورې خبرې" راغلي دي.
(۴) چاپي ديوانونه: "په ساعت کې سرې مړ کا هم ژوندي کا".
د "خ" دوهمه نسخه: "په ساعت کې سرې مړ بيايې ژوندي کا".
(۵) چاپي ديوانونه: "چې مې نوم دستا د زلفو په خوله واخيست".
(۶) د "پ" لومړۍ نسخه: "همېشه زما په زړه ورې منکرې"
مصوره نسخه: "همېشه زما په ورې زړه منکرې". نوموړی بيت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(۷) د "خ" په دوهمه نسخه کې د "ګواهي" پر ځای "دعوی" راغلی دی.

زه چې ستا له غمه ژاړم آه فریاد کړم   د رقیب کره هم د ول وي هم سندرې (۱)

چې میوه یې د کابل خوږلې نه وي   د هغوله خمه و خلکې شي ګرګرې (۲)

د رندو ستر (۳) ګو حاجت د رانجه نه وي   په بد رنګه ناوې ښه والې سندرې

که په غرّه په سمه ګرزم باك مې نشته   مزرې تل ګرزي په لوړې په ژورې

د رحمان شعر به ولې نادر نه وي
چې ثنا کاندي د تا غوندې نادرې

۲۸۶   ۳۰۸٤

عاشقي را باندې سورې کړې مرۍ   هیڅ مې نه دروې بې یاره تر مرۍ (٤)

ښه اثر به یې د عقل وي په سر کې (۵)   د هغو په سر چې کښیني سنا پېرۍ

دمژګانو په پنجو مې زړه رلکاږي   خدای د ترکو برندې (٦) سترګې کړې زمرۍ

علو فه به یې بې غمه نور ښه نه وي   هر چې کاندي د خوبانو چاکرې (۷)

لږ د صبر سبق مال ره هم را کړې   که په عشق کې څوك د غه طاقت لرې (۸)

خدایه ښه دې د کوتوال په لاس کې ورکړم   چې شپې و ورځ مې غړوي لکه توری (۹)

په صورت مې نرۍ تبه شوه ولاړه   تا چې د واره سترګې توري کړې نرۍ (۱۰)

د وصال دلالان کوم طرف ته غواړم؟   چې بندي شوم د هجران په کچرۍ

نور د شمع په فانوس کله پټېږي   تا چې واغوستې د خیال جامې نرۍ

---

(۱) د "خ" د وهمه نسخه : " زه چې ستا له غمه تل ژړا فریاد کړم   د رقیب کره هم د ول شته هم سندرې".
د "ق ک" چاپي دیوان کې د وهمه مسرۍ داسې ده : " د رقیب کره مې د ول دي یا سندرې ".
(۲) دا بیت او ورپسې دوه نور بیتونه په "پ" چاپ ، "ق ک" چاپ ، "ق" چاپ ، د "خ" لومړي نسخه او مصوره نسخه کې نشته.
(۳) د "پ" په لومړي نسخه کې " په رند دسترګو " راغلي دي.
(٤) د "خ" د وهمه نسخه : "عاشقي را باندې سیورې کړې ژړۍ   هیڅ مې نه دروي بې یاره ترحلقې".
په "پ" چاپ او "پ پ" چاپ کې لومړي مسرۍ داسې ده : "عاشقي را باندې سورې کړې مرۍ".
(۵) مصوره نسخه : "ښه اثر به یې په سر کې وي د عقل".
(٦) چاپي دیوانونه : " مستې ".
(۷) د "خ" لومړي نسخه : " که په عشق کې څوك د غه طاقت لرۍ".
(۸) دا بیت د "خ" په لومړي نسخه کې نشته.
(۹) دا بیت په نورو قلمي نسخو کې نشته په نوبهو نسخو کې داسې دی : "خدایې د عشق د پیر دلاوه په لاس کې ورکړم   شپې و ورځ مې زغه وي لکه تیرې".
(۱۰) دا بیت او ورپسې دوه نور بیتونه په قلمي نسخو کې نشته.

۲۸۷ — ۳۰۹٤

زه رحمان په زړه نرۍ کړم هغو ترکو[1]
چې یې ملاوې د وېښتو په دود نرۍ

کړله تا یې شرم نه کېږي هرې — مخ به پټ نه وو د حورې د پرۍ[2]

چې آفتاب دې تر رخسار پورې خجل شو — له دې وروې زیست په شپه کا قمرۍ

ستا تر حسنه پورې حسن واړه هېڅ دي — نیست به څه له هستو کا برابرۍ

بې د ستا د تورو سترګو جادوګرۍ — کوم آهو د بیابان زده وې د مګرۍ

ستا د عشق د تورې هسې تېر ګوزارې — چې لمحه یې حباب شي ککرۍ

دلبرۍ او دلجوئي لکه چې ستا زده — چا زده هسې دلجوئي او دلبرۍ

حسن واړه د عاشق په عشق موقوف دی — معشوقه که خو سترو وي که چورۍ

وعاشق ته دیار غم واړه سبا دی ده — د رضا په ملک کې نشته دلګیرۍ

دا دستور دی چې له درده ژړي وخبرې
ګنه څه دی د رحمان لرشاعرۍ

۲۸۸ — ۳۱۰۳

ستا د تورو سترګو په یاد امې او ښکلي اوړدي — حق دی که پرې بوځي په شهرات د غم سوري[3]

زلفې دې سایه کړې مخ دې او رپه ګمان کړې — هر چا ته چې ګوډم نیم په نور وي نیم په سیوري[4]

خوله دې په وصال کې قند نبات خوله د ځګر خون خوري — چا وکړه وړیده د چاشوه سپین دسترګو توري[5]

او ر ستاد خسار دې ما په خپلو او ښکو بل کړ و — تل په آتش سوزي آیینه چې لمرته ګوري[6]

سترګې مي دا ستا له خیاله پر بوتې وزه ته — څه شو که مي بې سترګو صورت ځي په بل لوري[7]

---

(۱) د "خ" دوهمه نسخه : "زه رحمان په زړه هغو ترکو زخمي کړم" په مصوره نسخه او چاپي دیوانونو کې د "ترکو" پر ځای "جونو" راغلی دی.

(۲) دا غزل په قلمي نسخو کې نشته.

(۳) دا غزل د "خ" په نسخو کې نشته، دوه بیتي مسرۍ یې په "ـ ب" چاپ ـــــ کې راغلي ده : "حق دی که پرې بوځي په شهرات د غم کې سوري".

(٤) د "پ پ" چاپ او قلمي نسخې : "زلفې دې سایه کړې مخ دې نور په ګمان کړې"، د "پ" لومړی نسخه : {زلفې دې سایه کړې مخ دې او ر لاباندې اوږي / او ر دی کم وه مخ د زړه پر ځېږي ېم په دا سیوري}

(۵) د "پ" لومړی نسخه : "یو اصل دی چې خوله قند نبات خوله ځیګر خون خوري حال ستا دلبا نو او زما د سترګو توري"

(۶) د "پ" لومړی نسخه : "او ر ستا د رخسار په ما د خپلو سترګو بل کړ".

(۷) د "پ" لومړی نسخه : "څه شو که بې سترګو تش درومي په بل لوري".

کله رقیبانو ته نظر کړي کله ما ته — ستا باران د مهر په سو بد و یکسان اوري

ځان په مستو سترګو باندې مه غلوه رحمانه(۱)

۲۸۹ — ۳۱۱۰

دا مستان هوښیار دي له حکمته سره شوري

غمخواري د اهسې چیرې وي غمخوري — چې به ما د لته کې ناست لړې ته دوړې(۲)

هغه خدای چې یې ستا مخ بلې لمبه کړ — د المبه یې کړه زما په ګوګل پورې

هم هغه دي زما تو دل لمبه سره کړي — چې یې ستا لا سونه سره کړه سترګې تورې(۳)

غل د سرو د مال غلا په توره شپه کا — ته په ورځ زما د سر و د مال چورې

اصیل نه دي چا پیرو دي نه یې پلورې — ته اصیل په دیدن پیرې هم یې پلورې

د اکوم رنګ د آشنایي او دیارې دي(۴) — چې زه ستا د مخ ثنا کړم ته مې زورې

د رحمان په سل غمونو خدای اختر کړه — زه به ولې له تا زار کوم که ګورې(۵)

زه وتا وته دستا له جوره زار یم — ته را واخلې(۶) سل ګیلې نادرې نورې

د ستا مخ په عاشقی به آفرین کړي

۲۹۰ — ۳۱۱۹

که لن مخ په آئینه کړې ځان وګورې(۷)

ته(۸) په هره ګړۍ غم د سیم وند خورې — زه دې هره ګړۍ وینم چې خپل سر خورې

عاقبت به دې یو ځنې ترسینې ورځي — ته چې تل په هر(۹) شاخ باندې ثمر خورې

---

(۱) د "ب" لومړی نسخه : "مدغولېږه دسترګو په وهلو یې رحمانه".
(۲) قلمي نسخې : "چې ما دلې وته ناست لړې ته دوړې".
(۳) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(۴) په چاپي دیوانونو کې د "یارې" په ځای "ورورې" راغلی دی.
(۵) دا بیت د "ب" په لومړی نسخه، د "خ" په دوهمه نسخه او مصوره نسخه کې نشته. د "خ" په لومړی نسخه کې دوهمه مسره داسې ده :
"زه به ولې له تا زار کړم خپلې مورې".
(۶) "ق" چاپ او "ټي .ک" چاپ کې "راوسنکې" راغلی دی.
(۷) د "ب" لومړی نسخه : "که لن مخ وآئینې ته کړې وګورې"
د "خ" لومړی نسخه : "که لن مخ وآئینې وته وګورې".
د "خ" دوهمه نسخه : "که ته مخ وآئینې وته وګورې".
(۸) د "خ" دوهمه نسخه : "چې په هره ګړۍ".
(۹) چاپي دیوانونه : "هر یو سناخ"، د "خ" دوهمه نسخه او مصوره نسخه : "په هر سناخ".

معلومېږي چې خپل غم د رسره نشته — خلک غم د برادر او د پسر خوري [۱]
په عوض يې کوم طاعت کړي راته وايه — دا نعمت چې [۲] په هر شام په هر سحر خوري
روژتي هم په خلوږ پاړ پس افطار کا — نه خاوند خلک طعام په هر پهر خوري [۳]
کړيو خلک تر کماله ورسېږي — نو ربه غوښې د خپل ځان لکه قمر خوري
بې هنر وله قند هم زهر قاتل دی [٤] — قند يې وګڼه که زهر په هنر خوري
که سنبسه د نام و ننګ دې شي ترخنګه — د هر چا په ګنج روی به خپل ځيګر خوري [۵]

۲۹۱

نهال په زړه د صبر [۶] نخل کړه رحمانه
چې [۷] مدام د برخوردارو په خير برخوري

۳۱۲۸

له چشمانو مې د غم را او ښې ايږدي — چې اغيار (ته) يار زما له قصده ګوري [۸]
سره مال به د قاصد تر راتلو جار کړم — چې خبر راله راوړي د يار له لوري
تر سرکې پېزوان يې جار شه قلندره — لکه مست هاتي مدام په ځنځير سنوري
تر چې راغلي خوبان واړه پسې شا شول — لمر چې وخېژي نور چې پټېږي ستوري
شينکی خال دې د جبين په مخ کې زيب کا — لکه حوره د طوبی ونې تر سيوري

۲۹۲

په ماخ د بېغمی ساعت حرام شو
لکه بېد مجنون بې شماله سنوري

۳۱۳٤

---

(۱) دا بيت په چاپي ديوانونو کی نشته.
(۲) د "خ" دوهمه نسخه : "چې نه هر شام"، "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ : "چې تـه په هر شام و سحر خوري".
(۳) دا بيت د "خ" په لومړی نسخه او مصوره نسخه کی نشته، "ق، ک" چاپ : "نه به خرنګه روژه نيسي په صبر چې خلوږ خلک طعام په هر پهر خوري" په نورو چاپي ديوانونو او د "خ" دوهمه نسخه کی لومړی مسرۍ داسې ده : "روژتي په خلوږم پهر افطار کا".
(٤) د "ق، ک" چاپ او قلمي نسخې : "بې هنرو له قند زهر قاتل دی".
(۵) دا بيت د "خ" په دوهمه نسخه کی نشته لومړی مسرۍ يې د "پ" په لومړی نسخه کی داسی ده : "که سنبسه د نام و ننګ ده ترخنګه".
(۶) مصوره نسخه : "د خير نخل کړه".
(۷) "ق، ک" چاپ او "ق" چاپ : "که مدام".
(۸) دا غزل د "خ" له دوهمی نسخی نه نقل شو په نورو نسخو او چاپي ديوانونو کی نشته.

ترا به وخې پورې به جفا کړي — کم به مهر و وفا هم چیرې پیدا کړي
معشوقې کله جفا کله وفا کا — مینا یې چې کله هغه کله دا کړي
ماسته خوي دی وهر چا وته ستا یلی(۱) — چیرې یې نه چې درو غوږ نې مې تر هر چا کړي
ستا خه لاس را باندې نه رسي دلبره — چې په لاس د رقیبانو مې سزا کړې(۲)
مرم په دا چې د رقیب(۳) په رضا د رومې — نه په دا چې ته په ځان خپله رضا کړې
چې دغه اوښکې زما د غم خوږې ستا وې(۴) — دا یې راز به مې په درست جهان رسوا کړي
په درست عمر به هیڅ لا لبدلې نه وې(۵) — هغه چارې چې ته هر ساعت پرما کړې
مار نخور په کټ کې پرېږدې چې کمبېږم — ته لاګرزې د رقیب سره خندا کړې(۶)
لاس ترغاړې د رقیب سره خندا کړې — چې ما وویني له قصده را ته شا کړې(۷)

۲۹۳

هر بېګاه والې چې خوله به سبا درکړم(۸)
دا بېګاه به په تاخ کله سبا کړي

۳۱٤٤

په پیرۍ کې چې هوس د مې وناب کړي — بې هوده ګمان په صبح د مهتاب کړي(۹)
بې طاعته عنایت له خدایه غواړي(۱۰) — د عتاب په ځای امید د ثواب کړي
دانسته ګناه کوې توبې وکا بې — لکه بت هسې په غم و سترګو خواب کړي
په هغو غوږونو چې ذکر د خدای اوري — بیا سماع په هغو غوږونو د رباب کړي

---

(۱) د "پ" په نسخه کې "ویلي" راغلی دی.
(۲) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.
(۳) په چاپي دیوانونو کې "اغیار" راغلی دی.
(٤) چاپي دیوانونه: "چې دستا دغه خصلت دی زما اوښکې".
(۵) د "خ" لومړۍ نسخه: "په درست عمر به یې هیڅ لیدلې نه وي".
(۶) دا بیت د "پ" په لومړۍ نسخه، د "خ" په دوهمه نسخه او مصوره نسخه کې نشته. د "خ" په لومړۍ نسخه کې د "کمبېږم" پر ځای "نولېږم" راغلی دی.
(۷) دا بیت د "پ" په لومړۍ نسخه، د "خ" په دوهمه نسخه او مصوره نسخه کې نشته.
(۸) چاپي دیوانونه: "هر بېګاه والې سبا له به خوله درکړم". د "خ" په لومړۍ نسخه کې د "خوله" پر ځای "حق" راغلی دی.
(۹) دا غزل په مصوره نسخه کې نه دی راغلی.
(۱۰) د "ب" لومړۍ نسخه: "په طاعت عنایت له خدایه غواړي". په "پ" چاپکې داسې راغلی ده: "بې طاعته عنایت غواړې له خدایه".
او دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې راغلی دی: "بې طاعته عنایت له خدایه غواړم د عتاب په ځای امید د آب وتاب کړي".

په هغو شوندو چې حمد و ثنا وايې — هم هغه شونډې بيا د ونې په شراب کړې
علم وکړې هيڅ(۱) عمل ورباندې نه کړې — لکه طفل هسې لوبې په کتاب کړې
په شپه پروت يې د مغان په ميخانه کې — او په ورځ مخ په لوري د محراب کړې(۲)
تمام عمر د دنيا په طلب ګرځې — بيا د خداى په طالبانو حساب کړې
له خالقه دې نه شرم نه حجاب شي(۳)
له ناخ (رانه) ګوښه ونيسې حجاب کړې

۲۹۴ — ۳۱۵۳

چې مدام د بل و عيب ته نظر کړې — خداى له خپله عيبه ولې ناخبر کړې(٤)
که يو جو دانه عيب وينې په بل کې(٥) — هغه يو جو دانه عيب به دې لوى(٦) غر کړې
که دې خپله ګناه لويه لکه غر وي — په حيله حيله به غر د مچ وزر کړې(٧)
که خوک تله دانصاف په لاس کې درکا(٨) — خپل تمتو او د بل آس به برابر کړې
تو لعنت دې په داسې منصفي شه — چې له حقه و باطل و ته ګذر کړې
خداى و تا د ملائکو مقام درکړ(٩) — ته دا خپل صورت په خپله ګاو خر کړې
په نعمت يې شکرانه کولى نه شې — چې نعمت درباندې درشي شور و شر کړې(١٠)

---

(۱) د پښور په "ق، ک" چاپ کې د "هيڅ" پر ځاى "بيا" راغلى دى.
(۲) دا مسرۍ په "پ" چاپ کې داسې راغلې ده: "او د ورځې مخ په لوري د محراب کړې"
و "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې راغلې ده: "ورځ د ورځې مخ په لوري د محراب کړې".
(۳) دا مسرۍ په "سپ" چاپ او "سپ پ" چاپ کې داسې راغلې ده: "له خالقه دې نه شرم نه حجاب وى".
د پښور "ق، ک" چاپ کې داسې راغلې ده: "د خالقه دې نه شرم نه حجاب شته".
د "پ" په دوهمه نسخه کې دا مسرۍ داسې راغلې ده: "له خالقه دې هيڅ شرم حجاب نه شي".
او د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلې ده: "د خالقه دې نه شرم شي نه ويره".
(٤) دا غزل د "ب" په لومړۍ نسخه کې نشته، د "خ" په لومړۍ نسخه کې د "ناخبر" پر ځاى "کور وکړ" راغلى دى.
(٥) د "خ" په لومړۍ او دوهمه نسخه کې "د نورو" راغلى دى.
(٦) د "خ" په لومړۍ او دوهمه نسخه کې "تور غر" راغلى دى.
(٧) دا بيت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.
(٨) د "پ" نسخې او "خ" لومړۍ او دوهمه نسخه: "که خوك تله دانصاف درته په لاس کا".
(٩) د "ب" لومړۍ نسخه: "خداى د تا ته ملائکو مقام درکړو".
(١٠) دا بيت په "پ" چاپ، "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ کې نشته.

چې خلق ستا په رضا كار كا ستا هم بويه | چې دا خپله رضا وار و خداى وركړي (۱)
نه هغه چې دي به ستا په رضا كار كا | ته خپل ځان دده په كار كې مقصر كړي
كه دي يو وښته د ځان د پاسه كوږ شي | ځان هغه ساعت له خدايه مرور كړي
چې سندلى دي په خداى وي يو گلوږ كړي | نمايان يې په جهان كې لكه نمر كړي
لكه څوك ترملې لار شي به ير ته راشي | د دنيا د پاره هسې لوى سفر كړي
كه يوه رتي د زړه په لاس كې كښيوځي | خرڅ خروار د عبادت په رتي وركړي (۲)
د ځوانۍ عمر دې تير كړو په غفلت كې | په پيري كې به خر زبرمه د محشر كړي (۳)
په دنيا پسې دې لمري دي رنگ كړي | ځان و خلقو ته درويش و قلندر كړي
لكه وار چې د زړي لوليه تير شي | اوس تو بې له ضرور ته په سپين سر كړي
په پيري كې د ځوانۍ چارې (٤) نه شي | ته په ورځ د عاشوري به څه اختر كړي
لكه بېخ د زړي ونې چينجي وخوري | په دا تير عمر به څه ښاخ و ثمر كړي
د غرباغ به دې خلاص نه شي له خزانه (۵) | كه چا پير ور څنې سد د سكندر كړي

۲۹۵ — ورېخوه وته څوك نېك نصيحت نه كا
رحمٰن ستا په غم شريك دى كه باور كړي — ۳۱۷۳

خدايه مه كړه نااميد هغه وگړي | چې اميد يې وي د ستا په كرم كړي
ستا له رحمه به نه ولې نوميدي كړم | چې دې ځان دى رحيم په نام نومړى (۶)
خواست زما قبول كړې اى ملك الملكه | ستا د اسم عظم روى مې دى درومى (۷)

(۱) دا دوه بيتونه په چاپي ديوانونو كې نشته.
(۲) دا بيت د "خ" په دوهمه نسخه كې نشته. د "پ" په لومړۍ نسخه كې يې دوهمه مصرع داسې ده: "خرڅ خروار د عبادت په رتيه وركړي"
(۳) دا بيت په مصوره نسخه كې نشته. دوهمه مصرع د "خ" په لومړۍ نسخه كې داسې ده: "د پيري په وخت به څه ننگدا اختر كړي".
د "خ" دوهمه نسخه: "د پيري په وخت به زبرمه د محشر كړي".
(٤) دا بيت په مصوره نسخه كې نشته. په "ق، گ" چاپ كې د "چارې" پر ځاى "كار و نه" راغلي دي.
(۵) د "خ" په دوهمه نسخه كې "له زاغانو" راغلي دي.
(۶) د "خ" دوهمه نسخه: "چې دې ځان دى د رحيم په نام يادكړي".
(۷) دا غلور بيتونه په چاپي ديوانونو او قلمي نسخو كې نشته. د ملا شايسته خان په نامه له قلمي جونگ څخه نقل شول. نوموړى قلمي جونگ د ښاغلي رفيع په شخصي كتابخانه كې شته.

خلاص یې مه کړه بندیوان بنده چې مې بنده — چې په غاړه یې وي ستا د مینې پړی

همېشه به رنځور وي او ړمن ګرځي — چې یې نهال وي په سینه د مینې زړی

که ملاح ستا د الطاف وي چې خلاص کا — ګنه نه شي خلاصېدی د عشق سېند ولې

دا سیمګري سړي ننګ هم د خیل نام کا — نه خو خدای یې چې په هېڅ نه یې نیمګړی (۱)

هېڅ بنده دې په بندګۍ (۲) کې لېده نه شي — چې تا خط د ازادۍ (۳) نه دی ورکړی

دا همه واړه شومیت دی د شومانو — ګنه نه د چا په زړه مه نه یې ستړی

چې یې تا یې په زړه باله هوا ګرزي — نه مقصود به ونه رسي وګړی (۴)

۲۹۶

هر چې ستا په لاره قدم د راستۍ کېږدي
که یې زیان وي یې زه رحمان یې پوهولې

۳۱۸۴

د آشنا له لاسه ناست یم په زړه ستړی — په فلوس مې په کار نه دی درست وګړی

چې په ژوندي طمع پرېکړه شي له ژونده (۵) — نور په څه باندې ویرېږي سر پرېکړی

که ژوندون د عاشقانو په وصال وي — زه مهجور یم په دغه روایت مړی

خوږ ژوندون مې جدایی هسې راتریخ کړ — چې د غم له تلخۍ دم نه شم رانغړی

دا صورت (۶) په مثال خس محبت اور شو — څه و اور په مخ کې څه کاندي خسړی

لاعلاج به لکه اوښ باربرداري کا — چې په پوزه یې پېزوان شو د عشق پړی (۷)

۲۹۷

له احواله یې وووو پوښتي یارانو
بېلتانه د رحمان واړه دي خطا کړي

۳۱۹۱

---

(۱) د "پ پ" چاپ : "نه خو خدای وي چې په هېڅ نه وي نیمګړی".
"ق، ک" او "ق" چاپ : "نه خو خدای یې په هېڅ څېز نه یې نیمګړی".
(۲) د "پ پ" چاپ او "ق، ک" چاپ : "بزرګۍ".
(۳) د "پ پ" چاپ : "بزرګد".
(۴) د "پ" لومړی نسخه او د "خ" لومړی نسخه : "دووړی" - د "خ" دوهمه نسخه "خوب وړی".
(۵) د "خ" لومړی نسخه : "په ژوندون چې طمع پرې کا له ژوندونه".
(۶) د "خ" دوهمه نسخه : "دا ژوندون".
(۷) د "ق، ک" چاپ : "د غم پړی".

خو به هسې آزادي په داځان کړي — چې خبرې به د سرو د سامان کړي(۱)
همېشه به داځان د ربانديني نه وي — چې به سیل په بوستان په ګلستان کړي
واړه درد دې بدلوي (بې) په مشکلینو — هر تلاش چې د دنیا په سود زیان کړي
غمخواري د آل عیال دې حمقي ده — چې د بل په زیر مرګ حچې خپل نقصان کړي
په نفاق کې به ضایع شي مردهالې — که ټولوار د دښمن جمع خپل کاروان کړي
چې په دوو پېړیو پښې ږدي هغه ډوب شي — بېهوده دلبستګي په این و آن کړي

د تېر عمر ارمان مه کوه ګمانه
چېرې نه وي چې بیا دا ساعت ارمان کړي

۲۹۸ — ۳۱۹۸

خدایه زړه د رقیب نرم په احسان کړي(۲) — مال د یار، یار له ما سره یکسان کړي
هغه درد چې دآشنا د بېلتانه دی — دفع رفع(۳) یې د وصل په درمان کړي
ته چې ما منع کوې د یار له لوري — کشکي باد سحر منع په بوستان کړي(۴)
غم د هجر چې تېرې، تر و ره سخت دی(۵) — له دې غمه مې په امن په امان کړي
کاروبار د عاشقۍ ډېر مشکل دی(۶) — دا مشکل زما په ما باندې آسان کړي
حجاب لرې کړه زما د یار تر میانه(۷) — بې حجابه مخ دې یار راته عیان کړي
که مطلب د نور چا نور منتې دی — ما ګدای په آستانه د خپل جانان کړي
که دا نور عالم وبله خواته ګوري — ما په لوري د دلبرو(۸) نګران کړي

(۱) دا غزل د "خ" له دریمې قلمي نسخې نه نقل شو.
(۲) دا غزل په مصوره نسخه کې نشته. ددې بیت لومړی مسری د پېښور په چاپي دیوانونو او قلمي نسخو کې داسې ده: "خدایه زړه د مهر ویانو مهربان کړي".
(۳) په "ب" چاپ کې "دفع ورفع" راغلي دي.
(۴) دا بیت په قلمي نسخو او د پېښور د قصه خوانۍ "ق ک" چاپ کې نه دی راغلی
(۵) دا مسری د "ب" په لومړۍ نسخه کې داسې ده: "غم د هجر چې بتر ترکاني اور دی".
په پېښور چاپي دیوانونو کې داسې راغلې ده: "غم د هجر چې تېرې ترکاني اور دی".
د "خ" په لومړۍ نسخه کې "غم د هجر چې تېر تر کمه اوویر دی".
(۶) د پښتو ټولنې د لومړۍ نسخې نه پرته په نورو ټولو کې دا مسری داسې راغلې ده: "کاروبار د عاشقۍ چې ډېر مشکل دی."
(۷) دا مسری په پېښور چاپ کې داسې راغلې ده: "حجاب لرې کړه زما له یاره ترمیانه"
(۸) د "خ" په لومړۍ نسخه کې "دلبرانو" راغلي دي.

نه به ما منع کړې ته، له خپله یاره — نه به کوز په حمله ستوري د آسمان کړې [۱]
نه چې یار لره ورځم په هغې لار کې — هم تر خضر هم تر الیاس مې رهبران کړې [۲]
تاریکي د معصیت راڅخه واخلې — د طاعت په روښنائي مې زړه روښان کړې
چې زما په پریشاني یې [۳] زړه سنه کېږي — زړه یې ما غوندې په یار پسې پریشان کړې
چې زما په چمن راشي ګستاخي کا — د شبنم په څېر یې عمر یو زمان کړې [۴]
چې ازاده د منکر تر سره پر بوځي — د فلک په څرخ مې توره د زبان کړې [۵]
هغه عشق چې د ترکو د غمزو وي — هر کلام مې د هغه عشق پیکان کړې [۶]
چې کشور د افغانانو معطر کا [۷] — د هر بیت مسرۍ [۸] مې زلفې د خوبان کړې
چې هر حرف مې د نافې په څېر خوشبوي شي [۹] — برکت مې په جزدان په قلمدان کړې

الهي د خیل حبیب له برکته [۱۰]
دا ساده انشا نګینه د لاخ کړې

۲۹۹ — ۳۲۱۶

ما په تا پسې د اسپینې جامې رنګ کړې — ته لا بیا په ما ګومان د نام و ننګ کړې [۱۱]
هیڅ اثر یې په سنګین خاطر ونه شو — که هر څو مې مصلې در پسې لنګ کړې [۱۲]

---

(۱) دا بیت په قلمي نسخو کې نه دی راغلی.
(۲) دا مسره د "پ" په چاپ کې داسې راغلې ده: "هم تر خضر او الیاس مې رهبران کړې".
"ق، ک" چاپ کې داسې راغلې ده: "نه چې یار لره ورځم په کومه لاره کې هم تر خضر او الیاس مې رهبران کړې".
(۳) د "خ" په لومړۍ نسخه کې د "یې" پر ځای "دې" راغلی دی.
(٤) دا بیت د "پ" په دوهمه نسخه کې نه دی راغلی.
(۵) دا بیت د "پ" او د "خ" په لومړۍ او دوهمه نسخه کې نه دی راغلی.
(۶) دا بیت د "خ" په لومړۍ او دوهمه او د "پ" په دوهمه نسخه کې نه دی راغلی.
(۷) په "پ" چاپ او په پېښور ملولو چاپي دیوانونو کې د "کا" پر ځای "شي" راغلی دی.
(۸) دا بیت د "پ" په دوهمه نسخه کې نه دی راغلی.
(۹) دا مسره په "پ" چاپ کې داسې راغلې ده: "چې هر حرف یې د نافې هسې خوشبو وي".
"پ" چاپ: "چې هر حرف یې د نافې په څېر خوشبوي دي"
د پېښور "ق، ک" چاپ: "چې هر حرف د نافې هسې خوشبو دی".
د "خ" په لومړۍ نسخه کې: "هر چې حرف یې د نافې په څېر خوشبوي وي". دا بیت د "پ" په دوهمه نسخه کې نه دی راغلی.
(۱۰) دا مسره د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې راغلې ده: "الهي د پیغمبر له برکته".
(۱۱) د دې بیت لومړۍ مسره په "ق، ک" چاپ کې داسې راغلې ده: "ما په تا پسې د اخپلې جامې رنګ کړې".
دوهمه مسره یې د "پ" په لومړۍ نسخه کې داسې راغلې ده: "ته لا بیا ګومان په ما د نام و ننګ کړې" او لومړی غزل په مصور نسخو کې نه دی راغلی.
(۱۲) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې راغلی دی: "هیڅ اثر یې په سنګین خاطر ونه شو که هر څو مې مصلې در پسې رنګ کړې".

دلسوزي به دې په نور وګړي خو وي (۱) | چې له ما غوندې مخلص سره جنګ کړي
ته په عشق کې ما هاله در وغږن بوله | که (۲) یو بل هم هسې ما غوندې ملنګ کړي
دانارې سورې غمازې دې په عشق کې | ګنه ما به د بلبل په څېر الهنګ کړي (۳)
عاشقي و معشوقي ته سپینه لار ده | ته و ما وته دا سپینه لار ګړنګ کړي (۴)
چې یو دم مې له نظره پناه کېږې (۵) | دا جهان لکه لحد را باندې تنګ کړي
په سبب خوی سره د خلقو افسانه وې | خدای زما له کم بختیه په زړه سنګ کړي (۶)

۳۰۰ | دا دې څوک له څنګه ناست د نه پوهېږم (۷) | ۳۲۲۵
چې خبر یې له [illegible] سره په څنګ کړي (۸)

که د عشق شکرې تېرې تر ګلو کړي | نو لذت به لکه زهر هسې تو کړي (۹)
که دې وشي ملاقات له سروقده | د فاختې په څېر به کوکې په کوکو کړي (۱۰)
عاشقي به د عشق توره در په لاس کا | تر و د صبر د سکوت په ملک به هو کړي (۱۱)
په انصاف په عدالت به نوشیروان شې | هر عمل به (۱۲) د خپل ځان په ترازو کړي

---

(۱) دا مسرۍ په "پ" چاپ او "پ پ" چاپ کې داسې راغلې ده: "دل سوزي به دې په لوړ وګړي خه شي".
په "ق، ک" چاپ کې داسې راغلې ده: "دل سوزي به دې په لوړ و خلکو خه شي".
(۲) د "خ" په دواړو نسخو کې د "که" پر ځای "چې" راغلی دی.
(۳) دا بیت په اردو وارو چاپي دیوانونو کې داسې راغلی دی: "دانارې سورې غمازې دي په عشق کې ګنه تل به د بلبل په څېر پتنګ کړي".
د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې راغلی دی: "دانارې سورې غمازې دي په عشق کې ګنه تل به د بلبل په دود په ننګ کړي".
د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی دی: "دانارې سورې په عشق کې دي غمازې".
(٤) دا بیت په "پ" چاپ او د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی دی: "د عاشق و معشوقي ته سپینه لار ده ته و ما وته دا سپینه لار ګړنګ کړي".
(۵) دا مسرۍ په ټولو وارو چاپي دیوانونو کې داسې راغلې ده: "چې یو دم مې له نظره نه یو خوا شې".
د "خ" په لومړۍ نسخه کې دا مسرۍ داسې راغلې ده: "چې یو دم مې له نظره یوه خوا شې".
(۶) په "پ" چاپ کې داسې راغلی دی: "په سبب خوی سره د خلکو افسانه شې خدای زما له کم بختیه په زړه سنګ کړي".
د "خ" په لومړۍ نسخه کې: "چې سبب خوی بوی د خلکو افسانه بې".
(۷) په پېښور چاپي دیوانونو کې او د "خ" په لومړۍ نسخه کې "را نه دوایه" راغلي دي.
(۸) د "ب" د لومړۍ نسخې نه پرته په ټولو کې "جنګ" راغلی دی.
(۹) دا ردیف په مصوره نسخه کې نه دی راغلی.
(۱۰) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې راغلی دی "که په قد د سروقد و دې ګذر شي د قاضي په دود به کوکې په کوکو کړي".
په "ق، ک" چاپ کې په لومړۍ مسرۍ کې د "په څېر" پر ځای "هسې" راغلی دی.
(۱۱) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نه دی راغلی او په ټولو وارو چاپي دیوانونو کې یې دوهمه مسرۍ داسې راغلې ده: "لوی د صبر د سکون په ملک به هو کړي".
(۱۲) په "ب" چاپ او د "خ" په دوهمه نسخه او "ق، ک" چاپ کې د "به" پر ځای "چې" او په "پ" چاپ کې "که" راغلی دی.

د سکندر په خبر جهان به د رخ رگند شي[1] کهٔ سر کوز په آیینه د خپل زانو کړي

تر یخ لوګی به یې د قند و په څېر نغرد شي[2] کهٔ صورت د عشق په اور کې تماکو کړي

و به نه ویني د ترکو مستي ستر ګي مګر ځان به خپلو وینو کې سالو کړي[3]

کهٔ یو ځله تورې زلفې په شانه کړي خالستر به په چمن کې کشالو کړي[4]

د رست جهان به قاف تر قافه معطر شي کهٔ یو ځله شانه ګنډه په ګیسو کړي[5]

ستا د زلفو مار خوړلی به روغ نه شي کهٔ افسون د مسیحا ور باندې پو کړي

لاس و پښې دې بې زېوره ښایسته دي خرمنت به د پایلو[6] د باهو کړي

کهٔ سوزن د بڼو اوړي تار د زلفو[7]
د رحمان د زړګي زخم به رفو کړي

٣٠١ ٣٢٣٧

تا چې مخ دې پرې سترګې د آهو کړي[8] نه پوهېږم چې آهوې کهٔ جادو کړي

دعاګوي چې د چا و مرې خه ښادي ده[9] ته په خه زما و مرګ و ته آرزو کړي

په محراب د عاشقانو کاڼي ووت یې[10] ته چې چین د جبین غوته په ابرو کړي

تا چې رنګ د ګلو واخیست زه پوهېږم زرغونه به په څېره زما ګنګو[11] کړي

ستا له ډېره ډېره ځوره معلومېږي چې به ما په خپلو وینو[12] کې لاهو کړي

---

(۱) دا مسرۍ په "پ" چاپ کې داسې راغلې ده: "د سکندر په څېر جهان به دې د روزي شي"، په "پ" چاپ او د "خ" لومړي نسخه کې "د سکندر په څېر شاهي به دې د روزي شي" او د پېښور "ق،ک" چاپ کې "د سکندر په شان جهان به دې د روزي شي" راغلې ده.

(۲) د "پ" په لومړي نسخه کې "نغرد"، په "ب" چاپ کې "نغرده" او د "خ" په دوهمه نسخه کې "نغر" راغلې دی.

(۳) د "ب" لومړي نسخه: "مګر ځان په خپلو وینو کې لاهو کړي".

(٤) دا بیت په دواړو چاپي دیوانونو، د "خ" په لومړي نسخه او د "ب" په دوهمه نسخه کې په ورپسې ردیف کې راغلی دی.

(۵) دا بیت په چاپي دیوانونو، د "خ" په لومړي نسخه او د "ب" په دوهمه نسخه کې په ورپسې ردیف کې راغلی دی.

(٦) د "خ" په دوهمه نسخه کې "یا ولیو" راغلی دی.

(۷) لومړي نسخه بلېتونه په چاپي دیوانونو کې په "تا چې مخ د پرې سترګې دې آهو کړي" غزل کې راغلي دي.

(۸) دا غزل د "خ" په لومړي نسخه او مصوره نسخه کې نه دی راغلی. او دا بیت د "پ" په لومړي نسخه کې داسې راغلی دی: "تا چې مخ د پرې سترګې د آهو کړي تر و پرې کهٔ آهوې کهٔ جادو کړي" دوهمه مسرۍ یې د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلې ده: نه پوهېږم چې پرې یې کهٔ آهوې کهٔ جادو کړي".

(۹) د "خ" په دوهمه او د "ب" په دوهمه نسخه کې د "ښادي ده" پر ځای "ښادي کهٔ" راغلی دی.

(۱۰) د پېښور "ق،ک" چاپ کې "یو لوځې" راغلی دی.

(۱۱) په "پ" چاپ کې "کنګو" راغلی دی.

(۱۲) په "پ" چاپ، د "خ" دوهمه او د "پ" په دوهمه نسخه کې د "وینو" پر ځای "اوښو" راغلی دی.

(1) زاغ به نه شي چې ديال له سنه ديدنه — که سل پنډه سپېلنې ځان ته لولې

د غفلت ليچن ليمه به دې روښان شي — که ديان د کوځې خاورې ته خښلو کړي (2)

دا دارو ته به دوا لې کوي طبيبه — چې ديار په درد و غم کې مې دارو کړي (3)

نصيحت په عاشقانو اثر نه کا — دا محنت واره بې ځايه بې قابو کړي

٣٠٢ — ٣٢٤٧

په ماح باندې بې ياره خوب حرام دی
کړې سل پالنګه (4) لاندې تر پهلو کړې

(5) که نظر په ما تو ګوره و دروزګار کړي — هو مره نه دي چې حساب يا به بې شمار کړي

په هر غم کې خاموش اوسه او که نه وي — د بدخواه خاطر به سنه د دوست (6) ازار کړي

صبر و نيسه په مخکې که مراد غواړې — په تلوار به هيڅ ونکړې که تلوار کړې (7)

رضا پاسله و قضا ته فراغت شه — او که نور خه نور خه والې ځان به خوار کړې (8)

آزادي او کاروبار دي وبله لري (9) — لاس له کاروباره و ياسه که کار کړي

٣٠٣ — ٣٢٥٣

چې پخپله يې فاني بولې ماح نه
تر و بيا خه په هغو چارو اعتبار کړي (10)

---

(1) د دې "خ" لومړني پنځه بيتونه، په اردو دارو چاپي ديوانو کې په "که د عشق شکرې تيرې تر ګلو کړي" غزل کې راغلي دي.

(2) دا بيت په "پ" چاپ او "ق،ک" چاپ کې داسې راغلی دی: "د غفلت ليچن ليمه به دې بينا شي که ديان د کوځې خاورې دې خښلو کړې."
په "پ" لومړي نسخه کې يې دوهم مسرۍ داسې راغلې ده: "که ديان د کوځې خاورې خښلو کړې".
د "خ" په دوهمه نسخه کې دا مسرۍ داسې راغلې ده: "که ديان د کوځې خاورې په خښلو کړې".

(3) دا بيت د "پ" په لومړي نسخه کې داسې دی: "دا دوا که به دوا کوې طبيبه چې ديان په درد و غم کې مې دارو کړې".
په "پ پ" چاپ کې داسې راغلی دی: "دا دارو ته به دوا کوې طبيبه چې ديان په درد و غم کې مې دارو کړې".
د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی دی: "دارو دې دادي که دوا کوې طبيبه که ديان په درد و غم کې مې دارو کړې".

(4) په مطولو وارو چاپي ديوانونو کې د "پالنګ" پر ځای "بالښت" راغلی دی.

(5) دا غزل په مصوره نسخه او د "خ" په لومړي نسخه کې نه دی راغلی. په "پ پ" چاپ کې د امسرۍ داسې راغلې ده: "هومره نه دي چې حساب او يا بې شمار کړې".

(6) په "پ" چاپ، د پېښور "ق،ک" چاپ او د "پ" په دوهمه نسخه کې "بناد" او "پ پ" چاپ کې "خو بس" راغلی دی.

(7) دا بيت د "پ" په دوهمه نسخه کې نه دی راغلی او لومړی مسرۍ يې په "پ پ" چاپ کې داسې راغلې ده: "صبر و نيسه په مخکې مراد غواړه".

(8) د دې بيت لومړی مسرۍ په "پ پ" چاپ کې داسې راغلې ده: "رضا وسپاره قضا ته فراغت شه".

(9) دا مسرۍ په چاپي ديوانونو کې داسې راغلې ده: "آزادي او کار وبال دي سره لري"؛ خو د "پ" په دوهمه او د "خ" په دوهمه نسخه کې د "وبله" او "سره" پر ځای "ضبله" راغلی دی.

(10) دا مسرۍ د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلې ده: "تر و به خه په هغو چارو اعتبار کړې".

ولې ولې و عاشق ته نظر نه کړې — دا ګدای(1) په دیدن ولې توانګر نه کړې

ستا دې د بڼې حیا د پرکوو نه وران کړم — چې وهچا ته کاته برابر نه کړې(2)

ستا په د پر حسن مې دا عقیده نه شي — چې دا روغ وګړي واړه او تر نه کړې

ته پلوله مخه واخله زه ضامن یم — که اورنګ د زمانې قلندر نه کړې(3)

زما هر زمان هر دم په تا ګذر دے — ته یو دم زما په لوري ګذر نه کړې

لکه ته چې د لاور زما په مرګ یې — چیرې دا رنګه رقیب دلاور نه کړې

زه دستا په جفا خوښ یم تل تر تله — که غمازې له دې رازه خبر نه کړې

ګذشته جور و جفا دې اواره وي(4) — که دا جور و جفا بار دیګر نه کړې

هغه خوله دې چې په ستا له دره درومي — کم یې ته له خپله دره بدر نه کړې

سنګدلي ده هغو خلقو لره ختمه — چې یې ته په مجلس ورشې اثر نه کړې

رحمان ستا مینې رسوا کړه یې حیف دی

چې ته هیڅ په دا خبره باور نه کړې(5)

٣١٤ — ٣٢٦٤

وخوبانو وته ولې نظر نه کړې(6) — د چمن په ګلو ولې ګذر نه کړې

دا نهار چې د بستان یې معطر کړ — دماغ ولې په دا بوی معطر نه کړې

رضا ولې په قضا سپاره لې نه شې — د غم زهر په ځان ولې شکر نه کړې

جك زده(7) چې په نارو د مرګ خبر یې — ځان بخوا تر مرګه ولې خبر نه کړې

چې د نور خلقو په سر اچوې خاورې(8) — ته په خپله خاوره ولې په سر نه کړې

---

(1) د "خ" په لومړي نسخه کې "خوله ګدای" راغلی دی.

(2) د "خ" لومړی نسخه: "ستا دې د بڼې حیا د پرکوو و نه مات کړه چې هچا وته کاته برابر نه کړې".

(3) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته

(4) چاپي دیوانونه: "ګذشته جفا دې واړه آواره وي". د "خ" لومړی نسخه: "ګذشته جور و جفا واړه معاف دی".

(5) مصوره نسخه: "چې یې ته په دا خبره باور نه کړې"

(6) دا غزل د "خ" په لومړي نسخه او مصوره نسخه کې نشته. لومړی مسرۍ د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: "ولې ولې پر خوبانو نظر نه کړې".

(7) په "ق، ک" چاپ کې "خواب آلود" راغلی دی.

(8) "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ: "چې نور خلك دې په سر اچوي خاورې". د "خ" دوهمه نسخه او "پ" لومړی نسخه: "چې دې خاورې په سر اچوي نور خلك"

پس له مرګه چې پیا مرې له لوږې تندې — ولې نن ساعت توښه د محشر نه کړې

۳۰۵

داویل چې دې اثر کاندې په نورو[1]
اې ناصح ولې په ځان اثر نه کړې

۳۲۷۱

چا چې لمرې وي په خپلو وینو وللي[2] — د شبنم په څېر به تل وي سپین سپېځلي
چې صیاد څخه د اوښکو دانې نه وي — د هوا مرغان هیڅا نه دي نیولي
هر یو مخ کله لایق د آبرویي وي — اوښکې نه درومي په مخ د هر چا ولي
هره شپه به شمع څرګه ژړا کا — کړې نه وي په ژړا بې خه موندلي
چې سیلاب د عاشقۍ ورباندې راغی — مخلوقات په مخه لاړل لکه خلي[3]

۳۰۶

ما ناصح به ژړا نه کړه له خوبانو
کړمې نه وي په قسمت داهسې شکلي

۳۲۷۷

دلبر مخ چې ستاله مخه نه شرمېږي — ترو دا ننګه ولې زیړ نه غوږ نه ښکاریږي[4]
دا سپوږمۍ چې نه لې سرشته نه لې ښښتې شته — په کوم حسن بدله تا سره سمېږي[5]
زړه مې یو ور ستا د مخ په رڼا زلفو — بارې غل په سپین سبا کله پټېږي
تم ابرویي د پناه د زلفو تم شو — دلبرم لښکه له ما سره تا وېرېږي[6]
ګړ قامت[7] دې خوک شمشاد بولي غلط دې — دلګیو په نرخ سپین زر نه یافتیږي
وو دندانو ته دې دُر ویلې نه شم[8] — کاڼي کله د بریښنا په دود ځلېږي

---

(۱) چاپي دیوانونه: "داویل دې اثر کله کا په نورو".
(۲) دابیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته، د "خ" په لومړۍ او د "پ" په لومړۍ نسخه کې لومړۍ مسرۍ داسې ده: "چا چې لاس وي په خپلو اوښکو وللي".
(۳) دابیت د "ق، ک" له چاپي دیوان نه نقل شو په نورو چاپي دیوانونو او قلمي نسخو کې نشته.
(۴) چاپي دیوانونه: "لمر سپوږمۍ که ستا له حسنه نه شرمېږي — ترو دوی ولې زر غوړنه او زېړ ښکارېږي".
(۵) د "پ" په لومړۍ نسخه کې "برسېږي" راغلی دی.
(۶) دابیت او دوه نور بیتونه د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته د "پ" په لومړۍ نسخه کې دابیت داسې دی: "خم ابرو یو دپناه د زلفو ئم شو — دلبرم له نښه د ما حیله تاوېږي".
(۷) په چاپي دیوانونو کې "ستا قامت" راغلی دی.
(۸) "پ" چاپ: "وسپین غاښو ته دې دُر ویلې نه شم".

ستا د زلفو د ابرویو له وحشته[1] همګي له مارانو دي چې وډېږي

لکه لوند زړه وکي تاو کړي نوي وږي ستا له غمه مي رنګ زېړ پوېږي چې ببېږي[2]

سپوږمۍ مي هم د اهسي تا و خوري ستا له مخه چې په هره میاشت کښې دوه دوه نیمه کېږي

مخ دي او د خط دي سبزه ده زه حیران یم چې سبزه په اور کښې څرنګ زرغونېږي

او د او به سره چا ګډ لیدلي نه دي دا قدرت دي ستا په لبو کښې نمایېږي[3]

باریک خطي زلفولاندې کړه رسالنه

۳۱۷ — ۳۲۸۹

مورچګان د شپې له مخه پایمالېږي

صبحدم چې هغه یار را باندې راشي عجب لمر د لمر د پاسه هویدا شي

ښکلي مخ له هاجت د سینګار نشته بې ترتیبه چې لمر وخېږي رڼا شي

چې یې وویني له وراېه پوري نښلم لکه پیښی چې وبله کاه وکهربا شي

ماله د یري پا ناچاري ویارته شا کړه ناروا د ضرورت په ځای روا شي

زه په وصل کښې خواري د هجران ژاړم د هر کار فکر تر کاره لا ښخوا شي

لا پخوا تر جدايي نه ژړا بویه ګنه هلته هر یو ژاړي چې جدا شي

وصال نه دی چا په سر و مال موندلی مګر غاړه په دا کار د چا ادا شي

زه به سر و مال د یار تر نامه جار کړم دا په عشق کښې سهل کار دی که په دا شي

د رسالنح په او ښکو هسي زنګي پوهېږم

۳۱۸ — ۳۲۹۸

چې آخر به په تمام جهان رسوا شي[4]

کړد ګلو کړه چې سیمه د ې ګلزار شي اغزي مه کره په پښو کښې به دې خار شي

(۱) په قلمي نسخو کښې "له ورېجو" راغلي دي

(۲) دا بیت او ورپسې بیت په قلمي نسخو کې نشته

(۳) د "رخ" په دویمه نسخه کې "ښکاره یږي" راغلي دي.

(۴) د "ب" لومړي نسخه: "چې دا پټ راز به په تمام جهان رسوا شي".

تهٔ چې بل په غشو ولې هسې پوه شه — چې هم دا غشي به ستا په لسو ګوزار شي
کوهی مهٔ کنه د بل سړي په لار کې — چېرې ستا به د کوهي په غاړه لار شي
تهٔ چې هر چاته په خوار و ستر ګو ګورې — لا به هومې به ستا صورت تر خاورو خوار شي
آدم زاد په معنی واړه یو صورت دی — هر چې بل آزار وي هغه آزار شي
که تهٔ نه کوې نظر د چا و عیب ته — هر سړی به ستا د عیبو پرده دار شي
دهقان کر په لوره ځمکه باندې نه کا — سرکوزي کوه چې بڼ دې مرغزار شي[1]
د مات لوښي آواز کله ثابت خېږي — د هر چا عمل څرګند په خپل ګفتار شي
نر چې صبح دی روښانه لار سمې کړه — ناګهان به دې دا صبح شب تار شي[2]
لږ لږ هم ګنه که هر څو ګناه لس وي — چې لږ لږ و بله جمع کړې بسیار شي
که بل بد کاندي ته ښه ورسره وکړه[3] — هر یو نخل چې میوه لري سنګسار شي
تل وښو و ته آزار د بدو رسي — هر چینجی و نرم چوب و ته د و خار شي[4]
هغه زړه به له طوفانه په امان وي — چې کښتی غوندې د خلکو بار بردار شي

٣١٩

خدای دې بد له لاسه مهٔ کړه او کړوي هم
د رحمان دې له کل بدو استغفار شي

٣٣١٢

هر وګړی چې منصور غوندې په دار شي — دار یې پس له مرګه نخل میوه دار شي
روښ صورت که روغ عالم له کمال دی[5] — لېوني له کمال دی چې سنګسار شي
هر ګیاه چې و کمال ته ور سېږي — سر و ځمکې و ته کوزوي نګونسار شي
نری باد به یې په خپل منزل د خلکا — که څوك پا نهٔ د خزان غوندې طیار شي[6]

---

(١) قلمي نسخې: "سرکوزی کړه چې پټی دې مرغزار شي".
(٢) دا بیت په "ق، ک" چاپ او "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(٣) قلمي نسخې: "که بل بد کاندي ته ښه کړه مه رنځېږه".
(٤) "پ" چاپ او "سا پ" چاپ کې "چوب تر ور دو خار شي" راغلی دی.
(٥) د "خ" په دوهمه نسخه کې "په کار دی" راغلی دی.
(٦) "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ کې "ګذار" راغلی دی.

غفلت هیڅ مناسب نه دی په سپین ږیرو — صبحدم که خندا وردی هم بېداره شي
چې یو موټی اېرې ناز په آیینه کا — په دغه خبره فخر د خاکسار شي (۱)
کریمانو سود موندلی دی په زیان کې — لکه ښاخ د ونې وتراشي بار دار شي
خزانه په سخاوت سره زیاتېږي — د کوهي اوبه چې وکاږي بسیار شي
منزل د وږې ګېډې مشکل نه دی — منزل د وږي یو سترګو مشکل کار شي
کم خوراک سړي نژدې کا فرښتو ته — هر سړی چې بسیار خوار شي بسیار خوار شي
صاف دلانو لره لږ نصیحت بس دی — د ګوهر و پېوستون په نري تار شي
غلبه د عشق بانه د حسن غواړي — توره شپه په عاشق زلفې د خپل یار شي (۲)
د توفیق له مخه هر مشکل آسان دی (۳) — وسپتي وته داود لمبې ګلزار شي
ناز د حسن پرورش مومي له عشقه (۴) — هسې نه چې د خوبانو په سینګار شي
راحت بې محنته نه دی چا موندلی (۵) — د وصال خوښي د هجر په مقدار شي
عاشقانو لره واړه سعادت دی — که یې سر و مال د یار تر نامه (۶) زار شي
یاره! یاره! هر څوک وایي په جهان کې — زه به پس له مرګه وایم چې یار یار شي (۷)
لکه دار کاندي و دغوی له ګرګانو — هسې رنګ له جدایي نه زما دار شي

۳۱۰ — ۳۳۳۱

د رحمان دا پوچ ګویچه پکار نه ده
عاشقي په ګفتار نه شي په کردار شي

تبسم مې دوګړي په روزګار شي — چې یې نه له خدایه وېره نه یې دار شي (۸)

---

(۱) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(۲) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(۳) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته او د "خ" په نیګړې نسخه کې د "توفیق" پر ځای "توکل" راغلی دی.
(۴) چاپي دیوانونه او د "خ" دوهمه نسخه: "ناز د عشق پرورش مومي له عشقه".
(۵) چاپي دیوانونه: "بې محنته چا راحت موندلی نه دی" او دا بیت او ورپسې دوه بیته د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.
(۶) په "ق، ک" چاپ کې "ځانه" راغلی دی.
(۷) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.
(۸) چاپي دیوانونه او د "خ" لومړۍ او دوهمه نسخه: "چې له مرګه یې نه وېره نه یې دار شي".

له ده وزېږي دده د ورانده ومړي — لاړي مینه د دنیا په کار وبال شي

که یې هر قدم دمړیو په سر لاړ وي — یو قدم هسې وانخلي چې په لار شي

دڅ ووندیو نصیحت پرې اثر نه کا — مګر مړله قبره پاڅي په ګفتار شي

دامید مزې یې هسې رنګ دراز وي — چې له خضره ورته خپل عمر بسیار شي

سپینه ږیره په اوږمې کې زوی راواخلي — چې به مال ره سپاهي او منصبدار شي (۱)

دخرما زړې نهال کا ورته ګوري — چې داسیوړي دا میوه به مې په کار شي

هر فصل چې ترې رېبي هوسېږي (۲) — چې به ګانده راته بل فصل تیار شي

لا یې لېږ تخم هم کړلې نه وي (۳) — ناکښتر یې څني طمع د خروار شي

غمونډي د ناز وکړیو خسیو غمي — چې سبا بېګاه به مال ره ګوهار شي

لکه ورکې کموړې غوارې له زاڼي — په دا هسې پوچ ګوګي یې اعتبار شي

چې هرګز په ثمر نه وي چېرې شوي — دهغو ناسنده نیوا امیدوار شي (۴)

هلکانو غونډې پاس په کوته ختلي — خو چې دوه قدمه واخلي نو حصار شي

په زحمت دتن له مالکې هم پرهېز کا — هغه نه کا چې له هغې پرهېزګار شي

دڅ ووندون په تجربه یې نظر نه وي — چې دا ګنج به مې له لاسه تار په تار شي

۳۱۱ رحمان خو دې خو به پند والي وچا ته — هدایت دهر بنده په کردګار شي (۵) ۳۳۴۷

چې شهید د تورو سترګو په خنجر شي (۶) — خوشنودي یې د سر وشونډو په کوثر شي

چې را یاد یې سپین رخسار دراز مژګان کړم (۷) — هغه دم مې زړه سپند سینه مجمر شي

---

(۱) دابیت د "خ" په لومړی نسخه کی نشته.
(۲) قلمي نسخه: "هر فصل چې تېرېږي هوسېږي".
(۳) "ق" چاپ: "لا یې پا نه ترېیندم نه وي رېبلې".
(۴) دا څلور بیتونه په چاپي دیوانونو کی نشته.
(۵) د "خ" لومړی او دوهم نسخه: "هدایت دهر بنده په خپل کردګار شي". (۶) دا غزل د "ب" په لومړی نسخه کی نشته
(۷) "ق" چاپ: "چې را یاد یې تور مژګان او سپین رخسار کړم". "ق ک" چاپ: "چې را یاد یې توری سترګې سپین رخسار کړم".

عندلیب خاطر مې السوزي په ګلو — که د ترکو سنبل زلفې یې شپېر شي
که یار سل ځله جفا را سره کاندې — زما کله په جفا د یار باور شي
د ناصح په نصیحت به منع نه شم — که هزار ځله مې ورور(۱) او برادر شي
د رقیب او زما صلح سره نشته — که مو چېرې لاس و دست و یله بر شي(۲)
صبوري او قراري له ما خطا دي(۳) — تر هغه ساعته پورې چې محشر شي
تېر ساعت به د هېڅ په لاس کېنوزي — مګر تللی آشنا بیا په آشنا ور شي

۳۱۲ — ۳۳۵۶

خوبرویان به د سپوږمې(۴) توکړه او اخلي
که رحمان کچکول په لاس کې قلندر شي

چې غبار د ستا له لارې په خوا ور شي(۵) — که په دوا د روستر ګو روند وي بصر شي
تازه نوی سر پیدا کا لکه شمع — چې یې غوڅ د ستا په مینه د زړه سر شي
چې کیمیا د قناعت یې په لاس کېوزي — که ګدای وي د قارون په څېر توانګر شي
ستا د در ګدایان وار به پادشاهان دي — خو چې ستا له دره ووزي در په در شي
تل یې مخ وي له عالمه جار وتلی — د هغو چې ستا په مخ باندې نظر شي
که د درست جهان له حاله خبر باندې — چې تا وویني له وار و یې خبر شي

۳۱۳ — ۳۳۶۳

آیینه که د جمال کړي ور څرګنده
دا ګدای رحمان به شاه سکندر شي

که دې غم د درست جهان تر زړه چاپېر شي — د ګیر مرشد هسې وایي چې به تېر شي

---

(۱) د "خ" دوهم نسخه: "یار".
(۲) "ق، ک" چاپ: "که مو چېرې لاس په یو بل سره بر شي".
"ق" چاپ: "که مو چېرې لاس و بله سره بر شي".
د "خ" لومړی نسخه: "که دم لاس و دست چې و بله برابر شي". دا بیت د "خ" په دوهم نسخه کې نشته.
(۳) د "خ" لومړی نسخه: "له صبوري له قراري زما توبه ده".
(۴) د "خ" لومړی نسخه: "خوبرویان به د سیوري مې توکړه ور واخلي — که رحمان کچکول په لاس قلندر ور شي".
(۵) په "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ کې "په چا ور شي" راغلی دی.

غم هغه دی هر چې خېر مه وي وچا ته[1] ورومبی واره تر وروستیه پورې هېر شي

بې له خدایه چې مدام په یوه حال دی سرې کله شېر شاهي شي کله سپر شي

یو آدم دی چې په څو رنګه جلوه کا یو رقم دی کله زور شي کله زېر شي[2]

د دنیا چارې مدام په قرار نه وي د بنو په ځنګل کې په بل پېر شي

په لږ عمر کې د ډېر غم له کومه راغی[3] خوله خپلې بې صبرۍ په سرې ډېر شي

خریدار و فروشنده چې سره خوښ شي[4] په سودا کې سختي نه کا تېر و بېر شي

٣١٤

ښا یسته په جهان ډېر دي بې حسابه
بارې څوک به د رحمان دیار په څېر شي

٣٣٧١

له دې کته له یوزیه خوبه ولاړ شي تر و بیا خدای خبر چې کومه خوا به لاړ شي[5]

په ظاهر صورت خوښېږي[6] معلومېږي چې به خس غوندې تر پښو لاندې لتاړ شي

د آسمان څمکه به وي او ته به نه یې په ودانه ودانۍ کې به وېجاړ شي

د بهار د ګلو عمر مدام نه وي عندلیب غوندې به پاتې په اهار[7] شي

په ویلاړ ویلاړ به ځان ور پسې ورک کړې[8] چېرې نه وي چې د ترکو په ویلاړ شي

٣١٥

که لیلی غوارې جانانه بایه دا دي[9]
چې مجنون غوندې ساکن د کوه و کار[10] شي

٣٣٧٧

---

(١) د "خ" لومړۍ نسخه : "غم هغه دی هر چې خېر مه وي وځان ته".
(٢) د "خ" دوهمه قلمي نسخه : "یو قمس دی کله زور شي کله زبر شي".
(٣) د "خ" لومړۍ نسخه او مصوره نسخه : "په لږ عمر کې د ډېر غم له کومه راغی".
(٤) قلمي نسخې : "خریدار و فروشنده و بله راضي شي".
(٥) د "ب" نسخې او د "خ" دوهمه نسخه : "له دې کته له یوزې خوبه لاړ شي تر و بیا خدای نه ده چې په کومه خوا به لاړ شي".
مصوره نسخه او د "خ" لومړۍ نسخه : "تر و بیا خدای خبر چې کومې خوا ته لاړ شي".
(٦) په "ق، ک" چاپ او "ق" چاپ کې "داسې" راغلي دي.
(٧) "ق، ک" چاپ : "په سو بهار شي"
(٨) د "خ" لومړۍ نسخه او "ق، ک" چاپ او "ق" چاپ : "په ولاړ ولاړ به ځان ور پسې ورک کړې".
د "خ" دوهمه نسخه : "په ژړا ژړا به ځان ور پسې ورک کړې" او لومړی بیت په مصوره نسخه کې نشته.
(٩) چاپي دیوانونه : "که لیلی غوارې بایده دی دا جانانه" او لومړی بیت په مصوره نسخه کې نشته.
(١٠) د "خ" لومړۍ نسخه : "کوهسار"

کړ دزړه میرو سروي خوچې مړ شي — نه يې نوم په خوله اخيست شي نه نوم مړ شي (۱)
که هیڅ پرکړې نه وي په جهان کې — واجل ته لګه خر په ختمه پړ شي
راشه راشه دا د برناز اوکبر مه کړه — یاره خو به دې دانا ز په جهان ورشي
دا رخسار چې دې روښان تر آیینې دی — عاقبت به د لحد په خاورو خړ شي
مراد خوواره دلبرې دې غزا وشوه (۲) — که د سروې په خپر خوك په قامت لوړ شي
نیکنامي له نیك خویه نه پیدا کیږي — د غه چاره نه په سوك نه په لوړ شي (۳)
عاشقان چې پښیمانیږي هغه نه کا — هغه سوك د بې هنړ وي چې خپړ شي (٤)
دهوا په نغوته مه ځه که دانا يې (۵) — دهوا (٦) ویشتلی غشی زر په زوړ شي
داخونړه له شفقته تا ته وایم — ګنه ځان له سرنوشته په چا تړ شي
ودان به نه کاندي یو حرف خپلې بخرې — که پیدا و شکو د چا درست جهان چقړ شي
په تدبیر به د تقدیر کښلي نه کړي — د قسمت علاج په عقل کله کړ شي
په جهان بې یاره صبر هسې ګران دی (۷) — لکه هر چې دیده دانسته نغړ شي

٣١٧

٣٣٨٩

هغه دم چې زړه ملال شي — یو ساعت ورباندې کال شي
حیران تللی وي په فکر — فراموش یې قیل و قال شي
نه يې گفت نه يې شنود وي — په غوږ کوڼ په ژبه لال شي
نه خواب وچا ته کاندي — نه يې غوږ د چا په سوال شي (۸)

(۱) چاپي دیوانونه : "که د سروندروسړي دي خوچې مړ شي — نه يې نوم په خوله څوك اخلي نه نوم مړ شي".
(۲) قلمي نسخې : "مراد حمد له دلبره دی غزا وشوه".
(۳) دا بیت په "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ کې نشته.
(٤) قلمي نسخې : "عاقلان چې پښیمانیږي هغه نه کا — هغه سکوی د بې هنړو وي چې سپړ شي".
(۵) "خ" لومړۍ نسخه : "دهوا په فریب فهم کړه که دانا يې".
(٦) په قلمي نسخو کې "هوا يې" راغلی دی.
(۷) چاپي دیوانونه : "په جهان باندې بې یاره صبر ګران دی".
(۸) "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ : "قال شي".

علم عقل ځني لاړ شي — درست صورت يې خواب وخيال شي [1]
په رنو سترګو ويده وي — لکه نقش د ديوال شي
قوت يې ونيې د جګر وي [2] — هم دغه يې اشتغال شي
دچشمانو له بارانه [3] — په رخسار يې پشکال شي
په سبب د عاشقۍ — تېر [4] تر آل وتر عيال شي
هم تر آل وتر عياله — تېر تر مال وتر منال شي [5]
په خپل درد و په خپل غم کې — له [6] عالمه فارغبال شي
که ژوندی وي په جهان کې — د مرده ؤ په مثال شي
نه طاقت نه يې مجال وي — بې طاقت وبې مجال شي
په خشکۍ کې ماهي ګوره — هسې بې تېغه حلال شي [7]
يا خبدی نه شي له ځايه — په زره غوځ په ترنګال شي
د ويشتليو په خبر يون کا — د کل خلقو په دنبال شي
لکه خس د لوټې لاړې — تر قدم لاندې پايمال شي
خدای له غمه سړی ژغوره [8] — بيالاکوره چې [9] خوشحال شي

---

(۱) دابيت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته. په چاپي ديوانونو او نورو قلمي نسخو کې دلومړي مسرې د "لاړ شي" پر ځای "پاڅي" راغلی دی.
(۲) د "ب" لومړی نسخه : "خوري".
(۳) د "خ" دوهمه او مصوره نسخه : "له باره شد".
(٤) د "خ" دوهمه نسخه : "هم تر آل وتر عيال شي".
(۵) مصوره نسخه : "هم تر آل تر عيال تېر شي هم تر مال وتر منال شی".
د "خ" لومړی نسخه : "هم تر آل تر اولاده هم تر مال وتر منال شي".
په چاپي ديوانونو کې يې دوهمه مسرې داسې ده : "هم تر مال وتر منال شی".
(٦) "ب" چاپ، "پ" چاپ او "ق" چاپ : "تر عالمه"
(۷) د "خ" لومړی نسخه : "هم بې تېغه حلال شی"
د "خ" دوهمه نسخه : "دماهي په خبر بې ګوره هسې بې تېغه حلال شی".
(۸) "ق" چاپ : "ژغوري".
(۹) چاپي ديوانونه او نوري قلمي نسخې : "بوبه".

چې دزړه وینې شي و چې نوې وینې په محال شي[۱]
د باغبان سترګې کاسپینې[۲] چې تازه نخل و نهال شي
روېدن[۳] د کښت آسان دی پرورش یې لوی[۴] جنجال شي
ویراني په یوه دم شي آبادي په ډېر اشکال شي
چې پلار ومرې بیا لا بویه چې یې زوی با کمال شي[۵]
څوك خبرې له دې دوره چې په ما به پېښ خوشحال شي[۶]
چې په حال کې یې حال نه وي څه امید په استقبال شي[۷]
دیوه ساعت له مخه خدای بې زده څه رنګه احوال شي[۸]
د دنیا چارې فاني دي رفت آمد یې په یرغال شي[۹]
په مثال لکه د سیورې خوا وشا ده د زوال شي[۱۰]
اعتماد په او لبو مه کړه چې استادي یې په غربال شي[۱۱]

---

(۱) چاپي دیوانونه : " چې دزړه ولې شي غوځې لوز ژوندون یې په اشکال شي"
د "خ" دوهم نسخه : " دزړه ولې یې شي غوځې دوا کول یې په محال شي".
مصوره نسخه : " لوز یې ولې په محال شي".
(۲) د "خ" دوهم نسخه : " د باغبان که سترګی سپینې".
(۳) د "ب" لومړی نسخه : " ړوشید ن".
د "خ" دوهم نسخه : " داړودن".
(۴) چاپي دیوانونه : " ډېر جنجال شي".
(۵) قلمي نسخې : " چې یې زوی په کمال شي "
د "خ" دوهم نسخه : " چې فرزند یې په کمال شي".
(۶) " ق یک" چاپ : " څوك خبر دی له خپل دره ده چې به پېښن راته خوشحال شي".
قلمي نسخې : " چې زمان لره خوشحال شي".
(۷) مصوره نسخه : " بې طاقته بې مجال شي".
د "خ" دوهم نسخه . لومړی مسری : " چې به حال کې یې ته وینې".
(۸) "ب" چاپ او "ب ب" چاپ : " خدای زده څرنګ به احوال شي".
مصوره نسخه : " ګوره څرنګه احوال شي".
(۹) د "خ" دوهم نسخه : " رفت آمد یې په غربال شي".
مصوره نسخه : " رفت آمد په ډېر غال شي".
(۱۱) د "ب" لومړی نسخه : " ده د جال شي". د "خ" لومړی نسخه : " ددې دېوال شي"
مصوره نسخه : " ده ړجال شي". مګر دا بیت د "خ" په دوهم نسخه کې نشته.
(۱۱) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته. (پاتې په ۲۳۷ مخ کې)

د بنو په خُنبول کې   شال شړې کا شړې شال شي
که بادشاه د ولایت وي   کندولې په لاس کنګال شي (١)
په ثواب یې غلط مه شه   په یوه ساعت (٢) وبال شي
په کمال یې مه نازېږه   په یوه ګړۍ زوال شي
دهاتیانو سوداګر وي   بیاد ګاوخر د لال شي (٣)
جوهري وي د ګوهر و (٤)   خاورې اغزي د کلال شي (٥)
کلالي او ګِل کاري کا   فروشنده د مات سفال شي (٦)
په هستۍ کې یې اشراف وي   په نیستۍ کې یې ارزال شي (٧)
د ځوانۍ په وخت کې شېر وي   د پیرۍ په وخت شغال شي (٨)
چې مشهور په صداقت وي   پوچ ګویې واخلې بطال شي
محتسب وي احتساب کا   کوتوالې واخلې کوتوال شي
نیکوکاره نېک افعال وي   بدکردار او بد افعال شي (٩)
سرنوشت د سړي ګوره (١٠)   یو عیسی وي بل دجال شي
چې نېکبخت وي نېکویي کا   چې بدبخت وي بد سګال شي (١١)

د (٢٣٦) مخ د پایلیک پاته برخه:
— په چاپي دیوانونو کې د "اعتماد" پر ځای "اعتبار" راغلی دی.
د "پ پ" چاپ : "استاده به په عزبال شي"
د پېښور لور دوه چاپي دیوانونه : "چې ولاړې په عزبال شي".
د "خ" لومړی نسخه : "چې استادی په سغال شي".
مصوره نسخه : "چې استادې په دېرغال شي".

---

(١) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(٢) د "خ" دوهمه نسخه : "په یوه ګړیځه".
(٣) قلمي نسخې : "ګاو دلالو خر دلال شي".
(٤) چاپي دیوانونه "جوهري دی جوهر پلوري"
مصوره نسخه : "جوهري دي ګوهر پلوري".
(٥) د "خ" لومړی نسخه : "خاورې اغزی د کلال شي".
د "خ" دوهمه نسخه : "فروشنده د مات سفال شي" (پاته په ٢٣٨ مخ کې)

لاس و پښې د هغو نیسه — چې خوش خوی و خوش خصال شي[1]

په هجران کې نا امید مه شه — خدای قادر دی که وصال شي[2]

په حرامو کې امید کړه — ګوندې مخ دې په حلال شي[3]

کافر و با سي له کفره — په یوه ساعت ابدال شي[4]

تور خښتي کاندي تر سپینو — په سپین مخ باندې تور خال شي[5]

ارزومند د یوه خره[6] وي — خداوند د ملك و مال شي

چې سیالي یې کړي نه وي — له سیالانو سره سیال شي

چې په عمر مفصل وي — په ساعت کې اتصال شي[7]

ممکنات به منع نه کا[8] — که ښوك سل ځله سنبال شي

چې د خدای رضا شي پېښه — رمل پاتې د رمال شي

٣١٧ — فال به څه ګوري ناصح (پانه) — ٣٤٤٣

خپل افعال[9] د سړي فال شي

د (٢٣٧) مخ د پاڼې پاتې برخه :

(٦) دا بیت د "خ" په لومړی نسخه کی نشته . دوهمه نسخه : "خادرې اغزی کلال شی".

(٧) دا بیت د "خ" په لومړی نسخه کی نشته.

(٨) دا بیت د "خ" په لومړی نسخه کی نشته . د "خ" دوهمه نسخه : "د ځوانۍ په ساعت ښه وی د پیری په دو عجت شغال شی".
د "ب" لومړی نسخه : "په پیری کې شغال شی".

(٩) دا بیت په مصوره نسخه کی نشته او په چاپي دیوانونو کی لومړی مسری داسی ده : "نیکو کار وي نیك عمل کا".
دوهمه مسری په "ق" چاپ کی داسی ده : "او بدکاره بد افعال شی".

(١٠) دا بیت په مصوره نسخه کی نشته . په چاپي دیوانونو او نورو قلمي نسخو کی یې لومړی مسری داسی ده : "سرنوشت د سړی خپل دی".

(١١) دا بیت په مصوره نسخه کی نشته د "خ" په لومړی نسخه کی یې دوهمه مسری داسی ده : "چې بد بخت شی بد شکال شی".

---

(١) دا بیت په مصوره نسخه کی نشته . په چاپي دیوانونو او د "خ" په دوهمه نسخه کی دوهمه مسری داسی ده : "چې خوش خویه خوش خصال شی".

(٢) دا بیت د "پ" په لومړی نسخه او مصوره نسخه کی نشته لومړی مسری یې د "خ" په لومړی نسخه کی داسی ده : "په هجران کی نا امید شی".

(٣) دا بیت په مصوره نسخه کی نشته . د "ب" لومړی نسخه : "په حرامو امید مه کړه ګنه مخ دې په حلال شی".
د "خ" لومړی نسخه : "په حرام کې امید وار شه" او د "خ" دوهمه نسخه : "په حرام امید وار مه شه".

(٤) دا بیت او ورپسې بیتونه په مصوره نسخه کی نشته . (٥) قلمي نسخې : "په سپین مخ د پاسه خال شی".

(٩) په چاپي دیوانونو او د "خ" په لومړي او دوهمه نسخه کی "خس" راغلی دی.

(٧) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کی نشته د "خ" لومړی نسخه ، "پ" چاپ او "ق" چاپ کی لومړی مسری داسی ده : "په ډېر عمر منفصل وی". د پېښور په
نورو دوو چاپي دیوانونو کی داسی ده : "په ډېر عمر معضل وی". (٨) د "پ" لومړی نسخه : "ممکنات به منع نه کا".
د "خ" دوهمه نسخه : "ممکنات یې طبع نکه"

(٩) "ق ، ک" چاپ : "عمل".

هر چې ستا په زنخدان کې بې منزل شي[1] — لکه خس په تناره کې به جلبل شي
چې خوله کړ نوم دستا دشوندو په خوله واخلي — که يې زهر وي په خوله کې هم عسل شي[2]
په عاشق باندې ګمان داهسې مه کړه — چې يار زړه ورځني يوسي تش کوګل شي
زه په هجر کې بې برګ و بې نوا يم[3] — لکه کښت چې اوبه نه مومي شهل شي
په جهان تر آشنايي خوا ږه څه نشته — ولې حيف دی چې هجران يې حنظل شي[4]
په خپل حسن باندې مه نازېږه ګله — د غره رنګ به دې په دوو ورځو بدل شي[5]

زه رحمان بې ياره هسې شول وشل يم[6]
لکه کب چې بې محيطه شول وشل شي[7]

۳۱۸ ۳۴۵۰

که سل ځله هم کنار و هم بغل شي — د دنيا مين به واړه سره بېل شي[8]
دا چې اوس په يوه کور کې سره ناست وي — عاقبت به يې جدا جدا منزل شي
دا ګلونه چې يې ځای دی په دستار کې — همه واړه به تر پښو لاندې غوبل شي
دا مخي چې يې مخ دلبر په خبر دي — تور وښته به يې په مخ باندې ځنګل شي[9]
دا شيرين شيرين شربت چې د وصال دی — د هجران په وخت به[10] زهر هلاهل شي
ما ديار په بېلتانه کې ذی لېدلی — که دانا د زمانې وي مبدل شي

---

(۱) د "خ" دهمهـ نسخه : "زنخدان باندې منزل شي".
(۲) د "خ" لومړی او دوهمه نسخه : "که يې زهر وي په خوله کې بې عسل شي".
(۳) چاپي ديوانونه : "په هجران کې زه بې برګ و بې نوا يم".
د "خ" لومړی نسخه : "زه په هجر کې دترکو بې نوا يم".
(٤) د "ب" لومړی نسخه : "په جهان کې تر آشنايه خوا ږه نشته ولې حيف چې په هجران کې يې حنظل شي".
د "خ" دوهمه نسخه : "په جهان د آشنا يانو خوا ږه نسته ولې حيف چې يې هجران د زړه صيقل شي".
(۵) دا بيت د "خ" له دوهمې قلمي نسخې نه نقل شو په لومړۍ قلمي نسخو او چاپي ديوانونو کې نشته. او نو موړی بيت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.
(۶) "ب" چاپ : "شم".
(۷) د "پ" لومړی نسخه : "لکه کب چې بې محيطه شل وشل شي".
د "خ" لومړی قلمي نسخه : لکه کب چې بې محيطه شل وشول شی".
د "خ" دوهمه نسخه : لکه کب چې په محيط کې شول وشل شی".
(۸) چاپي ديوانونه : "د دنيا په مينه واړه سره بېل شي".
(۹) دا بيت د "خ" په نسخو کې نشته.
(۱۰) د "ب" په لومړی او د "خ" په لومړی نسخه کې "کې" راغلی دی.

پسنده له وېرې د وصال په حمله نه دي — چې خبر د جدائي په دلبدل شي[1]

د دې هسې رنځ علاج به څوك په څه كا — چې نه فهم د چا رسي نه اټكل شي

كه د غمونو په سر ګرزي سر يې تيټ وي — هر چې زړه يې د خوبانو ير غمل شي

۳۱۹ — ۳٤٦۰

د ريان د خاطر غمونو هسې زنګ كړم
مګر جام د ميو ناب وي چې صيقل شي

كه د زړه په وينو رنګ د چا ګوګل شي — چې ببلتون په جهان شته دي خو به بېل شي[2]

كه داوښكو په درياب[3] باندې نهال كړي — نيشكر به نيشكر شي نل به نل شي

مشقت د سري واره ابتر دی[4] — په سبوره كې چې د ګل بوټي نهال شي

د دنيا يارې دوستي څه په كار نه ده — له اوله يار و دوست وي پسې غل شي

كه هر څو يې وبله هر و محبت وي — نهايت سره په جنګ وپه جدل شي

په مثال د دروغژني مر غلري — آب و تاب يې په دوه ورځې كې بدل شي

كه يې زنه د ځوانۍ په وخت سبب وي — هغه سبب يې په پېرۍ كې بيا حنظل شي

د رقيب له بده خويه به څه وايم — تر و داګوره چې لاړيان ورسره مل شي[5]

۳۲۰ — ۳٤٦٩

زه ريان په ښه و بد دياں پوهېږم
كشكې زهر په دهن د چا عسل شي

هغه زړه چې خداى روښان كا جام د جم شي[6] — په دا جام كې ور ښكاره تمام عالم شي

په آدم كې د حيوان خوى نه هم شته[7] — بيا هاله ږي آدم بوله چې آدم شي

(۱) "ق" چاپ : "چې خبر د جدائي په تزلزل شي"
(۲) چاپي ديوانونه، د "خ" لومړۍ، ناقصه او مصوره نسخه : "چې ببلتون په جهان ګرزي خو به بېل شي".
(۳) د "خ" په دوهمه نسخه كې "جويبار" راغلى دى.
(٤) په چاپي ديوانونو او د "خ" په نيمګړې نسخه كې "ابتر كا" راغلى دى.
(٥) دا بيت د "خ" په لومړۍ نيمګړې او مصوره نسخه كې نشته.
(٦) د "خ" لومړۍ نسخه : "جام د جم دى".
(۷) د "ب" نسخې : "په آدم كې د حيوان خوى مند شته دى".
د "خ" په دوهمه نسخه كې د "حيوان" پر ځاى "چار پاى" راغلى دى.

چې خوی یې نه د چاو پایو پکې نه وي[1] ... سړي هوښ په سړي هاله مسلم شي[2]
چې اغوستي یې لباس وي د پاکانو ... د ناپاکو چارې کاندي خوبه ګرم شي
که هر څو لذیذ طعام وي مزه نه کا ... چې یوه ذره نمک یې زیات وکم شي
ښادي هر چېرې د غم په اندازه وي ... د هغو به څه ښادي وي چې بې غم شي
هر چې خپله رضا پاسلي[3] وقضا ته ... که هر څو په ځان ناخوښ وي خوښ خرم شي
عاشقي چې ترکماله ورسېږي ... د خپل یار له لاسه زخم[4] یې مرهم شي

که په ځان باندې قدم کېږدي تمام ح ریانه
نه فلک به دې لاندې ترقدم شي[5]

۳۲۱ — ۳٤٧٨

چې مجنون غوندې یو موټی استخوان شي ... په قوت د عاشقۍ به پهلوان شي
عاشقانو په شکست کې برې بیاموند[6] ... د لته توان د هغه سي چې ناتوان شي
زیړي رنګ د عاشق هسې مرتبه ده[7] ... چې آفتاب غوندې څرګند په درست جهان شي
له چشمانو یې باران د رحمت ووري ... زرغونه یې په څېره باندې زعفران شي
له رخساره حال د زړونو معلومېږي ... له بهاره نیک و بد د کال عیان شي
له نکتې نه تمام علم حاصلېږي[8] ... درست خروار له یوه مشت نمایان شي
په کار نه دي مخالف هزار تقریره ... موافق له حاله نیم[9] کلام داستان شي
لکه مېله کاروباره وي وتلي ... د هغو ناوړې په سر چې غافلان شي

(۱) د "خ" دوهم نسخه : "چې خصلت د چاو پایانو پکې نه وي".
(۲) د پېښور چاپي دیوانونه "سړي یوب په سړي هاله مسلم شي". او د "خ" په لومړي نسخه کې "له سړي" راغلی دی.
(۳) "پ" چاپ او "پ پ" چاپ : "پاسلوی". "ق ک" چاپ او "ق" چاپ : "وسپاري".
(٤) د "خ" دوهم نسخه : "پرې مرهم شي".
(۵) "پ پ" چاپ : "آسمانونه به دې لاندې ترقدم شي".
(٦) دا بیت د "خ" په دوهم نسخه کې نشته، د "خ" په لومړي نسخه کې لومړی مسری داسې ده : "عاشقانو په خپل نسبت کې برې بیاموند".
د "خ" نیمګړی نسخه : "عاشقانو په خپل شکست برې بیا موند" او د "پ" په لومړي نسخه کې داسې ده : "عاشقانو په خپل شکست کې برې بیاموند".
(۷) د "پ" په لومړي، د "خ" په لومړي او دوهم نسخه کې "مراتب دی" راغلی دی.
(۸) د "پ" لومړي نسخه : "له یوې نکتې تمام علم حاصلېږي".
د "خ" قلمي نسخه : "له یوې نکتې حاصلېږي تمام علم".
(۹) د "خ" په نیمګړې نسخه کې "یو کلام" راغلی دی.

کړې دې عمر په کار دې غفلت مه کړه ... په اوده باندې سل کاله یون ما شي
د غفلت بنیاد داو سکو په موج خېژي ... یو څو یې خواب آلود له طوفان شي
روند په خپله عصا پر پوځي وکوهي ته[1] ... خپل دلیل د کم دلیل د ځان تاوان شي
سرکښي د عاجزانو په کار نه ده ... هر مېږي چې وزرو کاندې پښېمان شي
موم دلان به یې له شره لمن ژغوري[2] ... سنګدلان که عین لعل د بدخشان شي
چې کیمیا د قناعت یې په لاس کښېوځي ... د شرې[3] په خرقه کې بادشاهان شي
بل پوشاک یې په کار نه وي چې لمده ... هغه زړه چې آیینې غوندې روښان شي
عاشقي ده ترجمله بلاو ځ زیاته[4] ... ومجنون ته دیو ودد واړه حیران شي

۳۲۲

پس مې به ورکا دُرستان د خپلو غوږو[5]
کړې تېر تر غوږ و شعر د زړه ځی شي

۳۴۹۵

آشنایي به بلا ده آشنا مه شي ... جدایي به دې فنا کا فنا مه شي[6]
د غم[7] به دې د زړه ولې کا غوټې ... ګرفتار په درد وغم د جانانه مه[8] شي
په زیړه رنګ به دې تل سرې اوښکې بهېږي[9] ... د دو رنګو په څېر ګل د رعنا مه شي

---

(۱) د "ب" لومړۍ نسخه: "روند په خپله عصا پر پوځي په کوهي کې".
د "خ" لومړۍ نسخه: "روند په خپله عصا پر پوت وکوهي ته".
د "خ" دوهمه نسخه او نیمګړې نسخه: "روند په خپله عصا پر پورد شي پچینګکه".
(۲) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته او د "ب" په لومړۍ نسخه کې د "شره" پر ځای "شرم" راغلی دی.
(۳) د "خ" په لومړۍ نسخه کې "د شرابو" راغلی دی.
(۴) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته. په نورو قلمي نسخو کې د "زیاته" پر ځای "پچوړته" راغلی دی.
د "خ" په لومړۍ نسخه کې یې د دوهمه مسرۍ داسې ده: "ومجنون ته دیو ودد ځکه حیران شي".
(۵) د "ب" لومړۍ نسخه: "پرې به ورکا تبان در د خپلو غوږو".
په "پ" چاپ کې: "کاتبان به ورکا دُرد خپلو غوږ و".
د "خ" دوهمه نسخه: "ښایسته په درد خپلو غوږ و ورکه".
"ق" چاپ او "ق، ک" چاپ: "هر ویان به ورکه در دخپلو غوږ و".
(۶) دا غزل د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته. د لومړۍ مسرۍ "بده بلا" په چاپي دیوانونو او نورو قلمي نسخو کې "توره بلا" راغلې ده.
(۷) چاپي دیوانونه: "درد و غم".
(۸) "ق، ک" چاپ او "ق" چاپ: "آشنا مه شي" او د "ب" لومړۍ نسخه او د "خ" لومړۍ نسخه "جانان مه شي".
(۹) د "خ" لومړۍ نسخه: "په زیړه رنګ به دې تل اوښې بهیږي".

هم(۱) په دا چې د روغږن د خدای دښمن دی — وهچا ته د روغږن په وینا مه شي

که اعلی مرتبه غواړې د عاشقۍ ده — نو ږمه واره ادنی دی ادنا مه شي(۲)

۳۲۳ — ۳۵۰۱

همیشه به سرنګون په فکر ناست یې
د رحمان په خبر مشغول په ثنا مه شي(۳)

دعاشق بې خپله یاره قرار نه شي — بې طبیبه قراري د بیمار نه شي

چې په لوح محفوظ کښلې لیونې وي — په تعلیم د معلم به هوښیار نه شي(۴)

دخپل پلار په غېږ کې پروت وي روح یې واخلي(۵) — د قضا علاج په مور او په پلار نه شي

دهغو چې خدای کمال حسن روزي کړ(۶) — هیڅ نقصان یې د منکر په انکار نه شي

د ردو غم د عاشقۍ چې د بر مشکل دی(۷) — هیڅ سړی دې په دا رنځ ګرفتار نه شي

زه همه عمر د غم له خدایه غواړم — چې دې یار دیار له لاسه ازار نه شي(۸)

یار له یار سره جفا کا هسې دېره — چې هیڅ فرق یې داغیار او دیار نه شي(۹)

۳۲۴ — ۳۵۰۹

که هر څو یې دلبري او دلجویي کا(۱۰)
د رحمان په ترکو هیڅ اعتبار نه شي

---

(۱) د "ب پ" چاپ : "غم په دا".
(۲) دا بیت په مصوره نسخه کی نشته.
(۳) چاپي دیوانونه : "د رحمان هسې مشغول په ثنا مه شي".
(۴) دا بیت په مصوره نسخه کی نشته. لومړی مسری یې د "خ" په لومړی نسخه کی داسی ده : "چې په لوح د محفوظ سنکلی لیونی وي".
(۵) چاپي دیوانونه : "زوی د پلار په غېږ کې پروت دي روح یې لاړ شي".
(۶) قلمي نسخې : "دهغو چې خدای کمال د حسن ور کا".
(۷) قلمي نسخې : "د ردو غم د عاشقۍ د بر مشکل دی".
(۸) چاپي دیوانونه : "زه همه عمر له خدایه دغه خواست کړم — چې دې یار له خپله یاره بېزار نه شي".
د "خ" لومړی نسخه : "زه همه عمر دغه شان له خدایه غواړم — چې یو یار دیار له لاسه ازار نه شي".
د "خ" دوهمه نسخه : "زه همه عمر له خدایه دغه خواست کړم — چې یو یار دیار له لاسه ازار نه شي".
مصوره نسخه : "زه همه عمر دغه خواست له خدایه غواړم — چې دې یار دیار له لاسه ازار نه شي".
(۹) دا بیت په "ب" چاپ، "ق، ک" چاپ او "ق" چاپ کی نشته او د "خ" په لومړی نسخه کی دا بیت داسی دی : "یار له ما سره جفا که هسی دېره چې هیڅ فرق مې د اغیار و دیار نه شي".
(۱۰) د "خ" لومړی نسخه : "که مې هر څو دلبري او دلجویي کا".

د سکوت په تیغ چې ژبه بریده شي — لا قلم غوندې په قال کې دو بیده شي

هومره اور د عاشقۍ په زړه کې یوسي — چې لاله یې له تربته دمیده شي

همېشه یې د خپل یار په لوري ځوي — نهایت چې په داد وکې رسیده شي

خم ابرو د یار مې نقش په لېمه دی(۱) — لکه میاشت چې په لوی بحر کې لیده شي

څه حاجت دی چې زه یار وچا ته ستایم — کار هم د خپلو سترګو په دیده شي

کله وي چې یو د بل په ویل غولېږي — مګر صاف د چا خپله عقیده شي

خود څرګند وي لکه صبح په جهان کې — هر ګرېوان چې په یارۍ کې دریده شي

آبروي د عاشق هلته ځان څرګند کا — چې یې نم د زړه له سترګو چکیده شي

د آه غشي یې په ځمکه کله لګي — هر قامت چې کمان طوره خمیده شي

بې مطلوبه یې هیڅ فهم په چا نه وي — هر طالب چې په طلب کې فهمیده شي(۲)

هر چې زړه په مهر وپالي بانديې بايلي — بې درمه بې دیناره خریده شي

ما دیان په څېر بل مخ لېدلی نه دی — مګر پس چې له نن ورځې آفریده شي(۳)

۳۲۵

یا به شهد یا به قند یا به نبات وي
هر کلام چې له رحمانه شنیده شي

۳۵۲۲

چې سړی له بله بد وایي بدګوی شي — لا تر بله خوا روان دده بد بوی شي(۴)

مرده شوي چې هوس کا د بل وهرګ ته — بل هم پس دده له مرګه مرده شوی شي

دوست دښمن د سړي واړه خپل عمل دی — هم په دا مقدار یې اجر موی په موی شي

هره ونه چې کږه په یوه لور وي(۵) — عاقبت یې پرېواته په هغه سوې شي

---

(۱) د "خ" دوهمه نسخه : "خم ابرو یې د یار نقش وي په زړه کې".
د "خ" لومړی نسخې او د "ب" لومړی نسخه : "خم ابرو یې د یار نقش وي په لېمه کې".
(۲) دا بیت د "خ" په لومړی نسخه کې نشته.
(۳) قلمي نسخې : "مګر پس له نن ورځې آفریده شي".
(۴) قلمي نسخې : "لا تر بله خوا روان دده بد بوی شي".
(۵) د "ب" لومړی نسخه : "هره ونه چې کږه وي په هغه لوري".
د "خ" لومړی نسخه : "هره ونه چې کږه په هغه لور وي" او دا بیت د "خ" په لومړی نسخه کې نشته.

په لويي کې نور څه نشته بې زواله — هلکان د هلکتوب په سبب لوی شي [1]
داو بوا اصل له خاورو پیدا کیږي — خاکساري د خاکسارانو آبروی شي
هومره زیان له خوګ وخرسه نه رسیږي [2] — لکه خوک په آدمیانو کې بدخوی شي
سړي هو ښ چې د سړي له تنه پاځي — د سړیو په جامه کې خر بشوی شي

٣٣٦ — ٣٥٣١

وهغو ته چې خدای بخښله وښود
څه حاجت یې د بیان په ګفتګوی شي

وخت د عیش و طرب تېر شو خزان راغی — څنګه د بلبلانو په ځان راغی
دلداري مې تر امید وه باري څه کړم — هغه یار د دلبرانو په شان راغی
آشنايي مې په هوس وه خو چې بېل شوم — دواړه لاس مې وبله مښو ارمان راغی
سود سودا د عاشقۍ که نفع مند وي — ما هېڅ سود پکې ونه لید تاوان راغی
تمام عمر که وصال وو هومره نه وو — لکه یو زمان د ښکلیو هجران راغی
ګوی زما د زړه یې یووړ په چوګان کې — بیا د ناز په نیلي سور په جولان راغی [3]
غونچه لب چې په خندا کاندي پرېشانه — په شبېو زما د اوښکو باران راغی

٣٣٧ — ٣٥٣٩

د میرزا دا رازي دعوی به پرې کا [4]
قدردان د شاعرانو بیان راغی

[5]
په اول کې تا د عشق وهلې لافې — هغه لافې دې اوس ولې کړې خلافې
اوس خیل سر ورته محکم نیولی اوسه — چې د غم مصی دې ځان ته کړې مصافې
سپین چلتار په یوه تکي بد نما شي — دا رزالو چارې مه کړه که اشرافې

(١) په "پ" او "پپ" چاپ کې "پوی شي" راغلي دي.
(٢) د "خ" لومړۍ نسخه: "له ستمګري په هر لوري غوغا وي"
(٣) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(٤) د "خ" دوهمه نسخه: "د میرزا د شاعرۍ قدر به کم کا".
(٥) دا غزل د "خ" له دوهمې نسخې نه نقل شو.

بې تمیزه خو معرفت کولای نه شي ... ته کړه او کوټه معلوم کړه که صرافي
ځان دې ولې بې حیا کړې بې ځایه ... چې پټ کړې دې د مینې په غلافي
که دا هسې لونې غواړې لوني داده ... که په اصل کې منصور غوندې نه لافي
د دوران له فساده نه امان غواړه ... که په عقل د خپل فکر موې شګافي
د تقصیر سبب یې کوم دی را معلوم کړه ... مین وژنې بې له جرمه نا انصافي

٣٣٨

کوم صفت به زه دراني داستا بیان کړم
په کامل صفت موصوف په کل اوصافي

٣٥٤٨

یا داستا چشم وابرو وینم په خواب کې ... یا مستان دي او ده شوي په محراب کې[1]
یا په جام کې ستاد مخ عکس لیده شي ... یا خوشنده تجلي کړه په حباب کې
یا تر خط لاندې غوتې د ستاد خولې دي ... یا کوکب دي غرق شوي په شهاب کې
یا دې زلفې په مخ دواړه راخورې کړې ... یا سنبل دي کجک شو داوړه په تاب کې
یا دې زلفو په مخ توره تیاره کړه ... یا خوشنده ځان خرګند کړ په آفتاب کې
یا داستا پېزوان زما په ځګر بنخ دی ... یا سیخ نه دې پېیلي په کباب کې
یا خوستا په غم کې غرق زما صورت دی ... یا خسنې دی جاه وزې په ګرداب کې

٣٣٩

چې دیار کاته لېږي وزي بیا له ستر ګو
د دراني به څه عزت وي په حباب کې

٣٥٥٦

ستا د مینې ګوهر نشته په هر آب کې ... مګر بیا موندلشي د اوښکو په دریاب کې[2]
که ته وینې زما پټې خښنې دلبره ... رنګ د لبو دې ګواهي لي په داباب کې
په هر ځای چې ستاد لبو نام آغاز شي ... د لاله وباران وزي په حباب کې[3]

---

(۱) داغزل یوازې او یوازې د "خ" په دوهم قلمي نسخه کې راغلی دی.
(۲) داغزل د "خ" په لومړي او مصوره نسخه کې نشته.
(۳) دابیت د "خ" په دوهم نسخه کې نشته.

له خسته زړونو به څه دلستاني کا — د خراج گنجایش نشته په خراب کې

زه حیران دستا د وروځو په تور خال یم — کافر څه شکل سجده کا په محراب کې [(١)]

گل له ډېرې باریکۍ په شبنم خوږ شي — نازک زړه مې به دوي په صاف خواب کې

د بهار په گلو اوري بارانونه — د څڅکي طاقت نشته په حباب کې

د کاتب غلطي وبښه اې خدایه

(٣٤٠) — (٣٥٦٤)

داوترو چارې نه وي په حساب کې

زړه مې بایلو ستا په مهر محبت کې — عاشقي دې زهر راکړه په شربت کې [(٢)]

لاړ زما و یار ته مه تره ناصحه — ما مونډلي دي دایان په ډېر محنت کې [(٣)]

که صورت د هغې مستۍ د ښکاره شي — عقل هوښ به دي هیڅ نه وي په صورت کې

که د عشق ترکس لگي غاښ به بایلې [(٤)] — ته چې ما ته غاښ چیچې په نصیحت کې

زه توبه په هغه تېر عمر وکاندم — چې صرف شوی دی بې یاره په غفلت کې

د آشنا د مینې پټ به را مات نه شي [(٥)] — که مې سر له تنې درومي په داپټ کې

له ادبه یې و مخ ته کتی نه شم — خدای راپېښه جدایي کړه په وصلت کې

په قیامت که څوک له نیستې پوښتېده شي — زه د یار د کوڅې خاوري یم په نیت کې

لکه زه چې یې د در په خاورو خوښ یم [(٦)] — خوښ به نه وي سلطانان په سلطنت کې

د درگاه په خاك نشیني یې تل سخ وي [(٧)] — د غمونو دخل نه وي په جنت کې

---

(١) د "خ" دوهمه نسخه: "کافر څه شکل سجده نه کا په محراب کې".

(٢) ددې غزل پای په مصوره نسخه کې څیرې شوی ده.

(٣) دا بیت په "ب" چاپ کې نشته.

(٤) چاپي دیوانونه: "که د عشق ترکس پر پوزې سر به بایلې".
د "خ" لومړۍ او دوهمه نسخه: "که د عشق ترکس پر پوزې غاښ به بایلې".

(٥) چاپي دیوانونه: "پټ به مې مات نه شي"

(٦) دا بیت په "ب" چاپ کې نشته په نورو چاپي دیوانونو کې یې لومړی مسره داسې ده: "لکه زه چې ستا د در په خاورو خوښ یم".

(٧) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته په چاپي دیوانونو کې د "تل سخ وي" پر ځای "سختي نه وي" راغلی دی.

۳۵۷۵ ۳۴۱

د دنیا له دولتونو بې پروا یم (۱)
زه رحمان د عاشقۍ په بنه دولت کې (۲)

مغرور مه اوسه د عشق په کاروبار کې (۳)
هر خس هلته تېره تېغ وي په دا لار کې

د اسور ګل به دې د ستان په ويښو سور کا
چې دې ايښې زمانې دې په دستار کې

مخ د ترکو چې تر آب حيات صاف دى
زه دې آب حيات سوى يم په نار کې

چې او سپين په آيينه پرېږ او به کېږي
ترو زما هستي يې خړه په ديدار کې (۴)

په هر وار چې يې وسترګو ته نظر کړم
لاس مې وللې د لړځانه په هر وار کې

يار نه چې له ما صبر و قرار غواړې
عاشق کله وي په صبر و په قرار کې

که مې سر و مال دستا په مينه درومي
زه تر سر و تر مال تېر يم په دا کار کې

هېڅ صرفه مه کړه د زړونو آزار اخله
که د چا سود د زړونو شي په آزار کې (۵)

عشق د عقل په کوڅه استوګنه نه کا
چا موندلې نه دي يار په دا ديار کې (۶)

ستا له دره له دياره به واند وړم
خو وند مرم ستا په در و په ديار کې (۷)

کم بختان ديار په وصل کې مهجور وي
د وچ ډګي بهره نه وي په بهار کې

مفلسانو له عين کوهستان دى
که هم عمر يې ګوري په بازار کې

وهغو چې خداى حق بيني سترګې ورکړې
د يوسف تجلى ويني په ديوار کې (۸)

---

(۱) د "خ" په دوهمه نسخه کې "فراغت يم" راغلي دي.
(۲) قلمي نسخې: "زه رحمان د عاشقۍ په دولت کې".
د پېښور چاپي ديوانونه: "زه رحمان د عاشقۍ په دا دولت کې".
(۳) د "ب" په نسخه کې "کاروزار" راغلي دي.
(۴) "ن" چاپ او "ب" چاپ: "چې د او سپينو دانه پرېږ او به کېږي ترو زما هستي خړه دي په ديدار کې".
"ق. ک" چاپ او "ق" چاپ: "چې د او سپينې داني پرېږ او به کېږې تاب زما هستي خړه دې په ديدار کې".
د "خ" دوهمه قلمي نسخه: "چې د او سپينې آهين پرېږ او به کېږي".
(۵) دا بيت په چاپي ديوانونو کې نشته.
(۶) دا بيت په چاپي ديوانونو او د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.
(۷) چاپي ديوانونه: "ستا له دره له دياره به واند وړم خو وند مرم ستا په در و په ديار کې".
(۸) دا بيت په چاپي ديوانونو او د "خ" په لومړۍ نسخه او مصوره نسخه کې نشته.

وعيب جن ته وار ه عيب ښرګند بري(١) ښايسته که ځان يوسف کا په سينګار کې
چې هغه د عاشقۍ ربي خدای نصيب کړ(٢) بې هغه نور څه نه ويني په يار کې

٣٤٢ دا داغونه د خپل زړه ورله بس دي(٣) ٣٥٩١
څه حاجت دی د رحمان په لاله زار کې

مدام ناست يم وچ ګوګل سترګې په نم کې عشق راوښو بحر و بر په خپل حرم کې
ما چې ستا د توري زخم په خوله(٤) سنګل کړ نور مې دا لذت بيا نه مونده په مرهم کې
خوار(٥) مجنون چې سر په پښو د ليلى کېښود سرفراز شو په عرب و په عجم کې
زوروړ مدام غالب وي په کمزوري زه له نوره غمه خلاص يم ستا په غم کې
لکه زه چې ستا په غم کې مستغرق يم بل به نه وي په جمله بني آدم کې
لکه مړي د ژوندیو تر ميان پروت وي هسې بېل يم له عالمه په عالم کې
هېڅ صحت(٦) مې د دمګړي په دم نه شي هم په دا چې زما دم دی ستا په دم کې
نه مې بې تا تګ و پوی نه جستجوی شته مراد مې تدلي په هر دم په هر قدم کې(٧)
که نصيب مې شي ګوګالى ستا د سپيو وبه نه کړم نور نظر په جام د جم کې
زړه مې هسې ستا په زلفو پسې ورک شو لکه غوټه د چا پر بوټي په تور تم کې
سره به وينو د سرو ګلو په دود زانګي هزار زړونه ستا د زلفو په هر خم کې

٣٤٣ زه رحمان کناره خوښ يم له عالمه ٣٦٠٣
باري ستا سترګو رسوا کړم په عالم کې(٨)

---

(١) چاپي ديوانونه: "وعيب جو ته واره عيب ښرګند بري".
د "خ" لومړی نسخه، "عيب حق واره عيب ښرګند بري".
(٢) "ق"، "ک" چاپ او "ق" چاپ: "که هغه د عاشقۍ ليا رب نصيب کړي".
(٣) قلمي نسخې: "خپل داغونه د خپل زړه ورله بس کا".
(٤) د "ب" په لومړي نسخه کې "زړه" راغلی دی.
(٥) د "خ" دوهمه نسخه، "چې مجنون سر خپل په پښو د ليلى کېښود" په چاپي ديوانونو کې د "خوار" پر ځای "خود" راغلی دی.
(٦) د "خ" په دوهمه نسخه کې د "صحت" پر ځای "دمه" راغلی دی.
(٧) دا بيت د "خ" په لومړي نسخه کې نشته.
(٨) د "خ" لومړی نسخه او مصوره نسخه، "باري ستا کتو رسوا کړم په عالم کې".

هسې نې یاره خفه یم په جهان کې[1] | چې مې ځای نه شي په ځمکه په آسمان کې
سره ګلونه د چمن راته سوړ اور شي[2] | چې قدم نې یاره کېږدم په بوستان کې
چې یې مړ نه یم له ډېرې نې نیا زړه[3] | حیرانېږم د ناتوان صورت په توان کې
که هر څو فکر له ځانه سره وکړم | هیڅ د صبر طاقت نه وینم په ځان کې
هیڅ ساتنه د سرکښ خاطر رانه شي | څوک ساتلی شي بخرې په ګریوان کې
تر هغه به نادان بل په جهان نه وي | چې څوک مهر و وفا غواړي په نادان کې
که یې سل ځله په زاړه[4] و قربان بولم | غوږ رانه باسي په زاړه و په قربان کې
هسې رنګ زما په ډېره ژړا خاندي | لکه ګل د سپرلي خاندي په باران کې
جوهري شي در و لعل کاندي بر سره | چې مې کېښي د دوستګو په دکان کې[5]
چې مې هیڅ پېري په خوا په خاطر نه وي | زمانه یې راڅرګند کا په زمان[6] کې

۳۴۴

چې په وصل کې بې اوښکې نه وې چېرې
ترو به حال د تماح خروي[7] په هجران کې

۳۹۱۴

د بلبل له حاله زده کړه په خزان کې | بیا د ګلو تماشا کړه په بوستان کې
خوږې تېره تلخالي تر ستوني نه شي | شېریني به خوند د رنه کا په دهان کې[8]
ما په هجر کې لذت د وصال بیا موند | له یوسفه ملاقي شوم په زندان کې
لکه متن له معنی، معنی له متنه | یار هم هسې دی زما په دل و جان کې
عاشقي اسانه مه ګڼه خبر شه | سرباز ي ده هر نفس په د امیدان کې

---

(۱) "ب" چاپ او "پ پ" چاپ: "هسې نې له یاره زه یم په جهان کې".
(۲) د "ب" په لومړي نسخه او د "خ" په لومړي نسخه کې "دی" راغلی دی.
(۳) د "خ" په دوهمه نسخه کې "نې رحمه" راغلی دی.
(٤) د "خ" په لومړي نسخه کې "نازه" راغلی دی.
(۵) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته.
(۶) په "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ کې "یوآن" راغلی دی.
(۷) د "ب" په لومړي نسخه او د "خ" په دوهمه نسخه کې "خړ شي" راغلی دی او دا بیت په مصوره نسخه کې نشته.
(۸) مصوره نسخه: "شېریني به دې خوند نه کا په دهان کې"

د ناتوان له ناتوانۍ نه وویرېږه — که هزار ځله توانا يې په خپل ځان کې (۱)

هم هغه به پس له مرګه ازار ويني — هر چې بل ازار وي په دا جهان کې

۳۴۵ — ۳۶۲۲

په رباعي باندې بې يار هسې حال دی

لکه حال د زندانيانو په زندان کې

زړه مې ډوب ډوب کړې ستا د غم په غلبو کې — هسې لکه څوک چې مستغرق شي په اوبو کې (۲)

ستا د عشق له مخې په هېڅ لوري وتی نه شم — دوله لاس مې پرې وتړ د عشق په لامبو کې (۳)

سل توبې مې ماتې کړې واړه وښتم له عشقه — سل و يو ساه مې نوره پاتې نه شوه په توبو کې

ته چې له ما ځې دا دا وښکو باران ګوره — رنځ د سفر هېڅ نه دی په دا ګهنو شېبو کې

نه يوه سپوږمۍ نه په سمان کې هزار ستوري — بې تا به څوک څه کا ندي د خلق په چنبو کې (۴)

عشق و عقل دواړه سره ضد دي که پوهېږې — کله کړې ارام دا وږخې په لمبو کې (۵)

هر څوک چې د عشق په آتش ځان سېزي ګله

خدای دې ابراهيم غوندې څوک ندکا په لمبو کې (۶)

۳۴۶ — ۳۶۲۹

هسې خوښ يم ستا د در په خاکسارۍ کې — لکه خوښ وي سرداران په سردارۍ کې (۷)

عاشقي که نوره خلقو ته خواري ده (۸) — ما موندلې دې دولت په دا خوارۍ کې (۹)

وبيمار ته که نا خوښ والي وکړي — خوښ يم زه د ستا د عشق په بيمارۍ کې (۱۰)

---

(۱) د "خ" په لومړي او د حمد نسخه کې "په خپل توان کې" راغلی دی.

(۲) دا غزل د "خ" په لومړي نسخه او مصوره نسخه کې نشته د "خ" په دوهم نسخه کې يې لومړی بيت داسې دی: "زړه مې ډوب ډوب کړې په غمو کې — هسې لکه څوک چې مستغرق شي په اوبو کې".
د "ب" لومړي نسخه: "زړه مې ډوب ډوب کړې ستا د غم په غلغلو کې — هسې زنګ لکه چې څوک مستغرق شي په اوبو کې".
د "ق ک" چاپ: "زړه زما ډوبېږي ستا د غم په غلبو کې — هسې لکه څوک چې شي غرقا به په اوبو کې".

(۳) په قلمي نسخه کې "عقل" راغلی دی.

(۴) قلمي نسخې: "نه يوه سپوږمۍ نه هزار ستوري له آسمانه — بې تا نه به څوک څه وکا د خلق په کيسو کې".

(۵) دا بيت د "ب" په لومړي نسخه او د "خ" په دوهم نسخه کې نشته. په "ب" چاپ، "ق" چاپ او "ق ک" چاپ کې د "لمبو" پرځای "ميخو" راغلي.

(۶) قلمي نسخې: "هر څوک چې د عشق په اتش سوی دی رحمانه".

(۷) دا غزل د "ب ب" چاپي ديوان کې نشته.

(۸) د "خ" دوهمه نسخه: "عاشقي که لوی د عالم وته خواري ده".

(۹) چاپي ديوانونه: "ما موندلی دا دولت دی په خوارۍ کې".

(۱۰) دا بيت د "ب" په لومړي نسخه کې نشته. دوهم مصرع د "خ" په دوهم نسخه کې داسې ده: "خوښ يم زه د عشق په درد په بيمارۍ کې".
"ق ک" چاپ: "خوښ يم زه ديار د عشق په بيمارۍ کې".

دخپل بام وروزيږو وته نظر کړه   هسې ستر ګې دي زما په بېدارۍ کې (۱)
يان ديار له ستر ګو اوښکي پاکيزه کا   تا دریاب (۲) کړې زما اوښکي په يارۍ کې
ماله دېرې ناچارۍ ويان تر شاکړه   سرې (۳) عذر دی په ډېره ناچارۍ کې
غم به هيڅ يو هوښيار خوښ کړی نه وي   ما خوښ کړی د ے ستا غم په هوښيارۍ کې

۳۴۷   د ساح الرانن اوښکي به څرنګ په قرار وي
چالبدلی دی درياب په قرارۍ کې   ۳۶۳۷

سپين مخ ونه تورکوډی شي په پيرۍ کې   سم قد ونه کوږ لږګی شي په پيرۍ کې (۴)
لکه شمع دسحر آفتاب د ژ مي   هم بې تاب وهم زبېږی شي په پيرۍ کې
يو طرف ته يې سر رېږدي بل خوا دروې (۵)   خپل صورت تمام پردی شي په پيرۍ کې
د مرده ؤ په حساب وي غزا وشوه   که څر ګند ليده ژوندی شي په پيرۍ کې
مړ لا سند دی پس له مرګه بيا ژوندے شي   نشته دا چې څوک ځلے شي په پيرۍ کې
که خه وخوي لکه زهر نه هضمېږي (۶)   نه خه ښني نه خه خوږی شي په پيرۍ کې
دا ځواني ده چې ښه اوري يا خه ويني   نه ليده نه اورېدی شي په پيرۍ کې

۳۴۸   اې ساح الرانن پيري هسې عاجزی ده
که رستم وي زړه پری سوځي شي په پيرۍ کې (۷)   ۳۶۴۵

يو ځل ولېدای ديار پرېشانې زلفې   په عارض باندې حلقه پېچانې زلفې (۸)
که تورتم لري ظاهر سياهي د زلفو   حقيقت لري سفېدۍ روښانې زلفې

---

(۱) دا بيت د "خ" په دوهمه نسخه کی نشته په چاپي ديوانونو او نورو قلمي نسخو کی يې لومړی مصری داسی ده: "دخپل بام وندوان ووته نظر کړه".
(۲) په چاپي ديوانونو کی "جاري کړې" راغلی دی.
(۳) د "خ" په لومړی نسخه کی "خرمه" راغلی دی.
(٤) چاپي ديوانونه: "ښايسته مخ دې تور کوډی شي په پيرۍ کې   سم قامت وي کوږ لګی شي په پيرۍ کې".
(۵) قلمي نسخې: "که پل يو سر ن دي بل خواته درومي".
(۶) دا بيت د "خ" په دوهمه نسخه کی نشته د "پ" په لومړی نسخه کې "ارازېږي"، د "خ" په لومړی نسخه کی "ورازېږي"، په مصوره نسخه کی: "پې تېرېږي" او د "خ" په نېمګړې نسخه کې "وته جوړېږي" راغلی دی.
(۷) په قلمي نسخو کی "زړه سوی شی" راغلی دی. (۸) - دا غزل د "خ" له دوهمی قلمي نسخې نه نقل شو.

دا قدرت الٰهي دی راشه ګوره — د دانا ګردن طوق نادانې زلفې
هم په خپله يې د خپل ځان په زړه حيران يم — په اوږو د يار پرتې حيرانې زلفې
په شميم د خوشبويي يې زه خوشبو شوم — خدای دې نه کا په خپل داد پښېمانې زلفې
په کوم لوري به زه سر تر پښو وکاږم — و ګردن ته مې پرتې ريسمانې زلفې

٣٤٩ — ٣٦٥٢

ځکه ژاړم له دوو سترګو اوښکې وينې
چې رحمن وينې د يار خندانې زلفې

چې وصال د خپل جانان مې دی موندلی — ګنج د دُرو د مرجان مې دی موندلی (۱)
هوم زه طمع مې له خپله بخته نه وه — نه پوهېږم چې څه شان مې دی موندلی (۲)
که په ډېر مشقت لاس لره خدای راست (۳) — زه خو وايم چې آسان مې دی موندلی
چې مې يو نفس وصال ورسره وشو (٤) — واړه اجر د هجران مې دی موندلی
څه عجب (٥) دی که تمام جهان زما شي — چې بادشاه د درست جهان مې دی موندلی

زه رحمن په خپل شعر شکر ګذار يم (٦)
چې دا هسې رنګ ديوان مې دی موندلی (۷)

٣٥٠ — ٣٦٥٨

ما چې سترګې وګناه ته واړولې — په هغو سترګو مې وينې وژړلې (۸)
د عمل جزا يې بيا مونده برحقه (۹) — دا دستور دی چې کرې هغه اخلي
ترخمن زوي يو په سله زړه قاتل دی — تل چرې تورې په کاڼي تېرولې

---

(۱) مصوره نسخه : "واړه اجر د هجران مې دی موندلی".
(۲) دا بيت په مصوره نسخه کې نشته
"ق" چاپ او "ق، ک" چاپ : "نه پوهېږم په څه شان مې دی موندلی".
(۳) د "خ" دوهمه نسخه : "که په ډېر مشقت لاس لره راغی".
(٤) د "خ" دوهمه نسخه : "ورسره وشي".
(٥) "ق، ک" چاپ : "څه تعجب دی".
(٦) د "خ" دوهمه نسخه : "زه رحمان په خپل شعر مدام خوښ يم "
(۷) "ق" چاپ : "چې دا هسې رنګ داستان مې دی موندلی".
(۸) دا غزل د "خ" په لومړۍ نسخه او مصوره نسخه کې نشته.
(۹) "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ : "د عمل جزا مې بيا مونده برحقه".

خو ګرده به ښتاوان له چانه غواړي — چې يې غوښې په خپل تيغ کړې سپينې خپلې
ما دا مرګ د استا په مينه کې حلال ليد — چې ګدای د بادشاهۍ لا فې وهلې
له خوبانو به څوك څرنګ وفا[1] غواړي — سروي کله کشمشي ميوې نيولې
په دربار يې سندا سي شه ورته کښنه — تار په تار د سر وېښته اسيرې مسبلې[2]
کړ دفتر د خپل قسمت د چا په لاس وې — بدې ښې برخې به چا کله قبلولې
چې ښکلي يې وړکوله و ښکا نو — دې بدانو څه بدې ندوه غوښتلې[3]
څوك له خاوره وايږ وپاڅوي تخت وکړي — څوك له تخته دايرو په ډېران ولې
ستا چې نيت د آشنايۍ نه و صنمه — د رحمان سترګې دې ولې نډ ګنډلې

۳۵۱

۳۶۷۰

دازل په ورځ د بخر وجوړي وه
اې رحمانه چا بايلودي چا ګټلي

بدلوې په دنيا دين وايمان ولې؟ — نه پوهېږې په خپل سودا و په زيان ولې؟
هميشه په ځای د شکر شکايت کړې — منکرېږې په عطا د سبحان ولې؟
د ربښلي خدای د هرې چارې توان دی — په ډېر توان کې خپسر بولې ناتوان ولې؟
مدام او ښکلې تو يسوې د رزق له غمه — د ګوهر په بها پلورې ارزان ولې؟
چې په هر بېګاه سامان د هر سبا کړې — کوړ و کړ شوې د محشر په سامان ولې؟
هېڅ ګياه له ځايه نه خوځي لمومي — ته د رزق په طلب مني جهان ولې؟
چې بخوا تر قضا خپله رضا غواړې — بېهوده په لوټو ولې آسمان ولې؟
په ژوند و مړه چې د مرګ له غمه خلاص شې — اسان کار دې کړ په ځان باندې ګران ولې؟
غيرې ميني دې په زړه باندې انبار کړې — په کعبې کې ننه باسې بتان ولې؟

---

(۱) په "ق" چاپ کی د "وفا" پر ځای "ميوه" راغلی دی.
(۲) دا بيت او دريمي څلور نور بيتونه په قلمی نسخو کی نشته.
(۳) "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ " دي بدانو څو بدي ندوي غوښتلي ".

نصير احمد (عزيز)
NASEER AHMAD (AZIZ)

زه له د نفس په پیروي د رحمه لاړ شوم | د خبیث په لاس دې ورکړم قرآن ولې؟
چې یوسف د حبشي په بها مومي | د مطلوب په بها[1] نه شندې ځان ولې؟

۳۵۲ بد په بدو پښېماني کاندې رانه ۳۶۸۲
ته په خپلو بدو نه شوې[2] پښېمان ولې؟

په نور څه[3] پسې بې ځایه ژاړې ولې؟ | د چار یاي په خبر بې ځایه ناړې ولې؟
چې روغه مېده کوې په شخوند خوجوه بې | تر و خبرې کوې لواړې لواړې ولې؟
نه داخپل کلام مېده په داخپل شخوند کړه | تا دا ړلو ته تېرې کړې دا ړې ولې؟
هغه کار چې دې په نرم ویل کېږي | بېهوده په بېړته ولې لاړې[4] ولې؟
نېک له نېکو بدله بدو مناسب دي | نېک و بدو بله پر بله نغاړې ولې؟
یو قدم د خدای په لور اسنو دنه شې | تمامي عمر په پراته لاړې ولې؟
تل دې طوق د تعلق په غاړه کېښوست[5] | وکښې نه شې د غه طوق له غاړې ولې؟

۳۵۳ چې په ورځ د شېخۍ لافې کړې ماته رانه ۳۶۹۰
په شپه مې له میخ و شر غواړې ولې؟

ته چې خپله بې عقلي هوښیارې[6] بولې | کاشکې[7] بیا مومې د غوښتو په نرخ شوې
عشق یو دادی په عاشق باندې له خدایه[8] | هسې نه دي چې لې پېرې یا لې پلورې
زلیخا غوندې به بله شیدا نه وي | که د مصر مستورې شي واړه ټولې[9]

---

(۱) د "پ" په لومړي نسخه او د "خ" په دوهمه نسخه کې "طلب" راغلی دی.
(۲) د "پ" په لومړي نسخه او د "خ" په دوهمه نسخه کې "يې" راغلی دی.
(۳) په قلمي نسخو کې "لوزچا" راغلی دی.
(۴) دا او ورپسې بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته د "خ" په لومړي او د "پ" په لومړي نسخه کې "لوني لاړې ولې" راغلی دی.
(۵) د "خ" په دوهمه نسخه کې "گرزی" راغلی دی.
(۶) "ق، ک" چاپ: "هوښیارتیا".
(۷) د "خ" دوهمه نسخه: "درېغه".
(۸) "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ: "رب". دوهمه مسره يې په صدې کتابونو کې داسې ده: "هسې نه چې لې یا پېرې یا لې پلورې".
(۹) "ق، ک" چاپ او "ق" چاپ: "که د مصر مستورات شي راټولې".
د "خ" لومړي نسخه: "که د مصر مستورې کړې واړه ټولې"
په مصوره نسخه کې د "واړه" پر ځای "ځبله" راغلی دی.

هغه بحر څه په بحر حساب نه دی — چې او به یې خاك آلوده وي ختولي (۱)

له هغو سره به څه فکر د یاڼ وي — چې په غم وي د کاله یاد کولي

عاشقي د خپل نغري په غاره نه شي — څو په یار پسې وانخلي ځلي ځولي (۲)

د وصال په نعمتونو غره مه شه — جدایي یې خلقي کړې په زړه زمولي

د رحمان شعر گوهر دی څه یې تولي — د گوهر په تله نه دی چا تللي

۳۵۴ — ۳۷۹۸

هسې ډوب یم ستا د غم په دریاب تللی — چې ماهي غوندې یې تېغه یم کوتلی

ما لیدلي چې لیندا دې وه راکښلې — تا د ورو څو په لیند ویم زه ویشتلی (۳)

په څپل ځان مې تر هغه پورې نظر و — څو مې ته په نظر نه وې کېوتلی

او س مې ستا په مینه ځان وجهان هېر شو — د سېلاب په مخ کې لار م لکه خلی

عاشقي به یې د باد په مخ بنه کا — که چا ځای وي کوه قاف غوندې نیولی (۴)

چې د عشق له بحره روغ سلامت وځي — زه یې نن گڼم له موره زېږېدلی

هر چې واوري په بلا د توررو زلفو — هغه بیا ترکوره (۵) نه دی ورغلی

چې له غرونه پرېوتلی وي بیا پاڅي — پاڅېدلی نه شي له زړونو پرېوتلی

چې دا ورلمبو وهلی وي بیا روغ شي — نه رغېږي د آزار (۶) لمبو وهلی

زه رحمان یې هر دم وینم ستا په غم کې — که خپل مرگ په سترگو نه دی چا لیدلی

۳۵۵ — ۳۸۰۸

(۱) د "خ" دوهمه نسخه : "یا ختولي".
(۲) د "ب" لومړی نسخه : "ځلي ځولي" "ب پ" چاپ : "خلي زولي" "ق ک" چاپ : "زالي زولي".
"ق" چاپ : "زلي زولي" د "خ" لومړی نسخه : "زمري ژولي" او د "خ" دوهمه نسخه : "ژالي ژولي".
(۳) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته . په "ب" چاپ او د "پ ب" چاپ کې "راکښلی" او په "ق ک" چاپ کې "وژلی" راغلی دی.
(۴) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته .
(۵) د "ب پ" چاپ کې "ترموره" راغلی دی.
(۶) په چاپي دیوانونو کې "هجران" راغلی دی.

هر چې کښت یې په باران او په سیلاب وي — د هغو عمر به واړه په عذاب وي (۱)

هغه ملک چې پکې سیند او رود (۲) بار نه وي — دهقانان به یې همه خانه خراب وي

و آسمان ته به یې سترګې وي ختلې (۳) — د باران له انتظاره به نې خواب وي

لکه خوک چې کړوي په کړهي کې (٤) — د هغه ماهي په طور به کباب وي

لا به کله بارانونه پرې نزول شي — چې نخیل و زراعت به یې سیراب وي (۵)

همیشه له خدایه خواست داوبو کاندي — که یې چېرې خواست په عمر مستجاب وي (٦)

لکه تل چې یې په زوړ داوبو غوږ وي (۷) — هومره غوږ یې نه په چنګ نه په رباب وي

که هم عمر باران ورباندې ووري — لا ګرمي یې په صورت کې د آفتاب وي (۸)

د ګرمه او د خشکۍ له دهشته — د آفتاب په خبر ګومان یې په مهتاب وي (۹)

داوبو له ډېرې قیمتي نه — لړګي لوښي یې مردار په منجلاب (۱۰) وي

فرق د پاکو د ناپاکو اوبو نه کا — که اوبه یې ګېڼې وړې په پېشاب وي

داوبو په وېش چې وړشي انصاف نه کا (۱۱) — که په لاس یې ورقونه د کتاب وي

---

(۱) دا غزل په مصوره نسخه کې نشته.

(۲) "ق، ک" چاپ: "سیلاب". د "خ" په لومړي نسخه کې دا مسرۍ داسې ده: "هغه ملک چې یې په سیند په رود بار نه وي".

(۳) د "خ" دوهمه نسخه: "و آسمان وته یې سترګې وي ختلې".

(٤) "ب" چاپ: "لکه خوک چې کړوي یې په کړهي کې".

"ب پ" چاپ او "ق، ک" چاپ: "لکه خوک چې تلدوي په کړهه کې".

د "خ" لومړۍ نسخه: "لکه خوک چې تلدوي په کټوري کې".

دوهمه مسرۍ یې په دوهمه نسخه کې داسې ده: "د هغه په طور به درست سره کباب وي".

"ق، ک" چاپ کې دا مسرۍ داسې ده: "د هغې ماهي په شان یې به کباب وي".

(۵) د "خ" لومړۍ او دوهمه نسخه: "چې یې نخل و زراعت به یې سیراب وي".

(٦) د "خ" لومړۍ نسخه: "که یې کاندي خواست به چېرې مستجاب وي".

(۷) د "خ" لومړۍ نسخه: "لکه تل چې یې په غږ داوبو غوږ وي".

"ق، ک" او "ق" چاپ: "لکه تل چې یې په زوړ داوبو غږ وي".

(۸) د "خ" دوهمه نسخه: "له ګرمه یې په صورت کې هسې تاب وي".

(۹) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته. په "ق، ک" چاپ کې داسې دی: "د ګرمه او د خشکۍ له ډېره دهشته په آفتاب باندې ګومان یې د مهتاب وي".

(۱۰) قلمي نسخه: "لړګي لوښي یې مردار د منجلاب وي".

د "خ" دوهمه نسخه: "لوښي کوزې یې واړه منجلاب وي".

د "ب" لومړۍ نسخه: "لوښي لړګي یې مردار د منجلاب وي".

(۱۱) د "ب" لومړۍ نسخه: "انصاف پرې نه وي".

داوبو په غلا چې ورشي نه جار وزي — که ساکن د خانقاه او د محراب وي (۱)

داوبو ثواب يې نه کېږي له لاسه — که په ګوټ اوبه يې عين د حج ثواب وي

د باران اميد يې نه کېږي له خدايه — که يې شپه او ورځ په سر باندې سحاب وي (۲)

پليتي به يې له تنه څه رنګ درومي (۳) — چې اوبه يې نايابې تر ګلاب وي

چې د نوکو اچولو په ځای ورشي — تر تنخ يې ځان بتر کا که عقاب وي (٤)

هيڅ يې مد په ښته له غسله او دسه — چې يو څاڅکی يې ګوهر غوندې ناياب وي

په سبب د ډېره ډېره تيمم — همېشه يې سپېره ابيره په تراب وي (٥)

د للمې سړي (٦) په مخ کې وي آب چېرې — هغه خلق چې يې آب وي خوني آب وي

په آبې کې لا هم وي خو نه ويرانه — هغه کلي چې د بل کلي پاياب وي

يو به نسي هيڅ بري له سړي (۷) ورځه — پاياب سړي که زوی دارباب وي

سم حساب له عزيزانو کله مومي — تل تر تله يې د بل لاندې (۸) حساب وي

نه طاقت د بد و بل لري نه صبر — لکه مار په ملا وهلی پېچ وتاب وي (۹)

نه يې مرګ نه يې فتنه له لاسه کېږي — لاس تړلی د خپل شرم په طناب وي

چې يې زيست روزګار په کار و تحمل کا (۱۰) — همېشه يې له بديه اجتناب وي

---

(۱) د "خ" دوهمه نسخه : "که يو ګوټ اوبه عين د حج ثواب وي".

(۲) دا بيت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.

(۳) "ق"، او "ق، ک" چاپ : "دور شي".

(٤) دا بيت په چاپي ديوانونو او د "خ" په قلمي نسخو کې نشته.

(٥) دا بيت د "خ" په لومړي نسخه کې نشته، لومړی مسری يې په "ق، ک" چاپ کې داسې ده : "په سبب د دې چې ډېر ډېر تيمم کړي". د "خ" په دوهمه نسخه کې د "سپېره ډېره" پر ځای "سپينه ډېره" راغلې ده.

(٦) دا بيت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته په "ق" او "ق، ک" چاپ کې د "سړي" پر ځای "ځمکې" راغلې ده د "خ" په لومړي نسخه کې يې دوهمه مسرۍ داسې ده : "هغه خلک چې د بل کلي پاياب وي".

(۷) دا بيت د "خ" په لومړي نسخه کې نشته، دوهمه مسرۍ يې په "پ" چاپ کې داسې ده : "د پاياب سړي که زوی هم دارباب وي". "ق، ک" چاپ : "پاياب سړي که زوی هم دارباب وي".

(۸) قلمي نسخې : "تر بل لاندې".

(۹) دا بيت د "خ" په لومړي نسخه کې نشته "ق، ک" چاپ کې داسې دی : "نه طاقت يې د کېنېلو وي نه صبر لکه مار په ملا وهلی پېچ وتاب وي". نورې قلمي نسخې : "نه طاقت د بد و بدل لري نه صبر لکه مار په ملا وهلی په پېچ وتاب وي".

(۱۰) دا بيت د "خ" په لومړي نسخه کې نشته په چاپي ديوانونو او د "خ" په دوهمه نسخه کې يې لومړی مسرۍ داسې ده : "چې يې زيست يا يې روزګار په تحمل شي".

کهٔ یوه بهٔ وینالي تر خولې وو زي — هغه دم یې په خپل ځان باندې عتاب وي (۱)
یو هغه سړی تېرې وړ باندې کاندي — چې په عمر نهٔ د سوال نهٔ د ځواب وي (۲)
همسایه وي چړیکار د پښتنا نهٔ شي — او په اصل یا موچي وي یا قصاب وي (۳)
ملایم ویل اثر په هغو څه کا (۴) — چې په زړه کې یې نهٔ شرم نهٔ حجاب وي
لکه دیو چې د سړیو په صورت (۵) شي — ته ګومان کړې چې سړي ولې دي دواب وي
په هیڅ رنګ له بده خویه نه جاروزي — هسې مست د جاهلۍ په شراب وي
چې اشراف د هسې خرسو په لاس کېوزي — نو خلاصي به یې له خونه په کوم باب وي (۶)
هسې رزق دې خدای چا لره ورنه کا — که به رزق چا په هسې رنګ اسباب وي (۷)
تر داهسې زمیندار هغه سنه دی — چې نوکر د یوه تور کافر کلاب وي (۸)
نوکري د یوه سپي ور له سنه ده — هغه پرېږده چې لا نوم یې د نواب وي (۹)

۳۵۶

د خشکي له محمد قوم د تاریخ خوښ دی
که رفتن یې له ځانه په شتاب وي

۳۷۴۵

تل دې ستا د خواب آلودو سترګو خواب وي — چې فتنې په خوب اوده شي دېر ثواب وي
لکه مې چې په مینا کې تجلي کا — نور د حسن په حجاب کې بې حجاب وي

---

(۱) دا بیت د "خ" په لومړي نسخه کې نشته د دوهم مسری یې د "پ پ" چاپ کې داسې ده: "هم هغه یې په خپل ځان باندې عتاب وي".
(۲) دا بیت د "خ" په لومړي نسخه کې نشته لومړی مسری یې په نورو نسخو کې داسې ده: "یو هغه سړی تېرې ور باندې وکا".
(۳) دا بیت د "خ" په لومړي نسخه کې نشته، "پ" چاپ: "همسایه یې چوړیکار و پښتانه شي اوپه اصل به موچي یا به قصاب وي".
"پ پ" چاپ: "همسایه او چلیکار یې پښتانه شي اوپه اصل به موچي یا به قصاب وي".
"ق، ک" چاپ او "ق" چاپ: "همسایه یې چړیکار او پښتانه شي اوپه اصل به موچي یا به قصاب وي".
(۴) چاپي دیوانونه: "ملایم ویل اثر ور باندې نه کا".
(۵) د "خ" د دوهمې نسخې د "صورت" پر ځای "صفت" راغلی دی.
(۶) "ق، ک" چاپ: "چې اشراف د هسې خرسو په لاس کېوزي نو خلاصي به یې له خونه په کوم باب وي".
د "پ" لومړۍ نسخه: "چې اشراف د هسې حریصو په میان کېوزي تر و خلاصي به یې له خونه په کوم باب وي".
د "خ" لومړۍ نسخه: "چې شراب دا هسې حرصو مینا ګوري- تر و خلاصي به له هغونه په کوم باب وي".
د "خ" دوهمه نسخه: "چې داهسې اشراف د حرصو په میان کېوزي تر و خلاصي له هغونه یې په کوم باب وي".
(۷) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته د دوهم مسری یې د "پ پ" چاپ کې داسې ده: "چې د چا رزق په هسې رنګ سیلاب وي".
(۸) دا بیت د "خ" په لومړي نسخه کې نشته.
(۹) دا بیت د "خ" په دواړو نسخو کې نشته.

ته چې ما ته لولوې پټې د صبر — زه هم ډېر په دا راضي یم که مې تاب وي
نه په دا سبب په ترکو پسې ژاړم — چې ژړا د عاشقانو د مخ آب وي
که نادان وي هم دا هومره خو پوهېږي — چې څوک نه ژاړي په یار پسې کذاب وي
د عاشق سترګې په دا سبب شوې پاکې — چې مدام د جوې په سر لکه حباب وي
له خالي خونې به څه وړي چې څه نه وي — که ختلی د حباب په سر سیلاب وي (١)
هم په دالې د غمې اش پیدا شو — چې په تشه ګېډه صبر د رباب وي
د حریص (٢) له خپله نقده بهره نشته — لکه مار د ګنج د پاسه پېچ و تاب وي
کاملان تعلقات د دنیا نه کا — لکه پاڼې د خزان پښه په رکاب وي
غفلت هیڅ عجایب نه دی په دنیا کې — ساکنان د خرابات واړه خراب وي (٣)

٣٥٧ — چې سا دې غواړې بېشماره بې حسابه
په ورځ به د غمونو څه حساب وي — ٣٧٥٧

د هغو چې و بله هم و محبت وي — په هستۍ او په نیستۍ کې فراغت وي
عاشقي ده تر هغه مقام پورته — چې د چا مقام په رنځ یا په راحت وي
څه د اور په لمبو سوی څه په اوبو — واړه عشق دی که هجران وي که وصلت وي
چې مطلب و مدعا د سړي خدای شي — ناست و لاړ یې همه واړه عبادت وي
که په دوه قدمه ومري یم حاجي شي — چا چې کړې د مکې په لوري نیت وي
هغه څوک چې پېروي د اولیا کا — دالې واړه په معنی کې ولایت وي
خاوري نه په سړي واړه برابر شي — هغه دم چې له جهانه په رحلت وي
که د زنو په تخت کېني غزا شوه — و فهیم و ته کم فهم بې (٤) عزت وي

(١) د "خ" لومړي او دوهمه نسخه کې "په کوه سیلاب وي" راغلي دي.
(٢) په "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ کې "د رقیب" راغلی دی.
(٣) چاپي دیوانونه: "ساکنان د دهر کل واړه خراب وي".
(٤) د "خ" په دوهم نسخه کې "بې فهمه" راغلی دی.

د دانا و نادان ترمیان یو حد دی — هوښیاري تر حد پورته حماقت وي
تجاوز له خپله حده په کار نه دی — د هرچا په خپله خونه کې حرمت وي

۳۵۸
نور عالم که د دنیا غمونه کاندي
له رحمانه سره دې غم د آخرت وي
۳۷۶۸

د هغې بنا چې نوم محنت آباد وي — ترو خاطر به یې څرنګ د چا ښاد وي
په خواږه او په خښو کله ویښ نه سي[1] — هر مرغه چې په قفس کې د صیاد وي
د رنځور په خوله کې کله مزه کاندي — که سل رنګه نعمتونه یې معتاد وي
پای بسته و له هرچېرې زندان دی — هغه هرچېرې آزاد دی چې آزاد وي
عشق تغییر و تبدیل نه لري یکرنګ دی — د آشنا له لاسه داد وي که بیداد وي
د ښادۍ نښه هغه وي په جهان کې[2] — چې په یار پسې یې بېخه یې بنیاد وي
بودني هغه بالښي په معنی کې[3] — چې د تن په نابودۍ یې اعتقاد وي
نقصاني وي د دنیا عمارتونه — که ترې لاندې یې سل ستونه د فولاد وي
زندګي که څو لک پوهېږې حضور دم دی — آینده و رفته کله د چا یاد وي
د دنیا الکه سیلاب هسې بهېږي — نه یې چا ځای استوګه نه استاد وي
و هغو ته چې خدای خود پخپله وښود — څه حاجت یې په ښوونه د استاد وي[4]
چې کامله اراده لري په زړه کې — د مرشد له اشارته یې ارشاد وي[5]

---

(۱) د "خ" لومړی نسخه : "په خواږه او به خښبه کله غوښه نه سي".
د "خ" دوهمه نسخه : "په خواږه په خښبه به کله ویښه نه سي".
(۲) د "ب" لومړی نسخه : "بیخي و بنیادي هغه دی په یارنګ کې".
د "خ" لومړی نسخه : "بنیادي بیخي هغه دی په دنیا کې".
د "خ" دوهمه نسخه : "د بنیادي بیخ هغه دی په یارنګ کې".
(۳) د "ب" په لومړی نسخه کې "په دنیا کې" راغلی دی.
(٤) دا بیت د "خ" په لومړی نسخه کې نشته، لومړی مسری یې د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: "و هغو ته چې خدای پخپله وښود".
(۵) دا بیت هم د "خ" په لومړی نسخه کې نشته.

٣٥٩

د بې یارانو وخته بل شوو هیڅ ګرم نه دی
که رحمان له جدایۍ نه په فریاد وي

٣٧٨١

په دنیا کې که هر څو وبله پیوند وي
پس له مرګه به یې درست صورت بند بند وي

زه به وخورم په دا باب هزار قسمه
که باور دې په قسم او په سوګند وي

یا به وړاندې ترتا در ومې یا د وه سوتو
که دې ورور که دې عزیز که دې فرزند وي

زمانه به یې تر پښو لاندې پایمال کا
که په قطع تر آسمانه سربلند وي

هم یې هسې پیمانه ګنه په خاورو
که دې [1] ډکه خوله تمام عمر په قند وي

هر چې کاندي آزادي په دا جهان کې
پس له مرګه به همه واره په بند وي

هر چې غاړه یې وحق ته اېښې نه وي
همېشه به یې په غاړه کې کمند وي

دا چې زه وتا ته وایم کړي یې خدای کا
په آیاتو په حدیث کې به څرګند وي

ته چې نه کوې باور په آیتونو
ترو زما و یل به څه درله پند وي

ناپسند به د منکر په انکار نه شي
هر کلام چې دلپذیر او دلپسند وي

٣٦٠

خدایه ګنج د قناعت و رحمان ورکړې [2]
چې بې ملکه بې حشمته دولتمند وي [3]

٣٧٩٢

که د درستې دنیا غم مې په سر بار وي
واړه سهل دي که یار راسره یار وي

هزار وار به یې دیان ترنا مد زاره کړم
که په قطع مې دا یو صورت هزار وي

هغه نه [4] دی په شمار د عاشقانو
چې د خپل تهمت داغونه یې په شمار وي

مشکل کار د عاشقۍ چې خدای پیدا کړ
کله بل په جهان هسې مشکل کار وي [5]

---

(١) په چاپي دیوانونو کې "که یې ډکه خوله" راغلي ده.
(٢) "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ: "خدایه ګنج د قناعت رحمان ته ورکړې".
(٣) قلمي نسخې: "چې بې ملکه بې حشمه دولتمند وي"
(٤) "ب، پ" چاپ کې "هغه کس" راغلي دي.
(٥) "ق، ک" چاپ: "بل به کله په جهان داهسې کار وي".

څوک چې او ښکې په مخ لاړې روغې نه کا — د هغو معشوقو ته کله لاره وي

ته چې ګل زما دیار په شکل[1] غواړې — کله دا رنګه ګلونه په ګلزار وي

نه مونده شي په بازار کې نه په ښهر — هغه رخت چې د خوبانو په بازار وي

زه دیار په څېر مخ نه وینم په ستر ګو[2] — که په هره خوا خوبان هزار هزار وي

د عاشق نظر په ډېرو په لږ نه وي — که د بدن دیار په لږ که په بسیار وي[3]

شته هزار هزار خوبان ولې سوګند دی — که زما دیار په څېر به د چا یار وي[4]

مرګ له هېچا سره وار نه کا ناځانه

۳۶۱ — یار به ځان تر یار رومبی کا که یې وار وي[5] — ۳۸۰۳

له هغو سره به څه فکر د یار وي — چې یاران یې په هر لور هزار هزار وي

په آشنا پسې ویښتلي هم هغه وي — چې له نورې آشنایۍ یې استغفار وي

صبوري او قراري دې په ما نوم شي[6] — که یې تا بدې یا صبر یا قرار وي

هر ژوندون دیار په وصل ښایسته وي[7] — بې مینه که ژوندون وي څه په کار وي

په یارۍ کې آزار نشته خدای دې نه کا — که ذره به زمانه له تا آزار وي[8]

و هغو ته عاشق نه ویلې بو یه — چې یې فکر یا د سر یا د دستار وي[9]

که دیار له لاسه اور په یار بلېږي[10] — هغه اور و عاشقانو ته ګلزار وي

---

(۱) "ق، ک" چاپ کې "رنګه". د "خ" په دوهم نسخه کې "حسن"، په "ق" چاپ، د "پ" په لمړۍ نسخه او د "خ" په لومړۍ نسخه کې "جنس" راغلی دی.

(۲) د "خ" لومړۍ او دوهمه نسخه: "زه دیار په څېر بل نه وینم په ستر ګو". او د "پ" په لومړۍ نسخه کې "د بلاغ" راغلی دی.

(۳) دا بیت په قلمي نسخو کې نشته.

(۴) په قلمي نسخو کې "په بل دیار" او "په هېڅ دیار" راغلي دي.

(۵) "سپ" چاپ او د "پ سپ" چاپ: "که یې وار وي" او "ق، ک" چاپ کې "که یې یار وي" راغلي دي.

(۶) د "پ" په لومړۍ نسخه کې "نه وي"، د "خ" په لومړۍ نسخه او نیمګړې نسخه او "ق، ک" چاپ کې "نه ورو" او "ق" چاپ کې "ګم" راغلي دي.

(۷) د "خ" لومړۍ نسخه: "له ژوندون دیار په وصل کې ښاد یې ده".

(۸) د "خ" لومړۍ نسخه: "که هزار ځله مې زړه له تا آزار وي".

(۹) دا بیت په قلمي نسخو کې نشته.

(۱۰) د "سپ" چاپ، د "خ" په دوهمه نسخه او نیمګړې نسخه کې "په ما" او په "ق، ک" چاپ کې "په چا" راغلي دي.

خاى يې اور شي چې زنار يې شي په غاړه ‏ ‏ ولې نه چې ستا د زلفو زنار دار وي (۱)

ستا د زلفو زنار دار که په اور سوځي ‏ ‏ دغه اور به هم همه ستا د رخسار وي (۲)

(۳۶۲) ‏ ‏ (۳۸۱۳)

هغه څوک به ليلىٰ غونډې رسوا شي

چې رحمان غونډې مجنون يې په ديار وي (۳)

که د ستا د خاطر مينه په اغيار وي ‏ ‏ ستا پاره دې اغيار هم زما يار وي

چې سړی په يوه مخ باندې مين شي ‏ ‏ له يوه مخه يې سل مخه په کار وي

هر چې کاندې نوکري د پادشاهانو ‏ ‏ خواه ناخواه به د دربانو منت بار وي

زه به ستا له رقيبانو څه ماندکړم ‏ ‏ دا دستور دی چې له ګله سره خار وي

خوسل خاره يې څښتن نه شي په تهمت کې ‏ ‏ کله وي چې د بلبل و ګل ته لار وي

سجاده به د ساقي د لارې فرش کا ‏ ‏ هر صوفي چې د سر و سترګو (۴) خبردار وي

په جذبه د عاشقۍ به لېونی شي ‏ ‏ که په قطع افلاطون غونډې هوښيار وي

(۳۶۳) ‏ ‏ (۳۸۲۱)

په رحمان باندې به هيڅ ملامت نه کا

هر سړی چې ستا له حسنه خبردار وي (۵)

د وصال په هوا والوتې مرغه شوې ‏ ‏ د هجران په اور کې درست صورت اوبه شوې (۶)

نه وزر کا، له هوسه، نه مري له غمه ‏ ‏ سړی سخت دی ګنه يو اش پرې وشوې (۷)

زړه که چاودی هم له دې غمه به وچاود (۸) ‏ ‏ چې د يار د بېلتانه خوارې په زړه شوې

---

(۱) دا بيت او ورپسې بيت د "خ" په لومړي او دوهمه نسخه کې نشته

(۲) چاپي ديوانونه: "دغه اور به هم رښتيا ستا د رخسار وي".

(۳) د "پ" په لومړي نسخه کې "د ديار" راغلی دی. او دا مسرۍ د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: "چې رحمان غونډې ځوانان يې په ديار وي".

(٤) د "خ" په دوهمه نسخه کې "د سرو شونډو" راغلی دی.

(۵) "پ" چاپ او "پ پ" چاپ: "هر سړی چې ستا له مخه خبردار وي".
"ق" چاپ او "ق ک" چاپ: "هغه څوک چې ستا له مخه خبردار وي".

(۶) دا غزل د "پ" په لومړي نسخه کې نشته. د "خ" په دوهمه نسخه کې د "صورت" پر ځای "سر" راغلی دی.

(۷) دا بيت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته. لومړی مسرۍ يې په "ق" چاپ کې داسې ده: "نه نه زر کا له هوس مري له ډېره غمه".
او په "ق ک" چاپ کې داسې ده: "نه د ر کېږي په هوس نه مري له غمه".

(۸) د "خ" لومړي نسخه: "که د چا زړه له غمه چاودی له دې وچوي".

درقیب وناکړدو ته چې نظر کړم ... دعاشق له آهه روند په تورلیمه شي
هیڅ پوره به دې نیمګړې نه شي خدایه ... که بېلتون د دوه یارانو وبله نه شي
چې بېلتون د دوه یارانو وبله کاندي ... د هغو خلقو له مرګه واوره پۀ شوي[1]
خدای رضا له ره چا هسې تعویذ وکړي ... چې لږ زه د هغه یاران ترغمه بېره شوي
یو ځل یار په ستر ګو ولېدې[2] چې دا دی ... د غه پسه هر چې شولي بیا هاله شوي
نوم یې یو ځل زما واخستی په ژبه[3] ... نور مې نوم په دا جهان کې پاتې نه شوي
لکه درست عمر په خوله د رقیب کار کا ... دغه هسې یو زمان زما په خوله شوي[4]

زه رحمان په دا خبره حق حیران یم[5]
نه پوهېږم چې دیان له غمه څه شوي؟

۳٦٤ ... ۳۸۳۲

چې په مخ باندې یې دا وښکو یو قلم وي ... عین د تورو وله پرهره سره سم وي
که ګرېوان مې د سپوږمۍ د لمر مشرق شي[6] ... زه چې یار په ستر ګو نه وینم تور تم وي
کڼ و ړو ګوڼو ګو ندي نېښ ولي هلی نه شي ... که په زره د پاسه پروت د چا الم وي
دلته سر پو ره کول د چار سبب یې ... چې پخپله دیان زلفې خم در خم وي
معشوقه چې دعاشق په غم وي غوښه ... دعاشق ستر ګې دې وځې چې بېغم وي
همه مې د دو همه موهسې بو یه ... چې د دوار و زند ګې په یوه دم وي[7]
که د درست جهان خوښي ورباندې راشي ... مګر ه خدای چې خو ک بې یاره خوش خرم وي
بل ستم د بېلتانه د پاسه نشته ... که لېدلی چا په سل رنګه ستم وي

(۱) دا بیت په "پ" چاپ، "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ کې نشته.
(۲) "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ: "ووینم".
(۳) د "خ" لومړۍ او دوهمه نسخه: "خولې نوم یې زما واخستی په ژبه".
مصوره نسخه: "خو چې نوم یې زما واخستی په ژبه".
(۴) دا بیت په "پ" چاپ کې نشته.
(۵) د "خ" قلمي نسخې: "دا معامله".
(٦) د "خ" لومړۍ نسخه: "که ګرېوان مې د سپوږمۍ له نوره غرق شي".
(۷) چاپي دیوانونه: "چې د دوار وهمدمي په یوه دم وي".

د قضا خه په قاضي موقوفه نه ده — خود بخپله یار تر یاره پوري ګرم وي
راحت هر چېرې مشغولره لازم وي — چې په درد و په محنت کې مقدم وي
چې خوناب یې د چشمانو مي ناب شي — پیوسته له دغه جام سره جم وي
هیڅ حاجت د هنر نشته و نصیب(1) ته — که په اصل څوک عرب وي که عجم وي
هنرمند غواړه طالع له خدایه غواړه — بې سلیمانه په کان نه دي که خاتم وي

٣٦٥
د رحمان خندا په اجر د ژړا ده
تازګي د ګل په قدر د شبنم وي
٣٨٤٦

همیشه دي زما سر او ستا قدم وي — تر هغه ساعته پوري څو مي دم وي(2)
ستا له لاسه واړه مالره نافع دي — که مي زهر ندي(3) په زخم که مرهم وي
زه بې تا هسې ګومان کړم چې سفال دي(4) — که نسکور مي په لبانو جام د جم وي
نور عالم که د دنیا په ښادي ښاد وي — زما زړه دي مدام ښاد دا ستا په غم وي(5)
که په زړه باندې مي سل غمونه راشي — دا ستا غم دي تر همه و مقدم وي(6)
ما دې خدای دا ستا له غمه بې غم نه کا — تر هغه ساعته پوري څو مي دم وي

٣٦٦
رحمان ستا په مخ مین دی خدای خبر دی(7)
که په داکې به هیچېرې زیات و کم وي
٣٨٥٣

---

(١) په چاپي دیوانونو کې " ورقیب ته " راغلی دی
(٢) دا غزل په "پ" چاپ ، "ق ، ک" چاپ ، د "پ" په نسخو او د "خ" په لومړي نسخه کې نشته.
(٣) د "سپ ، پ" چاپ : "که مي زهر وي".
(٤) د "ق" چاپ : " زه به بې هسې رنګ ګومان کړم چې سفال دی"
د رفیع صاحب د شخصي کتابخانې نسخه : "زه به تا پسې ګومان کړم چې بې حال یم".
د "خ" دوهمه نسخه : " زه ګومان کړم چې په تا پسې بدحال یم".
د "خ" مصوره نسخه او دوېمه نسخه : "زه بې تا هسې ګومان کړم چې هیڅ نشته".
(٥) د "خ" دوهمه نسخه : "زما زړه دي مدام خوښ د یار په غم وي".
(٦) د "خ" دوهمه نسخه : "دا ستا غم مي تر همه و مقدم وي".
(٧) د "ق" چاپ " رحمان ستا په مخ مین دی باور وکا — که په داکې به هیڅکله زیات و کم وي"
د "خ" مصوره نسخه ، د رفیع صاحب د شخصي کتابخانې نسخه او د "خ" دریمه نسخه : "رحمان ستا پر مخ مین دی که باور کړې".

ته چې ماته والې چې په چاپاندې شېدا يې ‌ ‌ زه په تا شېدا يم وايه ته چې يار د چا يې[1]

زه به تا په کومه زيرکي شم پېر وې ‌ ‌ چا زده لکه تا زده هومره وايه چې څوک يې

زه چې کېږم ستا عاشقي مې گرځان کړه ‌ ‌ ته چې لکه وې هم هغه هسې کبريا يې

ځان که ستا په مينه کې فاني کړم څه به وکړم[2] ‌ ‌ ته چې په دا هسې رنگ له اهه يې پروا يې

مرگ مې په تا ولې خدايې اختر کړ و نه پوهېږم[3] ‌ ‌ څه دې حاصل هم شته که مطلق په مرگ نه مايې

څه شو که زه يم انگشت نما په مينه ستا کې ‌ ‌ زيات له ما نه خوښ ته د قاضي هم د ملايي

ستا د عشق تر توري ګکړي د رحمان زار شه
دا هم سهل کار دی زما يار که په دا يې

٣٦٧ ‌ ‌ ٣٨٦٠

چې پخته شي آشنايي ‌ ‌ تر ميان وو زي جدايي

و طالب وته وفا شي ‌ ‌ د مطلوب بې وفايي

بادشاهي کاندي بدله ‌ ‌ د د بدن په گدايي

خاني پلوري په وربشو ‌ ‌ ميرزايي په ميرزايي[4]

نظر نه کاندي هيچېرې ‌ ‌ په لوئي په بډايي

ورته کفر څرگند بريي ‌ ‌ خود بيني او خود رايي

خود رايي په عاشقي کې ‌ ‌ له عاشقه نه ښايي

معشوقې که بې وفا دي ‌ ‌ عاشقان خوږې ستايي

غوږ يې کوږ ستر گې ړندې وي[5] ‌ ‌ د خپل يار په خطايي

---

(١) دا غزل په قلمي نسخو کې نشته.
(٢) "ق" چاپ : "کړ نه ځان ستا په مينه کې فاني کړم څه به وکړم".
(٣) "پ پ" چاپ ، "ق ، ک" چاپ او قلمي نسخې ، "څه دې په مرگ هم شته که مطلق په مرگ نه مايي".
(٤) دا بيت د "خ" په لومړي نسخه کې نشته.
(٥) د "خ" لومړي نسخه : "په غوږ وکړ په سترگو ړوند وي"
د "خ" د وهمه نسخه ، "په غوږ وکوڼ په سترگو ړوند وي".
د "پ" لومړي نسخه : "غوږ يې کړ وي سترگې ړندې وي"

کړي کړي وي سل علمه — هم دیني هم دنیا یي
همه واړه فراموش کا — چې پرې وي وشي شیدایي
و مطلب ته نه رسیږي — په شیخي په ملا یي
اواره ننګ و ناموس کا — په سر واخلي رسوایي
تر ناموسه وړته به شي — بې ننګي و بېنوایي
هره چا لره چې په اخلاص ئې — نه په روی و ریایي
قبلوي په دوار و سترګو — هر چې یار پرې فرمایي
نصیحت پرې اثر نه کا — که څوك سل ځله ووايي
فایده نه لري په عشق کې — د دانا و د دانا یي(1)
مشکل کار د عاشقۍ — اسان چېرې دی بایي
دغه کار کولی نه شي — هر کم فهم و کجا یي
هر کم بخت یې کله مومي — د دلبر و همتا یي
خدا په کسب موندل نه شي(2) — دغه کار دی عطایي
چې د عشق په لوړه کېوزي — نور یې نه وي رهایي
بې د یار له مخه نه شي — د عاشق د لکشایي
د خپل یار په طلب ګرزي — غاړې غروند پیمایي
له عالمه وي وتلی — لکه صید صحرا یي
تل تر تله یې وطن وي — ګوشه کنج و تنهایي
مدام سوی لوغږن وي — د خپل آه په ګرمایي
هر زمان یې په اور نیسي — د خپل یار تمنایي

---

(1) د "خ" لومړی نسخه: "د دانا نه د دانایي".
(2) چاپي دیوانونه: "خدا په کسب موقوف نه دی".

نه يې ملک وي نه يې مال وي — نه يې زهد و پارسائي
په دا هسې گرانو چارو — معشوقې يې ازمائي
په يوه ديدن يې يوسي — د درست عمر کمائي
هم يې هسې رنگه وژني — يار ه ستا بې وفائي
چې په(١) زړه کرم زړه مې چوي — دغه ستا خودنمائي
هم خودي لري بې قياسه — هم د حسن زيبائي
ضرر نه لري بې نفع — ستا د مينې سودائي
ستا سودا مال ه سود ده — حق به واخلم خدائي
په هيڅ مخ کې ليده نه شي — ستا د حسن صفائي
لمر به څه لدتا سيالي کا — په دا بې سروپائي
ادراک نه رسي د سروي — ستا قد په رعنائي
لکه ستا قد و بالا دی — نشته هسې بالائي
که د ستا وصال دريا دی — زه ماهي يم دريائي
د مگسو زندگي ده — په دوکان د حلوائي
زه توتا شکرپرست يم — داستا شونډې متائي

٣٦٨ دا گمان په ما مه کړه — چې بې تا به و پائي ٣٩٠٥

خوږ ما په ورمېږه ماتول شيرين يې — که په مرگ د رقيب هم هسې شمشير يې (٢)
مرگ خوږ نې چې چخله را پسې دی — څه محتاج زما و مرگ وته ډېر ډېر يې
کبر و خيال خولا لدڅا يه ستا عادت دی — او که نن زما له قصده په بل پېر يې (٣)

(١) له مصري نسخې نه پرته په نورو قلمي نسخو کې "له زړه مې کرم" راغلي دي.
(٢) دا غزل د "خ" په لومړي نسخه کې نشته.
(٣) دا بيت په "ق، ک" چاپ کې نشته.

د ابې شماره عاقلان به شي کم عقله (۱) — ته چې دا رنګه په زړه وسکه دلېږې
ستا خویونه به پخپله ځان څرګند کا — زه به څه وایم چې ته تر بلا تېرې يې (۲)
له حېرته دې تعریف کولی نه شم — چې په څه رنګ دې ستایم د چا په څېر يې
ما چې ستا دلبو خونه بیاموند محظوظ شوم (۳) — که سل ځله په ترخه ویل ګنډېږې

۳۶۹ — ۳۹۱۳

د جهان ښکلي که واړه د رحمان شي
خدای دې نه کا چې يې ته له دله هېر يې

په یوه ذره به وږی یا به موړ يې — په یوه ذره به ګرم یا به سوړ يې (٤)
که ځواني له خدایه غواړې ځوان به مړ يې — او که پس له ځوانۍ پالې خو به زوړ يې (۵)
بندګان خو کله جوړ کله ناجوړ وي — څه خدای نه يې چې به تل تر تله جوړ يې (۶)
عاشقي به دې آسمان غوندې څرګند کا — که مجنون غوندې هم څو په صورت وړ يې (۷)
بدي واړه په سنه و نیسه رحمانه — چې پای بند دیان په مهر یا به مروړ يې (۸)

۳۷۰ — ۳۹۱۹

عاشقي بې جذبې چېرې ده رحمانه
ته مجذوب دیان په مهر کې لا وړ يې (۹)

---

(۱) د "پ" لومړی نسخه: "کم بخته".
(۲) دا بیت او ورپسې دوه نور بیتونه د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته، د "پ" په لومړی نسخه کې د "ته" پر ځای "څوک" راغلی دی.
(۳) "پ" چاپ: "محفوظ".
(٤) د "پ پ" چاپ او "خ" دوهمه نسخه کې د "يې" پر ځای "وي" راغلی دی او نوموړې غزل په مصوره نسخه کې نشته.
(۵) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(۶) "پ" چاپ: "سړي کله خو یا جوړ کله ناجوړ وي خدای خو نه يې چې به تل تر تله جوړ يې".
د "پ پ" چاپ: "سړي کله خو یا جوړ کله ناجوړ وي خدای خو نه دی چې به تل تر تله جوړ وي".
(۷) د "پ پ" چاپ: "وي".
(۸) دا بیت په چاپي دیوانونو او نورو قلمي نسخو کې نشته.
(۹) "پ" چاپ او "ق، ک" چاپ: "ته مجذوب دیان په مهر کې مروړ يې".
د "پ پ" چاپ: "د مجذوب دیان په مهر کې مروړ وي"
"ق" چاپ: "ته مجذوب دیان په عشق کې کړوړ يې".
د "خ" لومړی نسخه: "بدي واړه په سنه و نیسه رحمانه چې پای بند دیان په مهر یا به مروړ يې".
د "خ" دوهمه نسخه: "عاشقي بې جذبې چېرې دی رحمانه چې مجذوب دیان په مینه کې مروړ يې".

خدای دې و ژغوره له هرې پریشانۍ … اې زما د کوروکلي ودانه
عاشقي چې ما ګڼله ناداني وه(١) … اوس خبر شوم له دې خپلې نادانه
تر ورځ تېرې اوبه بیرته نه جاروځي (الیږي) … څه په کار ده پوچ بې ځایه پښېمانه
ودانۍ په یوه دم کې شي ویرانه … مرد هغه چې کمې یې دوراني ودانه(٢)
لکه باد چې ځان وهي له کوه و دشته … زه په تا پسې ګوم سرګردانه
داخو زه د ستا له غم سره لوخیږم … ځوك له دیوه سره کا پهلوانه(٣)
چې په آب و په آتش په خاك و باد وي … څه امید دی په دغې زندګانه
ترچې دار نګه او بدې او بدې وعدې کړې … کشکې راکړې و ما خط د امانه
که زه ته په هغه وخت وي چا به نه کړې … د مجنون او د لیلی قصه خوانه
زما ستا و تنداري ته به حیران وو … که ژوندي وي آدم خان او درخانه

و هر چا وته چې وایم حیران به یې
څه به وایم د رحمان له حیرانه

٣٧١ … ٣٩٣٠

په ځوانۍ کې بد دماغه بدګمان یې … چې پیري یې دربان دې درشي بیا ناتوان یې(٤)
که په دادې زړه سنه کړې داخو نشته … چې به تل ترتله ژوندي هم به ځوان یې(٥)
چې هرګز دې په لاس نه دي کبوترنې … بېهوده د هغو چا او په ارمان یې
چې بې خدایه زړه ترې په نور څه پورې … هم په خدای هسې باور کړه چې نادان یې(٦)
پښېماني تر پښېمانه لا بڅوا بویه … نه هغه چې بیا په تېر ساعت پښېمان یې(٧)

---

(١) په قلمي نسخو کې "دانايي" راغلې ده او د "پ پ" چاپ کې د "ګڼله" پر ځای "کوله" راغلی ده.
(٢) قلمي نسخې: "مرد هغه دی چې ودانې که ورانه".
(٣) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته. د "خ" په لومړۍ نسخه کې د "لوخیږم" پر ځای "نخښیږم" راغلی دی.
(٤) په قلمي نسخو کې "درشي ناتوان یې" راغلی دی.
(٥) چاپي دیوانونه او د "خ" لومړۍ او دوهمه نسخه: "چې به هم تر دم ژوندي هم به ځوان یې".
(٦) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.
(٧) دا بیت او ورپسې اووه بیتونه د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.

هسې رنګ دې وهغه جهان ته شاکړه — ګویا تل به مستقیم په دا جهان یې

هومره سر دې وخپل خدای وته ټیټ نه دی — لکه ټیټ په لوړ د خان و د سلطان یې

یوه شپه په طاعت نه شې ړوڼولی — هره شپه په مال وملک باندې پاسبان[1] یې

په تسبیح دې تانده ژبه وچ لرګی شي — پوچ ګویې لره بلبل غوندې ګویان یې

ولمانځه ته چې لمر خېژي هاله پاڅې — په قلبه پسې لانیمې شپې روان یې

اوداسه لره کوزه اخستی نه شې — چې په لوا و په لوړ ور شې پهلوان یې[2]

د هلک په خبر لاسرا چوې واوره ته — نه خبر په خپل بهبود نه په نقصان یې

پښې سترګې لکه ستور په ګاڼي ګرزي — که پرېوزې وکوهي ته هم دوان یې[3]

۳۷۲

چې وبل ته نصیحت کا ځان یې هېر وي
نور څوک نه دی هغه ته عبدالرحمن یې

۳۹٤٤

زه د ستا له غمه ژاړم واره وینې[4] — واره وینې، واره وینې، واره وینې

خود مې وینې چې په تش کاته دې مړمه[5] — لا خنجر په کاڼي مږې دل سنګینې

هر زمان مې په حضور د ستا ګو وژنې — لا یقین دې د زړه نه شي لې یقینې

عالم ستا په مینه ژوي نه پوهېږم — زه په څه سبب وژلی یم ستا مینې

د پر عالم به نوري[6] رنګ کا معلومېږي — تا چې هسې جامې واغوستې رنګینې

پښې یې نه وي چې وبله خوا ته درومي — هسې سکڼې په غمزه د عاشق سپینې[7]

که صورت مې پر بله پورې معلومېږي — زړه مې ستا له غمه چاود دی نازنینې[8]

---

(۱) په چاپي دیوانونو کې "پسې" راغلی دی.
(۲) د "خ" دوهمه نسخه: "چې د لو په لوړ یې ور شې پهلوان یې".
(۳) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(٤) د "خ" لومړۍ نسخه: "زه دیار په غم کې ژاړم واره وینې"
(۵) د "خ" په لومړۍ او د "پ" په لومړۍ نسخه کې "مریم" راغلی دی.
(٦) د "خ" په لومړۍ، دوهمه نسخه او "ق، ک" چاپ کې "نمړي" راغلي دي.
(۷) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(۸) دا بیت د "پ" په لومړۍ نسخه کې نشته.

هغه څوک دی چې تر تا به ښه ترین وي — اې تر واړو مهرویانو ښه ترینې (۱)

٣٧٣ — ٣٩٥٣

چې دې زلفې د (ح) په زړه ویږ کړې (۲)

تر ښو به یې څکه څاڅي اوبه سپینې

ورک شه ورک شه بدکردار او بد سیري — که دې ورور که دې عزیز وي که پردی

تر هغه لا سپکوکان بېګانه ښه دي — چې بدکار شي د چا زوی او یا لمسی (۳)

لړګي لوښي همه واړه پرې مردار وي — بدکردار دی سوړ لنډی یا وږی سپی (۴)

هغه خلق همه واړه لېوني کا (۵) — چې په کلي کې یو سپی شي لېونی

بل علاج د لېونیو سپیو نشته — بې له مرګه چې ترې ډک کاندي کوهي (۶)

حرامخوړ د مخنث په حساب دی — که په توره یا په تېغ وي مېړنی

مېړني ویلي بوینه وهغه ته — چې بې وجه آزار نه کاندي یو شي (۷)

دېګ یې ایښی په دېګدان ړومبی تر تېغه — چې یې سوړ په آه سړ نه شي نغري (۸)

هسې فیض یې وهر چا وته رسېږي — چې باله شي د خپل وخت حاتم طي

٣٧٤ — ٣٩٦٣

اې (ح) چې بد فهم بدکردار شي

ړا ته واېه سپی ښه تر دی که سړی

---

(۱) دا بیت د "خ" په لومړي نسخه کې نشته.

(۲) "ق، ک" چاپ: "چې دې زلفې د رحمان په زړګي ویږ کړې".

(۳) د "ب" لومړي نسخه: "چې بدکردار شي د چا زوی او یا لمسی". "ق" چاپ، "ق، ک" چاپ او د "خ" لومړي نسخه: "چې بد کار شي د چا زوی د چا لمسی".
د "خ" دوهمه نسخه: "چې بد کار شي د چا زویه یا لمسی".

(٤) دا بیت د "خ" په لومړي نسخه کې نشته. د "ب" لومړي نسخه: "لوښي لړګي همه واړه مردار شي بدکردار لکه سوړ لنډی یا وږی سپی".
"ق" چاپ: "ګوښي ګوښي پرې همه واړه مردار وي بدکردار سوړ لنډی او وږی سپی".
د "خ" دوهمه نسخه: "لوښي کودري همه واړه مردار که بدکردار لکه سوړلند وږي سپی".
مصوره نسخه: "بدکردار وي لکه وږی سپی".

(۵) د "خ" لومړي نسخه: "هغه خلک همه واړه پرې مردار شي".

(۶) د "ب" لومړي او د "خ" لومړي نسخه: "بې له مرګه چې یې ډک کړي یو کوهی". د "خ" دوهمه او مصوره نسخه: "بې له مرګه چې پرې ډک شي یو کوهی".

(۷) "ق" چاپ: "چې بې وجه آزار نه کاندي سړی"
نور چاپي دیوانونه: "چې بې وجه آزار نه کا هیڅ سړی".

(۸) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته، په "ب" چاپ کې دوهم مسرۍ داسې ده: "چې یې سوړ په آه تېغ نه شي نغري".
د "خ" لومړي نسخه کې یې لومړی مسرۍ داسې ده: "دېګ یې ایښی پر دېګدان اور ترې لاندې".

که له دېره غمه دم د چا ختي — نه به مړ وم ستا په غم کې لړغوني[1]

نه مې هسې رنګ په تورو زلفو بایلود — لکه ورک په توره شپه کا څوک کالي

په یوه ساعت مې رد هم مې قبول کا — نه پوهېږم چې یې خپل یم که پردی

په یوه لاس یې مرهم په بل خنجر وي — نه په مړو کې حساب یم نه ژوندی[2]

که په مرګ د عاشقانو دې رضا وي — خدای دې ما کا تر هغه واړو وړومبی

خون بها مې د ستي په مثل نشته — ما په خپله قبول کړی دی خپل سوی[3]

وکوم دم ته به ادراک د یار و رسي — هر وېښته یې د کاکل شو منګری[4]

څوک د لمبې غم زما د ېر واو بنکو نه خوري — کم به نه کا په خوړدن سره نه دی

د هجران په توره شپه کې نه وېرېږم — چې یې نه وینم د وصل سپین سپوږمی

دیان غم لکه مزری را باندې راشي — خدای دې پښېښ په هیڅ نه کاندي مږی

چې پرې غم غلطوم د شپې پاڅم — کله مې په شونډو کېږدم کله نی

ګاه کتاب ګهې رباب په لاس را واخلم — باري درد مې په هیڅ رنګ نه کا کمی

همسایه مې واره وواته له خوبه — که په سل کوټو د ننه کړم ځګېروی

که عاشق تر معشوقې پورې یوسي وي — خدای د هجر په تېغ مړ و ژنه یوسي

۳۷۵

نه رحمانه دیان په غم کې هسې ډوب یم — چې هیڅ نه وینم په سترګو مګر دې

۳۹۷۸

چې دارو د درد و غم دې هغه می — ساقي راکړه یو دوه جامه پیالي

می د خپلو لبو را نه د انګورو — چې اوّل یې نوشیدن وي پسې قي

---

(۱) په "ب" چاپ او "پ پ" چاپ کې: "نه به مړ ومه په عشق کې لړغوني". "ق" او "ق، ک" چاپ: "نه به مړ ومه په غم کې لړغوني". د "خ" لومړۍ او دویمه نسخه: "نه به مړ وم په هجران کې لړغوني".

(۲) دا بیت په "ق، ک" چاپ او د "خ" په دویمه نسخه کې نشته.

(۳) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.

(٤) دا بیت په چاپي دیوانونو او د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.

پهٔ هر تیغ کې چې آب نه وي د شرابو | څوك د غم پهٔ غلیم نهٔ مومي بری (۱)

جام د میو چې غم خوار د کل جهان شو | زهٔ بهٔ اوسم (۲) پهٔ دا غم کې تا بکی

راشه یو ځل مې هسې مست خراب کړه | چې خبر نهٔ شم (۳) لهٔ حاله د هیڅ شی

بېخودي هسې پناه ده زوروره | چې لهٔ هره غمه خلاص کاندي سړی

زهٔ هغه تحصیل تمام کړم پهٔ عشق کې | چې يې روغ وګړي بولي لېوني

رحمان سوله لهٔ رقیب سره پیدا کړه
آشنا سره دی البته خوږونکی سپی

۳۷۶ ۳۹۸۶

د بېړي خولې زما پهٔ یاد شکر خوږې شوې | بیا زما (۴) پهٔ زمانه خاورې ایرې شوې

یوه بخره خدای هر چا لره ورکړې | د چا بخره خاموشي د چا ناري شوې (۵)

د چند نو ونې و سولېدې لارې | هزار ځانګې د شمشاد و پاړې شوې

پهٔ هغو ځمکو چې روغې پرې مانۍ وې (۶) | د ایام پهٔ ګردشونو هدیرې شوې

پهٔ دنیا کې چې بنیاد د آشنایي کا | د هجران توري هغو لره تېرې شوې

د افلاك چې خدای پیدا کړي دا يې خوږ دی | چې و چا وته دعا چا ته ښېرې شوې

د دنیا د محلونو خښتې واړه (۷)
و رحمان ته د سرونو منارې شوې

۳۷۷ ۳۹۹۳

---

(۱) "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ: "څوك لهٔ غمه پهٔ غلیم مومي بری".
(۲) پهٔ "ق، ک" چاپ کې "سوځم" راغلی دی.
(۳) دا بیت د "خ" پهٔ دوهمه نسخه کې نشته. پهٔ نورو قلمي نسخو کې د "نهٔ شم" پهٔ ځای "نهٔ یم" راغلی دی.
(۴) د "ب" پهٔ لومړۍ نسخه او د "خ" پهٔ لومړۍ نسخه کې "زموږ" راغلی دی.
(۵) دا بیت د "خ" لهٔ دوهمې نسخې نهٔ نقل شو. پهٔ چاپي دیوانونو او نورو قلمي نسخو کې نشته.
(۶) قلمي نسخې: "پهٔ هغو ځمکو چې روغې وې مانۍ".
(۷) د "خ" لومړۍ نسخه: "د دنیا د محلونو خښتې واړه —
و رحمان ته د سرونو کنګرې شوې"
د "خ" دوهمه نسخه: "د رحمان د محلونو خښتې واړه —
و عالم ته د سرونو منارې شوې"

بوصل تو ما را کجا ہاتھ ہے — کہ وصل تو خیلی بڑی بات ہے
بگوی تو گفتم کہ مسکن کنم — ولی کی مرا این درجات ہے
خم زلف تو گوشۂ ابروان — دلم را عجائب مقامات ہے
مکن پیش من وصف خورشید وماه[1] — کہ از حسنت این کم علامات ہے
ہمی دادی دشنام وگالی مرا[2] — بسویم ہمین از تو سوغات ہے
نگاہت نہ امروز خوبم بریخت — کہ دایم ترا ہمچو عادات ہے
زآغوش رحمان مرو بار قیب
کہ این سفلہ بدخوی وبدذات ہے[3]

۳۷۸ ...۴۰۰...

د مخمس ع

خه یا چې بنایسته دی تر آفتابه — مخ به کله را ښکاره کا له نقابه[4]
ښلتانه په زړه زهیر کړم بې حسابه — یو سبب وکړې مسبب الاسبابه
چې زما ملاقات وشي له احبابه

---

(۱) د "پ" لومړی نسخه : "خورشید و ماه را".
(۲) د "پ" لومړی نسخه : "همه داد دشنام و کهالے مدام".
(۳) د "پ" لومړی نسخه : "که این سفله بدکار و بدذات ہے".
(۴) د پېښور چاپي دیوان : "حجابه". دا غزل په "پ" چاپ کې نشته.

ملاقات د ښایسته ؤ مې نصیب کړې — د ښایست په ګلستان مې عندلیب کړې
عندلیب مې په ګلشن د خپل حبیب کړې — خدای دې ما په دلبرانو کې قریب کړې
ومې ژغورې د دې اهل له عتابه

هغه یار چې زه یې مینه په دیدار کړم — همیشه یې و دیدن ته انتظار کړم
شپه او ورځ پسې ناري وهم کوکار کړم — که په روی تمام جهان ورته رویدار کړم
سترګې نه پورته کوي د ناز له خوابه

بلتانه یې پټ پیغم په زړه تاراج کړم — و دیدن تري یې په هسې رنګ محتاج کړم
چې غرقاب یې د غمونو په امواج کړم — هیڅ پایاب یې مونده نه شي څه علاج کړم
د آشنا د مینې غم شو نا پایابه

ته چې کس یې د جمله ؤ یې کسانو — هم کارساز یې د جمله ؤ کارسازانو[1]
الهی[2] په بزرګۍ د بزرګانو — زه وصال په دعا غواړم د خوبانو
لا به کله دا دعا کړې[3] مستجابه

اسیر کړی دې د زلفو په تناب یم — تکبیر کړی دې د سترګو په قصاب یم
د کشتۍ[4] غوندې مدام په اضطراب یم — لکه زه چې ستا له غمه په عذاب یم
خبر مه شه هیڅ بنده له دې عذابه

دریغه مه وی په دنیا کې پیدا شوی — او که وی هم په داسې شان خو مه وی
لکه زه یم د هجران په لمبو سوی — خو به ګرزم په داسې[5] اور الوی
چې سینه مې په درست غم شوه کبابه

---

(۱) په "پ" چاپ، "پ پ" چاپ او د "خ" په قلمي نسخو کې "خام کارانو" راغلي دي.
(۲) د "پ پ" چاپ: "هم په روی او"
(۳) چاپي دیوانونه: "شي".
(۴) "پ پ" چاپ: "د ماهي په شان"
(۵) چاپي دیوانونه: "د هجران په اور"

هي هي څه مې دا خراب[1] خاطر نا بنا دشو   زیست روزګار مې همېشه آه و فریاد شو
عمارت مې د زړه هسې رنګ بر باد شو   چې حباب غوندې بې بېخه بې بنیاد شو
د بنیاد[2] طمع به څو کړم له حبا به

پټ پټ ګرځم د ناصح له نصیحته   راته کاندې نصیحت په څو صورته[3]
چې توبه کړم د خوبانو له قربته   هیڅ جواب یې په ما نه شي له غیرته
درمانده وړ ته ولاړ یم لا جوابه

دا جواب څه هسې نه دی چې په خوله شي   د عشق راز څه هسې نه دی چې وایه شي
دا مشکل حکایت نه په ما نه شي   د دې بحر بې پایان حساب په څه شي
چې یې زه وچاته وایم له حسابه

چا موندلی[4] د دې بحر پایان نه دی   دغه راز وهر سړي ته عیان نه دی
هیڅ اکړي د دې چارې بیان نه دی   دغه واره عاشقي د ه رحمان نه دی

۳۷۹ چې په خوله کې در و لعل لري سره ابه ۴۲۷

ستا جفا تر حد پېښو نه ده صنمه   تل مې اوښکې موج وهي د زړه له غمه[5]
څو به پټه دا قصه او سي پنهمه   هسې ډوب په فکر پروت[6] یم بې دمه
نه پوهېږم چې په غره یم که په سمه

که خبر[7] وی له دې هسې رنګ خوارۍ   ما به نوم اخستی نه وُ د یارۍ
ستا د غم په دریاب ډوب یم ترمرۍ   بې تا نه لرم هیڅوک د دستګیرۍ[8]
مګر ته په خپله لاس راکړې همدمه

---

(۱) د "پ پ" چاپ : "ستا په هجر مې"
(۲) په چاپي دیوانو او د "خ" په قلمي نسخو کې "سبادي" راغلی ده.
(۳) د "خ" دوهمه نسخه : "په څو کړته"
(۴) "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ : "ماموندلی"
(۵) د "پ" لومړۍ نسخه : "د زړه له غمه"، "ق" چاپ، "ق، ک" چاپ او د "خ" قلمي نسخې : "د زړه له غمه"
(۶) "پ" چاپ، "ق" چاپ، "ق، ک" چاپ او د "خ" قلمي نسخې : "هسې ډوب په فکر تللی یم له غمه".
(۷) قلمي نسخې : "که مې نه وه دی" (۸) د "پ پ" چاپ : "دادګیرۍ"

ما وې نور به آشنايي له هيچا نه کړم — هم په دا رنګه مې نيت ؤ باري خدای کړم
د قسمت علاج په چا شي چې يې زه کړم — که په سل رنګه تلاش و تدبير کوم
خلاصي نه مومم له لوحه له قلمه

خوبرويان که بې وفا دي خو هم ورې دي — عاشقان که وفادار دي خو هم پرې دي
ستا له غمه هر چې دي زما په زړه دي — اوس به حال و چاته وايم چې مړه دي(1)
غرض دا دی چې زه ګرم يم ته ناګرمه

يو خو دا چې په صورت يې پري رويه — هم په خوی و په خصلت فرښته خويه
هم په قد و په قامت هر ګوره لويه — بيا به نه مومې څوک تا غوندې دلجويه
که يې غواړې په هژده هزار عالمه

ستا له غمه(2) زه په ځان کړم هسې چارې — چې د ښنه يې ويله نه کا ګلعذارې
ته په څه سبب له ما نه دل آزارې(3) — دا زما ګناه را وښيه دلدارې(4)
چې توبه کړم نصوحا غوندې محکمه

لاس تر غاړې له رقيب سره خندا کړې — چې ما ووينې له قصده را ترشا کړې
خدای يې وينې هغه چارې چې پر ما کړې — ترا به دې ورځې پورې به جفا کړې
که(5) به کله هم جاروزې له ستمه

تا چې هسې بې نيازي د ځان پېشه کړه(6) — په عاشق دې د خندا حکمه مترکه کړه
بيا دې ورځ په غريبانو توره شپه کړه — نور دا هسې د جفا خويونه مه کړه
خلق به دې له جوره شي برهمه

---

(۱) دا مخمس په "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ کې نشته. څلورمه مسرۍ په "پ" چاپ او د "خ" په قلمي نسخه کې داسې ده: "اوس به حال وچاته څه دايم چې ته دي".
(۲) قلمي نسخې او "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ: "ستا د پاره".
(۳) قلمي نسخې "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ: "له ما لاسته"
(۴) د "پ" لومړۍ نسخه: "ته يارې"
(۵) د "پ پ" چاپ او "ق، ک" چاپ: "ته به کله" (۶) "پ" چاپ، د "پ پ" چاپ او "ق، ک" چاپ: "تو مبند کړه"

زماستا له مینې هر څوک خبردار دي — داخبرې کوډ الوي په هر دیار دي
چې فلانا فلانا سره دوستدار دي — اوس په بېرته جار واته ومانده عار مې
چې رسوا شوم — ترعرب وترعجمه

چغړ شوې[1] چې په تاباندې مین وي — په وګړې کې رسوا لکه کوهکن وي
همیشه انګشت نما په مرد و زن وي — چې دا نښې پکې نه وي دروغژن وي
که په هره ګړۍ خوري هزار قسمه

نښانه د عاشقانو ول داده — چې مدام یې سرې کار وي له فریاده
تل نامرد بدنامه وي پرې په زیاده — نه وېرېږي له پېغوره له ماهداده
بې دیان د جدایۍ له ماتمه[2]

هر چې زړه یې مبتلا شي په بتانو — زیست یې نه شي یو ساعت بې محبوبانو
که څوك وركا بادشاهي د بادشاهانو — په نسبت د هغو سوي سوختګانو
دا متاع ده تر یوه خسنې کمه

که سلیمان غوندې مسند یې په هوا وي — په سبب د عاشقۍ به خاکپا وي
همیشه به په فریاد و په غوغا وي — چې دا هسې نښانې پکې پیدا وي
تر وهاله پرې عاشقي ده مسلمه

عاشقي دې هیڅوك نه ګڼي آسانه — داخبره ده له حده پسهو تر ګرانه
وصال نه دی چا موندلی بې هجرانه — ته له ځان[3] سره اټکل وکړه رحمانه
۳۸۰ — په دنیا کې ښادي چېرې ده بې غمه — ٤۰۶۲

(۱) د پېښور چاپي دیوانونه: «چغړ وېره».
(۲) د «خ» لومړۍ نسخه: «نه بنكاره ېږي دیوې ستنې تر سومه».
«ق، ک» چاپ: «بادشاهي ده له یوه خسرې کمه».
(۳) په قلمي نسخو کې «له ځانه سره» راغلی دی.

ضمیمه

وروستني لاس ته راغلي

غزلونه او بیتونه

١

تېر شو په دا طمع په در ستا عمر زما — ګوندې چېرې کېږدې يو قدم په سر زما[1]

تا وې چې د عشق پياله خوږه ده ترشه که — وسو په هجران کې دې پيالې ځيګر زما

سل جفا که وينم په ستر ګو ستا له لاسه — ستا په جفا نه کېږي هرګز باور زما

يا له ما (رحمان) سره جفا مه کړه دلبره — يا لې تا راوښيه يو بل دلبر زما

٣٨١ — ٤٠٦٩

٢

هر ګفتار هره وينا چې څوک عبس کا — تر عبس ويل دا بده چې يې بس کا[2]

په هغې وينا چې وروسته پښېمان کېږي — له اوله دې خوله هسکه (له نفس) کا[3]

هره چاره چې له اختياره وي وتلې — بېهوده به يې څوک لاف د دست ورس کا

فقيري يا د خدای په مهر مونده کېږي — داهسې په کېږنه شي چې يې نس کا[4]

آدم زاد په معنى واړه يو وجود دى — يو وجود دى هم يې پاك هم يې نجس کا

که يې اصل يو وجود دى (په دې) څه شو — د ګلونو هسې کله خار و خس کا

په اخلاص د لمانځه ګذاروي جنو باد ے — هر لمانځه بې چې (په) ريا تيمم[5] اودس کا

(که خود بين وي) ته يې څه کوې ګمانه — د خود بينو سر اخپله خودي بس کا

٣٨٢ — ٤٠٧٤

---

(١) دا غزل د زلمي هېواد مل د شخصي کتابتون له قلمي نسخې نه نقل شو.

(٢) دا غزل د حبيب الله رفيع د شخصي کتابتون له نسخې نه نقل شو په دې بيت کې د "عبث" کلمه د قافيې د سمون په غرض د "عبس" په شکل راوړل شوې ده.

(٣) اصله نسخه : " لا اول دې خوله هسک ". چاپي ديوان : " له اوله دې يې نکه تر خوله هسکه

(٤) اصله نسخه : " داهسې په کېږنه شي چې نصق کا "

(٥) په اصله نسخه کې " تيمون " راغلى دى.

٣٩

دلربا که د خپل حسن مخ عیان کا — دیر به یې غمزه جمع زړونه به لرزان کا

په کشور د صبا برانو به قیامت شي — اسرافیل غوندې آواز به هر نالان کا

چې یې چا جام د لعلو وي نوشلی — پیمانه چغلګیرې په دا نادان کا[1]

د جبین په چین یې هسې رنګ پوهېږم — چې محراب به د ګایلو زړونه ویران کا

د پریشان ګیسو دلیل یې عین دا دی — چې وابسته زړونه په دا رنګ پریشان کا

که جلوه یې د جمال شي معینه — په شعله به لمر، سپوږمۍ سوی ناتوان کا

که د باد ګذر (یې) وشي و خاکپای ته — د رندو سترګو دارو به خدای آسان کا

که شانه په تورو زلفو باندې کېږدي — مشک عنبر (به) دیوې پیسې ډېر ارزان کا

تورې زلفې یې هم مشک دي هم عنبر دي — خو زما له کم بختۍ (یې) خدای ماران کا

که پلو له مخه لرې کړ رحمانه — په دیدن به هندوان وار مسلمان کا

۳۸۳ — ٤٠٨٤

٤٠

که په بخت کم بختان ندي خسته دل څوک — په حضور به له تا ولې بې بلبل څوک[2]

و دیدن و ته د هر چا رضا کېږي — ولې حکم بې له تا نه لري بل څوک

که یې لاس د خدای په چا رسېدلی — بې مقصوده به یو دم نه شي بېدل څوک

دا یو سر دی ما داستا شکرانه کړی — نور ناحق مې ویروي په سر وهل څوک

دا هم زما شومیت دی چې را رسي — ګنه تر[3] او د چا زړونه بد ول څوک

---

(۱) اصلي نسخه: "پیمانه چغګیږي په دا نادان کا". او دا غزل د رفیع د کتابخانې له نسخې نه نقل شو.
(۲) دا غزل د رفیع د شخصي کتابخانې له چاپي دیوان او قلمي نسخې نه نقل شو (۳) د رفیع کتابخانې چاپي دیوان: "زړه"

د دیدن په طمع وغلېدم بندي شوم — ګنهٔ زه او د هجران سختي زغمل خوك
په هېڅ رنګ به دي له میني منکر نه شم — هر شان قصد چې مې کوې په قتلول څوك
که مې زړهٔ ستا میني نه وای را پېړودی[1] — په رضا له سره کله تېرېدل خوك
که اثر د محبت ورسره نه وي — روغ صورت دا هومره زړهٔ زهیر بدل څوك
که په مینه د لیلی مبتلا نه وای — (دا) غریب مجنون بېدیا، غرونه ځنګل څوك

٣٨٤ مینه هره بلا کاندي (که باور کړې)[*]
ګنهٔ زه عبدالرحمان هومره وېل څوك ٤٠٩٥

۵

د خپل ځان له خاکساری (نه) بلند شوم — لکه ګرد هسې شهسوار د هر هوا یم[2]
کمېنی هسې کامل کرم چې زه درووم — لکه څمکه د رست جهان را سره بیا یم
ما چې خپل معراج د دار د پاسه ولید — د منصور په شان رښتیا وېنا (به) وایم
د منصور او زما هومره تفاوت دی — چې ده ناري کړې با په جهر زه خفیا یم

٣٨٥ له عیانه هېڅ حاجت د بیان نشته
زه رحمان به په خوله څه وایم چې دا یم ٤١٠٠

٦

هر چې خپلې مینې خوار کړ خوار یې مه ګڼه — عشق د رحمت ابر دی غبار یې مه ګڼه
کله تور سنبل کله تور مشك کله عنبر شي — زلفې که د ماں په څېر دي مار یې مه ګڼه

---

(۱) قلمي نسخه: "را پېړ ودلی"
(۲) د دې غزل مطلع په نسخه "کی نشته او دا غزل" په سنه خوی له بدخواهانو نې پر والیم" له غزل نه وروسته راغلی دی.
(*) چاپي دیوان: "مینه هره بلا کړې پر عاشقانو ګنهٔ زه غریب رحمان هومره ویل څوك".

یو مخ یې د سوزې سل مخه (لې) د سان دي — عشق په اصل نار دی ناریې مه ګڼه

د بن بېدار و یده دی لکه بت په غمو ستر ګو — بت که د ر ته غټ ګوری بېداریې مه ګڼه

مراد خوېو اثر دی د خوبانو له رخساره — هر چې اثر نه لري رخسار یې مه ګڼه

خار چې په ګل پورې (وي) د ګلو په حساب دي — خر و شو که نام د خار دی خار یې مه ګڼه

په خلک هغه دي چې اقرار په ناپوهي کا — هر چې ځان هوښیار ګڼي هوښیاري یې مه ګڼه

بدخو هم هغه دي چې خپل بد و ر څرګند نړي — هر چې ځان بدکار ګڼي بدکاري یې مه ګڼه

هر چا چې اقرار د یار له زلفو سره وکړ — تل به ناقرار وي په قرار یې مه ګڼه

٣٨٦ هر چې کمال غواړي کمیني (دې) د رحمان کا — عین د غه چار ده بله چار یې مه ګڼه ٤١١٠

٧٤

اې د نفس او د حرص په هوا لېوه — په ظاهر صورت ملک په معنی دېوه

شدادي خصلت دې و نبوه د ظلم — خبر نه شوې د مسکین د زړه له غریوه

تا چې خپل مخ د فرعون په دود تور کړ[1] — په دې خوی به برابر نه شې له نیکبوه

پس وجود به دې په څه رنګ حاصلېږي — چې لېږې د یار له دره د دیو د بوه

په ظاهر صورت تندرست په روح رنځوره — د رېغه وسوی تر دغ پوست لاندې معتبوه[2]

د نیستی له مکافاتو هغه خلاص شول — چې هستي یې د فنا په مخ اېر بوه

٣٨٧ اور دې پاچا وه له خوبه (باور وکړه) — و رتاځ وته په خپله په نار بوه ٤١١٧

---

(۱) اصله نسخه: "تا چې فرعون په دود مخ تور کړ". (۲) چاپي نسخه: "د رېغه وسوی تر دروغ پوست لاندې مختبوه"

۸

یا داستا چشم ابرو وینم په خواب کښي
یا مستان دي ویده شوي په محراب کښي

یا په جام کښي ستا دمخ عکس لیده شي
یا خورشید دی تجلا کا په حباب کښي

یا تر خط لاندي غوټي ستا دخولو دي
یا کوکب دی راډوب شوي په شهاب کښي

یا دي زلفي په مخ دواړه راخوري کړي
یا سنبل دی کنځلکي داوړ په تاب کښي

یا دي زلفو په مخ توره تاریکي کړه
یا خو تند رڼان څرګند کړ په آفتاب کښي

یا داستا مژګان زما په خاطر خښ دي
یا سیخونه دي پټ شوي په کباب کښي

یا خو ستا له غمه غرق زما صورت دی
یا خسري دی جاوزي په ګرداب کښي

ته دي رحمان خطا کړه و ر معافه
داوتر وچاره نه وي په حساب کښي[1]

چي د یار دمخ کاته له میانه ووزي
د [ماخ / یارن] به څه عزت وي په حساب کښي

۳۸۸ ٤١٢٦

(۱) دا بیت د رحمان بابا دیوان د قلمي نسخې نه نقل شو .

٩

مست د هغه مخ یم چي مستاني لري سترګي
بې توري، بې تیغه، قاتلاني لري سترګي

بې لید وکتو غایبان زړه نه وړي لـه خلکو
هسي چشمان بندي ساحراني لري سترګي

هر څوک چي یي وویني نو دي سترګي کتي نـه شي
ښکلي پر یوار غوندي حیراني لري سترګي

لب آب حیات دي او نفس (یي) د عیسی دي
هیڅ عجبي نـه دي کـه خوباني لري سترګي

هر چي عاشقان دي هغـه مخ کـله بل خوا ګوري
واره ستا پـه لوري نګراني لري سترګي

اي تاج اوښکي هم لـه تخمه د باران دي*
کښت د هغـه شین شو چي ګریاني لري سترګي

٣٨٩ — ٤١٣٢

١٠

کـه پـه قطع د تمام جهان ملك یي
چي لـه ځانه خبر نه یي لا هلك یي

آدمیت خو څه پـه مال او پـه شال نـه دی
تـه چي خیال پـه شال پـه مال کړي سپك یي

منصفان دي د انصاف خبري وایي
څه شو څه شو کـه پـه خپلو کي شریك یي

کـه د لمر پـه څیر څرګند شي پـه جهان کي
څو پـه زړه و نو پسندیده نـه شي لا ورك یي

بزرګي پـه دلجویي کي ده د خلکو
تـه چي خلك د و بوي څرنګ بزرګ یي

پـه لویي کي لویي چیرې ده لا یقـه
کمینه و تـه مت کړه کـه سالك یي

فلك تا غوندي پیدا کړي بیا فنا کړي(۱)
تـه لا نوي خواست کوي پـه نازنازك یي

دا نایابان بـه پـه دیوان ښکلي پند ځلي
چي تاج پـه خوار نظر ګوري فلك یي

٣٩٠ — ٤١٤٠

---

(۱) اصله نسخه : "فلك تا غوندي هزاران پیدا کړي بیا فنا کړي". (*) چاپي دیوان : " اى رحمانه اوښکي دي هم تخم د باران دى".

٩١٤

دزړه حال وتا ته څه وايم په ژبه … ته خبر د خوني و زړو نو په منزل يې [1]

هم د ګل په خبر بلبل سيځي په مينه … هم مين لکه بلبل هسې په ګل يې

بې ليده د څرګند بې عيب وارره … په کمال د ګملګي چاروو کامل يې

هم قاضي يې هم ملا هم محتسب يې … هم ساقي د مې پرستو په محفل يې

يو دې ذات په دوارو کونو کې شهره دی … بل په نام له هر چا لو يه يو په سل يې

چې ته مخ په عبادت کې نه جار باسې … د رستنه شپه دې (نفس) بد کاته يې چيل يې

ورکول او په رودل دې په چيل لاس دي … که و چالې ورکوې کډ يې اخل يې

جار ته هسې رنځ نبولو شه رحمانه … چې شهې يې په پوستنه وي راغل يې

خداى طاعت، عبادت څه کوې داسي

خوږې مينه د سرې ده ازميل يې

٤١٩ ۳۹۱

بيتونه:

په "چې يې نقش په زړه خيال شي داشنا" غزل کې:

ترا بداه به يې بخره ملالي وي … له هغو چې زړه ملال شي داشنا

په "ته چې ما ته وايې چې په څه کوې ژړا" غزل کې دريم بيت:

خوبه داجفا کړي نه پوهېږم څه بلا شوه … خوبه وي ترکومه دا جفا او دا بلا

په "بسه ده بسه ده دا دنيا" غزل کې له مقطع نه دمخه بيت:

کړې مال د دنيا به پس وي … هيڅ پرې نه کاندي پس وا [2]

په "لاس مې وتړئ د زلفو په تناب" غزل کې:

---

(1) د دې غزل مطلع په اصل نسخه کې نشته.

(2) اصله نسخه: "هيڅ ورته کاندي پس وا"

لہ خراقہ چې يې آه کړم سوك په سترگو — يو لستونی مې گرداب شي بل گرداب

په "هر مطرب چې غوږ يې تاو كا درباب" غزل كې دوهم بيت :

هومره تاوده بلتا نه راباندې روڼ شي — چې حساب يې بيان نه شي په كتاب

په "چې مې يار وليد په سيمه د اغيار گډ" غزل كې لسم بيت :

سخت سفر د عاشقۍ د څوك او نه څوك — خداى ناخاپه پرې راگډ كړم په دا لار گډ

په "نظر د بې بصر" غزل كې او ده څلوېښتم بيت :

نه پخلا نه مړوړ وي — پرېشان گرزي در په در

په "زه تېر شوى يم ترسر" غزل كې ۱۶ - ۱۷ - ۱۸ بيتونه :

كله مې غواوې كله مې وزې وي — كله مې آس وي كله مې خر

كله مې مېږې وي كله مې مڼ وي — كله مې اوښ وي كله غاتر

كله په كور كې مې كالي وي — كله لنگۍ وي كله تغر(۱)

په "پس له مرگه څوك ارت غواړي خپل گور" غزل كې يوولسم بيت :

په يقين به بدكردار بد كردار كا — كښيده شي د بدكردار سرې پېغور

په "بد اختر به نيك اختر نه شي هرگز" غزل كې اوم بيت :

كه تر غږ ورباندې وكړې كاڼه بدكېږي — مرغچه(۲) به د مرگوهر نه شي هرگز

په "چې پای بند شه د ليلى په اشتياق" غزل كې :

جهان خوښ دى د خپل يار په درد و غم كې — تر به والي چې بادشاه دى د آفاق

په "چې مشغول نه وي د تركو په جمال څوك" غزل كې لسم بيت :

بې بنده خوي يې مخ روڼ لره چيا نه شي — كه هر څوك پاكيزه كا په رومال څوك

په "مه غوږه باسه د نااهلو قيل وقال" غزل كې نولسم بيت :

---

(۱) اصل نسخه : "كله لنگى وى كله تغر"

(۲) په اصل نسخه كې "موغاچه" راغلى دى، پښتو قاموس "مرغچه" "مرغچيچه" ليكلي دي. اصل شكل يې "مرغچه" ده چې د مصنوعي مرغلرو يا "مشكنبو" معنى وركوي.

خراب دل مې نهی غواړي بلادا شوه   چې نهي رامعلومېږي کمال په کمال

په "په لیوه غمزه دسترګو يې فنا شوم" غزل کې ۶-۷ بيتونه:

په خپل کلي په خپل کورکې مې غربت دی   په صدف کې در یتیم غونډې یکتا شوم

مستورې راڅخه يو وره مستو سترګو   ځان ځکه په وګړیو کې رسوا شوم

په "چې له مرګه يې پروا يې په هر دم" غزل کې ۲۸ بيت:

پس له مرګه به دې هورې هم خانه وي   څه پوهېږې یا به مار وي یا الرم

په "ته چې هسې ګامې ترشه کا مې خندان" غزل کې اتم بيت:

دسرې صورت څرروغ دکانې نه دی   نښته کانې څخه ستا دجور توان

په "څو به شپېږم زه غمونه دهجران" غزل کې شپېږم بيت:

لکه غم دآشنايې په ما وورېږي   یاد به نه وي دچا هسې ګڼ باران

په "تا چې زنګ دمیو درکړو لبانو" غزل کې ۶-۷-۸ بيتونه:

ستا دخولې له حقيقته صوفي څه زده   له دې رازه څوک خبر وي بې رندانو

دپېزوان غمې دې زېب کا پر لبانو   دواړه زلفې دې چوړه دملنګانو

تور او ربل دې لکه مار په جبين پروتی   شينکې خال دی مواصل دڅوړانو

په "که هر څو په صحرا سر شوم هم په کليو" غزل کې دریم بيت:

هر اشنا چې مخ پنهان کا نه يې مومم   که يې غواړم شپه او ورځ په سپړو پلیو

په "ورځ دې تېره په شومې کړه شپه له خوابه" غزل کې اتم او نهم بيتونه:

اندرون به دې له اوره هسې ډک شي   چې نن ډک شي په شرابو په کبابه

چې د مخ وآب وتاب ترې نظر کړم   واته هيڅ شي دګلونو آب و تابه

په "ته شمايل شکرلبه" غزل کې:

نه دلې شوې نه هورې شوې   ترميان ولاړې مذبذبه

په "خود به وران شي د دنيا بازار لتاړه" غزل کې ۴-۵-۶-۷ بيتونه:

يوه هسې بې سوزي مې شوه په بر خه — چې سر دې يې لا بتره ده تر ساړه
مصلې د نجې ننګي وړ پسې لنګ کړه — د هوس مصلى قطع کړه وې بې نغاړه
يار زما د سترګو تور پر يې ګر زيد لم — په هجران کې مې د سترګو رڼا لاړه
په خوا بدې مونده نه شي له سګانو — په لوح سر سره د روزي له بګاره

په "ما وې زه به نه کړم په خوبانو باندې مينه" غزل کې پنځم بيت:

يا رشد نجومي زما د يار فال وګوره — تللى يار به کله له سفره راپيشينه

په "کشکې زه خاورې اېرې د ستا د در واى" غزل کې نهم بيت:

يا شبنم د صبحدم يا عندليب شوې — چې د ستا په ګلشنو زما ګذر واى

په "ستا له غمه مې په سر کې هسې شور دى" غزل کې اووم بيت:

د درد و غم د عاشقۍ جوړه سره که — خداى و د کړې و دنيا ته يې سر وزدى

په "زلفې دې له ډېرې درازۍ پاى تر ستر دى" غزل کې اووم بيت:

دا خوزه له کم بختۍ له تا زار کړم — ستا له نېک خوى کاڼي بوټي هم خبر دي

په "چې د تنګ مې دلبر په لاس کې جام دى" غزل کې اووم بيت:

ته چې خپل فراغت غواړې په جهان کې — فراغت خاطر راوښيه کدام دى

په "چې دا هسې لاس په لاس دنيا پر ېښودې" غزل کې نهم بيت:

په خپل ځاى به يې هر کلام په کار شي — رحمان ... طالب لره د شکو دى

په "خبر مې ستا د بنو غشي په سينه دى" غزل کې لسم بيت:

نه شما زما په سترګو کې جلوه کا — ماه وهر يې سينه مخ يې آينه دى

په "غم دې هسې غلبه شو په ما باندې" غزل کې اووم بيت:

زه رحمان يې ښند نې په ځان ګنمه — که يار سل ځله نا شډې چارې کاندې

په "آشنايي توره بلا ده اشنا مه شې" غزل کې څلورم بيت:

خپل څربښت وهرڅاروي وته قصاب دی ‏ ‏ ‏ ‏ توانايي د تن تاوان دی توانا مه شې

په "ولي ولي و عاشق ته نظر نه کړې" غزل کې دريم او اووم بيتونه:

ښښتن لاس د سپي په سر باندې راکاږي ‏ ‏ ‏ ‏ ته تش سيوری د مخلص په سر نه کړې

زما هر زمان په تا باندې گذران وي ‏ ‏ ‏ ‏ ته يو دم زما په لوري گذران نه کړې

په "مغرور مه او سه د عشق په کاروبار کې" غزل کې اووم او دودولسم بيتونه:

هيڅ صرفه نه کړي د زړونو ازار اخلي ‏ ‏ ‏ ‏ د چا سود دی کروزی شوي په آزار کې

وهغوی چې خدای حق بينې سترگې ورکا ‏ ‏ ‏ ‏ د يوسف تجلي وينې په ديوار کې

په "دهغې بنا چې نوم محنت آباد وي" غزل کې شپږم بيت:

بيخ بنياد به د هغوي په ياري کړې ‏ ‏ ‏ ‏ چې د تن په نابودي يې اعتقاد وي

په "که د درستي دنيا غم مې په سر بار وي" غزل کې ٦، ٧ او ١١ بيتونه:

زه به ستا له رقيبانو څه ماندکړم ‏ ‏ ‏ ‏ دا دستور دی چې له گل سره خار وي

که يې هر زمان په آب زمزم ووينځم ‏ ‏ ‏ ‏ بې مينه مې په زړه باندې غبار وي

څو يې سل ځله خښتن شې په تماکې ‏ ‏ ‏ ‏ کله وي چې د بلبل و گل ته لار وي

په "د وصال په هوا والوتي مرغه شوی" غزل کې څلورم بيت:

چې بېلتون ورته اسان دی هغه خلک ‏ ‏ ‏ ‏ از مينت له په بند د بېلتانه شوي

په "دېرې خولې زما په ياد شکر خورې شوې" غزل کې څلورم بيت:

خپل قسمت په سړي کاندې هر چې کاندې ‏ ‏ ‏ ‏ د چا برخه خاموشي د چا ناري شوې

په "چې په مخ باندې دا د بنکو يو رقم دی" غزل کې ١٤ بيت:

قاعده ده د درد منديه هسې نه ده
چې په درد کې يو دردمن ترېله کم وي

په "ترې ماته وایې چې په چا باندې شیدایي" غزل کې له څلورو بیتونو نه وروسته لاندې بیتونه:

هر چې په حیات صورت له مرګ سره اشنا شي
خلاص به د قیامت له خرخښو به دې دنیا یې

سنځ د هغو ګلو چې برګ رېږي په بهار وي
ګل سر اسبې وکا له خزانه استغنا یې

غم (خو) هم (هغه) کړې چې هیڅ غم ورسره نه وي
ولې چې ناګاه به یو ورځ ورباندې زیا یې

حکم د نیستي په هغو دی هم (چې) هست دي
هر چې هستي پرېږدي له نیستي نه پروا یې

زړه د عاشقانو د دښمن له لاسه بېغم دی
لکه شمع د مقراض له خصومته په خندا یې

لوبه تنده نشتر د قانع په قناعت کې
دا کیمیا چې زده کا په خرقه کې امرا یې

هیڅ سره چشمې حاصلې نه کړې په خرمن کې
بلکه د قحطۍ په ملک کې شاه یې هم ګدا یې

ما به رښتیا نه وي ای یارانو باري څه کړم
حقه کلمه نغره د هر ګوره سخته بلا یې

زورور د سیلاب واره ترل په مقامات وي
زړه د خاموشۍ په ځای له نه (چې) ګویا یې

بې خس و خاشاکه د آتش بقا په څه وي
آه و فریاد واره په مقدار د تمنا یې

زه د رقیب چار و ناوړه ساکړم له حبیبه
زلفې په نسبت د مار خوږ لواړه ها یې

ای رحمانه هر راحت په اجر د زحمت دی
هر چې دېن (دېن) خاندې هسې دېر (دېن) پژړا یې

په "چې پختې شي آشنایي" غزل کې له مقطع نه وروسته بیت:

په پښتو کې رحمان ووې
په فارسي کې سنایي

په "یوه ذره به ورېږي یا به موړ یې" غزل کې پنځم او شپږم بیتونه:

عبادت خو په ځوانۍ کې کړې رحمانه
په پیرۍ کې به څه زهد کړې چې زوړ یې

بدي واړه په ښه ونیسه رحمانه
چې پای بند د یاري په هر یا په موړ یې

پـه "هر گفتار هره وينا چې ثوک عبس کا" غزل کې شپږم بيت:[1]

معتقد لـه اعتقاده مقصود بيا مومند   د هغو طاعت غلط دی چې وسوس کا

پـه "که پـه بخت کم بختان نه وای خسته دل ثوک" غزل کې ٦ او ١٢ بيتونه:

زه لا رغه دستا پـه مينه کې شهره يم   نه چې نن کانديږي خبر پرديږي خپل ثوک

ما دا يو سر دی ذاستا شکرانه کړې   کـه د سر ماغزه مې خوړې پـه دا ويل ثوک

پـه "د زړه حال وتا ته څه وايم پـه ژبه" غزل کې ٤ او ٥ بيتونه:

کـه يې لاس نخدای پـه چارو رسيدلی   بد يې بخت يې بـه چا چيرې قبول يې

ثوک لـه خاوره واير و پاچې تخت ورکړي   ثوک لـه تخته داير وپـه ويران ولې

٤٢٢٠

د رحمان بابا ديوان د (١٣٥٥) لمريز کال د زمري پـه مياشت کې
د نصير هنر "پښتون" پـه قلم خطاطي او نقاشي شو.

(1) دا بيتونه د ښاغلي رفيع د شخصي کتابخانې له يوې زړې چاپي نسخې څخه لاس ته راغلل.

ترتیبوونکی: څېړنیار محمد عارف غروال

د ویډي پاڼگه تقاسیمي برخه

لغت　　　　معنی

الف

لغت		معنی
ابتـه (حبطه)		عبث، بې معنی، بې ځایه.
ابلق		آس، برگ.
اختلاط		گډون، خبرې کول
ارهنډه	arhánda	بیدانجیر.
آدینه		جمعـه.
اشام		؟
اشراق		د ځاښت لمونځ، طلوع کول، ځلیدل.
الـوی	aléway	وریت شوی.
اعراف		د جنت او دوزخ ترمنځ ځای.
افسون		جادو، اوده، دم.
الغیاث		پناه غواړم، فریاد.
الوس (اولس)		ټبر، قوم، طایفه.

آماج — موخه، هدف، د ټوپک غشي او نښان.

آماس — پړسوب.

اوتاد (د لوتد جمع) — يوه روحاني مرتبه، موږي، ميخونه.

اوډنی *odə́nay* — يو ډول ښځينه پوړنی دی چې غالباً يې په ودونو کې په سر وي

اوراد (د ورد جمع) — دوعاګانې.

اوربښتی *orpəṣ́tay* — پتنګ، پروانه.

اوږمکه *oẓmáka* — مياشت، ماه.

اولاق (اُلاغ) — خر.

اهار — داوړي سختي ګرمۍ موسم.

اهلاد (هيداد) — سزا، پاداش، سرزنش.

اياغ — د شرابو پياله او کاسه.

ب

باده — شراب.

باړه *bāṛá* — يو مشهور خوړ.

بالي (ښايي) — ورور.

بتان (بت) — مجازاً ښکلي، ښکلي.

بد سګال — بدذات، بدجنس.

برنا — ځوان، زلمی.

بساط — د ځمکې فرش.

بطال — بد ويونکی، باطل ويونکی، غلط ويونکی.

بګاړ (بګیاړ)	*bagāṛ*	لېوه، شرمښ.
بیچاونې (بیچاونه)	*bičāwṇa*	د عزت جامې، بستره، روجایي.

پ

پارسا		پرهېزګار، زاهد.
پارچي	*pārci*	د جوارې کولو دانې.
پاسلل		سپارل.
پایله		پاینېب.
پخساک		پرېشاني، غم او خپګان.
پرانه		پرته، بې ځایه، بې موږده.
پسندل		غوره کول.
پکو		په ځان پورې تنګ اول ځانه ستړی.
پنم		پټ.
پېڅل	*pecəl*	زغمل، صبر کول، تحمل کول.
پیڅوې (پڅوې)		د مچنوغزې پرې (پڅوکې) مجازاً اوبدې خښې او کوځه.
پېړۍ		د کښناستو تخته، د ناستې کټګی کښنځی.
پېښاب		متیازې، بولې.

ت

تبرا		بېزاربدل، تېرا کېدل.
ترارۀ	*trāra*	تېره، کاڼی، ډبره.
تراهي	*trāhí*	وېره

ترو	*tru*	نو .
توسن		نیلی .
تولا		محبت ، دوستي ، ښتینګلوي ، مینه .
تیزل	*tezә́l*	ځغلول ، پرېږدل ، سپړېدل .

ټ

ټوکرکی		د پوزي پوړه ټوټه یا ټوټکی .
ټند	*tә̃nḍ*	پړ زړه ور ، سخت ، محکم .

چ

چلیکار		هغه کس و ښدګر چي په تا کلي ځای کښي یا من دوری د چا د حمله کري .
چندن		صندل .
چوړه		چوړه ، چواړه .
چوړک		یو کم شی ، لږ څه .
چوګان		نیزه ، ډنډه ، یا توښا ډنډه .
چووه	*čowá*	عطر ، خوشبویه مواد .

ح

حط		ایسته کول ، الیری کول ، دیوبار کوزول ، پر ښسودل .

خ

خاصا		نیک خویه ، خاص الخاص ، وتلی .
خاکروب		جارو کښن .

خټول		خټه لړونکی، ناپاک.
خپسر	*xpəsár*	خپل ځان.
خدنګ		غشی، خندق،
خاړه	*xrāṛa*	یو ډول دښتي ونه مرغه ده.
خرام		ناز او نزاکت (غالباً له تګ سره راځي).
خمر		شراب، مُل.
خمسور	*xamsor*	همراز ـ همراه.

څ

څښکو	*caṣko*	یو بوټی دی چې میده کوي یې او په لېچنو سترګو کې یې اچوي (چشکو)
څړی	*caṛə́y*	دکېړی دسراوبده وښتان.
څلي څولي	*cale-cūle*	ګنډه ګوندې، زوړ سامان، ګند او کچکول.

ځ

ځبله	*ǰabə́la*	سره، یوله بله.

د

دد		ځناور.
دښن	*daṣən*	دښمن.
دراج		تنځري (تڅري) یو مارغه دی.

درای		ږنګځه، ګونګرو، ژرژړه، جرس.
دلق ازرق فام		زرغون کنډ، ګودړه.
دمک		یوه لحظه
دواب		څاروي، څلوربولي، بوده‌ګان.
دوڅار	ducār	څرګند، ښکاره، ورمخامخ، نمایان.
دیبا		ورېښمین ښکلی ټوکر. میلک

ډ

ډبر	ḍabár	تباه، ټبر، کهول.
ډلیال	ḍalyál	د ډلې ملګري.

ر

راج		راجا (واکمن)
راح		خوښي، نشاط، مجازاً شراب.
رتۍ	ratə́y	ډېرلږ، ناڅېز، کم وزنه شي.
رسن		رسۍ، تناو.
رصاص		قلعي، سرپ.
رعنا		ښکلی او متناسب اندام.
رنځرې	ranjə́ṛay	رنځور، ناروغ، علیل، مجازاً زیړرنګی.
ریمن	remə́n	خیرن، بدرنګ، ناولی.

ز

زباد		اثبات.

زبر		یاد، په یاد.
زمول	zmal	مراوی، بې سبکه، ضعیف.
زوږ	zwəẓ	نشت، نابود، حرام.
زوم		کم، کمی.
زیرمه		تدبیر، ذخیره، پانگه، پاسره.

ژ

ژغر	zğər	ژغورلی.

س

سالکان		زاهدان، عارفان.
ساهو	sāhū	آزاد، اصیل.
سترغلی	stərğláy	کولک، دستر گو غاتي، (کاسه چشم)
ستور	stwar	څاروي
سنجاب		لولی.
سراښ	sraṣ̌	حریص
سفال		تیټ، بې قدره، پستي او لې همتي، کودړي
سقلات		خیل خان پېتول.
سکه	ska	نو، حکه، گویا، لکه چې.
سمک		کب، ماهي.
سنهاسي		وانه یې کیدل، ملنگ، کیمیا لتونکی ملنگ.
سولند	swáland	حریص، بخیل، ممسک؛ لکه سولند سړی.

سوها — *sohā* — یو ډول ځواني توکي دی.

سپپاري — *sepāṛí* — یو لوړه نږی وونه ده چې په تودو سیموکې شنه کیږي.

سیم — یو ګران قیمته فلز دی.

ش

شب داج — توره شپه، د تروږمۍ شپه.

شط — سیند، هغه ستر رود چې دریاب ته ګډیږي.

شهاب — ستور، ستوري.

ط

طره — جوغه

طوق — غاړکی، امیل

ع

عتاب — قهر او غصه

عرعر — سپېدار

غ

غبغب — د چرګ جنجړی، د چرګ جوړه.

غربال — غلبېل، پرویزنې.

غزاوشوه — اصل معنا: دا یو شوق دی، په دې نوخه وشول؛ (یو تکیه کلام دی).

غوړ	ğor	برخه، نصیب، قسمت، مجازاً میراث.
غوڅا		په زوره چیغې ایستل، په اتڼ کې تو پونه او چغې ایستل.
غوږی	ğwaẓáy	سخت انتظار، غوږ بلکی، دچا د راتګ د زړه انتظار.
غوک		لویه څنګسنه (چونګسبه)، شلانده.
غوندی	ğúnday	د وزغنو جوال.
غونډ ژبی	ğwanḍ-žəbay	فصیح، بلیغ.

ف

فلوس		د فلس جمع، دیوې ونې میوه ده چې په تود وسیمو کې شنه کیږي زیړې تریخ او په طب کې کارېې اخیستل کیږي

ق

قرقره		د چرګ تاج، چرګ خولی، تاج، شوغه.
قنج (غنج)		ناز.

ک

کاړ		د وړو کانو ډیری.
کام		هدف، مرام.
کاواک		ډډ، ګوګ.
کروړ	Kror	سخت، محکم.
کړیکه	Kríka	چیغه، وېرو ونکی غږ.
کسبیده		نقشه، انځور.
کلاب (کلب)		سپی.

کنګال		مفلس، نېستمن، مېنځل شوی.
کوتل	Kutál	ذبح کول، حلالول، پوستکی ترې ایستل
کودیکه		یو ډول خاورین دېګ دی.
کورمه	Kormá	کورنۍ، اهل بیت.
کوله	Kolá	د ساقې د پاسه د ګل برخه.
کوی		چم، کوڅه، مالت.
کهی	Kaháy	ډنګر، لاغر.

ګ

ګانده	gánda	سبا، راتلونکې ورځ.
ګایل		ژوبل، زخمي، پرهار ژلی.
ګرام	grām	کلی، سیمه، استوګنځی.
ګروهېدل	grohedə́l	عقیده لرل، معتقد کېدل.
ګړیال	garyāl	زنګ.
ګورهنده	gorhánda	وړه تیاره کوټه، په غره کې بانډه ډوله شپېرکه ځای اوګټر
ګونټه	gontá	د شطرنج دانه.
ګوهار		د غواوو پاده.
ګوی		پېنډوس، پېنډ وسکه.
ګنګو	gongú	زعفران.
ګېډی	gedáy	ناپوه، بېړا، احمق.

ل

لارغه	lārgə́	د رنګ، حنه.

لال		ګونګ، یو ډول انګور دی.
لګام		واګې، قبضه.
لو	lu	لوګې.
لوخېدل	locedə́l	یوه داسې اوږده مبارزه کول چې یوه سیاله ډله هم تعالي بریالیتوب ته نه رسېږي، خو له مبارزې څخه هم لاس نه اخلي.
لوښتل	lostə́l	په کوڅو کې پیل کول، لېږدول.
لونل		پاشل.

م

مال ومنال		شته، هستي او دارایي.
ماوا		استوګنځی، مسکن.
مټره	matrá	نایاب، نشت، نوږ.
مټ	mət	بازو، هاند، همت.
مجذوب		جذب شوی، عاشق شوی.
مجمر		نغری، دېګدان.
مخمور		مست، نشه.
مخنث		نرښځی.
مذمت		بدویل، غیبت.
مرسته		طلب، لټون، کومک
مرغچه (مرغچې)		کونځله، خموره.

مستدام	همیشه، تل.
مشاطه	دمه، سینګارونکی.
مشګیرك	د یو مارغه نوم دی.
مصحف	کتاب، هغه پاڼې چې یو ځای یې سره ټولې کړې وي.
مطر	باران، ورښت.
معتیو (معتوه)	غیر مکلف، لیونی ډوله.
مغاك	ګودال، ژورغالی.
مقراض	بیاتي، قیچي.
مجلاب	خوسا دنه.
منزه	پاك، سپېڅلی، پاکیزه.
مواس	چوغلګر.
میثاق	ژمنه، وعده، عهد، پیمان.
میزر	پړونی، چادری.
مهوت	پیلبه، پیل والا
معیشت	معاش ـ تنخوا.

ن

ناروون (نارو)	یو ډول دانه ده چې د چټلو اوبو له څښلو پیدا کېږي او په منځ کې یې د تارغوندې نرۍ چینجي وي.

ناړ		د نړۍ، ساقه.
ناغه		دسترگو سره رگونه.
ناوک		غشی، شته
نخل		دخرماونه، خجوره.
ندا		غږ، آواز
ندی	*nadáy*	رود، وړوکی سیند.
نغړول		نغړل، په یوه ساتېرول.
نغوتل		غوږ نیول، دخبرې منل.
نغوته		اشاره، تلقین.
نمړي		جامې، لباس، کالي.
نمط		طریقه، نوع، روش، رویه هغه ډله خلک چې په یوه فکر او روش وي.
نول		غم، پرېشاني، اندوه.
نومړ		یادشوی، نومول شوی.

و

واړه	*wāṛə*	عوړه، وړ
وبله		یوتربله.
ورژلي (ورژل)		ریزه ریزه کول، مړل.
وښتې	*wáště*	توکې ټکالې، لطیفې.

وقر (وقار) — طاقت، تحمل، درنښت.

وېلاړ — *welāṛ* — عزم، اراده، نیت او مراد.

ه

همیانۍ — هغه تېلۍ چې پیسې پکې اېښودل کېږي، کیسه.

هنډه — *hánḍa* — مضبوطه اراده، د زړه غوښتنه، په زړه کې یوه خبره غوښته کول.

هوک — *huk* — نېغ، شخ.

ی

یرغال — بیره، یرغل حمله، برید.

یسار — کیڼ، اسان.

یمین — ښی.

پای

یادونه :

د متن تر ترتیبېدو وروسته ، د رحمن بابا د دیوان ځینې نورې نوې خطي نسخې تر لاسه شوې ، په دغو نسخو کې ځینې داسې غزلونه وو چې د متن له غزلو یې بېلتون زیات وو ، او یا یې توپیر سره درلود ، نو ځکه موږ نوي لاس ته راغلي غزلې په ضمیمه کې ونیولې ، په دې ضمیمه کې ځینې داسې غزلې هم شته ، چې په متن کې یې نیمګړې شکل هم خوندي دی ، لکه د متن د ۸۷ مخ غزله ، چې بشپړه د ضمیمې په ۲۸۳ مخ کې راغلې ده ، او یا لکه د متن د ۲۴۶ مخ غزله ، چې په بشپړه توګه د ضمیمې په ۲۸۶ مخ کې راغلې ده . نو محترم لوستونکي به د دغه کار زموږ تېروتنه و نه ګڼي .

اداره

PROPERTY OF ACKU
4499

(c) ketabton.com: The Digital Library

COLLECTIVE WORKS OF RAHMAN BABA

PUBLISHED

BY

PUSHTU ACADEMY

Government Printing House

1977

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library